Coloniile germane de pe Volga, anii 1920 – 1930. Jakob Ivanovici Bach, profesor în Gnadental, primește propunerea să dea lecţii de germană unei tinere de pe malul opus al fluviului. Vrea să refuze, dar, fără să priceapă nici el cum și de ce, acceptă. Între Bach și eleva lui se naște o poveste de dragoste care nu va fi cruţată nici de prejudecăţile sătenilor, nici de istorie. După ce trăiește mai multă vreme izolat, la revenirea în satul natal descoperă uluit că întreaga lume pe care o cunoștea a dispărut. Vechile ierarhii nu mai există, iar cel care pare să conducă acum îi cere să scrie mai întâi informaţii despre locuitorii și tradiţiile satului, apoi basme și povești. Retras la ferma de peste Volga, Bach scrie fără să se mai poată opri și descoperă, de câte ori se întoarce în Gnadental, că fiecare rând compus de el devine realitate. Suntem absorbiţi astfel într-o lume magică, în care adevărul crud al istoriei nu este însă mai puţin covârșitor.

„Poezie, viaţă de zi cu zi, politică și război, nostalgii și dezamăgiri ale emigranţilor și ale celor întorși, toate se varsă în fluxul povestirii dând naștere unui mare roman. Pe celălalt mal al Volgăi, departe de haos și colectivizare, foamete și expulzări, Guzel Iahnina descrie cu exactitate psihologică universul paralel al lui Bach”.

Leipziger Volkszeitung

Raftul Denisei

Colecţie coordonată de DENISA COMĂNESCU

GUZEL IĂHINA

COPIII DE PE VOLGA

Traducere din rusă de

LUANA SCHIDU

nu/manitas

Redactor: Ștefania Nalbant

Coperta: Angela Rotaru

Tehnoredactor: Manuela Măxineanu

Corectori: Cristina Jelescu, Marilena Vasile

DTP: Andreea Dobreci, Veronica Dinu

Tipărit la Artorint

GUZEL IAHINA

DETIMOI

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
IAHINA, GUZEL
Copiii de pe Volga / Guzel Iahina; trad. din rusă de Luana Schidu.
— București: Humanitas Fiction, 2020
ISBN 978 – 606 – 779 – 646 – 9
I. Schidu, Luana (trad.)
821.161.1
EDITURA HUMANITAS FICTION
Piaţa Presei Libere 1, 013701 București, România tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro
Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vânzărilibhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

Bunicului meu, profesor de limba germană la ţară

Volga împărţea lumea în două.

Malul stâng, îngust și galben, se întindea plat și se topea în stepa dincolo de care în fiecare dimineaţă răsărea soarele. Pământul era aici amar la gust și săpat de popândăi, iarba era deasă și înaltă, iar copacii, scunzi și rari. Câmpuri și bostănării se pierdeau la orizont, pestriţe precum o pătură bașkiră. De-a lungul malului se înșirau sate. Dinspre stepă venea aer fierbinte și iute – deșertul turkmen și sarea Mării Caspice.

Cum era pământul pe celălalt mal, nimeni nu știa. Partea dreaptă îngrămădea peste fluviu niște munţi înalţi și cădea brusc spre apă, parcă retezată cu un cuţit. Nisipul șiroia printre pietre, dar munţii nu cedau, ci deveneau cu fiecare an mai mari și mai puternici: vara, verzi-albăstrui datorită pădurii ce-i acoperea, iarna, albi. După acești

munţi apunea soarele. Undeva, acolo, după munţi, se întindeau alte păduri dese de conifere cu frunze ţepoase, și orașe rusești mari, cu ziduri din piatră albă, și mlaștini, și lacuri albastre cristaline, cu apă îngheţată. De pe malul drept venea mereu frig – din spatele munţilor se simţea răsuflarea îndepărtatei Mări a Nordului. Unii îi mai spuneau, când și când, Marea Germană, ca pe vremuri.

Schulmeisterul Jakob Ivanovici Bach percepea această împărţire invizibilă chiar pe mijlocul Volgăi, unde valul căpăta reflexii de oţel și argint înnegrit. Totuși, cei câţiva cărora el le împărtășea gândurile lui ciudate erau nedumeriţi, fiind înclinaţi să vadă în Gnadentalul[1] natal mai degrabă centrul universului lor mic, înconjurat de stepele de pe ţărmul Volgăi decât un punct de graniţă. Bach prefera să nu-i contrazică: orice expresie a dezacordului îi pricinuia o durere sufletească. Suferea și când dojenea un elev neatent în clasă. Poate că de aceea era considerat un profesor mediocru: Bach avea un glas liniștit, o constituţie plăpândă și o înfăţișare atât de puţin remarcabilă, că pur și simplu nu găseai nimic de spus despre ea. Ca, de altfel, despre viaţa lui în general.

În fiecare dimineaţă, când încă doar stelele luminau, Bach se trezea și, stând întins sub pilota din puf de raţă, asculta lumea. Zgomotele slabe, dizarmonice ale unei alte vieţi care se desfășura undeva deasupra și în jurul lui îl linișteau. Pe acoperișuri cutreierau vânturi – iarna grele, amestecate din belșug cu zăpadă și gheaţă, primăvara suple, respirând umezeală și electricitate celestă, vara indolente, uscate, amestecate cu praf și seminţe ușoare de colilie. Lătrau câini, salutându-și stăpânii care ieșeau în pridvor. Vitele scoteau mugete joase în drumul lor spre adăpat (un colonist harnic nu va da niciodată boilor sau cămilelor apa rămasă din ajun sau zăpadă topită, ci îi va duce să se adape direct din Volga – dimineaţa la prima oră, înainte de a se așeza să-și ia micul dejun și să-și înceapă celelalte treburi). Se pornea, revărsându-se prin curţi, cântecul prelung al câte unei femei – fie pentru a

1 în germană, Gnadental - vale îmbelșugată. *(N.a.')*

înfrumuseţa o dimineaţă rece, fie pur și simplu ca să nu adoarmă. Lumea respira, trosnea, fluiera, mugea, bătea din copite, răsuna și cânta pe diferite voci.

Zgomotele propriei vieţi erau într-atât de precare și neînsemnate, încât Bach se dezvăţase să le mai asculte. Singura fereastră din cameră zăngănea sub rafalele de vânt (de anul trecut ar fi trebuit să se fixeze mai bine geamul în cercevea și să se călăfătuiască fanta cu păr de cămilă). Coșul de fum necurăţat de mult trosnea. Când și când, de undeva de după sobă chiţăia câte-un șoarece sur (sau poate doar trecea curentul printre scândurile podelei, iar șoarecele de mult îşi dăduse duhul și fusese devorat de viermi). Și cu asta, basta. Mult mai interesant era să asculţi viaţa *mare.* Uneori, ascultând-o, Bach uita chiar că și el e o părticică din această lume, că și el ar fi putut, ieșind în pridvor, să-și unească glasul cu mulţimea de sunete – să cânte ceva vibrant, înflăcărat, de pildă cântecul coloniștilor, *Ach Wolge, Wolge!*... sau să trântească ușa casei sau, în cel mai rău caz, pur și simplu să strănute. Dar Bach prefera să asculte.

La șase dimineaţa, îmbrăcat și pieptănat, se afla deja lângă clopotniţa școlii, cu ceasul de buzunar în mână. Aștepta până când limbile acestuia se uneau într-o singură linie – limba mică la șase, limba mare la douăsprezece –, apoi se agăţa cu toată forţa de sfoară și făcea să sune clopotul de bronz. De-a lungul anilor, Bach căpătase o asemenea măiestrie pentru acest exerciţiu, încât sunetul se auzea exact în momentul în care limba mare a ceasornicului atingea zenitul cadranului. O clipă mai târziu – știa asta – fiecare locuitor al coloniei se întorcea în direcţia sunetului, îşi scotea șapca sau căciula și șoptea o scurtă rugăciune. În Gnadental începea o nouă zi.

Schulmeisterul avea îndatorirea să tragă clopotul de trei ori: la șase, la amiază și la nouă seara. Socotea dangătul clopotului singura sa contribuţie cu rost la simfonia vieţii *ce* răsuna în jurul său.

După ce aștepta ca până și cea mai slabă vibraţie să iasă de pe buzele clopotului, Bach dădea fuga înapoi în

Schulhaus. Clădirea școlii era construită din lemn bun, nordic (coloniștii cumpărau lemn adus cu pluta pe Volga din Munţii Jiguli sau chiar din gubernia Kazan). Avea temelia din piatră acoperită cu chirpici, ca să dureze, și acoperișul, după noua modă, din tablă, care înlocuise nu demult cheresteaua uscată. Bach vopsea în fiecare primăvară tocurile ferestrelor și ușa într-un albastru strălucitor.

Era o clădire lungă, cu șase ferestre mari pe fiecare latură. Aproape tot spaţiul dinăuntru era ocupat de clasă, în capătul căreia se aflau chicineta și dormitorul profesorului. Tot acolo se găsea și principala sobă. Dogoarea ei nu era de ajuns pentru a încălzi încăperea spaţioasă, așa că de-a lungul peretelui mai erau înșirate trei godinuri de fier, astfel încât în clasă mirosea veșnic a fier: încins iarna și ud vara. În capătul opus se înălţa catedra *Schulmeister-Am,* iar în faţa ei se întindeau șirurile de bănci pentru elevi. În primul rând – „rândul măgarilor" – stăteau cei mai mici și cei al căror comportament sau a căror sârguinţă îl îngrijorau pe profesor; elevii mai mari se așezau mai în spate. În clasă mai erau: o tablă mare, un dulap plin cu hârtie de scris și hărţi, câteva rigle (care se foloseau de obicei nu în scopul căruia îi erau destinate, ci în scopuri educaţionale) și portretul împăratului rus, care apăruse aici numai și numai la ordinul inspectorilor școlari. Trebuie spus că acest portret nu făcuse decât să aducă griji în plus: după achiziţionarea lui, starostele satului, Peter Dietrich, fusese nevoit să se aboneze la un ziar, ca nu cumva – Doamne păzește! – să nu ajungă până aici vestea despre schimbarea împăratului în îndepărtatul Petersburg și să se facă de râs în faţa următoarei comisii de inspecţie. Înainte, veștile din Rusia rusească ajungeau în colonie cu o asemenea întârziere, de-ai fi zis că nu se afla în inima Povologiei[2], ci la periferia imperiului, așa că o astfel de situaţie jenantă ar fi fost perfect posibilă.

Cândva, Bach visase să împodobească peretele cu

2 Regiunea care cuprinde teritoriile adiacente fluviului Volga. *(N.tr.)*

chipul marelui Goethe, dar acest plan n-a dus la nimic. Morarul Julius Wagner, care mergea frecvent la Saratov cu negoţul, promisese că, negreșit, „o să-l caute acolo pe scriitor, dacă s-o găsi prin prăvălii”. Dar cum pe morar nu-l încerca nicidecum vreo pasiune pentru poezie, iar chipul genialului său compatriot și-l reprezenta vag, a fost păcălit mișelește: în locul lui Goethe, un ticălos de negustor bătrân i-a vândut un portret nereușit al unui aristocrat anemic cu guler de dantelă ridicol, mustăţi impresionante și barbă ascuţită, care ar fi putut trece cel mult drept Cervantes, și asta numai la lumină slabă. Artistul Anton Fromm din Gnadental, faimos pentru picturile lui pe cufere și poliţe pentru veselă, a propus să-i șteargă mustăţile și barba, iar în josul portretului, chiar sub gulerul de dantelă, să scrie cu litere mari, albe „Goethe”, dar Bach nu s-a învoit cu acest fals. Și așa a rămas școala fără Goethe, iar portretul blestemat a fost dăruit artistului – la cererea lui insistentă, „pentru inspiraţie”.

…După ce îşi îndeplinea obligaţia legată de clopot, Bach pregătea sobele ca să fie cald în clasă la venirea elevilor și dădea fuga în cotlonul lui ca să-și ia micul dejun. Ce mânca și ce bea dimineaţa, ce-i drept, nu se poate spune, pentru că nu acorda nici cea mai mică atenţie acestor chestiuni. Un singur lucru e cert: în loc de cafea, Bach bea „niște lături roșietice asemănătoare urinei de cămilă”. Chiar așa se exprimase starostele Dietrich cu vreo cinci sau șase ani în urmă, când se dusese la *Schulmeister* dimineaţa devreme cu o treabă importantă și împărţise cu acesta masa de dimineaţă. De atunci, starostele n-a mai venit la el la micul dejun (nici altcineva, ce-i drept), dar Bach a ţinut minte cuvintele acelea. Amintirea nu-l tulbura însă câtuși de puţin: avea o simpatie sinceră faţă de cămile.

Copiii îşi făceau apariţia la *Schulhaus* pe la opt, cu un teanc de cărţi într-o mână și cu o legătură de lemne sau un săculeţ cu tizic în cealaltă (pe lângă taxele școlare, coloniștii contribuiau la educaţia copiilor și cu produse în natură – combustibil pentru sobele școlii). Învăţau patru

ore până la pauza de la amiază și două ore după aceea. Veneau la școală regulat: pentru o absenţă de jumătate de zi, familia chiulangiului plătea o amendă în valoare de trei copeici. Învăţau germana și rusa, scrierea, citirea, aritmetica; pastorul Adam Händel din Gnadental venea să predea catehismul și istoria Bibliei. Nu exista o împărţire pe clase, elevii stăteau laolaltă: în unii ani câte cincizeci, în alţii câte șaptezeci. Uneori, *Schulmeisterul* îi împărţea pe grupe, și fiecare făcea câte o temă anume, iar alteori recitau sau cântau în cor. Predarea la comun era metoda pedagogică de bază în școala din Gnadental – și cea mai eficientă pentru un auditoriu atât de numeros și de neastâmpărat.

În anii școlari, fiecare amintind de precedentul și nedistingându-se prin nimic deosebit (doar că acoperișul fusese înnoit cu un an în urmă, și acum încetase să mai picure din tavan pe catedra *Schulmeisterului*), Bach se obișnuise atât de tare să rostească aceleași cuvinte și să dea citire acelorași probleme din culegeri, încât se învăţase să-și împartă spiritul în două înăuntrul propriului trup. Limba lui repeta aceeași regulă sintactică, mâna plesnea leneș cu rigla ceafa câte unui elev mai vorbăreţ, picioarele îi purtau ritmic trupul prin clasă, iar gândul... gândul lui Bach dormita, legănat de propria voce și de clătinarea măsurată din cap în cadenţa pașilor deloc grăbiţi. După o vreme, dacă te uitai, nu mai avea în mână *Limba rusă* a lui Wolner, ci culegerea de probleme a lui Goldenberg. Iar buzele nu mai murmurau despre substantive, adjective și verbe, ci despre reguli de calcul. Și până la terminarea orei rămânea același timp scurt, vreun sfert de ceas. Păi, nu-i frumos?

Singura materie la care gândul îi căpăta prospeţimea și vigoarea dinainte era limba germană. Lui Bach nu-i plăcea să se ocupe de caligrafie, așa că îndrepta grăbit lecţia spre partea de poezie: Novalis, Schiller, Heine – versurile se revărsau ca apa în ziua de îmbăiat asupra capetelor tinere și ciufulite cu generozitate.

Dragostea lui pentru poezie se aprinsese încă din

tinereţe. Atunci i se părea că se hrănește nu cu turte de cartofi și chisel de pepene, ci doar cu balade și imnuri. I se părea că-i poate hrăni cu ele pe toţi cei din jur – de aceea se și făcuse profesor. Chiar și acum, când declama la oră strofele preferate, Bach simţea un fior rece de emoţie în piept, undeva în dreptul inimii. Citind pentru a mia oară „Cântecul nocturn al drumeţului”, arunca o privire pe fereastra școlii și cuprindea cu ochii toate cele despre care scria marele Goethe: și munţii puternici și întunecaţi de pe malul drept al Volgăi, și pacea veșnică revărsată peste stepă de pe cel stâng. Iar el, Jakob Ivanovici Bach, în vârstă de treizeci și doi de ani, în mundirul lustruit de-atâta purtat, cu coatele cârpite și nasturi de mai multe feluri, cu un început de chelie și riduri, anunţând îmbătrânirea – cine era el, dacă nu chiar acel călător, obosit până la epuizare și vrednic de milă în frica lui de veșnicie?

Copiii nu împărtășeau pasiunea pedagogului: chipurile lor – șăgalnice sau atente, în funcţie de temperament – căpătau o expresie somnambulică încă de la primele versuri. Romanticii de la Jena și școala de la Heidelberg acţionau asupra clasei mai eficient decât un somnifer; pesemne că citirea versurilor ar fi putut fi folosită pentru liniștirea ascultătorilor în locul obișnuitelor strigăte și lovituri cu rigla. Doar fabulele lui Lessing, care descriau aventurile unor eroi cunoscuţi din copilărie – purcei, vulpi, lupi și ciocârlii –, trezeau interesul celor mai setoși de cunoaştere. Dar și aceia pierdeau curând șirul povestirii, istorisite în severa și preţioasa *Hochdeutsch1.*

Coloniștii veniseră cu dialectele lor la mijlocul secolului al XVIII-lea din îndepărtatele lor patrii – din Westfalia și Saxonia, Bavaria, Tirol și Württemberg, Alsacia și Lorena, Baden și Hessen. În Germania, care era de mult unită şi acum îşi zicea cu mândrie imperiu, dialectele se contopiseră într-un singur creuzet, ca legumele în supă, din care niște bucătari iscusiţi – Gottsched, Goethe, Fraţii Grimm – au gătit în cele din urmă un fel de mâncare rafinat: limba germană literară. Dar în coloniile de pe

Volga nu avea cine să practice „bucătăria înaltă” – și dialectele locale se amestecau într-o singură limbă, simplă și cinstită, ca o supă de ceapă cu coji de pâine. Limba rusă coloniștii o înţelegeau cu greutate: în întreg Gnadentalul nu se adunaseră mai mult de o sută de cuvinte rusești cunoscute lor, prinse cum-necum la lecţiile de la școală. Pentru a vinde mărfuri la piaţa din Pokrovsk[34], erau însă de ajuns și acestea o sută.

…După ore, Bach se închidea în cămăruţa lui și își înfuleca grăbit prânzul. Ar fi putut și cu ușa deschisă, dar zăvorul tras parcă îmbunătăţea cumva gustul mâncării, care de obicei era deja rece, ba, ca să spunem adevărul, de-a dreptul îngheţată. Pentru o plată absolut modestă, mama unuia dintre elevi îi aducea lui Bach ba o străchinuţă cu cașă, ba un castron de tăiţei cu lapte – resturi de la cina din seara precedentă a unei familii mari. Ar fi trebuit, firește, să vorbească cu buna femeie și s-o roage să-i aducă mâncarea dacă nu fierbinte, măcar caldă, dar uite că nu apucase. Să-și încălzească singur mâncarea nu avea când – urma cel mai intens moment al zilei: *ora de vizite.*

După ce se spăla din nou și se pieptăna cu grijă, Bach cobora din pridvorul școlii și ajungea în piaţa centrală din Gnadental, la picioarele măreţei biserici din piatră cenușie, cu o aulă spaţioasă, cu ferestre dantelate și arcuite și o clopotniţă ce amintea izbitor de un creion ascuţit. Își alegea direcţia – în zilele cu soţ spre Volga, în cele fără soţ, în partea opusă ei – și o pornea cu pas grăbit pe strada principală, largă și dreaptă, ca o fâșie întinsă de stofa bună. Pe lângă căsuţele de lemn ordonate, cu pridvoare înalte și ferestre elegante (toate ca toate, dar ferestrele arătau întotdeauna proaspete și vesele în Gnadental – cu tocuri albastre ca cerul, roșii ca fructele de pădure sau galbene ca porumbul). Pe lângă gardurile rindeluite cu

---

3 Limba germană literară; în germană, în original. *(N.tr.)*

4 Slobozia Pokrovsk și Pokrovsk sunt vechile denumiri ale orașului Engels. Din 1922 până în 1941, acesta a fost capitala Republicii Autonome a Germanilor. Orașul a fost redenumit în 1931 ca omagiu pentru filozoful german Friedrich Engels. *(N.a.)*

porţi mari (pentru căruţe și sănii) și uși mititele (pentru oameni). Pe lângă bărci întoarse cu fundul în sus în așteptarea viiturilor. Pe lângă femei cu cobiliţe la fântână. Pe lângă cămile legate lângă prăvălia de gaz lampant. Pe lângă piaţa cu trei ulmi puternici în mijloc. Bach mergea atât de repede, atât de tare îi scrâșnea zăpada sub tălpile pâslarilor și îi pleoscăia noroiul primăverii sub ghete, încât ai fi putut crede că are cel puţin zece treburi care nu suferă întârziere, și fiecare trebuie îndeplinită negreșit în ziua aceea. Și așa și era.

La început, să se urce pe cocoașa cămilei și să cuprindă cu privirea Volga pierzându-se la orizont: ce culoare au astăzi valurile și transparenţa ei? Nu cumva e ceaţă deasupra apei? îi dau târcoale mulţi pescăruși? Bat peștii din coadă în adâncuri, sau mai aproape de mal? Asta în anotimpul cald. Dacă era rece – ce grosime are pătura de zăpadă de pe râu? Nu s-a topit pe ici, pe colo, lăsând gheaţa să strălucească în bătaia soarelui?

Apoi, să meargă prin valea uscată, să treacă Podul Cartofilor ca să ajungă la Pârâul Soldatului, care nu îngheţa nici pe gerurile cele mai crunte, și să soarbă din el: nu s-a schimbat cumva gustul apei? Să arunce o privire în Gropile Porcilor, de unde se lua lut pentru cunoscutul chirpici de Gnadental. (La început, acest lut era amestecat pur și simplu cu paie. Dar la un moment dat, ca să se distreze, au hotărât să adauge în amestec balegă de vită – și au descoperit că această compoziţie dă chirpiciului o rezistenţă ca a pietrei. A fost descoperirea care a stat la baza celei mai faimoase zicale a locului – „un pic de rahat nu strică niciodaf”.) Să pășească pe Malul de Lemn-dulce până la Râpa celor Trei Boi, unde se află cimitirul de vite al satului. Și să grăbească pasul mai departe – peste Groapa Murelor și Vâlceaua Ţânţarului spre Dealul Morii și Lacul Păstorului, nu departe de care se afla Mormântul Diavolului...

Dacă în timpul acestor *vizite* Bach remarca ceva în neregulă – marcaje distruse de viscol pe drumul de sănii sau un picior de pod șubred –, acest fapt începea imediat

să-i macine conștiinţa. Vigilenţa lui neobișnuită îi făcea viaţa un chin, căci îl tulbura orice alterare a lumii familiare: cu cât sufletul lui era mai indiferent faţă de elevi la lecţii, cu atât el devenea mai pătimaş și mai aprins faţă de lucrurile și detaliile din mediul înconjurător în timpul plimbărilor. Bach nu vorbea nimănui despre observaţiile sale, dar în fiecare zi aștepta cu neliniște ca greșeala să fie reparată și lumea să revină la starea ei iniţială, corectă. Apoi se liniștea.

Coloniștii, văzându-l pe *Schulmeister*-cu genunchii veșnic îndoiţi, cu spatele înţepenit și capul cufundat între umerii gârbovi –, îl strigau uneori și aduceau vorba despre progresele școlare ale odraslelor. Dar Bach, gâfâind fiindcă mersese repede, răspundea întotdeauna fără chef, cu fraze scurte: timpul nu stătea pe loc. Ca să întărească acest fapt, îşi scotea ceasul din buzunar, le arunca o privire mâhnită și, scuturând din cap, îşi continua repede drumul, întrerupând pripit conversaţia începută.

Trebuie spus că mai era un motiv al zorului său: Bach se bâlbâia. Această problemă apăruse cu câţiva ani în urmă, și *Schulmeisterul* era afectat de ea numai şi numai în afara şcolii. Limba lui antrenată funcţiona fără cusur în timpul lecţiilor – pronunţa cuvintele compuse ale limbii germane literare fără nici cea mai mică ezitare și făcea fraze atât de lungi și întortocheate, că un elev obișnuit uita începutul ascultând până la capăt. Dar una și aceeași limbă îşi refuza deodată stăpânul când Bach trecea la dialect în discuţiile cu consătenii. Să recite pe dinafară fragmente din partea a doua din *Faust,* de pildă, limba era dispusă. Să-i spună însă văduvei Koch „Gogomanul ăla al dumitale iar a trândăvit azi!” nu voia nicicum – se împotmolea la fiecare silabă și i se lipea de cerul gurii ca o gălușcă mare și prost fiartă. Lui Bach i se părea că bâlbâială devine tot mai accentuată cu fiecare an, dar era dificil să-şi verifice această impresie: vorbea cu oamenii tot mai rar.

După *vizite* (uneori spre apus, alteori chiar în amurgul dens), obosit și plin de satisfacţie, se târa spre

casă. Avea deseori picioarele ude, obrajii biciuiri de vânt îi ardeau, dar inima îi bătea de bucurie: îşi câştigase recompensa zilnică pentru trudă – *ora lecturii de seară.* După ce-și îndeplinea ultima îndatorire a zilei (trasul clopotului la ora nouă fix), Bach îşi arunca hainele umede pe sobă, îşi încălzea picioarele într-o infuzie de cimbru și, după ce bea apă fiartă pentru a preveni răceala, se urca în pat cu o carte – un volum vechi legat în scoarţe de carton, cu numele autorului pe jumătate șters de pe copertă.

Cronicile stabilirii ţăranilor germani în Rusia relatau despre zilele când, la chemarea ţarinei Ecaterina, au venit primii coloniști pe corăbii la Kronstadt.[5] Bach citise deja până la momentul când împărăteasa însăși apare în port pentru a-și întâmpina bravii compatrioţi: „Copiii mei!” strigă ea cu glas puternic, jucându-și calul în frâu în faţa șirurilor de imigranţi îngheţaţi de frig pe drum. „Noi fii și fiice ale Rusiei! Vă primim cu bucurie sub aripa noastră protectoare și vă făgăduim apărare și ocrotire părintească! în schimb, așteptăm supunere și râvnă, neasemuită osârdie, slujire neabătută a noii voastre patrii! Cine nu este de acord, să plece înapoi chiar mâine! în Rusia cei slabi de înger și nevolnici nu ne fac trebuinţă!...”

Bach nu reușea nicicum să treacă de această scenă care-ţi tăia răsuflarea: sub pilotă, trupul lui istovit de plimbare se înmuia ca un cartof fiert pe care pui unt topit; mâinile care ţineau cartea îi cădeau încet, pleoapele i se lipeau, bărbia i se lăsa în piept. Rândurile citite pluteau undeva în lumina galbenă a lămpii cu gaz, răsunau pe diferite glasuri și se stingeau curând, transformându-se într-un somn adânc. Cartea îi cădea dintre degete și aluneca încet pe pilotă; dar zgomotul obiectului căzut pe jos nu-l mai putea trezi pe Bach. S-ar fi mirat peste poate dacă ar fi aflat că citea aceste slăvite cronici de nici mai mult, nici mai puţin de trei ani.

---

5 în 1762 și 1763 Ecaterina II a semnat două manifeste prin care îi invita pe străini să se stabilească pe teritoriile pustii ale Imperiului Rus. Din 1764 până în 1773, pe Volga Inferioară au fost stabilite 105 colonii, care au marcat începutul Povolgiei germane. *(N.a.)*

Așa curgea viaţa – liniștită, plină de bucurii mărunte și fără multe griji, pe de-a-ntregul mulţumitoare. Într-un fel, fericită. S-ar fi putut spune chiar virtuoasă, dacă ar fi lipsit un anumit fapt. *Schulmeister-xA* Bach avea o patimă nefastă, de care, pesemne, nu-i mai era dat să scape: iubea furtunile. Dar nu le iubea ca un artist pașnic ori un poet respectabil, care privește stihiile dezlănţuite și își hrănește inspiraţia cu zgomotele puternice și culorile vii ale intemperiei. O, nu! Bach iubea furtunile așa cum ultimul beţiv nenorocit iubește vodca din coji de cartof sau narcomanul morfina.

De fiecare dată – în general asta se întâmpla de două sau de trei ori pe an, primăvara și toamna devreme –, când cerul de deasupra Gnadentalului era năpădit de un liliachiu dens și aerul se încărca atât de tare de electricitate, că ţi se părea că până și o fluturare din gene ar fi putut scoate scântei albastre, Bach simţea cum crește în trupul lui un clocot straniu. Dacă era sângele care din cauza unei anumite compoziţii chimice reacţiona puternic cu undele câmpurilor magnetice sau mici crampe musculare iscate de intoxicarea cu ozon, el nu știa. Dar trupul îi devenea brusc străin: scheletul și mușchii pur și simplu nu-și mai găseau locul sub piele și o umflau, ameninţând s-o străpungă, inima îi pulsa în gât și în vârfurile degetelor, în creier îi bâzâia ceva, chemându-l. Lăsând uşa şcolii deschisă, Bach se ducea după această chemare – în iarbă, în stepă. În vreme ce coloniștii adunau grăbiţi vitele și le închideau în ţarcuri, iar femeile, strângându-și la piept pruncii și mănunchiurile de papură adunate, fugeau în sat să se adăpostească de furtună, Bach pășea încet în întâmpinarea ei. Cerul, umflat de nori și parcă prăbușindu-se la pământ sub greutatea lor, foșnea, trosnea, vuia asurzitor; apoi deodată – o scăpărare albă, un oftat amarnic, grav, și un potop rece năpustindu-se asupra stepei – începea ploaia. Bach își sfâșia gulerul cămășii, descoperindu-și pieptul fragil, își arunca faţa în sus și deschidea gura. Șiroaiele îi biciuiau trupul și curgeau prin el, picioarele lui simţeau tremurul pământului la fiecare

nou tunet. Fulgerele – galbene, albastre, roșii-liliachii – scânteiau tot mai des, parcă deasupra capului său, parcă înăuntrul lui. Clocotul din mușchi ajungea la apogeu – la următoarea lovitură a cerului, trupul lui Bach se spărgea în mii de bucăţele și se împrăștia pe întinsul stepei.

Îşi revenea mult mai târziu, zăcând în noroi, cu zgârieturi pe faţă și ţepi de brusture în păr. Spinarea îl durea de parcă ar fi fost bătut. Se ridică şi se ducea acasă, de obicei descoperind că toţi nasturii de la cămașă îi erau smulși. În urma lui strălucea un curcubeu bogat, ba chiar două, azurul cerului se întrezărea printre norii zdrenţuiţi care pluteau peste Volga. Dar sufletul îi era prea istovit ca să se bucure de această frumuseţe pașnică. Acoperindu-și cu mâinile găurile din genunchi și încercând să se ferească de priviri străine, Bach se grăbea spre *Schulhaus,* mâhnit de pasiunea lui vană și rușinându-se de ea. Această ciudăţenie a lui nu era numai stânjenitoare, ci și primejdioasă: odată, nu departe de el, trăsnetul omorâse o vacă rătăcită de cireadă, altă dată arsese un stejar singuratic. Și mai era și costisitor: un rând de nasturi pe vară – ce risipă! Dar să se abţină și să admire furtuna din casă ori de pe acoperișul școlii, Bach nu putea nicicum. Oamenii din Gnadental cunoșteau bizareriile de primăvară ale *Schulmeis*ierului și îl tratau cu condescendenţă: „Ei, ce să-i faci, e un om cultivat!...”

La un moment dat însă, viaţa lui Bach s-a schimbat radical.

În dimineaţa aceea s-a trezit cât se poate de bine dispus. Această excelentă stare de spirit se datora și cerului de mai albastru-intens care-l privea pe fereastră printre perdelele date în lături, și veseliei frivole a norilor care goneau pe cerul acela, dar și însuși faptului că venise primăvara și, odată cu ea, vacanţa școlară.

În Gnadental se învăţa până la Paști. După ce asistau la slujba de la *Kirche* și aprindeau lumânările de sărbătoare, dăruindu-și unii altora dulciuri și ouă fierte, după ce îşi vizitau rudele răposate la cimitir și pe cele vii în satele învecinate, după ce se îndestulau cu brânză

„sticloasă” și cu unt galben ca ambra, coloniștii îşi înhămau toate vitele de tracţiune și se îndreptau spre câmp – toată familia. Acasă rămâneau numai babele știrbe cu copiii neascultători și femeile a căror gospodărie era atât de mare, încât necesita o prezenţă neîntreruptă. Câteva săptămâni, de la ultimele stele ale dimineţii și până la primele ale serii, coloniștii aveau să are ogorul cu plugurile. La amiază aveau să se adune în jurul focului, să mănânce supă de cartofi și să bea „ceai de stepă” fierbinte, făcut din rădăcină de lemn-dulce fiartă în trei ape cu un strop de cimbru și o mână de iarbă proaspăt culeasă.

În dimineaţa anterioară, pe când trăgea clopotul școlii, Bach știa că nu-l aud mulţi: căruţele cu plugari plecaseră în stepă încă de cu noapte, în lumina difuză a lunii ce pălea. Gnadentalul era pustiu. Lipsa oamenilor nu afecta însă în niciun fel exactitatea semnalelor lui Bach; dimpotrivă, simţea o responsabilitate și mai mare pentru ca timpul, și cu el și ordinea lucrurilor, să curgă la fel de măsurat și neabătut.

Tocmai se pregătea să-și tragă picioarele de sub pilotă și să pipăie pe podea după botoșii confortabili din piele de oaie, când deodată pe pernă s-a insinuat o umbră. A ridicat ochii – de cealaltă parte a ferestrei, cineva cu o bizară pălărie triunghiulară stătea cu faţa lipită de geam. îl privea. Bach a scos un strigăt surprins și a sărit ca ars, aruncând pilota la o parte; dar necunoscutul a dispărut tot atât de repede cum apăruse. Bach nu a reușit să-i vadă chipul – lumina îi venea din spate. S-a repezit la fereastră: pe geam se topea o dâră fumurie – urma unei respiraţii străine. A zgâlţâit cerceveaua, încercând s-o deschidă, dar limba de fier practic prinsese rădăcini în lemn peste iarnă – n-a vrut să cedeze. Și-a aruncat o șubă pe umeri, a ţâșnit în pridvor, a înconjurat în fugă școala – nimeni, nici în grădină, nici în curtea din spate. A simţit cum picioarele i se afundă în ceva rece și scârbos; a coborât privirea și și-a dat seama că aleargă prin noroi în botoșii de casă. Scuturând din cap supărat, s-a grăbit să se întoarcă în *Schulhaus.*

Bizara vizită l-a tulburat neobișnuit de tare pe Bach. Și pe bună dreptate: începutul acelei zile s-a transformat într-o serie de semne suspecte și întâmplări îndoielnice.

Cojind cu un cuţit bont fâșii din vopseaua de anul trecut de pe pervazurile școlii ca apoi să le vopsească din nou, s-a uitat întâmplător în sus și a observat pe cer un nor care avea contururile clare ale unui chip omenesc – un chip de femeie. Femeia și-a umflat obrajii, și-a ţuguiat buzele, și-a acoperit leneș ochii și s-a topit în înălţimi. Mai târziu, trecând pensula peste pervazurile de lemn, a auzit behăitul unui ţap care trecea pe acolo – animalul ţipa atât de tare, de-ai fi zis că presimţea ceva ciudat. A întors capul: de fapt nu era un ţap, ci un porc gras și pătat, și încă fără o ureche, și cu botul strâmbat într-o grimasă atât de respingătoare, cum Bach nu mai văzuse în viaţa lui.

Nu, nu era superstiţios, ca majoritatea gnadentalienilor. Nu poţi să crezi cu adevărat că din cauza unui cuib de rândunică distrus din întâmplare vaca o să înceapă să dea sânge în loc de lapte sau că o coţofană care-și curăţă penele pe acoperiș prevestește schilodirea cuiva dintre ai casei. Dar una e o coţofană oarecare și alta un porc. De aceea, hotărând că evenimentele stupide din ziua aceea fuseseră de ajuns, Bach a închis bine găleata cu vopsea și s-a dus în odaia lui, fără să se mai uite nici în dreapta, nici în stânga, fără să acorde atenţie sunetelor, cu intenţia de a-și petrece toată ziua închis, cârpindu-și hainele și meditând la Novalis.

A închis bine ușa școlii și a tras zăvorul. A încuiat ușa camerei lui. A tras temeinic draperiile, acoperind geamurile. Satisfăcut, s-a întors la masă – și a văzut pe ea un dreptunghi lung și alb: o scrisoare pecetluită.

Uitându-se speriat în jur – nu cumva poștașul misterios zăbovea în cameră? – și nedescoperind pe nimeni, Bach s-a trântit pe scaun și a început să se uite la plicul aflat în faţa lui, pe care o mână scrisese cu litere neregulate „Domnului *Schulmeister* Bach”. Cuvântul *Schulmeister* avea două greșeli de ortografie.

Bach nu scrisese și nu primise scrisori niciodată în

viaţa lui. Primul său gând a fost s-o ardă: o epistolă primită într-un mod atât de suspect nu putea conţine nimic bun. A luat cu grijă plicul în mâini: era ușor (înăuntru, se găsea, pare-se, o singură foaie de hârtie). A examinat scrisul: ascuţit, aparţinând cuiva evident neobișnuit cu folosirea frecventă a tocului. A dus plicul la nas și l-a adulmecat: mirosea vag a mere. L-a pus la loc pe masă și a trântit o carte peste el. Și-a întors scaunul spre fereastră, s-a așezat picior peste picior, și-a cuprins umerii cu braţele și a închis strâns ochii. După ce a stat așa vreun sfert de oră, a oftat mohorât și, încruntându-se cu o presimţire rea, a desfăcut plicul.

Multstimate Schulmeister *Bach.*

Vă salut din toată inima și vă invit la cină pentru a discuta o anumită chestiune. Dacă sunteţi de acord, veniţi astăzi la ora cinci după-amiază pe cheiul din Gnadental, o să vă aștepte un om acolo.

Cu urări prietenești, al dumneavoastră, Udo Grimm

Da, și încă ceva: să nu vă temeţi de omul meu. Pare dur, dar are inimă bună.

Semnându-se, autorul apăsase puternic cu vârful peniţei pe hârtie, străpungând-o.

Bach a simţit că transpirase. Și-a scos hainele, rămânând doar în lenjeria de corp. A luat o călimară de pe un raft, a tăiat cu mișcări ample și a corectat greșelile din text, care s-au dovedit a fi opt la număr; mâna îi lucra energic, peniţa de oţel scârţâia și împroșca cerneală. Apoi a mototolit scrisoarea mâzgălită și a aruncat-o la gunoi. S-a întins sub pilota din puf de raţă și a hotărât să nu iasă din casă până la clopotul de seară.

Dacă în colonie n-ar fi fost pustiu, poate că l-ar fi întrebat pe starostele Dietrich sau pe altcineva despre Grimm ăsta, sau poate l-ar fi rugat să meargă cu el în vizită. Autorul scrisorii locuia, pesemne, aproape, în una dintre coloniile învecinate din susul sau josul râului, de vreme ce-l invita să vină cu barca. Să se ducă singur însemna să comită o faptă nechibzuită, stupidă chiar. Despre asta nici nu putea fi vorba.

Dar, fie pentru că în aer pluteau deja primele particule de electricitate vestind furtuna, fie din alte pricini, Bach a simţit deodată înăuntrul său semnele acelei emoţii irezistibile care îl făcea să se arunce sub potop în căutarea miezului stihiei. I se părea că simte un curent incontrolabil străbătându-i trupul, atrăgându-l undeva în ciuda voinţei lui. Asta l-a speriat și l-a însufieţit în același timp – nu avea nici forţa, nici dorinţa de a se împotrivi acestui curent puternic: totul era de fapt hotărât înaintea lui și pentru el, rămânea doar să îndeplinească ceea ce era scris.

Și, la ora stabilită, Bach se afla pe liman – pieptănat, cu o batistă nouă în buzunarul sacoului de stofă. Inima îi bătea atât de puternic, încât marginile lustruite ale hainei îi tremurau vizibil; în mână strângea bastonul cu care mergea în *vizite* – i-ar fi putut servi foarte bine și pentru a se apăra.

Debarcaderul din Gnadental consta dintr-un mic dig de lemn care intra în Volga cu vreo douăzeci de arșini. De-a lungul digului erau ancorate plute, luntri și bărci, iar în capăt era un debarcader: o platformă dreptunghiulară cu stâlpi de lemn vopsiţi în alb, pentru legarea parâmelor. Din câte îşi amintea Bach, în Gnadental nu oprise niciodată vreun vas mare. De stâlpii de lemn nu erau legaţi decât miei – înainte de a fi încarnaţi în bărci și a fi duși la târg, la Pokrovsk.

Bach s-a plimbat de colo, colo pe debarcaderul care scârţâia, nădăjduind că mișcarea avea să-i liniștească ușorul tremur al genunchilor. S-a așezat pe o bornă și a privit întinderea pustie a Volgăi. Și-a scos ceasul: era cinci fix. A oftat de ușurare și tocmai se pregătea să plece acasă, când de undeva de sub picioarele lui – mai exact, de sub scândurile crăpate ale debarcaderului – a ieșit cu un ușor pleoscăit o luntre. Din ea, ca o siluetă de carton dintr-un abecedar în relief, s-a ridicat un om, a apucat cu ușurinţă capătul digului cu mâna și, ţinând barca, s-a uitat la Bach, așteptând.

Era el, oaspetele de dimineaţă: un kârgâz înalt,

îmbrăcat cu o vestă de blană pe trupul gol și cu o pălărie triunghiulară de fetru, de sub care priveau atent niște ochi înguști, trași spre tâmple. Pielea galbenă poroasă era atât de întinsă pe oasele feţei, încât îi puteai urmări și cele mai mici curbe ale pometţilor sau ale bărbiei, acoperită cu fire ţepoase și rare de păr negru. Singura parte cărnoasă a feţei lui era nasul mare, foarte turtit și cu puntea într-o parte: pesemne strâmbată într-o încăierare. Bach și-a amintit deodată cum îl speria mama lui în copilărie: „O să vină un kârgâz şi-o să te ia!”[6]

— Mmmm! a zis, sau a mormăit, kârgâzul.

S-a grăbit să urce în barcă.

„Doar nu credeţi că am înnebunit?!” a vrut să exclame ca răspuns Bach. „Doar nu credeţi că o să merg cu dumneavoastră?”

Dar trupul lui, care astăzi nu prea asculta de glasul raţiunii, deja pusese piciorul pe marginea debarcaderului, îşi luase stângaci avânt și sărise în luntrea care se legăna. Bastonul i-a căzut din mâini, a aterizat în apă și a dispărut undeva sub dig.

Kârgâzul a dat drumul digului, iar luntrea s-a întors rapid în direcţia curentului. S-a așezat pe banchetă cu faţa la Bach, a apucat vâslele și s-a desprins de mai. Braţele lui vânoase ba se ridicau, umflându-și mușchii, ba coborau, iar figura plată de mongol ba se apropia, ba se îndepărta. Fără să clipească, nu-și lua ochii de la Bach.

El s-a răsucit pe banchetă, străduindu-se să se ferească de privirea aceea sâcâitoare, dar nu prea aveai unde să te duci într-o barcă mică. A hotărât să se liniștească privind peisajul de pe mal – și abia atunci și-a dat seama că luntrea nu merge de-a lungul malului, ci de-a curmezișul Volgăi.

Bach auzise de coloniile de pe malul drept: Balzer, Kutter, Messer, Schilling, Schwab – toate se aflau mai sus sau mai jos pe râu, unde peisajul muntos nu era un

6 în primii ani ai existenței lor, coloniile germane erau atacate constant de triburi nomade de kârgâzi-kazahi. Așa erau numiți la vremea aceea strămoșii kazahilor de astăzi. Datorită apărării asigurate de puterea rusă, invaziile au încetat. *(N.a.)*

obstacol în drumul spre râu. Dar să ajungă pe ţărmul muntos nu-i fusese dat niciodată. Doar în apropiere de Gnadental, malul drept era atât de abrupt și inaccesibil, încât nici măcar iarna, pe gheaţa groasă, nu se ducea nimeni acolo. Odată, văduva Koch povestise (știa sigur de la răposata babă Fischer, iar aceasta, de la nevasta măcelarului Hauff, care la rândul ei știa de la cumnata pastorului Händel) că pământurile acelea fie fuseseră, fie erau și acum proprietatea nu ştiu-cărei mănăstiri, și că oamenilor obișnuiţi le era interzis să meargă acolo.

— Nu vă supăraţi, a murmurat neputincios Bach, trăgându-se de nasturii sacoului, încotro mergeţi?... încotro mergem?...

Kârgâzul vâslea în tăcere, cu ochii aţintiţi spre *Schulmeister*. Lopeţile vâslelor tăiau valul greu – verde-furtunos la mal, albăstrindu-se treptat spre adânc. Barca mergea cu smucituri puternice, neîncetinind nicio clipă, neabătându-se nici cu un cot de la traseul ei. Colosul ţărmului opus – peretele de stâncă albicios, acoperit în partea de sus de o pădure deasă, de un verde întunecat, amintind de departe cu un șarpe uriaș cu spinarea zimţată stând întins pe apă – înainta și el în smucituri, neabătut. La un moment dat lui Bach i s-a părut că luntrea nu e pusă în mișcare de forţa mâinilor kârgâze, ci de forţa gravitaţiei, provenită din gigantica masă de piatră. De sus până jos – din coamă până la poale – panta era tăiată de crăpături adânci, șerpuitoare. Pe fondul lor se așternuse un praf nisipos, care curgea în apă, și mișcarea asta dădea suprafeţei pietroase o înfăţișare cât se poate de vie: munţii respirau. Impresia era întărită de jocul razelor soarelui, care din când în când se ascundea după nori – și crăpăturile ba se umpleau de umbre violet, adâncindu-se, ba se luminau și abia se mai puteau zări.

După scurt timp, fondul de scânduri s-a frecat de piatră – luntrea a tresărit scurt, înfigându-se cu botul în pietrișul acoperit de o mâzgă verde. Malul aproape că nu exista: peretele de piatră se ridica înalt, parcă până imediat sub cer, și acolo se termina brusc. Kârgâzul s-a dat

jos din barcă și a făcut un semn din cap, chemându-l să-l urmeze. Inima copleșită de emoţii a lui Bach a tresărit, dar deja obosită, fără voie, parcă împăcându-se cu neverosimilul celor ce se petreceau; el a privit buimac în jur și a coborât cu greu pe uscat, târându-și ghetele pe învălmășeala de alge și mâl. Kârgâzul a tras luntrea din apă – Bach s-a minunat de forţa trupului său slăbănog – și a ascuns-o după un bolovan mare, maroniu.

Nu departe, pe fundul uneia dintre crăpăturile care spintecau muntele de sus până jos, abia se zărea o potecă. Kârgâzul a pornit să urce pe ea – ușor și iute, de parcă ar fi alergat nu în sus, ci în jos pe pantă, care se dovedea a nu fi atât de abruptă cum părea de la distanţă. Bach l-a urmat, dojenindu-se că participa la această aventură îndoielnică și agăţându-se cu mâinile de tufele rare. S-a căţărat istovitor de multă vreme, căzând, de altfel, din când în când în genunchi și înghiţind nisipul aruncat de călcâiele sprintene ale kârgâzului. Într-un târziu, a ajuns pe marginea stâncii – ud leoarcă (pe drum fosese nevoit să-și scoată sacoul și vesta și să le ducă în mână), cu faţa înfierbântată și genunchii tremurându-i.

La marginea pădurii muntele nu mai era atât de abrupt, trecând, probabil, într-un platou sau o zonă cu dealuri mici. Dar asta puteai doar să-ţi închipui, atât de deasă era pădurea. Bach a fost nevoit să grăbească pasul ca să nu piardă din ochi spinarea kârgâzului: ar fi fost chinuitor să găsească drumul singur în desișul întunecat de paltini, stejari și plopi, la poalele cărora creșteau din abundenţă salbă-moale și măceș. După câteva minute însă copacii s-au rărit, lăsând vederii un platou pe care se întindea o fermă mare.

Casa plutea în poiană ca o corabie: imensă, lungă, cu temelia din bolovani grei, cu pereţii din bârne atât de groase, cum Bach nu mai văzuse în viaţa lui. Cu anii, construcţia se

Înnegrise și fusese bătută de vânturi, crăpături mânjite de rășină o brăzdau ici-colo, ca niște semne particulare. Obloanele din scânduri erau deschise numai la

câteva ferestre, celelalte erau închise bine. Acoperișul înalt era acoperit cu paie, și din el se iţeau două coșuri puternice din piatră.

Acareturile se ascundeau îndărătul casei: hambare, șoproane, un grajd spaţios, o mică gheţărie, un puţ. Tot acolo, în curtea din spate, se înălţau munţi de lăzi, șarete și căruţe, butoaie, lemne de foc și cherestea; părea că începe un fel de livadă – copacii din spatele casei deveneau mai mici și mai rari, cu trunchiurile văruite cu grijă. Ferma nu avea garduri – drept graniţe, îi serveau marginile poienii. Nici oameni nu avea. Până și tăcutul kârgâz dispăruse undeva, îndată ce Bach se întorsese o clipă cu spatele.

Totul arăta ca și cum cu o clipă în urmă aici existase viaţă: dintr-un buștean ieșea un topor cu coadă lungă, alături era o stivă de lemne tăiate; lângă cerdac era o găleată cu o fiertură aburindă și tot acolo niște papuci rupţi; dintr-o stropitoare răsturnată picura apă pe pământ; jarul fumega în vatra bucătăriei de vară. Și – niciun sunet, nicio mișcare. Doar la marginea poienii fluturau în vânt niște rufe, umflându-se din când în când peste frânghie și scoţând niște pocnete scurte.

— Bună ziua! Apropiindu-se, Bach și-a dezlipit cu greu buzele uscate de emoţie și s-a îndreptat spre ușa casei, care era vag întredeschisă: Aș vrea să vorbesc cu domnul Udo Grimm.

După ce a așteptat puţin, a urcat în cerdac. Și-a frecat îndelung și intenţionat zgomotos picioarele de marginea scândurii din prag, curăţându-și noroiul de pe tălpi. A apăsat pe clanţă și a pășit în întunericul tăcut.

Mirosea a mâncare fierbinte și grasă: Bach a intrat în bucătărie. Lângă perete era o sobă văruită, pe care se aflau cazane și ceaune din aramă, oale de lut, site, vedre, fiare de călcat, ibrice de cafea, tăvi, tulumbe de umplut cârnaţii și alte ustensile. Alături, pe peretele din bârne, era o etajeră pentru vase nevopsită, iar pe ea șiruri de străchini grosolan lucrate, mănunchiuri de linguri și polonice, o grămadă de foarfeci de fier, toate înnegrite.

Peste tot – pe masa de gătit, pe taburete și chiar pe pervazuri – era câte ceva: diferite castroane și tigăi, ulcioare cu lapte și miere, scânduri cu găluște lipite, pe care plutea un nor vag de faină, mașini de tocat din care atârnau fâșii de carne, pensule de uns, verdeţuri tăiate, capete de pește și coji de ou. Nici aici nu era nimeni. Doar din camera alăturată, despărţită de bucătărie nu printr-o ușă, ci printr-o perdea ușoară din cârpă, se auzea un crănţănit.

Bach s-a dus după sunet: s-a frecat încet de bârnele masive ale intrării – nimeni n-a spus nimic; a dat perdeaua la o parte și s-a trezit într-o sufragerie mare, cât un hambar. Întreg centrul încăperii era ocupat de o masă de scânduri pe care erau atât de multe vase, că i-ar fi ajuns, pesemne, și uriașului din Ossling, pomenit în vechea legendă saxonă. La masă ședea un om masiv și înfuleca de zor, băgându-și mâncarea în gură cu degetele, fără a se obosi să folosească tacâmurile, care stăteau lângă farfurie, curate. Crănţănitul puternic era produs de fălcile lui zdravene, care mestecau hrana. În mod uimitor, nu era nimic urât în acest tablou. Dimpotrivă, întreaga înfăţișare a gazdei, înfloritoare și debordând de energie, se potrivea atât de bine cu această masă bogată și cu fiecare fel de mâncare așezat pe ea, încât întreaga compoziţie părea creată de fantezia bizară a unui artist: capul ras al bărbatului strălucea exact precum colacul pufos din centrul mesei, uns cu gălbenuș de ou și rumenit în cuptor; obrajii bogaţi erau la fel de roz ca șunca așezată pe farfurie în felii groase, suculente; ochii mici și întunecaţi erau exact de aceeași culoare cu afinele din sticla cu lichior; iar urechile, mari și albe, întinse belicos în lături, aminteau izbitor de colţunașii puși grămadă într-o strachină adâncă. Omul lua cu degetele-i groase ca niște cârnaţi varză murată dintr-o vadră și o băga în gură, iar barba și mustăţile lui stufoase semănau atât de tare cu această varză, încât Bach a închis strâns ochii, temându-se că are vedenii.

— Fiică-mea e proastă, a rostit bărbatul în loc de

salut, continuând să mestece și neobosindu-se să-l invite la ospăţ. Să faci în așa fel încât să nu se vadă.

Bach a observat că masa era pusă pentru două persoane, dar nu se hotăra să se așeze. A tușit și și-a îndreptat sacoul, simţind cum îi tremură și îi saltă stomacul gol: tot bătându-și capul cu scrisoarea misterioasă, *Schulmeisterul* nu mâncase nimic la prânz.

— Dumneavoastră sunteţi Udo Grimm? a cerut el să precizeze pentru orice eventualitate.

— Că doar nu bunul Dumnezeu! a confirmat celălalt, luând din tigaie bucăţi de cartof pe jumări; tigaia a sfârâit și a împroșcat, dar degetele lui Grimm nici n-au tresărit.

— Câţi ani are fiica dumneavoastră?

Bach a observat pe masă câteva feluri de cârnaţi – și un caltaboș rece, cu o tentă liliachie, și unul fierbinte, în firimituri de jumări aurii, și unul afumat – și, pe neașteptate, a simţit deodată un gust sărat în gură.

— De Sfânta Treime împlinește șaptesprezece.

Grimm a terminat cu felurile din carne și a trecut la supa dulce din mied de pepene, în care pluteau insuliţe de pere, mere, vișine uscate și stafide. Lingura a rămas pe masă: Grimm sorbecăia supa ţinând farfuria în degetele răsfirate, ca pe o farfurioară de ceai, după obiceiul tătăresc.

— Și, după cum aţi binevoit să vă exprimaţi…

— Bach a înghiţit saliva abundentă care-l împiedica să vorbească –… nu se distinge printr-o minte strălucită. Cât de pronunţat este acest neajuns?

— Am zis: e proastă!

Și Grimm a scuipat cu patos un sâmbure de vișină care-i nimerise între dinţi; Bach a tresărit speriat, dar acesta a trecut șuierând pe lângă el și a aterizat pe podeaua de lut undeva într-un colţ îndepărtat.

— În capul ei e pâclă! Povești de copii și capricii muierești. Cine ia una ca asta de nevastă? Molâii de-aici ar lua-o, numai să le dau de băut, dar în Reich n-o ia nimeni nici măcar cu zestre. Nu, în Reich nu scap eu ușor de una ca ea…

Coloniștii, după modelul nemţesc, îi ziceau Germaniei Reich.

— Aveţi de gând să emigraţi, a conchis cu grijă Bach. Cât de curând?

— Ești profesor? Atunci învaţ-o! Grimm a trântit farfuria goală pe masă, și Bach a tresărit iar. La întrebări sunt și eu maestru! învaţă-mi fata să vorbească frumos și fluent! Și dacă nu să vorbească, măcar să înţeleagă! O femeie tăcută e și mai bună. Numai să priceapă ceva, acolo, și e de-ajuns. Mi-e și mie mai ușor, ai și tu niște bani în buzunar!

Grimm a apucat o gofră moale, a pleoscăit cu ea într-un castron cu miere și și-a îndesat-o în gură, adunându-și cu mâna de pe buze firele elastice de miere.

„Binevoiţi să vă comportaţi cum se cuvine, domnule bădăran, altfel conversaţia noastră se încheie aici!” ar fi vrut să strige Bach și chiar să bată ușor cu palma în masă; în loc de asta, a lăsat doar ochii în jos și și-a încleștat mâinile de pantaloni, luptându-se cu indignarea care clocotea în el.

— Așadar, doriţi să o învăţ pe fiica dumneavoastră *Hochdeutsch,* a rezumat el după o clipă, cu un glas un pic tremurat, în acest caz, aș putea face cunoștinţă cu eleva?

— Vino mâine cu catrafusele tale: cărţi, creioane, sau cu ce mâzgălești tu acolo, la lecţii. Începi lecţia și faceţi cunoștinţă. Grimm și-a turnat dintr-o sticlă albă într-un păhărel un rachiu tulbure de zmeură; apoi s-a uitat pătrunzător la Bach și a mai turnat într-un păhărel. De acord?

— Domnule Grimm, noi doi nu ne cunoaştem prea bine, așa că v-aș ruga să renunţaţi la familiaritate și să vă adresaţi mie…

— De acord? a repetat Grimm, ridicându-se și întinzându-i păhărelul.

Bach a luat păhărelul (ah, ce mai mirosea rachiul – numai să-l adulmeci și te-ai îmbătat!), a dat din umeri, și-a arcuit nesigur sprâncenele; în cele din urmă, nemaisimţindu-se în stare să susţină privirea sfredelitoare

a lui Grimm și vrând să încheie cât mai repede această întâlnire neplăcută, a mișcat nehotărât din bărbie, ca și cum ar fi vrut să-și elibereze gâtul din încleștarea gulerului strâmt. Această mișcare, împreună cu grimasa chinuită, ar fi putut fi interpretată în cele mai diverse feluri, dar Grimm, care nu avea nici cea mai mică înclinaţie spre polisemantism, a luat-o drept un răspuns afirmativ fără echivoc: păhărelele au scos un clinchet viguros, întărind înţelegerea. Zăpăcit de această desfășurare rapidă a evenimentelor, Bach l-a dus pe al lui la buze și și-a turnat cu sete lichidul rece în gâtul uscat.

În clipa aceea totul s-a schimbat în jur. Fie rachiul era prea tare, fie Bach, flămând şi neobișnuit cu băuturi înveselitoare, era prea slab, dar casa, până atunci aspră și mohorâtă, s-a trezit brusc, umplându-se de viaţă: pe fereastră s-au văzut licărind niște spinări puternice, din curte s-au auzit lovituri de topor, uşa de la intrare s-a trântit – cineva a intrat în bucătărie târ

I

șâindu-și greu picioarele și o voce dogită de bătrână a întrebat morocănos:

— Să aduc samovarul?

— Mai târziu! a zis Grimm.

A luat de pe perete o pipă lungă și curbată, s-a așezat cu faţa la fereastră și a început să îndese tutun în ea. Înţelegând că întâlnirea luase sfârșit, Bach a ieșit, câtuși de puţin tulburat de purtarea neobișnuită a gazdei: oamenii și sunetele care reveniseră în lume îi umpluseră inima de veselie, propriile frici i se păreau absurde și caraghioase, și până și foamea care-l chinuise atât de tare în ultima oră dispăruse nu se știe unde, lăsând locul unei plăcute ușurinţe și însufleţiri trupești.

Bătrâna care-și făcea de lucru în bucătărie, uscată ca un crușin toamna, nu i-a aruncat nici măcar o privire – el a luat-o ca pe un semn de delicateţe. Kârgâzul cunoscut, care aștepta deja lângă cerdac, părea acum mult mai puţin fioros, iar ferma – de-a dreptul plăcută: fără să-și ridice ochii ori să deschidă gura, prin curte mișunau argaţi

ocupaţi (de parcă ar fi fost aleși anume, toţi aveau chipuri asiatice aspre, abia distingându-se unul de altul); printre picioare li se încurcau păsări domestice, pestriţe și zgomotoase – gâște, raţe și chiar vreo doi fazani cu cozi lungi și dungate; caii băteau din copită în ţarc – bine hrăniţi, cu coame lucioase; iar pomii din livada din spatele casei erau plini de flori mari cât pumnul, albe și roz – miroseau atât de puternic, încât simţeai pe limbă gustul dulce al viitoarelor fructe.

Pădurea prin care au mers înapoi Bach și kârgâzul nu mai părea acum un crâng sălbatic, ci o dumbravă luminoasă, primăvăratică. Era o plăcere să pășești prin ea, și această plăcere era sporită de gânduri pline de bucurie: lecţiile cu fiica lui Grimm păreau o afacere simplă, dar utilă, răspunzând datoriei sacre de profesor, și pe deasupra atrăgătoare sub aspect financiar. Curând Bach a observat că picioarele îl poartă pe potecă în mod uimitor – fiecare pas acoperea o distanţă de cinci, ba chiar și zece arșini, așa că s-a trezit pe marginea râpei în doar câteva minute.

Văzută de sus, priveliștea care se deschidea era absolut uluitoare, și Bach a încremenit, uitând de sine: în faţa lui se desfășura Volga – orbitor de albastră, strălucitoare, plămădită numai din scânteierile soarelui de amiază, de la o zare la alta. Mai întâi a cercetat întinderile cu privirea. Dedesubt se afla lumea – toată, întreagă: și ambele maluri, și stepa acoperită de aburul verde al primelor ierburi, și pâraiele șerpuind prin stepă, și depărtările de un albastru întunecat de pe linia orizontului, și vulturul azuriu ce zbura în cercuri deasupra râului în căutare de pradă. Bach a desfăcut braţele în întâmpinarea acestor întinderi, și-a luat avânt de pe marginea râpei și – clipa aceasta nu și-a putut-o aminti exact mai târziu – fie a zburat ca o pasăre, fie s-a rostogolit ca un vârtej pe potecă în urma kârgâzului iute de picior…

A doua zi dimineaţă, când s-a trezit, Bach şi-a amintit de apropiata întâlnire cu eleva lui – și a simţit o slăbiciune dezagreabilă: și-a încleștat dinţii fără milă, în ei se

instalase un soi de răceală dureroasă, ca și cum i s-ar fi plimbat un curent prin falcă; aceeași răceală cruntă o simţea și înăuntrul stomacului. Bach s-ar fi gândit să pretindă că e bolnav ca să se eschiveze de la îndatorirea aceea dubioasă, dar deodată a dat în buzunarul sacoului peste niște bani – și nu puţini – după câte se părea, înmânaţi cu o seară în urmă de Grimm ca avans, deși momentul anume al înmânării dispăruse cu totul din memoria *Schulmeisterului.* Era cu neputinţă să refuze.

La ora stabilită aștepta la debarcader, chinuit de griji în legătură cu lecţia care urma. La subraţ ţinea un volumaș de Goethe, un manual de limba germană și un teanc de foi pentru exerciţii scrise. Se hotărâse să-și pună pe sub vestă o cămașă curată, ba chiar și călcată – în ciuda excentricităţii tatălui, fiica s-ar fi putut dovedi mult mai pretenţioasă faţă de normele de cuviinţă acceptate în societate.

Bach nu mai avusese ocazia să dea lecţii particulare fetelor mari. Se temea că fie și o privire amuzată a lui *Fräulein* Grimm sau un cuvânt neatent puteau fi pricini de tulburare pentru el – o rumeneală nelalocul ei în obraji sau un acces de bâlbâială – și de aceea a hotărât să fie sever cu eleva. A mai hotărât să n-o privească în ochi în timpul lecţiei (ochii fetelor pot fi înspăimântători câteodată!), și chiar să nu se uite deloc la ea, ci să contemple exclusiv peisajul de pe fereastră sau, în cel mai rău caz, tavanul. Mai bine să pară distant și rece decât caraghios. Pregătise câteva fraze menite, în ciuda confortului casei, să creeze o atmosferă severă de lecţii: nu le inventase, ci le împrumutase din lexiconul pastorului Händel. Așa că atunci când luntrea kârgâzului s-a apropiat, s-a urcat în ea mormăind ca pentru sine aceste fraze la fiecare răsuflare și străduindu-se să le dea o intonaţie cât mai impresionantă.

N-a văzut drumul – era concentrat să se pregătească pentru întâlnire. Urcând panta, a gâfâit ceva mai puţin decât în ziua precedentă. Și pădurea părea pașnică astăzi. Și gospodăria părea plăcută și plină de lume. Stăpânul

casei nu se vedea nicăieri. Kârgâzul l-a condus pe Bach în salon, care arăta atât de diferit, că doar anevoie puteai recunoaşte în el sufrageria din ajun.

Masa impresionantă dispăruse (și Bach s-a întrebat mirat în sinea lui cum reușiseră să scoată un obiect care depășea în mod vădit dimensiunile ușilor și ferestrelor). În locul ei se înălţa un paravan din pânză, care ascundea vederii o bună parte din spaţiu. În faţa lui era un scaun din lemn cu spătarul sculptat. Bătrâna bucătăreasă din ajun stătea și ea acolo, lângă geam, așezată confortabil pe o banchetă îngustă și având în faţă o roată de tors vopsită în zmeuriu – roata se învârtea și fâșâia, aruncând scânteieri roșietice pe pereţii de bârne. Bătrâna smulgea cu ghearele-i lungi vălătuci de câlţi din coșul mare de alături, îi punea pe un fus care se învârtea sub nasul ei și îi răsucea într-un fir subţirel, aproape nevăzut, umezindu-și mereu degetul arătător. Uneori din gura deschisă îi curgeau picături argintii pe șorţul dungat și părea că firul se toarce nu din lână, ci doar din saliva bătrânei. Torcătoarea lucra desculţă – de sub fusta albastră de lână, talpa ei goală apăsa cu sârg pedala roţii. Lui Bach i s-a părut că bătrâna are mai mult de cinci degete la un picior, dar talpa osoasă se mișca atât de rapid, că îi era imposibil să se convingă de asta. A salutat, dar bătrâna părea că nu l-a auzit în huruitul roţii: capul ei acoperit cu o tichiuţă albă nici nu s-a întors.

Nevenindu-i să se uite în spatele paravanului, care evident fusese lăsat acolo cu un rost, Bach și-a așezat cărţile pe scaun și s-a pus pe așteptat, privind vitrina largă de pe perete în care se aflau o duzină de pipe ale stăpânului: galben-chihlimbarii – din măr, roz-închis – din păr și prun, cenușii – din fag; fiecare lungă de cel puţin un cot.

— Ai venit să predai, predă, nu lenevi! s-a auzit deodată un strigăt din spatele lui.

Bach a tresărit și s-a întors: ar fi putut să jure că vocea furioasă îi aparţine babei, dar ea continua să lucreze, cu ochii aţintiţi la fusul care i se învârtea sub nas.

— Dacă-mi daţi voie, eu sunt gata, a spus el întorcându-se totuși spre ea. Dar pentru o lecţie, numai profesorul nu e de ajuns. E nevoie și de elevă. Unde e?

— Sunt aici, a străbătut cu greu un glas de după paravan – atât de subţirel, că l-ar fi luat cu ușurinţă drept unul de copil.

— Binevoiţi să glumiţi, *Fräulein* Bach s-a apropiat mai tare de paravan și i-a privit cu atenţie cadrul masiv, pe care era întinsă o pânză nealbită, fixată în ţinte. Nădăjduiesc că înţelegeţi: asemenea ghidușii nu sunt permise într-o activitate atât de serioasă ca învăţatul. Ieșiţi imediat și să începem lecţia.

— Nu pot să ies – de emoţie, glasul trecuse în șoaptă. Nu mi s-a poruncit.

— În acest caz voi fi nevoit să-l invit aici pe tatăl dumneavoastră și să-i povestesc despre aceste fasoane. Din câte pot judeca după recenta noastră întâlnire, este un om hotărât și nu va îngădui tărăgănările… Cum adică nu vi s-a poruncit? Cine nu v-a poruncit?

Bach a mers de-a lungul paravanului – trei pași dus și trei întors –, meditând dacă să nu-l dea pur și simplu deoparte, punând capăt astfel acestui joc lungit de-a v-aţi ascunselea.

— Tata – acest cuvânt glasul l-a rostit cu atenţie, cu spaimă chiar. Tata nu mi-a poruncit.

— Ascultaţi… Bach și-a apropiat faţa de pânză, și i s-a părut că de partea cealaltă se aude o răsuflare ușoară, accelerată. Cum vă numiţi?

— Klara.

— Ascultaţi, *Fräulein* Klara. Sunteţi destul de mare și pesemne că înţelegeţi că educaţia este un proces complex. Nu se poate să te ocupi de el după paravan, înotând în Volga, stând în cap sau în orice alt fel fantasmagoric! Nu pot să predau germana literară acestui gard!

Bach a pus palmele pe ramă, a apucat-o zdravăn și a încercat să ridice paravanul, cu intenţia de a-l duce într-un colţ al camerei, dar n-a putut – construcţia s-a dovedit neașteptat de grea, doar s-a clătinat ușor, iar el abia a

reușit să se ţină pe picioare.

De după paravan s-a auzit un icnet speriat, fâșâitul roţii de tors a încetat. Tulburat de propria stângăcie, Bach s-a întors – și s-a trezit ţintuit de privirea babei: ochii decoloraţi de bătrâneţe, abia zărindu-se sub genele cenușii, semănând cu niște găluște plutind într-o supă de lapte, îl priveau stăruitor și indiferent, degetele noduroase continuau să răsucească tăcut – dar fără să iasă din ele un fir, ci aer. Bach a început să nu se mai simtă în largul lui. Și-a desprins mâinile de paravan, și-a șters palmele de haină și s-a dat un pas înapoi. În aceeași clipă, bătrâna a prins cu degetele firul care alunecase și a început să lovească din nou cu talpa în pedală, făcând să se învârtească roata de tors.

Bach a apucat spătarul scaunului și a rămas așa o clipă, uitându-se de la chipul palid al bătrânei, încreţit ca pielea de șopârlă, la nefastul paravan și înapoi. De după pânză s-a auzit un sunet vag – un foșnet scurt de hârtie sau un suspin.

— Ei, bine… Bach a bătut cu palmele în spătarul cioplit. Există o explicaţie pentru acest mod atât de ciudat de a ţine o lecţie? Aveţi, poate, o înfăţișare neobișnuită? Vreun defect fizic, vreun neajuns? Să știţi că eu n-o să mă folosesc niciodată de acest cusur ca să vă supăr. Și nu e vorba numai de toleranţă creștinească, pe care o are orice om educat. Vă rog să mă credeţi, cunosc suferinţa nemijlocit și niciodată – auziţi, niciodată! – nu-mi permit să pricinuiesc durere unui alt om.

Deodată, Bach și-a dat seama că vorbește prea deschis: lipsit de posibilitatea de a o vedea pe Klara, el se adresa de fapt lui însuşi.

J

După paravan, tăcere.

— Poate că sunteţi deosebit, neînchipuit de timidă? Atunci vă promit că n-o să mă uit deloc la dumneavoastră – în timpul lecţiilor obișnuiesc să mă uit în manuale și caiete, nu la elevi. Dacă doriţi, de la începutul și până la sfârșitul discuţiei noastre o să mă uit pe fereastră – și numai pe

fereastră! încetul cu încetul, Bach începea să se enerveze; în lipsa unui interlocutor vizibil, indignarea lui se risipea. Vă rog să mă credeţi, nu mă interesează câtuși de puţin cum arătaţi, ce culoare au ochii, obrajii, rochia sau pantofii dumneavoastră! Pe mine la persoana dumneavoastră mă interesează numai și numai capacitatea de a folosi corect mai mult ca perfectul și de a coordona timpurile gramaticale!

Tăcerea de după paravan continua.

Fâșâitul roţii de tors devenise atât de puternic în liniștea aceea, încât lui Bach îi venea să arunce cu scaunul în ea.

— *Fräulein* Grimm, a rostit el cu cea mai severă intonaţie de care dispunea, sunt profesorul dumneavoastră și vă cer să-mi explicaţi de ce lecţiile noastre trebuie să aibă loc în asemenea împrejurări bizare!

Din partea cealaltă s-a auzit un oftat adânc.

— Tata se teme… a început în sfârșit Klara, dar a tăcut iar, adunându-și cu greu vorbele: Se teme că, uitându-mă la un bărbat străin, o să devin un vas pentru păcat.

— Uitându-vă la mine? Bach aproape că nu-și găsea cuvintele de surprins ce era. La mine?!

Și-a privit degetele, pătate de cerneală din dimineaţa anterioară, când făcuse corecturi cu tocul pe scrisoarea lui Udo Grimm, și deodată l-a cuprins o asemenea nestăvilită veselie, că a început iar să respire precipitat, apoi să chicotească pe înfundate, cu buzele strânse, parcă rușinându-se și încercând să-și înăbușe râsul, dar cu fiecare secundă cedând câte un pic – și în cele din urmă a izbucnit în hohote, deschizând larg gura.

— La mine! hohotea el, lăsându-se să cadă pe scaun, direct pe manualul de limba germană, și ștergându-și cu mâna lacrimile din ochi. Uitându-vă la mine… într-un vas cu păcat!

După ce a râs în voie, până când a început să-l doară puţin burta în partea de jos, Bach a respirat adânc, dându-și seama că probabil nu se mai amuzase atât de sincer și

de îndelung niciodată. S-a ridicat, și-a luat cărţile, a scos din buzunar și a pus pe scaun banii primiţi în ziua precedentă și, mirându-se de propria hotărâre, a ieșit să-l caute pe Udo Grimm și să-i comunice că nu era de acord cu un astfel de experiment pedagogic.

A trecut prin curte, oprindu-i pe argaţii pe care-i întâlnea și întrebându-i de stăpân. Kârgâzii însă fie nu înţelegeau limba germană, fie erau speriaţi, fie erau cu desăvârșire muţi: îi aruncau o privire mohorâtă pe sub pleoapele lor umflate și, fără să rostească o vorbă, îşi vedeau de treabă mai departe. Chipurile lor indiferente rămâneau neclintite: buzele subţiri, uscate de vânt nu se deschideau, ridurile de pe frunţile brune nici nu tresăreau măcar.

— Domnule Grimm! Bach, ieșit din fire de atâtea căutări, striga atât de tare, că s-a speriat singur de forţa propriei voci. Domnule Udo Grimm, eu plec! Să-i căutaţi fiicei dumneavoastră alt profesor!

Numai oile i-au răspuns din ţarc cu un behăit dizarmonic. Nevăzându-și călăuza printre argaţi, Bach a hotărât să se ducă pe mal și să aștepte acolo: nu voia să mai stea la ferma aceea bizară. A strâns mai tare volumașul de Goethe la subrat, a lovit furios un lemn care i se rostogolise la picioare (și care s-a dovedit foarte greu, așa că piciorul l-a durut multă vreme) și a pornit pe poteca din pădure.

Drumul îi era cunoscut. Tufele de salbă-moale erau înţesate de arici. Stejarii masivi se îmbrăţișau – îşi cuprindeau cu crengile propriile trunchiuri. Din loc în loc se căscau ca niște guri scorburi negre, din care se iţeau umbre fugare – veveriţe, jderi sau cine știe ce... Bach recunoștea fiecare cotitură a potecii, și totuși mersese uimitor de mult – poate jumătate de oră, poate o oră.

Simţea că ceva e în neregulă. La început s-a liniștit cu gândul că drumul cu o călăuză este întotdeauna mai scurt și mai ușor. Apoi a admis că poate se abătuse un pic: nu-i de mirare să te rătăcești într-un loc prea puţin cunoscut. Oricum ar fi fost, în următoarele minute avea să

iasă cu siguranţă la apă, de care-l despărţea doar puţin – o fâșie subţire de ierburi de coastă.

A grăbit pasul. Apoi a băgat cărţile în sân și a început să alerge, alunecând pe pământul cleios. Ca și înainte, trecea pe lângă imagini familiare. Tufișurile înfoiate de lemnul-Domnului de pe marginea potecii le recunoștea. Recunoștea și teiul puternic, despicat din creștet până la rădăcină. Și buturuga putredă înecată într-un uriaș mușuroi de furnici o recunoștea, dracii s-o ia, o recunoștea! Recunoștea și mesteacănul uscat – până la ultimul nod nenorocit! Și malul – tot nicăieri! Nici soarele nu mai era pe cer: un văl de nori acoperea orizontul, era imposibil să determini locul în care se afla soarele – și deci cât era ceasul.

Continuând să alerge, a scos ceasul din buzunarul hainei: stătea. Stătea, pentru prima dată de când îl cumpărase. S-a oprit o clipă, a scuturat cadranul de alamă și l-a dus la ureche: nu mergea. Nu se auzea decât un geamăt de crengi – mâhnit, prelung. S-a uitat în jur: pădurea era străină. Desișul necunoscut era cenușiu din cauza grămezii de trunchiuri care se crăpaseră și se înclinau în toate părţile, ca bete. Jos îşi arăta ţepii o tufă de mure, cu zdrenţele crengilor de anul trecut. Unul dintre cioturile urâte semăna cu bătrâna care şedea la roata de

tors. Bach și-a desprins anevoie privirea de ciotul-babă și a grăbit pasul, dar fără să se mai uite în jur, ci apărându-și faţa cu mâinile de crengile întâlnite în cale și simţind cum din adâncul abdomenului îi urcă în gât o greaţă grea, rece.

A alergat până când n-a mai avut aer în piept. Laringele i se încinsese, fiecare răsuflare îl tăia în două. Picioarele slăbite abia se urneau, împotmolindu-se în pământul umed. Vârful unuia s-a împiedicat brusc într-o rădăcină ieșită în afară – și corpul lui Bach, încins, aproape sufocându-se, a zburat înainte. Fruntea i s-a lovit de ceva rece și lunecos; ceva mare, de tăria unei pietre l-a izbit în piept și în șolduri; coatele și genunchii i s-au smucit din trunchi în același moment.

— Aaah! a strigat *Schulmeisterul,* vrând să pună capăt durerii chinuitoare care-i rupea trupul în bucăţi.

A deschis ochii și a rămas întins pe jos, cu faţa pe piatra alunecoasă, într-o râpă pe fundul căreia zăceau grămezi de bușteni și buturugi. Suprafaţa pietrei era vâscoasă – de la mușchiul verde și de la sângele care-i curgea din nas lui Bach. S-a agăţat de crengile unei tufe de mure și s-a tras – în palme i s-au înfipt ţepi; s-a târât cu picioarele, sprijinindu-se de niște uscături –, genunchii au început brusc să-l doară insuportabil, de parcă ar fi fost zdrobiţi. Durea, durea prea tare.

Simţind sub coaste loviturile grele și dese ale inimii, înjurând toată această pădure, și groapa aceea, și buștenii aceia, printre care era o tortură să se strecoare, Bach s-a sprijinit cu fruntea de suprafaţa acoperită cu mușchi a pietrei, să-și tragă sufletul. Deodată a simţit că mușchiul devine mai moale. Nu, nu mușchiul – suprafaţa pietrei se lăsa încet sub greutatea capului său, ca o pernă, devenind cu fiecare clipă mai moale; și iată că piatra devenea la pipăit ca o pernă de puf, acoperită nu cu mușchi, ci cu o catifea fină. Bach ar fi vrut să se ridice, a întins mâinile, dar nu avea de ce să se sprijine cu palmele – ele au trecut prin pământul presărat cu frunze putrede, prin lemnele putrede, ca printr-un nisip mișcător. Ar fi vrut să se sprijine de lemnele care adineauri îi pricinuiseră durere cu tăria și ascuţimea crengilor, dar picioarele i se afundau în ceva dens și vâscos, de parcă ar fi înotat într-o mare de gelatină.

A întors capul, nevenindu-i să-și creadă ochilor: lumea din jur se topea, ca untura într-o tigaie încinsă. Lucrurile își pierdeau conturul și se lichefiau, curgând pe pereţii râpei: bușteni puternici, bolovani, buturugi acoperite cu mușchi, mănunchiuri de rădăcini, frunziș putred. Culorile se amestecau, pierzându-se una în alta: negrul pământului și roșul frunzelor, cenușiul lemnelor și verdele mușchiului – totul curgea, încet, în jos. Bach a început să se zvârcolească disperat, încercând să fixeze ceva, orice, în această precaritate – nimic tare, doar un

aluat moale și compact din lemne, piatră și rădăcini. Se îneca într-o pădure doborâtă de vânt, se îneca implacabil, cumplit – ca o muscă în miere, ca o molie în ceara topită a unei lumânări.

— Dă-mi drumul! Te rog! a strigat el, întinzându-și gâtul în sus și simţind că fiecare mișcare îl îngroapă tot mai adânc; în cele din urmă, a uitat toate cuvintele – a început să urle ca un animal.

În ochi i se legăna cerul jos, străpuns de crengile copacilor. Și el se topea, se prelingea pe tulpini, inundând de sus lumea: șiroaie luminoase curgeau din înălţimi pe stejari și paltini, colorându-i în alb. Bach și-a agăţat privirea de aceste depărtări albe – abia vizibile, acoperite ici-colo de trunchiurile brun-cenușii ale copacilor –, și-a agăţat-o ca de un cârlig, căci nu mai avea nimic altceva de care să se agaţe. Se avânta spre ele cu ultimele puteri, târându-se pe coate și pe genunchi, dorindu-și cu disperare un singur lucru – să simtă din nou tăria atingerii, durerea unei lovituri.

Sub palma mâinii stângi i-a nimerit deodată ceva solzos – un con sau o bucată de scoarţă de copac – și-apoi a dispărut pe dată în adâncurile gelatinei. O clipă mai târziu l-a zgâriat ceva pe gât: o rădăcină? O creangă de mur? Ceva îl înţepa în burtă... Bach s-a zbătut disperat, ca un pește în plasă – și treptat din gelatina care-l înconjura s-a ivit materialitatea pierdută a lumii – încet, așa cum se ivește iarba de anul trecut prin nămeţii moi de aprilie. Vreascurile și așchiile, și dincolo de ele pământul și pietrele îşi recăpătau fosta duritate, rigiditate și ascuţime. Bach s-a agăţat de ceva și s-a sprijinit de altceva, ajutându-se de mâini și de picioare – s-a târât, s-a târât, savurând durerea fiecărei lovituri, a fiecărei crenguţe care i se înfigea în coapsă ori spin care-i sfâșia fruntea. Și-a întins gâtul în sus, ca mai devreme, şi a dat cu ochii de ceva alb, salvator. O rază de soare străpungând un nor l-a izbit în faţă, i-a ars ochii obișnuiţi cu semiîntunericul râpei, dar el nici măcar nu i-a mijit – se temea să nu piardă albul din vedere. S-a târât, s-a târât – și curând s-a trezit lângă un

trunchi de măr văruit în alb.

Și-a lipit obrazul de scoarţa aspră, cu buburuze de var, și l-a frecat de ea până când creta a început să-i scrâșnească între dinţi. S-a așezat alături și s-a sprijinit cu spatele de trunchi, trăgându-și răsuflarea. În jur a văzut alţi meri cu trunchiurile vopsite, ca niște lumânări pe fondul negru al pământului. Livada mare, bine întreţinută se întindea până departe; deasupra tremurau coroanele ca niște nori, presărate cu flori albe și limbutele verzi ale frunzelor tinere.

Fără tragere de inimă, Bach s-a ridicat în picioare. Mângâind cu palmele brăzdate de sânge trunchiurile văruite și înţelegând acum totul, a rătăcit prin grădină. După scurt timp a ajuns la casa stăpânului – din spate. Cum nu l-a întâmpinat nimeni, a străbătut curtea și a urcat în cerdac.

Roata roșie se învârtea ca și mai-nainte, bătrâna răsucea fusul. Fără să se șteargă pe picioare, Bach a pășit în mijlocul salonului. A văzut pe scaun bancnotele lăsate de el, le-a măturat cu mâna și ele s-au împrăștiat încet pe podea. S-a așezat pe scaun.

— Ești încă aici, Klara? a întrebat el obosit.

— Aici, s-a auzit o voce liniștită de după paravan.

— Eliberează-mă. Bach rostea fiecare cuvânt cu trudă: limba și buzele abia i se mișcau, trebuia să se forţeze să acopere foșnetul roţii de tors: Pricep după vocea dumitale, Klara, că ești o fată bună la suflet. Ai milă, nu-ţi lua un păcat pe suflet. Ai o viaţă lungă înainte, o să-ţi fie greu s-o parcurgi apăsată de un păcat…

— Nu vă înţeleg, a răzbătut o șoaptă speriată, abia auzită.

— Nu, eu sunt cel care nu înţelege! Brusc, mai degrabă pentru el însuși, Bach a ridicat vocea până la ţipăt. Nu înţeleg ce înseamnă toate astea! Toate aceste mârșăvii bizare de care e plină casa voastră! Kârgâzii ăștia muţi, cu ochii goi! Bani care-mi apar singuri în buzunar, deși eu nu i-am primit! Poteci care merg în cerc! Copaci care se topesc! Vrăjitoare cu roţi de tors! Bach s-a uitat

precaut la bătrână, dar aceasta continua să lucreze netulburată. Toate aceste scamatorii diavolești și ghicitori stupide. Fete care se ascund după paravane... Și dacă-l răstorn acum? l-a luminat deodată un gând rău. Îi trag un picior și vă răstorn pavăza asta nenorocită!

— Atunci tata o să vă omoare, a spus simplu Klara.

— Dumnezeule atotputernic!

Bach și-a lăsat faţa în mâini și a rămas îndelung așa, ascultând foșnetul roţii de tors a bătrânei; cumva, nu se îndoia de adevărul spuselor Klarei.

— Ce nevoie aveţi de mine? a ridicat el capul într-un târziu; vocea îi era răgușită și parcă îi pălise în aceste momente de tăcere. Am treizeci și doi de ani, sunt sărac lipit. N-aveţi ce să-mi luaţi, și nici eu n-am ce să vă dau. Alegeţi pe altcineva – mai tânăr, mai frumos, mai bogat, la urma urmelor. Nu cred în Dumnezeu și sufletul meu nu vă poate fi de folos cu nimic. Numai să nu-i spuneţi pastorului Händel. De fapt, puteţi să-i spuneţi, nu-mi pasă... Așa că uite, aţi greșit alegându-mă pe mine pentru experimente. Nu știu cum faceţi, și cu atât mai puţin îmi pot închipui de ce. Vă rog numai: renunţaţi. E ușor să-mi provocaţi suferinţă, dar mare bucurie n-o să vă aducă asta: sunt slab de trup, cât despre suflet – e cu totul neputincios. Ce rost are să chinui un șoarece bolnav? Și-așa o să crape curând. Mai bine alegi să sacrifici un animal puternic, el o să se împotrivească multă vreme, cu disperare. Poate că tocmai asta căutaţi? Iar eu – eu o să uit totul, jur. Și chiar dacă nu, oricum n-am cui povesti despre voi, cercul interlocutorilor mei e compus doar din mine. N-o să mai vin niciodată pe malul ăsta, nici n-o să mă mai uit la el; dacă vreţi, n-o să mă mai apropii niciodată de Volga...

— Tot nu înţeleg...

— Ce vreţi? Fie-ţi milă, spune-mi odată direct. Ce dracu' vreţi de la mine?!

— Eu vreau să învăţ. Asta-i tot...

— Asta-i tot! a repetat el, privindu-și palmele mânjite de sânge, noroi și var. Foarte bine. Și dacă o să fac lecţia cu dumneata, îmi promiţi că-mi daţi drumul diseară?

— Dar vă ţine cineva cu de-a sila?

Încruntându-se de durere, Bach și-a scuturat noroiul și praful de var de pe mâini.

— Dacă fac lecţia, îmi promiţi că o să-l chemaţi pe kârgâzul acela și o să-i porunciţi cu strășnicie să mă ducă acasă?

— Sigur. Așa i s-a și spus.

— I-a spus tatăl dumitale, a înţeles Bach fără a mai avea nevoie de explicaţii; și-a netezit părul zburlit, a găsit în el un vreasc ţepos și l-a aruncat pe jos, și-a șters faţa cu mâneca hainei. Bine, *Fräulein,* îngăduie-mi să încep lecţia…

Și au început. Înainte de orice, Bach a hotărât să verifice cunoștinţele Klarei Grimm – și a ajuns la concluzia că erau complet neînsemnate. Fata, cu toată blândeţea glasului său și delicateţei în vorbire, era la fel de ignorantă ca o sălbatică din Africa. Din toată geografia știa cu adevărat de existenţa a doar două ţări, Rusia și Germania, și a unui singur râu – Volga; râul ăsta, în mintea Klarei, unea cele două state, așa că dintr-unul în altul se putea trece cu ajutorul unor mijloace de navigaţie. Restul lumii era pentru ea un nor întunecat, care înconjura pământurile știute – mai departe de malul Volgăi, cunoștinţele fetei nu se întindeau. Despre alcătuirea adâncurilor pământului și a minereurilor folositoare care se găseau în ele avea o reprezentare foarte aproximativă, ca și despre sferele cerești – atât în sens știinţific, cât și religios. Era educată spiritual, dar știa prost catehismul (pastorul Händel ar fi fost îngrozit dacă ar fi auzit poveștile despre aventurile lui Adam și ale Evei sau necazurile lui Noe în prezentarea ei naivă). Pentru stele și constelaţii folosea denumirea populară: Ursa Mare era Carul Mare, Orion era Vânătorul, iar constelaţia Pleiadelor – Cloșca cu Pui. Chestiunea configuraţiei Pământului și a prezenţei altor planete în înălţimile cosmice i-a provocat Klarei o profundă tulburare – despre astronomie nu se auzise nimic la ferma lui Grimm. Ca, de altfel, nici despre Goethe sau Schiller.

Uimirea în faţa lipsei de cultură a fetei creștea în

inima lui Bach cu fiecare nouă întrebare. Treptat, a uitat de recentele sale aventuri nefericite și a devenit interesat de căutarea minusculelor grăunţe de cunoștinţe pe care le avea totuși Klara: se simţea ca un căutător de aur care spală tone de rocă pentru câteva grăunţe de aur. Tânăra răspundea cu plăcere, fără să se sfiască, dar nu putea vorbi decât despre viaţa ei scurtă și simplă, care se desfăşurase toată, de la prima până la ultima zi, în casa lui Grimm.

Pierzându-și mama încă de pe când era doar un prunc și lipsită de prezenţe feminine, speriată de tatăl sever și având drept confidentă doar o dădacă surdă, Klara crescuse timidă și înduioșător de gingașă. Un cuvânt neatent rostit o tulbura cu ușurinţă, iar o amintire tristă îi stârnea lacrimi, și tăcea îndelung după paravanul ei, trăgându-și nasul și suspinând sacadat. Pentru prima dată în viaţă Bach vedea un om mai vulnerabil și mai emotiv chiar și decât el. De obicei devenea închis în societate – îşi trăgea ca o ţestoasă capul și labele sub carapacea tare –, ca să nu fie rănit cumva din întâmplare. Acum era nevoit să joace un rol opus: să fie atent la cele mai mici nuanţe din intonaţia Klarei, ca să distingă la timp în ele primele semne de tristeţe ori derută; să-și formuleze cu grijă întrebările, folosind tot tactul și blândeţea de care era în stare.

Lipsit de posibilitatea de a observa chipul fetei, el se concentra pe vocea ei – liniștită și subţire, adeseori începând să tremure –, care în câteva ore i-a spus mai multe despre stăpâna ei decât știa Bach despre consătenele lui. Pasiunea cu care cerceta un suflet străin a învins oboseala şi frica de mai înainte: Bach n-a observat cum umbrele din cameră şi-au schimbat direcţia, iar revolta în faţa opacităţiilui – *Fräulein* Grimm s-a transformat în compătimire.

Către sfârșitul lecţiei, strecurând pe sub paravan un volumaș de versuri pentru a-i examina abilităţile de citire, s-a uitat stăruitor: nu se vor arăta pe sub ramă degetele subţirele? Fără să știe de ce, asta i se părea important. Nu,

nu s-a întâmplat: cartea a dispărut de partea cealaltă, parcă trasă de un curent puternic de aer. Păcat.

Klara citea din cale-afară de prost. Bach a auzit la început foșnetul îndelungat al paginilor, apoi o răsuflare emoţionată, iar în final o lectură poticnită, înceată și chinuitoare, ca a unui elev din clasele primare. N-au apucat să citească mai mult de două versuri, că la fereastră s-a ivit o faţă întunecată și în prag a apărut silueta kârgâzului-călăuză.

— O să veniţi mâine? a întrebat Klara, împingând cartea înapoi de după paravan.

Bach a luat volumașul – coperta părea că încă păstrează căldura degetelor tinerei. S-a ridicat de pe scaun și a simţit că-l dor picioarele. Abia atunci, brusc, a înţeles că pentru câteva ore nu-și amintise deloc nici de rătăcirea prin pădure, nici de perfida râpă mocirloasă, nici de salvarea în livada de meri. Se întâmplase așa ceva cu el astăzi? Și dacă da, ce?

A înţeles că astăzi plânsese, râsese în hohote, se temuse, fusese sincer ca niciodată în viaţa lui. Și nici măcar o dată nu se bâlbâise.

A înţeles că voia să vadă chipul Klarei.

— La revedere, *Fräulein* Grimm, a spus el doar, îndreptându-se spre ușă.

Genunchii și coatele îi erau vinete, pometţii zgâriaţi îi ardeau –, dar, ciudat, devenise indiferent la durere. Obosise, obosise cumplit, insuportabil.

Şi în urma lui, stăruitor:

— O să veniţi?

Neîndrăznind să promită nimic precis, s-a înclinat doar în semn de rămas-bun în faţa bătrânei cu fusul și a ieșit din casă.

Pășind prin pădure în urma siluetei lungi a kârgâzului, Bach s-a uitat în jur, chinuit de uimire: cum de se putuse rătăci într-un loc atât de simplu și de clar? Uite stejarii și paltinii – foșnitori la atingere, cu trunchiurile mirosind a prospeţime de primăvară, cu scoarţa ridată străpunsă ici-colo de frunze verzi. Uite și poteca, păstrând

încă urmele lor de azi-dimineaţă – dreaptă, ducând spre mal. Până și Volga – iat-o, la o aruncătură de băţ, licărind deja printre trunchiurile brune ale copacilor. Putea o lume atât de palpabilă și de parfumată, atât de materială, de familiară, să-și piardă pentru un timp soliditatea și să se transforme într-o mlaștină mișcătoare – sau totul nu fusese decât rodul imaginaţiei sale? Oboseala îl copleșea, îl împiedica să gândească.

— E adevărat? a întrebat el, privindu-l pe kârgâz în ochi când acesta și-a proptit piciorul în mal și a început să vâslească. Nu spera vreun răspuns, a întrebat doar așa, pentru că nu mai avea putere să ţină în el întrebarea chinuitoare. Tot ce s-a întâmplat cu mine astăzi e adevărat?

Luntrea spinteca apa, îndepărtându-se de mai cu mici smucituri. În ochii negri ai kârgâzului, aplatizaţi de sus și de jos de pleoapele încreţite, jucau licăririle valurilor. Picături mari îi curgeau de pe lopeţile vâslelor pe braţele goale și pe umeri, rostogolindu-se în vâlcelele dintre mușchi. Locașurile vâslelor scârţâiau ritmic.

Bach și-a întors privirea. La venit deodată să atingă din nou paginile pe care le răsfoise nu demult mâna Klarei Grimm. A deschis volumașul – hârtia mirosea a ceva proaspăt, necunoscut – și a găsit poezia pe care o căuta. Deasupra titlului era scris oblic, cu litere strâmbe și fără semne de punctuaţie: „Nu mă părăsiţi vă rog”.

3

Bach a început să meargă la casa lui Grimm în fiecare zi, după clopotul de amiază. După ziua aceea, imaginaţia nu i-a mai jucat feste nici măcar o dată: ţărmul drept îl acceptase pe străin. De mai multe ori, a cutreierat împrejurimile în căutarea crângului cunoscut, cu ciotul-babă și râpa cu arbori doborâţi de vânt. Nu l-a găsit. Pădurea era deasă, dar se putea trece prin ea, copacii rămâneau tari și aspri, pietrele – grele, potecile – sigure. Și casa, și locuitorii ei s-au dovedit, după ce le-a cunoscut mai bine, cel mult ciudate.

Argaţii kârgâzi, după cum s-a lămurit, într-adevăr

înţelegeau foarte puţin germana: între ei vorbeau în limba lor aspră și poticnită. Bach chiar a învăţat câteva cuvinte din ea, mirându-se în sinea lui cât de diferit pot fi numite unele și aceleași lucruri și fenomene în limbi diferite. Să luăm, de pildă, cele mai simple realităţi: cerul și soarele. Pe germanul *Himmel*ușor, ca o respiraţie, ca azurul de dincolo de nori – strălucește în culori de curcubeu *Sonne,* ale cărui raze răsună pe coarde aurii, scânteind blând. La kârgâzi totul e altfel: *kök* al lor – dens și bombat, ca un capac de ceaun – îl strivește pe om de deasupra, și nu poţi să scapi; în capac e pironit cu un cui încins arămiul *kun.* Să te mai miri atunci că feţele oamenilor care vorbesc această limbă dură au întipărită pe ele amprenta ei aspră? Deși, poate kârgâzii îşi reprezentau toate astea exact pe dos, și complexa vorbire germană le apăsa greu urechea obișnuită cu sunete scurte și răspicate.

Bătrâna Tilda, aproape asurzită de viaţa ei lungă, dar păstrându-și agerimea ochilor și îndemânarea degetelor, îşi petrecea vremea cu mai multă plăcere la roata de tors și la războiul de ţesut decât vorbind cu oamenii. Firul ieșit de sub degetele ei noduroase era neobișnuit de subţire (nu degeaba spun colo48

niștii: „Cu cât e părul mai cărunt, cu atât mai fină-i ţesătura”), iar pânza – netedă, parcă era făcută în fabrică. Toate hainele din casă, de vară și de iarnă, erau ţesute și cusute de ea, la fel și feţele de masă elegante, amintind de o pânză de păianjen neagră presărată cu flori roșii și albastre, cearșafurile și feţele de pernă, cuverturile dantelate. Câteodată, Bach privea cu atenţie tălpile goale ale bătrânei: fiecare avea câte cinci degete, niciunul mai mult.

Stăpânul casei, mâncăciosul Udo Grimm, se arăta rar – era mereu plecat, uneori cu săptămânile. De câteva ori Bach a observat cum lunganul kârgâz-călăuză îşi conducea stăpânul cu luntrea în jos pe râu, spre Saratov: Grimm prefera drumul pe apă celui pe uscat și rareori înhăma calul la căruţă sau mergea călare.

Luntrașul kârgâz se numea Kaisar, știa să vorbească,

dar nu-i plăcea: toată vara Bach l-a auzit o singură dată înjurând scurt, când în mijlocul Volgăi i-a nimerit sub vâslă un stârv lung de nisetru întors cu pântecu-i umflat și sidefiu în sus – un semn înfricoșător, care n-a adus însă după sine nimic rău.

Seara, apropiindu-se de ţărmul natal, Bach se mira că înainte nu remarcase luntrea sprintenă a lui Kaisar licărind la poalele munţilor. De fapt, nu era nimic ciudat în asta: Volga era atât de largă în zona aceea, că până și casele solide ale gnadentalienilor păreau de pe malul drept doar o răspândire de năsturași coloraţi dintre care se înălţa ca un ac clopotniţa.

Viaţa din casa aceea se desfășura în izolare. Fiecare plecare și întoarcere a stăpânului devenea un eveniment de la care se socotea curgerea mai departe a timpului. În afară de Grimm, niciun altul dintre locuitorii casei nu pleca: Klara încă nu ieșise în lume, iar Tilda, de bătrână ce era, uitase deja când fusese acolo ultima dată. Kârgâzii (erau vreo cinci sau șapte, Bach tot nu învăţase să-i deosebească, astfel că nu-i putea număra exact) erau, pare-se, pe deplin mulţumiţi de viaţa retrasă din pădure. Presupunea că trecutul unora, dacă nu al tuturor, avea câteva pete întunecate, mai ușor de ascuns într-un loc liniștit, departe de ochii oamenilor. Oricum ar fi fost, n-a observat nici măcar o dată ca vreunul dintre argaţi să se uite cu dor peste râu la stepele natale. Mai mult, unul dintre kârgâzi era un vânător sadea – se ducea în fiecare zi în pădure cu o pușcă cu ţeavă dublă, iar Kaisar era un pescar împătimit, care în zilele norocoase aducea pentru cină și câte opt-zece kilograme de șalău și crap. Bach nu mai întâlnise niciodată până atunci kârgâzi care să știe să pescuiască sau să vâneze – coloniștii socotiseră întotdeauna că ocupaţia lor tradiţională, unică, era creșterea vitelor. În ciuda acestei păreri, și vânatul, și peștele se găseau din belșug în casa lui Grimm. În rest, se trăia din ce aducea gospodăria în mod natural: vite și păsări erau îndeajuns, grădina dădea legume, iar recolta de mere ajungea aproape un an, până în primăvara

următoare.

Bach s-a înscris repede în ritmul acestei vieţi. Se strecura în casă, mic şi neobservat, fără să atragă atenţia şi fără să deranjeze pe nimeni cu priviri curioase ori întrebări sâcâitoare, în bucătărie îl aştepta de obicei prânzul (că veni vorba, fierbinte şi foarte plăcut la gust), iar în salon, după deja obişnuitul paravan – eleva, în compania nestrămutată a paznicului ei, tăcuta bătrână cu fusul.

Începeau cu ce era mai important – discursul oral. Klarei i se propunea să povestească ceva, Bach asculta şi traducea, transformând scurtele construcţii dialectale în fraze elegante ale germanei literare. Eleva repeta după profesor. Avansau fără grabă, propoziţie cu propoziţie, cuvânt cu cuvânt, ca şi cum ar fi mers printr-o zăpadă înaltă, urmă peste urmă.

La început Klara se pierdea, nu putea găsi subiecte de conversaţie: existenţa ei era săracă în întâmplări, iar despre alte destine nu auzise niciodată. Dar soluţia s-a găsit în scurt timp: au început să spună poveşti. Dădaca Tilda o distrase încă din copilărie pe elevă cu istorii înfricoşătoare: despre oile uriaşilor orbi, despre şoareci sfâşiaţi în vremea marii foamete de un episcop rău, despre castele care la cântarea psalmilor se înălţau de pe fundul lacurilor şi râurilor, ca în zori să se scufunde la loc în adâncuri, despre pitici răi care lucrau argintul în peşteri subpământene, despre taţi care tăiau mâinile fiicelor şi despre fiice care-şi puneau mamele să joace pe cărbuni încinşi, despre vânătorul crud care fusese blestemat ca după moarte să alerge prin păduri înconjurat de haite de câini după fantomele animalelor pe care le chinuise – să alerge şi să nu le prindă niciodată… Klara ştia multe legende pe dinafară şi le povestea cu plăcere.

Ce mult se deosebeau ele de poveştile din cărţi pe care le cunoştea Bach! Formulate într-un dialect precar, lipsit de graţia şi strălucirea germanei literare, netrecute prin cenzura meticuloasă a editorilor, aceste subiecte sunau ca nişte banale relatări ale unor întâmplări din satul

vecin, ca niște știri laconice din ziar despre crime oarecare. Aceste povești, e drept, fuseseră aduse din patria germană încă de pe vremea împărătesei Ecaterina cea Mare și de atunci se schimbaseră prea puţin sau deloc, transmise cu sârg din gură-n gură de generaţii de Tilde laconice și deloc înclinate spre fantezie. Poveștile acestea nu aveau în ele magie și frumuseţe, ci doar viaţă materială. Și Klara credea în viaţa asta, așa cum credea că dacă-ţi pui pe frunte o foaie de varză murată scapi de durerile de cap și că balega de bou abundentă promite o recoltă glorioasă. Ea nu vedea vreo diferenţă semnificativă între aventurile eroi

lor din povești și rătăcirile lui Moise, între campaniile cavalerilor vrăjiţi și răscoala înfricoșătorului Emilian Pugaciov[7], între flăcăruia albastră a ciumei cutreierând lumea şi marele incendiu de la Saratov, despre care se dusese vestea până în cele mai îndepărtate cotloane ale Povologiei. Și prima, și a doua, și a treia se poate să se fi întâmplat cândva și, pesemne, chiar se întâmplaseră – în norul acela nemărginit reprezentând lumea din jurul micului domeniu al lui Grimm. Cine să fi afirmat contrariul?

După ce stăteau de vorbă pe săturate, treceau ia scris: caligrafie, dictare, redarea poveștilor spuse de profesor. Aceste ore îi plăceau cel mai puţin lui Bach – în locul vocii Klarei auzea doar scârţâitul peniţei sale, pe care a învăţat repede să-l deosebească de fâsâitul roţii de tors a bătrânei.

Dar apoi – apoi venea lecţia a treia, ora preferată a lui Bach, punctul culminant al zilei: citirea. Îi dădea elevei o carte adusă de el – așa cum se obișnuiseră, băgând-o pe sub paravan. Și Klara citea – încet, pe silabe, cu glas liniștit de copil. Pe buzele ei nevinovate baladele lui Schiller și Goethe căpătau o sonoritate stranie: intonaţia

---

7 Pașnicele colonii germane au avut mult de suferit în timpul răscoalei lui Pugaciov din 1774; armata de ţărani a ocupat orașul Saratov, a jefuit Ekaterinstadt (astăzi Marx), slobozia Pokrovsk, Sarepta și multe alte colonii. *(Na.)*

angelică cu care erau citite pătimaşe versuri de dragoste le dădea în mod uimitor o tentă de trăinicie, iar tandreţea invariabilă cu care descria fie şi cele mai cumplite episoadele le întărea înmulţit sensul sumbru.

Părintele-n tremuri se-ntre-ce gonind.
Mai strâns prinde-n braţe copilul gemând;
Ajunge acasă de trudă învins.
În braţele să le copilul s-a stins.[8]

Bach asculta strofele cunoscute din tinereţe și trupul îi era străbătut de un tremur îngheţat – atât de expresivă se dovedea pe neașteptate lectura Klarei. Îi corecta pronunţia, murmură de formă câte-un fleac pedagogic, dar nu-și dorea decât un singur lucru: ca ea să citească mai departe. Și Klara citea – balade tragice germane, izvorâte din basme crude și legende sumbre: pescari se înecau în valuri, atrași de vocile dulci ale fecioarelor mării, regi cădeau morţi la banchete vesele, mirese moarte veneau să-mpartă patul cu mirii încă vii și le beau sângele…

Uneori vocea uluitoare a Klarei acţiona asupra sensului în mod contrar: vădita disperare de care erau îmbibate versurile se dizolva în intonaţiile blânde, făcând loc speranţei.

Peste coame de munţi
E liniște-adâncă.
Prin ramuri asculţi
Cum stăruie încă Un murmur blând, în codru glasul păsărilor piere. Ascultă-n tăcere:
Dormivei şi tu în curând.[9]

Bach asculta „Cântecul nocturn al drumeţului" și pentru prima dată în viaţă credea că pe rătăcitorul singuratic îl așteaptă nu veșnicia de gheaţă care pândea din abisuri de munte, ci dimineaţa, și odată cu ea și

---

8 Fragment din poezia „Regele pădurii", traducere de N. Argintescu- Amza, în J.W. Goethe, *Opere,* vol. I: „Poezia", studii introductive, note și comentarii de Jean Livescu, Univers, București, 1984, p. 86. *(N.trj*

9 „Cântecul nocturn al drumeţului II (Peste culmile toate)", traducere de Al. Philippide, în J.W. Goethe, *Opere,* vol. I: „Poezia", studii introductive, note și comentarii de Jean Livescu, Univers, București, 1984, p. 96. (JV.fr.)

lumina, și căldura, că soarele acuși-acuși va începe să strălucească deasupra unui munte îndepărtat și călătorul, odihnit, se va ridica și va porni mai departe...

Era gata s-o asculte pe Klara ore întregi. Dar și ea voia să-l asculte pe el și, obosind să citească, îl ruga să-i povestească ceva „educativ” (din știinţa geografiei sau a istoriei) sau „distractiv” (din cronica Gnadentalului, care ei i se părea a fi centrul unei furtunoase vieţi sociale). Bach ceda, dar, presimţind apropiatul sfârșit al lecţiei, după câteva minute îi ordona din nou sever: citește!

Vocea liniștită a Klarei a ajuns curând să-i umple viaţa lui Bach, așa cum aerul umple un vas gol. Această voce o saluta dimineaţa, când se trezea. Această voce, care răsuna abia auzit înăuntrul lui, acoperea obișnuitele voci ale dimineţii: și răgetul vitelor, și cântecul cocoșilor, și melodiile gureșelor gospodine din Gnadental, ba chiar și dangătul puternic al clopotului școlii. Această voce i se năzărea uneori înainte de a adormi, de undeva de după fereastra închisă, și Bach, blestemându-și imaginaţia stupidă și nesperând nimic, dădea totuși buzna în stradă, pe jumătate dezbrăcat, se uita buimac în jur, apoi se târa înapoi, ca să adoarmă mai repede, să apropie ziua care urma.

Visele lui, care înainte zugrăveau tablouri vii, se transformau acum în povești rostite: toate numeroasele personaje se împleteau într-o singură voce cunoscută – Bach nu-și privea, ci îşi asculta visele. Le asculta cu bucurie – dacă vocea era liniștită şi blândă; cu neliniște – dacă vocea tremura de emoţie; iar uneori... ah, uneori vocea aceasta suna ceva mai jos decât de obicei, în ea se strecura o vagă răgușeală și o intonaţie istovită, necunoscută. În astfel de momente sărea din pat, sufocat de o spaimă neînţeleasă, cu tâmplele ude. Apoi nu mai reușea să adoarmă până dimineaţa.

Deseori se întreba ce s-ar fi întâmplat dacă într-o zi paravanul care-l despărţea de Klara ar fi căzut – singur, din cauza unui curent întâmplător, de pildă. Îşi imagina – în cele mai mici amănunte – cum se trântește o uşă deschisă

de cineva; cum o rafală de vânt împinge fereastra, și ea se deschide cu zgomot, până și geamul tremură, iar paravanul, scârţâind scurt – panourile de pânză se umflă ca niște pânze de corabie –, cade la pământ bubuind. Ce-ar face în clipa aceea el, Jakob Ivanovici Bach? Și-ar strânge pleoapele, asta ar face. Și-ar acoperi ochii cu mâinile, apăsat, și-ar lipi faţa de genunchi și ar sta așa până când bătrâna Tilda ar pune paravanul la loc și l-ar bate pe umăr: gata, ridică-te, poţi să te uiţi. Bach nu voia, ba mai mult, se temea ca paravanul să cadă. Se temea să vadă chipul Klarei.

Ba nu, la început îşi dorea asta, îşi dorea cu pasiune. Multă vreme a încercat să-și imagineze trăsăturile ei – stând în pat, înainte să adoarmă, alegea variante: fata se putea dovedi frumoasă, absoluţă, sau chiar de-a dreptul urâtă. El, firește, ar fi preferat un chip drăguţ, fără strălucire, fără semne vădite de frumuseţe: bucălat sau palid-uscăţiv, cârn sau pistruiat, aproape iară sprâncene din cauza părului prea deschis la culoare sau cu o piele smeadă, de ţigancă... Apoi deodată se speria că fata ar putea fi urâtă: cu o gaură în loc de nas ori cu fruntea teșită. Sau schiloadă: cu trupul ars într-un incendiu, fără o mână sau un picior. Oarbă. Cu un picior mai scurt sau strâmb. Cu o mână paralizată. Cocoșată. Pitică. Mai rău decât asta putea fi doar o frumuseţe desăvârșită, orbitoare... Astfel de gânduri erau dureroase şi atât au torturat sufletul lui Bach, că acesta şi-a interzis să mai fantazeze despre înfăţișarea elevei sale: îi era absolut de ajuns vocea ei încântătoare. Înţelept, ah, cât de înţelept era Udo Grimm, că ridicase între ei peretele salvator!

Și totuși o părticică disperată a sufletului său tânjea să afle mai multe despre Klara, în ciuda interdicţiei chibzuite pe care şi-o pusese el însuși. Ca în ziua în care se cunoscuseră, se uita prin fanta de sub paravan la vârfurile degetelor ei, când îi dădea cartea de citit sau hârtia pentru dictare; uneori observa ovalul unghiilor roz – asta-l tulbura neînchipuit. Câteodată, într-o seară senină, soarele apunând săgeta camera cu razele sale – pe pânza

paravanului, ca pe un ecran, apărea o pată cenușie încețoșată: umbra Klarei. Iar din când în când – și aceste momente erau cu deosebire memorabile –, cufundată în conversaţie sau în raţionamente, Klara se ridică şi mergea de-a lungul paravanului (trei pași într-o parte și trei în cealaltă), și atunci panourile de pânză tremurau abia vizibil; Bach întorcea faţa după sunetul pașilor și ofta, adânc și tăcut: i se părea că nările lui simt parfumul ușor al trupului feciorelnic. Asta nu era bine, era rușine; se dojenea, îşi făgăduia să înceteze, dar, nu se știe de ce, nu înceta.

De altfel, și Klara tânjea după apropiere. Toate paginile din volumul de Goethe au fost acoperite rapid cu mesajele ei scurte și naive – le scrijelea trudnic cu creionul pe margini de fiecare dată când primea cartea. Răsfoind volumașul – instrumentul tainic al corespondenţei dintre el și Klara –, Bach îi putea urmări progresele la învăţătură: treptat literele deveneau mai puţin strâmbe, greșelile din cuvinte dispăreau, iar semnele de punctuaţie, dimpotrivă, apăreau.

Astăzi am visat o știucă neagră

Eu am ochii albaștri, dar dumneavoastră?

Cu ce se îmbracă oamenii din Gnadental?

Eu nu știu să înot

În copilărie și dumneavoastră vă temeaţi de câini?

Tilda se preface surdă, dar aude totul.

Mai povestiţi-mi ceva amuzant despre meșterul Dietrich.

Astăzi am visat un lup alb.

De ce aveţi vocea tristă?

Nu vreau în Germania, nu vreau să mă mărit.

La început Bach nu știa dacă are rost să răspundă la mesajele secrete, încurajând astfel o corespondenţă periculoasă: dacă Tilda observa ceva și îi spunea stăpânului ei, pesemne că lecţiile s-ar fi terminat. Apoi a hotărât să răspundă totuși, dar într-un mod destul de șiret, așa încât unui observator din afară să-i fie absolut cu neputinţă să priceapă ceva. În textele dictărilor zilnice

însera răspunsuri la întrebările Klarei (*Scrie următoarea propoziţie, Klara, fii atentă. „Eu am ochi căprui-deschis. „Gândește-te bine înainte de a scrie cuvântul „căprui-deschis”. Și reţine regula de scriere a cuvintelor compuse pe care am învăţat-o ieri…*). Vorbind despre vieţile poeţilor și ale conducătorilor de oști, le completa cu detalii din propria-i biografie (*Puţini știu asta, dar Goethe s-a temut toată viaţa de câini, și nici nu știa să înoate, deși s-a născut pe malul unui râu mare care se numește Main. Vezi, Klara? Nimeni nu e perfect, nici măcar geniile recunoscute…*). Unele replici personale erau atribuite tot poeţilor, oamenilor politici, filosofilor și monarhilor (*Și și-a spus viitoarea ţarină Ecaterina, pe când încă nu era o autocrată rusă numită „cea Mare”, ci doar o tânără prinţesă germană necunoscută: „E grea cununa căsniciei, dar inevitabilă.* Era convins că Klara va înţelege – va descifra orice cod și va ghici orice mesaj.

Tot ce făcea acum Bach, toate lucrurile la care visa ori reflecta erau pentru ea. Se pregătea pentru lecţie din timp, încă de cu seară: alegea subiectele de discuţie, îşi sfredelea memoria în căutarea încă unei istorii care s-o facă pe Klara să râdă sau să suspine speriată. Îi observa pe oamenii din Gnadental, încercândd să găsească ceva interesant și amuzant în înfăţișarea lor, îşi amintea evenimente din istoria coloniei. E-he-hee, cât de multe lucruri amuzante erau în jur! Remarca pentru prima dată în viaţă, de exemplu, că figura ridată a pictorului Fromm semăna uimitor de tare cu mutra unui popândău, iar silueta grăsanei Emmy Böll, căreia nimeni nu-i spunea altfel decât Emmy Pepenoasa, era leit unei grămezi de pepeni.

— Este la noi, în Gnadental, o femeie incredibil de corpolentă, povestea Bach a doua zi, plimbându-se de-a lungul paravanului cu mâinile la spate și privind furiș spre gardul de pânză. Emmy Pepenoasa. A fost poreclită așa nu pentru obrajii ei, care și într-o zi mohorâtă sunt de un roșu strălucitor, de se văd de la o poștă. Și nici pentru ochii mititei, care-i scânteiază pe chip ca niște semincioare

negre. Din cu totul alt motiv!

— Care? întreba încet Klara, și-n răsuflarea ei se citea anticiparea.

Bach nu răspundea numaidecât – dezvolta subiectul încet, așa cum se pregătise.

— Ce spune o gospodină din Gnadental – și de fapt din orice colonie cumsecade: din Zürich, din Basel, din Schengen, ba chiar și din Balzer[10] – când sădește legume și fructe?

— „Crești în numele Domnului", sărea Klara, obișnuită cu munca în grădină.

— Da, sau, câteodată, „Crești sub ceruri, vino pe masa noastră", a fost de acord Bach. Și ce spune Emmy?

— Ce?

Bach făcea o pauză lungă – aștepta până când nerăbdarea Klarei ajungea la limită și întreba iritată:

— Ei, ce? Ce spune?

— Aruncând seminţe de pepene roșu în pământul ud, nerușinata șoptește fiecăreia...

— Bach scădea vocea și încetinea ritmul, parcă povestind ceva tragic – ... „Crești dintre-ale mele buci, recoltă bună s-apuci!"

Un chicotit pudic după paravan.

— Iar seminţelor de pepene galben le spune...

— Ce?

— „Crești din sânul meu bogat, să fii dulce la gustat!" Chicotitul se transforma în râs.

— Și cresc! Vocea lui Bach se umplea din nou de forţă, tuna în salon. În alte grădini pepenii cresc mici, acri. Dar la Emmy sunt atât de mari, că nu-i poţi cuprinde cu braţele, parcă i-ar umfla o forţă dinăuntru!

Îşi desfăcea braţele în lături, ca un actor pe scenă într-un avânt al inspiraţiei.

Râsul din spatele paravanului se înteţea, transformându-se în hohot.

— Într-o zi de iulie, când Emmy umblă prin harbuzărie printre frumuseţile mari și dungate, aplecându-

10 Actualul Krasnoarmeisk, oraș din regiunea Saratov. *(N.tr.)*

se până la pământ și expunându-și la soarele arzător șezutul faimos, acoperit cu o fustă verde, uneori nici nu-ţi dai seama imediat unde-i pepenele și unde-i gospodina. Bach ridica nedumerit sprâncenele și dădea din umeri. La fel și cu pepenii galbeni din harbuzăria lui Emmy: grei, ușor umflaţi la un capăt, cu un vârf ieșit în afară. Un om cumsecade se înroșește numaidecât dacă se uită la ei…

Klara încerca să spună ceva – protesta la detaliile picante –, dar hohotele o împiedicau să rostească vreun cuvânt. Bach însă, stârnit, cu capul dat pe spate și părul ciufulit, punea paie pe foc.

— Se spune că un student semidoct din familia Dürer, împins de un interes pur știinţific, a urmărit-o odată pe Emmy când se scălda în Volga cu scopul de a compara configuraţia corpului ei cu a fructelor. Și așa s-a convins că asemănarea e perfectă: pepenii crescuţi de Emmy erau parcă modelaţi din părţi ale aceleiași forme ca și femeia însăși!

Bach descria cu mâinile în aer acele forme, uitând că fata nu-l vede. Ea doar ofta istovită de după paravan, nemaiavând putere să râdă.

— Cică alte gospodine ar fi încercat, roșind de rușine și ascunzându-se cu grijă una de alta, să repete descântecele lui

Emmy în grădinile lor, dar n-a ieșit nimic bun din asta. Uneori recolta putrezea toată în pământ. Femeile s-au mâhnit și s-au lăsat de treaba asta. Și ăsta-i adevărul: una-i Emmy Pepenoasa! Slavă Providenţei care a trimis-o să se nască în Gnadental!

Bach apuca scaunul sculptat pe care stătea de obicei și-l trântea cu sete de podea, marcând sfârșitul poveștii – atât de tare, că netulburata Tilda tresărea, ridicându-şi ochii de la fusul care se învârtea în faţa nasului ei.

— Doamne, Dumnezeule, șoptea Klara, isprăvind de râs și trăgându-și răsuflarea; în vocea ei, atât de veselă adineauri, se auzea limpede o notă de suferinţă sufletească. Oare o să ajung vreodată și eu în acest Gnadental minunat?!

Ce-i drept, prezenţa fetei avea efecte uluitoare asupra lui Bach. Până și furtunile – furtunile puternice de pe Volga, cu norii lor albaștri zdrenţuiţi pe linia orizontului și scânteierile fulgerelor pe cer – și-au pierdut orice putere asupra lui. Sângele lui era tulburat acum nu de dezlănţuirea stihiei cerești, ci de conversaţiile liniștite cu tânăra fată ascunsă după un paravan de cârpă. Fiecare zi era acum pentru el ca o furtună râvnită, fiecare cuvânt al Klarei – ca o mult așteptată lovitură de tunet. Privea cu condescendenţă furtunile care se dezlănţuiau din când în când în stepă, ploile furtunoase de primăvară ce cotropeau Volga – acum era el însuși încărcat de electricitate, precum cel mai puternic dintre norii care pluteau pe cer.

Așa au trecut săptămâni și luni.

În mai, când gnadentalienii întorși de la arat sădeau în bostănării pepeni și dovleci, iar în grădinile de lângă casă cartofi, Bach și Klara citeau Goethe.

În iunie, când se tundeau oile și se cosea fânul (în grabă, până când soarele fierbinte nu pârjolea iarba), au trecut la Schiller.

În iulie, când se strângea secara (noaptea, ca boabele să nu cadă de pe spice în arșiţa zilei) și se tăiau mieii, cu lâna mai moale ca blana de iepure și carnea mai fragedă ca pulpa de zmeură, au terminat cu Schiller și au trecut la Novalis.

În august, când se umpleau hambarele cu grâu și ovăz treierat, iar apoi în toată colonia se fierbea mied de pepene (aveau să-l bea anul întreg, cu un pumn de gheaţă din gheţăria casei și adăugându-i câteva fructe de porumbar), și-au îndreptat atenţia spre Lessing.

În septembrie, când se adunau cartofii și napii, când se ara stepa cu boii sub un abur negru, când erau aduse vitele de pe pășuni și din chirpiciul întărit sub razele soarelui de vară se construiau case și hambare, s-au întors la Goethe.

Iar când, până la începutul lui octombrie, și totodată al noului an școlar, mai rămăseseră doar câteva zile scurte, Klara a scris în cartea ferfeniţi tă zdravăn, chiar deasupra

poeziei „Cântecul nocturn al drumeţului": „Mâine plecăm în Germania".

Bach a citit mesajul când era deja în barca tăcutului Kaisar. L-a citit și în prima clipă nu a crezut: o viaţă atât de bogată, de așezată, nu putea să fie dintr-odată smulsă din loc și mutată în altă ţară. Undeva trebuiau să dispară toate acele oi cu miei, curcani și gâște, cai, căruţe, kilograme de mere în lăzi crăpate, butoaie cu rachiu, șiraguri interminabile de pești uscaţi, teancuri de cearșafuri și pilote, rafturi cu veselă, vitrina cu pipe... Toţi acești kârgâzi mohorâţi, Kaisar cu barca lui, Tilda cu implacabila ei roată de tors. Și... Klara.

Apoi și-a amintit: da, parcă erau niște cufere în curtea din spate, iar mai târziu fuseseră încărcate în căruţe și legate cu curele. Parcă nu i se mai încurcaseră printre picioare găini și gâște, de-ai fi zis că dispăruseră din curte. Iar trunchiurile merilor din livadă erau deja înfășurate în pânză de sac, deși de obicei copacii sunt înveliţi iarna, când începe să ningă...

— Stai! i-a strigat el lui Kaisar. Nu mai vâsli! Stăpânii tăi chiar pleacă mâine?

Aducându-și aminte că acesta nu înţelege germana, a încercat să-l lămurească în kârgâză – cu duzina de vorbe pe care le învăţase peste vară –, dar n-a ieșit nimic: s-a bâlbâit, alegându-și cuvintele, a dat agitat din mâini, arătând ba spre munţii de pe ţărm, ba spre apus, în direcţia Saratovului; a aruncat deznădăjduit în Volga foile cu dictarea din ziua aceea, și ele s-au împrăștiat pe apă, au dispărut undeva, dincolo de pupă. Kaisar n-a făcut decât să-l privească rece și încruntat, așa cum ar fi privit ultimele zbateri ale unui pește. Vâslind.

— Stai! Bach a apucat o vâslă. Ne întoarcem la fermă!

Omul s-a oprit o clipă, și-a eliberat vâsla din mâinile străine, apoi a reînceput să vâslească.

Gâfâind din cauza tulburării și a gândurilor care-l năpădeau, Bach privea cum fâșia de piatră albicioasă se îndepărtează de el în salturi – barca parcă era împinsă,

indiferent și necruţător. Vântul legăna vârfurile copacilor, stârnea valuri mari – și prin frunzișul care deja apucase să se îngălbenească din loc în loc, și prin apa grea de septembrie. Sute de vălurele înspumate goneau pe Volga – o turmă fără număr pe un câmp infinit. Barca se clătina, dar Kaisar o conducea cu o mână pricepută, spintecând în două cu chila fiecare val întâlnit. Bach, strângând la piept volumașul de Goethe, a coborât pe nisip, fără să știe dacă-i e frig din cauza vântului sau din cauza propriului alean și fără să observe stropii de spumă care zburau pe faţa și umerii lui…

Noaptea n-a dormit, a stat pe gânduri. Dimineaţa, îndată după ce a bătut clopotul de ora șase, a dat fuga la starostele Dietrich să-i ceară o barcă și un vâslaș. În loc de răspuns, Dietrich l-a condus pe *Schulmeister* la fereastră și a dat deoparte perdelele în tăcere – dincolo de geam, învăluită într-o burniţă crudă, natura se dezlănţuia: norii îmbibaţi de umezeală rece se rostogoleau peste râu, gata să se agaţe de el cu cozile lor miţoase, valurile erau înalte, greoaie – nici nu putea fi vorba să ieși pe Volga. Bach ar fi vrut să explice totul limpede, să povestească, să roage, să poruncească, până la urmă, dar n-a făcut decât să bolborosească ceva implorator, bâlbâindu-se și înghiţindu-și cuvintele. A plecat cu mâinile goale.

A alergat prin curţi singur, fără staroste. L-a rugat pe fiecare om care avea până și cea mai mică bărcuţă – și pe măcelarul Hauff, și pe morarul Wagner, și pe grăsanul fiu al văduvei Koch, și pe soţul lui Emmy Pepenoasa, și pe jigăritul Boll-fără-Mustăţi (mai era și Boll-cu-Mustăţi, dar acesta era atât de hain, încât ţi-era frică și să ai de-a face cu el) și pe mulţi alţii. Repeta unele și aceleași cuvinte și își apăsa mâinile pe piept, de-ai fi zis că voia să și-l lipească de șira spinării, dădea mărunt din cap și îi privea în ochi, și surâdea jalnic. Și fiecare îl refuza: „Domnule *Schulmeister,* ar fi bine să nu vă jucaţi, aveţi grijă de dumneavoastră, pentru copiii noștri. O să vă înecaţi – o să ajungeţi să le predaţi peștilor de pe fundul apei! Chiar așa!”

S-a dus la debarcader și a stat acolo, singur, fără să simtă vântul și burniţa tot mai deasă. Privea cum valurile cenușii puternice lovesc în ponton și îl umplu de spumă galben-murdară. Din cauza ploii și a norilor, malul celălalt nu se vedea deloc.

Bărcile fuseseră trase pe uscat încă din seara precedentă, și acum stăteau pe nisipul gri, cu fundul în sus. Când picăturile căzute din cer au devenit mai grele și au început să-i biciuiască obrajii, Bach și-a venit în fire și s-a târât sub o barcă, acoperită temeinic cu alge în părţi. Ședea pe jos, ghemuit, sprijinindu-și ceafa de fundul bărcii. Asculta răpăiala ploii pe lemn, înfigându-și întruna degetele în nisipul ud. Ce-ar fi făcut dacă s-ar fi găsit astăzi vreun cutezător care să-l ducă pe malul drept? Ce i-ar fi spus lui Udo Grimm, privind de jos în sus spre barba lui impunătoare și mustăţile stufoase? Nu știa. Dar nu avea putere să plece de pe mal.

Vântul nu s-a liniștit vreme de două zile – și două zile Bach s-a dus în Gnadental numai ca să tragă clopotul. În tot restul timpului a stat pe mal, apărându-se de frig cu vechea șubă de oaie. În două zile puteai să ajungi la Saratov, să te urci în tren și să te duci la Moscova, ca mai apoi să pornești spre îndepărtata Germanie.

În seara celei de-a treia zile, când valurile au devenit mai mici și mai leneșe, când spuma le-a părăsit și de pe cerul ca de vată privea un soare palid, niște pescari s-au apropiat de Bach, încă ghemuit sub fundul bărcii, să-i comunice că, fie, „aveau să-l treacă pe *Schulmeisterte* malul celălalt, dacă într-adevăr nu mai putea fără asta, dar abia mâine, când maica Volga o să se liniștească în sfârșit”. Bach n-a făcut decât să le arunce o privire înceţoșată și să clatine tăcut din cap. Pescarii s-au uitat unii la alţii, au dat din umeri și au plecat.

El a mai șezut acolo îndelung, privind râul – urmărea cum pe malul opus, din zarea cenușie, se ridică o fâșie de un roz luminos – contururile munţilor. Și-a amintit că nu mai dormise de mult. Că ziua ce urma era a doua zi din octombrie, începutul anului școlar. S-a prelins de pe

marginea bărcii și și-a târât picioarele spre casă. În aceste zile îngheţase până la ultimul fir de păr, de multe ceasuri îl chinuia febra, dar nu avea cu ce să-și încălzească încăperea – elevii urmau să aducă tizic și lemne abia a doua zi.

Apropiindu-se de *Schulhaus,* a zărit în pridvor o siluetă – cineva ședea pe trepte, mic, neclintit. Deodată s-a făcut foarte cald, dar tremuratul din trup n-a trecut, ci, dimpotrivă, a sporit.

Auzind pași în întuneric, silueta a tresărit, parcă trezindu-se din somn, şi s-a ridicat încet.

Bach s-a oprit cu câţiva pași înainte de a ajunge la pridvor, simţind cum o picătură fierbinte i se prelinge pe șira spinării, în întunericul dens nu putea să-și vadă oaspetele nocturn – îi auzea doar răsuflarea, ușoară și întreruptă, parcă speriată.

— Mi s-a spus că aici locuiește *Schulmeisterul* Bach, a rostit încet o voce cunoscută.

— Bună seara, Klara, a răspuns el cu buze uscate, care nu-l ascultau.

A deschis uşa şi Klara a intrat în casă.

4

În noaptea aceea a minţit-o că nu e gaz în nicio lampă. Nici nu se putea gândi să aprindă lumina și să-i vadă chipul, inima lui istovită n-ar fi putut îndura asta.

La insistenţele lui, Klara s-a dezbrăcat și s-a întins în pat, sub singura pilotă existentă. Cât s-a pregătit ea, Bach s-a dus în clasă și s-a plimbat de colo, colo, imaginându-și cu lux de amănunte toate peripeţiile și greutăţile prin care trecuse ea în ziua aceea. Îi povestise cum plecase de la tatăl ei: în prima gară după Saratov s-a strecurat din compartimentul în care trebuia să-și petreacă toată călătoria până la Moscova (Tilda aţipise, obosită de legănatul trenului) și a coborât din vagon neobservată. A mers repede, iară să se întoarcă și fără să ridice ochii, până când a ajuns printre multe tarabe, căruţe, cai și oameni care vorbeau într-o limbă necunoscută. A început

să întrebe care-i drumul spre Gnadental și multă vreme nimeni n-a părut să priceapă ce spune. Într-un târziu, un ţăran cu barba roșcată a deslușit în spusele ei denumirea coloniei și s-a oferit s-o ducă. N-a păcălit-o, a adus-o: mai întâi cu bacul peste Volga, apoi cu căruţa pe malul stâng, până în Gnadental. Ca plată pentru drum a primit săculeţul pe care grijulia Tilda îl legase la brâul Klarei (fata nu știa câţi bani erau în el, căci nu se uitase).

După ce s-a plimbat prin clasă o oră bună, poate chiar două, Bach și-a dat seama că frisoanele și oboseala îi trecuseră fără urmă. Și-a scos ghetele și a intrat în cameră, străduindu-se să nu facă scândurile să scârţâie. Respiraţia Klarei nu se auzea. Speriat că a dispărut sau că nici nu venise în cămăruţa lui întunecată, ci fusese doar o nălucire a febrei, s-a dus glonţ la fereastră, împleticindu-se și răsturnând scaune, a dat deoparte perdelele… era acolo! Era acolo, o siluetă abia vizibilă sub pilotă, cu părul împrăștiat pe pernă și chipul nedistingându-i-se în întuneric. A tresărit din cauza zgomotului, a întors capul spre perete și a adormit la loc.

Bach n-a mai tras perdelele la loc. A ridicat încet un scaun și l-a pus lângă pat. S-a așezat. Și-a sprijinit coatele pe genunchi, și-a pus bărbia în deschizătura palmelor și a început să se uite la Klara. Nu-i era somn, poziţia chircită, incomodă nu-l deranja.

Noaptea neagră, fără lună, s-a transformat într-o dimineaţă întunecoasă. Încet, din aerul de un albastru dens s-au desenat trăsăturile chipului Klarei: curbura urechii mici, linia obrazului, vârful sprâncenei. Aceste trăsături nedeslușite, încă scăldate în negură, tulburau mai puternic decât ar fi făcut-o un tablou clar – din ele se putea picta orice portret. Bach ar fi vrut să prelungească momentele de nedesăvârșire și neștiinţă, să întârzie cât mai mult clipa întâlnirii, ba chiar și-a amintit cu un fel de ușurare că e timpul să sune clopotul de ora șase.

Din fericire, dangătul clopotului n-a trezit-o pe Klara, și Bach a mai stat o vreme lângă ea. Apropierea ei îl încălzea în mod uimitor – chiar și-a descheiat haina la

guler. A observat deodată că ţesătura era complet roasă pe margini, iar mânecile aveau nevoie să fie cârpite temeinic. Cu ochii altuia parcă, îşi vedea acum și locuinţa: pereţii crăpaţi, nevăruiţi de mult, coșul umflat al sobei, care împărţea spaţiul în două, într-un colţ, o etajeră de răchită doldora de cărţi, cu un picior rupt, în locul căruia fusese pusă o piatră… E drept, ar fi trebuit să se rușineze cu un asemenea cămin, și altă dată s-ar fi rușinat negreșit, s-ar fi rușinat și de vestonul ponosit, dar acum în sufletul lui nu era loc pentru jenă – atât de îngrijorat era de întâlnirea care-l aștepta.

Pe la opt, Klara nu se trezise, și el s-a dus în jumătatea de clădire destinată clasei fără să-i fi văzut chipul. În pauza de la amiază nu s-a întors în camera lui – și-a găsit zeci de ocupaţii în clasă: să facă focul în sobele care se răciseră, să stea de vorbă cu elevii, să lipească manuale rupte… Mâinile lui isprăveau treburi fără de sfârşit, buzele rosteau mii de cuvinte, dar urechile pândeau cu încordare ce se petrecea dincolo de perete. Acolo era liniște.

Când orele s-au încheiat, după ce l-a condus și pe ultimul elev și a încuiat ușa școlii după el, Bach a vrut să se ducă în sfârşit la el, dar în loc de asta, fără să știe de ce, s-a așezat într-o bancă – din primul rând, „al măgarilor” – și a stat așa, ștergându-și din toate puterile de genunchi palmele umede, până când uşa locuinţei lui s-a deschis: a venit Klara la el.

Era frumoasă – orbitor de frumoasă, frumoasă peste măsură. Era imposibil ca numai datorită imaginaţiei Bach să-i perceapă trăsăturile ca fără de cusur: și delicateţea pielii, și mătasea părului, și albastrul ochilor, și spuzeala de pistrui de pe obraji. Ședea în bancă gârbovit, încremenit de această frumuseţe, neștiind ce să spună. Ea s-a apropiat și s-a așezat alături. Privirea ei atent cercetătoare l-a tulburat – i s-au aprins obrajii și rădăcinile părului, a fost brusc copleșit de rușine: nu din cauza vestonului amărât și a locuinţei sărăcăcioase, ci mult mai rău – din cauza propriei fizionomii fleșcăite și banale, a

părului rar de pe cap și a gâtului subţire, a expresiei ades rugătoare a ochilor, amintind de cea a unui câine. Bach și-ar fi acoperit faţa roșie cu mâinile, dar și-a amintit de unghiile murdare, necurăţate de trei zile, și a lăsat rapid braţele în jos.

— Și-acum, ce facem? a întrebat el neputincios, întorcându-și faţa de la ea.

— Păi nu vă sunt soţie acum, domnule *Schulmeistert*

Bach s-a întors brusc, ca plesnit cu rigla peste spinare.

„Nu râde de mine, Klara!” i-a venit să strige. „Uită-te la mine, uită-te cu atenţie!” Era ispitit să sară în picioare, s-o ia de mână și s-o ducă la fereastră. „Uită-te și spune-mi sincer: așa un soţ ţi-ai visat dumneata?”

În loc de asta, n-a făcut decât să deschidă și să închidă gura, ca un caras scos din apă. E drept, ar fi trebuit să cadă în genunchi sau să-i sărute mâna sau să facă orice alt gest galant – în schimb, el doar a zâmbit temător, apoi s-a încruntat, a bălmăjit ceva neinteligibil, abia auzit, și a pornit de-a-ndărătelea spre ușă. Proptindu-se cu spatele în ea, a împins-o cu fundul și a ţâșnit afară să-l caute pe pastorul Händel.

Pastorul Adam Händel însă a refuzat să-i cunune pe tineri. Fata apărută nu se știe de unde în locuinţa *Schulmeister*-|*Au*| părea atât de tânără, încât se ridicau îndoieli asupra legalităţii: avea într-adevăr șaptesprezece ani, așa cum afirma? Nu purta asupra ei niciun act de identitate sau vreo altă hârtie care să-i confirme vârsta. Și, mai ales, nu existau martori privind confirmarea pe care o primește fiecare tânăr colonist, și nu avea nicio posibilitate de a se convinge asupra esenţei creștine pure a acestei tinere. Pastorul a discutat îndelung cu Klara, verificându-i cunoștinţele despre catehism; a ieșit de la acest examen palid, cu buzele strânse neîndurător; a recomandat să-i fie cântaţi neîntârziat părinţii și să le fie înapoiată „copila nesăbuită”. Iar Klarei i-a poruncit să se mute deocamdată în casa parohială și să locuiască acolo sub supravegherea bătrânei lui soţii până când i se vor ivi părinţii sau vreo

mărturie din viaţa ei trecută.

Bach, cu faţa și gâtul roșii, încurcându-se monstruos în vorbire și nepricepând nimic din ceea ce se petrecea cu el, a hotărât să-l uimească pe Händel pentru prima dată în viaţa lui şi a afirmat că tânăra va rămâne să locuiască în clădirea școlii. Le-a propus să se ducă pe malul drept până nu începea îngheţul și să se convingă de existenţa casei părintești a Marei și, poate, să-i dea de urmă lui Udo Grimm. Starostele Dietrich a refuzat însă: toată lumea știa că e interzis să calci pe pământurile mănăstirești, că munţii de pe malul drept sunt total inaccesibili, că acolo nu e decât o nesfârșită pădure deasă. De asemenea toată lumea știa că *Schulmeisterul* Bach avea ciudăţeniile lui, frizând uneori iraţionalul, aşa că vorbele lui nu erau credibile.

Vestea despre tânăra *Fräulein* care apăruse ca prin minune noaptea în *Schulhaus* și îl vrăjise în asemenea hal pe Bach, încât acesta hotărâse să i se împotrivească pastorului însuși a zdruncinat blândul Gnadental. Acum *Schulmeisterul*|*îi* i se socoteau toate: și plimbările de seară iară ţintă, și înclinaţia fermă spre singurătate, și rătăcirile bezmetice pe furtună – tot ceea ce înainte se ierta și se uita a fost scos din adâncurile memoriei și rostit: „Mereu a fost un pic sărit, dar acum a înnebunit de tot!” La gândul că o fată de vârstă nedeterminată, care ar fi putut să-i fie fiică, îşi petrece noapte de noapte în locuinţa lui, gospodinele din Gnadental au turbat: colonia vuia de discuţii despre îndoielnica *Fräulein* și nerușinatul *Schulmeister,* care-i amăgise atâţia ani pe bunii gnadentalieni, făcându-i să creadă în inocenta lui.

A doua zi după examinarea de către pastorul Händel, Bach a dus-o pe Klara la plimbare, ca să-i arate Gnadentalul și locurile lui preferate. Acest plan s-a sfârșit trist: fiecare om pe care-l întâlneau, îndată ce-i zărea, trecea pe partea opusă a străzii, cât mai departe de perechea scandaloasă, apoi se oprea și se uita la ei cu o curiozitate dezgustată, dar lacomă, cum s-ar fi uitat la o șopârlă cu două capete sau la un rac cu labe de animal în

loc de clești. Femeile se adunau ciopor, clătinau din cap și, atingându-și obrajii una alteia cu volanele scufiilor, șușoteau ceva, aruncând priviri cu tâlc spre cei doi. Înainte de a ajunge la a zecea curte de la *Schulhaus,* Klara l-a rugat să se întoarcă.

Din ziua aceea n-a mai ieșit din clădirea şcolii: stătea mereu în camera lui Bach, ascultând ce se petrecea afară. Când auzea huruitul unei căruţe care se apropia sau zvon de glasuri străine îşi ascundea faţa în palme; când căruţa se îndepărta și oamenii treceau de școală şi-o ridica. Obrajii i-au devenit palizi și trași, linia gurii tot mai subţire și mai tristă, în ochi, dimpotrivă, i-a apărut ceva rece și neînfricat, de parcă ei ar fi trăit separat de corp și ar fi aparţinut altcuiva, mult mai bătrân și mai înţelept decât Klara.

Când un imbecil a hotărât să arunce în joacă o privire pe fereastră ca s-o vadă mai bine pe „faimoasa *Fräulein*”, Bach a încetat să tragă perdelele dimineaţa. Când cineva a aruncat în geam cu un bulgăre de pământ, a închis obloanele, și acum în cameră era mereu semiîntuneric. În mod ciudat, asta-i plăcea lui Bach – penumbra îi amintea de prima noapte cu Klara.

La început a încercat s-o distreze cu conversaţii – despre cărţile citite, personaje istorice, metode științifice de versificaţie. Dar era de-ajuns să-i zărească privirea trist-întrebătoare, în care se citeau și jale, și speranţă, și un soi de năzuinţă timidă, că sunetele i se poticneau în gât și gândurile în cap. Se încurca, se bâlbâia, tăcea. Şi cărţile, şi conducătorii de oști, şi monarhii, chiar și cele mai minunate poeme erau acum nelalocul lor, neavenite; să găsească alte subiecte nu știa. Totodată, nu-l părăsea senzaţia că cineva pândea de cealaltă parte a ferestrei, lipindu-și urechea curioasă de vreo crăpătură a oblonului, încremenit în așteptare. Astfel, bolboroseala lui fără rost se stingea, lăsând locul obișnuitului laconism. Se liniștea cu gândul că în casă sunt multe cărţi – Klara putea s-o ia pe oricare și să-și petreacă timpul citind: și dimineaţa, când el era cu elevii în clasă, și seara, când se întorcea în

locuinţă și ședea sprijinit recunoscător cu spatele de sobă, privind-o pe femeia iubită cu o adoraţie mută.

Speranţele năruite ale Klarei îi provocau o suferinţă nemărginită. Bach se simţea vinovat și… fericit, nemăsurat de fericit:

pentru că putea s-o vadă, s-o audă, și câteodată, ajutând-o să scoată un ceaunaș din cuptor sau o carte de pe raft, chiar s-o atingă cu cotul. îl durea s-o vadă șezând ore întregi pe pat, cu mâinile atârnând, cu ochii stinși, dar o părticică a sufletului său se bucura de captivitatea ei – așa, îi aparţinea numai lui. 11 întrista să audă reproșurile gnadentalienilor, se făcea mic și se ofilea sub privirile lor dojenitoare, dându-și seama de ambiguitatea comportamentului său și fiind apăsat de ea; dar era de-ajuns să deschidă ușa și să intre în cămăruţa deja îmbibată cu parfumul abia simţit al părului Klarei, să-i audă foșnetul rochiei, să-i zărească profilul înceţoșat de întuneric, și gândurile despre vinovăţia lui piereau fără urmă, lăsând locul emoţiei și inspiraţiei: alături de Klara se simţea plin de forţă, atotputernic, parcă se afla în centrul unei furtuni, parcă sângele îi era plin de electricitatea arzătoare a primăverii. Înţelegea că fata nu poate împărtăși emoţia lui. Înţelegea și că nu mai putea continua așa – ceva trebuia să rupă această tramă absurdă, tergiversată.

Iar zvonurile creșteau ca aluatul în copaie. Dacă le răspândea cu intenţie vreun suflet rău sau dacă se iveau singure, cum se prindeau uneori păduchii până și de cel mai cuviincios creștin, era greu de spus. Zvonurile erau bogate, variate și conţineau amănunte atât de veridice, încât și dacă nu voiai, le credeai! Se șoptea că pe fată n-o cheamă de fapt Klara, ci Kunigunda; că nu e alta decât fiica secretă a lui Bach, care mai întâi o omorâse pe frumoasa ei mamă, iar acum vrea să se însoare cu propria copilă; că din creștet până la buric ea e frumoasă, dar de acolo până la călcâie e acoperită cu păr negru aspru, ca niște ţepi de arici; că de fapt n-o cheamă nici Kunigunda, ci Kakilia; că în ciorapul de pe piciorul drept poartă

permanent o crenguţă de salcie proaspăt tăiată – nimeni nu știe de ce; că de fapt n-o cheamă Kakilia, ci în niciun fel – până în toamna asta a trăit fără nume, legată cu lanţuri de un puţ, pe fundul unei râpe îndepărtate.

Despre *Schulmeister* se zicea că în timpul plimbărilor sale de seară se așază în genunchi lângă Pârâul Soldatului, îşi bagă faţa în apă și lipăie cu sete, ca un câine; că sapă cu mâinile pământul în cimitirul din Râpa celor Trei Boi și cu pământul acela îşi unge pereţii camerei; că înţelege limba turcă (numai acest fapt în sine părea peste poate de suspect); că mulţi ani la rând îşi ţinuse prizoniera într-un bordei din stepă și acum voia să se însoare cu ea și să emigreze în Brazilia.

Separat, în timp ce scoteau copiii din clasă și coborau vocea până la o șoaptă înfierbântată, povesteau despre necuviinţele care se petrec noaptea în *Schulhaus –,* și până la sfârșitul toamnei aceste zvonuri au ajuns la o asemenea intensitate și au fost hrănite cu amănunte atât de colorate, că pastorul Händel, când le-a auzit, trei duminici la rând a vorbit în predicile sale despre păcatul clevetirii.

Prima care a refuzat să-și mai trimită copiii la școală a fost Emmy Pepenoasa. După trei zile nici măcar un elev n-a mai venit dimineaţa la ore. Iar o săptămână mai târziu, bărbaţii, după ce au terminat cu tăiatul porcilor și pregătirea cârnaţilor pentru iarnă, după ce au tăiat majoritatea păsărilor domestice și le-au pus, jumulite și eviscerate cu grijă, în gheţăriile caselor, s-au adunat la sfatul satului, care avea loc de obicei în clădirea școlii, și i-au cerut starostelui Dietrich un profesor nou pentru școala din Gnadental.

Era sfârșitul lui noiembrie – geros, cu multă ninsoare. Drumurile erau înzăpezite, străzile pustii, rar mai ieșea câte o sanie din colonie – satele încremeniseră în așteptarea Crăciunului. La vremea asta să cauţi un nou *Schulmeister* era cu neputinţă – cu toate acestea, discuţia s-a încins. Fie că subiectul a aprins sângele bărbaţilor, fie gândul că dincolo de perete, în mica locuinţă, se afla

obiectul discuţiei – o fată pistruiată cu ochi nevinovaţi și nas cârn –, vocile lor au fost asurzitoare în seara aceea, și starostele a fost nevoit să bată de trei ori cu rigla în catedră, chemând la liniște.

— Fiul cel mare ne-a fost ucis în război, mijlociul e prizonier, iar pe cel mic nici măcar școală nu-l putem învăţa ca lumea: nevesti-mii îi e frică să-l lase dimineaţa la *Schulhaus*! Treabă-i asta? striga Kohl cel mic și jigărit.

— Să ne adunăm tot satul și s-o scoatem pe fată din școală cu forţa! O punem în beciul pastorului și n-o hrănim trei zile, ca să se căiască mai ușor! a zis morocănos Boll-cu-Mustăţi. Iar pe *Schulmeister* să-l dăm afară în șuturi din Gnadental, noaptea! Să vedem, poate se răzgândește!

— Să-i dăm afară pe amândoi! îi punem pe gheaţa Volgăi, cu boarfe cu tot – ducă-se unde-or vrea! În colonia învecinată sau hăt, în Brazilia! a adăugat Gauss, care era mereu de acord cu toată lumea.

— De unde să vă iau eu *Schulmeister* nou în miezul iernii? Să vi-l scot de sub zăpadă? a spus starostele Dietrich. Bach, cât a trăit singur, și-a făcut treaba. Să trăiască și mai departe – singur. Și să ne înveţe copiii! Cât despre gărgăunii din tărtăcuţă – asta nu-i nimic. Un pic de rahat nu strică niciodat!

Au hotărât: aveau să-l roage pe pastorul Händel să preia el predarea la școală până la Crăciun, iar *Schulmeister-xAvî* rătăcit să-i ceară pentru ultima dată să-și bage minţile-n cap, să se întoarcă în sânul obștii, s-o predea pe tânăra Klara de bunăvoie în mâinile bisericii, iar el să-și reia atribuţiile de la începutul lui ianuarie.

Bach a șezut indiferent toată seara lângă soba de fier – îi asculta pe cei adunaţi, dar urmărea cu privirea doar licăririle focului. Când a fost întrebat ce are de răspuns adunării, doar s-a încruntat și a ridicat din umeri: „Nimic”. Au plecat și l-au lăsat singur.

El s-a întors în camera lui. Klara stătea lângă sobă, cu obrazul lipit de ea. Firește, auzise totul, până la ultimul cuvânt – peretele dintre jumătatea destinată clasei și cea pentru locuit era subţirel, din scânduri. „Și-acum, ce

facem?” ar fi vrut s-o întrebe, cum o făcuse cu câteva săptămâni în urmă, dar n-a îndrăznit.

Străduindu-se să nu facă zgomot, a aruncat pe sobă o șubă veche (patul i-l lăsase Klarei din prima zi) și s-a culcat, făcându-se covrig. Nici el nu și-a dat seama când a aţipit.

L-a trezit o senzaţie: Klara nu mai era în cameră.

— Klara!

A sărit în sus și s-a uitat în jur: lampa cu gaz lumina camera pustie. A vrut să sară de pe sobă, dar a făcut o mișcare greșită și a căzut, lovindu-se la cot.

— Klara!

S-a dus repede după sobă – nimeni.

În clasă – nimeni.

A dat fuga în pridvor – nimeni.

— Klara!

Vântul l-a izbit în piept, ace de gheaţă i-au înţepat fruntea. Zgribulindu-se, Bach s-a întors în cameră și s-a uitat în cuierul de lângă ușă – era gol: Klara plecase în singura ei scurteică – din stofa, ușor vătuită. Și-a îmbrăcat şuba, şi-a tras căciula de blană pe ceafa, și-a băgat picioarele în pâslari, a apucat la subraţ pilota de pufca s-o înfășoare pe Klara – și a ţâșnit în noapte.

Luna atârna pe cer galbenă, mată, și în lumina ei zăpada semăna cu niște cocoloașe de unt. Peste toată piaţa se întindea de-a curmezișul umbra neagră și prelungă a clopotniţei bisericii. Din pridvorul școlii porneau urme – multe și în toate direcţiile: fusese jumătate de sat la adunare în ziua aceea. Bach a încremenit pentru o clipă, apoi a pornit spre Volga. Nu știa de ce, i s-a părut că așa e bine.

Strângând la piept pilota voluminoasă și nevăzând drumul din cauza ei, înghiţind zăpada înţepătoare, împiedicându-se din când în când în colţurile pilotei, care-i scăpau din mâini, Bach a trecut cumva de casele întunecate, deja acoperite de troiene, de piaţa cu cei trei ulmi înalţi și tarabele care se ascundeau în spatele lor, de ghizdul fântânii, de prăvălia de lumânări și cea de kerosen

și, în sfârșit, a ajuns pe mal.

S-a uitat în jur: jumătate de lume – cerul negru-verzui, jumătatea cealaltă – pătura galbenă de zăpadă de pe râu. În zăpadă, scufundată până la brâu, se mișcă o umbră abia zărită: Klara.

A mers pe urmele ei. A ajuns-o repede: era totuși ceva mai puternic. Când a ajuns-o, i-a aruncat pilota pe umeri – Klara nu s-a împotrivit. Au mers mai departe împreună. I-a spus că merge el înainte – era mai greu să-ţi croiești drum prin zăpadă. Klara nu s-a împotrivit.

Pășea prin zăpada mocirloasă, simţind cum îi arde trupul și i se încălzesc mâinile de la efort. N-a întrebat unde merg. Știa: pe malul drept – la fermă – acasă.

Undeva pe malul stâng au rămas și clasa, încă plină de răsuflarea grea a bărbaţilor supăraţi, și cămăruţa descuiată, și lemnele încă nearse în sobă, și cartea legată în scoarţe de carton, necitită până la capăt, și vestonul necârpit, și pata de noroi îngheţată de pe geam, și rămășiţele de cașă în ceaun, și vreo două linguri de gaz în lampă – ei bine, totul.

5

Ferma îi aștepta însă: scufundată în zăpadă până la ferestre, casa stătea tristă cu obloanele închise, merii îşi iţeau ademenitor crengile îngheţate din troiene. Încă la lumina stelelor, Bach și Klara au încălzit soba (în magazia de lemne rămăseseră câţiva bușteni), au fiert zăpadă în ceainic, au băut apă fierbinte și s-au ghemuit lângă foc, ameţiţi de oboseală.

Pe Bach l-a trezit lumina puternică: razele soarelui scăldau casa – din dormitorul fetei, prin salon, până la bucătărioara strâmtă, cu soba imensă în mijloc – Klara se trezise deja și deschisese toate obloanele. Astfel au început Bach și Klara să trăiască în casa aceea, încălzind-o, încăpere după încăpere, palmă cu palmă.

Uriașă pe dinafară, înăuntru casa nu era atât de mare, de parcă tot spaţiul ar fi fost mâncat de grosimea neobișnuită a bârnelor din care erau făcuţi pereţii, fiecare dintre ele mai groasă și decât slăbănogul Bach, și decât

fragila Klara. Singura cameră mare era salonul, care dădea în trei dormitoare – al fetei, al lui Grimm și al Tildei (slujitorii kârgâzi dormeau în grajd, care avea și el o sobă). Ferestrele salonului, acoperite de un strat gros de gheaţă, erau încadrate de perdele albe de pânză. Pe pervazurile late se aflau sfeșnice întunecate. În colţuri – suporturi de fier pentru vreascuri, scaune cu spătarele sculptate și fotolii de răchită. O laviţă lungă, nevopsită, acoperită cu o rogojină de cânepă, se întindea pe peretele cu soba (se încălzea soba din bucătărie, iar în cameră se vedea latura ei largă, acoperită cu plita roșcată, care semăna foarte bine cu turta dulce). Pe pereţii de bârne erau atârnate buzunărașe colorate – pentru foarfeci, pentru Biblie – și un covoraș de mătase cu o zicală iscusit cusută: „Munca – podoaba vieţii”. Podeaua de lut era măturată cu grijă și presărată cu nisip, de parcă abia ieri ar fi trecut peste ea mătura harnicei Tilda.

Cămăruţa Tildei era atât de strâmtă, încât nu putea locui în ea decât cineva foarte uscăţiv și atent în mișcări. Aproape tot spaţiul era ocupat de patul imens, cu tăblie rindeluită și picioare crăcănate rapace. Sub el se aflau două cufere mari cu haine vechi, păstrate cu grijă, și tot felul de alte bulendre; ca să le scoţi la lumină, trebuia să te lași în genunchi și să ai putere să tragi de mânerele de fier, fixate în cuie pe laturile bombate ale cuferelor – numai atunci locuitorii de sub pat ieșeau, fără tragere de inimă, scârţâind și lăsând brazde lungi pe podeaua de lut. Să deschizi cuferele se putea numai dacă le puneai pe pat – atât de strâmtă devenea camera la apariţia lor. Bach nu înceta să se minuneze cât de chibzuită era servitoarea: în tezaurul ei erau păstrate atâtea veșminte, că ar fi ajuns pentru tot Gnadentalul. Cu săculeţi cu pelin între ele ca să le apere de lacomele molii, în cufăr stăteau în straturi: pantaloni scurţi din stofă cu șnururi de piele la genunchi, jiletci de lână încheiate la două rânduri, bărbătești și de damă, cu nasturi de os, de metal sau de sticlă, scurteici cu guler din catifea căptușite cu vatelină, ciorapi în dungi viu colorate, bonete moi de finet cu margine din dantelă și

panglici lungi, fuste suprapuse din mătase ori *burmet*[11] împodobite cu șireturi colorate... Lucrurile acestea erau de modă atât de veche, că s-ar fi potrivit mai degrabă pentru un spectacol de Crăciun decât pentru purtat zi de zi – fie erau într-adevăr foarte vechi, fie fuseseră cusute pur și simplu după modele de demult. Patul Tildei era acoperit cu o cuvertură subţire din dantelă neagră, deasupra căreia tronau piramide de perne nenumărate, îmbrăcate în feţe de pernă colorate, brodate în cruciuliţe. Bancheta sculptată cunoscută lui Bach și roata de tors zmeurie erau înghesuite la intrarea în cameră, iar pe pereţi, ca niște ornamente de sărbătoare, atârnau în cuie de aramă tot felul de instrumente: igliţe pentru împletirea dantelei, mănunchiuri de andrele și croșete, nenumărate perii pentru lână, piepteni și bobine de toate mărimile posibile. De fiecare dată când intra în dormitorul Tildei, lui Bach i se părea că încăperea devenea cu un cot mai îngustă și cu o palmă mai scurtă.

Camera Klarei, dimpotrivă, era mare și luminoasă – spaţiul lipsit de culori ţipătoare era curat și sever, ca și stăpâna lui: patul făcut, fără nicio cută, lângă un perete, o comodă cu albituri lângă alta, între ele o rogojină de paie pe podea – asta era tot. Aici, la început Bach se sfia să intre. Mai târziu, când s-a simţit mai acasă și a prins curaj, a văzut pe pereţii din bârne frumos curăţate ceva ce l-a făcut să se așeze în genunchi și să-și petreacă o jumătate de zi târându-se prin cameră și băgându-și nasul în fiecare bârnă, dintr-un colţ în altul. Toate bârnele erau acoperite cu inscripţii – unghia delicată a Klarei scrijelise în lemnul înnegrit de vreme mii de cuvinte: printre ele, Bach a găsit și versuri, și cuvinte compuse din dictări, și unele întrebări pe care fata i le scrisese pe volumașul de Goethe, și fraze din dialogurile verii, și propriul lui nume, repetat de cel puţin o sută de ori. Cuvintele și literele acopereau toţi pereţii, de la podea până aproape de tavan. Greșeli erau puţine – Klara își scrisese pesemne „jurnalul” haotic toată vara trecută: în casă nu exista hârtie, iar lui Bach nu-i

11 Țesătură grosolană din bumbac. *(N.a.)*

trecuse prin minte să-i lase elevei sale câteva foi pentru exerciţiile ei. De aceea, scrisese pe pereţi. Acest model palid se vedea numai la lumină bună și de foarte aproape; cu greu ar fi putut melancolica Tilda și veșnic ocupatul Grimm să-l observe.

Grimm locuia de cealaltă parte a peretelui. Camera lui și a Klarei erau încălzite de o altă sobă, care era alimentată din dormitorul tatălui. Acolo Bach se străduia să intre cât mai rar – numai ca să arunce lemne în sobă sau ca să ia ceva absolut necesar din dulapul imens. Camera stăpânului era greoaie și întunecoasă: covoarele tătărești negre-verzui de pe pereţi, patul sub un baldachin cu goblen, samovarul masiv din aramă de pe pervaz îi stârneau un sentiment straniu de rușine, de parcă nu covoarele sau samovarul, ci însuși Udo Grimm s-ar fi uitat la el cu indignare și reproș. De aceea, Bach dormea pe laviţa din salon, apărat noaptea de prezenţa paravanului cunoscut.

În casă totul rămăsese așa cum îşi amintea din vremea vizitelor sale de vară, doar de pe un perete dispăruseră vitrina cu pipele stăpânului și vreo două fotografii în rame negre lăcuite. Casa părea locuită, de parcă stăpânii n-ar fi părăsit-o niciodată. Klara i-a explicat: se hotărâse ca ea și Tilda să ia la drum numai lucrurile strict necesare sau dragi inimii lor, de aceea majoritatea lucrurilor din casă, inclusiv hainele, vesela și mobila, rămăseseră. Înainte de plecare tatăl ei lăsase proprietatea în grija unui samsar din Saratov, care promisese să treacă pe la fermă și s-o ţină în ordine până când Grimm avea să se aranjeze în Germania, apoi s-o vândă, cu toate mobilele, ustensilele de gospodărie și tot ce mai era în ea. La început Bach și Klara l-au așteptat pe negustorul acela să apară de pe o zi pe alta, dar n-a venit niciodată vreo veste de la el. A trecut iarna, apoi primăvara, a sosit vara – acela n-a venit nici măcar o dată să vadă gospodăria care-i fusese lăsată în grijă. Apoi au încetat să-l mai aștepte. Nici Udo Grimm nu s-a arătat în căutarea fiicei rătăcite. „M-a blestemat, pesemne”, a spus la un moment dat Klara.

Părea că luase cu calm întoarcerea la fermă – chipul ei păstra acea expresie impasibilă pe care Bach o observase încă de pe vremea șederii sale de două luni în *Schulhaus.* Se liniștea cu gândul că poate asta era expresia ei obișnuită. Dar sensibilitatea și emoţia din vocea sa, care-l atrăseseră atât de mult la început, erau acum dublate de tăria de caracter și voinţa puternică: nici măcar o dată nu s-a plâns, nu i-a reproșat nimic, deși el era pregătit pentru reproșuri și le aștepta, și chiar ar fi vrut să-i ceară iertare, sărutându-i mâinile și lovindu-se vinovat cu fruntea de șorţul în dungi rămas moștenire de la bătrâna Tilda. Dar Klara tăcea. Și numai o dată a murmurat: „Ce păcat că atunci mi-am privit totul cu atenţie: gara, bazarul, oamenii străini, pe ţăranul cu barbă roșcată...”

Și n-a mai pomenit niciodată despre asta.

De altfel, acum vorbeau puţin. Tot ce nu necesita cuvinte se făcea în tăcere, cu o privire sau o înclinare a capului. Avea rost să spună, de pildă, că astăzi pescuitul a mers bine și le-a adus două văduviţe grase, dacă văduviţele astea, uite-le, stau în coș, cu solzii lor scânteietori? Sau că trebuie să adune merele căzute peste noapte ca să nu le roadă șoarecii, dacă merele sunt atât de roșii în iarbă, că se văd din cerdac? Că a putrezit acoperișul hambarului? Că pantalonii lui Bach, răriţi la genunchi, trebuiau peticiţi? Că el însuși s-a însănătoșit după răceala recentă? Că astăzi iar – ca și ieri, și cu multe zile în urmă –, a visat-o pe Klara, cu fusta ei obișnuită ţesută din lână și bonetă albă, și acest vis l-a făcut fericit? Viaţa era în palmele sale, la distanţă de un braţ sau acolo unde se auzea vocea Klarei. Viaţa era limpede, reală, plină de flori și arome. Economia de vorbe pe care Bach și Klara o adoptaseră tacit între ei dădea acestei vieţi un caracter mai palpabil, și cuvintelor, mai multă greutate.

În mod curios, chiar și cuvintele se auzeau acum altfel. Versurile pe care Bach le citea uneori seara, șezând pe povârniș lângă Klara și privind cum se zbat valurile Volgăi departe, jos, sunau atât de limpede și de puternic, încât ai fi zis că le scria cu cerneală neagră pe cerul

înflăcărat al amurgului, că le broda pe în cu aur și pietre preţioase. Textele cântecelelor și fabulelor pe care le interpreta filara, toate proverbele și zicătorile ei, vorbele de duh și povestioarele simple, dimpotrivă, erau apropiate și dragi casei lor, ca iarba prezentă peste tot sau ca pânza de păianjen, ca mirosul apei și al pietrei; ele se potriveau cu această viaţă solitară şi creșteau din ea, şi de aceea el nu simţea nevoia să corecteze vorbirea Klarei. Lui Bach îi plăcea și acum s-o asculte, dar acum o asculta fără să o întrerupă, ba chiar învăţând să deslușească în dialectul ei o anumită frumuseţe. O ruga pe Klara, ca și înainte, să-i spună povești – și ea îi povestea cu sârg, prima, a doua și a zecea oară: despre tăietori de lemne și pescari, despre coșari și grădinari, despre mere de aur și pești vorbitori de argint... Uneori părea că povestește despre casa ei și despre ei înșiși.

Iar Bach era acum și tăietor de lemne, și pescar, și coșar, și grădinar. Învăţase de toate: să taie lemne, să prindă iepuri în laţ, să topească rășină și să întărească cu ea fundul șubred al unei bărci, să peticească acoperișul cu paie, să astupe cu lut crăpăturile din podea, să cureţe fântâna, să dea cu var trunchiurile merilor foșnitori la începutul anului și să-i îmbrace în cârpe și trestie la sfârșit. A învăţat toate lucrurile care îi erau cu adevărat necesare în viaţă. Pe unele le-a deprins singur, pe multe i le-a arătat Klara. Oricât i-ar fi fost mâinile de neîndemânatice, mișcările de stângace, degetele de slabe, fiecare treabă încheiată îi aducea bucurie, de parcă n-ar fi fost un bărbat în toată firea, ci un copil care învaţă pentru prima dată să plămădească din pământ case pentru soldăţeii de jucărie sau să le împletească din paie cetăţi de necucerit. La început n-a fost cuvântul, ci fapta, asta știa acum cu siguranţă.

Haina slinoasă și pantalonii răriţi cu care venise Bach aici s-au zdrenţuit rapid de la munca de ţăran. Klara i-a potrivit câteva haine din cufărul fără fund al Tildei: nişte cămăși mari din pânză nealbită, cu guler răsfrânt și mâneci largi, adunate la încheietura mâinii, pantaloni largi fără

nasturi, cu șiret. Pe deasupra Bach a început să poarte pe orice vreme o vestă de blană lăsată de unul dintre kârgâzi – îi era cald în ea chiar și pe vântul cel mai aprig; o scotea numai vara, pe arșiţă. Această îmbrăcăminte variată, potrivită cumva cu silueta lui subţire îi plăcea lui Bach, vedea în ea un sens adânc, ascuns: acum era el însuși aici și Udo Grimm, și Kaisar, și toţi ceilalţi kârgâzi la un loc. Era și stăpân, și argat, și pescar. Vânător, ce-i drept, nu devenise, în casă nu era nicio armă, dar cu atât mai bine – Bach cu greu ar fi putut învăţa să tragă cu pușca.

Mâinile i s-au înăsprit repede, palmele i-au devenit ceva mai mari și mai grele; a încetat curând să se mai rușineze de unghiile rupte și pământul intrat în piele. Și-a lăsat barbă, rară și moale, cum e coada de viţel – brici nu se găsea în casă. E drept, barba nu-i stătea bine, dar pesemne că nu avea cum să știe asta:

nu-și vedea chipul decât în găleata cu apă – nici oglindă nu aveau. Când părul netuns i-a acoperit urechile și ceafa, a început să și-l prindă în coadă, ca să nu-l deranjeze când lucra; când i-a acoperit umerii, l-a împletit, după moda kârgâză.

Ceasul de buzunar îl pierduse din neatenţie (îi căzuse în Volga când pescuia), așa că acum timpul se măsura nu în minute, ci în rouă de dimineaţă şi rouă de seară, mersul stelelor pe cer și fazele lunii, ninsoare, grosimea gheţii pe râu, înflorirea merilor și zborul stolurilor de păsări peste stepă. De altfel, părea că timpul curgea aici mereu la fel. Poate în alte părţi – undeva la Petersburg sau la Saratov, ba poate și în Gnadental – mersul lui era, ca înainte, rapid și energic. Aici însă, la adăpostul stejarilor seculari, sub coroanele merilor mereu rodnici, între pereţii casei solide, nesupusă acţiunii distrugătoare a vânturilor și ploilor, acest mers nu încetinea, ci devenea abia simţit, aproape dispărea – așa cum dispare și cea mai rapidă curgere într-un lac adânc, năpădit de trestie și lintiţă.

Bach se trezea mereu la aceeași oră – îşi păstrase obișnuinţa de a se scula un pic înainte de ora șase. Deschizând ochii, îşi amintea uneori că în aceste clipe bate

și clopotul școlii din Gnadental; dar gândul acesta nu stârnea în el altceva decât o ușoară indiferenţă. De culcat, se culca atunci când îl ajungea oboseala. Propriul trup a devenit pentru el un ceas – mult mai bun decât cel rotund, înghiţit de valuri. A observat că începuse să doarmă mai adânc și să mănânce mai repede și cu mai multă poftă, uneori preferând să apuce bucăţica apetisantă cu degetele, atât de gustoasă devenise dintr-odată mâncarea. E drept, o gătea Klara.

Klara era minunată – mereu, pe orice vreme și la orice oră din zi. Cu nasul înroșit de ger și genele pline de chiciură. Cu obrajii cojiţi de stat în soare. Cu buzele năpădite de herpes toamna. Cu fruntea fierbinte de boală. Cu degetele crăpate de muncă și bătături în palme. Cu primele riduri subţiri, abia observate pe faţa ei delicată. Minunată, minunată. Ce bine-i stăteau rochiile demodate ale Tildei! Toate acele fuste de lână fără număr, albastre, roșii și negre, pe care iarna le punea una peste alta, cămăși cu mărgele galbene la gât, veste cu colţișori în talie și nasturi strălucitori pe cordon, șorţuri de finet în dungi și buline, șorţuri de muselină cu flori mari... înfrumuseţa cu făptura ei orice haine. Dădea sens oricărei fapte. Dacă într-o dimineaţă s-ar fi așezat în cap, Bach s-ar fi așezat neîntârziat și el cu picioarele în sus și ar fi stat așa toată ziua, bucurându-se, fără să se întrebe de ce.

Klara conducea gospodăria lor simplă cu o mână calmă și fermă. Curăţa și eviscera peștele (pentru ciorbă), strângea primele ierburi (pentru ceai), usca muguri și lăstari tineri (pentru leacuri împotriva răcelii), se ducea în poieni îndepărtate după suc de mesteacăn (pentru recăpătarea forţelor primăvara) și în cele mai apropiate după lut pentru întărirea podelei. Săpa grădina și în fiecare dimineaţă, stând între straturi cu faţa spre soarele care răsărea, se ruga pentru o recoltă bună. Imediat după aceea, se ducea în livadă și se ruga din nou – pentru meri se ruga separat. îl hrănea pe Bach, îl îngrijea, îl învăţa. Îi cârpea hainele. A început să toarcă și să ţeasă: deocamdată rezervele de haine le ajungeau, dar trebuia să

se gândească la viitor. În șopron au găsit câteva baloturi de lână nescărmănată, pesemne pregătită pentru vânzare – și odată, într-o seară rece și întunecoasă, roata de tors zmeurie a început iar să fâșâie, licăririle vesele ale focului au început iar să danseze prin salon. Klara lucra desculţă, cum se și cuvine să facă o torcătoare adevărată. Privindu-i talpa cu care apăsa rapid pedala, lui Bach îi venea să se întindă pe podeaua de lut la poalele roţii de tors și să stea așa, fără să se miște, doar ascultând și privind.

Deseori îi venea să se întindă la picioarele Klarei. La mai mult nici nu visa – nu cuteza nici să se gândească, îi era rușine, îşi alunga orice fantezie. Dar Klara a venit deodată singură la el, noaptea – asta s-a întâmplat în primul an, aproape de primăvară. Ar fi putut pur și simplu să-l cheme. Dar ea a venit din dormitorul ei în salon, unde Bach dormea pe laviţa de lemn, i-a căutat pe întuneric mâna deja înăsprită de muncă și a tras-o spre ea. Buimac, el n-a înţeles nimic, s-a lăsat dus undeva să se culce – și abia când a simţit lângă el trupul cald al

Klarei a înţeles brusc totul, a sărit ca ars în picioare și s-a dus la fereastră. Dacă ea ar fi rostit un singur cuvânt el, e adevărat, i-ar fi răspuns ţipând, atât de puternic răsuna și tremura totul înlăuntrul său. Dar în cameră era liniște, penumbră. Bach îşi auzea doar propria respiraţie, zgomotoasă. Și după un timp s-a întors în patul Klarei, s-a întins sub pilota de puf cunoscută... Din ziua aceea au început să doarmă împreună.

În timpul scurtelor întâlniri nocturne nu-l părăsea senzaţia că ea aștepta întruna ceva; că ochii ei larg deschiși nu privesc în tavanul din bârne, ci undeva mai sus, dincolo de el – în viitor, și văd acolo tablouri minunate și atrăgătoare, interzise lui Bach. Ziua observa uneori cum ea, tunzând crengile merilor din livadă sau curăţând cartofi, încremenea deodată, parcă ascultând ceva dinlăuntrul ei, se oprea din treabă și se ducea pe ţărm, stătea acolo îndelung, privind râul; se întorcea rumenă la faţă, cu ochii strălucitori. Iar când apoi veneau inevitabilele zile de bolire femeiască devenea palidă și

privirea îi era pierdută, tristă.

Pe Bach îl îngrozea până și gândul la un copil – cu venirea lui pe lume le-ar fi distrus traiul liniștit –, dar nu se încumeta să o contrazică pe Klara și se străduia să-i dea ceea ce aștepta atât de mult sufletul ei. Se străduia din toate puterile – și de fiecare dată, văzându-i ochii stinși în timpul bolirii următoare, înţelegea cu jale: zămislirea nu se produsese – nu era în stare să-i dăruiască Klarei nici măcar acest lucru mic. Curând a devenit limpede: legătura lor lipsită de binecuvântarea cununiei era stearpă.

Deseori se întreba: ce-i putea oferi el Klarei? Ea îi oferea totul: casa părintească solidă, cu toate cele necesare pentru trai și o livadă roditoare, solitudinea atât de dragă inimii lui, știinţa de a munci și a te bucura de viaţă. În sfârșit, Klara i se oferea pe sine. El însă îi dădea atât de puţin în schimb: nici bucuria de a avea un soţ frumos și destoinic, nicio societate plăcută în colonie, niciun braţ puternic la fermă. Toate poveștile pe care le auzise cândva despre binecuvântatul Gnadental și minunăţii lui locuitori se dovediseră dacă nu înșelătorie, cel puţin niște simple basme. Un cârlig în care nimerise bietul peștișor Klara. Și el? Nu cumva nu fusese și el decât un cârlig, înghiţit cu lăcomie într-un acces de foame? Era chinuit de vinovăţie. Se străduia cu disperare să găsească ceva ce să-i ofere Klarei – fie și mărunt, neînsemnat – și nu găsea.

I-ar fi putut dărui ultimul măr la vreme de foamete – dar la fermă mâncarea era de ajuns. Ar fi putut-o înfășură în ultimul lucru cald ca s-o apere de frigul iernii – dar cuierele din casă erau pline de haine și pânzeturi. Ar fi putut munci pentru ea – și muncea – neobosit, de la ultima stea a dimineţii până la prima stea a nopţii; dar ea muncea cot la cot cu el, deseori mai mult și mai priceput. Bach nu-i putea oferi Klarei nimic din puţinul pe care-l avea, la care se pricepea sau pe care îl știa. Singurul – și deloc importantul – dar era el însuși: un trup șubred și un suflet plin de negrăită adoraţie și fidelitate de câine.

Ceea ce ar fi vrut de fapt Bach era să o apere pe

Klara, s-o salveze de primejdii. Dar lupii și urșii nu ieșeau din pădure, iar oamenii clevetitori rămăseseră pe celălalt mal al Volgăi. Pentru orice eventualitate, în fiecare seară Bach închidea temeinic obloanele și zăvora ușile, punând niște furci mari la intrare. Klara îi privea pregătirile cu ochi triști. În adâncul sufletului, Bach ghicea: ea avea nevoie de altceva – nu să se închidă și să se baricadeze în faţa lumii, ci să pătrundă în ea; să sfinţească legătura lor la biserică, să se împace cu obștea, să meargă la Gnaden tal la slujba de duminică, iar apoi, cine știe, poate și la Pokrovsk, la târgul de Paști. Dar îi era cu neputinţă să se abţină și să lase măcar un geam deschis noaptea: îi era frică.

Teama de a o pierde pe femeia iubită se instalase de mult în el. Bach nici nu-și mai putea aminti când pătrunsese această teamă pentru prima dată în organismul lui. Dar de fiecare dată, imaginându-și cu de-amănuntul dispariţia Klarei, îşi simţea mușchii străbătuţi de un fior rece: mușchii și articulaţiile parcă i se acopereau încet de gheaţă, amorţind și pierzându-și sensibilitatea. Dintre toate senzaţiile rămânea una singură: frigul. Frigul acesta străbătea trupul firav al lui Bach și îl făcea să tremure – scăldându-l în sudoare chiar şi în surtucul de blană sau 5

sub pilota călduroasă –, scăldându-l în sudoare și făcându-i pielea ca de găină. Frigul acesta îl năpădea pe neașteptate, în cele mai diverse momente: în timp ce sădea lăstarii de măr sau repara scândurile desprinse ale gardului, în timp ce pescuia crapi din Volga sau presăra sare pe acoperișul din paie. Bach lăsa totul: lăstarii, crapii, sarea – și dădea fuga s-o caute pe Klara. Gâfâind, cu faţa leoarcă, o găsea; se așeza lângă ea și o privea, fără să aibă putere să rostească vreun cuvânt. Ea nu se supăra – pur și simplu îi zâmbea ca răspuns. Dacă n-ar fi fost acest zâmbet liniștit și înţelept, inima lui s-ar fi uzat de mult de spaimă, așa cum se uzează de la prea mult purtat până și cea mai zdravănă gheată.

O dată, noaptea, i-a dat prin minte un gând: am ajuns ca un pitic lacom care tremură apărându-și aurul. Ca Udo

Grimm, care încerca să-și ocrotească fiica de întreaga lume cu un paravan. Acest gând nu l-a lăsat să adoarmă multă vreme. Iar când respiraţia ușoară a Klarei pe perna învecinată a devenit rară și adâncă, s-a strecurat de sub pilotă, și-a luat hainele pe braţ și a ieșit în noaptea senină și geroasă. A hotărât să se ducă în Gnadental – singur, fără vreun ţel sau vreo intenţie precisă. Trecuse un an de când trăiau împreună la fermă – era timpul să pătrundă cu grijă în lume și să tatoneze: s-a schimbat oare ceva? Putea s-o ducă pe Klara acolo – fie și pentru o singură zi?

Drumul peste Volga, la lumina lunii albe și a stelelor la fel de albe, a durat mult – i se părea că râul devenise mai larg, deși așa ceva, firește, nu se poate. A observat că drumul de sănii pe care-l croiau de obicei iarna pe gheaţa Volgăi era anul acesta bătătorit, tare – multe sănii trecuseră pe el în ambele direcţii, în susul și-n josul râului.

Tălpicile de zăpadă mergeau parcă singure peste troiene, și Bach nu-și putea desprinde privirea de Gnadentalul care se apropia. Colonia se întindea toată în faţa lui, de la prima casă de la margine până la ultima, agăţată de cer cu vârful negru și ascuţit al clopotniţei. Casele erau întunecate – dormeau. Dormeau și hambarele, și livezile; și numai lumânările albastre de fum care ieșeau din coșuri se îndoiau ușor și se aplecau undeva spre dreapta, ca niște reflexii distorsionate într-o oglindă vălurită. Acest tablou ca de vis era cunoscut, comun – deși coloanele de fum erau mai puţine ca de obicei: nu se știe de ce, nu erau încălzite toate casele. Bach și-a scos tălpicile, le-a ascuns într-un troian de lângă debarcader și a intrat în satul adormit.

Aici totul era așa cum își amintea din tinereţe: gardurile de lemn erau egale, faţadele erau curate, ferestrele și ușile erau elegante. Numai casa mare de pe strada principală – „palatul” morarului Wagner făcut din chirpici vopsit de la Saratov (nu din cel ieftin, ci din acela scump, de fabrică) sub acoperișul ciudat, din ţigle, arăta ciudat: toate geamurile erau sparte, cu găuri negre în formă de stea. Bach s-a apropiat. Gardul grădiniţei din faţă

dispăruse, tufișurile de scoruș negru erau călcate în picioare. Crengi rupte de iederă se bălăngăneau pe perete cu vârfurile încâlcite. Balustradele de fier ale pridvorului erau acoperite de un strat de ceva cenușiu: părea mucegai, dar s-a dovedit a fi promoroacă. În ușa întredeschisă se înălţa deja un troian de zăpadă.

Făcând să scrâșnească cioburile împrăștiate pe jos, Bach a străbătut casa pustie. Nu o dată fusese aici și îşi amintea bine mobilierul, din care acum nu mai rămăsese aproape nimic: pe pereţii goi se scorojea tapetul (nicio altă casă din Gnadental nu avea tapet, și sătenilor le plăcea să vină la Wagner să admire „picturile de pe pereţi”), scândurile podelei erau smulse, covoarele și mobilele dispăruseră. Armoniul mare, pus în picioare parcă în bătaie de joc, căsca o gură știrbă. Pe jos, amestecate cu ţăndările, erau fotografii, cioburi de vase, pene și bucăţi de statuete de ipsos, pentru care stăpânul casei avea o pasiune deosebită. Bach a ridicat o poză, a îndepărtat cu degetele gheaţa sfărâmicioasă și a recunoscut-o în ea pe mama lui Wagner. A zărit în grămada de pe jos o mână întreagă de ipsos – o palmă elegantă de femeie cu degetul mic ridicat cochet, în mărime naturală – a luat-o și a pus-o pe pervaz. S-a uitat în câteva sobe, acoperite cu ceramică albastră de Sviajsk: gurile lor erau acoperite cu un strat gros de promoroacă.

A ieșit în curte. Ușile tuturor acareturilor erau date de perete. Fusese scos totul, până la ultimul cui: pluguri, harnașamente, dangale pentru vite, ţesale, seceri, cobiliţe, măngălaie, felinare, râzători și cazane pentru miedul de pepene, puţini de unt, râșniţe sau mașini de tocat carnea. Pomii din livadă erau rupţi, iar cuptorul de piatră din bucătăria de vară era spart, de parcă s-ar fi dezlănţuit aici un căpcăun rău...

Bach a mai numărat cinci case devastate în noaptea aceea, în Gnadental – fiecare stătea goală și mută, acoperită de promoroacă și prizonieră în gheaţă. Se strecura pe lângă ele ca o umbră tăcută, cercetând încăperile moarte la lumina albă a lunii. Ce voinţă rea le

pustiise, lăsându-le stăpânii fără adăpost? îşi primiseră criminalii pedeapsa? Unde se duseseră stăpânii? îşi recăpătaseră bunurile și vitele? Ce an crud fusese acesta, în care colonia mică de pe Volga fusese lipsită deodată de cele mai bune și mai prospere gospodării?

Anul Caselor Nimicite[12] l-a numit în sinea lui Bach, grăbindu-se să se întoarcă la fermă până la răsărit. Klarei nu i-a spus nimic – nu voia s-o îngrijoreze. În lume se petreceau lucruri ciudate – era periculos să ieși.

Câtă dreptate s-a dovedit a avea! N-a trecut nici jumătate de an – pe malul stâng întreaga stepă doar ce se împodobise cu maci și lalele colorate, iar cerul transparent de primăvară se deschisese spre înalturi, până la cele mai îndepărtate stele și planete, că aceeași stepă a fost înnegrită de șuvoaie nesfârșite de străini, iar cerul – de stoluri de păsări de fier. Uneori șuvoaiele de oameni se încrucișau, și în locurile unde se întâmpla asta erau învăluiri în vârtejuri de fum alb și praf roșu; apoi se despărţeau din nou, lăsând în urmă pe pământul bătătorit o spuzeală de trupuri de oameni și cai, căruţe arse și arme. Sunetele nu se auzeau, numai vaietul exploziilor ajungea pe malul drept – mult după ce norii de prai se ridicau și se amestecau cu cei de pe cer. Avioanele ba coborau în picaj, aproape atingând pășunile cu boturile lor umflate, ba se înălţau mai sus de vulturi și acvile; din când în când, lăsându-se pe o aripă și ţipând încet cu vocile lor mecanice, cădeau undeva, dincolo de orizont…

Toamna, când stepa a pălit și a încărunţit din cauza soarelui și a exploziilor care o răscoliseră, iar pădurile de pe malul drept străluceau roșii-purpurii, de-a lungul Volgăi s-au înșirat escadroane. Șalupe și canoniere, părând zburlite din cauza ţevilor de tun, se târau obosite pe râu în

---

12 Despre distrugerea gospodăriilor coloniștilor germani înstăriți scrie Anna Janecke în cartea ei de amintiri - *vezi* A. Janecke, *Wolgadeutsches Schicksal,* Leipzig, Koehler und Ameland, 1937. *(N.a.)*

1. în anii 1918-1919 în regiunea Volgăi au avut loc multe eveni- mente-cheie ale Războiului Civil. Pe Volga Inferioară, ca formațiune militară a Armatei Roșii acționa flotila Volga-Marea Caspică, în componența căreia erau peste 200 de vase, precum și o brigadă aeriană. *(N.a.)*

bancuri de pești uriași de fier. Unele erau rănite – cu pereţii spintecaţi și marginile sparte. Pe una, ancorată la debarcaderul din Gnadental, au cârpit-o îndelung. O alta s-a scufundat chiar în dreptul satului, îngropându-se rapid și tăcut în apă cu întreg trupul ei ţepos.

Bach și Klara priveau acest tablou de pe povârniș. Nu izbuteau să înţeleagă nimic. Poate era război. Poate gnadentalienii reușiseră să salveze măcar o mică parte din grâul semănat. Dar poate că nu – dacă toţi bărbaţii fuseseră luaţi la luptă, cum erau luaţi înainte în Galiţia și Polonia, unde imperiul rus se lupta deja de câţiva ani cu cel german. Poate că acest război greu trecuse graniţa, se extinsese în stepele din sud și în văile kalmâce, ajungând până la somnoroasa Volgă... Oricare dintre posibilităţi îi înspăimânta. Klara a început să se roage îndelung – ca gospodăria lor, ascunsă de ochii oamenilor pe culmea împădurită, să rămână neobservată. Acum credea că Dumnezeu nu le dăduse până acum un copil ca să-l apere de urgia războiului, iar după ce acesta avea să se încheie, avea să rămână însărcinată negreșit. Bach nu căuta s-o contrazică.

Războiul s-a prelungit mai mult de un an. Bach l-a numit în sinea lui *Anul Smintirii* – imaginile mute ale pieririi atâtor oameni și mașini aveau, fără îndoială, ceva sălbatic, dincolo de orice putinţă de înţelegere.

La sfârșitul toamnei următoare șuvoaiele de oameni s-au subţiat, apoi au secat. Pe râu gheaţa s-a așternut în noiembrie, nederanjată de corpurile dure ale vaselor de război: peștii și păsările de fier fie se omorâseră și se devoraseră unele pe altele, fie plecaseră la casele lor. Și înzăpezita Volgă, și cerul de deasupra ei erau curate, liniștite. Și Crăciunul s-a dovedit a fi tihnit: n-au gonit pe gheaţă troici elegante, pline de flăcăi veseli și chercheliţi; nici caravane ceremonioase cu coloniștii care mergeau în satul vecin să-și salute neamurile n-au trecut. Într-una dintre aceste nopţi liniștite Bach a hotărât să se ducă din nou în Gnadental. Nu-i venea, dar a făcut un efort – de dragul Klarei, care între timp slăbise atât de tare și

devenise atât de palidă în urma nesfârșitelor ei rugăciuni pentru zămislire, că-i amintea de Fecioara de Gheaţă, și nu de o femeie tânără. Poate că lumea furioasă se va fi potolit un pic și avea să-i dea Klarei ceea ce merita – o nuntă și bucuria de a trăi printre oameni? Poate că vizita în Gnadental avea să răspundă gândurilor ei la un copil?

Fie că zăpada căzută era cleioasă și abundentă, fie că Bach slăbise la trup, i-a luat mai mult să străbată râul decât data trecută. Luna era palidă și tulbure, ca un cocoloș de zahăr ars, cerul – întunecat și lipsit de stele. Căsuţele din Gnadental se desenau la orizont ca niște movile de zaţ de cafea. Și din nou i s-a părut că dispăruseră coloanele de fum care se înălţau din acoperișuri.

Casele însele se urâţiseră, arătau părăginite: ba câte-un canat strâmb, ba niște obloane smulse de la fereastră, ba o ruptură într-un gard de chirpici; un geam peticit cu scânduri și înfundat cu o cârpă care se iţea pe faţadă ca un ochi cu albeaţă; era distrusă și faţada – zugrăveala era străbătută de o reţea de crăpături care se cojeau. Ochii lui Bach, de mult obișnuiţi la fermă cu lumina slabă a torţelor și lumânărilor, vedeau foarte limpede – uitându-se în jur, distingea semne că nu vremea, ci războiul își făcuse mendrele aici: și ferestrele, și pereţii, și gardurile erau lovite de gloanţe și obuze.

Nu mai erau alte case distruse; apăruseră în schimb cele abandonate: cu ușile și obloanele bătute în scânduri temeinic, cu porţile bine închise și perne de zăpadă pe pantele acoperișurilor și la temelie. „Palatul” lui Wagner era complet dărăpănat, se transformase într-un schelet de chirpici – fără geamuri, fără uși, fată ţigle pe acoperiș. Numai florile de fier forjat care înconjurau pridvorul mai aminteau de măreţia de odinioară.

Bach pășea pe strada mare din Gnadental minunându-se de cât de largă și de bătătorită era în iarna asta – parcă treceau pe aici, pe jos sau în sanie, nu câteva sute de coloniști, ci mii de oameni și vite. Ieșind în piaţă, a observat că drumul devenea murdar – gheaţa de sub

picioarele lui era din ce în ce mai întunecată.

S-a uitat în jur. Tarabele mici de lemn la care vara gospodinele din Gnadental vindeau tot felul de produse și iarna se jucau copiii dispăruseră. Între cei trei ulmi puternici care ocupau centrul pieţei, la înălţimea unui braţ ridicat, erau puse niște bare lungi și groase, formând laturile unui triunghi uriaș. Pe întreaga lungime a barelor erau prinse niște cârlige de fier, de unele încă atârnând bucăţi de sfoară îngheţate. O spânzurătoare?

Zăpada de sub bare era neagră, de parcă cineva ar fi vărsat aici câteva găleţi cu cerneală. Câţiva butuci grei, retezaţi în partea de sus și acoperiţi cu aceeași gheaţă neagră zăceau nu departe de acolo. În trunchiul unuia dintre ulmi era înfipt un cuţit mare, uitat acolo de cineva. Din loc în loc, pe zăpadă erau pete maronii de bălegar de vacă. Nu, nu o spânzurătoare, un abator.

Bach a străbătut încet piaţa, încercând să reconstituie tabloul. Pesemne că vitele fuseseră duse mai întâi la fântână și udate cu apă, ca să li se cureţe pielea de noroi: ghizdul fântânii era acoperit de gheaţă ca un buștean de un mușuroi de furnici; gheaţa era călcată de sute de copite.

Apoi fuseseră mânate spre copaci și împușcate în ureche – în zăpadă se zăreau cartușe înnegrite. Era ciudat că risipeau gloanţele. De obicei o lovitură în frunte cu un ciocan era de ajuns pentru a ameţi chiar și un taur; în următoarele câteva secunde un tăietor de vite experimentat reușea să-i găsească artera pe gât și s-o reteze. Poate că la început așa și făcuseră, iar apoi se întâmplase ceva: tăietorul nu mai voise să lucreze (obosise?) sau vitele se agitaseră și devenise periculos să te apropii de ele. Sau poate că tăietorii pricepuţi refuzaseră de la bun început să participe și de-asta fusese nevoie să omoare vitele cu un glonţ în cap, ca pe inamic în război?

După ce fuseseră împușcate, animalelor li se spintecase gâtul și fuseseră atârnate între ulmi, pe bare, ca să li se scurgă sângele. De ce nu puseseră niște

ligheane sau găleţi sub ele, ca mai târziu să fie făcute sângerete? Sau poate puseseră, dar nu fuseseră de ajuns, și apoi le vărsaseră direct pe zăpadă? Sau se grăbeau atât de tare, că nu le mai arsese de sângerete? Bach s-a aplecat și a rupt o bucăţică de gheaţă de sub picioarele lui – neagră-maronie, cu scânteieri purpurii la ruptură. Bizara sacrificare se petrecuse recent: piaţa nu apucase să fie acoperită la loc de zăpadă.

Apoi, trupurile scurse de sânge fuseseră puse pe jos și jupuite de piele – uite aici, pe grătarele astea improvizate în pripă. Tot aici fuseseră și eviscerate. Fuseseră tranșate pe butuci. Puţin probabil ca trupurile jupuite să fi fost atârnate din nou la uscat; după toate aparenţele, se grăbiseră, lucraseră de mântuială: în jur erau împrăștiate urme de măruntaie, bucăţi de copite, fărâme de cozi îngheţate, dinţi de vacă sparţi. Bach a ridicat unul – galben și tare, ușor teșit în partea de sus, de viţel sau tăuraș de un an.

Bucăţile de carne tăiată fuseseră încărcate în sănii și duse pe drumul Volgăi: urmele lăsate de sănii erau largi și bătătorite, gheaţa pe ele era tare ca piatra și brăzdată de firicele de sânge – carnea fusese transportată când aburea încă, pesemne că îngheţase pe drum. Pe drumul mare puteau merge la stânga – spre Pokrovsk, de unde până la Saratov mai era o aruncătură de băţ. Pe margine, Bach a observat câteva cadavre mici – câini, probabil, care se lăcomiseră la resturi, dar fuseseră împușcaţi. Întrebările i se învălmășeau în cap. Bach se străduia să găsească măcar o explicaţie raţională, dar nu reușea: fiecare presupunere dădea naștere unor întrebări noi, care aduceau după de noi enigme, tot mai fantastice și mai neverosimile. Câte vite fuseseră ucise aici – câteva sute?

O mie? În Gnadental nu fusese niciodată o cireadă atât de mare. Așadar, fuseseră aduse din coloniile învecinate, și fuseseră aduse multe.

Cine să aibă nevoie de o cantitate atât de mare de carne? Ce uriaș nesătul? Şi-o să reușească el oare să înfulece tot ce i se va găti până când o să dea căldura de

primăvară?

Ce nebunie sinucigașă îi posedase pe coloniști, dacă se învoiseră să vândă cuiva aproape toate cirezile lor de vite? Sau nu se făcuse de bunăvoie, ci cu de-a sila? Dar cine ar fi putut să-l convingă pe un ţăran să-și ducă boul sau vaca iubită la o asemenea moarte crudă?

De ce hotărâseră să omoare animalele tocmai în Gnadental? Poate că vacile nu putuseră merge mai departe, or fi fost istovite. Sau nu avuseseră cu ce să le hrănească pe drum. Oare de unde, din ce ţinuturi îndepărtate le aduseseră? Și ce fel de barbari mânaseră cirezile pe ger, zăpadă și gheaţă – iarna, când cele mai multe vaci sunt gestante? Și încă fără provizii de furaje?

Nu existau răspunsuri.

Între ulmi, în centrul triunghiului format de ei, se înălţa un fel de sloi întunecat. De departe părea că-s niște măruntaie îngheţate. S-a dus mai aproape și s-a așezat pe vine – și acolo a tresărit, a căzut, a alunecat pe genunchi. O greaţă acră i-a încleștat stomacul, a urcat spre dinţi și s-a revărsat pe zăpadă.

Viţei nenăscuţi. În timpul măcelului fuseseră scoși din pântecele mamelor și aruncaţi într-o grămadă separată – pesemne nu se putuseră hotărî dacă să-i treacă la carne bună și să-i încarce în sănii, sau la măruntaie nefolositoare. Nu apucaseră să decidă: în ger, viţeii înţepeniseră rapid într-un cocoloș imens de frunţi urâte, cu un început de urechi, picioare slăbănoage, cu copite răschirate, coaste subţirele sub pielea rozalie, cu vinișoare albăstrui, ochi mari, întunecaţi și buze aproape umane. Un astfel de sloi nu-l spargi nici cu ranga. De-asta îl și lăsaseră pe zăpadă – avea să se topească la primăvară.

Bach s-a ridicat din genunchi și s-a îndepărtat grăbit – de piaţă, de stradă, de Gnadental. Nu, nu putea s-o aducă pe Klara într-o astfel de lume. Nici el nu mai avea rost să treacă pe aici. Iar anul acela Bach l-a numit în sinea lui *Anul Viţeilor Nenăscuţi.*[13]

---

13 *Prodrazviorstka* (campania de rechiziționări *-N.tr.)* a fost introdusă încă din vremea Imperiului Rus în decembrie 1916 și apoi din nou, de către puterea sovietică, în

A mai văzut o dată viţeii aceia: primăvara, la vremea viiturii, a observat, aduse de val pe pietre, rămășiţele cu picioare scurte și urechiușe ca niște petale pe capetele imense. N-ar fi putut să fie aduse de pe malul opus – pesemne că viţeii plutiseră din colonia învecinată, din susul râului: când a venit căldura, cei de acolo nu s-au apucat să se chinuie cu îngropatul în pământ al rămășiţelor, ci pur și simplu le-au aruncat în apă. A doua zi Bach ar fi vrut să le arunce înapoi în apă, dar, când a venit pe mal, nu le-a mai găsit: noaptea, viţeii fuseseră luaţi de Volga.

Un an întreg n-a mai ieșit în lume – n-avea de ce. Uneori, seara, stătea pe marginea râpei și se uita la Gnadental. Nu vedea coșuri fumegând pe acoperișuri: fie vederea îi slăbise cu anii, fie chiar nu erau. Klara a încetat să mai meargă pe mal. A încetat și să mai spere că o să zămislească. Bach i-a povestit despre peregrinările lui nocturne – ea l-a ascultat și a oftat abia auzit; de atunci a încetat și să se roage vreme îndelungată.

În ultimii ani parcă devenise mai mică de statură și mai puţină la trup – se topise. Încheieturile mâinilor i se subţiaseră de ziceai că-s niște rămurele, iar degetele – de-a dreptul niște fire de iarbă. Din spate, o puteai lua drept o adolescentă. Bach se minuna cum de un înveliș atât de fragil putea suporta un conţinut atât de puternic: o hărnicie neobosită, un calm ca de stâncă, o resemnare bărbătească în faţa propriei lipse de rod. O singură dată a văzut – uitându-se întâmplător – cum Klara cea de obicei imperturbabilă îşi pierde pentru un moment stăpânirea de sine. Tăia crengile merilor din livadă. Întorcându-se mai devreme de pe mal, Bach mergea spre ea printre copaci fără fereală, dar vântul puternic făcea crengile să foșnească și Klara nu i-a auzit pașii. Cum lucra ea așa cu foarfecă – rapid și cu pricepere –, deodată a aruncat-o la pământ, s-a sprijinit cu mâna de trunchiul copacului, a stat așa vreo jumătate de minut, apoi a început să se lovească

ianuarie 1919, în condițiile Războiului Civil și al distrugerilor provocate de acesta. Campania din 1920 a fost extinsă, în afară de grâne, și la carne și alte produse. Episodul apare în amintirile Annei Janecke. (ACzz.)

în burtă cu mâna cealaltă făcută pumn. Chipul i-a rămas inexpresiv și neclintit, doar ochii îi erau închiși – fie de durere, fie de rușine. S-a lovit îndelung, cu furie. În tot acest timp Bach a stat perplex, uluit, ascuns după copaci, neștiind dacă să fugă spre ea sau de ea. Apoi ea a desfăcut pumnul, a ridicat foarfecă de pe jos și a început să lucreze mai departe. Iar el a ieșit din livadă, fără să-şi vină în fire. Altceva de acest fel n-a mai observat. Dar când a venit vara a văzut pentru prima dată cum Klara, rupând de pe crengi un măr mare, îl mângâia pe furiș înainte de a-l pune în coș de parcă n-ar fi fost un fruct, ci un căpșor moale de copil. În iarna următoare nici măcar o singură sanie nu a trecut pe gheaţa Volgăi: râul a rămas pustiu, alb, brăzdat doar de zigzagurile urmelor de lupi. Deasupra atârna acoperișul la fel de alb al cerului. Câteodată, pe acest alb infinit apăreau deodată unul sau două puncte întunecate – niște călători. Aceștia apăreau de nicăieri și mergeau pe Volga, încet și șovăielnic, de parcă n-ar fi avut niciun ţel; drumurile a doi călători care veneau din sensuri opuse se puteau apropia, dar nu se intersectau niciodată – era ca și cum oamenii nu s-ar fi văzut și ar fi trecut orbește unul pe lângă celălalt.

Iarna, coloniștii preferau de obicei să stea în casă, iar dacă aveau de mers undeva, mergeau călare sau cu căruţa; acum nu trecea o zi în care Bach să nu vadă câte-un om rătăcind pe pânza nesfârșită a râului. La început nu putea să înţeleagă ce forţă îi izgonește pe nefericiţii aceia din căminele lor calde și îi mână prin troiene verste întregi, precar îmbrăcaţi. Apoi a priceput: oamenii erau mânaţi de foame. Unii erau atât de istoviţi, încât mâinile și picioarele lor, ieșind din zdrenţele care le înfăşurau trupul, semănau cu niște beţigașe, iar chipurile – cu niște măști mâhnite. Unii erau nebuni. Alţii, trecând pe lângă Gnadental, cădeau în zăpadă și nu se mai ridicau. Dacă îi observa pe aceștia, Bach îşi punea tălpicile, lua sania și un topor și traversa râul. În vreo două ore ajungea. Până atunci, nefericitul era deja mort. Bach îi punea în sanie și îl trăgea până la cea mai apropiată copcă. Spărgea cu toporul

gheaţa de jur-împrejur, murmură o rugăciune scurtă și arunca în Volga trupul deja înţepenit. La început șovăise, întrebându-se dacă are rost ca el, om fără o credinţă adevărată în inimă, să rostească o rugăciune pentru cel mort. Hotărâse că are rost: acesta, pesemne, s-ar fi bucurat de o rugăciune rostită de orice buze. Șovăise și pentru că îi era imposibil să determine confesiunea căreia îi aparţinea mortul. Hotărâse că o rugăciune luterană citită unui catolic, ortodox sau mahomedan e oricum mai bună decât niciuna. Și de aceea o rostea pentru toţi, chiar și pentru tătari și kârgâzi. Să-i hrănească pe cei flămânzi nu putea, dar să-i îngroape, ca să nu le fie trupurile sfâșiate de lupi, putea. Câţi a îngropat, n-a socotit. Acest an cumplit l-a numit *Anul Celor Flămânzi.1*

A crezut că nu poate exista nimic mai cumplit. S-a dovedit că poate: un an mai târziu călătorii adulţi au dispărut – pe gheaţa Volgăi rătăceau copii. Chipuri mici, bătrânicioase, priviri mohorâte, animalice, dinţi înnegriţi de scorbut, cefe ca blana de câine râios, mâini ca niște gheare costelive de pasăre. Într-o singură zi Bach a înmormântat trei din aceștia. A hotărât să nu mai iasă pe mal – nu mai avea putere să privească de acolo *Anul Copiilor Morţi.*[14] S-a dus acasă, s-a întins sub pilota de puf, a închis ochii și a început să aștepte primăvara.

Bubuitul a fost puternic și pătrunzător, ca un tunet.

Bach a aruncat pilota în lături și s-a ridicat în capul oaselor. Furtună la începutul lui aprilie, când încă mai e zăpadă pe câmpuri? A scuturat din cap și s-a uitat în jur. Întunericul rece al dimineţii. Prin crăpăturile obloanelor închise răzbătea pâcla vagă a zorilor. I se păruse? Alături, se mișca somnoroasă Klara. Un nou bubuit. O lovitură, mai degrabă – lungă și severă – în ușa de la intrare și în geamul bucătăriei. Bătea atât de puternic, că se auzea limpede chiar și în dormitor.

A tresărit şi Klara, icnind abia auzit. Bach i-a căutat

---

14 Foametea din 1921-1922, care a cuprins 35 de gubernii ale Rusiei sovietice, este cunoscută ca Foametea din Povolgia: aici au fost semnalate cele mai crude urmări ale ei. Au murit circa 5 milioane de oameni. (M*)

mâna în întuneric și i-a strâns-o: taci! Poate că niște oaspeţi nepoftiţi vor bocăni în ușă și vor trece mai departe. Deși erau puţine speranţe pentru un deznodământ fericit.

Afară s-a auzit o izbitură surdă, apoi zgomot de sticlă – cineva a smuls zăvorul oblonului și a spart geamul. L-a spart iscusit, cu o mână fermă, pricepută.

— Hei, acasă-s stăpânii?

O voce îndrăzneaţă, neobrăzată; vorbea rusește, dar nu liniștit și fluent, ca în satele învecinate, ci repede, grăbindu-se parcă.

— Unde să fie… Ia uite ce fum generos iese pe coș!

O a doua voce, puternică și calmă.

Ușa dormitorului era întredeschisă – Bach auzea clar fiecare frază. Cuvintele rusești pe care le știa abia dacă-i ajungeau ca să înţeleagă tot, chiar dacă primejdia îi ascuţea percepţia: a prins și a înţeles principalul – ameninţarea ascunsă în cele spuse. Tocul ferestrei a trosnit în urma loviturii, cioburile au zornăit, împrăștiindu-se, și au scrâșnit sub greutatea unui corp masiv – cineva s-a strecurat prin fereastră, mare și greu; s-a tăiat în geam și a mormăit cu jumătate de glas niște înjurături pe care Bach nu le-a priceput, dar al căror sens l-a ghicit.

Străduindu-se să se miște fără zgomot, s-a prelins pe podea, s-a ridicat în genunchi și a tras-o după el pe Klara, care înţepenise. Când ea a ajuns lângă el – respirând des și întretăiat, prim re dinţi, de parcă ar fi tremurat de ger – i-a apăsat capul spre podeaua de lut și a împins-o din spate: Repede, sub pat! Ea a înţeles – a ţâșnit în spaţiul prăfuit, trăgând după ea poalele cămășii de noapte. Bach a apucat pe pipăite toate celelalte haine de pe pat și s-a băgat și el după ea. Klara s-a pitit – nu i se mai auzea nici răsuflarea.

Iar cel din bucătărie, posesorul vocii neobrăzate și al trupului greoi, sărise deja pe podea – sticla a scrâșnit sub cizmele lui –, trăsese zăvorul și deschisese larg ușa de la intrare:

— *Entrez*[15]*,* domnilor! Sau ce-oţi fi acum, după moda nouă…

---

15 Intrați; în franceză, în original. *(N.tr.)*

— Nu face pe nebunul, idiotule! O voce liniștită, autoritară, deja în casă. Acuși îţi organizează stăpânul casei un „antre” cu două ciomege direct între ochi...

Bach nu știa ce să facă. Toate obiectele cu care s-ar fi putut apăra – cuţite, ciocane, tigăi și alte ustensile – se aflau în bucătărie. Furcile pe care le proptea în fiecare seară de tocul ușii, tot acolo. Coase, lopeţi, seceri – în șopron. Arme în gospodărie nu se găseau. Iar în dormitor chiar nu era nimic în afară de pat, scrinul cu albituri și două scaune. Pe vârfùl picioarelor, s-a apropiat de fereastră și a găsit pe pipăite băncuţa de lângă perete – cândva, îi plăcea să stea pe ea Tildei, iar acum, seara, se așeza Klara, să-și dezlege șireturile de la botine. A apucat băncuţa de picioarele sculptate, a ridicat-o deasupra capului și a încremenit lângă ușă: pe primul care cutează să intre o să-l ameţească cu o lovitură. O să încerce să nimerească în creștet. Cum zicea măcelarul Hauff, „izbește taurul și porcul în frunte, iar omul, în moalele capului”. Dacă reușește, îl doboară la pământ. Și apoi?

— Da’ dacă aici nu-i niciun stăpân, ci o stăpână? Vreo morăriţă încântătoare?

Vocea îndrăzneaţă se mișca prin salon, din perete-n perete. Ușiţa sobei s-a trântit, iar crăpătura de sub ușă s-a luminat într-un galben blând – pesemne că aprinseseră lumânarea în cameră.

— Ei, domnilor?! Boneţică din dantelă fină. Unghiuţe curate, rozalii, uite-așa strălucesc! Gropiţe în obraji. Și miroase... a apă de lavandă de la prăvălia lui Konturin, de douăzeci de parale flaconul...

— Ptiu, ce porcărie, mi s-au strepezit și dinţii! s-a auzit iar glasul puternic. Du-te și cercetează casa, moară stricată. Cum te-o fi suportând colonelul ăla al tău... Și tu ce-ai încremenit așa, piciulică? Cufere, pivniţă, pod – cotrobăie peste tot. Caută – mâncare, chibrituri, arme. Hai!

Așadar, mai era și un al treilea. Oare câţi musafiri nepoftiţi le-au căzut pe cap?

Ușa s-a dat de perete brusc, lovită de cizmă. I s-a

părut că l-a izbit ceva puternic în faţă, dar era doar o lumină palidă. Bach n-a apucat să facă nimic, nici să ofteze n-a apucat – a încremenit, încetând să respire și ţinând băncuţa în mâinile întinse.

Din salon îl privea un om cu barba deasă crescută până și pe pometi, într-o manta murdară, care de mult își pierduse și culoarea, și epoleţii, și orice alte însemne. Ochii – năuci, mijiţi cu răutate – priveau neobrăzat de sub căciula de blană zdrenţuită. Asta-i neobrăzatul, a înţeles Bach. Individul ţinea într-o mână o lumânare aprinsă, iar în cealaltă un revolver.

„Lasă banca jos!” i-a făcut el semn cu ţeava pistolului.

Bach a clătinat încet din cap: n-o las. Dar mâinile lui, tremurând de tensiune de parcă ar fi ţinut în aer o întreagă masă ori un scrin, i s-au slăbit deodată atât de tare, încât s-au îndoit singure din cot și au pus băncuţa pe podea – aliniată lângă perete, unde stătuse și până atunci. Bărbatul a dat din cap aprobator.

„Acum așază-te pe ea”, i-a făcut el semn iar cu arma.

Bach a vrut să rămână în picioare, și-a ţintuit tălpile goale de podea, dar picioarele, parcă retezate de mișcarea deloc grăbită a ţevii negre a revolverului, îi tremurau mărunt, dezgustător – și după o clipă i-au lăsat trupul îngheţat pe băncuţă. Deodată și-a dat seama că-i e frig, de parcă ar fi stat nu într-o cameră caldă, ci undeva pe panta de pe malul Volgăi. S-a cuprins cu braţele, ca să-și potolească tremurul.

— Faceţi cunoștinţă, domnilor! a strigat neobrăzatul, aţintind în continuare arma spre Bach. Gazda noastră primitoare! Pare niţeluș cam sălbatic, dar are o purtare plăcută!

Oaspeţii nepoftiţi erau trei la număr. În afară de neobrăzat, mai era un ţăran zdravăn: un chip lătăreţ, de kalmâc, năpădit de o barbă deasă, ochi înguști ascunși sub pleoapele mari, un nas neașteptat de scurt, care dădea înfăţișării lui ceva de animal, fie de liliac, fie de pisică sălbatică. Și un băiat de vreo paisprezece ani, cu frunte

lată, ochi luminoși și un gât cu mărul lui Adam ieșit în afară, iţindu-i-se dintr-o pufoaică prea mare pentru el. S-au adunat în jurul lui Bach și se holbau la el. În mâinile ţăranului, Bach a văzut furca lui, iar în spinare – o pușcă.

— Nemţălău, a zis sigur de el ţăranul, cercetându-l cu privirea pe Bach. Asta precis are ce ascunde în casă. Nemţii sunt oameni strângători.

— Aș adăsta la el vreo două ziulici, a zis neobrăzatul privind visător în jurul lui în dormitor și ridicând cu ţeava revolverului pilota de puf care căzuse pe jos. Să dorm și eu ca lumea, să înfulec niște haleală nemţească. Nu să tot hălăduiesc prin pădure ca lupii.

— Adastă, s-a învoit ușor ţăranul. O să te trezească el, comisarul roșu, când după haleala asta o să gâfâi în patul de puf și o să omori puricii pe burtă. Eu și puștiulică o să plecăm între timp la Volsk.

Sprijinindu-și capul de perete, Bach și-a plecat un pic ochii: nu cumva se vedeau de sub pat poalele cămășii de noapte a Klarei? Nu, nu se vedeau; spaţiul de sub pat era cu desăvârșire negru. Și-a mutat grăbit privirea, ca să nu observe oaspeţii, pironind cu ea tavanul.

— Cui i-am poruncit să cerceteze casa? Ţăranul i-a aruncat o uitătură băiatului, iar acesta, târându-și pâslarii și scoţându-și din mers de pe umăr desaga mare de pânză, s-a întors în bucătărie. Tu păzește gazda, i-a poruncit apoi neobrăzatului. Eu mă duc prin curte, să văd mult lăudata economie germană.

Și a ieșit, sprijinindu-se în furcă precum într-un toiag.

— Mi-a dat Domnul tovarăși, a bombănit încet neobrăzatul. Nici nu știi: să-i termini, ori să te împrietenești mai tare cu ei…

Undeva în bucătărie zdrăngăneau vase, se auzea zgomot de sticle ciocnite, se trânteau capace – puștiul căuta temeinic prin încăpere. Neobrăzatul, fără să-și abată ţeava revolverului de la Bach, a pus lumânarea pe scrin și s-a așezat pe pat. A stat un pic, mângâind cu plăcere cearșafurile moi cu mâna murdară. Uită-te la mine! l-a avertizat el, ameninţându-l cu revolverul aşa cum ameninţi

cu degetul un copil mic, apoi, cu un geamăt prelung, s-a răsturnat pe spate, în norul moale de perne și cearșafuri.

Ţeava revolverului îl căta pe Bach dintr-un morman de pânze și puf – neobrăzatul aţintea arma spre el și stătea întins așa, privindu-l cu ochi toropiţi.

Ședea pe băncuţă, cuprinzându-se cu braţele ca mai-nainte. Tremurul din trup nu-i trecuse; îi tremurau nu numai mâinile și picioarele, ci și totul înăuntrul corpului – și coastele, și burta, și inima, și celelalte organe tresăltau încet, fiecare în parte, ca niște biluţe dintr-o zdrăngănea de copil. Curând musafirii o să plece. O să ia mâncarea. Un sac cu mazăre, bibani uscaţi, făină de morcovi, mere uscate... Să le ia. Chibrituri nu mai erau în casă de nu se mai știa câţi ani. Nici arme nu erau. În afară de mâncare, n-o să găsească nimic. O să ia mâncarea și o să plece. O să plece. O să plece.

— Da ştiţi să dormid!

Neobrăzatul s-a ridicat cu părere de rău din pat – pe albiturile răscolite a rămas o urmă murdară. S-a apropiat de scrin și a privit cu indiferenţă milieul dantelat care-l împodobea, deasupra căruia zăcea de șapte ani volumul de Goethe. A tras sertarul de sus: cămăși bărbătești, șosete de lână în dungi, mănuși croșetate cu punct mărunt. A probat mănușile – s-au dovedit a-i fi mici. A scotocit pe fund, ca să fie sigur – n-a mai găsit decât vreo doi nasturi de os.

Bach urmărea mișcările leneșe, plictisite ale neobrăzatului și nu-și putea aminti nicicum în care dintre sertare se află hainele Klarei. Ceea ce-l împiedica să-și amintească erau frisoanele – trupul îi tremura atât de tare, încât se temea că o să cadă de pe băncuţă.

Neobrăzatul a tras al doilea sertar: teancuri ordonate de cearșafuri și feţe de pernă din pânză fină împodobite cu dantelă, două huse din petice, o faţă de masă în carouri. Nici aici, nimic. S-ar fi apucat să caute în al treilea, dar în acest moment Bach s-a prăvălit de pe băncuţă pe podea și a ieșit în patru labe din dormitor.

— Puștiule! a răcnit neobrăzatul, pornind-o după el.

Ţine-l!

Bach nu avea niciun fel de plan – pur și simplu voia să-i scoată din casă pe străini. A sărit în picioare din mers, s-a năpustit spre ușă, dar genunchii i s-au împiedicat de ceva costeliv și sprinten – băietanul. Au căzut împreună, rostogolindu-se ca un ghem. Deasupra s-a aruncat trupul greoi al neobrăzatului.

Ceva s-a agăţat de Bach, l-a lovit, l-a răsucit și l-a târât. Simţea o respiraţie străină, umedă, din toate părţile. Frisoanele au făcut loc fierbinţelii – într-o clipă, de parcă ar fi fost aruncat într-un cuptor încins. Îşi simţea șira spinării și ceafa arzând, faţa îi era scăldată în sudoare. S-a lovit cu fruntea de perete şi cu umărul de piciorul mesei. Vasele au zdrăngănit, rafturile căzute au trosnit. Sticla geamului spart a scrâșnit – câteva cioburi i-au intrat în spinare. Și chiar atunci cineva a șuierat de durere, foarte aproape – strânsoarea din jurul lui a slăbit și el s-a târât spre ușă, cu palmele pe sticla zdrobită. A împins ușa cu fruntea și s-a întors spre cei doi: or veni după el? A vrut să se rostogolească peste prag – și a dat cu capul de niște cizme tari, murdare.

A ridicat ochii: ţăranul cu faţă de kalmâc – cercetase curtea și se întorsese în casă. Pesemne că trecuse prin toată ferma cu furca în mână. Cu aceeași furcă l-a împuns pe Bach ușor în spinare: târăște-te înapoi în casă. Bach s-a târât, simţind cum îi ard palmele uliţe până la sânge. Se pare că neobrăzatul se tăiase și el – îşi scutura mâna în aer, strâmbându-se de durere.

— Nu v-aţi înţeles? a râs ţăranul, ţinându-l pe Bach la pământ cu furca, așa cum ţii o știucă prinsă în harpon. Păi ce vizită e asta? Cum ne mai ospătăm?

Fără să răspundă, neobrăzatul l-a privit cu răutate și s-a dus în dormitor. A început să trântească sertarele scrinului – pesemne căutând ceva cu care să-și lege mâna.

— Ne ospătăm după aceea.

Băietanul a deschis mândru desaga, plină până sus cu alimentele găsite în bucătărie.

Ţăranul a dat din cap aprobator.

Deodată, în dormitor s-a făcut liniște, iar după câteva clipe s-a auzit un hohot – zgomotos, în toată casa. Neobrăzatul a apărut în cadrul ușii, roșu de-atâta râs, ţinând în mâna legată cum-necum un obiect mic alb – o bonetă de femeie.

— Preafrumoasa morăriţă, domnilor! a anunţat el cu glas sonor.

Bach s-a smucit, dar patru ţepi de oţel îl ţineau lipit de podea.

— Fără mârșăvii, că deja se luminează de ziuă. Ţăranul apăsa atât de tare cu dinţii furcii în spinarea lui Bach, că acesta nici nu mai putea să respire. Cine știe ce oaspeţi și-ar mai putea face apariţia la fermă. O să-l legăm pe gospodar, să nu dea de știre despre noi înainte de vreme, și o ștergem de-aici. Hai, feciorule, caută o sfoară!

Băietanul a scotocit prin bucătărie și prin salon; negăsind sfoara, s-a apucat să rupă un cearșaf în fâșii.

— Și dacă ea îl dezleagă? Neobrăzatul se uita întruna la bonetă, răsucind-o pe toate părţile, de parcă n-ar fi văzut niciodată ceva mai interesant, și chiar întorcând-o pe dos. Dacă nici nu trecem bine pragul, și ea dă fuga în satul cel mai apropiat cu pași sprinteni – pâș-pâș-pâș? Și toarnă despre noi cu buziţele-i roșii – șop-șop-șop?

Ţăranul a oftat lung și greu. A tăcut.

— Bine, caută-ţi muierea, da’ mai repede.

— Ce s-o mai caut? Neobrăzatul a ridicat boneta în aer și a prins-o în dinţi, ca un căţel dresat; a mârâit în glumă, a scu

(urat din cap, apoi a scuipat boneta pe jos. E în dormitor, sub pat. Nu degeaba gospodarul a vrut să ne scoată de-acolo.

Bach și-a apăsat din toate puterile faţa de podea, simţind cum praful rău de sticlă îi înţeapă fruntea, iar ochii îi sunt acoperiţi de ceva dens și negru. Prin trup, din burtă spre gât, i i treceau valuri fierbinţi; a scâncit, zbătându-se, uitând de furca înfiptă în spinare. Dar de sus s-a prăbușit asupra lui un corp greu, rostogolindu-l pe podea ca pe un aluat, scoţându-i aerul din plămâni: ţăranul îl încălecase,

iar băietanul se afera în jurul lor, legându-i la spate mâinile și picioarele. În toată zarva asta, nu auzea ce se petrecea în dormitor. I-au fost legate mâinile – atât de puternic, încât i s-au unit omoplaţii –, iar coatele și genunchii i-au fost aduse laolaltă într-un singur nod mare; l-au lăsat singur. Cum-necum a reușit să ridice capul: întuneric, absolut întuneric. Umerii contorsionaţi îi erau străbătuţi de durere, dar a continuat să-și întindă gâtul, să se târască pe podea – și în sfârșit a văzut în întunericul care-l înconjura un triunghi luminos – o bucăţică mică de dormitor: colţul patului cu pilota atârnând, niște picioare, o pădure întreagă de picioare – în bocanci militari neîngrijiţi, în cizme înalte și în pâslari jerpeliţi. Când printre picioarele străinilor a scânteiat ceva alb, cunoscut – poalele cămășii de noapte a Klarei – a ţipat. A ţipat atât de tare, că a fost asurzit de propriu-i ţipăt. Apoi a simţit o lovitură în frunte – lumea s-a învârtit, iar în gură i-a fost îndesat un cocoloș dur de pânză cu dantelă aspră – boneta. I-au pus-o în loc de căluș. De undeva de deasupra s-a lăsat peste capul lui un nor greu, sufocant.

S-a zbătut sub norul acela, fără să știe care-i susul şi care-i josul, unde-i erau mâinile și unde picioarele sau măcar dacă le mai avea, unde, în sfârşit, se sfârşeşte acest întuneric înăbușitor – atât de mult, încât i s-a părut că și-a ros fruntea și obrajii până a făcut bășici. Norul mirosea a ceva cunoscut, drag chiar. Deodată a înţeles: nu era niciun nor, era pilota, credincioasa lui pilotă de puf – subţiată de ani, dar călduroasă încă, care-i amintea și igrasia cămăruţei din școală, și iernile crunte de la fermă, îmbibată de mirosuri – al lui și al femeii pe care o iubea.

Iar femeia – frumoasă, cu braţe subţiri și păr mătăsos – se afla acum de partea cealaltă, în afară. Trebuia neapărat să ajungă la ea și s-o salveze. Dar de cine s-o salveze, Bach uitase. Și cum o chema pe femeia aceea uitase. Și cum ajunsese el aici, sub pilotă – și asta uitase…

Când a ieșit, deja se crăpase de ziuă. Prin fantele obloanelor închise se revărsa lumina rozalie a zorilor. Un geam – din bucătărie – era spart. Ușa era închisă. Pe podea

era împrăştiată mazăre amestecată cu sticlă spartă. Lângă uşă, furca stătea sprijinită cu grijă de toc.

Faţa îi era umflată şi îi ardea. Palmele, pare-se, la fel, dar Bach nu era sigur: nu-şi prea simţea mâinile şi picioarele. S-a sucit şi s-a răsucit, împingând cu umerii şi genunchii amorţiţi, şi s-a târât ca un vierme până la gura sobei, sub care era o placă mare de fier – pentru cărbunii care cădeau. A frecat nodul legat la spate de marginea tablei până l-a rupt. Eliberându-şi mâinile, s-a aşezat şi şi-a dezlegat cum-necum picioarele. Sângele îi năvălea sacadat în mâini, care i se umflaseră şi i se învineţiseră, în tălpi, în cap. Memoria îi revenea la fel – sacadat.

La început, limpede şi precis, i-au apărut fulgurant în faţa ochilor chipurile: al neobrăzatului, al flăcăiandrului, al ţăranului cu faţă de kalmâc. Apoi – cum intraseră în casă. Cum puseseră stăpânire pe bucătărie. Cum îl descoperiseră pe el.

S-a ridicat în picioare. Ţinându-se de perete, a şchiopătat prin salon până la dormitor. A stat îndelung în prag – a ascultat liniştea dinăuntru, nehotărându-se să intre. Într-un târziu, a împins uşa întredeschisă.

Ea stătea la fereastră, cu faţa la lumină, pe scaun – Bach vedea numai aura de păr despletit, străpuns de razele soarelui. Pe podea erau împrăştiate cearşafuri, perne, feţe de pernă rupte, fuste, cămăşi, mărgele deşirate, vrafuri de lenjerie din scrin. El a păşit peste toate aceste haine şi albituri, îngropându-şi picioarele desculţe în albul moale – spre ea.

Mergea şi îşi dorea chinuitor s-o cheme pe nume, fiindcă toate celelalte cuvinte erau acum de prisos, profanatoare chiar.

1) ar numele ei uşor – curat şi luminos ca apa râului – plutea undeva, se spărgea în sunete disparate. El se agăţa de aceste sunete, dar ele alunecau şi se topeau în aerul transparent al dimineţii. Era încredinţat că o să-şi amintească, neapărat o să-şi amintească numele de îndată ce o să vadă chipul cunoscut. A şchiopătat spre fereastră, ferindu-şi ochii de strălucirea aurie, parcă temându-se să

nu-l orbească. În sfârșit, și-a întors capul de la lumină și a privit-o pe femeie.

Era goală. Bach o vedea pentru prima dată astfel – plăsmuită din lapte și miere, din lumină blândă și umbre catifelate. Braţele ei subţiri se odihneau pe pântecul rotunjit, acoperind și apărând. Ochii îi erau închiși, trăsăturile feţei neclintite – dormea. Iar buzele ei surâdeau.

El voia să închidă ochii, să se întoarcă, să nu vadă acest surâs liniștit și înţelept, să strige și s-o trezească pe femeie, sau s-o lovească cu toată puterea peste buzele acelea zâmbitoare, sau să orbească el însuși – dar nu putea nimic din toate astea și doar o privea, o privea… Era liniște; vântul susura abia auzit – nu afară, ci undeva în capul lui –, înteţindu-se treptat, uneori transformându-se în șuierat, suflând și ducând undeva departe și numele femeii, și celelalte nume, și restul de cuvinte, şi sunetele, chiar…

Din ziua aceea a încetat să vorbească. Numele, cuvintele și sunetele s-au întors curând la el, dar cumva ușoare și goale, precum coaja seminţelor de floarea-soarelui. El, sigur, ar fi putut să-și ţuguie buzele, să miște din limbă, s-o sprijine de cerul gurii și să rostească ceva tare și fără sens: mă-zăre. Sau: sticlă. Sau: furcă. Sau: Kla-ra. Ar fi putut, dar nu știa dacă vrea. Și de aceea a preferat să tacă. Klara nu s-a mirat, iar dacă totuși s-a mirat, nu a spus nimic. Când a înţeles că rarele întrebări pe care i le punea lui Bach rămân fără răspuns, a încetat să i le mai pună. Dacă s-ar fi arătat indignată de muţenia lui, dacă ar fi ţipat, dacă l-ar fi lovit în piept, supărată – poate că Bach nu s-ar mai fi putut împotrivi, și-ar fi descleștat buzele, ar fi plescăit din limbă. Dar Klara era liniștită, de parcă muţenia lui n-ar fi îngrijorat-o câtuși de puţin. Așadar, asta e, a înţeles el. Despre cele întâmplate n-au pomenit. Au spălat toate hainele și lenjeria – nu cu apă sărată din puţ, ci cu apă curgătoare, în Volga: Bach a împins cu vâsla sloiurile încă grele de iarnă, iar Klara, aplecată peste mal, a spălat și a frecat îndelung, iară să-și cruţe mâinile

înroșite de frig. Au cusut și cârpit toate cearșafurile și feţele de pernă rupte. Au scuturat în vânt pilota de puf. Geamul spart l-au înfundat cu cârpe. Au măturat casa, au presărat nisip proaspăt pe podele. Furca au dus-o în șopron.

Bach a început din nou să doarmă pe laviţa de lângă sobă. Klara nu s-a supărat. Dacă ar fi venit cumva noaptea la ea, în dormitor, probabil că nici atunci nu s-ar fi supărat – devenise nu indiferentă faţă de lumea din jur și faţă de Bach, ci oarecum detașată: primea cu aceeași bunăvoinţă și vremea bună, și pe cea proastă, și captura de pește bogată, și pe cea săracă.

În plus, Klara a devenit tandră. Această tandreţe, ivită pe neașteptate în vocea ei, îl tulbura neobișnuit de tare pe Bach – îi amintea de primele luni când se cunoscuseră, de lecţiile „oarbe” prin paravan. Când se gândea la pricinile acestei tandreţi, îi venea să se ridice și să iasă din casă și să nu se mai întoarcă niciodată: să meargă, să meargă repede mai departe, prin pădure, pe drum, prin stepă, fără să mănânce, fără să doarmă, doar să fugă, mai departe, unde-o vedea cu ochii, afară. Iar când nu se gândea, îi venea să închidă pleoapele și s-o asculte pe Klara, s-o asculte la nesfârșit. De altfel, unde să se fi dus? N-avea unde: Klara trăia aici, la fermă. Dar o Klara nouă, necunoscută.

Frumuseţea ei, până atunci firavă și severă, se umpluse deodată de o forţă deosebită: ochii priveau mai întunecat și mai expresiv, buzele îi deveniseră mai pline și mai strălucitoare, eterna ei paloare s-a transformat în rumeneală, într-un roz dens, provocator. Acum nimeni n-ar mai fi luat-o din spate drept o adolescentă – fiecare mișcare trăda o femeie. Bach se temea de această femeie nouă, frumoasă și indiferent-tandră, se temea că venise s-o înlocuiască pentru totdeauna pe Klara cea dinainte, înţeleasă și dragă. Și abia în toiul verii a înţeles de unde apăruse această nouă femeie: Klara aștepta un copil.

Asta s-a întâmplat în iulie. Bach stătea atunci pe mal, iar Klara, obosită după un scăldat îndelung în Volga, a ieșit

din apă pe niște pietre mari. Îi zâmbea cu zâmbetul ei nou, graţios și senin, cu capul aplecat ușor într-o parte și storcându-și părulnd. Soarele îi lumina silueta, acoperită cu o cămașă udă – Bach și-a amintit deodată de una dintre statuetele de ipsos din casa morarului Wagner. A privit liniile rotunjite moi, curgând de la pieptul femeii spre pântecul plin și spre șolduri, și a simţit că îngheaţă treptat pe dinăuntru: și-a dat seama în sfârșit ce se întâmplase de fapt atunci, în dimineaţa de aprilie pe care voiseră s-o uite, s-o scuture în vânt, s-o spele în Volga și care se întorsese acum la ei, aşa cum se întoarce la mal odată cu fluxul un obiect luat de valuri. Şi Klara zâmbea întruna – netulburată, ca o sculptură, fără să-i pese dacă Bach o vede, și dacă o vede, ce simte. Zâmbea, ca în dimineaţa aceea cumplită. Zâmbea, fiindcă de mult înţelesese și acceptase totul. Zâmbea, cum făcea acum mereu…

Trebuia să nască pe la sfârșitul lui decembrie, în jurul Crăciunului. În Ajun au apărut primele dureri, dar la ivirea zorilor au încetat. Din ziua aceea au venit în fiecare noapte, odată cu stelele, împreună cu visele – până s-a făcut ianuarie. Klara, palidă, cu buzele umflate și cu un pântec imens, umbla fără încetare prin casă: din bucătărie în salon, apoi în camera ei de fată, apoi în camerele goale ale tatălui ei și a Tildei, și înapoi în bucătărie. Dormea puţin, mânca și mai puţin. Uneori se așeza pe scaun, pe pat – cu burta imensă în faţa ei, cu spinarea arcuită și capul ciufulit dat pe spate –, dar după un minut se ridica din nou și îşi relua traseul, ca un prizonier într-o celulă. Fâșâitul neîntrerupt al pașilor săi pe podea și șuieratul viscolului pe la geamuri – asta avea să-și amintească Bach despre acele săptămâni.

Era o iarnă cu ninsoare multă, casa era îngropată în zăpadă până la ferestre – nu se putea ieși. Dar Klarei nici nu-i ardea de plimbare –, n-o încăpea niciun cojoc, nicio scurteică peste pântec. Așa că stăteau în casă. În decembrie, Bach încă mai ieșea cu treburi: să cureţe zăpada din curte, să dea jos troienele de pe acoperiș. Dar odată cu venirea lui ianuarie, s-a temut s-o mai lase

singură pe Klara pentru multă vreme, nu s-a mai dezlipit de ea – în prima zi a anului, în a doua, în a treia… Așteptarea prelungită îi chinuia pe amândoi. Cearcănele de sub ochii Klarei au devenit vineţii, iar ochii i s-au înceţoșat de oboseală, i s-au stins; părul, de obicei mătăsos și strălucitor, împletit în cosiţe și răsucit în colaci groși, acum îşi pierduse strălucirea, cădea din pieptănătură și i se zburlea pe tâmple și pe frunte. Pe el, Bach nu se putea vedea, dar într-o seară, plecând ochii, a zărit deodată în barba-i rară o mulţime de fire albe.

În ultima jumătate de an se gândise atât de mult la Klara și la copilul care creștea în ea, că acum, când sosise vremea să-l primească în lume, era deja obosit să se mai gândească și să mai simtă. La început în sufletul lui nu era nimic altceva decât spaimă: gândul că o sămânţă străină, ajunsă într-un mod monstruos în pântecul femeii iubite, se prinsese și crescuse în ea, trăia, se hrănea din sucurile ei, căpăta forţă – gândul acesta îl făcea să respire des și zgomotos, îi aducea o sudoare lipicioasă pe tâmple și pe palme. Bach zăcea noaptea pe laviţă, fără somn, cu mâinile încrucișate pe piept, întins ca o coardă, ca să-și liniștească trupul chinuit de un tremur violent. Asculta respiraţia regulată a Klarei în camera de alături și era invadat de o transpiraţie rece. Visa să cadă de pe laviţă pe podeaua de lut și să-și spargă mortal capul prost, bun de nimic.

Apoi venea dezgustul. I se năzărea o bucăţică de trup – cât un bob de mazăre, apoi cât unul de fasole, apoi cât un deget de om – care ţâșnește din pântecul Klarei, se întinde și crește în carne, capătă chip, îi cresc cioturi de mâini și picioare. Semăna cu un gnom urât. Cu ţăranul cu faţă de kalmâc și ochi de fiară. Cu neobrăzatul cu mutră de porc. Cu băietanul slăbănog cu faţă de avorton și mărul lui Adam ieșit în afară. Cu viţeii nenăscuţi pe care îi văzuse în Gnadental. Senzaţia de scârbă era nemărginită – Bach a încetat și să se mai uite la Klara: i se făcea greaţă fie și dacă arunca o singură privire burţii ei inestetic de uriașă și pieptului plin. Visa că într-o dimineaţă ea se va trezi și va găsi pe pat un cheag de sânge – rodul născut înainte de

vreme.

Când Klarei a început să-i fie greu să meargă – obosea l epede, gâfâia când urca dinspre Volga –, deodată l-a năpădit mila de ea. A privit-o odată, în septembrie, când clătea rufele în râu, stând pe pietre cu fustele súmese: picioarele lungi, mâinile osoase, gâtul subţire cu vertebre ieșite în afară – totul în unghiuri, ascuţit, emaciat, numai balonul burţii se rotunjea elastic, absorbea toate forţele, toată frumuseţea. Și i s-a făcut rușine de gândurile lui oribile și fanteziile dezgustătoare. N-are decât, și-a zis, n-are decât să fie acest copil, străin, nu se știe al cui. Pentru Klara e o bucurie, asta-i de-ajuns. N-are decât!

Când a venit iarna, Bach era epuizat de gânduri și sentimente, de îndoieli și reproșuri faţă de sine. Gânduri nu mai avea, numai neliniștea așteptării. Aștepta acest copil aproape mai mult decât Klara – neînţelegând ce simte acum, neputând să-și închipuie ce va simţi la vederea lui și dorindu-și un singur lucru: ca acest chin de luni de zile să se sfârșească odată.

În a șasea zi a anului nou, Klara s-a trezit în patul ud – pruncul se pregătea să vină pe lume. A început să meargă prin casă mai repede. Câteodată se oprea, se apuca de spătarul unui scaun și răsufla zgomotos spre tavan, dezvelindu-și dinţii până la gingii. Lui Bach i se părea că vrea să ţipe. Pe la prânz, ei i-a venit ideea să măture podeaua. Se știe, orice se tratează cu ceva asemănător: gălbinarea cu napi, durerea de cap stăruitoare cu brânză puturoasă; mama care trudește cu hărnicie va avea un copil care va munci conștiincios, croindu-și un drum în viaţă. A curăţat casa-ntreagă, a spălat vasele, a frecat samovarul cu nisip. Pe la apus, a obosit – deja îi tremura spinarea.

Noaptea au venit durerile – dar nu cele slabe, cu care se obișnuise deja în ultimele zile, ci de-adevăratelea. A pus pe podea, lângă pat, un cuţit de bucătărie – știa de la Tilda că asta alungă durerea. Stătea în picioare – lângă marginea patului, lângă masă, lângă scaun. Se așeza pe vine – ţinându-se de sobă, de scrin, de băncuţa îngustă. Se

întindea – pe pat și pe laviţă.

Nu ţipa – se temea să nu sperie copilul; doar respira zgomotos, cu dinţii încleștaţi. Ţipă, ar fi vrut să-i poruncească Bach – dar buzele, dezobișnuite după atâtea luni de tăcere să rostească vreo vorbă, nu-l ascultau.

Spre dimineaţă era istovită – zăcea pe pat fără să se miște, încetase până și să geamă. Îşi dăduse capul pe spate, ţinea ochii închiși. Pentru prima dată în viaţă, Bach a lovit-o: peste obraji, ca să se trezească. Și-a revenit – și după o clipă s-a încordat ca un arc, făcând ochii mari și trăgând aer pe gură: copilul a venit pe lume.

A căzut direct în braţele lui Bach: mai întâi capul, mare, fierbinte, acoperit de un puf lipicios, cu un punct care pulsa în creștet; apoi umerii mititei, mânuţele roșii cu pumnișorii încleștaţi; burtica rotundă cu cordonul ombilical vineţiu; piciorușele cu degete ca niște bobiţe.

O fetiţă.

Bach o ţinea pe palme – udă, alunecoasă, neastâmpărată –, temându-se că o s-o scape și neștiind unde și cum s-o așeze. I-a aruncat o privire Klarei – ea zăcea nemișcată, cu mâinile atârnându-i fără viaţă pe lângă pat. A lăsat copilul pe patul mototolit. A rupt vreo două fâșii și i-a legat buricul. A pipăit pe jos după cuţit și cum-necum i l-a tăiat, mijind ochii când a ţâșnit sângele. Chiar atunci, pruncul a deschis guriţa-i minusculă și a început să ţipe, agitându-și în aer mânuţele îndoite.

Klara ar fi vrut să se trezească, să întoarcă capul după ţipăt, dar nu reușea să deschidă complet ochii. Bach a înfășurat pruncul într-un prosop uscat și i l-a așezat alături – ea doar a oftat recunoscătoare și și-a îngropat în ghemotoc faţa udă de sudoare. Le-a învelit pe amândouă cu pilota de puf și a ieșit afară, în dimineaţa geroasă.

S-a îndepărtat de casă, de curte. Abia în pădure s-a oprit, a adunat două mâini de zăpadă și a început să-și frece cu disperare faţa, barba, pieptul, palmele – să cureţe sângele ţâșnit din cordonul ombilical, oftând ba de emoţie, ba de un dezgust întârziat. După ce s-a spălat, a simţit

deodată o sete cum nu mai simţise – și a început să mănânce zăpadă, înghiţind grăbit firimiturile de gheaţă care-i scrâșneau între dinţi, fără să simtă răceala în gât. În urechi îi răsuna, ca și până atunci, plânsetul copilului. S-a dus tot mai departe de acest plânset – prin nămeţi, spre râu – fără să bage de seamă că e îmbrăcat numai în cămașă și o vestă kârgâză.

Picioarele l-au purtat singure spre râpă. Au coborât pe potecă. Au pornit pe gheaţa Volgăi, afundându-se până la genunchi în zăpada tare. La mijlocul râului s-au oprit, nemaiputând nici să pășească mai departe, nici să se întoarcă. Poate că doar îi amorţiseră. Bach și-a dat capul pe spate spre cerul albastru, pe care erau atârnaţi nori albicioși, și și-a dat seama deodată că nu mai aude plânsetul: doar vântul îi șuiera în urechi și din depărtare se auzea un clinchet subţirel. Zurgălăi?

Un sunet din trecutul îndepărtat, când pe Volga îngheţată goneau sănii elegante, pline cu coloniști ameţiţi și veseli – și în Adventul plin de așteptări fericite, și în săptămâna Crăciunului, ba chiar în orice duminică de iarnă, când sufletul simte nevoia emoţiei și încântării unei plimbări rapide. Sunetul s-a apropiat, a crescut; cu el s-au amestecat niște voci însufleţite, un ţipăt de femeie, hohote de râs și cântece. Și iată că apare în ceaţa dimineţii și o sanie trasă de trei cai: zboară spre Bach, aruncând cu zăpadă de sub tălpici. El stătea nemișcat și se uita cum se apropie acest nor gălăgios, pe multe voci. Cei din sanie îl observaseră deja – fluierau, în semn de salut. Apropiindu-se, au încetinit ușor – şi un flăcău, rumen, cu dinţii albi, a sărit jos și a alergat spre Bach, afundându-se în zăpadă și agitându-și căciula de blană. Surâdea larg, sincer, de parcă ar fi văzut pe cineva drag și apropiat; părea că dintr-o clipă într-alta o să înceapă să plângă de bucurie. Când a ajuns lângă el, a dat să spună ceva, a deschis gura, dar s-a înecat cu propria-i veselie – a râs fericit, l-a îmbrăţișat cu putere pe Bach, l-a bătut pe spinare – mirosea a transpiraţie tânără, sănătoasă, a tutun, a vodcă și a pâine de secară – și imediat a dat fuga înapoi, să-i ajungă din urmă pe ai lui.

— Bucură-te, unchiașule! a strigat el, întorcându-se. Puteai să mori și să nu afli! Astăzi s-a născut o republică – Republica Sovietică a Germanilor de pe Volga![16]

Bach stătea nemișcat în zăpadă. Se uita la oamenii aceia de neînţeles, asculta cuvintele acelea de neînţeles, care deveneau cu fiecare clipă mai încete – sania se îndepărta rapid.

— Trăiască! au strigat ei de la distanţă, deja abia auzit. Trăiască 6 ianuarie 1924! Trăiască noua republică! Trăiască Vladimir Lenin – marele și nemuritorul nostru conducătooor!...

7

Dar conducătorul murea. Pe chipul lui neclintit, ca de ceară, ascuţit, cu orbite rotunde, se așternea lumina palidă a soarelui de ianuarie. Spre seară, când aerul a devenit mai dens și umbre albăstrui se târau de sub obiecte, medicii au permis să fie trase draperiile, și acum camera era năpădită de razele slabe ale amurgului.

Barba de un roșcat spălăcit, subţiată vizibil în ultimul an și jumătate de boala istovitoare, care nu răspundea la tratament, ieșea deasupra cearșafului tras până sub bărbie. Pielea ca pergamentul se aduna în falduri ample și tari – de-a lungul pomeţilor, în jurul ochilor și urechilor, pe ridicăturile craniului. Pleoapele închise erau ridate, aproape fără gene. Sub cearșaf trupul abia se ghicea – plat, lipsit de greutate. Pieptul nu se ridica, doar când și când se auzea o răsuflare obosită, șuierată.

O infirmieră îmbrăcată într-un halat alb, ușor șifonat după douăzeci și patru de ore de serviciu, moţăia cu capul sprijinit incomod de spătarul fotoliului înalt, cu husă de pânză, încrucișându-și înfrigurată picioarele în pâslari scurţi. La Gorki[17] se dădea căldură din belșug – încălzirea

---

16 La 19 octombrie 1918 în regiunea Volgăi s-a format prima regiune autonomă din RSFSR - comuna de muncă a germanilor de pe Volga. Pe 13 octombrie 1923 Stalin a semnat un decret „cu privire la reorganizarea Comunei Germanilor în Republica Sovietică Autonomă a Germanilor de pe Volga“. La 6 ianuarie 1924, la cel de-al IX-lea Congres al Sovietelor, la Pokrovsk a fost adoptată o rezoluție „cu privire la proclamarea RSAGV“. *(N.a.)*

17 Reședința din afara orașului a lui V.I. Lenin. *(N.a.)*

cu aburi funcţiona excepţional, iară întreruperi, încă din vremea fostului proprietar, generalul-maior Rheinbott; dar bolnavului i se recomandase aer curat, și la fiecare oră infirmiera, aruncându-și pe umeri un șal gros, deschidea cercevelele, lăsând să intre în dormitor vârtejuri îngheţate împreună cu mici ace de gheaţă – de aceea, în cameră era mereu frig.

Undeva în adâncurile casei a bătut greu un orologiu, și infirmiera s-a trezit. Se simţea miros de iod, de lapte fiert, mirosul unui trup de cincizeci și trei de ani suferind – era timpul să aerisească dormitorul. S-a ridicat; pășind cu grijă pe parchetul scârţâitor, de mult nerașchetat, s-a dus la fereastră. A tras cu greutate spre ea rama groasă de lemn: mirosea tare a zăpadă proaspătă. Se auzea clar zgomotul unui motor, și în scurt timp la intrarea principală s-a oprit un automobil. Din mașină a sărit o siluetă scundă și, trăgându-și căciula de blană pe urechi, a intrat grăbită în casă.

Infirmiera s-a retras de la fereastră. Și-a făcut cruce pe furiș, uitându-se repede peste umăr la bolnavul care dormea. A fixat fereastra cu cârligul de fier și s-a dus înapoi în fotoliu; pe drum a scăpat șalul, care se agăţase de o jardinieră cu o tufă de hibiscus pleoștită, dar s-a temut să se întoarcă să-l ia. A încremenit așa, cu spinarea sprijinită de spătarul tare și simţind sub husă protuberanţele generoase ale sculpturii în lemn.

Știa: curând, una din ușile laterale se va întredeschide – ca întotdeauna, doar puţin, o jumătate de palmă. Va fi ușa din fostul cabinet al stăpânului, astăzi dată în folosinţă personalului medical. Infirmiera, îngheţând de jenă, și-a amintit că acolo, pe masă, se află geanta ei deschisă, cu lenjerie de schimb și ciorapi, iar pe divan era aruncat halatul din ziua precedentă, pregătit pentru spălătorie, pătat cu supa de pui cu care nu reușise să-l hrănească pe bolnav. Nu se știe de ce, oaspetelui de seară îi plăcea ca la vizitele sale neașteptate să stea tocmai în camera aceea.

Venea spre apus, uneori și noaptea. Străbătea

treizeci de verste de la Moscova – în zilele călduroase cu un automobil obișnuit, când era frig și ningea, cu un bizar vehicul cu șenile – ca să stea câteva minute în camera de alături în tăcere, și apoi pleca. Fără să-l privească pe conducător, fără să vorbească cu medicii sau cu soţia care încărunţea văzând cu ochii, istovită de așteptarea sfârșitului. De ce venea, ce voia? „Dracii îl aduc”, bombănise o dată supărată bucătăreasa și-apoi îşi acoperise gura cu palma, privind în jur speriată și îngânând o rugăciune. Ceilalţi din casă tăceau: oaspetele îi făcea să-și dorească să plece ochii, să-și muște limba, să se dea la o parte din calea lui, să se ascundă.

Uite, și astăzi, numai ce-a apărut în pragul casei, că niște mâini s-au întins din întuneric, i-au luat cu grijă de pe umeri mantaua grea, roasă la coate, au primit căciula miţoasă, cu clape pentru urechi, i-au șters zăpada de pe pâslari. Ușile s-au deschis una după alta, cizme cu blacheuri au tropăit respectuos prin semiîntuneric pe podeaua de marmură, o spinare a licărit îndatoritor în faţă, arătându-i drumul. Un pahar de ceai a apărut de nicăieri, linguriţa se lovea încetișor de sticlă, fire de ceai umflate se învârtejeau în apa fiartă împreună cu niște bucăţele de zahăr. În fostul cabinet al conducătorului s-a stins lumina (cei din casă știau că oaspetele preferă întunericul), și în aceeași clipă mâinile, spinările și capetele respectuoase au dispărut – oaspetele a rămas singur. El a atins cu mâna ușa care ducea în dormitor – aceasta s-a întredeschis – și s-a sprijinit cu spinarea îngheţată de caloriferul cald.

Se auzea doar respiraţia rară a bolnavului, greoaie și horcăită, de parcă ar fi avut pe piept o piatră de moară mare. Uneori în adâncul trupului său ceva bolborosea, clocotea, fierbea, i se ridica în gât și amenința să se verse în afară odată cu tușea, apoi se ducea înapoi. Oaspetele stătea în picioare, privea pe fereastră ultimele scânteieri ale apusului și asculta. De-asta și venise – ca să asculte cum moare conducătorul. Cineva din Politbiuro1 socotea că pe conducător îl omorâseră nemţii. Toţi aceşti Foerster,

Klemperer, Nonne, Borchardt, Strümpell sau Bumke[18] – un stol de ciori speriate care zburaseră din Germania la prima chemare a strălucitorului bolnav. Că doar chiar el spunea: pentru rus, doctorii germani sunt insuportabili. Spunea, și-i invita, îi primea, le plătea onorarii inimaginabile, îi privea cu speranţă-n ochi, se întindea pe masa de operaţie, înghiţea ascultător medicamente… Alesese să moară sub supravegherea de nădejde a nemţilor. Un an și jumătate de leșinuri, coșmaruri, crampe severe, o slăbiciune tot mai mare, convulsii și diagnostice greșite. Doctorii n-au reușit să determine adevărata cauză a bolii. Esculapii Rinului, niște nenorociţi.

Oaspetele a închis ochii. Horcăitul conducătorului devenea ba mai puternic, ba mai slab, și în aceste oscilaţii puteai sesiza o asemănare cu o melodie elegiacă.

Nu, nu medicii sunt vinovaţi. Ei sunt limitad de ştiinţa lor, bâjbâie în ea ca oile în ţarc; vederea lor e îngustă și pământească, legată de corpul omenesc și tentată să-l cerceteze întruna, fie întreg, fie pe bucăţi, pe dinafară sau pe dinăuntru: cu pince-nez-ul, cu lupa, la microscop, sub lentila de mărit de la masa de operaţie; o vedere obișnuită să secţioneze sau să adâncească, dar nu să se înalţe. Pentru a înţelege ceea ce se petrece aici, nu de ochelari este nevoie, ci de un zeppelin sau, și mai bine, un aeroplan. Numai ridicându-te în tării poţi să vezi ceva: să te uiţi la această vilă de stat cu coloane clasice, la camera cu bovindou, la mobilierul care îşi acoperă rușinat părţile aurite cu huse pline de praf, la patul îmbibat de sudoare cu tăblie sculptată – și să vezi că cel care moare în această măreţie ieftină nu este conducătorul. Cea care zace acum sub cearșaful alb, parcă deja un giulgiu, cea care horcăie și geme obosită, nemaiputând nici să-și întoarcă pe o parte trupul istovit, este ea – ideea revoluţiei mondiale.

Născută de geniul lui Marx, ea a tulburat Europa și a răscolit Rusia. Numai spiritele mărginite pot presupune că evenimentele istorice sunt dominate de personalităţi.

18 Biroul politic. (jV.zr.)

Istoria este urnită de idei. Ele nu numai că pun stăpânire pe mase și capătă greutatea socială necesară; ele se întrupează în carnea și oasele unor oameni concreţi, nu întotdeauna potriviţi pentru asta. Și revoluţia din Rusia a săvârșit-o o idee, oploșită, pentru că așa au fost circumstanţele, într-un om mic, nu foarte sănătos, cu o imensă putere de muncă și un remarcabil talent oratoric, care a purtat-o, asemenea unei comete, prin toate greutăţile și primejdiile: arestări, deportări, trădări, atentate. Dacă n-ar fi fost el, ţara ar fi avut un alt conducător, mai înalt sau mai scund, cu părul mai deschis sau mai închis la culoare. Astăzi, pentru cei capabili să privească lumea de la înălţimea unui aeroplan – cler, poeţi, filosofi (și în diferite perioade ale vieţii oaspetele se identificase și cu prima, și cu a doua, și cu a treia categorie) – devenise limpede: unei idei geniale nu-i este dat să se înfăptuiască. Și acesta este motivul pentru care cel în care a trăit ea moare. Istoria nu mai are nevoie de el. Toate aceste flacoane care stau în șiruri strânse pe noptiera lăcuită, toţi acești medici care s-au instalat în casă, infirmiera care se ghemuiește speriată în fotoliu crezând că oaspetele de seară n-o observă – toate acestea sunt niște bagatele strălucitoare, o butaforie înainte de moarte, niște eforturi zadarnice de a ușura conștiinţa camarazilor şi a rudelor.

…Infirmiera se uita cum prin oberlihtul deschis pătrunde o ninsoare ușoară și înceată și se dizolvă în căldura camerei. Sub fereastră, automobilul huruia ritmic – șoferul nu oprise motorul și îşi aștepta pasagerul, care de obicei nu întârzia mult.

Astăzi, nu se știe de ce, vizita se prelungea. Era timpul să închidă oberlihtul, dar nu voia ca oaspetele să-și dea seama de prezenţa ei, și infirmiera a continuat să șadă nemișcată, simţind cum frigul străzii invadează dormitorul. Îi îngheţaseră degetele pe braţele fotoliului, și vârful nasului de asemenea. Mai mult ca orice îi înţepeniseră spatele și umerii, undeva, în adâncul coloanei începuse un mic tremurat. Șalul pe care îl lăsase căzut pe podea era

deja presărat cu alb.

...O vreme, ideea va fi considerată încă vie – oamenii i se vor închina, vor merge după lumina ei tot mai palidă. Se poate și trebuie să i se cânte laude alături de mase, mai inspirat și mai pătrunzător ca oricând. Acum, când colosul statului sovietic abia-abia ieșit din chinurile formării – distrugeri, Războiul Civil, foamete – se înalţă în lume ca o primă insulă, ca unic bastion al revoluţiei mondiale, el va fi ţinut la suprafaţă de credinţa în această idee – nu trebuie făcute mișcări bruște. Colosul trebuie să fie lăsat să creadă că se îndreaptă spre același ţel. Dar la graniţa conștiinţei publice trebuie să licărească deja o nouă idee, întrupată într-un alt chip și un alt corp omenesc – mai întâi discret, apoi tot mai strălucitor, pentru ca în cele din urmă o lumină să fie înlocuită pe nesimţite de alta. Deocamdată trebuie să ne purtăm ca și cum conducătorul ar fi în viaţă. Chiar și când trupul lui va înceta să funcţioneze – ca și cum chipul luminos ar fi viu, prin memoria omenească și faptele apostolilor. În realitate vor prinde contur zeci de începuturi, care vor constata zădărnicia eforturilor și vor așeza cu precizie, pe neobservate, ţara pe noi făgaşuri, care duc într-o nouă direcţie. Să-i luăm, de pildă, pe nemţi.

Conducătorul iubea Germania cu pasiune, considera transformarea ei într-o republică sovietică a germanilor „un eveniment al viitorului apropiat”. Chiar și negocierile de pace de la Brest-Litovsk au fost duse, după cum se știe, cu o premeditată lipsă de grabă[19] – în așteptarea revoluţiei mondiale, care trebuia să se extindă dintr-o clipă într-alta din Rusia în Germania și apoi să cuprindă toată Europa. Nu s-a extins. Nu a cuprins-o. Iar Germania kaiserului, în timpul negocierilor lungi și tensionate, a găsit în ele un nou punct sensibil – și pentru ea, și pentru Rusia sovietică: chestiunea germanilor din Rusia. Coloniștii din Germania nu fuseseră niciodată o temă serioasă în relaţiile dintre cele două ţări; și deodată – poftim! – ca un as scos din

19 Tratatul de pace de la Brest-Litovsk, între Rusia Sovietică și Puterile Centrale (Germania, Austro-Ungaria, Imperiul Otoman și Bulgaria), care a pus capăt participării Rusiei la Primul Război Mondial, a fost semnat la 3 martie 1918, după negocieri care s-au întins pe trei luni și jumătate. *(N.a.)*

mânecă, a căzut pe masa de joc această carte deloc importantă la prima vedere. Partea germană a cerut pentru coloniști dreptul de repatriere fără piedici (cu posibilitatea de scoatere și a capitalului, firește; altfel, ce rost ar fi avut jocul?). Partea rusă a fost surprinsă de încercarea de intervenţie în afacerile interne, și-a pierdut calmul, în cele din urmă s-a indignat. Îndelungatele dansuri politice fără niciun sens nu au dus la nimic: Rusia sovietică a cedat, dreptul de a pleca în patria istorică a fost acordat. Tema coloniștilor germani a devenit o carte de joc separată. Un mic atu s-a transformat cât ai clipi într-unul mare.

De faptul că era un atu conducătorul nu se îndoia; nemţii lui păreau pârghia cu ajutorul căreia se putea controla revoluţia socialistă în îndepărtata Germanie. Zeci de Hans și Peter – comuniști devotaţi din coloniile de pe Volga – au fost trimiși în secret pe malurile râurilor Rin și Spree cu scopul de a distruge dinăuntru regimul imperialist. Iar pentru a lupta cu emigraţia din regiunea Volgăi care începea să se producă s-a hotărât să li se acorde germanilor sovietici autonomia administrativă. Sau, mai corect spus, aparenţa ei.

Oaspetele și-a sprijinit cu satisfacţie spinarea de caloriferul fierbinte – căldura i s-a răspândit în trup. A observat că respiră mai rar și mai adânc – în ritm cu conducătorul. În horcăitul muribundului gândea mai bine decât oricând.

Cunoștea din interior istoria cu coloniile de pe Volga: se ocupase chiar el pe atunci cu afacerile naţionalităţilor, cineva din Politbiuro chiar îl numise în glumă „păstorul popoarelor”. Se întâlnise chiar el cu delegaţia de pe Volga, care venise „pentru autonomie administrativă”; el îi raportase conducătorului despre această întâlnire; el trimisese la Saratov telegrama despre „aprobarea de către guvern a autonomiei administrative a maselor muncitorești germane pe baze socialiste”. Cu mâinile lui crease Comuna Germană pe malurile Volgăi – un fel de mică Germanie artizanală, direct subordonată guvernului de la Moscova.

S-ar putea spune că îndeplinise, într-o oarecare măsură, visul conducătorului.

După câţiva ani însă, pentru cei mai ageri la minte a devenit clar: acei Hans și Peter trimiși în tabăra inamică nu și-au făcut treaba. Exportarea revoluţiei a rămas un vis (în primul rând, visul conducătorului, care la vremea aceea simţea primele semne ale bolii). Atunci „Germaniei” de pe Volga i s-a stabilit un rol mai modest, deși mai demn: acela de a deveni dacă nu o armă a construirii comunismului, atunci o vitrină agitatoare – pentru Germania Republicii de la Weimar. Iar împodobirea acestei vitrine a fost concepută bogat – cu statutul de republică autonomă. Limbă de stat proprie, constituţie proprie – nu era cam generos pentru mica populaţie rămasă, desprinsă de patria ei fără a fi reușit să se transforme într-o alta, păstrând modul de viaţă din secolul al XVIII-lea și nefiind în stare să lege două vorbe pe rusește?

Cu vreo două săptămâni înainte, oaspetele condusese singur o ședinţă cu ușile închise a Politbiuroului la care fusese pusă în discuţie și aprobată reorganizarea Nemkommunei[20] într-o republică. Semnase chiar el decretul respectiv. Semnase cu inima grea: până atunci nu se putuse hotărî în sinea lui dacă formarea Republicii Sovietice a Germanilor era rezultatul unei inerţii politice, o concesie făcută conducătorului muribund, în amintirea voinţei lui, sau un pas cu adevărat necesar. Cu alte cuvinte, era ea un prunc născut mort, sau avea șanse la viaţă? în orice caz, el a devenit nașul acestui copil nedorit. Iar adevăratul părinte – iată-l, zace în camera alăturată; inima lui epuizată execută ultimele bătăi obosite...

Infirmiera care ședea nemișcată în fotoliu a fost cuprinsă de un tremur puternic; picioarele, deși încălţate în pâslari, îi amorţiseră de frig. Simţea cum fiecare răsuflare i se transformă într-un rotocol dens de abur alb, dar nu putea să vadă acest rotocol – în dormitor era deja complet întuneric. Poate că albe erau și răsuflările rare și horcăite ale muribundului...

---

20 Prescurtare pentru *Nemeţkaia kommuna,* Comuna Germană. (TV.Zr.)

Ușa spre fostul cabinet era tot întredeschisă, oaspetele era tot acolo. Dincolo de negura ferestrei, automobilul torcea răbdător.

FIICA

Când zurgălăii nu s-au mai auzit, iar pulberea de zăpadă ridicată de sanie s-a împrăștiat în aer, Bach a observat că norul de pe Volga se destrámase în zdrenţe transparente, prin care se vedea soarele de un portocaliu intens. Razele ascuţite străpungeau și cerul azuriu, și pâlcul de case din Gnadental, albăstrui în depărtare, și pătura nesfârșită de zăpadă de pe râu, încă albastră-închis, dar presărată deja cu scântei galbene și roșii.

Bach și-a imaginat cum Klara o să se trezească – în cămașa udă de transpiraţie și de umorile nașterii – în camera care se răcise, tremurând de oboseală și frisoane; înainte de a pleca, lui nu-i trecuse prin minte să aprindă focul în sobă. A mai stat un pic, ascultând liniștea și urmărind cum se împrăștie lumina rozalie strălucitoare pe nămeţi. S-a întors și a pornit spre casă, pășind pe umbra lui lungă, violet.

S-a căţărat pe potecă, apucându-se de pietre îngheţate și de crengi de arbuști acoperite de promoroacă, a mers prin pădure printre stejari înzăpeziţi, a străbătut curtea de mult necurăţată spre cerdac – și s-a mirat că nu-i e frig. Avea mâinile roșii, abia îşi putea îndoi degetele, dar, cumva, parcă nu simţeau gerul; nu-l simţeau nici capul neacoperit, nici gâtul gol, nici pieptul care se zărea din jacheta îmblănită descheiată. Poate că trupul lui îşi pierduse capacitatea de a simţi frigul, așa cum buzele îşi pierduseră capacitatea de a rosti cuvinte. Poate că organele simţurilor îl trădau – treptat, unul câte unul – așa cum îl trădase limba. Și poate că era cu atât mai bine: acum va putea să trăiască în grajd sau în șopron, lăsându-le toată casa mamei și nou-născutului. Să înnopteze sub același acoperiș cu ei – să audă șoaptele mângâietoare ale Klarei ca răspuns la ţipetele copilului, foșnetul rochiei când îşi va scoate sânul pentru alăptat ar fi fost dureros, de nesuportat. A hotărât că va începe să se ocupe de casă

și livadă, va pescui, va tăia lemne, va face rost de hrană pentru Klara – într-un cuvânt, va trăi ca și mai-nainte, străduindu-se să nu-l vadă și să nu-l audă pe noul locuitor al fermei, să nu-i remarce prezenţa. În primul an, cât copilul nu se ridică încă în picioare, asta n-o să fie greu. Ce va fi după aceea – dacă va putea Bach să se împace cu durerea lui sau va părăsi ferma – timpul o va arăta.

A hotărât să se stabilească numaidecât în grajd, îndată ce va arunca niște bușteni în sobă, va fierbe o găleată de zăpadă topită și va pregăti pentru micul dejun o *tiureax* din făină de morcovi amestecată cu ovăz: Klara se va trezi probabil flămândă și dornică să se spele de toate urmele acelei nopţi grele. Cu grijă să nu scârţâie ușa, s-a strecurat în casă și a aprins focul care se stinsese în cuptor. A pus pe plită o găleată cu zăpadă și un ceainic cu apă de băut. Și-a făcut de lucru pe lângă masă, pregătind micul dejun. Se grăbea să pregătească totul cât mai repede, străduindu-se să nu facă zgomot – nu voia s-o trezească pe Klara.

În cameră era liniște, doar ceva scârţâia abia auzit – un buștean contractându-se în ger sau vreun oblon atins de vânt. Pe când amesteca în strachină faina de morcovi cu lingura de lemn a înţeles deodată: nu era nici buștean, nici oblon – era pruncul care scâncea în somn. Bach a acoperit strachina cu o farfurie, iar farfuria cu un ștergar, ca *tiurea* să se pătrundă mai bine. A luat de pe plită găleata cu apă clocotită și a pus-o pe masă (mânerul de metal pesemne se încinsese, dar degetele lui nu au simţit fierbinţeala). Alături a pus ligheanul de aramă în care el și Klara se spălau de obicei cu rândul, și un polonic pentru apă. A luat din cui cojocul scurt pe care și-l făcuse

1. Un fel de supă rece făcută în mod tradiţional din pâine înmuiată în apă, cvas sau lapte, cu puţin ulei și câteodată cu ceapă și alte legume. (A. Zr.)

Udo Grimm cu câţiva ani în urmă dintr-o subă veche şi l-a pus pe umeri – nu ca să-i ţină de cald, fiindcă de asta nu mai avea nevoie acum, ci din dorinţa de a avea pe el un lucru familiar. A hotărât să ducă în grajd numai laviţa pe

care dormea. Deodată, i-a venit în minte să ia și volumașul de Goethe – în liniștea grajdului, cărţii avea să-i fie mai bine decât în casa năpădită de plânsetele copilului, vorbele de alint ale mamei și cântece de leagăn melancolice.

Ţinându-și poalele cojocului cam mare, ca să nu se frece din greșeală de un perete sau să lovească vreun scaun, și străduindu-se să nu se uite spre patul în care dormeau Klara și pruncul, Bach a intrat în dormitor. Prin obloanele închise se strecura lumina slabă a dimineţii. Respiraţia Klarei nu se auzea, doar scâncetele pruncului răzbăteau în penumbră – pesemne se trezise. Sunetele acestea îi provocau mâncărimi în urechi și o durere în ceafa (ce păcat că soarta l-a lipsit de vorbire, și nu de auz, i-a trecut prin cap). Încruntându-se, Bach s-a dus repede la scrin, în căutarea cărţii – și din neatenţie a scăpat-o pe jos. Volumașul a căzut cu un pleoscăit ciudat. Aplecându-se, l-a ridicat în lumină – era acoperit de ceva întunecat, vâscos. Și degetele îi erau acoperite de același ceva întunecat. Și-a coborât privirea – ochii obișnuiţi cu întunericul au deslușit sub picioare o băltoacă neagră: se întindea în toată camera și dispărea undeva sub pat.

Punând cartea pe comodă și ţinându-și mâinile ude în sus, Bach s-a apropiat de Klara. Chipul ei abia se zărea pe pernă, alături de căpșorul nou-născutului. Cu vârfurile degetelor, străduindu-se să nu păteze pilota, Bach a ridicat-o de un colţ, apoi a tras-o pe toată.

În mijlocul patului se întindea o pată mare și întunecată – erau pătate și poalele cămășii Klarei, și picioarele goale, strânse stingher spre burtă. Stătea chircită, nemișcată, cuprinzându-și genunchii cu mâinile și îngropându-și faţa în bebeluș. În poziţia ei încremenită era ceva straniu, nefiresc, ca un fel de ghicitoare căreia trebuia neapărat să i se găsească răspunsul. Ce însemna acea poziţie absurdă a corpului? Mâinile încleștate în jurul genunchilor? Labele picioarelor contorsionate, parcă prinse într-un spasm?... Răspunsul era undeva foarte aproape, dar pruncul care scâncea îl împiedica să se concentreze. Bach a luat trupușorul transpirat și la mutat

cu grijă din pat pe podea. Nu a simţit dezgust – toate gândurile îi erau ocupate cu găsirea răspunsului la ghicitoare. Îi era cumva greu și dureros să gândească, de parcă i s-ar fi rostogolit niște bolovani mari în cap.

A hotărât să deschidă obloanele – la lumină se și gândește mai ușor. A ieșit afară și a ocolit casa, cufundându-se în zăpadă. A spart gheaţa de pe zăvoare și a deschis obloanele, fixându-le temeinic de pereţii acoperiţi de promoroacă. Ca și mai-nainte, palmele, atingând gheaţa, lemnul îngheţat și metalul, nu au simţit răceala. S-a întors în dormitorul inundat de lumină. Fără să-și scoată cojocul, s-a așezat pe marginea patului și a început să se uite la Klara.

Ce adânc dormea! Palidă, ca plămădită din zăpadă. Modelată din porţelan. Decupată din hârtie. Chipul ei parcă se micșorase, ochii închiși erau înconjuraţi de cercuri vineţii, iar pistruii de pe obraji, din aurii deveniseră de culoarea nisipului de râu. Liniile care mergeau de la baza nasului spre bărbie erau mai ascuţite, iar umbrele de sub pometi – mai adânci și mai întunecate. Numai părul rămăsese ca înainte – blond, cu reflexe de miere. Ce vrei să-mi spui cu toate astea, Klara?

În căutarea răspunsului, Bach și-a rotit ochii prin cameră. Iată scrinul, și pe el volumașul de Goethe. Scaunul cu spătar sculptat, înnegrit de vreme. Băncuţa îngustă. Podeaua de lut măturată cu grijă, în câteva locuri încă se mai văd dungile lăsate de mătura uzată. Pe jos – o baltă neagră strălucitoare. Cuţitul cu care fusese tăiat cordonul ombilical, cu lama acoperită de sânge uscat. Nou-născutul – mititel, umed-purpuriu, tot numai cute și riduri, dă din mânuţe și din picioruţe, deschide gura – pesemne, ţipă. Patul răvășit, cu pilota dată deoparte. Pata de pe cearșaf, de un roșu dens la lumina zilei. Deasupra – neclintita Klara, în lenjerie pătată…

Apa, și-a amintit el. În bucătărie așteaptă apa pregătită pentru spălat. Trebuie s-o spele pe Klara, până nu se răcește apa.

A adus găleata, ligheanul, polonicul. A băgat mâna în

apă – și o-a putut să-și dea seama dacă era caldă sau rece. iartă-mă, i-a spus în gând Klarei. O să te spăl cu apă, așa cum e. Sper că n-o să îngheţi.

A adus un burete, a scos din comodă un prosop curat. A turnat apă în lighean; și-a stropit mâneca cojocului, dar nu și l-a scos. S-a urcat cu picioarele pe pat, ca s-o ridice pe Klara de spate, și s-a încurcat în șireturi – a rupt cămașa, smulgând bucăţi de ţesătură, șnur și dantelă. A așezat trupul dezbrăcat în lighean și a început să-l spele.

Klara nu se supunea – se încăpăţâna ba să se lovească de podea cu capul dat pe spate, ba să-și întindă picioarele lungi și să le cufunde în băltoaca neagră. Rabdă, a rugat-o Bach, spălându-i tălpile, gleznele, genunchii, șoldurile înguste, burta căzută dizgraţios, sânii ca de piatră, claviculele fragile, gâtul subţire, faţa trasă. Când trupul ușor și tare al Klarei a devenit alb ca zăpada, fără nici cea mai mică pată întunecată, l-a strâns la piept, s-a ridicat din genunchi și a încremenit în mijlocul camerei, neștiind unde să-l pună: așternuturile de pe pat erau încă murdare.

În cele din urmă, și-a dat seama: în gheţărie. Uite unde era într-adevăr curat. L-a luat și l-a pus într-o ladă îngustă de lemn, plină cu bucăţi de gheaţă zdrobită amestecată cu zăpadă. Rabdă, a rugat-o din nou. După ce spăl casa, te iau de aici. Sper că n-o să îngheţi.

S-a întors în cameră. S-a așezat pe un scaun. În cap gândurile i se învolburau grele; între ele, licărea și răspunsul la ghicitoarea Klarei; răspunsul era uimitor de simplu, dar nu se lăsa găsit nicicum – aluneca, precum mirosul unei flori de anul trecut sau o melodie auzită în copilărie.

A început să presare nisip pe podea, ca să măture și băltoaca neagră, și apa care sărise în timpul spălării, și bucăţile de cămașă căzute pe jos, și toată această murdărie cine știe de unde apărută; dar mâinile îi tremurau și nu-l ascultau – a fost gata să scape găleata cu nisip; picioarele i-au devenit grele, de parcă ar fi fost încălţat cu pâslari de fier; i se împleticeau și cedau sub el.

Deodată, s-a împiedicat de ceva – trupușorul copilului. Era tot acolo, pe podea, dând din mânuţe. Gura îi era spuzită cu salivă vâscoasă – părea că ţipă.

Ce să facă cu această creatură străină, inutilă? S-o lase acolo? S-o ducă în gheţărie, lângă mama ei? Acum nu avea putere să se gândească la asta. Nu voia decât să pună trupușorul pe pat, ca să nu-l deranjeze când făcea curăţenie; l-a luat în braţe – și deodată a simţit cât de fierbinte e. Și mânuţele minuscule, ca niște lăbuţe de broască, și coastele firave, și burtica rotundă, și capul mare, cu feţișoara zmeurie de încordare, strălucind de salivă și lacrimi – toate erau cuprinse de o fierbinţeală atât de intensă, de parcă n-ar fi fost un copil, ci un ghem dens de foc.

Degetele și palmele lui Bach, care cu numai câteva minute în urmă nu fuseseră în stare să simtă gheaţa sau metalul încins, și-au recăpătat sensibilitatea, de parcă ar fi plesnit niște mănuși groase care le acopereau sau ar fi căzut o crustă de pe ele. Ars de pielea dogoritoare a copilului, i-a lipit trupul mic de burta lui, l-a cuprins cu braţele, s-a înfășurat în jurul lui, simţind cum îl năpădește pe dinăuntru o căldură umedă. Pruncul se sucea, se zvârcolea, scâncea, se îneca. Temându-se să nu scape trupul mișcător, Bach s-a ridicat și l-a băgat în sân – i-a alunecat ușor pe piept, i s-a întins pe coaste, continuând să se zbată și să scâncească frenetic, dar treptat s-a liniștit. Căldura emanată de copil i s-a răspândit curând în tot corpul – spinarea, umerii, capul parcă i se umpleau cu apă clocotită. Topindu-se în această căldură mult așteptată, Bach și-a lăsat picioarele slăbite să se îndoaie – s-a așezat pe pat, s-a întins pe o parte, a închis pleoapele. A dus palmele la faţă și a descoperit cu uimire că sunt umede: pesemne, plângea. Plângea în locul pruncului, care se liniștise la pieptul lui. Plângea ca un copil, din cauza unei suferinţe nelămurite: pentru lenjeria de pat pătată, care nu putea fi curăţată, pentru cămașa Klarei ruptă în bucăţele mici, care nu mai putea fi cusută. Pentru Klara, care acum era departe și nu mai putea s-o cheme. Pentru că zăcea,

mai rece și mai albă decât zăpada, într-o ladă de lemn, unde se ţin păsările tăiate și peștele mort. Pentru că ochii ei erau închiși, iar pe gene deja se așternise promoroaca. Plângea pentru că ea murise. Asta voise Klara să-i spună și se silise el să priceapă toată dimineaţa. Ghicitoarea era simplă, într-un singur cuvânt scurt. Înţelegând că găsise răspunsul corect, Bach a tresărit și a deschis ochii. Lacrimile i s-au uscat într-o clipă, iar căldura care-i năpădise membrele s-a i transformat într-un dor fierbinte, care-l ardea pe dinăuntru.

9

Bach a curăţat casa – la fel de temeinic cum o curăţase Klara cu o zi înainte. A ars în sobă cearșafurile pătate de sânge și zdrenţele cămășii de noapte. A pus așternuturi proaspete pe pat, a așezat cu grijă deasupra pilota de puf, a netezit cutele. A mâncat sârguincios *tiurea* de morcovi, fără să-i simtă gustul ori mirosul. A închis toate obloanele. A făcut ordine în curte, a tăiat câţiva bușteni care zăceau împrăștiaţi și i-a așezat în stivă. A încuiat ușile de la șopron și de la hambar. S-a spălat cu restul de apă caldă și și-a luat lenjerie de corp curată. Hainele – cojocul, vesta kârgâză, pantalonii și cămașa – le-a pus într-un teanc ordonat pe pat. Și-a pieptănat cu grijă părul și barba ude.

În tot acest timp pruncul a dormit liniștit, sforăind ușor, pe laviţa de lângă sobă, înfășat într-o cârpă care se aflase la îndemână și sprijinit cu perne. Și abia când Bach a stropit cu apă din ceainic gura sobei, stingând focul, și cărbunii au scos scântei, sfârâind îndelung, copilul a gângurit și s-a mișcat. Bach a pus repede la loc ceainicul pe plita care se răcea, a luat un scaun și a ieșit, închizând bine ușa după el. Ziua se apropia de apus: discul purpuriu al soarelui atârna jos peste pădurea neagră, albastrul nopţii năpădea cerul. Gerul îi ardea fruntea și obrajii aburiţi de apa caldă, pielea încă umedă a capului. A dus scaunul în gheţărie; ușa nu se încuia pe dinăuntru – a proptit-o cu un buștean. S-a așezat la căpătâiul lăzii pline cu gheaţă și zăpadă, s-a sprijinit cu coatele de genunchi și

și-a așezat bărbia în palmele desfăcute. Și a început să se uite la Klara.

Un întuneric dens umplea spaţiul, dar Bach distingea clar trăsăturile iubite, ca și cum ar fi fost luminate de nu mai puţin de o sută de lumânări sau de zeci de lămpi cu gaz. Admira albeaţa și netezimea pielii Klarei, doar în câteva locuri atinsă de riduri fine, genele lungi, care îi acopereau milos umbrele de sub ochi, linia subţire a gurii și paliditatea delicată a buzelor; până și ridurile acelea le admira, fiindcă îşi amintea când apăruse şi ce evoca fiecare dintre ele. Tăcerea Klarei ostoia dorul care-l cuprinsese. În fond, tocmai asta îşi dorise în toţi anii din urmă, i-a trecut prin cap. Să stea și s-o privească pe femeia iubită – la nesfârșit. Să fie a lui – să fie nedespărţiţi. Uite că a sosit timpul. E drept, îndată ce Bach se mișca oricât de puţin – tresărea străbătut de un fior pe șira spinării sau îşi îndrepta un umăr amorţit –, dorul adormit undeva înăuntrul său se trezea, săgetându-l dureros în cap și în piept; dar cu cât stătea mai mult nemișcat, cu atât îşi simţea mai puţin membrele și cu atât mai mult i se liniștea sufletul. Treburile iernii erau făcute, gândurile toate fuseseră gândite, sentimentele – trăite. Acum putea contempla tabloul cel mai important din viaţa lui, fără a fi abătut nici de deplasarea astrelor cerești (razele lor nu vor pătrunde în gheţărie), nici de schimbarea anotimpurilor (ușa și pereţii groși îl vor apăra de intemperii), nici de vreo altă deșertăciune pământească.

Bach a simţit cu ușurare că membrele îi amorţiseră și nu mai erau capabile de mișcare. Labele picioarelor nu mai puteau să se rotească și nici să dea din degete, genunchii să se îndrepte, spatele și gâtul să se întindă; ochii nu mai puteau să clipească ori să se mijească: poate că de mult erau strâns închiși, dar el nu putuse înţelege nici asta. Dar nici nu era nimic de înţeles: pe cerul negru asemenea cărbunelui luna strălucea atât de orbitor, încât lumea, luminată de razele ei, se înfăţișa limpede, în detaliu și celui care vede, și celui care doarme, până și celui orb. Această lumină albă și rece se strecura în gheţărie nu prin

crăpături, ca orice lumină, ci cumva altfel – cu aerul geros și șuieratul abia auzit al viscolului afară, cu mirosul zăpezii proaspete – și umplea repede locul. Fără a întoarce capul, Bach a văzut în lumina asta întreg spaţiul gheţăriei, de la prima până la ultima bârnă: pereţii acoperiri de promoroacă, cu zdrenţe de scoarţă de copac; lada I acută din scânduri groase, umplută cu bucăţi de gheaţă tăiată cu fierăstrăul, pe alocuri alb-tulbure și densă, pe alocuri transparentă și plină de bule; trupul de femeie întins deasupra – palid, străbătut de modelul capricios creat de venele albastre. S-a văzut și pe sine în gheţărie – chircit pe scaun, cu faţa ridată, părul rar și barba pe jumătate căruntă, cu ţurţuri mărunţi. A văzut și gheţăria toată, în întregime, nu numai pe dinăuntru, ci și pe dinafară: o baracă noduroasă, îngropată până la acoperiș în nămeţi, ușa îngustă din două scânduri abia vizibilă sub zăpadă. Și curtea a văzut-o, și ferma, și pădurea care o înconjura. Și munţii de pe malul drept, cu vârfurile zburlite ale copacilor ninși. Și pustiul alb al Volgăi, neted ca o foaie de hârtie. Și pustiul alb al stepei, foșnind din loc în loc din cauza ierbii îngheţate și ţepos din cauza arbuștilor. Lumea era minunată și neclintită, se deschidea ascultătoare în faţa ochilor săi, cum se deschid paginile unei cărţi, răsfoite de o mână nerăbdătoare. Cu un mic efort de voinţă, Bach s-a ridicat deasupra malurilor și le-a privit de sus – dintr-un punct atât de înalt, încât capetele orizontului se rotunjeau și se îndreptau în jos, iar Volga însăși se transforma într-un șarpe lung, care se ondula pe pământ în curbe mărunte. S-a lăsat mai jos – și și-a îndreptat privirea spre pătura de zăpadă, urmărind jocul luminii pe faţetele particulelor de gheaţă, examinând alcătuirea fiecărui cristal, observându-le diversitatea și geometria desăvârșită.

În lumea aceasta pătrunsă până în cele mai mici cotloane de razele scânteietoare ale lunii nu era loc pentru umbră – scăldate în aceeași lumină, obiectele şi fiinţele se conturau fără laturi umbrite sau cusururi ascunse. Nici pentru mișcare nu era loc în această lume strălucitoare – viscolul stârnit de suflarea vântului nu se învârtejea pe

troiene, firele de iarbă ce se iţeau de sub zăpadă nu tremurau. Luna atârna neclintită pe cerul de cerneală, fără să-și schimbe poziţia cu trecerea timpului, parcă ţintuită la locul potrivit de o mână necruţătoare. Iar în stepă, nu departe de mal, încremeniseră în aer două corpuri mici: o bufniţă sură îşi desfășura aripile deasupra pământului și îşi întindea în faţă picioarele cu gheare rapace; coada ei desfăcută aproape atingea zăpada, ochii galbeni priveau înainte, unde pe pojghiţa lucioasă de gheaţă alerga un șoricel; trupușorul acestuia a încremenit într-un salt lung – cu lăbuţele roz golașe, cu degeţelele răsfirate întinse într-o mișcare disperată, cu urechile rotunde pliate strâns, cu ochișorii holbaţi de spaimă. Cei doi erau suspendaţi în aer, când privirea lui Bach abia trecea de graniţele gheţăriei, și au rămas suspendaţi în tot timpul în care el a cercetat lumea aceea stranie.

Dacă ar fi vrut, Bach ar fi putut vedea acum mult mai multe: și Gnadentalul, și celelalte colonii, și așezările îndepărtate de pe malul drept, și Saratovul cu bisericile lui semeţe, și Kazanul cu minaretele lui colorate, și imperialul Petersburg, ba chiar și întinsa Mare Germană, pe malurile căreia se afla imperiul german, îndepărtata patrie a strămoșilor. Dar în inima lui obosită nu era loc pentru lăcomie și curiozitate – ea nu tânjea decât să revină în mica gheţărie, unde îl aștepta frumoasa femeie părăsită. Simţea în piept o înţepătură abia sesizabilă – regretul că n-o să poată să povestească despre cele văzute, sau măcar să încerce să le aștearnă pe hârtie – nici pentru Klara, nici pentru altcineva. Dar a alungat acest gând și s-a lăsat în jos, în baraca acoperită de promoroacă. Nu voia să se întoarcă pe scaunul așezat timid lângă lada cu gheaţă. Mult mai mare era dorinţa de a se transforma într-una dintre bucăţelele de gheaţă de la căpătâiul Klarei. Și Bach s-a transformat – printr-un efort de voinţă, a pătruns în gheaţă și a încremenit în ea, simţind alături trupul rece și tare al Klarei, devenind el însuși treptat rece și tare. Poate că lumea pe care o văzuse în jur, s-a gândit el în cele din urmă, era atât de încântător neclintită, încât era și ea un

bloc mare de gheaţă; aceste tablouri încremenite – și ferma lui Grimm, și pădurile de pe malul drept al Volgăi, și stepele de pe cel stâng, și însăși Volga, și bufniţa care vâna șoarecele – toate fuseseră prinse într-o clipă de marea forţă a frigului și îngheţate într-un cristal neasemuit de pur, așa cum e prinsă o muscă într-o bucată de chihlimbar transparent.

Melodiile abia auzite ale acelei lumi amorţite – trosnetul gheţii între bârnele barăcii, scârţâitul trunchiurilor de stejar în pădure – s-au stins, s-au prefăcut în liniște. Auzul lui Bach s-a dizolvat în această liniște binecuvântată, așa cum tocmai i se dizolvaseră în gheaţă gândurile și sentimentele. Numai un sunet îndepărtat – un urlet de lup sau poate un ţipăt de pasăre – se auzea singuratic tulburând tăcerea. Și n-avea cum să se apere de acest glas agasant. A simţit în adâncul trupului o tresăltare slabă, apoi iar și iar – ciudă. Cu un efort de voinţă, Bach a încercat să-și potolească iritarea crescândă, și n-a putut: glasul răsuna tot mai puternic, alimentând această ciudă, umflând-o și aţâţând-o. S-a trezit deodată așezat din nou pe scaun – îngheţat, cu mâinile și picioarele înţepenite. Iar glasul răsuna întruna, răsuna mai tare – parcă în derâdere. Stârnite de acest glas stăruitor, s-au trezit și celelalte sunete, i-au năvălit în urechi: viscolul foșnea-șuiera pe pojghiţa de gheaţă, vântul vuia-vâjâia pe acoperiș, crengile îngheţate ale merilor din livadă trosneau-pocneau. Îi venea să smulgă bucăţi de ţesătură de sub el și să și le înfunde în urechi, ca să nu mai audă această orchestră, dar degetele îngheţate nu-l ascultau. Și-a acoperit urechile cu palmele, dar glasul i se oploșise în cap, undeva înăuntrul craniului. În cele din urmă a înţeles: pruncul plângea din toţi rărunchii în casă, chemându-l la el. Cum de putea să-l audă – prin ușa de la intrare căptușită cu un cojoc ca să nu intre frigul, prin pereţii din bârne și peste curtea întinsă, prin care se învârtejea viscolul? Dar îl auzea, și tot mai limpede cu fiecare clipă: parcă ușa de la casă ar fi fost dată de perete și copilul ar fi fost adus intenţionat afară, mai aproape de gheţărie.

Când au început să-i pulseze tâmplele de la ţipătul pătrunzător al pruncului, Bach a șuierat de ciudă, a sărit în sus și, şchiopătând pe picioarele-i amorţite, s-a târât în casă. iartă-mă că te părăsesc, i-a spus în gând Klarei. Mă întorc repede, promit. Copilul, care ieșise de sub cârpe și prosop, răcnea și se zbătea pe laviţă; deschidea gura des, cu lăcomie, feţișoara i se întorcea în toate părţile, încercând să prindă un val de miros ori de căldură; deodată a tresărit puternic, și capul lui ca un dovleac rotund a rămas atârnând periculos spre podea. Bach n-a înţeles nici el cum s-a întâmplat asta, dar într-o clipă a fost deja în genunchi și a prins în braţele care abia îl ascultau trupușorul fierbinte ieșit din mormanul de cârpe. Și din nou l-a ars, de-ai fi zis că prinsese niște cărbuni încinși. Copilul, simţind alături un corp străin, a început să ţipe mai tare, trăgând puternic aer în piept, întinzând rapace buzele și încercând să prindă cu gura mâna lui Bach sau mâneca de sub ea.

Dezgustat și de trupul său, care se grăbise atât de nepotrivit să sară în ajutorul nou-născutului, și de pruncul însuși – insuportabil de fierbinte și guraliv, solicitant, nelăsându-l să fie lângă Klara –, Bach s-a plimbat prin casă, ţinând în braţe creatura urlătoare, împiedicându-se de obiecte și neștiind cum să oprească acest ţipăt insuportabil, care făcea să-i crape capul de durere. A dat să arunce copilul pe pat, să îngrămădească perne pe el, să-l acopere cu pilota, dar mâinile lui răvășeau singure pernele la loc, ridicau pruncul în aer. L-a pus în sân, dar acum pruncul nu voia să adoarmă. Într-un târziu, a priceput: a luat de pe plită ceainicul rece, i-a pus ciocul în gura deschisă a bebelușului și l-a înclinat cu grijă, făcând să curgă apa rămasă – copilul s-a liniștit imediat și a început să sugă lacom, muncindu-și energic obrajii și icnind la fiecare înghiţitură. A supt toată apa, și-a rotit ochii, a oftat întretăiat și s-a lăsat moale. Adormise.

Să-l lase să doarmă în casă? Cu siguranţă avea să se trezească – după un ceas sau două – și să-l deranjeze din nou. Să-l acopere cu perne acum, când dormea? Să-l pună

în comodă sau într-un cufăr, să-l înfășoare cât mai bine, să așeze deasupra alte haine – cojoace, scurteici, fuste și șaluri de lână? Nu, Bach n-ar fi putut. De altfel, și vocea bebelușului era atât de pătrunzătoare, încât aceste măsuri aveau să se dovedească pesemne insuficiente. Ce să fac eu cu copilul tău, Klara?... Era o singură soluţie – să-l ducă în Gnadental și să-l lase la ușa bisericii. Apoi să se întoarcă și să stea liniștit, în tăcere lângă cea pe care o iubea – pentru totdeauna.

Bach a oftat. Încruntându-se înciudat, și-a pus pantalonii, cămașa, vesta kârgâză, cojocul și căciula de postav îmblănit. A

Înfășurat copilul care gângurea în somn în niște cearșafuri, apoi în pilota de puf, și l-a legat mai strâns, ca să-i fie mai ușor să-l poarte. A ieșit din casă și, în strălucirea blândă a lunii de culoarea untului, atât de puţin asemănătoare luminii tăioase pe care o arunca de obicei asupra încremenitei lumi de gheaţă, a pornit spre colonia natală.

A mers mult, istovitor de mult, punând cu greutate un picior în faţa celuilalt și înfruntând durerea din spate, de parcă ar fi traversat nu Volga, ci întreaga imensitate a stepei. Când ajunsese trupul său atât de șubred? În anul chinuitor în care așteptase rodul pântecului Klarei? în ultima zi? în acele câteva ore în care zburase deasupra ţinuturilor natale, privindu-le din înălţimi, deplasându-se prin puterea gândului din cer pe pământ și înapoi? Și de câţi ani nu mai fusese în Gnadental? De patru? Cinci? Dacă nu socotim drumul acela în sat noaptea, când descoperise în piaţă urmele măcelului asupra nefericitelor vite? Sau anul precedent, când mersese pe străzi și numărase casele părăginite? Bach nu mai fusese în Gnadental de șapte ani întregi – de șapte ani nu mai fusese în lume, nu știa ce trăiește această lume şi cum trăiește. Iar ziua de astăzi nu avea să întrerupă această sihăstrie – voia să facă totul cât se putea de repede: să pună copilul pe treptele bisericii și să se îndepărteze pe dată, fără să se uite în jur, fără să acorde vreo atenţie noutăţilor și schimbărilor. În fond,

dacă strania lume de gheaţă nu reușise să-l atragă cu frumuseţile sale încremenite, cu atât mai mult îi va fi cu neputinţă acest lucru lumii reale.

Gnadentalul arăta sărăcăcios, aproape mizer. Bach s-a împleticit pe strada principală, ţinând la subraţ legătura cu copilul adormit și oprindu-se din când în când să se odihnească. Nu-și ridica privirea mai sus de troienele de zăpadă, dar pustietatea din jur era atât de evidentă, încât ar fi fost absolut imposibil să n-o observe. De ambele părţi ale străzii, în loc de clădiri se căscau găuri: numai fundaţii de piatră și resturi de gard. Multe locuinţe erau părăsite de stăpânii lor: se holbau orb una la alta cu ferestrele bătute în scânduri, se încovoiau sub acoperișurile de mult nereparate, cu cozoroace groase de gheaţă; bărcile aruncate la porţi erau găurite, cu fundurile uscate, ca și cum n-ar fi fost folosite de ani de zile. Casele locuite rămăseseră pesemne mai puţine decât cele părăsite: mirosul reconfortant de bălegar ars, care domnea de obicei iarna peste colonie, acum prea puţin se simţea, diluat în duhoarea stătută a căminului părăsit. Pe drum abia dacă se vedeau urme, de parcă iarna toată n-ar fi trecut pe el nici zece sănii; doar pe de lături, de-a lungul gardurilor, se deslușeau vag niște poteci bătătorite de pași.

Liniștindu-se cu gândul că măcar un colonist tot o să treacă neapărat pe la biserică, Bach a lăsat în urmă piaţa cu trei ulmi (fiecare era împodobit, nu se știe de ce, cu câte o bucăţică de pânză roșie), puţul din bârne, prăvălia de kerosen și pe cea de lumânări. A ajuns la *Kirche* și a încremenit: treptele erau îngropate în nămeţi, pe ușă atârna un lacăt, alb de la gheaţa așezată pe el. Acest tablou era atât de neobișnuit, încât Bach a uitat că-și promisese să nu privească lumea din jur, ci doar să se furișeze într-o umbră oarbă și indiferentă.

A înconjurat biserica: geamurile în ogivă străluceau, sparte. Unul dintre ele era acoperit cu o pânză tot roșie, cu bizara inscripţie „înainte, în întâmpinarea zorilor!”; ţesătura se întărise în ger – se legăna în vânt ca o foaie de placaj, și se lovea de pervaz cu un zgomot surd, dur.

Casa parohială însă părea locuită: zăpada din pridvor era curăţată, ţurţurii rupţi de pe streșini de o mână grijulie. Pesemne că pastorul Adam Händel încă mai locuia în Gnadental. Ce forţă incredibilă i-a putut face pe coloniști să închidă biserica, și încă atât timp cât pastorul era încă în viaţă? O biserică închisă e totuna cu o apă uscată sau o zăpadă încinsă. Bach nu știa că există așa ceva. Vezi, i-a spus el în gând Klarei, nu degeaba te-am protejat de lume atâţia ani. Dar noi doi nu mai avem nimic de-a face cu toate astea.

A hotărât să lase copilul acolo, în pridvorul casei parohiale. A pus bocceaua strânsă pe treptele curăţate, ridicând ușor un colţ al pilotei, ca pruncul să nu se sufoce. A aruncat o privire spre cerul negru, spre constelaţia Pleiadelor, coborâtă aproape de linia orizontului: se apropia dimineaţa – era timpul să plece.

Deodată, i-a trecut prin cap: totuși, al cui era copilul? Al căruia dintre cei trei musafiri nepoftiţi? Al ţăranului cu pometi de kalmâc? Al bătăiosului cu ochi obraznici? Al flăcăiandrului palid cu fruntea plină de coșuri și mărul lui Adam ieșit în afară? Al cui copil l-ai purtat în pântec vreme de nouă luni, Klara? Gândul era infam şi chinuitor; altă dată Bach şi-ar fi interzis să reflecteze la asta, ca să nu-şi tulbure sufletul, dar acum, nu știa de ce, întrebarea nu-i stârnea în suflet nimic altceva decât indiferenţă. De altminteri, în ajunul uniunii veșnice în gheţărie trebuia să cunoască răspunsul – nu ca să se tortureze, ci numai și numai în vederea stabilirii adevărului. Are rost să te ascunzi de adevăr, dacă el, iată-l, stă la un braţ distanţă și scâncește, scoţând norișori albi pe nările lui minuscule? Bach a întins mâna, care-i tremura de oboseală, a dat la o parte colţul pilotei și s-a uitat pentru prima dată cu atenţie la nou-născut.

Fetiţa semăna cu mama ei, semăna uimitor. Oricine ar fi fost tatăl, el nu se oglindea pe chipul ei – nici o singură linie, culoare sau formă. În fizionomia boţită, cât un pumn de mică, se citeau atât de limpede rudimentele tuturor trăsăturilor Klarei, încât Bach a simţit că se

înăbușă; și-a scos căciula din cap, s-a aruncat în genunchi în faţa pridvorului și și-a apropiat faţa de bebeluș, nevenindu-i să creadă că putuse să nu observe această asemănare incredibilă. Pielea cea mai fină acoperea fruntea bombată, cunoscută, pe care se desenau dureros de cunoscutele sprâncene, încă subţirele, cu doar câteva fire; sub ele se ascundeau cutele ochilor și tot atât de cunoscutele gene lungi; nasul, nu mai mare decât vârful degetului mic, privea deja cârn în sus, și se întrezărea pe el o spuzeală aurie – prevestind viitorii pistrui. Bach recunoștea în aceste trăsături chipul Klarei, așa cum în bobocul unei flori de stepă ar fi recunoscut viitoarea lalea sau viitorul mac.

Brusc și-a dat seama că pruncul nu se mai afla pe trepte, ci în braţele lui. Că el stă în genunchi, ţinând ghemotocul în faţa lui – fără să aibă putere nici să se ridice și să-l ia cu el, nici să-l lase în pridvor. Dinăuntru s-a auzit un sunet – se trântise o ușă sau căzuse ceva pe jos – și geamul s-a luminat slab: pesemne unul dintre stăpânii casei fusese trezit de zgomotul de pași pe uliţă și cerceta prin ferestruică silueta care mișuna la intrare. Bach s-a ridicat grăbit din genunchi și a plecat, făcând zăpada să scrâșnească și strângând la piept copilul adormit.

Nu se putea închipui o prostie mai mare. Și o trădare mai mare faţă de Klara, care aștepta la fermă. Și un chin mai mare pentru el. Bach pășea cu trudă pe poteca abia vizibilă printre nămeţii de pe marginea drumului – și deodată a observat cu uimire cum casele și copacii trec mai repede pe lângă el, iar el, gâfâind, scăldat în sudoare, aleargă iute, ca prin minune fără să se împiedice și fără să scape în zăpadă ghemotocul mare, emanând căldură chiar și prin grosimea pilotei.

Ce era toana asta neașteptată? O scurtă întunecare a minţii, sau un semn al suferinţei sufletești care se desprindea de durere? Și ce să facă acum el, un om bătrân, obosit, cu acest copil străin?

Supărat pe el însuși, a vrut să lase pruncul într-un alt pridvor – al starostelui Dietrich sau al pictorului Fromm; și

din coșurile caselor acestora se ridicau spre cer niște dâre de fum umede. Și iarăși n-a putut. Ceva îl reţinea, parcă-l copleșea o negură deasă. A hotărât că se va întoarce la fermă și va compara mai atent cele două chipuri – al mamei și al fiicei; cu siguranţă se vor găsi diferenţe, nebunia lui va deveni evidentă, și negura se va risipi. Iar în noaptea ce urma avea să poată duce copilul în Gnadental.

Iartă-mă, i-a spus în gând Klarei. Vezi doar: ceva e în neregulă cu mine. O să trebuiască să aștepţi – o singură zi încă.

Când a traversat piaţa, pruncul a mormăit și a gemut somnoros, plescăind din buze și ţuguindu-le. Vrea să mănânce, a înţeles Bach. Bebelușii vor să mănânce des. Și de data asta apa din ceainic n-o să fie de ajuns. E nevoie de mâncare. De lapte proaspăt. Dar să meargă prin curţi, să-i trezească pe coloniști și să se înţeleagă cu ei prin mugete și gesturi era zadarnic – aveau să-l gonească cu ochi răi, somnoroși. Nu putea decât să fure lapte – să se strecoare în vreun grajd și să-l mulgă în orice strachină sau urcior ar găsi pe acolo…

Bach îşi observa cu spaimă mersul gândurilor, se observa pe el însuși furișându-se prin colonia adormită – ca un lup noptatic, ca un hoţ noptatic.

Curţile cele mai bogate, unde în staule se găseau cu siguranţă și vaci cu ugerul greu, și capre cu sfârcuri rozalii atârnând până la pământ, și iepe cu mânji pe picioare subţiri – toate aceste curţi fuseseră devastate de mult. Mai rămânea să-şi încerce norocul în gospodăriile mai sărace – de pildă, la pioșii soţi Brecht: aceștia erau faimoși pentru că niciodată nu-și încuiau peste noapte porţile, ba nici chiar ușile, bizuindu-se în toate pe voia Domnului. În ultimii șapte ani casa lor se decolorase și se dărăpănase vizibil, dar încă scotea un fum firav – încă mai trăia. Bach cu o mână a apucat mai bine copilul care scâncea nerăbdător, iar cu cealaltă a atins cu grijă mânerul porţii: era deschisă, ca de obicei. Măcar un lucru rămăsese neschimbat în Gnadental.

Klara, mă sperie propriile mele fapte.

A intrat. În curte însă era pustiu, niciun semn de viaţă: nu respirau în grajd vaci somnoroase, nu băteau din copite boi și cămile. Nu erau animale – niciunul. Așa cum nu erau nici în gospodăria ţesătorului Diesel, nici în a înstăritei văduve Koch, ba nici în a măcelarului Hauff – pe la toţi a trecut în noaptea aceea Bach.

Klara, ce face copilul tău din mine?

La unii s-a strecurat printr-o gaură în gard, la alţii, prin grădina acoperită de zăpadă. Și fiecare curte era pustie, rasă ca-n palmă: nici balegă de vacă, nici cocoloașe puturoase de lână de oaie, nici urme de copite de berbeci pe zăpadă. Bach umbla încoace și-ncolo prin Gnadental, uitând de oboseală și strângând tot mai tare la piept pruncul care scâncea nemulţumit, scuturându-l din ce în ce mai disperat. Dacă se trezește și începe să plângă o să fie nevoit să fugă din colonie cât îl ţin picioarele. Fără lapte…

Klara, oare înnebunesc?

Deodată a simţit un miros puternic, ușor dulceag: lână de capră și căldură de animal. Și-a acoperit ochii, a adulmecat – mirosul venea din curtea morocănosului uriaș Böll-cu-Mus-l

tăţi, despre care se spunea că dacă iubește pe cineva pe lumea asta, atunci aceasta e numai pipa lui din lemn de nuc, care îi atârnă implacabil de sub mustăţile neîngrijite.

Ai răbdare, i-a spus el în gând bebelușului. Se pare că avem noroc.

Și pruncul a avut răbdare – a mai dormit liniștit încă vreo jumătate de oră, timp în care Bach l-a împins printr-o crăpătură de sub gard, iar el a sărit gardul, călcând peste ulucile neglijent bătute; s-a strecurat în curtea interioară, înconjurată de un gard de nuiele, a ridicat zăvorul de la portiţa care dădea spre grajd și s-a trezit brusc în mijlocul unei turme de capre, vreo cincizeci, poate chiar mai multe. Caprele erau atât de înghesuite în grajd, încât aproape se încurcau în coarne. Aveau somnul ușor: la apariţia lui Bach au început să se agite, să se împingă cu coastele tari, să lovească cu copitele în podea și cu coarnele în pereţi. Când reușise veșnic lefterul Boll-cu-Mustăţi să adune o

asemenea turmă?

Bach a așezat cu grijă copilul pe pragul grajdului. A întins mâna spre dreapta și a pipăit peretele – de obicei acolo, nu departe de tocul ușii, erau atârnate tot felul de ustensile. A dat de niște cuie goale. Ce mai gospodar: de turmă și-a făcut rost, dar de răzuitoare, ţesale și găleţi pentru adăpat a uitat. A ţâșnit în curte, unde văzuse lângă perete un morman de bulendre, a extras din el un capac de separator boţit, dar încă întreg – mergea în loc de strachină. S-a întors la capre. N-a închis ușa; s-a așezat pe vine și a început să caute la lumina palidă a lunii, în norul mișcător de picioare slăbănoage și lână, un uger mai rotund și mai greu. L-a găsit. S-a dus la capra aceea; a bătut-o încetișor pe spinarea costelivă, liniștind-o, și i-a pus sub copite strachina găsită. Și-a încălzit degetele suflând în ele şi le-a umezit cu salivă, ca să fie mai moi. A mângâiat ugerul pe umflăturile venelor, până la sfârcurile tari ca piatra. A strâns pum nul, trăgând laptele – un șuvoi drept a lovit cu zgomot fundul de tinichea, de parcă l-ar fi împușcat. Capra nu fusese mulsă de mult, de aceea a stat supusă și a așteptat cu răbdare cât și-a iacut Bach de lucru cu ugerul ei umflat. A observat că nu era ţesălată, lâna îi atârna în cocoloașe, iar copitele neîngrijite se curbau în niște excrescenţe urâte – prost se mai îngrijea Böll de animale, degeaba adunase o turmă impresionantă.

Primele picături mulse le-a lăsat să curgă pe jos („a dat de băut pământului”, cum ziceau coloniștii), pe celelalte le-a strâns. A ieșit aproape o strachină plină: mai mult de un litru de lapte gras, aromat – aproape fierbinte, scoţând aburi în ger. A luat copilul la subraţ și a scos cu grijă vasul neacoperit afară, străduindu-se să nu-l verse – afară din grajd, din curte, din Gnadental. La mijlocul Volgăi, la ceasul întunecat dinaintea zorilor, când luna se cufunda în nori iar soarele încă nu se arătase, copilul s-a trezit totuși și a început să plângă de foame. Nu putea să bea din strachină. Bach a trebuit să se lase pe vine în zăpadă, să-și lipească pruncul de burtă și, apărându-l de vânt cu cojocul, să-și înmoaie marginea cămășii ieșite din

pantaloni și s-o pună în gura deschisă lacom a bebelușului. După ce s-a săturat, sugarul a adormit. A adormit și Bach – a reușit cu greu să ajungă acasă, a aprins câteva lemne în sobă și s-a târât în patul rece, sub pilota de puf, care se impregnase de mirosul cald al pruncului (la început a vrut să se ducă să doarmă în gheţărie, dar s-a temut că bebelușul o să înceapă din nou să ţipe dacă-l lasă singur în casă). A așezat copilul la capătul celălalt al patului – între perne, ca să nu cadă.

Când primele raze de soare au răzbătut prin crăpăturile obloanelor închise și s-au furișat în camera bine măturată, dormeau amândoi duși – Bach şi fetiţa nou-născută. El era întins, ca de obicei, cu mâinile încrucișate pe piept. Iar fetiţa nu se vedea: se rostogolise de mult peste toate pernele, se băgase în cutele boţite ale pilotei și îşi croise drum printre ele, ca să se lipească cu faţa, burta, picioarele de trupul mare și cald al bărbatului, ale cărui cămașă și mâini miroseau a tot ce era mai important pentru ea – a lapte proaspăt.

10

Bach s-a trezit abia după miezul zilei și a găsit lângă el ghemotocul cald. Și parcă l-a văzut pe copil din nou pentru prima oară: fiecare mânuţă și picioruș erau atât de mici și de gingașe, încât a încremenit de încântare, neștiind cum să dezlipească de el aceste palme și tălpi minuscule, această delicateţe și moliciune – temându-se s-o atingă, ca să nu-i zgârie din greșeală cu degetele pielea subţire, să nu-i frângă oscioarele fragile. De ce nu se temuse de asta înainte? De ce cu o zi înainte târâse pruncul ușor, ca pe un braţ de vreascuri, ba vârându-și-l mai bine la subsuori, ba băgându-l pe sub gard, ba lăsându-l pe pragul grajdului?

Bach vedea pentru prima dată lângă el o fiinţă mult mai slabă și mai lipsită de apărare decât el. A întins mâna spre corpul copilului – o mână mare, cu degete tari și unghii mari, cu o dungă neagră lăsată de munca pământului, cu palma puternic ridată, îmbrăcată în piele fleșcăită, poroasă. Mâna aceasta, obișnuită să taie lemne

îngheţate și gheaţa tare ca piatra a Volgăi, ar fi putut să acopere complet căpșorul copilului și să-l zdrobească dintr-o mișcare; ar fi putut să apuce gâtul moale și să oprească orice mișcare a aerului prin el cu o strângere ușoară. Mâna lui Bach – nepricepută, uneori neputincioasă în lupta cu apa râului, care îi refuza până și cea mai mică pradă la pescuit, cu ninsorile care se nărăveau să îngroape ferma până la acoperiș, cu vânturile aprige de primăvară ce se lăcomeau să smulgă din rădăcini livada de meri – mâna aceasta se afla lângă prunc, atotputernică: putea să-i prelungească viaţa fragedă sau să i-o ia. Corpul lui Bach, vânos și ușor, expus la răceli dese și atins deja pe alocuri de pete de bătrâneţe, era lângă prunc corpul unui uriaș, ameninţător și omnipotent.

Se uita la copil, incapabil să-și desprindă privirea. Cele patru lăbuţe care se lipeau cu sete de el, fiecare doar un pic mai lungă decât degetul lui arătător – oare peste câţiva ani se vor lungi, vor fi acoperite de carne, se vor transforma în mâini și picioare? Trupușorul catifelat, înăuntrul căruia încă nu se văd nici coastele, nici mușchii, nici măcar șerpișorul coloanei vertebrale – oare va crește și se va întări, se va umple de forţă? Și mutrișoara boţită care-i tot cade pe umăr se va descreţi și se va transforma oare, va deveni un chip neted? înfierbântat de aceste gânduri haotice și speriat de revelaţia neașteptată a puterii sale, Bach s-a eliberat din micuţa îmbrăţișare și s-a târât în gheţărie – să-și pună gândurile în ordine și să-și răcorească mintea.

Scaunul stătea tot acolo, la căpătâiul lăzii. Și Klara zăcea tot acolo, tot așa. Chipul îi era senin, pielea albă și netedă. Mâinile lungi și fine și picioarele lungi și subţiri îi stăteau atât de simetric, încât amintea acum nu de o statuie, ci de o păpușă de porţelan făurită de un artist iscusit. Părul, desprins în timpul nașterii din pieptănătura strânsă, îi înconjura fruntea ca un nor de aur sfâșiat. Bach ar fi vrut să aducă o perie și să-i pieptene șuviţele neascultătoare, dar a observat că ele se acoperiseră deja la bază cu un strat subţire de promoroacă și se albiseră – și

nu s-a mai apucat să distrugă această frumuseţe, a lăsat-o așa cum era. Promoroaca acoperise și sprâncenele Klarei, și genele lungi, chiar și firișoarele mici, vizibile doar la lumina cea mai puternică, de pe tâmple, de pe puntea nasului, de pe buza de sus – astfel că faţa ei ca de zăpadă scânteia abia observat în razele soarelui.

Iartă-mă, i-a spus Bach în gând. Acum nu pot să rămân cu tine. Mai dă-mi puţin timp. Vezi doar, copilul tău face să se petreacă lucruri stranii cu mine.

I s-a părut că gheaţa din ladă nu e destul de transparentă – s-a dus la Volga și a scos alta; a ales pentru Klara bucăţile cele mai mari și mai frumoase, privindu-le în zare și evaluând meticulos refracţia razelor de soare, desenul, precizia muchiilor, înainte de asta a hrănit copilul care se trezise, amestecând lapte cu apă fiartă și turnându-i-l în guriţă cu o linguriţă îngustă de tablă.

A acoperit-o pe Klara cu gheaţă proaspătă, a presărat deasupra zăpadă proaspătă, culeasă nu de pe jos, unde curăţenia ei ar fi putut să fie distrusă insesizabil pentru ochiul liber de vreun șoarece sau alt animăluţ, ci de pe crengile înalte ale copacilor.

Descoperind pe corpul pruncului o spuzeală, mai întâi l-a spălat în ligheanul de aramă – temându-se să nu-l rănească, temându-se să nu-i scufunde căpșorul în apă, să nu-i fie apa prea rece sau prea fierbinte. L-a clătit cu un decoct de rostopască și mușeţel, adunate de Klara în vara trecută, apoi s-a spălat și el (de obicei se spăla după Klara în aceeași apă – vedea în acest obicei demult instituit de ei un sens important și plăcut).

A pieptănat totuși părul Klarei, l-a împletit în cosiţe netede și i l-a încolăcit în creștet – ca și cum i-ar fi pus o coroană. Dacă ar fi fost primăvară, i-ar fi împletit cununi din flori de in albastre și maci roșii, lalele de culoarea focului și anemone purpurii; acum însă i-a împodobit pieptănătura cu panglici de dantelă din străfundurile cufărului voluminos al Tildei.

A spălat vraful de cearșafuri pătate de copil în primele zile de viaţă. Le-a spălat cu apă sărată din fântână

și le-a limpezit cu apă proaspătă, curgătoare, în cea mai apropiată copcă, așa cum făcea Klara. A întins lenjeria udă lângă casă. Vederea dreptunghiurilor albe care pluteau solemn prin curte îi amintea atât de viu de Klara, încât lui Bach îi venea să le smulgă și numai cu mare greutate a reușit să se liniștească: să atârne rufele în altă parte, distrugând astfel ordinea obișnuită a lucrurilor, ar fi fost și mai insuportabil.

I-a împodobit Klarei gâtul cu mărgele galbene din coral artificial, urechile cu cercei de sticlă, încheieturile mâinilor cu brăţări tătărești de aramă, găsite pe fundul aceluiași cufăr al Tildei. A vrut s-o îmbrace în ceva elegant, dar trupul ei gol era minunat şi fără asta.

A făcut scutece pentru copil din cearșafuri și prosoape vechi. Pentru a înfășa copilul când dormea a folosit câteva cămăși de noapte, pentru a-l acoperi – un șal călduros cu bucle mari şi o fustă de lână brodată cu șnururi colorate. Se temea că lucrurile se vor impregna de mirosul pruncului și vor pierde aroma trupului Klarei, dar asta nu s-a întâmplat: nou-născuta mirosea ca mama ei. Cu deosebire puternic era acest miros în creștet, unde pulsa des și înduioșător un rombuleţ care acoperea oasele craniului, încă incomplet formate, și în cutele de după urechi. Când a descoperit acest lucru, Bach a început să-și lipească faţa de căpșorul copilului și să tragă în nări mirosul pe care-l emana – de mai multe ori pe zi; noaptea nu dormea, stând cu faţa cufundată în ceafa sau tâmplele micuţei.

A învăţat să legene copilul: o dată, seara, acesta nu putea adormi și Bach a trebuit să-l scuture îndelung, ţinându-și coatele în lături și plimbându-se agitat prin casă. Când aproape se lumina de ziuă, punând bebelușul aţipit în pat, s-a trezit fredonând o melodie simplă – unul dintre cântecele de leagăn pe care le cânta Klara în timpul sarcinii.

S-a speriat când, câteva zile mai târziu, cojiţa de pe buric, care semăna cu un nod, s-a desprins deodată de burta bebelușului lăsând în urmă o gropiţă adâncă, ușor

sângerândă. Mica rană nu l-a deranjat pe prunc și s-a vindecat repede.

S-a speriat din nou când a văzut într-o dimineaţă în curte niște urme de lup răsfirate: animalele veniseră noaptea la fermă, dăduseră târcoale casei, dar nu reușiseră să intre în gheţăria zăvorâtă, plecaseră cu coada între picioare…

Bach a trudit neobosit zile în șir. Se împărţea între cele două femei – cea adultă şi cea abia născută. Ori de câte ori întârzia în gheţărie, plânsete stăruitoare îl chemau în casă. Ori de câte ori petrecea câteva ore în casă, sentimentul de vinovăţie că o părăsise pe Klara îl mâna înapoi în gheţărie. Părea să fi slăbit în aceste câteva zile, deși cu greu ar fi fost cu putinţă așa ceva: și așa mâinile și picioarele lui erau numai vene și oase acoperite cu piele. Într-o dimineaţă i s-a părut că e bolnav: faţa și gâtul îi ardeau, măruntaiele îl dureau crunt, spatele la fel; ţipătul stăruitor al copilului l-a ridicat din pat, i-a alungat durerea din mușchi, iar frigul din gheţărie i-a răcorit fruntea încinsă; n-a reușit să se îmbolnăvească – până la amiază, Bach uitase deja de indispoziţia de dimineaţă. În tot acest timp nu s-a putut hotărî să ducă fetiţa în gheţărie și s-o compare cu Klara: asemănarea dintre ele era evidentă.

După o săptămână, laptele furat s-a terminat – și Bach s-a dus din nou noaptea în Gnadental, a muls din nou o capră străină. I-a trecut prin cap: ce-ar fi s-o ia cu el? Asta ar fi însemnat însă că era dispus să hrănească pruncul și în continuare (câteva săptămâni, ba poate chiar luni), adică să amâne unirea cu Klara în gheţărie. Decizia asta nu se îndura s-o ia. Dar nici pe aceea de a duce copilul în Gnadental și a-l lăsa în pridvorul cuiva. Era sfâșiat între cele două femei – parcă s-ar fi aflat din nou în mijlocul Volgăi cuprinse de gheaţă, incapabil și să facă un pas înainte, și să se întoarcă.

A treia oară l-au prins. O palmă grea i s-a așezat pe umăr tocmai când storcea ultimele picături din ugerul elastic, l-a apucat de guler și l-a aruncat la pământ. Un gard de picioare de capră s-a vălurit în jurul lui, turma s-a

dat deoparte behăind, strachina răsturnată a zdrăngănit sub loviturile copitelor. Bach și-a ridicat faţa din amestecul de rumeguș și balegă de capră, străduindu-se să-și privească atacatorul, dar n-a văzut decât o siluetă întunecată peste marea de spinări îmblănite și coarne tremurătoare. A încercat să se ridice – o lovitură puternică în piept l-a trântit din nou la pământ. Silueta s-a apropiat, a dat din mâini – și pe dată ceva gros, aspru, mirosind a grăunţe putrede și a fân îngheţat l-a învăluit pe Bach din toate părţile: în cap îi fusese pus un sac; mâinile i-au fost trase la spate și legate. Cineva l-a împins în burtă: acum ridică-te. Și a fost dus undeva, prin Gnadentalul adormit.

N-au mers mult: s-a trântit o portiţă, a scârţâit prelung o ușă, l-a izbit un val de căldură și miros de kerosen – intraseră într-o casă.

— Am prins hoţul, a auzit lângă el. Jumătate de strachină de lapte a muls, nenorocitul!

Era vocea lui Boll-cu-Mustăţi, uriașul ursuz cu care babele din Gnadental îi speriau pe copiii neascultători. Iată cine îl prinsese pe Bach în grajd.

Pânza aspră i-a alunecat peste obraji și o lumină portocalie i-a străpuns ochii – îi scoseseră sacul de pe cap. Bach a clipit orb, chircindu-se și vârându-și capul între umeri, și deodată a descoperit în faţa lui un chip străin, care-l studia atent.

Acest chip era atât de aproape, de parcă ar fi vrut nu să-l studieze, ci să-i prindă răsuflarea și să-i simtă mirosul. Neclintit, luminat dintr-o parte de flacăra tremurătoare a lămpii cu gaz și cufundat cu cealaltă parte în semiîntuneric, îl privea intens și sever. Trăsăturile lui erau perfecte. Nu era o faţă oarecare, ci un chip subţire și blând, cum vezi numai în icoane. Și pe chipul acesta nu străluceau niște ochi oarecare; erau întunecaţi, strălucitori, înconjuraţi de gene lungi. Și pe chipul acesta nu înfloreau orice buze. Și nici obrajii de un roz delicat nu erau niște obraji oarecare. Fata era tânără, asta o arătau și netezimea pielii, și gingășia trăsăturilor; privirea îi era însă atât de matură și de tristă, încât ar fi putut aparţine și unei

bătrâne. Ţintuit de această privire, Bach și-a ţinut respiraţia, necutezând să-și ridice ochii.

— Asta ce-i, domovoiul[21] vostru? a întrebat răgușit fecioara.

Mișcarea buzelor îi distorsiona chipul, făcându-l de nerecunoscut: pielea subţire s-a ridat puternic – pe obraji, în jurul gurii, pe puntea nasului – de parcă ar fi crăpat gheaţa pe Volga și râul s-ar fi transformat dintr-o oglindă netedă într-un morman de bucăţi de gheaţă. Fecioara a dus mâna la gură și și-a șters gânditoare cu degetele buzele întredeschise. Degetele murdare cu unghii pătrate arătau atât de respingător pe chipul gingaș și buzele pline, că Bach a tresărit. Și-a lăsat privirea în jos și a descoperit cu uimire că fata poartă o rubașcă albastră cu o vestă împletită deasupra și pantaloni de stofa băgaţi în pâslari. Trupul îi părea contorsionat într-un dans aprig: umărul drept era lăsat în jos și un pic dat spre spate, stângul – în sus și spre faţă. Avea mâinile lungi, cu articulaţii masive și noduroase, iar picioarele cam scurte, ușor îndoite din genunchi de ziceai că dă să se așeze. Nu era nicidecum o fată, ci un flăcăiandru scund şi cu coșul pieptului larg, parcă deformat de o boală, căruia îi fusese hărăzit, printr-un capriciu crud al sorţii, un minunat chip de fecioară.

— Vă hrăniţi cu basme despre babe de o sută de ani ce joacă rol de domovoi! Dar pe ăsta l-am prins: domovoiul mulge capre, domovoiul fură găini…

Omul a râs sarcastic și s-a dus la masă, pe care se aflau niște hârtii și lampa cu gaz.

Mersul lui elastic semăna cu un balet – în mișcare erau antrenaţi toţi mușchii corpului, de la gâtul vânjos și umerii puternici până la tălpile ușor aduse înăuntru, de parcă pe podea n-ar fi pășit un corp, ci s-ar fi rostogolit un ghem de mușchi, oase și păr; pe spinare, pe marginea omoplatului, se ridica o umflătură mare – o cocoașă. Umbra lungă a ghebosului juca pe peretele văruit, sprijinindu-și ceafa de tavan.

— La noi, la colhoz, cine fură, ăla nu e om! Mărunt şi

---

21 în mitologia slavă, spiritul protector al casei. *(N.tr.)*

murdar – și la trup, și la suflet. Ca ăsta! A dat din cap dispreţuitor spre Bach, ca și cum ar fi fost un obiect nefolositor aruncat pe marginea drumului – o strachină spartă sau o bucată de sfoară pe jumătate putredă. Pricepi, Böll?

Ghebosul vorbea într-o germană literară uimitor de curată, cu o intonaţie atât de rece și de egală, cum Bach nu auzise nici în discursurile nemţilor de la oraş.

Fără a întoarce capul, s-a uitat cu coada ochiului la Böll. Acesta era, ca întotdeauna, mohorât. Mustăţile încâlcite, care și înainte aminteau de niște cocoloașe de fân ud, erau complet pleoștite, acoperindu-i gura subţire, ochii dispăruseră de tot sub sprâncenele stufoase, numai nasul se iţea ca un cioc gros pe faţa plată și morocănoasă.

— Ce să facem cu zdrenţărosul ăsta? a căscat Böll, deschizând larg gura și arătându-și dinţii ciobiţi.

Ghebosul și-a ţuguiat nemulţumit buzele frumoase, de parcă ar fi văzut ceva dezgustător în gura lui Böll. Fără să-i răspundă, și-a coborât privirea pe vraful de hârtii de pe masă, chipul său și-a recăpătat pentru o clipă neclintirea de mai-nainte, și odată cu ea și frumuseţea. Părea că Böll îi întrerupsese meditaţia cu venirea sa, iar acum ghebosul se cufunda din nou în gânduri – despre ceva mult mai important decât prinderea unui hoţ ghinionist. A întins mâinile spre hârtii și le-a răsfoit gânditor cu degetele, alegând ce document să ia. Umbra de pe peretele văruit răsfoia și ea cu degete uriașe.

— O jumătate de strachină de lapte – ah, ce meschin, ce meschin… a mormăit el încet, ca pentru sine. Uite-așa sunt toate aici: câte-o jumătate de strachină, câte-o înghiţitură, câte-un scui pat. Totul târâș. Totul în șoaptă. Fără mare efort, câte-un piculeţ, câte-o firimiturică. Voi nu trăiri, doar agitaţi mizeria într-un degetar. Jumătate de strachină… De ce nu una întreagă? Fără să aleagă nicio hârtie, a lovit supărat cu palma în masă și l-a privit acuzator pe Bach. De ce n-ai furat o capră, un tractor, ci numai ai muls niște lapte? Poţi să-mi explici? Dacă furi, atunci fură ca lumea! înșfacă bunul obștesc cu ghearele

tale lipicioase. Și noi – unu! – îţi dăm una după ceafa. Și – doi! – te ducem la judecata poporului. Și – trei! – te vârâm în copcă gol-pușcă. Sau, dacă nu-ţi permite conștiinţa, nu fura deloc. Intră-n colhoz și trăiește fericit. Acum ce vrei să fac eu cu tine pentru strachina asta de lapte? Să te bag în beci până dimineaţă? Să te bat cu rigla la palmă? Să te ameninţ cu degetul și să-ţi dau drumul? De ce taci?!

Bach privea în podeaua de mult nemăturată, presărată cu bucăţele de hârtie, coji de seminţe și de nuci și alte gunoaie, și se întreba dacă n-o să se trezească pruncul, la fermă. De obicei se trezea mai spre dimineaţă, dar orice era posibil. Gândul că micuţa se va sfâșia de plâns în casa pustie era neplăcut, ca o așchie pătrunsă adânc sub unghie.

— Las că-l iau eu la pumni. Böll și-a scărpinat cu zgomot obrazul nebărbierit. Din suflet, ca la noi, la Gnadental.

— La pumni! Ghebosul a scuturat zdravăn din umeri, de parcă ar fi vrut să-și întoarcă trupul contorsionat în direcţia opusă. Unul fură două înghiţituri de lapte și celălalt vrea să-i dea vreo două în mutră pentru asta – cam atât despre conștiinţa politică! Ca la voi, la Gnadental!

— De ce spuneţi așa, tovarășe activist? Așa o să-l scutur, de-o să se târască o lună în patru labe.

— Nu-i nevoie! auzi, în patru labe! Ghebosul a sărit furios de la masă și a dat ocol camerei; umbra lui uriașă se învârtea prin casă, se căţăra pe tavan, întinzându-se când în lung, când în lat. E nevoie ca hoţul acesta de doi bani să-și tundă laţele soioase și mâine să vină la noi la colhoz să se înscrie. Și o să pască aceleași capre, o să aibă grijă de ele. Și să alunge de lângă turmele colhozului pe oricine va voi să fure fie și o picătură din laptele obstei. De asta e nevoie!

— Nici vorbă. Böll și-a împins mohorât înainte falca de jos – mustăţile i s-au zburlit, și bărbia aproape îi atingea vârful nasului. Broasca nu se urcă în copac. Omul nu crește mai înalt decât catedrala din Köln. Iar hoţul nu

ajunge păstor!

— Uite! a sărit ca ars ghebosul, ridicându-și palmele spre tavanul jos și aproape atingându-și cu degetele propria umbră, care își ridicase și ea palmele la fel de brusc. Uite, asta-i înţelepciunea putredă a veacurilor!

S-a repezit la Böll gâfâind mânios și dezvelindu-și dinţii ascuţiri. Faţa ghebosului era la nivelul pieptului lui Böll, dar ochii întunecaţi și frumoși priveau cu așa o nemăsurată asprime, de-ai fi zis că privesc de la înălţimea unui tron imperial.

— Ce-ai zis adineauri – despre catedrală? a început el să vorbească repede și furios. Tu ai înţeles ce-ai zis adineauri? Ai înţeles de ce-ai spus tocmai asta? De ce ai comparat omul cu catedrala din Köln, și nu cu cea din Rouen sau, de pildă, cu Sfântul Petru?

— Așa spun toţi la noi, s-a stropșit și mai tare Böll. Așa s-a spus mereu. Dacă cineva nu crește destul, bunică-sa zice că-i pitic. Dacă-i lungan, că e cât catedrala din Köln. Mai înalt decât catedrala aia nu-i e dat nimănui să crească, până și-un prost știe asta.

— Dar tu ai văzut catedrala asta? Știi cât de înaltă e? Câte cupole are? De ce formă și ce culoare sunt?

Böll tăcea, iar pe faţa lui aproape încremenită se împrăștia încet uimirea.

— Tu măcar îţi închipui pe ce pământ se întinde orașul Köln? Pe ce râu? La ce distanţă de Gnadentalul tău natal se află? Ghebosul arunca întrebările de parcă ar fi pocnit dintr-un bici. Dar ești sigur că această catedrală atât de dragă ţie mai există? Poate au demolat-o de mult sau au distrus-o niște hoarde barbare?

La fiecare întrebare sprâncenele stufoase ale lui Böll tresăreau uluite (pentru o clipă i s-au zărit ochii minusculi), iar spatele i se încovoia, așa că în scurt timp lunganul Böll a ajuns să pară de aceeași statură cu activistul cel scund.

— Atunci pentru ce repeţi ca un graur dresat ce ţi s-a băgat în cap din copilărie? Uite, ăsta-i principalul nostru dușman: cuvintele băgate în cap, gândurile băgate în cap!

Mii de cuvinte, pline de praf și de pânze de păianjen. Mii de gânduri, atât de ponosite, că deja au început să se descompună înăuntrul cutiei craniene… Ia miroase, Böll – ghebosul și-a coborât glasul până la șoaptă. Chiar nu simţi mirosul ăsta?

Böll a mișcat ascultător din nările groase, rotindu-și bănuitor capul. Ghebosul l-a apucat cu degetele-i noduroase de obraz, l-a tras spre el și i-a șoptit înflăcărat, de parcă i-ar fi dezvăluit un secret cumplit:

— E putregai. Gândurile vechi putrezesc în capul tău. Böll a tresărit speriat, a dat să se retragă, dar degetele ghebosului îl ţineau ferm, de-i ajunseseră buzele până la ureche. Capul tău e ca grajdurile lui Augias, Böll. Și-n capetele celorlalţi gnadentalieni la fel. Ale tuturor, până la unul. Craniile voastre trebuie curăţate, frecate, spălate cu săpun. Și noi o să le curăţăm, îţi promit. Și atunci o să pricepi: omul poate să devină din hoţ, păstor. Poate!

În cele din urmă Böll a reușit să se smulgă – s-a îndreptat speriat și a scuturat din cap. Ghebosul și-a tras sufletul, de parcă această predică neașteptată l-ar fi istovit și pe el. S-a uitat la Bach, care încremenise nu departe.

— Dă-i drumul, Böll, a spus el obosit. Dezleagă-i mâinile și dă-i drumul. Vezi doar că abia-și trage sufletul, amărâtul. Și să nu îndrăznești să-l baţi! O să mă uit pe fereastră… Iar tu, i s-a adresat el lui Bach, du-te acasă. Dacă te mai prind o dată, te bag într-o cușcă și te pun în piaţa centrală cu inscripţia „prădător al proprietăţii socialiste”. Data viitoare să nu aștepţi îndurare.

Ce discursuri ţinea ghebosul frumos la chip? Ce cuvinte folosea? Nu era bolboroseala iară sens a unui nebun, discursurile aveau cu siguranţă și sens, și logică; mai mult, părea că toate acele cuvinte și expresii bizare erau înţelese până și de nătângul de Böll, sau cel puţin nu-i stârneau mirare. După toate aparenţele, în șapte ani lumea se prefăcuse cu totul, esenţial. Unde, în lumea asta schimbată, se putea găsi o străchinuţă cu lapte?

— Uitaţi ce voiam să întreb… Böll a șovăit, a oftat din greu, adunându-și gândurile, apoi s-a hotărât. Să zicem că

despre catedrala din Köln nu se poate să vorbim. Dar despre care se poate? Dacă omul se înalţă peste măsură, cum putem să-l descriem ca să se înţeleagă?

Ghebosul, care se întorsese la hârtiile lui, a ridicat din nou capul. Chipul i-a fost inundat brusc de bucurie, ochii i s-au mărit, privirea i s-a luminat.

— Ah, ce subiect! a șoptit el emoţionat. Înlocuirea formelor folclorice… A luat un creion, l-a apucat cu degetele lui strâmbe ca într-o gheară de pasăre, și a început să mâzgălească ceva în hârtiile lui. Da, Böll, de o mie de ori da!

A mai mormăit ceva nedeslușit şi confuz, continuând să scrie și dând aprobator în cap pentru sine, zâmbind nervos, ca și cum s-ar fi aflat în pragul unei descoperiri și s-ar fi temut că n-o să apuce să noteze gândul important care-i licărea în minte, într-un târziu a aruncat creionul pe masă și a început să râdă. Chipul lui mișcător îşi schimba atât de repede expresia – trecând într-o clipă de la severitate dispreţuitoare la mânie, de la mânie la o bucurie sinceră –, de parcă ar fi fost un copil mic, care nu a învăţat încă să-și ascundă sentimentele de cei din jur. La fel de rapid apărea și dispărea de pe acest chip și frumuseţea naturală: ba se ivea în toată splendoarea, ba se ascundea sub masca urâtă a ridurilor şi tensiunii musculare.

— Bravo, Böll! a strigat el tare (până și flacăra lămpii cu gaz a tresărit, și umbrele de pe pereţii casei au fluturat solemn). Nu degeaba ţi-a încredinţat ţie obștea turma de capre. Gândești corect, sovietic!

— Deci cum să spun? i-a amintit cu grijă celălalt. Despre lungani?

— Spui: înalt ca turnul Kremlinului de la Moscova!

— Dar eu n-am fost la Moscova. Și n-am văzut niciodată turnul Kremlinului.

— Ei bine, asta nu are importanţă! Pur și simplu ai încredere în mine, Böll. Turnul ăsta e mai frumos ca toate bisericile din lume luate la un loc: e construit din cărămidă roșie, cu geamuri de cristal, vârf de smarald, iar în vârf strălucesc desene aurii. Catedrala aia a ta din Köln,

înnegrită de vreme, cu toate cupolele ei ciobite și crucile care stau să cadă, ar încăpea cu ușurinţă într-una din camerele lui... Ia spune, ai putea să-mi mai notezi câteva expresii de-ale locului? Niște proverbe, zicători, glume? Tot ce folosiţi voi aici, în Gnadental?

— Eu nu sunt maestru la vorbit, s-a codit Böll. Iar la scris, nici atât.

— Bine, s-a învoit ușor ghebosul. O să descriem fondul vostru folcloric cu alţii, mai potriviţi pentru acest efort intelectual... Noapte bună, tovarășe.

Böll i-a dezlegat mâinile lui Bach și l-a îmbrâncit spre ieșire; pe faţa lui se citea o nemulţumire evidentă: abia așteptase pedepsirea hoţului. Iar Bach – fără să priceapă nici el ce face – a alunecat de sub palma grea a lui Böll, s-a repezit spre masă, a luat creionul și pe prima foaie de hârtie care i-a căzut în mână a început să scrie repede proverbe și zicători din Gnadental care-i răsăreau în minte.

Ale da la fund în Volga – a dispărea fără urmă.

A turna apă în Volga – a face un lucru inutil.

— Stai! a răcnit ameninţător ghebosul spre Böll, care venise după el și voia să-l apuce de braţe pe hoţul nerușinat. Stai și uită-te!

A trece Volga în lighean – despre cineva care se laudă peste măsură. Asta ajunge și la Marea Caspică – despre un om impertinent și insistent. De sub mina scârţâitoare se târau pe hârtie literele ca niște viermișori, aranjându-se în fraze lungi. De când nu mai scrisese Bach! La început degetele abia îl ascultau, rândurile erau strâmbe, neregulate; dar curând mâna și-a recăpătat fermitatea de odinioară, literele s-au îndreptat și au devenit egale.

O să curgă multă apă pe Volga – despre ceva ce n-o să fie curând.

Când o să curgă Volga în sus – despre ceva ce nu se va întâmpla niciodată.

Toate râurile se varsă în Volga.

Toate râurile se varsă în Rin (se folosește mai rar).

— Ce încântare, a murmurat emoţionat ghebosul,

privind peste umărul lui Bach. Volga – asta-i minunat, asta-i chiar foarte corect. Dar uite, Rinul trebuie eliminat din vorbire, de Rin nu e nevoie în Rusia sovietică…

Bach scria și scria, simţind cu uluire cum mâna lui bătătorită se umple de bucuria și forţa de mult uitate. Pe foaie nu mai era loc, și a trecut la alta; acolo păreau să mai fie niște însemnări, dar Bach, fără să le bage în seamă, a scris deasupra, în diagonală și peste aceste însemnări – tot mai repede și mai repede.

Ţinuturile cămilelor (în glumă, despre stepă).

Un pic de căcat nu strică niciodat (tot în glumă).

Mina a trosnit și s-a rupt, dar alături a apărut imediat alt creion. Bach l-a luat – din mâinile ghebosului, se pare – și a continuat să scrie. Frazele se așterneau pe hârtie una după alta. Foile se schimbau una după alta. Cuvintele izvorau din el – pentru prima dată după ani lungi – chiar dacă nu rostite, dar puse pe hârtie, adică lăsate să iasă și înţelese de alţi oameni. Scria repede și cu nesaţ – așa cum bea apă o vietate chinuită de sete, cum înghite aer un om care a fost gata să se sufoce. Dacă s-ar fi întâmplat ceva lângă el – ar fi luat foc casa ori s-ar fi prăbușit acoperișul –, Bach nici atunci n-ar fi ridicat capul, n-ar fi mișcat o sprânceană; ar fi rămas așa, aplecat în poziţie incomodă peste masa joasă, și ar fi așternut litere negre pe fondul alb, împletindu-le în cuvinte, iar cuvintele în fraze. Unul după altul, una după alta.

Bătăuș ca din Selmann. Lacom ca din Svabia. Sărac cu duhul ca din Gnadental.

— Selmann – asta unde e? l-a întrebat ghebosul pe Böll în șoaptă.

— Mai jos, pe Volga, după Pokrovsk.

— Atunci putem să-l lăsăm. Dar Șvabia va trebui retrasă din circulaţie.

I

Când mina s-a tocit până la lemn, Bach s-a oprit. Îşi simţea capul ușor, respira liber, de parcă nu s-ar fi aflat într-o căsuţă joasă, îmbâcsită de mirosul sufocant al respiraţiei bărbătești și al lămpii cu gaz, ci pe un deal de

pe malul Volgăi, bătut de vânturi răcoroase. Mâna i se umpluse de o asemenea forţă, încât ar fi putut să rupă creionul cu o singură mișcare a degetelor sau, de pildă, să-l ridice de ceafa pe ghebos, care studia cu interes foile scrise de el.

— Un hoţ cu scris caligrafic, a conchis ghebosul cu satisfacţie, ridicându-și ochii veseli. Interesantă întorsătură.

— L-am recunoscut. Böll a luat lampa cu gaz de pe masă și a ridicat-o spre faţa lui Bach. La început nu l-am recunoscut, din cauza bărbii. Acum văd: sigur, e fostul nostru *Schulmeister,* Bach îl cheamă. A dispărut de mult. Se spunea că a plecat în Brazilia, că s-a însurat cu fiică-sa. Se mai spunea că s-a îmbogăţit, că mănâncă din blide aurite, doarme în mătăsuri, se acoperă cu catifele. Iar el, uite-l: și-a lăsat barbă rusească și cosiţă kârgâză. Și vagabondează, mulge lapte în toiul nopţii. Degeaba e educat.

La auzul propriului nume, pe care nu-l mai auzise de mulţi ani, Bach a tresărit. Lampa apropiată de faţa lui a aruncat un val de aer fierbinte.

— *Schulmeister* Bach, dumneavoastră sunteţi?

Ghebosul și-a mijit ochii și și-a apropiat faţa de Bach – s-a făcut și mai fierbinte.

Bach a luat creionul în mână și, apăsându-l din toate puterile pe hârtie, a scrijelit cu mina tocită: *Am nevoie de lapte.*

— Pentru ce? Ghebosul îl cerceta cu privirea pe Bach cu o curiozitate nedisimulată (părea că o duzină de melci vâscoși se târau pe faţa lui, gâdilându-i pielea cu cornițele lor minuscule, mișcătoare). Aveţi copii mici? O soţie bolnavă? Unde locuiţi? Nu puteţi sau nu vreţi să vorbiţi? Mai știţi și alte proverbe? Cântece? Glume-glumiţe?

Ca răspuns, Bach nu a făcut decât să înfigă creionul în fraza pe care tocmai o scrisese: *Am nevoie de lapte.* Vârful bont a rupt hârtia subţire, făcând o gaură.

— Dă-i lapte, Böll, a poruncit ghebosul, fără să-și ia ochii de la Bach. Pe fundul străchinii, nu mai mult. Dacă

mai vrea, să vină mâine. Şi să-mi mai scrie ceva interesant.

— Îl înnădiţi, tovarășe Hoffmann. Pe urmă n-o să mai scăpaţi de el.

— Îl înnădesc, a zâmbit ghebosul, și privirea i-a devenit visătoare și drăgăstoasă. Neapărat îl înnădesc.

11

O, cât se schimbase Gnadentalul în timpul care trecuse! O, cât se schimbaseră oamenii din el! Amprenta distrugerii și a tristeţii de mulţi ani se vedea pe faţadele caselor, pe străzi și pe chipuri. Geometria dreaptă care domnise cândva aici îşi pierduse puritatea liniilor: rectitudinea străzilor era distrusă de gunoaie, acoperișurile se strâmbaseră, ramele geamurilor, ușilor și porţilor se înclinau urât. Casele erau ridate de crăpături, chipurile – crăpate de riduri. Curţile părăsite se căscau ca niște ulcere pe corp. Mormanele de gunoi înnegrite erau ca niște tumori vineţii. Livezile de vișini abandonate erau ca niște laţe de bătrân. Câmpurile pustiite – ca niște chelii. Părea că toate culorile părăsiseră acest ţinut sumbru: și văruiala întunecată a caselor, și ornamentele, și copacii uscaţi, și pământul chiar, și chipurile palide ale locuitorilor, mustăţile și sprâncenele lor încărunţite – toate deveniseră la fel de cenușii, de culoarea valurilor Volgăi într-o zi urâtă. Numai steguleţele roșii, stelele și stindardele care împodobeau mândre locurile ardeau sfidător de voi și ridicol, precum carminul pe buzele unei bătrâne muribunde.

În fiecare zi, furișându-se ca un șoricel tăcut pe străzi după lapte pentru copil, Bach observa schimbările, și inima i se umplea de tristeţe și nedumerire. La început îl vizita pe Hoffmann-ghebosul noaptea sau în pragul zorilor, când planetele și stelele păleau și se dizolvau în înaltul cerului – acesta era mereu plin de forţă și ocupat cu tot felul de gânduri, pesemne nu avea deloc nevoie de somn; curând însă i-a poruncit să vină numai pe lumină, și Bach a trebuit să se arate în sat ziua.

Mulţi gnadentalieni auziseră deja de întoarcerea *SchulmeisííT*-ului, și apariţia lui pe străzi nu a stârnit

mirare. Dar cât de uimit era el! Memoria lui bună păstra amintiri despre colonia natală cu la fel de multă grijă cum erau păstrate bonetele de 154

dantelă și pieptarele de catifea în lăzile vrednicei Tilda. Acum însă, privind obiecte familiare și feţe cunoscute în lumina clară a soarelui, parcă scotea din adâncurile unui cufăr aceste frumoase bonete, pieptare, pelerine, pălării, surtuce – și descoperea că toate se transformaseră în niște zdrenţe roase de molii.

Ce chipuri bătrânești îl priveau pe Bach din găurile ferestrelor – gnadentalienii cunoscuţi ori părinţii și bunicii lor? N a-l părăsea impresia că în șapte ani oamenii din colonie îmbătrâniseră de câteva ori cât el; de aceea, trăsăturile părinţilor. i păruseră pe feţele concetăţenilor săi atât de evident, încât el simţea în mod ciudat că revenise în copilărie. Cine-l privea de la fereastră – pictorul Anton Fromm, a cărui fizionomie ridată, cu buzele ţuguiate, ajunsese să semene cu faţa unui popândău, sau tatăl lui, bunul pastor, cu ale cărui strădanii fusese ridicată cândva în Gnadental biserica din piatră cenușie? Cine privea de la o altă fereastră – plăpândul și harnicul Kohl, sau bunicul lui, cultivator de mărar brun și tutun, faimos pe întreg malul stâng? Cine privea de la a treia fereastră – Emmy Pepenoasa, care-și pierduse întreaga splendoare și slăbise de avea cearcăne albastre sub ochi, sau bunica ei cea rea, care rămăsese în amintirea consătenilor pentru că era neobișnuit de mânioasă și arunca cu calapodul după propriul soţ? Cine se uita la Bach din toate părţile – în tăcere, fără să-l salute și fără să intre în vorbă cu el? Cine locuia în Gnadental – niște oameni vii sau fotografiile îngălbenite ale strămoșilor? Bach nu vedea chipuri de tineri sau de copii – pesemne că nu erau deloc în colonie; nu degeaba clădirea școlii arăta abandonată și pridvorul era acoperit iarna întreagă de un troian stratificat de zăpadă…

Mult mai târziu, Bach – citind ziarele și observându-i pe locuitorii coloniei, ascultând discursurile lungi ale lui Hoffmann, care îl simpatiza – a reconstituit un tablou al

celor întâmplate în lume în anii sihăstriei sale. L-a reconstituit – și s-a cutremurat: toate scenele înspăimântătoare pe care el și Klara le observaseră de la înălţimea dealului, toate imaginile bizare și înspăimântătoare văzute în timpul incursiunilor nocturne păreau doar furtună într-un pahar cu apă, doar un ecou slab al schimbărilor puternice din *marea* viaţă. Aceste schimbări erau atât de incredibile, încât Bach se străduia să găsească o comparaţie pe măsură. Cele întâmplate nu puteau fi numite nici cutremur, nici uragan: după cataclismele naturale, lumea, răscolită de stihiile dezlănţuite, îşi păstrează totuși elementele principale – cerul, soarele, pământul. Astăzi însă în Gnadental nu mai era niciunul, nici al doilea, nici al treilea: noua putere instaurată la Petersburg abolise cerul, declarase soarele inexistent, iar pământul îl înlocuise cu aer. Oamenii se bălăceau în acest aer, deschizând speriaţi gurile, neștiind să se revolte și nevrând să accepte. Credinţa, școala și comunitatea – cele trei nuclee de nezdruncinat ale vieţii în colonie – le fuseseră con

fiscate gnadentalienilor, așa cum îi fuseseră confiscate morarului Wagner casa și vitele: biserica fusese închisă, pastorul Händel și soţia lui fuseseră cât pe-aici să fie trimiși în Nord (turma lui înarmată cu furci și cârlige sărise în apărarea lui și câştigase); profesorul fusese izgonit din școală, promiseseră să trimită altul, dar nu mai trimiseseră; conducerea obștească fusese declarată anacronică și înlocuită cu *sovietele,* care trebuiau să se afle în fruntea noii societăţi, și cu *colhozul,* care era văzut drept mâinile și picioarele Gnadentalului reînnoit.

Câţiva coloniști au hotărât să fugă de această viaţă de neînţeles: cei mai iuţi și mai curajoși au ajuns în America, cei mai perseverenţi și mai abili – în patria istorică; majoritatea însă, după ce s-au chinuit luni în șir la graniţa poloneză, după ce au rătăcit prin lagăre de refugiaţi din Bielorusia, Ucraina și Germania, s-au vărsat înapoi în Gnadental – toate râurile se varsă, după cum se

știe, în Volga.

Așa trăia acest nou Gnadental, care acum trebuia să fie numit *sovietic,* colonia pe jumătate distrusă, oamenii pe jumătate deznădăjduiţi, vitele pe jumătate moarte de foame. Chipurile oamenilor erau secătuite de nevoia și dorul de copii, ale căror morminte – în nisipurile caspice, sub dealurile Galiţiei, în mlaștinile Polesiei, în stepele mongole, la poalele colinelor de pe ţărmul Amurului – schiţau o vastă geografie a peregri nărilor lor; grajdurile erau goale, caii, boii și cămilele trecuseră în proprietatea colhozului, iar hambarele erau pline acum de troace inutile, care rugineau încet: fiare de marcat vitele, harnașamente pentru cai, ţesale și perii, putineie și separatoare.

În inima acestui nou Gnadental trudea zi și noapte la masa lui acoperită de hârtii neobositul ghebos Hoffmann. La ce-i trebuiau lui proverbele și zicătorile? Ce capriciu îl împingea când, numai ce vedea în prag silueta subţire a fostului *Schulmeister,* smulgea lacom din mâinile acestuia foaia scrisă, îşi trecea grăbit ochii peste rândurile lăbărţate și, surâzând bucuros, arăta cu capul spre pervaz, unde pe Bach îl așteptau deja raţia zilnică de lapte și o foaie curată de hârtie – pentru următoarea porţie de zicători.

Două sute de proverbe și zicători din Gnadental și-a amintit Bach în prima săptămână – a petrecut cinci seri însufleţite aplecat peste masă în lumina lunii, înșirând cu entuziasm pe hârtia proastă frazele cunoscute din copilărie. Cinci pahare de lapte a primit în schimbul lor pruncul. Pentru Bach era ciudat și un pic rușinos să-i vândă bizarului ghebos expresii rudimentare cunoscute tuturor celor din regiune. Orice om atent ar fi putut lua aceste ziceri naive, simple de pe buzele gnadentalienilor în timpul muncilor obștești sau după ce petrecea câteva zile la orice sărbătoare sătească. Dar Hoffmann plătea – cu lapte gras de capră – pentru fiecare foaie de hârtie scrisă. Plătea pentru aer. Pentru plăcerea cu care se dedica scrisului, Bach uita pentru o vreme de treburi și de sine, și

de cele două femei care-i fuseseră date în grijă.

În seara a șasea, după ce a legănat fetiţa, așezându-se la masă, după cum îi era deja obiceiul, a pus înfrigurat creionul dăruit de Hoffmann pe hârtia primită tot de la el – și a descoperit că toate vorbele de duh și zicalele cunoscute se terminaseră. Oricât și-a scormonit în memorie, oricât a colidant în gând prin curţile și împrejurimile Gnadentalului, invocând chipurile sătenilor vorbăreţi, nu și-a mai putut aminti nimic. S-a speriat că scurta lui experienţă scriitoricească avea să se termine astfel: ghebosul, după ce-și va fi satisfăcut interesul pentru folclorul local, va înceta să-i dea lapte pentru prunc și hârtie pentru el.

Foile rupte inegal, umflate pe alocuri de impurităţi dure și pe alocuri de altele moi, cum ar fi vata, aceste foi îi deveniseră deodată atât de necesare lui Bach! îşi amintea cu fristete anii

În care fusese profesor, când pe etajera lui se îngrămădeau caiete, curate și pe jumătate scrise, iar hârtia – simplă (pentru folosinţa de zi cu zi), liniată (pentru scriere), albită (pentru lucrările de control), cerată (pentru învelirea cărţilor) stătea în teancuri pe masă și în dulap. Cât de prost și risipitor fusese că nu scrisese atunci, că pierduse vremea cu plimbări lungi, cu mâncarea și cu somnul inutil! Acum ar fi fost gata să scrie orice: nume de oameni sau de animale, texte de rugăciune, denumiri geografice și nume de păsări sau pești, ba chiar și numerele de la unu la o mie – și pe orice hârtie – numai să treacă mina peste suprafaţa foșnitoare, să vadă cum se nasc literele, numai să scoată din el cuvinte…

Bătându-se cu capătul bont al creionului peste fruntea umflată între sprâncene, Bach a oftat hotărât și a așternut pe hârtie nu zicători care-i răsăreau în minte repetându-se întruna, ci propoziţii lungi, născute din mișcarea propriei gândiri.

Fiecare din cele douăsprezece luni ale anului are în Gnadental, pe lângă denumirea latină, și o a doua, mai veche. Astfel, prima lună a iernii, care în varianta folosită

în cărţi şi reviste se cheamă ianuarie, coloniştii o numesc în viaţa de zi cu zi „luna de gheaţă”. Februarie păstrează în denumirea sa în vorbirea curentă – „luna adunării coamelor de cerb amintirea oamenilor despre vremurile de dinainte de strămutarea în Rusia: ţăranii germani considerau un mare succes să găsească în pădure coame rupte de cerb sau de căprior. Pe martie gnadentalienii îl numesc simplu „luna de primăvară”, aprilie – „luna ierbii”, iar mai – „vremea scoaterii vitelor la păşune”. Denumirile populare ale celor trei luni de vară reflectă ciclul agricol: „aratul”, „cositul” şi „adunarea recoltei”. Septembrie se numeşte „luna tăierii lemnelor”, octombrie –

„Luna vinului”, noiembrie „luna vânturilor”. Decembrie pentru colonist constă în întregime în pregătirea pentru Crăciun, ceea ce se reflectă în denumirea lui populară – „Luna lui Cristos”.

Când a terminat de scris, Bach a pus creionul pe masă şi s-a uitat îndelung, cu uimire la rândurile aşternute de propria-i mână… Hoffmann doar a fluierat, trecându-şi ochii peste compoziţie: ăsta da *Schulmeister.* Şi împreună cu paharul de lapte obişnuit i-a dat lui Bach nu una, ci două foi de hârtie.

Şi Bach a început să scrie. Cuvinte care ani în şir i se păruseră nefolositoare, înghesuite undeva, în adâncurile memoriei, sigilate de buzele mute, s-au trezit brusc în capul lui – toate deodată. Au început să se mişte, să se agite. Au ţâşnit afară atât de nereţinut şi furibund, că mina se rupea des sub apăsarea mâinii grăbite, şi scrisul rotund, de profesor, al lui Bach devenea mai mărunt sau mai larg, literele se distorsionau, le creşteau cozi lungi, zburau pe hârtie într-o linie punctată, oblic şi în sus, ca un stol de rândunici. Uneori, simţind cum creionul nu ţine pasul cu gândul, Bach ofta de îngrijorare, dar se neliniştea degeaba: şi gândurile însele, şi toate cuvintele pe care le alcătuiau, după ce zburau undeva, se întorceau într-o clipă, parcă predându-i-se, parcă dorindu-şi şi grăbindu-se să fie scrise: iar apoi se întorceau din nou, noaptea, de mai multe ori – de data asta ca amintiri ale textului finit.

Bach voia să scrie despre tot ce-și amintea și știa. Şi-şi amintea uimitor de multe. Memoria lui remarcabilă se dezvăluia precum cufărul imens al Tildei, mina ascultătoare gonea pe hârtie – și toate surtucele mâncate de molii, căciulile uzate, fustele și pieptarele rupte, toate zdrenţele prăfuite păstrate în cufăr se transformau la loc în lucruri noi și frumoase: din nou strălucea în lumină mătasea și se revărsa catifeaua, și scânteiau în picături mici mărgelele pe tivul de satin.

Bach descria Gnadentalul – îl descria cu pasiune, cugetând în fiecare zi ce amintire să scoată la iveală. Nu-l descria – recrea colonia distrusă, adunându-și amintirile ca pe niște pietre împrăștiate; captura o imagine care, probabil, se erodase în memoria celorlalţi locuitori, pentru a ridica din nou cândva minunatul Gnadental pe propriile-i ruine, măcar pe hârtie. Bach nu scria – construia.

Sufletului simplu al gnadentalianului îi sunt dragi culorile vii și clare. Pereţii, tocurile ușilor și ferestrelor, pervazurile, cutiile pendulelor, poliţele pentru veselă – totul în casa lui e vopsit în albastru, galben, roșu și verde, acoperit cu un model floral și *ornamente necomplicate. Cel mai frumos din casă este împodobit patul conjugal – principalul atribut al confortului casnic și mândria perenă a stăpânilor, câteodată numit „culcușul ceresc” (nu ne este cunoscut dacă se face aluzie prin această denumire la bucuria căsniciei sau sugerează numai înzestrarea patului cu un baldachin înalt, care într-adevăr amintește de cupola cerului). În atracţia sa naivă sprefrumuseţe gnadentalianul împodobește totul în jur: înfășoară șnururi colorate pe vârful căciulii și pe gulerul hainei de blană a nevestei; vopsește gâtarul calului, cușca câinelui și căsuţa păsărilor din curte; pâslarii – și aceia insistă să-i brodeze cu fir roșu. Iar rochiile de sărbătoare ale fetelor din Gnadental ar putea concura curcubeul cu diversitatea culorilor vii…*

Istoria întemeierii Gnadentalului i-a luat lui Bach nouă seri – și l-a costat pe Hoffmann nouă pahare cu lapte. Descrierea originii denumirilor geografice ale locului, de la Vâlceaua Ţânţarului până la Lacul Păstorului, cu

Mormântul Diavolului nu departe de el – cinci pahare. Textele cântecelor și *Schwank*-urilor – patru pahare. Particularităţile graiului local – trei. Sistemul şi metodele învăţământului școlar, istoria *Schulhaus-ul\îi* din Gnadental, numele tuturor *Schulmeis*fer-ilor – un pahar. Modalităţile de a pune la murat pepenii pentru iarnă – două. Tehnologia preparării chirpiciului și a construirii cu el – tot două. Anecdotele despre gnadentalieni

1. Gen al literaturii germane urbane din Evul Mediu, analog fabulei, o mică povestioară în versuri, mai târziu în proză, adesea cu caracter satiric sau educativ. *(N.tri)*

și poveștile de familie – zece pahare. Lista semnelor populare s-a dovedit uluitor de lungă și s-a întins pe douăsprezece pahare, partea leului din enumerare revenind prevestirii ploii și ninsorii. Cea mai lungă a ieșit povestea despre superstiţii – treisprezece pahare cu lapte.

La început îi „citea” opusurile sale Klarei – se așeza pe scaun la căpătâiul ei și îşi trecea ochii peste rândurile scrise, rostind cuvintele în gând. Din când în când ridica îngrijorat privirea de pe foaie: îţi place, Klara? Chipul ei rămânea însă atât de nemișcat-indiferent, încât Bach se pierdea și se amăra, nemaicitind până la capăt. Poate Klarei nu-i plăcea sunetul vocii lui? Sau se săturase să asculte despre pregătirea cârnaţilor și fierberea dulceţii de harbuz, despre scăldatul de noapte în Volga și dansurile de nuntă ale fetelor din Gnadental – despre toate lucrurile acelea zgomotoase, fierbinţi, aromate care se nășteau în fiecare seară de sub condeiul lui? Sau pur și simplu era dezamăgită de lașitatea lui – de faptul că nu se hotăra să aleagă odată între ea și restul lumii? Oricum ar fi fost, Bach a încetat curând să-și mai ducă însemnările în gheţărie. Și acum le „citea” nou-născutei.

Toate acestea erau strașnic de absurde și prostești. Fetiţa nu știa niciun cuvânt, ochișorii ei erau încă plini de copilărească lipsă de sens, iar feţișoara îi devenea concentrată numai în momentele în care înghiţea laptele. Cu toate acestea, era de ajuns ca Bach s-o pună pe braţul drept și, luând în mâna stângă textul proaspăt scris, să

înceapă să se plimbe prin cameră, că mutriţa copilei căpăta o expresie serioasă și matură: parcă asculta cuvintele care răsunau în capul lui. Asta, firește, nu se putea; mai degrabă simţea lângă ea un alt om. Dar îşi încrunta sprâncenuţele – când Bach îi „povestea” cum nomazii i-au tăiat limba primului pastor din Gnadental. Îşi mișca nările când îi „relata” despre fierberea *cafelei albe* din lapte și grâu ars. Plescăia din buze. Făcea bule de salivă. Mișca din obrăjori. Îşi încreţea fruntea. Îşi mijea ochii. Pufnea și ofta. Iar la începutul lui februarie, când Bach i-a împărtășit câteva *Schwank-wi* vesele proaspăt scrise (din acelea pe care le cântă femeile din Gnadental la șezători mai spre noapte, încălzite de punciul cu coniac și *doppel-kümmel-ul* acru), fetiţa și-a mijit ochii hâtru și și-a întins buzele pentru o clipă – zâmbea pentru prima dată. S-a gândit: oare să înceapă să vorbească din nou, şi copila să înceapă să repete sunetele după el? Nu pur și simplu să mimeze, ci să-i copieze intonaţia și să-i imite pronunţia?...

Erau acum doi complici, uniţi în casa caldă, feriţi de privirile pline de reproș ale Klarei. Sentimentul de vinovăţie faţă de Klara îl chinuia tot mai puternic pe Bach. La un moment dat, a înţeles: nici măcar o dată nu dusese copila în gheţărie, nu i-o arătase mamei sale. Dar până și el uita uneori să treacă pe-acolo, absorbit de scris. În dimineaţa următoare, îndată ce s-a trezit, a dat fuga la Klara, să-și ceară iertare, apoi tot restul zilei a fost mohorât, făcându-și reproșuri; doar creionul și foaia curată de hârtie l-au ajutat să scape de chinurile conștiinţei.

Lipsiţi de grija științei medicale, ai cărei cei mai apropiad slujitori pot fi găsiţi abia în îndepărtatul Pokrovsk, gnadentalienii s-au obișnuit să se bazeze pe propriile forţe în lupta cu bolile. Metodele folosite nu pot fi numite progresiste, dar în lipsă de altele, oamenii se tratează cu ajutorul lor de un secol și jumătate.

Organului suferind îi sunt folositoare leacuri care amintesc cât mai bine de el: pentru boli de inimă – frunze de mesteacăn, pentru vezica urinară – frunze de pătrunjel, pentru anemie – frunze de trifoi roșu, pentru secreţii

femeiești – coajă pisată de ou (neapărat de la ouă albe), fiartă în lapte cu flori de crin albe.

Gnadentalianul are încredere în leac numai dacă e foarte rău la gust, ca să alunge boala cu amărăciunea lui; el folosește ca medicament terebentina, sarea, uleiul de mașină; ajută mult și gândacii, broaștele, grăsimea de arici sau de câine. Umflăturile sunt frecate cu săpun (ca să „spele” buba). Pe o rană sângerândă se pune mucegai și câlţi (ca să oprească sângele), pânză de păianjen (ca să ţeasă marginile rănii) și balegă de cal (ca să le întărească); în situaţii cu deosebire grave se unge cu clei. Trahomul se tratează cu salivă, durerea de dinţi – cu untură sau cu o bucată de ceapă amară, băgată în ureche. Furunculele se ung cu balegă de vacă, arsurile, cu excremente de oaie. Se consideră că metoda cea mai bună de a vindeca panariţiul este introducerea degetului umflat sub coada unei găini adormite...

Ce făcea cu aceste însemnări Hoffmann, veneticul excentric, care vorbea o uluitor de pură germană literară? Le învăţa pe dinafară, ca să înţeleagă mai bine spiritul coloniștilor încredinţaţi lui? Le aduna ca să facă o carte și s-o publice sub numele lui? La drept vorbind, lui Bach nu-i păsa. Îşi depunea iară niciun regret notiţele în mâinile noduroase ale ghebosului. I se părea că odată așternute pe hârtie, amănuntele vieţii dispărute a gnadentalienilor ieșeau din nonexistenţă și deveneau invulnerabile în faţa timpului: nu mai puteau fi uitate sau șterse. Văzând bucuria nedisimulată cu care Hoffmann primea fiecare nouă foaie, Bach se convingea că însemnările lui chiar erau preţioase.

Curând, Hoffmann nu a mai așteptat doar textele, citind cu neștirbit interes despre toate: și despre vechea tradiţie a gnadentalienilor de a alege, la sărbătoarea recoltei, Regina Grâului, împodobind părul unei fete cu spice și purtând-o pe umeri prin tot satul; și despre reţeta de supă locală, în care „găluște și bucăţi de cartofi trebuie să înoate în grăsime din belșug, ca sloiurile de martie pe Volga”; și despre istoria construirii bisericii – copie a

catedralei din Gnadentalul saxon de pe malurile Elbei. Curând, Hoffmann a început să pună întrebări și să ceară răspuns la ele în foaia de a doua zi. „Nu-mi scrie despre biserici și slujbe!” striga el, dând ocol camerei furios și scuturând textul proaspăt. „La dracu’ cu religia, e de mult moartă și îngropată! Peste un an nimeni în Gnadental n-o să-și mai aducă aminte de numele ultimului pastor, iar peste zece ani, nici de-al lui Iisus însuși! Scrie-mi despre lucruri vii: despre oameni scrie-mi, despre caracterele lor! în ce cred? De ce se tem? Ce așteaptă? Pentru ce trăiesc? Descrie-mi esenţa gnadentalianului! întoarce-l pe dos și arată-l! Ai înţeles, Bach?” Acesta tăcea. Iar a doua zi aducea răspunsul – o nouă însemnare.

Astfel comunicau: ghebosul vorbăreţ, a cărui limbă turna întrebări la fel de repede cum dă rândunica din aripi, și sihastrul mut cu barbă căruntă, care alerga pe pânza ninsă a Volgăi de pe un mal pe celălalt și înapoi, ca suveica unui război de ţesut care face o singură cursă pe zi.

Fiecărui gnadentalian, ca de altfel oricărui locuitor de pe Volga, i se inoculează în trup de mic „sentimentul marelui fluviu oriunde s-ar afla – fie în pădure, fie în stepă –, organismul lui poate determina fără greș direcţia și poate găsi drumul spre Volga și cu ochii închiși. Oamenii de știinţă nu au putut stabili dacă pentru aceasta este răspunzător un anume organ sau o anumită zonă a creierului, (în diferite momente au fost făcute as fel de încercări prin expediţii ale universităţilor din Kazan, Saratov și Petersburg). Această busolă internă acţionează simplu însă: nu trebuie decât să te asculţi pe tine însuţi și să mergi așa cum ai merge la chemarea unei voci iubite…

Porţia zilnică de cuvinte creștea. Lui Bach au început să nu-i mai ajungă două foi de hârtie pe zi: mintea îi gonea atât de repede și de amplu, încât avea nevoie de spaţiu și nu putea fi cuprinsă între graniţele unor câmpuri înguste de hârtie. Apoi au început să nu-i mai ajungă trei foi. Nici patru, nici cinci.

Nici lui Hoffmann nu-i ajungeau; curiozitatea lui se înteţea, așa cum se înteţește foamea de la câteva firimituri

de mâncare, întrebările îi zburau de pe buze, gonindu-se una pe alta; dar circumspecţia lui nativă nu-i permitea să aibă încredere în Bach – să-i înmâneze, de exemplu, un întreg top de hârtie: Hoffmann se temea că a doua zi *Schulmeisterul* nu ar mai veni, absorbit fiind de compoziţie.

Dar și pruncul creștea – avea nevoie de mai mult lapte. Întorcându-se din Gnadental, Bach găsea câteodată pe obrajii rozalii ai fetiţei urme de lacrimi uscate. Totuși, cu timpul aceste lacrimi au dispărut: pesemne, fetiţa se împăcase cu orele lungi de singurătate, se obișnuise. Cu atât mai plin de bucurie era pentru ea momentul întoarcerii celui care o hrănea.

...Joculpreferat al copiilor din Gnadental este invazia oamenilor de stepă: mânjindu-și obrajii cu noroi și desenându-și cu cenușă pe faţă sprâncene mongole, tinerii „kârgâzi" merg pe străzi hăulindși prinzând cu lasoulporcii și caprele care le ies în cale; ei sunt prinși la rândul lor de „apărătorii" satului și primesc o pedeapsă pe măsură. Nu există în colonie vreun om care în copilărie să nu fi participat la această distracţie zgomotoasă și instructivă.

Adevăraţii kârgâzi-cazaci au încetat de o sută de ani să-i sâcâie pe coloniști; de mult au devenit vecini pașnici și cumsecade, pentru care un codru de pâine de secară este cea mai bună trataţie și care toamna îşi conduc conștiincioși caravanele de cămile la târgul din Pokrovsk. Dar amintirea relelor săvârșite de ei e încă vie – în jocuri și în numeroasele expresii folosite sau povești de familie. În sufletele gnadentalienilor există o sete de eroism inspirată de jocurile din copilărie – o sete de a-și apăra casa de dușmani și prădători: nu de dragul gloriei sau recunoaşterii, ci numai pentru a-și exprima neţărmurita dragoste de patrie...

Într-o dimineaţă, aducând foile de hârtie acoperite de cuvinte la sovietul sătesc, Bach a descoperit pe pervaz, alături de laptele pentru copil și hârtia curată pentru el, puţină pâine şi două ouă – plata pentru cuvinte crescuse proporţional cu cantitatea. De atunci a început să scrie

ziua întreagă, fără a se întrerupe pentru vânătoare sau pescuit.

De altfel, acum parcă nu se mai hrănea cu pește fiert și boabe de grâu pisate; foile de hârtie – iată ce-i dădea cu adevărat putere. De la ele, și nicidecum de la pesmeţii lui Hoffmann, mâinile și picioarele lui Bach s-au întărit, spatele nu l-a mai durut în lungile traversări ale râului. Chiar și cu traversările acestea s-a obișnuit; uneori, adâncit în gânduri, nici nu le mai băga de seamă – parcă nu mergea peste Volga, ci alerga pe Podul Cartofilor peste Pârâul Soldatului. Uneori se întreba cui și ce îi este mai de folos: copilului laptele, sau lui aceste foi mototolite? Nu știa răspunsul.

În ultimele luni se învăţase să nu se gândească la sine. Acum nu mai era el însuși, un om obosit, cu dureri în trup și cu sufletul chinuit, care-și pierduse nevasta, și odată cu ea și sensul vieţii. Acum nu mai era decât o sursă de lapte, căldură și uscăciune pentru un prunc însetat de viaţă; o sursă de texte despre Gnaden tal pentru un Hoffmann însetat de citit. Nu mai existau dureri de oase ori dureri de inimă – existau doar guriţa copilei deschisă larg în așteptarea lingurii, ochii ghebosului deschiși larg în așteptarea unor noi însemnări. Bach uita de sine, ca și cum nici n-ar mai fi existat. Îşi amintea rar, când burta goală începea să-i ghiorăie de foame, când ochii i se închideau singuri de oboseală, nemaifiind în stare să urmărească mina creionului pe hârtie – atunci era timpul să se hrănească și să se ducă la culcare. Plânsetul pruncului era singurul lucru care-l putea smulge de la o nouă însemnare; iar gândul la noi texte era singurul lucru care-l putea distrage de la cel neîntrerupt la fetiţă.

Uitarea de sine îi dădea în mod uimitor putere, făcea viaţa mai bogată și mai strălucitoare. Ar fi putut oare să-și închipuie vreodată că va scrie atât de fluent? Că va alcătui o cronică a Gnadentalului? Că va goni pe Volga asemenea pescarilor și vânătorilor autentici? în această viaţă nouă, plină până la refuz de grijile pentru fetiţă și noile plăsmuiri, nu mai era loc pentru Bach însuși. Așa cum nu

se mai găsise loc în ea nici pentru biata Klara.

Un copil al stepei, care cunoaşte toate nuanţele culorilor și mirosurilor ei, care trăiește după legile și după ceasul ei – iată ce este locuitorul Gnadentalului. Naiv și muncitor, bun și smerit – iată cum e. La voia unor forţe mai înalte, în întregime dependent de mila soarelui, a pământului și a fluviului, el și-a smuls din inimă orice urme de revoltă și voinţă proprie. Fatalist incorigibil, pios și superstiţios, gnadentalianul este închis la tot ce-i nou, la orice progres și experiment – el ară stepa cu același plug ca și bunicii săi, iar apoi așteaptă resemnat recolta; asta e toată viaţa lui. Nu citește cărţi, dar distinge cu ușurinţă semnele naturii: numai din semnele care prevestesc ploaia poate numi nu mai puţin de cincizeci. Iar dacă ne uităm atent, kârgâzii cu ochi înguști și fesuri de fetru îi sunt mult mai apropiad gnadentalianului decât locuitorii îndepărtatei Germanii, care vorbesc aceeași limbă cu el...

Trecând de la însemnările simple la generalizări și reflecţii (asra era deja la începutul primăverii), Bach și-a dat seama că se dezvăţase să doarmă. Noaptea, corpul lui stătea întins nemișcat în pat, ochii îi erau închiși, dar sub pleoape licăreau tablouri rapide și înceţoșate, iar în cap gândurile îi curgeau într-un șuvoi interminabil. Din când în când, sărea la chemarea fetiţei, îi dădea lapte, apoi cădea iar istovit în pat, dar nici aceste acţiuni nu reușeau să întrerupă activitatea intensă a conștiinţei sale.

Tipurile de caractere ale coloniștilor, lumea copilăriei și lumea bătrâneţii la germanii de pe Volga, particularităţile ritualurilor legate de naștere și înmormântare, sursele tradiţiilor locale, relaţiile cu vecinii kârgâzi și ruși – Bach scria despre atât de multe, încât ajunsese să se mire și el: de unde îi vin toate aceste idei? Cine îi șoptește la ureche subiectele următoarelor însemnări?

Odată, comentând atracţia coloniștilor fată de anumite nume, s-a gândit: dar fetiţei ce nume i s-ar potrivi? De Marii și Katarine era plină colonia, mai rar se întâlneau Eve și Elizabete, Suzanne și Sofii. Dar niciunul

dintre aceste nume nu i se părea potrivit. Și deodată a înţeles: Anna – așa trebuia s-o cheme.

Un nume care deschidea lista tuturor numelor. Un nume pur și luminos, ca apa de râu. Da, numai așa – Anna. Ca alint, Anntche.

Dându-și seama că tocmai botezase copila, s-a speriat, dojenindu-se. A hotărât s-o numească la fel ca până atunci – fetiţa, fără niciun nume.

Trei mituri esenţiale au determinat viaţa coloniștilor germani din vremea Ecaterinei cea Mare. Primul mit „despre pământul făgăduit al Rusiei” – s-a născut prin eforturile celor angajaţi de statul rus să atragă străinii. Epuizaţi de greutăţile Războiului de Șapte Ani, care a adus peste Europa foamete și distrugeri, ţăranii germani au crezut bucuroși în existenţa nesfârșitelor pământuri roditoare care-i așteptau în îndepărtata Rusie. Atrași de visul fericirii, au pornit la drum, ducând cu ei mari speranţe și un mare curaj. Stepele rusești s-au dovedit într-adevăr nesfârșite, dar nu le ofereau locuitorilor lor belșug și bucurie, ci o muncă istovitoare și o aspră luptă pentru supravieţuire.

Al doilea mit care tulbură sufletele nemţilor ruși este cel „despre pământul făgăduit al Americii”. La sfârșitul secolului al XIX-lea multe inimi băteau mai repede la auzul unor cuvinte dulci: Brazilia, Statele Unite, Canada; iar coloniștii germani, care supseseră istoriile vajnicelor migraţii ale strămoșilor odată cu laptele matern, au auzit în aceste cuvinte chemarea destinului. În inimile lor naive trăiau aceleași mari speranţe – la fericirea care trebuia neapărat să-i aștepte peste munţi și oceane. „Ţara în care curg râuri de lapte și miere, unde vacile aduc acasă în coame chifle dulci. asta cântau despre America miile de nemţi ruși care se urcau în vapoarele ce se îndreptau într-acolo. „O, America, ţară nebună!” cântau mulţi după un an sau doi, întorcându-se. „Aș da și-un deget de la o mână să fiu din nou în patria mea... „Numeau deja patrie stepa de pe malul Volgăi.

Al treilea mit care a schimbat viaţa multor coloniști

era „despre pământulţagăduit al Germaniei". Obosiţi de viaţa grea în stepă și negăsindu-și fericirea peste ocean, nemţii ruși și-au îndreptat privirile spre patria istorică. Sufletele lor, educate să caute etern fericirea – dar o fericire neapărat îndepărtată, de neatins – s-au așternut iar la drum. Și oamenii au mers pe acest drum, în următoarea goană după un noroc fantomatic. În Germania însă nu s-au acomodat toţi: în peste o sută de ani nemţii ruși, Ţară să observe nici ei, se transformaseră în alt popor decât cel al Reichului german. Astăzi, ca și acum zece, ca și acum o sută de ani, în inima colonistului german se împletesc în mod uimitor două principii opuse: tendinţa de a se așeza, simţul tradiţiei și un fatalism incorigibil îl fac să-și lucreze conștiincios pământul zeci de ani, Ţară să se plângă de soartă și împăcându-se ușor cu orice întorsătură a ei; și deodată chemarea fericirii îl face să se smulgă din loc și, dispreţuind roadele muncii sale, să cutreiere planeta, satistacând, prin schimbarea locului, setea sufletească moștenită de la moși și strămoși.

N-a sosit timpul, aşadar, ca noi, nemţii ruși, să înţelegem că nu există fericire îndepărtată? N-a sosit timpul ca inimile noastre de copii să se maturizeze și să înceteze să creadă în poveștile pe care le șoptește lumea în schimbare?

Bach a pus creionul pe masă. O făclie palidă lumina foile împrăștiate pe tăblia acesteia; rândurile tresăltau în lumina tremurătoare, păreau că freamătă pe hârtie; Tot restul era înecat într-un întuneric dens. Undeva acolo, în întunericul nopţii, în spatele lui, se agita în somn fetiţa nenumită, dincolo de ferestre sufla un vânt proaspăt de primăvară, se auzea câte-o picătură de ploaie.

A recitit textul. Oare el scrisese toate acestea sau cineva îi călăuzise mâna, şoptindu-i cuvintele precise, împletindu-le în expresii elegante și exacte? Nu mai putea adăuga nimic la cele scrise. Părea că în aceste ultime rânduri aruncase pe hârtie ultimele rămășiţe a ceea ce se adunase în el în anii de singurătate și tăcere. Trei luni de scris febril și neîntrerupt – sute și sute de foi de hârtie

înnegrite de litere: tot ce știa şi-şi amintea Bach despre colonia natală și locuitorii ei, tot ce presupunea, toate îndoielile pe care le avea, tot ce reușise să regândească – toate acestea erau acum așternute în cuvinte și predate ghebosului dornic de lectură. În aceste însemnări zugrăvise Gnadentalul pestriţ, zgomotos, plin de oameni veseli și colorat îmbrăcaţi, de sunet de clopot, de cântece de femei, ţipete de copii, muget de vite și cotcodăcit de păsări domestice, de pleoscăitul vâslelor pe Volga, fluturarea pânzelor și scânteierea valurilor, aroma vafelor proaspete și a dulceţii de pepene – Gnadentalul dinainte, adevăratul Gnadental. Nu mai era nimic de spus. Capul îi era pustiu – absolut pustiu, până la ecou. Bach a pus mâinile pe masă, și-a lăsat cu grijă pe ele acest cap pustiu și neobișnuit de ușor, și-a îngropat nasul în însemnările abia sfârșite și a adormit adânc…

— Inimi de copil… a mormăit Hoffmann dimineaţa, trecându-și ochii peste text. Cât de precis spus, totuși… Păi tu ești un filosof, Bach! Filosoful mut de pe malul celălalt!

Ca întotdeauna în momentele de însufleţire, Hoffmann nu putea sta locului – și se tot plimba prin încăpere, ţinând în mâinile întinse foile primite, răsfoindu-le și recitindu-le.

— Ah, câtă dreptate ai, infinită dreptate! Nu degeaba ai băut lapte de la colhoz… Și nu degeaba ceva din înfăţișarea ta amintește de Aristotel… În toate aceste luni petrecute în Gnadental nu m-a părăsit senzaţia că oamenii de aici sunt cu totul altfel. Numai că nu-mi puteam formula exact în ce consta acest altfel. Tu ai făcut asta pentru mine… Inimi de copil jinduind după o fericire intangibilă, da, Bach, de o mie de ori da! Nici că se poate spune mai bine… Ești un Platon al nostru, un Platon de pe Volga! Un Herodot lăţos!

Bach se obișnuise deja să audă discursurile haotice ale lui Hoffmann. Dispoziţia ghebosului se schimba de la o zi la alta: uneori era mohorât ca un nor de zăpadă, alteori aspru și mânios, alteori însufleţit și jucăuș; dar indiferent

de dispoziţie, limba lui lucra la fel de rapid ca și mintea. Câteodată era greu să te ţii după ea – în astfel de momente Bach pur și simplu stătea cu privirea în pământ și aștepta răbdător până când mintea sprintenă a interlocutorului făcea o piruetă completă și revenea în matcă. Dar cu toată locvacitatea sa, Hoffmann nu era un palavragiu oarecare – șuvoaiele de cuvinte pe care le scotea conţineau invariabil gânduri, fie și umbrite de numeroasele exclamaţii, interjecţii, epitete și metafore.

— Ai ajuns la adevăr, tovarășe bărbos! Ai dezvăluit sufletul acestei făpturi neomenești – germanul de pe Volga. L-ai deschis ca pe un borcan de conserve – ia lingura și mănâncă, adună de pe margini, scrijelește fundul…

Uneori lui Bach i se părea că pentru Hoffmann convorbirile lor (deși mai corect ar fi să le numim monologuri) nu sunt mai puţin importante decât însemnările lui. În accesele lui de elocinţă, ghebosul parcă-și ascuţea gândurile de tăcutul Bach: el exprima, el asculta, evalua, se supăra pe sine, reformula și explica din nou… Firește, și-ar fi putut exersa raţionamentele și cu altcineva – cu morocănosul Böll sau cu veșnic lingușitorul Gauss, de pildă. Dar Hoffmann îl alesese pe Bach – fie pentru că mutul Bach nu putea să obiecteze și să-l întrerupă cu o observaţie stupidă, fie pentru că nici zeci de verste să fi căutat, n-ai fi găsit alt om în afară de *Schulmeister* care să fie în stare să facă diferenţa între Aristotel și Herodot (ba măcar să știe de existenţa lor), și de aceea era incomparabil mai plăcut să-și reverse gândurile asupra lui Bach.

— Cum să ajungem noi la aceste suflete de copii? Cum să stârnim aceste minţi imature și lenețe? Să spulberăm o infantilitate formată în secole întregi? Hoffmann s-a oprit în mijlocul încăperii, chipul i s-a contorsionat ca de o durere chinuitoare, și imediat s-a relaxat într-un surâs larg, plin de bucurie: Nu, Bach, nu trebuie să ne luptăm cu ei, ci să-i creștem! Să-i alintăm! Să-i dădăcim!

A alergat spre Bach și a început să gâfâie fierbinte și

sacadat, dezvelindu-și dinţii până la gingii și tremurându-și vag sprâncenele.

— Tu ai copii? Că încă nu știu nimic despre tine, cucuvea bătrână... De altfel, dracu' să te ia! Dacă ai avea copii, Bach, doar i-ai bate? Doar i-ai pocni cu vătraiul și ai arunca cu cizmele după ei? Nu, Bach, uneori ai fi afectuos cu ei. I-ai duce la târgul de duminică și le-ai cumpăra fursecuri ornate cu trandafiri din cremă. Le-ai sculpta o bărcuţă din lemn și le-ai face fluierașe de lut. Ochii umezi și larg deschiși ai lui Hoffmann erau atât de aproape, încât Bach le-a văzut pentru prima dată culoarea – verde-închis, cu nuanţe albăstrui. Le-ai mângâia căpșoarele blonde și i-ai săruta înainte de culcare, și...

Fără să termine, Hoffmann a încremenit, străbătut de un gând neașteptat, apoi a bătut tare din palme și a râs fericit, ca și cum ar fi găsit răspuns la o întrebare chinuitoare. A ţâșnit spre masă și s-a așezat direct pe hârtiile împrăștiate, legănându-și picioroușele scurte; în timpul acesta îl privea șiret, ștrengărește chiar.

— Basme de ce nu mi-ai scris, Bach?

Bach a lăsat ochii în jos. Într-adevăr, povești nu scrisese – probabil că erau singura parte a vieţii în Gnadental pe care n-o descrisese. Era prea chinuitor orice gând la Klara, de pe buzele căreia obișnuia să asculte basme.

— Între altele, ele sunt cheia spre inima de copil. De aceea și este de copil, pentru că nu poate înceta să creadă în basme. Privirea lui Hoffmann s-a îmblânzit și a alunecat în sus, s-a ridicat peste capul lui Bach, a străpuns tavanul, podul plin de gunoaie, tabla acoperișului, și s-a pierdut undeva în înaltul cerului. Așa că de ce să nu ne folosim de asta – pentru însuși binele oamenilor? De ce să nu vorbim cu ei în limba pe care o înţeleg?

Dincolo de fereastră s-a auzit un strigăt vesel și prietenos, apoi un fluierat puternic – din acelea cu care flăcăii cheamă seara fetele la plimbare.

— Scrie-mi un basm, Bach, a poruncit Hoffmann încet și sever, fără să-şi ia ochii de la înaltul cerului numai de el

văzut. Pentru început, măcar unul. Alege-l pe cel mai bun dintre toate pe care le știi – și nu-l spune pur și simplu, așa cum l-ai auzit în copilărie, ci cufondă-te în el, caută-i sensul, inventează ceva, până la urmă. Nu avem nevoie de un basm prăfuit de-al bunicii, ci de unul nou, sonor, cristalin…

Bach ar fi clătinat din cap – nu pot, n-o s-o fac! –, dar mintea lui Hoffmann deja o luase înainte, fără să cunoască limite, chipul i se luminase de însufleţire și pasiune.

— Iată cu ce o să transformăm sufletul gnadentalianului – și al celui bătrân, și al celui tânăr, și al celui de-o şchioapă! Iată cum o să transmitem sensuri – nu prin complexitate, ci prin simplitate și naivitate! Basmele și legendele, ele sunt temelia, Bach! Temelia sufletului, care se construiește din fragedă pruncie, pe ea se ţine întreaga esenţă a omului. Iată cu ce trebuie să începem! Nu cu firimituri, nu cu proverbe mărunte, nu cu cântece prostești de beţivi și cu fabule, nu cu anecdote, ci cu baza bazelor. Înlocuirea fondului de basme – făcută cu acurateţe, neobservabilă cu ochiul liber… Da, Bach, de o mie de ori da! Hoffmann și-a întors privirea din înaltul cerului înapoi în casă. Și cine să se ocupe de asta, dacă nu tu? Ai un talent al dracului la scris! Tu parcă nu înșiri cuvinte, ci împletești dantele. Tu ești poet!

Copleșit de această apreciere neașteptată – și fusese făcută. liat de simplu, de parcă ar fi fost vorba despre lucruri de mult știute și care nu lăsau loc la îndoieli –, Bach a încremenit, incapabil să se miște.

— Uite, pentru inspiraţie – Hoffmann a sărit pe podea, s-a băgat sub masă și a scos de acolo un teanc de ziare. Uite, astea au ieșit din însemnările tale etnografice. Rânjind ușor timid, l-a împins pe Bach spre pervaz, unde așteptau deja sticla de lapte și hârtia proaspătă. Le citești acasă. Să-mi ierţi exprimarea butucănoasă, nu pot altfel.

Strigătele de dincolo de fereastră s-au înteţit; cineva a trecut în fugă pe lângă casă, apoi și alţii după el – părea că pe stradă alerga deja, crescând și multiplicându-se, o gloată întreagă.

— Dacă aș fi putut, nu te-aș fi rugat pe tine. Hoffmann a oftat din greu, chipul lui frumos s-a înnegurat pentru o clipă, un rid trist i-a tremurat pe puntea nasului și s-a netezit la loc. Eu nu am talent la cuvântul scris, nu mi-a fost dat la naștere. Limba macină ca o moară – și-a scos mult în afară limba cărnoasă, groasă la bază, cu vârful curbat în sus –, dar mâna parcă ar fi a altcuiva. Cum scrie două rânduri, e greu și să citești: scrisul e oribil, iar cuvintele, şi mai rău. Parcă n-aş fi scris eu. N-o să mă crezi, până și creionul abia stă între degetele mele, tot dă să cadă. Hoffmann și-a privit cu amărăciune palma lată, cu degete noduroase, contorsionate, apoi a ridicat din nou ochii. Așa că străduiește-te, Bach, străduiește-te pentru amândoi. De astăzi, nu-ţi mai dau lapte pentru nimic altceva. Destul cu reţetele culinare și zicătorile cu tâlc. De acord, Bach?

Bach stătea cu privirea aţintită în podea. În liniștea care se lăsase, a deslușit deodată strigătele venite de afară: „Volga! A început să se topească Volga!” A ţâșnit spre ușă, s-a lovit cu pieptul de ea și s-a rostogolit din casă. L-a izbit în faţă un miros proaspăt, primăvăratic – de apă de râu, de pește, de alge. Bach s-a scurs din cerdac și, alunecând pe zăpada care se topea, a dat fuga spre mal.

Pe Volga se căscau crăpături negre. Se târau ca niște șerpi leneși pe pătura de zăpadă, în lung și-n lat, ba lărgindu-se și descoperind apa întunecată, ba strângându-se și umflându-se în movile de gheaţă sfărâmată – râul, încercând să respire, îşi scutura încet învelitoarea de gheaţă. Câteva femei, care-și limpeziseră rufele într-o copcă, se grăbeau deja spre mal, clătinându-se greoi în cojoacele lor mari prin zăpada înmuiată și trăgând după ele sănii cu teancuri de rufe ude; oamenii fluierau veseli spre ele de pe ponton, le făceau cu mâna. Când ultima spălătoreasă – rumenă, gâfâind de atâta alergătură – a sărit pe mal și a căzut sleită de puteri în genunchi, lângă sanie, Bach și-a înfipt pâslarul în zăpada de pe ţărm și a pășit pe Volga.

Cineva a strigat ceva în urma lui, dar el nu s-a întors,

și curând strigătele îngrijorate au fost duse departe de adierea ușoară. Mergea repede; n-a început să alerge – îşi păstra suflul. Era transpirat – nu fiindcă mergea repede, nu din cauza soarelui strălucitor care se iţea printre norii destrămaţi. Zăpada udă se muia supusă sub picioarele lui, i se lipea de tălpi, dar nu scrâșnea, parcă n-ar fi fost zăpadă, ci vată. Pe râu era liniște și se auzea în această tăcere un singur sunet – trosnetul gheţii care se spărgea.

Gheaţa sfărâmată se umfla ici-colo pe râu, în bășici. Bach se străduia să nu se uite la movilele scânteietoare, încă îndepărtate, crescând undeva în urma lui, dar auzea, auzea peste tot șuieratul lor prelung. Tare ar fi vrut să-și ia avânt și să o ia la fugă, dar știa: nu se poate, până la malul drept e departe, nu ajungi. Și de aceea pășea, doar pășea, înăbușind printr-un efort de voinţă răceala neplăcută care izvora de undeva din burtă – frica. Se temea nu pentru el, ci pentru Klara, să nu rămână să zacă pe patul ei îngust, neînmormântată după obiceiul omenesc, și odată cu venirea căldurii de vară să nu înceapă să se topească încet-încet. Se temea pentru fetiţă, singură în casa mare și pustie.

Ceva a foșnit foarte aproape de el. Sub picioare s-a auzit un trosnet și iată că deja gheaţa se crăpa, descoperindu-și miezul zgrunţuros, și din cioburile ei au ţâșnit sute de scântei albastre, iar prin crăpătura căscată se zărea apa – grea, neagră cu reflexii de smarald. Fără să apuce să se sperie, Bach a sărit peste crăpătură și a pășit mai departe, lăsând în urmă și foșnetul gheţii, și pleoscăitul apei, și bolboroseala bucăţilor de gheaţă care se sfărâmau. După cât de apropiaţi erau acum munţii, a văzut că trecuse de jumătatea râului.

Soarele începuse să ardă, îl orbea nemilos – troienele scânteiau și se topeau sub razele lui. S-a oprit pentru o clipă, și-a tras sufletul și și-a scos de pe cap căciula leoarcă de sudoare. A închis ochii, iar când i-a deschis, munţii albaștri de pe malul drept nu mai stăteau nemișcaţi, ci se îndepărtau încet de el, legănându-se. S-a uitat peste umăr: pânza de zăpadă rănită se rupea acum în bucăţi, se

scorojea și se încreţea, aluneca pe lângă maluri undeva spre stânga; moviliţele de gheaţă sfărâmată goneau în valuri pe această pânză, se aprindeau în soare și se dezintegrau pe loc. Bach și-a băgat căciula în sân și, mijindu-și ochii orbiţi de lumina strălucitoare a soarelui, a început să alerge.

Din când în când zăpada se întuneca sub pâslarii lui și se transforma în apă, dar nu avea timp să ocolească peticele topite – pășea peste ele pleoscăind, împroșcând cu zăpadă și simţind cum fetrul se îmbibă de umezeală și se îngreunează sub tălpile lui. Crăpături negre se căscau când la dreapta, când la stânga. Auzea susure și trosnete, gemete răutăcioase – în spatele lui, în părţi, înainte, peste tot; șuieratul gheţii a devenit atât de puternic, încât Bach nu-și mai auzea propria respiraţie. Placa de zăpadă de sub picioarele lui a tremurat mai întâi abia sesizabil, apoi s-a pus în mișcare și a pornit-o vijelios într-o direcţie. Bach a gonit pe ea cu toată puterea – împotriva alunecării gheţii, împotriva curentului – spre malul deja apropiat, de-a lungul căruia se înălţau mormane fremătătoare de gheaţă albă ca zahărul.

S-a auzit un trosnet, un icnet, și o bucată ascuţită de gheaţă, cam de mărimea lui, s-a ridicat de undeva de sub picioarele sale, scânteind la margini; Bach abia a reușit să sară pe un alt sloi, că bucata s-a și prăbușit, plată, zdrobind totul în jur sub greutatea ei. El n-a văzut asta – sărea ca un iepure din sloi în sloi, mai departe, tot înainte. Poalele cojocului îi fluturau, desaga îi sălta în spate, sticla de lapte lovindu-i-se de șira spinării. În faţa ochilor vedea scânteieri, luciri și fulgere. Faţa îi era mereu împroșcată – ace ascuţite de gheaţă, picături moi de apă. Picioarele i-au alunecat, i s-au înfundat în ceva moale, de o răceală arzătoare, dar imediat a simţit fundul apei. A căzut în patru labe și a început să se târască, împingând cu pieptul acel ceva moale și rece, zgâriindu-și gâtul și obrajii de bucăţile ascuţite de gheaţă. Ajungând pe pietre, a căzut cu faţa în jos și a rămas așa îndelung, simţindu-și bătăile aprige ale inimii – în coaste, în gât, în tâmple.

În cap gândurile i se învălmășeau, în dezordine, fără legătură între ele, de parcă această goană nebună le amestecase pe toate.

Că trebuie totuși s-o înmormânteze pe Klara.

Că n-o să scrie niciodată basme.

Că, dacă ar fi după el, ar înmormânta-o pe Klara în Volga: mai bine să fie mâncată de pești, decât de viermi.

Că sticla de lapte din desagă n-ar trebui să se spargă – era pusă în teancul de ziare.

Că probabil Klara n-ar fi vrut să se odihnească în apă – trebuia să-i sape un mormânt în ţărână.

Că n-a mai citit un ziar de șapte ani.

Că Anntche se va trezi curând, și de aceea trebuie să se grăbească.

După ce și-a tras sufletul, Bach și-a desprins cu greutate faţa de pe piatră, s-a ridicat în coate și s-a întors spre Volga: sloiurile deveniseră mai mici și mai transparente, plutind pe râu în turme supuse – apa verde, puternică le purta spre Marea Caspică.

12

Bach a înmormântat-o pe Klara la marginea livezii, unde printre meri creșteau tufișuri de zmeur și coacăz sălbatic. O zi întreagă i-a săpat mormântul: pământul era încă îngheţat, abia 176

sfărâma sub loviturile lopeţii, dar el a scobit cu răbdare acest pământ, săpând un ultim culcuș – îl alina gândul că femeia va mai adăsta o vreme înconjurată de răceala cu care se obișnuise. A îmbrăcat-o frumos; cu o fustă din mătase subţire, albastră e ti desene roșii, șorţ de bumbac brodat cu flori la poale, o bluză de in cu mâneci largi și guler de dantelă. I-a împletit cosiţele și i le-a legat cu panglici – părul îi devenise neascultător și aspru în ultimele luni și Bach s-a chinuit îndelung să le răsucească, să i le încolăcească în creștet și la ceafă. La faţa Klarei se străduia să nu se uite – se temea să nu citească pe ea dojană sau blamare.

În loc de sicriu, a pus-o pe o scândură smulsă din peretele hambarului. A vrut s-o învelească cu pilota de puf,

dar a socotit că pilota aceea îi era mai necesară lui Anntche; în plus, Klara probabil n-ar fi vrut să fie înfășurată în ceva călduros – și de aceea a aruncat pe ea numai o pelerină de dantelă croșetată din aţă neagră de iscusita Tilda.

Când Klara era deja în mormânt – frumoasă, cu ţesătura neagră subţire pe chipul nemișcat –, Bach a hotărât totuși să o privească lung, dar n-a văzut decât înstrăinare și indiferenţă: Klara nu avea nimic să-i spună la despărţire. S-a așezat alături, a vrut să găsească el cuvintele potrivite, dar nu le-a găsit: în lunile de scriere pătimaşă și neîntreruptă grijă pentru Anntche, se dezvăţase să stea de vorbă cu femeia iubită. S-a încruntat şi a început să scurme pământul cu mâinile și să-l arunce în mormânt.

Nu i-a pus cruce la căpătâi, ci a adus de pe malul Volgăi o piatră mare, cenușie. Nici n-a scris nimic pe ea: în afară de el, nu era nimeni s-o pomenească pe răposată, iar el nu avea nevoie de un nume pe o piatră funerară.

Apoi s-a dus în gheţărie și toată gheaţa pe care dormise Klara a dus-o pe mal și a vărsat-o cu grijă în Volga. Ar fi fost simplu s-o arunce sub meri, dar cumva i s-a părut mai corect s-o înapoieze râului.

Și abia după toate acestea, seara, în amurgul albastru dens, Bach a luat-o în braţe pe somnoroasa Anntche şi a dus-o în livadă – pentru prima dată din ziua morţii ei, i-a dus Klarei fiica. A stat lângă piatra de mormânt, sprijinindu-și de piept copilul cald de somn.

Uite, Anntche, i-a spus el în gând, aici e înmormântată mama ta, pe nume Klara. Klara a murit.

Fără să deschidă ochii, Anntche și-a încreţit nasul, a scâncit și și-a îngropat faţa în subsuoara lui Bach…

Trecuseră câteva zile fără să fi luat creionul în mână – acesta se iţea trist dintre bârnele peretelui, lângă fereastră, unde-l băgase Bach ca să nu-l piardă în casa mare și să-l ferească de dinţii ascuţiţi ai șoarecilor. Seara, când încăperea era inundată de lumina tremurătoare a lunii, umbra lungă a creionului se înălţa ca un semn de

exclamare, unduindu-se pe perete. îl chema. Inima lui răspundea chemării, bătând mai repede; răspundea și mâna dreaptă, încălzindu-se, tremurându-și degetele; simţea o nevoie imperioasă să scrie, dar ignora chemarea unduitoarei umbre, străduindu-se să n-o bage în seamă. Ar fi putut să pună creionul undeva mai departe – după plintă sau pe fundul unui cufăr; nu se știe de ce, nu l-a pus.

La urma urmei, nu înţelegea pentru ce avea nevoie de basme neobositul Hoffmann. Îşi explica asta numai prin aceea că însemnările despre viaţa reală îşi pierduseră valoarea. De acum Hoffmann aștepta de la el plăsmuiri. Dar exista oare pe pământ un basm care să nu-i amintească de Klara, să nu-i stârnească în inimă o durere fierbinte? Bach nu știa astfel de basme. Orice poveste, eroii și circumstanţele ei îi evocau imaginea femeii iubite – acoperită cu dantela neagră, cu o expresie indiferentă pe chip, zăcând nemișcată sub meri și străpunsă de rădăcinile lor contorsionate.

Încerca să se convingă: ce-l costa să apuce creionul între degete, să strângă tare din dinţi, reţinându-și durerea, și să aștearnă repede pe hârtie câteva zeci de rânduri – fără să se gândească la sens, fără să trudească la eleganţa verbului și regularitatea scrisului? Să-l păcălească pe șiretul Hoffmann, să-l amăgească, să scape de el – pe orice subiect. Îşi amintea atât de multe povești, că ar fi putut cumpăra cu ele un întreg butoi cu lapte, o întreagă fântână sau întreaga Volgă – Bach îşi amintea tot ce-i povestise Klara. Totuși, stătea posomorât, întorcând capul de la creionul iţit din perete. Nu scria.

În ziua în care se deschisese Volga și malul drept păruse complet rupt de cel stâng, Bach socotise că proviziile de lapte de la fermă aveau să-i ajungă pentru o săptămână. Făcuse aceste provizii toată iarna – le adunase cu grijă: din fiecare măsură de lapte pe care o primea, turna o mică parte într-o ceașcă sau un pahar, că doar vase erau destule în casă, și le congela în gheţărie; spre sfârșitul iernii ceștile cu gheaţă de lapte stăteau strâns înșirate într-o ladă din gheţărie, alături de a Klarei – îşi

așteptau sorocul. La început Bach dezgheţa câte trei cești pe zi; apoi câte patru – foamea lui Anntche era grozavă. Gheţăria s-a golit repede, și curând Bach nu s-a mai putut gândi la nimic altceva decât cum o să hrănească fetiţa când și ultima ceașcă va fi băută.

Într-o seară, s-a hotărât: a mestecat bine un pesmete, l-a scuipat într-o linguriţă și a hrănit fetiţa. Aceasta și-a mișcat bărbia, încruntându-se, plimbând prin gură hrana necunoscută, și a început să ţipe, împroșcând în toate părţile cu *tiurea* neînghiţită. A liniștit-o cum-necum, legănând-o pe genunchi. Din nou a dus linguriţa la feţișoara udă de lacrimi a copilei, de data asta, plină cu fiertură de ovăz aburindă. Anntche din nou s-a întins încrezătoare, din nou a apucat-o cu buzele, dar, înșelată a doua oară, a început să urle atât de asurzitor, că lui Bach i-a zbârnâit capul multă vreme după aceea. A fost nevoit să dea ocol salonului, legănând copilul care zbiera și alinându-l în gând cu cele mai duioase cuvinte, iar apoi să pregătească pentru încălzit o porţie mai mare de lapte, ca să-i ostoiască jalea.

După ce a mâncat în sfârșit hrana cu care era obișnuită și s-a liniștit, Anntche a observat umbra care se unduia la fereastră și s-a întins cu mânuţele spre ea – Bach a scos imediat creionul și l-a ascuns în buzunarul jachetei de casă împletite:

— Nu, Anntche. Nu pot. Nu acum.

Plimbându-se prin casă și legănând copilul sătul, îşi tot aducea aminte de ceea ce se afla în buzunarul său. Creionul era scurt, nu mai mare decât degetul lui mic, dar îl simţea lung și greu, ca pe un piron. Când suspinele pruncului au devenit adânci și rare, iar trupușorul i s-a înmuiat, calmat de somn, a pus-o pe Anntche în pat și a închis ușa dormitorului după el. A scos din buzunar obiectul care-i tulbura sufletul și l-a înfipt din toate puterile într-o crăpătură – de parcă ar fi înfipt un cuţit în perete – și, aruncându-și cojocul pe umeri, a ieșit grăbit din casă…

Amurgul răspândit în aer era ușor și transparent,

primăvăratic. Stând pe marginea râpei, Bach vedea limpede în faţa lui focurile îndepărtate ale Gnadentalului. Dedesubt fremăta trupul umflat de gheaţa topită al Volgăi, încă pătat cu sloiuri, dar deja mici și răzleţe – aveau să dispară și ele curând, și pe râu aveau să plutească primele bărci. În spatele lui Bach, în adâncul pădurii, la adăpostul pereţilor de bârne, dormea pe un pat de adult mica Anntche. Iar în gheţărie erau ultimele două cești de lapte. A doua zi va trebui să lase la apă bărcuţa roasă de vreme și să se ducă în colonie – să cumpere de la Hoffmann lapte proaspăt cu litere și cuvinte proaspete. De ajuns fugise de creion și de propria-i voinţă. Era timpul să scrie – oricare dintre miile de basme pe care i le spusese Klara.

Bach stătea, înfășurat în cojocul lui, și asculta pleoscăitul liniștit al valurilor care se loveau de pietre. La fel de liniștit și de neîntrerupt pleoscăiau în capul lui gândurile.

Și dacă ar scrie un basm chiar despre Klara? Dacă ar aduce-o la viaţă pe hârtie, așa cum adusese la viaţă nu demult Gnadentalul muribund? Dacă ar scoate-o din pământ, i-ar lua de pe faţă linţoliul negru – și i-ar meni o altă soartă, mai plină de bucurii, mai fericită? Ar lua un subiect de basm existent şi ar sufla în el viaţa Klarei? Ar da eroinei trăsăturile, vocea, caracterul Klarei – și ar duce povestea spre un alt deznodământ decât o captivitate pe viaţă la o fermă singuratică și o moarte timpurie, fără sens?

În piept îi fremăta ceva mare și cald, mâna dreaptă l-a durut la presimţirea creionului între degete, dar Bach s-a silit să rămână pe loc și să gândească mai departe. Din sutele de basme spuse de Klara, cel mai bine se potrivea pentru descrierea sorţii ei „Povestea prinţesei captive”[22]. Închisă într-un turn inaccesibil de către propriul tată, prinţesa a petrecut în captivitate șapte ani, singură cu bătrâna ei doică, așa cum poruncise crudul ei părinte, iar când a ieșit din temniţă a găsit că lumea din jur se

22 Subiectul „Poveștii prințesei captive“ este inspirat din basmul german „Tânăra Maleen“ consemnat de Frații Grimm. *(N.a.)*

schimbase iremediabil: castelul tatălui ei fusese distrus, toţi slujitorii și locuitorii regatului muriseră în războaie, câmpiile și pădurile se transformaseră în pustiuri pârjolite de dușmani. Pierzându-și tot trecutul, prinţesa a fost nevoită să rătăcească până când a ajuns la hotarele regatului unui prinţ bogat, care a fost cucerit de frumuseţea ei și a luat-o pe dată de sotie.

Klara spusese povestea de multe ori, pesemne simţind în ea asemănarea cu soarta ei. De fiecare dată inima lui Bach era strânsă de un sentiment de vinovăţie: spre deosebire de prinţesa captivă, Klara nu-și putuse părăsi turnul – ferma lui Grimm, unde mai întâi o întemniţase tatăl ei, iar apoi, circumstanţele implacabile ale lumii *mari.* Așa că trăise în temniţă până la moarte, împărţindu-și singurătatea numai cu Bach cel mut, care și dacă jucase vreun rol în viaţa ei, acesta fosese mai degrabă cel al tăcutei doici decât al preafrumosului prinţ. Așadar, să nu schimbe acest subiect – să n-o elibereze pe prizoniera Klara din temniţă? N-ar fi aceasta o ofrandă adusă femeii iubite? N-ar răscumpăra oare măcar o părticică din vina lui faţă de ea?

Undeva departe, mai jos pe râu sau pe malul stâng, s-a auzit ţipătul pătrunzător al unui șoim. Din adâncul pădurii i-a răspuns un huhurez icnind, gemând jalnic. Bach și-a înfășurat mai strâns cojocul pe lângă el și a pornit spre casă cu pași repezi.

A fost odată ca niciodată un tărâm al văilor de smarald și al câmpurilor cu spice de aur, locuit de păstori buni și plugari pașnici, un ţinut înfloritor, a căruifrumuseţe se întreceau s-o cânte pictorii și poeţii. În inima acestui ţinut, pe o colină înaltă, deasupra unui râu năvalnic, se înălţa un castel. Și în el trăiapreaputernicul rege. Era gras ca un butoi pentru heringi, chel ca o turtă de grâu, iar barba lui semăna cu un smoc de varză murată. Și avea regele ăsta o fiică – cu ochi albaștri ca valurile râului, și cu obrajii delicaţi precum aripile de fluture. Nu-și cunoscuse mama și fusese crescută doar de o servitoare – o bătrână

uscăţivă și mânioasă, care torcea zi după zi un firfără sfârșit, iar dacă vreodată scotea un cuvinţel, și acela era plin de răutate…

Fusese de ajuns ca Bach să ia creionul în mână și să pună o foaie de hârtie cenușie pe tăblia stropită de lapte a mesei, că îndată cuvintele începuseră să se aștearnă singure pe hârtie: mâna amorţită abia apuca să traseze literele. Chipuri din trecut – faţa lată a lui Udo Grimm, obrazul ridat al Tildei – au răsărit înaintea ochilor lui atât de clar, încât ar fi putut să-l descrie în amănunt pe fiecare. Deodată și-a amintit că șuviţele bărbii lui Grimm aveau nuanţe vag diferite, ca frunzele galbene din pădure toamna, iar desenul ridurilor de pe fruntea Tildei amintea de brazdele strâmbe cu care un colonist harnic marchează hotarele câmpului său.

…La un moment dat, regele vru să-și mărite fata cu un prinţ din regatul învecinat. Dar inima tinerei prinţese era de mult dăruită unui Schulmeister *sărac, care lucra într-o școală de sat. „Nu vreau și nu pot să-mi aleg alt soţ decât pe bunul profesor!” exclamă ea, uitându-se curajoasă în ochii temutului ei părinte. Mâniat, acesta porunci ca fiica neascultătoare să fie întemniţată în cel mai înalt turn al castelului, în care era atât de greu de pătruns, încât până și păsările abia dacă ajungeau în vârful lui ascuţit. În turnul acela fură trimise mâncare și băutură pentru șapte ani.*

Iar apoi fu dusă acolo prinţesa cu servitoarea ei. Și fură zidite în turn – despărţite și de pământ, și de cer. Și stătură acolo, în întuneric, fără să deosebească ziua de noapte. Bietul Schulmeister *venea des în curtea castelului și îşi striga iubita pe nume, dar curând fu înșfăcat de servitorii de la curte și, la porunca regelui crud, izgonit din ţară. Prinţesa întemniţată nu știa asta – în turnul înalt nu ajungea niciun sunet de jos, din lumea populată cu oameni și cu alte vietăţi ale pământului. Ce-i rămânea bietei fete în afară de suspine și lacrimi? Trăia așa, în întunericul și tăcerea temniţei, ascultând numai fâșâitul roţii de tors a slujnicei sale. Dar vremea a trecut. Și la un moment dat,*

prizonierele începură să-și dea seama că cei șapte ani se apropiau de sfârșit...

Când compunea texte despre realitate, Bach parcă extrăgea din el însuși – cunoștinţe, gânduri, fraze –, pustiindu-se treptat; acum însă, compunând ceva ce nu fusese niciodată, dimpotrivă, parcă fiinţa lui se umplea: de undeva îi veneau și subiectul, și eroii, și tablourile vii, pline de cele mai mici amănunte, și cuvintele. Și cu cât scria mai mult, cu atât mai plin îi era capul, cu atât mai repede gonea creionul pe hârtie. Și cu atât mai limpede vedea chipul Klarei – nu fără suflare, cu giulgiul negru pe faţă, ci viu, cu ochi strălucitori de emoţie, cercetând neliniștiţi spaţiul strâmt al turnului în așteptarea eliberării.

...Credeau că era deja aproape clipa izbăvirii din înfricoșătoarea temniţă, și totuși nu se auzeau lovituri de ciocan în perete, nicio piatră nu părea să fie gata să cadă din el: părea că tatăl uitase cu totul de fiica lui. Când le mai rămăsese doar foarte puţină mâncare și o moarte cumplită se înfăţișa înaintea lor, prinţesa captivă spuse: „Trebuie să facem tot ce ne stă în puteri să încercăm să spargem zidul temniţei noastre”. Luă o suveică ascuţită de la roata de tors a slujnicei și începu să scrijelească tencuiala care acoperea piatra. Când obosea, o schimba servitoarea, care era foarte slăbită în urma șederii în captivitate, dar nu voia să moară în temniţă. Nu după mult timp, reușiră să scoată o piatră din zid, apoi încă una, și încă una. După șapte zile și șapte nopţi de muncă anevoioasă, gaura făcută deveni destul de mare ca să poată ieși la scara în spirală care unea vârful turnului cu temelia sa. Coborând, prizonierele deschiseră în sfârșit ușa și pășiră pe pământ...

Iată clipa mult așteptată: Klara – ciufulită, gâfâind puţin după o trudă îndelungată, într-o rochie murdară de var – iese din temniţă și trage în piept aerul rece al libertăţii, privind în jur. În urma ei se împleticește Tilda, mai mult moartă decât vie, târând eterna ei roată de tors.

Cerul era la fel de albastru ca înainte, cu șapte ani în urmă, dar tot restul se schimbase înjur atât de tare, încât

prinţesei nu-i venea să-și creadă ochilor: castelulpărintesc zăcea în ruine, orașul și satele înconjurătoare erau pârjolite, iar câmpurile, în lung și-n lat, pustiite. Cu răsuflarea tăiată, prinţesa mergea prin sălile devastate ale palatului ei cândva minunat: podelele de parchet erau rupte în bucăţi și călcate de nemiloase copite de cai; vasele de aur și mobila fuseseră furate, portretele smulse de pe pereţi și azvârlite pe jos, acoperite de promoroacă, iar din încântătoarele statui de marmură rămăseseră numai cioburile – prinţesa pășea pe fragmente albe ca zăpada de mâini și picioare, feţe și păr, și ele se sfărâmau sub pașii ei ușori, transformându-se în pulbere…

Despre cine scria Bach – despre biata Klara, sau despre el însuși, rătăcind într-o noapte albastră de iarnă prin castelul în ruine al morarului Wagner?

Nicăieri nu se vedea suflet de om: dușmanii îi nimiciseră pe toţi locuitorii, iar pe rege îl izgoniseră. Vitele fuseseră tăiate până la ultimul taur și berbec, și doar mormane de măruntaie de vită însângerate mai fumegau în întreaga ţară, înconjurate de nori negri de corbi… Prinţesa și slujitoarea fură nevoite să plece în altă ţară și să ceară îndurare; dar nicăieri nu găsiră adăpost, nicăieri nu întâlniră un om care să le dea măcar o bucăţică de pâine, și în curând ajunseră atât de nevoiașe, încât nu se mai hrăneau decât cu urzici. În cele din urmă, prinţesa exclamă: „Dar nu pot eu, care am răbdat să zac în temniţă vreme de șapte ani și m-am eliberat singură, să-mi câştig traiul de fiecare zi? Ajunge cu suferinţa și lipsurile! O să muncesc!”

Ce bine-i ședea Klarei această îndreptăţită indignare! Cum să i umeneau obrajii ei înfierbântaţi! Cum îi străluceau ochii! Bach îi admira chipul supărat – furios pentru prima dată de când se cunoșteau și, poate, de când se născuse.

…Trebuie spus însă că la vremea aceea ajunseseră la hotarele unei ţări îndepărtate, unde locuitorii aveau livezi de meri nenumărate. Și prinţesa intră să muncească tocmai la o astfel de livadă. Toamna săpa gropi adânci,

sădea în ele pomi tineri, îngrășa pământul cu cenușă și bălegar; înainte de venirea frigului dădea tulpinile cu var amestecat cu lapte gras, le înfășură în paie și trestie; iarna le învelea cu zăpadă; primăvara tundea crengile, afâna și uda pământul. Muncea mult prinţesa, dar în fiecare zi avea un acoperiș deasupra capului și destulă mâncare pentru ea și servitoarea ei. După un an de trudă a fetei, livada dădu o recoltă nemaivăzută: merele erau uriașe, cât un cap de copil, și rumene ca macul. Ea lua cu blândeţe fructele în mâini și le rupea de pe crengi, punându-le în coșuri; coșurile astea umplură toată livada și toată casa stăpânilor. Și o trimise stăpânul livezii la oraș, să vândă merele la piaţă. Încărcă prinţesa coșurile în căruţă, se așeză și ea deasupra și pomi spre oraș…

Bach se înfiora sub vântul rece care sufla asupra Klarei în timp ce mergea cu căruţa. Admira stepa nesfârșită care se întindea în jur. Când sub roată a nimerit o piatră, căruţa a tremurat ușor și coșurile grele au tresăltat – Bach s-a încruntat supărat, îngrijorat ca merele delicate să nu se lovească în acest zgâlţâit. Curând s-a arătat în zare zidul orașului, iar copitele calului au tropăit pe un drum pavat.

Îndată ce prinţesa intră în piaţă, jumătate de oraș dădu fuga să se uite la recolta ei nemaivăzută: toţi admirau roadele muncii sale, se minunau și suspinau de emoţie. Dar pe cine zări ea în mulţimea gălăgioasă! Pe iubitul ei Schulmeister, *care lucra de șapte ani la școala din acel loc, înăbușindu-și prin muncă grea dorul de fata iubită, care-i fusese refuzată. „Tu, frumoasă grădinăreasă, semeni atât de mult cu iubita mea, încât sunt gata să cred că ești chiar ea!” exclamă uluit profesorul. Iar prinţesa îi răspunse: „Chiar eu sunt, iubita ta! De dragul tău am stat șapte ani în temniţa întunecoasă, am îndurat foamea și setea, nevoile și sărăcia. Dar astăzi a strălucit și pentru mine preafrumosul soare. Și de-acum nimeni și nimic n-o să ne mai poată despărţi…*

Lui Bach i s-a părut că pe obraji îi curgea ceva (sudoarea efortului? Lacrimi?), dar nu putea să șteargă

umezeala aceea. Klara – infinit de frumoasă, în fusta ei obișnuită de mătase și cu șorţ de pânză, cu faţa înfierbântată înconjurată de șuviţe aurii scăpate din cosiţe – întindea către el palmele maronii de la sucul de mere și surâdea. S-a apropiat de ea, simţind aroma densă ca mierea a merelor din coșurile fără număr care umpleau căruţa, i-a luat mâinile bătătorite de muncă și le-a dus la buze. Mulţimea a oftat în spatele lor, încet și cu emoţie. S-a auzit bătând clopotul bisericii.

„Staţi!” se auzi un ţipăt puternic. Prinţesa se întoarse și văzu un om bogat îmbrăcat, care se îndrepta spre ea prin mulţime. Și îl recunoscu pe tatăl ei. După ani lungi de peregrinări, acesta se înfăţișase la curtea conducătorului acelor locuri și fusese primit cu bunăvoinţă; acum se pregătea să-și înfrunte dușmanii ca să-și ia înapoi pământurile pierdute. „O, scumpa mea fiică!” exclamă fostul rege. „Ce fericit sunt că te regăsesc! îngăduie-mi să am din nou grijă de tine, ca să nu mai cunoști de-acum nevoi și necazuri!” „Nu, tată!” răspunse hotărât prinţesa. „Acum pot să-mi port de grijă și singură. „Îngăduie-mi măcar să-ţi găsesc un soţ vrednic. Conducătorul de aici va fi fericit să se înrudească cu mine, iar tu vei avea în schimb o viaţă lipsită de griji până la adânci bătrâneţi. „Nu, tată!” zise din nou prinţesa. „Nu vreau nimic de la tine. Voi trăi numai din munca mea și numai cu iubitul meu profesor. El îi va învăţa pe copii, iar eu voi îngriji merii. „Și cum zise prinţesa, așa se și făcu. Iar tatăl, cuprins de remușcări, căzu la pământ și muri de inimă rea.

— De unde? a strigat entuziasmat a doua zi Hoffmann, se murând foile scrise. De unde iei toate astea?! Toate mâinile și picioarele astea de marmură, care se fac pulbere sub picioare... portretele astea, acoperite de promoroacă... mormanele de organe fumegânde... bărbi care seamănă cu smocuri de varză murată și mere cât capul de copil... Toate amănuntele astea... de unde?! Aproape că mi s-a strâns stomacul de la ele. Parcă le-am văzut cu ochii mei, ticălosule! Shakespeare zburlit ce ești! Schiller lăţos! Ce se petrece acolo, în tărtăcuţa aia mută și

miţoasă a ta, hmm? Ce diavoli ai în tine? Repezindu-se la Bach, I loffmann și-a apropiat de el chipul frumos, a fremătat din nări, a fluturat din gene. Frumos ai întors-o, însă! Recunosc. Ai aici și o poveste cu morală muncitorească, și instrucţiuni pentru îngrijirea livezilor de meri, și revoluţie culturală, și chestiunea agricolă – totul într-un text mititel. Și încă ce frumos ai învârtit-o: nu trebuie numai să-l citești, ci să-l declami, ca pe un poem! Să-l cânţi, ca pe un imn! Toate muștele dintr-o lovitură – poc! Hoffmann a trântit cu palma aprobator foile deja jerpelite peste pieptul lui Bach și a râs scurt; apoi a devenit serios, și-a înfipt degetul în gulerul lui și l-a împuns insistent: Scrie, Bach. Mai scrie. Altfel o să te sfâşie diavolii ăia ai tăi…

Bach pășea prin Gnadentalul primăvăratic, ducând în desagă sticla de lapte câştigată și minunându-se de cât se schimbase colonia în ultima săptămână. Să fi fost primăvara cea care înfrumuseţa satul cu venirea ei – făcând să explodeze verdeaţa pomilor în livezi, spălând cu ploaie geamurile caselor și chipurile oamenilor, curăţând cu primele flori ale ţinutului străzile încă inundate de apă –, sau influenţa textelor lui pasionate? De peste tot se auzeau bătăi de ciocan rapide și sonore, de parcă s-ar fi dezlănţuit o duzină de sârguincioase ciocănitori deodată: se peticeau acoperișuri, grădini, bărci și bucătării de vară care se deterioraseră în timpul iernii. Covoare și preșuri gâfâiau în bătaia vântului, rufele ude atârnate prin curţi scoteau plesnete ușoare. Lanţul fântânii din piaţă zdrăngănea neîntrerupt – gospodinele scoteau găleţi întregi, de-ai fi zis că hotărâseră toate la un loc, în aceeași zi, să spele toate casele și curţile de murdăria iernii. Într-un capăt al satului răgea din toţi rărunchii o cămilă nemulţumită de ceva, în altul scâncea un căţeluș ameţit de aerul de aprilie.

Pleoscăind prin băltoacele de primăvară, Bach făcea să se împrăștie în stropi mărunţi cerul azuriu oglindit în ele și asculta toată această viaţă zgomotoasă, care fie se trezea din hibernarea iernii, fie fusese adusă la viaţă de

forţa creionului său. În fond, i-a trecut prin minte, și următorul basm putea să fie tot despre Klara – subiectele despre fete hotărâte, care îşi unesc viaţa în mod fericit cu timizii lor aleși, erau destule. Ca și subiectele despre uriași bărboși lacomi. Sau despre bătrâne uscăţive cărora le place să ţeasă și să necăjească oameni pașnici – vrăjitoare, cotoroanţe sau pustnice…

De după colţ, scrâșnind și huruind, a ieșit ceva mare, greoi – un tractor; în urma lui, ţipând și chiuind, se revărsa o liotă de copii slăbănogi (oare unde se ascunseseră toată iarna?). Tractoristul, cu faţa pătată de noroi până la ochi, se tot întorcea și le striga ceva supărat, dar nu-l auzea nimeni în zarva aceea puternică – și copiii ţopăiau neobosiţi după el, scoţând ţipete triumfătoare ori de câte ori erau stropiţi cu apă de sub uriașele roţi cu zimţi.

Primul tractor din Gnadental – un Fordson american rablagit, obţinut cu mari eforturi de Hoffmann de la Pokrovsk pentru semănat – mergea la câmp să lucreze.

Iar în întâmpinarea lui, prin stepa care emana aburii primăverii, se târa un convoi de căruţe încărcate cu geamantane, baloturi, coșuri, saci și boccele. Alături de căruţe mergeau oameni: Mann optimiști, Lang zgârciţi, Wenders cu frică de Dumnezeu, Grass muncitori – familiile care părăsiseră colonia se întorceau din rătăciri de luni întregi pe calea ferată, pe vapoare și în lagăre pentru refugiad de pe graniţe.

În total, în primăvara anului 1924 în Gnadental s-au întors unsprezece familii. Acest an Bach l-a numit în sinea lui *Anul întoarcerii.*[23]

---

23 In primii ani sovietici în țară au avut loc procese de migrație active, datorate condițiilor grele de viață ale populației. în 1924 seceta de primăvară a făcut ca recoltele să se usuce și ca țăranii să fugă panicați din Republica Germanilor. Iar decretul Comitetului Executiv Central (ȚIK) și al Comitetului Comisarului Poporului al RSSA a Germanilor de pe Volga „cu privire la amnistia cu ocazia formării RSSA a Germanilor de pe Volga“ din 5 aprilie 1924 și alte măsuri propagandistice au atras, dimpotrivă, valuri de repatriați și coloniști din Germania în Republica Germanilor. *(N.a.)*

13

Pufuşorul care-i acoperea capul crescuse şi se ondulase în inele, iar mâinile i se lungiseră şi căpătaseră forţă – când mânca, îl apuca pe Bach de mânecă şi de barbă sau apuca 11 nguriţa. A început s-o înfeşe mai strâns, ca s-o dezveţe să dea din mânuţe şi să verse laptele, dar fetiţa nu voia să trăiască niciun minut în captivitate – ţipa atât de îndelung şi de tare, că i se albeau nările şi gura, iar glasul îi răguşea de-a binelea; a cedat, a încetat s-o înfeşe – şi acum de fiecare dată, după ce termina de mâncat, Anntche mai întâi ofta uşurată, lovea lingura de tablă cu degeţelele desfăcute şi se uita la Bach cu ochi mulţumiţi, scoţând mici bule de lapte în jurul gurii.

În primele trei luni de viaţă, când lumea de dincolo de ferestre era cuprinsă de tăcerea iernii, iar liniştea din cameră era întreruptă doar de scârţâitul creionului lui Bach, Anntche dormea mult şi adânc. Dar a fost de ajuns ca picăturile să înceapă să răpăie uşurel şi de pe crengile arţarilor să se audă ciripit de presură, ca să se însufleţească, să se scuture de somnolenţa pruncie. Glasul ei răsuna la fermă tot mai des şi mai tare, comunicându-i doleanţele şi solicitând satisfacerea lor neîntârziată: fetiţa era stăruitoare şi tiranică, precum o prinţesă răsfăţată din basme.

Îi plăcea când obloanele erau date în lături şi lăsau să intre lumina soarelui – urmărea cu atenţie reflexiile şi jocurile de umbre pe tavanul din scânduri; îi plăcea, de asemenea, când una dintre ferestre era deschisă şi în casă pătrundeau zgomotele pădurii, bogate şi puternice primăvara; nu mai voia să aţipească nicăieri altundeva decât în braţele lui Bach. Înfrângea orice împotrivire din partea lui cu un ţipăt – ameninţător sau jeluitor, în funcţie de situaţie; de altfel, Bach capitula uşor – nu putea să suporte plânsetul de copil. N-a observat nici el când anume fetiţa – fără dinţi şi fără păr, nu mai mare şi mai grea decât un iepuraş de casă – începuse să-i conducă viaţa, cum Klara n-o făcuse niciodată. N-a observat cum se supunea – se supunea de bunăvoie, cu bucurie, chiar: şi obloanele în

casă s-au deschis larg, și un geam era întotdeauna deschis dimineaţa, și el s-a obișnuit să adoarmă copilul strângându-l la piept și plimbându-se prin casă, mormăind încet toate versurile și cântecele pe care le știa.

Cu cât Anntche creștea, cu atât voia mai multe. Curând jucăriile nu i-au mai ajuns (pieptănul Klarei, un pisălog pentru zdrobirea mirodeniilor și o lingură de tablă), a vrut să se joace cu mâinile lui Bach, vii și mișcătoare: apuca degetele bătătorite, trăgea de ele și le smucea, apoi alegea unul, îl băga în gură și îl mozolea îndelung cu gingiile ei alunecoase.

În afară de asta, Anntche stătea culcată şi se uita la Bach. Era de ajuns ca el să intre în casă, că fetiţa se întorcea pe burtă, îşi înălţa căpșorul spre tavan și gângurea insistent, chemându-l la ea – până când venea şi-o lua în braţe; apoi îi căuta privirea și se liniștea, deschizând gura și din când în când clipind scurt din genele curbate. Chipul ei delicat tremura vag, parcă învăţând să adopte diferite expresii: concentrată, tandră, tristă, ștrengărească, gânditoare. N-a înţeles de la început că Anntche ia aceste expresii de pe faţa lui: o ușoară încreţire a nasului său făcea să apară o cută micuţă între sprâncenele ei; gura lui strâns închisă îi stârnea o grimasă, iar zâmbetul lui făcea ca și buzele ei să se deschidă într-un surâs bucuros. Mica făptură necuvântătoare îl citea pe Bach și îl reflecta, ca o oglindă.

Anntche reflecta și toate sunetele pe care le auzea. La început, Bach nu înţelegea de ce vocea ei suna atât de diferit, de unde apăreau toate acele intonaţii în ţipătul ei pătrunzător, de copil – ba cântătoare și fără griji, ba gânditoare și triste, ba supărate, arţăgoase chiar. La un moment dat, a înţeles. Curăţa plintele de mizeria adunată peste iarnă: scrijelea cu o daltă i; roasă frunzele moarte, rămășiţele de seminţe și crengi intrate între scândurile de lemn – și, ridicându-se lângă geamul deschis, a auzit întâmplător conversaţia lui Anntche cu lumea: undeva în pădure a început să cânte o gușă-albastră, ciripea înflăcărată – și Anntche a ciripit ca răspuns, scâncind și

chicotind; a cârâit un cocor care zbura pe cer – și Anntche a oftat,.1 murmurat trist; a ţipat răgușit un piţigoi ascuns în tufișuri – și Anntche a ţipat, gâfâind supărată. Repeta glasurile păsărilor ca un sturz zeflemitor, învăţând notele blânde și delicate de la ciocârliile și măcălendrii pădurii; pe cele îndrăzneţe și furioase – de la cocoșaţi, pe cele îngrijorate și rugătoare – de la piţigoii-pungari, pe cele stăruitoare – de la ciocănitori. Îşi lua singură de la lume ceea ce nu-i putea da Bach.

N-o putea învăţa să vorbească. S-a gândit: și dacă aș încerca să-mi dezlipesc din nou buzele, să-mi mișc limba amorţită? A încercat: şi-a încordat maxilarul, a întins bărbia. Ducându-se în fundul grădinii, ca să n-o sperie din greșeală pe Anntche, a mârâit îndelung la copaci, străduindu-se să-și scoată din gât sunetele uitate. Dar buzele, închise cu amărăciune cândva – fie singure, fie prin voinţa lui inconștientă – au rămas mute, iar limba nemișcată. Darul vorbirii nu-i revenea.

Bach îi „citea” lui Anntche ca și mai-nainte tot ce ieșea de sub creionul lui. Anntche, tot ca mai-nainte, îl asculta atent, fără să-și ia ochii de la faţa lui. El îşi lipea de piept căpșorul ei, îşi îngropa buzele în creștetul cald și ofta sacadat: voia să creadă că îl înţelege. Îţi place? o întreba în gând.

Ea îi răspundea cu un surâs.

Creștea repede, și nu după mult timp Bach i-a cedat patul Klarei. El s-a mutat din nou în salon, pe laviţa lui lustruită de vreme. Nu voia să ocupe camera lui Udo Grimm – laviţa îi era mai familiară. Nici să ducă fetiţa în cămăruţa îngustă a Tildei – în împărăţia cuferelor, a cuverturilor de dantelă, a periilor, roţilor de tors și suveicilor – nu voia. Gândul că va crește în camera Klarei, va dormi în același pat și pe aceleași așternuturi, va îmbrăca după câtăva vreme hainele Klarei și se va pieptăna cu pieptănul ei – acest gând îl încălzea. îl neliniștea însă faptul că acum noaptea Anntche rămânea singură în dormitor, și uneori din cauza vântului care șuiera pe horn nu-i putea auzi respiraţia. Trebuia să se

scoale de mai multe ori, să se ducă în dormitor și să caute pe pipăite sub cutele pilotei trupul micuţ – găsindu-l, să suspine ușurat, să-și îngroape nasul în ceafa vag transpirată de somn a copilei, să inspire mirosul cunoscut și să se târască înapoi pe laviţa lui.

Multe îl nelinișteau acum pe Bach – întrebările îi bâzâiau în cap ca albinele în stup. Obrăjorii înroșiţi ai lui Anntche erau semn de boală sau de sănătate perfectă? Dar nisipul alb care apărea pe genele ei când dormea? (La fermă nu exista nici terebentină, nici sare amară, și de aceea Bach făcea ce putea: îi ștergea obrajii înfierbântaţi cu gheaţă, iar ochii cu propria-i salivă.) N-o să cadă copila din pat când el era dus după lemne sau la pescuit? (A umplut patul de perne, iar pe pământ a îngrămădit haine, ca să amortizeze lovitura.) N-o să-și zgârie din greșeală fruntea cu jucăriile – pisălogul pentru mirodenii greu și mânerul de la o mașină de tocat veche? (A vrut să i le ia, dar Anntche nu i-a dat voie, și-a cerut înapoi obiectele îndrăgite.) Mai putea s-o hrănească și cu altceva în afară de laptele de capră care-i plăcea atât de mult? (Când în guriţa lui Anntche a răsărit primul dinte, a început să-i dea pâine mestecată; când a avut doi dinţi – miez de măr zdrobit; iar după ce dinţii au ieșit, unul după altul, repede, ca ciupercile după ploaie, pește fiert în trei ape, frăguţe proaspete și frunze de urzici opărite.)

Principala grijă îl aștepta însă pe Bach abia de-acum încolo. Spre sfârșitul verii mâinile și spatele fetiţei s-au întărit, picioarele i s-au lungit, burta nu-i mai era umflată ca un pepene, ci s-a retras şi s-a ascuns sub coaste – Anntche a învăţat să se târască. Cu un ţipăt triumfător, se repezea peste tot: sub masă, unde se învălmășeau deseori foi cu ciornele basmelor lui Bach (hârtia putea fi făcută să foșnească tare, apoi se putea rupe în bucăţele și mesteca cu poftă), sub patul îngust al Klarei, unde se adunase o grămăjoară de nisip, presărat cu urmele ușoare ale șoarecilor de casă (nisipul putea fi prelins la nesfârșit printre degete, greblat, aranjat la loc în grămăjoară și bătut cu palma din toate puterile, urmărind zborul

grăunţelor), sub patul înalt – II Tildei, în brazdele mirosind a praf, între cuferele vechi (prami și pânza de păianjen erau rele la gust, dar moi și plăcute la pipăit), după sobă, unde erau și minunata funingine grasă, și surcele lipicioase de la rășină, și firimituri mari de var (la început Anntche le aduna cu limba de pe jos, apoi s-a învăţat să se caţere și să le lingă de pe peretele sobei).

Nu exista nicio cale de a o ţine în pat: odată ce descoperise bucuria mișcării, fetiţa nu mai voia să stea cuminte fără să facă nimic. Îndată ce se trezea, cerea să fie lăsată pe jos și pornea să cerceteze spaţiile de sub pat și de după sobă. Dacă se trezea când Bach nu era în casă, se rostogolea temerar de pe pat pe cojoacele și pilotele așternute pe jos, apoi se târa spre treburile ei: pornirile de explorator erau mai puternice decât teama.

Lui Bach i se părea câteodată că teama îi e cu totul necunoscută. N-o speria întunericul: o lumină stinsă brusc nu-i stârnea lui Anntche nici cea mai mică neliniște; uneori, noaptea, era trezit de un foșnet – dacă fetiţa nu dormea, îşi continua investigaţiile la vreme de întuneric. N-o speria focul din sobă: se târa atât de aproape de gura acesteia și privea înăuntru cu atâta curiozitate, încât părea că acuși-acuși o să-și bage capul acolo (Bach închidea acum mult mai bine ușiţa sobei, iar în faţa ei a pus o ladă cu pietre, ca fetiţa să nu încerce să pipăie focul). N-o speriau pe Anntche nici zgomotele stihiilor: când era furtună întindea insistent palmele micuţe spre fereastră – Bach o lua în braţe, o punea cu piciorușele încă șovăitoare pe pervaz, și ea se sprijinea cu faţa de geam, privind goana șuvoaielor de apă și răbufnirile de foc ale cerului, fără să tresară măcar la tunete și trăsnete.

Bach spera că în timp această neînfricare va lăsa locul precauţiei firești, proprii omului și tuturor făpturilor de pe pământ. Dar timpul trecea, și curajul lui Anntche nu făcea decât să crească. Odată, a hotărât s-o înveţe: a dat deoparte lada care bara drumul spre sobă, s-a așezat pe ea și a început să urmărească;

Anntche s-a târât spre gura sobei și a atins ușiţa de

fier cu palma – și-a retras-o imediat, scâncind speriată și fluturându-și degeţelele fripte. Când a terminat de plâns însă, s-a întins din nou spre sobă: ochii încă uzi de lacrimi ardeau de o încăpăţânare atât de înverșunată, de o asemenea hotărâre de a îndepărta perfida ușiţă, încât Bach s-a speriat – a apucat copila de mâini și a dus-o în camera ei. De atunci n-a mai luat lada din faţa sobei și a închis zdravăn ușa de la intrare a casei, zăvorând-o: dacă ajungea afară, fetiţa care nu cunoștea frica ar fi putut să atragă asupra ei zeci de necazuri.

Dar putea oare o ușă de lemn pe care era atârnat un cojoc găurit să înăbușe toate sunetele și mirosurile lumii *mari*? După ce toate cotloanele casei au fost adulmecate, spaţiile de sub pat cutreierate târâș în lung și-n lat și cuiele cuferelor linse în mod repetat, Anntche și-a îndreptat atenţia spre ușă. La început a stat întinsă îndelung pe prag, cu nasul îngropat în fanta îngustă de la nivelul podelei, trăgând în nări mirosurile care veneau de afară – de iarbă, de fân, de pământ jilav, de lemne ude (și Bach era să se împiedice de câteva ori de copil intrând în casă). La începutul toamnei a cerut să fie lăsată afară.

O dusese și înainte în braţe în curte și în livadă, uneori o lua cu el la plimbare în pădure. Dar Anntche, după ce cunoscuse bucuria libertăţii, nu mai voia să-i fie însoţitoare – voia să exploreze lumea *mare* singură, mergând în patru labe, pipăind-o cu propriile palme și gustând-o cu propria limbă. Era de ajuns să se deschidă ușa, și fetiţa se târa ca un șerpișor din cerdac, în iarbă: se îndrepta ba spre curtea din spate, ba spre livadă. Bach se ducea repede după ea. În curtea din spate o pândeau toporul cu tăiș strălucitor, ascuţit de o piatră plată, secera rapace, cu care Bach tăia iarba din curte, satârul greu de fier pentru tocarea buruienilor, bucăţile de piatră ascuţită adunate pentru întărirea temeliei. În pădure o așteptau bondari și viespi înnebunite de căldura lui septembrie, vipere negre, buturugi putrede, năpădite de furnici agresive mari cât jumătate de deget, râpe abrupte și pâraie cu apă rece de-ţi îngheţau fălcile. Iar în livadă se

copse

ei. i deja merele grele, purpurii – aşadar, cădeau de pe crengi, putând lovi pe oricine trecea pe acolo…

Bach o urmărea neobosit pe Anntche, reperând fiecare pe I icol și îndepărtându-l. Obosit, ridica fetiţa murdară de noroi și o ducea în casă – ea ţipa supărată, dădea din piciorușe, mușca, nevrând să-și întrerupă plimbarea. Odată ajunsă între pereţii casei, plângea îndelung, apoi se urca pe genunchii lui, ofta sfâșietor, îl cuprindea cu mânuţele și adormea, cu năsucul îngropat în gâtul lui ridat sau în barba încâlcită. Doar ploile de octombrie și frigul venit odată cu ele au pus capăt acestor plimbări istovitoare și periculoase.

De supărare pe ușa închisă permanent, Anntche s-a ridicat în picioare: o dată, a bătut îndelung cu palma în prag, și a scâncit ascuţit, cerând să fie lăsată să iasă; apoi, înfiinindu-se, s-a apucat de toc și s-a ridicat deodată pe picioarele ușor strâmbe, tremurându-i de încordare. A stat un pic, clătinându-se și cercetând spaţiul bucătăriei de la înălţimea nouă pentru ea; apoi a suspinat emoţionată și a făcut câţiva pași nesiguri spre Bach, care trebăluia pe lângă sobă, amestecând în supă. Acesta a scăpat lingura în ceaun, a ţipat și a ţâșnit spre ea – abia a reușit s-o prindă. De atunci a început să încerce să meargă, îngrozindu-l de fiecare dată pe Bach, care trebuia să dea fuga la ea, s-o apere de o posibilă cădere. Aceste mișcări rapide îl oboseau foarte tare, până la dureri de coloană, i-au făcut câteva vânătăi în genunchi, odată era să-și sucească laba piciorului, dar copilul nu voia să stea liniștit nici măcar o oră.

Când zăpada s-a așternut peste stepă și pădure și nu s-a mai topit, iar Volga a fost acoperită de petele primelor gheţuri, Anntche mergea. De Crăciun, deja alerga, fâșâind pe podeaua de lut cu botoșeii cusuţi special pe măsura sa. Iar Bach alerga după ea prin casă – gârbovindu-se, clătinându-se pe picioare și dând din mâini așa cum dă din aripi o prepeliţă speriată: neliniștea a făcut loc unei frici sadea. Cu cât fetiţa era mai curajoasă, cu atât era el mai

temător: ba i se părea că Anntche o să se împiedice de prag, ba că o să cadă din fugă și o să se rănească la faţă, ba că o să se lovească mortal cu tâmpla de colţul mesei de stejar. Îşi închipuia toate astea atât de limpede, că noaptea sărea de pe laviţă, aprindea o baghetă de lemn și se uita ba la tocul ferestrei, ba la masă, căutând urme de sânge. Nu erau.

Când se ducea la pescuit sau în Gnadental, la Hoffmann – și lăsa fetiţa singură în casă –, Bach nu putea scăpa de o imagine care-i tot apărea în faţa ochilor: curioasa Anntche, apucându-se cu mânuţele de lada cu pietre din faţa sobei, o dă la o parte, se prinde de ușiţa încinsă, ţipă de durere, dar o trage spre ea – din gura întredeschisă a sobei ţâșnește limba galbenă a unei flăcări... De câteva ori, chinuit de vedenii, se oprea în mijlocul Volgăi și se întorcea acasă: intra valvârtej, încins, gâfâind de cât de repede mersese – lada stătea la locul ei, iar Anntche dormea liniștită.

A obosit de-atâta frică. Frica îi stătea ca un cui în măruntaie, ca un ac de gheaţă înfipt în burtă. Se temea că Anntche se va înţepa cu suveica. Că va nimeri cu ochiul în creionul căzut de pe masă. Că o să-și prindă un deget în ușă. Că o să se înece și o să se sufoce. Că o să se îmbolnăvească și o să fie mistuită de febră... Tablouri unul mai cumplit decât altul scânteiau în capul lui Bach, nelăsându-l să respire. Mai mult ca orice se temea că, apropiindu-se într-o dimineaţă de pat, o să-l găsească gol: că Anntche o să dispară.

Ceea ce-l ajuta să se liniștească erau atingerile. Era de ajuns să atingă pieptănul de creștetul pufos al lui Anntche sau să-i dea părul după urechea rozalie, că spaima înceta, dispărea undeva adânc înăuntrul coloanei vertebrale; metoda cea mai sigură era s-o ia pe fetiţă în braţe. Și de aceea în fiecare dimineaţă pieptăna îndelung părul lui Anntche, și în fiecare seară o legăna ca pe un nou-născut, murmurând cântece de leagăn. Fetiţa creștea, era tot mai greu s-o ţină în braţe, dar Bach abia dacă observa: când Anntche adormea, el mai mergea încă mult

prin cameră, strângând-o la piept. Apoi o punea cu grijă în pat, o învelea bine, din toate părţile, cu pilota de puf, ca și cum marginile moi ale acesteia puteau înlocui îmbrăţișarea lui. Se așeza pe marginea patului și privea îndelung copila adormită.

În aceste ore din noapte se trezeau în el fantezii bizare, pe care nu le înţelegea și nu știa să le explice: ba îi venea s-o strângă pe fetiţă la piept cu o asemenea forţă, încât pieile să le plesnească și trupurile lor să devină unul singur, așa cum se contopesc în foc bucăţile de metal topit; ba îi venea să se transforme într-un măr frunzos, încărcat de roade – ca Anntche să itipă acele roade, unul câte unul, și să le mănânce; ba îi venea s-o lingă pe toată, de la unghiuţele minuscule de la picioare până la ceafă, așa cum îşi linge un animal puiul. Și câteodată se închipuia lup, sur și bătrân; o lua cu băgare de seamă în colţi pe Anntche, care dormea, și o scotea din casă; o purta prin fermă, prin pădure, de-a lungul Volgăi, pășind cu labele lui mari pe frunze, pietre și nisip. Unde-o ducea? Bach n-ar fi putut răspunde.

Pe acoperișuri cutreierau vânturi – iarna grele, amestecate din belșug cu zăpadă și gheaţă, primăvara suple, respirând umezeală și electricitate celestă, vara indolente, uscate, amestecate cu praf și seminţe ușoare de colilie. Bach le asculta, și în fiecare seară se întreba: era oare vina lui că Anntche încă nu vorbea? Alături de mutul Bach, fetiţa creștea tăcută. A împlinit un an, apoi doi; scotea multe sunete – fluiera, fredona, murmură, urla, pocnea din limbă și sforăia, plescăia din buze și fornăia, gemea, scâncea – repeta conștiincios tot ce o învăţau vântul, pădurea și râul, păsările și insectele; imita măiestrit și trilul copleșitor al privighetorii, și chiţăitul veveriţei, și susurul valurilor Volgăi, și trosnetul crustei de gheaţă de pe un nămete de februarie. Dar nu vorbea.

De altminteri, nici nu avea nevoie să vorbească: ea și Bach se înţelegeau unul pe altul fără cuvinte. În cei doi ani îşi construiseră o limbă a lor, mult mai delicată decât aspra vorbire omenească. Această limbă consta nu din cuvinte, ci

din priviri, atingeri, jocul ușor al mușchilor de pe faţă, din frecvenţa respiraţiei și a mișcărilor corpului.

Îşi ascultau unul altuia respiraţia, chiar și dacă se aflau în camere diferite; era de ajuns ca unul să respire un pic mai adânc sau mai încet decât de obicei, că celălalt îşi ridica imediat ochii:

nu s-o fi întâmplat ceva? Citeau unul în mișcările celuilalt manifestarea sentimentelor: un pas ceva mai gânditor, un gest ceva mai iritat, un cap ridicat ceva mai repede, o răsucire de umeri sau o încovoiere a coloanei – toate aveau o semnificaţie, toate vorbeau despre ceva. Fiecare știa iară să se uite ce expresie are faţa celuilalt în orice moment: nici să se uite unul la altul nu era nevoie neapărat, nu numai să vorbească.

Iată, Anntche, pășind alături de Bach prin pădure, după sevă de mesteacăn, se uită în jur triumfătoare (E primăvară! E soare! E bine!) – și el se încruntă vag, tușește tare, strânge din buze (De data asta să nu îndrăznești să alergi departe!) … Iată, Bach, șezând lângă sfeșnic, croiește o scurteică mică dintr-o fustă veche de lână; ridică abia simţit o sprânceană (Hai s-o mai încercăm o dată!) – Anntche îşi lasă pe dată jucăriile și se apropie de el… Iată, Anntche, stând în apă până la brâu, îl ajută pe Bach să clătească rufele în Volga; se uită pe malul stâng, care abia se distinge în ceaţa de iulie, și în ochii ei se oglindește un gând ștrengar (Și dacă s-ar arunca în valuri și ar pluti până acolo?); și-a dat seama la timp și și-a ascuns privirea de Bach, dar el a înţeles imediat, deja bate din toate puterile cu prosopul valul următor (Nici să nu-ţi treacă prin cap!) … Toată viaţa lor era o conversaţie permanentă, o conversaţie neîntreruptă și importantă în limba respiraţiei și a mișcărilor. Fiecare era ca o ureche mare, gata să-l asculte și să-l înţeleagă pe celălalt.

Bach simţea pentru prima dată atât de intens o altă persoană. Ca pe el însuși. Mai bine decât pe el însuși. Și de aceea se temea și mai tare: îşi dădea seama că nu mai e tânăr și cândva puterile o să-l părăsească. Și atunci – ce-o să se întâmple cu Anntche? N-o să-l acuze că a lăsat-o

lipsită de vorbire – singură și neputincioasă în lumea *mare?* Cu toate acestea, nu o putea ajuta să vorbească. Nicicum nu putea. Și nu era vina lui. Nu era. Nu era. Nu era...

Fiecare zi a lui Bach era compusă din două părţi: orele luminoase îi aparţineau lui Anntche, iar cele întunecate, poveșiilor. Despre ce avea să scrie știa încă de dimineaţă, ba chiar din noaptea precedentă, când următoarea poveste bătea în poarta amintirii lui, dorind să fie scrisă. Ședea îndelung, amin-I mdu-și subiectul popular în relatarea naivă a Klarei – simplu și generos, ca un vas de lut. Apoi lua creionul și recrea basmul – descriind înfăţișări și caractere, invadându-l cu mirosuri și sunete, umplându-l de sentimente și pasiuni: vasul se transforma într-un pocal de argint, un urcior de aur sau o vază frumos decorată.

Paleta lui Bach era simplă: pe de o parte, fabule populare ușoare, pe de alta – oameni cunoscuţi. Udo Grimm se transforma într-un căpcăun lacom, într-un rege mâncăcios sau în r-un *Landgraf*[24] lăudăros; bătrâna Tilda – într-o vrăjitoare rea sau într-o ţesătoare morocănoasă; tânăra Klara – ba într-o prinţesă preafrumoasă, ba în faţa vitregă cea bună; ursuzul Boll-cu-Mustăţi – într-un cizmar, vânător sau surugiu, neapărat rău și sărac cu duhul; pișicherul Gauss – într-un păstor șiret; Emmy Pepenoasa – într-o nevastă arţăgoasă. Hoffmann era folosit pentru a descrie pitici și gheboși, oameni diabolici, și de asemenea demonii și spiritele munţilor. Tâlharii, răufăcătorii și trădătorii mișei erau invariabil de trei feluri: fie neobrăzaţi cu barbă roșcată, neîngrijită și privirea iute și rapace, fie adolescenţi cu mărul lui Adam ieșit în afară și faţă de avorton, fie ţărani cu pometi de kalmâc și barbă neagră deasă. Iar Bach? Slujitorul cinstit și devotat, care-și riscă viaţa pentru stăpânul său ori pentru femeia pe care-o iubește – ăsta era Bach în poveștile sale. El trăia aceste povești ca pe niște vieţi – una după alta, uitând de grijile zilnice. Noaptea, inima lui, istovită de spaimele

24 Titlu aristocratic echivalent oarecum celui de duce; în germană, în original. *(N.tr.)*

neîntrerupte pentru fetiţă, înceta să se teamă: nu-l speriau nici regii, nici diavolii, nici răufăcătorii. Dacă n-ar fi fost nopţile acestea, s-ar fi consumat de frică, așa cum se ponosește până și cel mai zdravăn pantof. Ziua îi dăruia viaţa adevărată, și împreună cu ea – durere și frică; noaptea îi dădea forţă pentru a trece cu bine peste zi. Se ridica de la masă spre dimineaţă, slăbit de orele lungi fără somn și aventurile prin care trecuse; uneori nici nu se putea ridica, așa de tare îl durea trupul de la rănile primite în bătălie sau călătoriile istovitoare pe tărâmuri pământene și subpământene. Îl durea pieptul, încă strâns de lanţurile de fier cu care poruncise să fie legat de dor pentru domniţa dispărută; picioarele, încă prinse în armura de oţel, abia i se mișcau; pe frunte încă îl ardea sărutul nobil al frumoasei pe care o salvase… Bach punea jos creionul care se tocise, stingea lumânarea și se târa prin penumbra dinaintea zorilor spre găleata cu apă. Scotea cană după cană, turna în el apa rece din Volga neizbutind să se sature, parcă torturat de o mahmureală grea. Apoi se întindea pe laviţă și cădea într-un somn adânc pentru vreo două ore, până tropăia la el Anntche, se urca lângă el și începea să-i mozolească cu dinţii vârful bărbii sau al unui deget. Chipul ei era primul lucru pe care-l vedea dimineaţa, când deschidea ochii. Acest chip creștea și devenea tot mai inteligent, ochii se umpleau de sens, iar trăsăturile i se schimbau.

Nou-născuta Anntche semăna cu Klara, aşa cum un măr tânăr seamănă cu unul copt. La un an semăna deja mai puţin, iar la doi – deloc. Bach căuta cu spaimă în trăsăturile copilărești schimbătoare reflexia chipurilor pe care ar fi vrut să le uite – ale ticăloșilor care năvăliseră la fermă într-o dimineaţă cumplită de aprilie; le căuta și nu le găsea. Anntche nu semăna deloc nici cu bunicul ei, puternicul Udo Grimm. Să se fi trezit în fetiţă trăsăturile mamei Klarei? se întreba Bach. Odată, izbit de un gând înfricoșător, s-a trezit în întuneric. A rămas în pat, pipăindu-și barba rară și stânjenit de absurditatea presupunerilor sale. Apoi s-a sculat, a luat o foarfecă și a

retezat barba aceea de la rădăcină, așa cum tai un smoc de iarbă cu secera. A ieșit în curte, a ascuţit îndelung un cuţit de bucătărie în lumina palidă a zorilor, apoi, folosindu-l ca pe un brici, și-a îndepărtat de pe faţă firele de păr rămase. Când soarele a început să strălucească între vârfurile copacilor s-a apropiat de un butoi cu apă de ploaie și s-a uitat înăuntru.

I pe suprafaţa întunecată a apei îl privea pe Bach un chip <lui, aproape necunoscut: în cei doisprezece ani petrecuţi la le rină trăsăturile lui deveniseră mai aspre și mai uscate, ochii – mai întunecaţi și mai severi, riduri adânci se întindeau de-a lungul obrajilor și de-a latul frunţii. Bach s-a străduit să se recunoască în reflexia străină. Un singur lucru era evident: cu această reflexie semăna micuţa Anntche.

14

Singurul lucru care se știa precis despre Hoffmann era că e *Reichsdeutscher*. Afirma că se născuse în minele de cărbuni din Rheinbaben, pe bogatele câmpii miniere din bazinul Kuhrului. Afirma, de asemenea, că-și amintește momentul propriei nașteri. Cică mamă-sa, care lucrase la sortarea cărbunelui până în ultima clipă a sarcinii, fusese trimisă în ziua aceea să cureţe cărbunele prăbușit la intrarea în galerie. Așa de furios, i scurmat cu ranga în roca grea a muntelui, stând pe un terasament abrupt, că micul Hoffmann n-a mai răbdat în burta strâns legată și a sărit din ea, căzând cu faţa în jos pe pietre. I leasupra lui s-au revărsat pe dată bolovani ascuţiţi sparţi de mama lui, toţi mai mari decât el. Hoffmann dădea asigurări că-și amintește precis cum corpul i s-a eliberat din îmbrăţișarea pântecului matern, s-a rostogolit în voie, prin faţa ochilor i-a scăpărat cerul azuriu – și în clipa următoare lumina s-a stins, iar el s-a trezit iar strâns și înghesuit din toate părţile, dar de data asta nu de ceva moale și elastic, ci de ceva greu şi tare. Când mama lui a împrăștiat mormanul cu mâinile și și-a scos fiul la aer trăgându-l de cordonul ombilical, acesta era negru ca antracitul, strâmb și cocoșat.

Episodul apariţiei sale pe lume era singurul lucru pe care Hoffmann îl povestea despre sine. La întrebări precum cine este și unde locuiește, ce meserie are, pe cine iubește, dacă e căsătorit sau nu, dacă are copii și, de fapt, ce a fost în viaţa lui

1. Termen folosit pentru a desemna un german care locuia pe teritoriul Reichului în anii 1871 – 1945. *(N.tr.)*

Între primul suspin și apariţia în Gnadentalul de pe Volga, răspundea invariabil: n-a mai fost nimic altceva. Și surâdea atât de sincer, că mai că-ţi venea să-l crezi.

Firește, ceva fusese și se întâmplase acolo, în acești ani tulburi. Fusese miros de cărbune, greu, înăbușitor. Fusese casca de tablă, de adult, prea mare pentru el, care-i cădea întruna pe ochi. Plosca cu ulei de la brâu, între dinţi, pipa din lemn de nuc găsită în mină, cu muștiucul ros, care stârnea mereu voci glumeţe: „Hei, puștiule, ce-ai în gură, o pipă sau o ţâţă?” Fuseseră pereţii inegali ai abatajului, pe care dansau cerculeţe portocalii – reflexiile lămpașelor cu gaz de la căști. Calul negru – de felul lui sau înnegrit de munca în subteran –, cu ochi pașnici; bietul de el trăgea vagonetele pe șine și pufnea recunoscător din nări în faţa oricui îl mângâia pe crupa costelivă. Mormântul mamei, unde putea să se ducă duminica și să stea îndelung pe vine, scormonind cu degetele pământul lipicios. Fuseseră niște pliante tipărite pe hârtie proastă, care erau vârâte grăbit în mâinile celor care ieșeau din teritoriul minei, înconjurat cu un gard înalt, după care îl învăţase să citească un bătrân; în ele se lămurea cum trebuia trăit mai departe.

Fusese drumul pe care ajunsese înainte de a se crăpa de ziuă și pe care pășise multă vreme: mai întâi prin ceaţa deasă a dimineţii, apoi la lumina soarelui și în sfârșit în amurg, la ceas de seară (îşi aruncase pipa în ceaţa aceea, dar pliantele le păstrase, le purta cu el în buzunarul de la piept). Fusese strada din oraș, veșnic alunecoasă de mâzgă; un capăt al ei se proptea în tarabele puturoase ale pieţei de pește, celălalt, în zidurile vechii universităţi. Fusese cărbunele din pridvor, risipit pe miile de trepte,

canale de scurgere, cuiburi de porumbei, rufe atârnate la uscat sub ferestre, prin mirosul de fum de la coșuri și huruitul trenurilor, care treceau neîntrerupt pe lângă zid, la o întindere de braţ. Fuseseră adunările nocturne, certuri care ajungeau la ţipete, ţipete care ajungeau la cântece. Cărţi, zeci și sute de cărţi, sălile întinse și coridoarele nesfârșite ale bibliotecii publice. Și – o străfulgerare fierbinte în frigul camerei neîncălzite – două cuvinte ispititoare: Rusia Sovietică...

I fuseseră toate astea, sigur, fuseseră. Dar el ascundea aceste. imintiri sub un strat atât de gros de pulbere de cărbune, colb. îl străzii și găinaţ de porumbei, încât păreau să fie înmormâni. tte, ba chiar păreau să nu fi existat deloc. Dacă ar fi fost pe voia lui, Hoffmann și-ar fi măsurat viaţa din momentul în care i văzut pentru prima dată pe fereastra trenului câmpiile nesfârșite în timpul călătoriei spre Minsk – marea de verde, purpuriu și albastru – și inima lui a tresărit în faţa acestei priveliști, în faţa promisiunii pe care a citit-o în ea.

După cinci săptămâni a coborât de pe șalupă pe scândurile e rápate ale debarcaderului din Gnadental.

Despre Gnadental aflase cu câteva ore înainte, citind denumirea pe mandat. Dacă mâna atotputernică a conducerii de partid din Pokrovsk ar fi scris pe mandat o altă așezare, astăzi lampa cu gaz veșnic aprinsă ar fi ars noaptea în sovietul sătesc Urbach sau Straub, sau Unterdorf sau Kuckus. Dar s-a nimerit să fie Gnadental.

Ajungând pe frontul încredinţat lui, primul lucru pe care l-a făcut Hoffmann a fost să dea fuga să cerceteze dispunerea forţelor în colonie și în împrejurimi. Peter Dietrich (cândva staroste, acum ales de majoritate președinte al sovietului sătesc), care l-a condus, a observat cu invidioasă ostilitate cum noul șef de la partid bate cu palma în morile oprite de pe Dealul Morii, împinge preocupat cu vârful cizmei buștenii desprinși din Podul Cartofilor, zgâlţâie tulpinile înclinate ale ulmilor din Râpa celor Trei Boi, îşi bagă degetul în apa rece ca gheaţa din Pârâul Soldatului. Ghebosul atingea, pipăia, trăgea,

împungea și zgâria cu unghiile tot ce îi ieșea în cale – parcă îşi marca teritoriul; în tot acest timp, fiecare nou semn de distrugere îi aducea pe buze un surâs emoţionat: ruine în loc de case – minunat! Mori care stau nemișcate deja de trei ani – fabulos! Debarcaderul care se dezintegrează – nici că se poate mai bine! Pesemne că ar fi preferat să găsească Gnadentalul complet distrus: casele să fie fără geamuri la ferestre și cu găuri în pereţi, ultima pereche de cămile costelive rămasă în sat să fie nu numai căruntă, ci și oarbă, ba chiar și ceafa președintelui Dietrich ar fi putut să nu fie așa de groasă. Cu cât ar fi arătat viaţa din colonie mai sărăcăcioasă, mai palidă și mai insuportabilă înainte de venirea lui, cu atât mai bucuros ar fi fost el să se apuce de treabă.

Hoffmann voia să schimbe lumea. Nu, nu întreaga lume imensă, necuprinsă, care se întindea de ambele părţi ale Volgăi, unde erau mine de cărbuni fără fund, care devorau oameni, și orașe înăbușitoare ale căror străzi erau presărate cu solzi puturoși, ci doar lumea asta micuţă, mărginită într-o parte de fluviu, iar în cealaltă, de câmpurile ciuntite ale colhozului. Lumea asta micuţă, care consta din câteva deseatine de pământ, câteva duzini de coloniști speriaţi, cincizeci de capre jigărite și două cămile cărunte. Hoffmann voia să schimbe Gnadentalul.

Privea străzile năpădite de noroi, căsuţele dărăpănate, și vedea zecile de construcţii zdravene care aveau să se ridice aici în scurt timp; în aceste construcţii vedea sute de oameni bine hrăniţi și energici; iar în curţi – oi cu ugerele până la pământ, vaci dolofane și cămile cu gulere pufoase în jurul gâturilor lungi. În locul câmpurilor năpădite de buruieni vedea oceane de grâu auriu, strălucind în soare, și o livadă de meri infinită. Vedea aripile morilor învârtindu-se repede, alergarea turmelor prin stepă și zbaterea peștilor argintii în plasele grele…

Schulhaus – *de deschis! Portretul împăratului-vampir – de scos! Și de ars – în public! (nota bene: la miting! nota bene 2: fotograf-corespond. din Pokrovsk – de invit!) În rama rămasă de pus portr. conducător (înainte de asta,*

rama – la pict. Fromm, s-o vopsească într-o culoare mai vie). Profesorpt. școală – neapărat de asig. pentru toamnă! Zvon: o fi adevărat că pastorul Händel ţine o școală secretă la el acasă! Dacă se adeverește – de deportat nemernicul de Händel cu familie cu tot! Iar parohia – la Casa Colhoznicului...

Nopţi la rând mâzgălea Hoffmann cu plaivazul pe hârtie, mijindu-și ochii în lumina slabă a lămpii cu gaz, cu gura deschisă de efort. Nu minţise deloc când i se plânsese lui Bach că nu știe să scrie. Natura, după ce-i jucase deja o festă urâtă – dăruindu-i un chip delicat de fecioară și un trup hidos – nu se îndurase să se oprească și-i mai jucase una: mâna lui Hoffmann nu se supunea limbii lui locvace. Pe drumul scurt de la cap la creionul strâns între degete, gândul lui îşi pierdea întreaga înflorire și splendoare, se boţea, se chircea, se fărâmiţa și se prăvălea pe hârtie ca un pumn de cioburi de cuvinte răzleţe. Pe foaie se revărsau propoziţii sfrijite: se înghesuiau verbe, se vânzoleau epitete puse anapoda, se ciocneau între ele semne de exclamare – nu ieșea un text incoerent, ci stenograma unei ședinţe a bâlbâiţilor, scrisă de un secretar bâlbâit şi el. Îi era rușine să citească această flagrantă cacofonie verbală, dar nu cunoștea alt mod de a-și consemna gândul ager și a-l păstra în memorie. De aceea scria: îndelung, asudând și încordându-și degetele până la spasm, îşi storcea cuvintele din memorie și scrijelea rând după rând, foaie după foaie – crea tabloul vieţii viitoare a Gnadentalului, ca odată cu primele raze de soare planul conceput să pornească degrabă a fi îndeplinit. Scria de parcă ar fi aruncat cu pietre. Știa că fiecare frază va prinde viaţă – fiecare piatră se va așeza în zid. Hauffmann nu scria – el construia.

Gz. w *părăsită a familiei Wenders – de rep. la muncă patriotică! Și acolo – grădiniţă colhoz! (nota bene: până la semănat! nota bene 2: recensământ copii vârstă preșcolară din Gnadental – încredinţ. pionierilor!) Tâmplarului Schröder – de comandat paturi cap! Pictorului Fromm – propagandă politică accesibilă spiritelor imature (of o să se descurce! Ticâl. are o faţă cam critică) ...*

În inima lui înflăcărată, Hoffmann simţea destulă forţă ca să ia vechiul Gnadental, să se sprijine cu toată greutatea în lanţurile trecutului, să se opintească și să-l tragă spre o viaţă nouă.

De altfel, vechea viaţă a coloniei era plină de atâtea sălbăticii medievale, că la început se simţise pierdut: nu mai văzuse așa ceva nici în cel mai prăpădit sătuc minier, nici în mahalalele vreunui oraș. În casa cu mulţi copii a familiei Brecht, de pildă, din când în când masa la care se prânzea era mutată într-un colţ, după sobă, și toţi se așezau în cerc, pe podea; în centru puneau un ceaun cu o zeamă cu niște găluște specifice stepei și, stând pe vine, sorbecăiau supa aceea, neapărat cu linguri de lemn și neapărat cu rândul. Tradiţia de a înfuleca găluște de stepă șezând pe podea – din respect pentru stepă și recolta dăruită de ea – era păstrată aproape în toate casele din Gnadental, dar familia Brecht pregătea acest fel de mâncare mai des decât ceilalţi: o dată pe săptămână, întotdeauna joia, în altă casă (Hoffmann văzuse personal acest tablou), copiii mici erau așezaţi regulat în pielea goală în saci de faină, apoi curăţaţi de făina care se lipea de ei cu raclete pentru animale – așa erau apăraţi de scarlatină. O femeie înnegurată și costelivă, văduva Koch, se ocupa în colonie cu prezicerile (după așezarea stelelor, după vise, după forma norilor, în foi de ceapă sau coji de ou), și de asemenea cu descântecele (împotriva negilor, a căderii părului, a meteorismului și infertilităţii). Un bărbat mărunţel pe nume Gauss vindea gândaci – împotriva hidropiziei (gândaci în Gnadental nu se găseau, așa că fusese nevoie să facă rost de ei din satele rusești învecinate; cei mai preţuiţi erau cei din Tambov și Kaluga).

Până și chipurile coloniștilor – chipuri de ţărani, înăsprite de vânt – parcă ar fi fost ieșite din adâncul veacurilor, amintind puternic de portretele din pictura medievală. Hoffmann nu mai întâlnise nicăieri asemenea fizionomii – doar în tablourile pline de crăpături ale vechilor maeștri. Mutricica slăbănogului Kolea – galbenă din cauza patimii pentru tutun și atât de boţită de riduri,

că era cu fiecare an mai greu să distingi pe ea ochii și nasul – ba tremura de mânie din toate cutele, ba se cutremura de râs; în aceste momente nasul și bărbia îi dispăreau cu totul, iar sprâncenele stufoase i se târau sus pe frunte, amestecându-se cu părul. Faţa pastorului Händel era incredibil de prelungă – ar fi putut să fie împărţită în două și să se formeze două feţe omenești întregi; nasul, ca mărime și proporţii, semăna mai degrabă cu al unui porcușor, iar dinţii, ca formă și tărie, păreau de cal; asemănarea era întărită de glasul pastorului – puternic, pătrunzător, ca un nechezat de cal. Obrazul măcelarului Hauff era absolut rotund și tot atât de absolut roșu. Iar chipul lingușitorului Gauss înfăţișa un triunghi ideal: cu bărbia micuţă și arcadele sprâncenelor proeminente pe post de unghiuri...

În ce epocă trăia Gnadentalul? Cum reușise să rămână în afara prezentului?

Pustnicul mut cu barbă sură, fostul *Schulmeister,* care apăruse pe neașteptate de nicăieri în căsuţa strâmtă a sovietului sătesc, îl ajutase pe Hoffmann, cu însemnările lui haotice despre viaţa în Gnadental, să realizeze întreaga adâncime a ignoranţei locale. Acum era limpede în ce limbă trebuia să vorbească și cu văduva Koch, și cu intrigantul Gauss, și cu mototolul I Jietrich.

Și însemnările acelea au intrat în uz: studiind-o temeinic pe fiecare, Hoffmann le alegea pe cele mai interesante, le copia cu scrisul lui îngrozitor și, adăugându-le concluzia ideologică potrivită, le sigila într-un plic. Când ajungea la Pokrovsk (și se ducea la comitetul de partid în fiecare marţi), dădea fuga la clădirea tipografiei și arunca plicul în cutia de scrisori pe care scria cu litere strâmbe „Ziarul *Wolga Kurier –,* înainte de asta, neapărat se uita în toate părţile, să nu-l vadă cineva. Se semna simplu: corespondent sătesc Hobach.

Cât de iubit era misteriosul corespondent sătesc în redacţie! Cât de așteptate erau comunicările sale, așternute de o mână stângace, nepricepută la scris! Cât de admirate erau cunoștinţele lui profunde și detaliate despre

viaţa prerevoluţionară a coloniștilor și totodată limbajul încântător! Și, în plus, cu generalizări realiste din punct de vedere ideologic!

În articolul „Despre denumirile populare ale lunilor anului”, Hobach propunea introducerea a doua luni noi în conștiinţa germanilor sovietici: luna Revoluţiei în loc de luna vinului și luna iernii în loc de luna lui Cristos. În materialul detaliat „Despre *Schwank-ur Ae.* locului” sugera să fie scoase din circulaţie cântecele care au un subtext religios evident și fac propagandă pentru supunere și smerenie (erau date numeroase exemple de *Schwank-uñ* vetuste). Articolul „Despre superstiţii” conţinea o enumerare amănunţită a acestora și o critică justă... Materialele corespondentului sătesc Hobach puteau fi trimise la tipar fără să fie corectat nici măcar un rând. Și au fost: în fiecare vineri *Wolga Kurier* apărea cu un articol semnat de el.

„Stimate corespondent sătesc Hobach”, i s-a adresat odată redactorul-șef Bundt sârguinciosului corespondent, în rubrica „Scrisori”. „Colectivul nostru a luat hotărârea de a vă premia cu un abonament lunar și totodată cu o scrisoare de mulţumire la locul de muncă. Vă rugăm să ne comunicaţi datele dumneavoastră”. Solicitarea a rămas însă fără răspuns, dar scrisorile de la corespondentul sătesc au continuat să vină ca și până atunci, fără adresa expeditorului. Iar după câteva luni de corespondenţă regulată, Hobach a început să scrie basme – atât de extraordinare, încât a fost inaugurată la ziar rubrica „Noul nostru folclor”. Aceste povești uimeau prin varietate și prospeţime: principala parte a textului era scrisă în cheie lirică, liber și tihnit, în timp ce finalul era întotdeauna neașteptat și susţinut ideologic – consta în câteva propoziţii scurte, cioplite cu ţărănesc-proletară francheţe și hotărâre. Basmele păreau create de doi autori – și prin această deliberată dualitate se manifesta adâncimea lor: erau de-a dreptul o dialectică, de-a dreptul un simbol al noii lumi rurale a Republicii Germane.

Redactorul-șef adjunct Fichte a încercat să obţină

pentru rubrica nou-născută un loc pe prima pagină, printre articolele despre situaţia internaţională, dar a fost înfrânt și s-a certat pentru asta o zi și jumătate cu redactorul-șef Bundt. Nu după mult timp însă, au căzut de acord și au hotărât într-un cuget să ceară la Moscova publicarea unei cărţi cu aceste povești remarcabile. Au și băut pentru împăcare un sfert de litru de *Stinkus* puturos.

Wolga Kurier ajungea în mod regulat și la sovietul sătesc din Gnadental. Hoffmann expunea un exemplar în piaţă (îl lipea de tulpina celui mai înalt ulm), al doilea îl dădea la casa de lectură deschisă de curând în locuinţa părăsită a fierarului

Benz, iar al treilea îl păstra pentru el. Gnadentalienii aveau o a t i tudine circumspectă faţă de presă, deși n-o refuzau cu totul – o răsfoiau. Deseori Hoffmann vedea lângă ulm mai mulţi oameni adunaţi și se apropia să vadă ce citesc, de ce se interesează, dar la apariţia lui mulţimea se împrăștia invariabil și după câteva minute ai fi zis că se evaporaseră toţi: noul șef al coloniei era privit cu neîncredere și îngrijorare. Și cum era să fie altfel?

— Şi doar adulmecă tot, adulmecă! Parcă nici n-ar fi om, ci vreo fiară! se plângea pictorul Anton Fromm consătenilor săi, adunaţi în pridvorul președintelui Dietrich pentru a schimba impresii. Zic: de ce, tovarășe Hoffmann, de ce-mi adulmeci vopselele? Și el către mine: vreau să știu totul despre tine, până în cele mai mici amănunte, că ești un om al naibii de interesant. Atunci, zic, poate să-ţi dau și pâslarii să mi-i adulmeci, că la sfârșitul iernii sunt mai aromaţi ca oricând. Râde, dracu' să-l ia. Mă întorc să-mi clătesc pensula și el – unu, vâră un deget în borcanul cu vopsea! Și doi – îl bagă în gură! Plescăie din buze, ca să-i simtă mai bine gustul, și nici măcar tiu se încruntă...

— Asta înseamnă *Reichsdeutsch*! și-a scuturat dispreţuitor căciula Boll-fără-Mustăţi, emaciat în urma anilor de foamete. Omul a venit tocmai din Germania, da' e prost de zici că a crescut în colonia vecină. La *ce* ne trebuie atâta prostie străină?

— Un pic de rahat nu strică niciodat, a tras filosofic

Dietrich concluzia.

Nimeni nu-l putea contrazice, așa încât coloniștii s-au împrăștiat pe la casele lor, dând îngrijoraţi din cap și pufăind din pipe, pe care din lipsă de tutun învăţaseră să le umple cu un amestec de pojarniţă, cimbru, salvie și lemn-dulce.

Nu știau că în sufletul larg al lui Hoffmann trăia deja o părticică din fiecare gnadentalian – el simţea și corpul oricărui colonist, și gospodăria, și casa, ba chiar și perechea de saboţi plină de noroiul toamnei, ca pe ale lui. Hoffmann suferea când pe mătăhălosul Dürer îl chinuia urechea stângă, când măcelarului Hauff i-a murit de răpciugă calul bălan încă tânăr, când mamasa Kohl bocea în faţa tuturor fiindcă-i murea băiatul de

oftică – de parcă și urechea bolnavă, și animalul răpus, și inima torturată de durere erau ale lui însuşi. Numai aşa – simţindu-i»

pe ceilalţi ca pe o parte din el și punându-se în locul lor – putea să-i scoată din acea amorţire, din acel întuneric, din acel morman murdar de cărbuni în care zăcuseră până atunci.

15

Și ceea ce era scris se înfăptuia.

Bach a început să bănuiască asta în primăvara lui 1926, când a dus la sovietul sătesc „Povestea toboșarului” – al o sutălea basm creat pentru Hoffmann. Socoteala simplă o ţinea singur, scrijelind cu unghia titlurile pe pereţii din bârne din camera Klarei – acolo unde mai era loc. Ar fi putut socoti și pe hârtie – din fericire, în ultima vreme avea de ajuns –, dar era mult mai emoţionant să înscrie cu mâna lui aceste rânduri în jurnalul femeii iubite. Și de aceea bârnele de sub tavan, la care nu ajunsese odinioară fragila Klara, erau acum acoperite cu palide inscripţii: „Cele trei torcătoare”, „Cei șapte fraţi”, „Cei doisprezece vânători”, „Animalele de piatră”, „Fata fără mâini”, „Hans cel de fier”, „Apa vieţii”, „Peștele de sticlă”, „Inimă de porc”…

O sută de basme. O sută de vieţi nocturne ale lui Bach. O sută de subiecte transformate de creionul necruţător al lui Hoffmann în istoria luptei poporului muncitor împotriva opresorilor, a răufăcătorilor și a altor dușmani de clasă. O sută de articole publicate în *Wolga Kurier* sub semnătura corespondentului sătesc Hobach – un modest truditor al peniţei, erou misterios pe frontul folcloric al Republicii Germanilor.

Bach înţelesese de mult ce povești anume aștepta de la el Hoffmann. Istorisiri cu caracter religios – despre Fecioara Maria, apostoli și sfinţi – erau sever interzise; subiectele cu tentă mistică – despre vrăjitori, vraci, obiecte magice, unicorni și cavaleri morţi – de asemenea nu se bucurau de mare trecere; dar poveștile despre oameni simpli – ţesătoare, cizmari, pes

(h i, ţărani, soldaţi bătrâni ori tineri erau mereu necesare. În mod ciudat se cereau și cotoroanţe, și draci, și duhuri ale pădurii și demoni, și uriași de toate felurile și mărimile, mâncători de oameni și tâlhari: Hoffmann nu avea nevoie de magie ¡naltă, dar de „reprezentanţi ai credinţelor populare” – cu asupra de măsură. „Toate vrăjitoarele tale cu globuri de cristal și vrăjitori cu baghete fermecate sunt eroi ai *trecutului,* crede-mă, i i explica el lui Bach. Să citească despre ei oamenii *trecutului.* liceenii și ofiţerașii, domnișoarele intelectuale. Poporul o să priceapă ce e despre el și despre cei pe care se teme să-i întâlnească în hambar sau în pădurea învecinată”. Apariţia în povești a reprezentanţilor clasei conducătoare – regi, baroni, conţi – era și ea bine-venită, deoarece asigura oricărei istorii un sfârșit ideologic corect. Erau dorite și poveștile cu animale – despre oi lașe, albine harnice, ciocârlii fără griji –, dar despre astfel de subiecte Bach scria fără tragere de inimă: îi era greu să-și închipuie un iepure sau o focă.

— Toboșar! Asta-i minunat! a mormăit Hoffmann în dimineaţa aceea, șezând pe pervaz și trecându-și grăbit ochii peste povestea adusă de Bach.

În ultima vreme, când era entuziasmat nu se mai

plimba prin casă; învăţase să-și stăpânească energia care-l copleșea. Chipul lui, înainte tânăr și delicat, ca al unei fecioare, devenise rotunjit feminin, și de aceea ridurile care îi apăreau în timp ce vorbea nu mai păreau atât de înfricoșătoare.

— Simbolul trezirii din somn, al chemării la luptă – nu a unui singur om, ci a unor mase mari... Hoffmann ţinea foile scrise foarte aproape de ochi și clătina mărunt din cap în ritmul propriilor gânduri, de parcă ar fi ciugulit literele și cuvintele cu un cioc invizibil. Și-atunci de ce acest simbol se ocupă de fleacuri la tine? De ce rătăcește pe Munţii de Sticlă și prin Pădurile de Fier în căutarea unei mirese în loc să se lupte pentru fericirea consătenilor săi? Ei, Bach? Ce te costa să-l înzestrezi nu cu un interes amoros, ci cu unul obstesc? Şi să-l faci să treacă prin aceleași aventuri nu pe un erou îndrăgostit cu toba pe piept, ci pe un luptător cu conștiinţă? La tine totul iese mic-burghez, îngust. Iar trebuie să stau să refac o noapte întreagă...

În doi ani de coautorat – în care rescrisese textele lungi și prolixe ale lui Bach –, Hoffmann încetase puţin câte puţin să se mai teamă de condei. Deși nu devenise exemplar, scrisul lui căpătase o oarecare cursivitate, iar verbul, o oarecare fluenţă. Uneori Bach îl numea în sinea lui pe Hoffmann ultimul său elev. Cum altfel să-l numești pe un om care îţi copiază sârguincios an după an gândurile, frazele, expresiile și chiar și punctuaţia?

— Încăpăţânat mai ești, Bach, ca măgarul din propria poveste. Că doar știi de mult cum trebuie. Și totuși scrii tot cum vrei tu. Sabotezi...

Firește, Bach înţelegea. Citea cu atenţie rubrica „Noul nostru folclor” în fiecare număr de vineri al ziarului *Wolga Kurier* – și vedea ce anume și cum anume corectează Hoffmann în textele lui. Redactarea era atât de naivă, încât ar fi putut s-o facă orice elev din rândul „măgarilor” de la *Schulhaus.* Nu de aceea îşi pierdea el nopţile, ca să repete, de la o poveste la alta, finalurile fericite în care fostul stăpânitor de pământuri (împărat,

conte, uriaș care stăpânea în ţară) era răsturnat de mulţimea ţăranilor furioși, iar bieţi rătăciţi (cizmari, mineri, pădurari) se întorceau la munca lor cinstită. Bach voia să-și trăiască propriile istorii – finaluri putea să născocească destul de bine și Hoffmann.

— Bine, nu despre asta e vorbă acum. O să mă descurc eu cu toboșarul tău. Hoffmann a scos din buzunar o bucăţică mototolită de hârtie și a notat pe ea câteva rânduri. Îţi aloc doi pepeni. Pentru o poveste terminată ţi-aș fi dat cinci, dar pentru un semifabricat și doi sunt mulţi.

În ultima vreme, plătea pentru poveștile primite nu cu produse în natură, ci cu recipise: la sfârșitul lunii Bach le schimba pe pepeni și castraveţi, cartofi și sfeclă crescute pe câmpurile colective. Președintele sovietului sătesc Dietrich se interesase pentru ce servicii primește fostul *Schulmeister* produsele. „Pentru ajutorul dat pe frontul propagandistic”, îl lămurise aspru I loffmann. De atunci, chestiunea nu mai fusese ridicată.

Pe stradă răpăia ceva, tare și sacadat, ca și cum cineva ar fi vărsat pietricele sau grăunţe uscate într-o găleată de tablă. O lobă? Bach s-a aplecat pe fereastră, încercând să vadă ce se pe I rece, dar liliacul care crescuse în grădină nu lăsa să se vadă strada.

— Știi, Bach, câteodată mi se pare că poţi să vorbești. Hoffmann a sărit de pe pervaz ușor, ca o pisică. Numai că nu vrei. (ai mine nu vrei. Dar cum te întorci în bârlogul tău, cum îţi desfaci buzele și dă-i, și pălăvrăgește cu ai casei: bubu-bu-bu… Așa-i, Bach? Ce-ar fi să vin în vizită la tine, pe malul drept? Să stăm de vorbă acolo, după placul inimii?

Bach a dat să ia recipisa, dar Hoffmann n-a lăsat-o din mână – au rămas așa amândoi, piept în piept, cu degetele încleștate pe pătrăţelul de hârtie.

— Dar poate că de fapt nu locuiești pe malul celălalt, ci undeva, pe fundul Volgăi, împreună cu peștii? Poate că și tu ești un pește? Te transformi o dată pe săptămână în om, iar în restul timpului stai pe fund, dai din înotătoare și îţi râzi de noi? Poate că nici corpul nu ţi-o fi acoperit de păr,

ci de solzi? Iar pe spinare, în loc de omoplaţi, ai aripioare? Hoffmann a I ras cu degetul de marginea vestonului lui Bach de parcă ar fi nădăjduit să vadă sub el pielea solzoasă. Aș vrea să știu: de ce vii? De ce îmi aduci povești de doi ani de zile? Nu pentru castraveţii de la colhoz, asta e clar. Respiraţia lui Hoffmann, foarte aproape, îi sufla fierbinte și umed în obraz. Nu, aici e altceva. Nu cumva nu-ţi dau pace diavolii dinlăuntrul tău? Măcar tu știi?

Bach știa. Anntche nu mai avea nevoie de lapte, și ar fi putut să nu-i mai ducă scrierile sale lui Hoffmann, ci să le stivuiască în comodă sau în adâncul unui cufăr. Dar de fiecare dată când îi vedea pe gnadentalieni adunându-se în piaţă în faţa numărului de vineri al ziarului *Wolga Kurier,* era copleșit de emoţie, de parcă acolo, pe copac, nu s-ar fi aflat o foaie mirosind a cerneală tipografică proaspătă, ci el însuși, gol, cu un coif stupid din hârtie. Se apropia, trăgea cu urechea la discuţii – i se usca gâtul, îi ardeau obrajii, iar degetele, dimpotrivă, i se răceau și își pierdeau sensibilitatea. „Ei, ce-i acolo?” întreba de obicei cineva, nerăbdător. „Astăzi e despre un arhitect și un castel scufundat”, venea răspunsul din mulţime, de la ulmul însuși. „Păi citește, nu mai sta!” îl grăbeau cei dimprejur. Și o voce necunoscută citea – încet, poticnindu-se ușor la expresiile mai complicate și rostind cu grijă cuvintele compuse – povestea lui Bach, abia atinsă la sfârșit de peniţa lui Hoffmann. Mulţimea amuţea. Bach asculta – și simţea cum oamenii iau aminte la cuvintele lui; cum bărbaţi, femei și copii – foștii lui elevi și părinţii elevilor lui – încremenesc în ascultare, și chipurile lor rămân nemișcate. După ce erau citite și ultimele fraze, oamenii încă mai rămâneau tăcuţi o vreme. „A dat Dumnezeu talent cuiva”, șoptea vreo femeie. Apoi se împrăștiau – tot fără să rostească niciun cuvânt, fără să arunce măcar o privire la celelalte articole sau titluri din ziar. Pleca și el – cu obrajii în flăcări și spinarea leoarcă de transpiraţie, temându-se să ridice ochii. De altminteri, de mult nu-i mai acorda nimeni vreo atenţie *Schulmeisterul|û...* Pentru aceste minute de

liniște se ducea Bach în Gnaden tal.

— Bine, lătosule Schiller, ia-o! Hoffmann a dat în sfârşit drumul recipisei. N-am timp să stau la palavre cu tine. Plec la Pokrovsk, la o proiecţie cinematografică – ca să dăm cinematograf tuturor truditorilor câmpului. Uite-așa!

Toba continua să răpăie dincolo de fereastră, undeva foarte aproape. Nu doar răpăia, „ciripea înflăcărat, de parcă i-ar fi chemat pe toţi și pe fiecare în parte să se trezească și să deschidă ochii în întâmpinarea soarelui care răsărea” – exact cum scria în foile aflate acum în sânul lui Hoffmann. Bach a băgat recipisa în buzunar și a ieșit din sovietul sătesc fără să-și ia rămas-bun.

Pe toboșar nu l-a mai prins – răpăitul vesel răsuna pe o stradă învecinată. A grăbit pasul spre sunetul care se îndepărta – peste piaţă, pe lângă biserica împodobită cu steaguri roșii, pe lângă prăvălia de lumânări și cea de kerosen redeschise, pe lângă

Iscle proaspăt zugrăvite, cu tocurile ferestrelor colorate – zgomotul tobei îl trăgea după el, stingându-se treptat și împrăștimdtt-se în aer, undeva pe o stradă lăturalnică, apoi pe alei, mai departe, tot mai departe... După scurt timp Bach a ajuns la marginea câmpurilor colhozului și s-a uitat în jur uluit: nu era nimeni, răpăitul vag se auzea din toate părţile – nu era bătaie de tobă, ci târâit de greieri. Misteriosul toboșar fie dispăruse la orizont, fie încetase să cânte. Această coincidentă – să audă zgomot de tobă exact în ziua în care fusese scrisă „Povestea toboșarului” – i s-a părut nostimă. Bach a mai stat un pic, admirând pajiștile verzi (în anul acela în Gnadental fuseseră arate și semănate toate câmpurile din jur, până la ultimul) și a pornit înapoi, spre Volga.

Din direcţia opusă, pe drumul de căruţe venea o coloană: i ractoare mici, cu roţi dinţate roșii ca focul, huruiau preocupate – transportau undeva niște bușteni mari. Pesemne acestea erau acei copii mecanici despre care scria *Wolga Kurier* – primele tractoare sovietice, concepute și fabricate în Republica Germanilor. Bach s-a

retras pe marginea câmpului și a așteptat să treacă această coloană. A stat și a admirat mișcările precise și puternice ale tractoriștilor aflaţi în șa pe acești cai de fier, până când a observat pe laturile colţuroase ale fiecărei mașini scris cu litere negre Piticul[25]. Povestea pe care Bach i-o dusese lui Hoffmann săptămâna care trecuse avea același nume.

Din ziua aceea au început să aibă loc coincidenţele. Neverosimile, inexplicabile. Coincidenţe despre care nu putea să povestească, și dacă ar fi putut, s-ar fi încumetat în zadar, căci ar fi fost acuzat că e nebun. Coincidenţe atât de evidente, încât nici să le nege existenţa nu îndrăznea.

Bach a scris povestea despre cei doisprezece vânători transformaţi în douăsprezece fete – și nu după mult timp a întâlnit pe câmp niște cosași care la prima vedere păreau niște lucrători obișnuiţi; când s-a apropiat, a văzut clar, după ușurinţa mișcărilor și eleganţa alcătuirii, că bluzele de finet și pantalonii de postav bărbătești acoperă trupuri rotunjite de femei, și aceste trupuri sunt exact douăsprezece. „Ce-i, domnule *Schulmeister,* aţi venit să ne ajutaţi?” i-a strigat vesel una dintre colhoznice, scăpărând un zâmbet pe sub cozorocul șepcii. „Sau mâna dumneavoastră nu știe decât să arate cu rigla?”

A scris o poveste despre un fierar care făurea pluguri și potcoave stând în apă până la brâu – și după câteva zile în Gnadental s-a întors dintr-o rătăcire de mulţi ani familia fierarului Benz, pe care-l credeau de mult pierit undeva printre buruienile preriei americane sau prin junglele Amazonului. Și venea familia Benz nu pe jos, prin stepă, cum se întorseseră toţi ceilalţi, ci pe apă, într-o barcă.

A scris despre doi nisetri care veneau în vizită în fiecare zi la doi pustnici, și în plasele pescarilor locului au intrat deodată niște pești de dimensiuni nemaiauzite: aveau capul cât al unui cal, iar solzii cât palma de copil.

A scris despre piticii care lucrau aurul chiar sub

---

25 In rusă, *Karlik. (N.tr.)* Tractorul cu roţi Karlik a fost primul tractor sovietic produs în masă, lansat la mijlocul anilor 1920 la uzina Vozrojdenie (Renașterea — *N. tr.)* din orașul Marxstadt (până în 1915, Ekaterinstadt, după 1942, Marx), la 60 de kilometri nord-est de Saratov. *(Na.)*

câmpurile de grâu, astfel că o parte din aurul acela ţâșnea din pământ și se transforma în grâu și secară – și spicele de pe câmpurile gnadentalienilor au căpătat o culoare aurie, ca niciodată, promiţând o recoltă nemaivăzută. Bach s-a gândit chiar să verifice dacă nu cumva apăruseră pe lanurile din Gnadental pitici adevăraţi, așa că odată a venit pe malul stâng noaptea, cu o lopată și un felinar, dar a fost izgonit de o patrulă de pionieri care păzea recoltele de hoţi și răufăcători.

Nu, la început nici el n-a vrut să creadă. Nu putea creionul lui – scurt, cu capătul ros în nopţile de veghe – să aibă o asemenea putere. Firește, observase și înainte că viaţa din Gnadental se revigorase parţial: casele reparate și zugrăvite cu grijă păreau mai vesele, câmpurile și livezile îngrijite erau verzi ca în trecut, iar chipurile locuitorilor se rotunjiseră și deveniseră i iiinene (până și rotunjimile veștejite ale lui Emmy Pepenoasa. i pătaseră o forţă elastică, făgăduind o bună recoltă de bos-I.mi). Colonia se umpluse iar de cântece (chiar dacă astăzi erau pt între ele și multe noi, revoluţionare) și de chiote vesele de topii (chiar dacă acum copiii nu mai strigau „E-he-heeei, vin kârgâzii!”, ci „Tot înainte!” și „Trăiască...!”), turme de capre a oi alergau din nou prin stepă (chiar dacă acum se spunea că erau *ale colhozului),* răgeau cămile și nechezau iepe (nu în curţile coloniștilor, ca odinioară, ci în ţarcurile *fermelor de animale),* băteau din aripi gâște și raţe în *cuibare obștești de păsări.* Nu-i de mirare că în tot anul trecut sosiseră în Gnadental oaspeţi de peste hotare – delegaţii de muncitori, profesori și activiști comuniști din Germania – ca să admire succesele înfloritoarei colonii; nu-i de mirare că în Republica Germanilor veneau șuvoaie de *Reichsdeutschen* – meseriași și ţărani, muncitori în fabrici și mineri, ingineri și chiar actori veneau din Lumea Veche în tânăra și puternica Rusie Sovietică, ca să se stabilească aici și să capete o patrie nouă; așa că acel an, 1925, Bach l-a numit în sinea lui *Anul Oaspeţilor.* Totuși, nu îndrăznea să atribuie toate aceste schimbări acţiunii condeiului său. Acum, observând ceea ce se petrecea în jur, se întrebă

nedumerit: oare toate acestea sunt creaţia mâinilor lui? Rezultatul nopţilor de veghe la lumina lumânării?

Hotărât să rezolve această enigmă nebunească, s-a dus la adunarea sătească (numită acum şedinţă de colhoz) – să se uite la toţi consătenii lui odată, să le asculte discuţiile: ce cred gnadentalienii despre noua viaţă?

Primul pe care l-a văzut a fost misteriosul toboşar care scăpase nu demult privirilor lui. Stătea la poalele tribunei, era tânăr şi subţire la trup, înalt şi drept; pe pieptul lui flutura o cravată roşie (mai târziu Bach a aflat că, având la gât astfel de cravate, copiii se numesc *pionieri*) –, beţişoarele din mâinile lungi ale toboşarului scânteiau iute şi de aceea părea că se evaporă, iar răpăitul lor era atât de rapid, încât semăna cu un geamăt. I n acest răpăit i s-au alăturat şi alţi pionieri, şi mai tineri, şi mai subţiri; ei au înconjurat într-un semicerc perfect tribuna la care stăteau vorbitorii emoţionaţi. Şi erau acei pionieri exact şapte la număr, ca în povestea recentă a lui Bach despre cei şapte fraţi plecaţi din casa părintească.

Mai întâi au fost acordate diplome de merit artelului meşteşugăresc, constând din trei ţesătoare bătrâne: una avea buza de jos mare cât talpa, atârnându-i până la bărbie, de la umezirea întruna a lânii cu salivă; a doua avea o talpă lată, cât o lipie mare, de la atâta apăsat pe pedala roţii de tors; a treia – un deget gros, ca un morcov bătrân, de la atâta răsucit firul. Glorioasele truditoare sovietice arătau întocmai cum le descrisese Bach într-una dintre poveştile lui.

Mai departe a fost ascultat referatul unui activist din Pokrovsk, care în ultimii câţiva ani făcuse o carieră fulminantă, ajungând, dintr-un simplu croitor, adjunctul şefului comitetului de partid (şi în acel omuleţ viclean Bach l-a recunoscut imediat pe Croitoraşul cel Viteaz dintr-o altă poveste de-ale lui).

Către sfârşit, a fost sever criticat de colectiv un lucrător neglijent de la ferma de păsări, prin bunăvoinţa căruia colhozul pierduse câteva gâşte; vorbitorii chiar l-au dojenit pe nătăfleţ, numindu-l în faţă Hans cel Prost.

Nu putea fi nicio îndoială: ceea ce era scris se înfăptuia. Tot ce trasa creionul lui Bach pe hârtia proastă, fibroasă, se petrecea în Gnadental. Uneori se împletea direct în realitate, alteori doar se oglindea pentru o clipă în ea, dar se petrecea negreșit, nesmintit. Și viaţa prezenta noi și noi dovezi.

Era de ajuns ca Bach să compună legenda despre vișinele fermecate, ocrotite printr-o vrajă de viermi și secetă, că vișinii din livezile Gnadentalului se încovoiau de abundenţa și greutatea fructelor, şi fiecare vișină era mare cât un măr bun.

Era de ajuns să scrie despre un vrej de fasole care se înălţa până la cer, și grădinile de zarzavat din Gnadental explodau într-o răscoală bruscă a legumelor: mazărea turcească și castravetele persan, susanul, napul, crușăţeaua și inul, lintea, floarea-soarelui și frunzele de cartof – toate ţâșneau din pământ cu o forţă uimitoare, ameninţând nu numai să crească mari cât pomii, ci într-adevăr să atingă norii.

Era de ajuns să povestească despre o comoară cu pietre preţioase a unor tâlhari găsită de un om sărac, și bostănăriile dădeau pe dinafară de fructe: trupurile uriașe de smarald ale harbujilor se umflau, plesnind în căldură și dezvăluindu-și miezul de rubin; îngrămădindu-se unii peste alţii, pepenii galbeni străluceau orbitor în soare, amintind în același timp și de niște topaze imense, și de niște pepite de aur neprelucrat…

Acest an uluitor, 1926, putea fi numit numai *Anul Recoltei Nemaivăzute* – nicicum altfel.[26] Așa l-a și numit Bach.

O, și ce an a fost! Pământul dădea rod cu mărinimie, ca niciodată. Dădeau rod oile și iepele, vacile și caprele. Dădeau rod femeile. Plesnea coaja de ou dând drumul în lume la pui și boboci de raţă fără număr. Boabele grânelor pocneau zgomotos pe câmpuri, scoţând la lumină spice

---

26 în 1926 în Uniunea Sovietică a fost strânsă o recoltă de grâne record pentru întreaga perioadă postrevoluționară. Recolta a fost bogată și în Republica Germanilor. *(N.a.)*

verzi. Laptele umfla ţâţele – de femei, de cămile, de scroafe – și curgea pe pământ, îngrășându-l. Pământul clocotea de lăstari și le hrănea pe mame, care-și umpleau iar piepturile și ugerele de lapte gras. Acest lapte alb curgea în separatoare, transformându-se în munţi de unt și râuri de smântână. Turme de oi albe curgeau prin lunci spre abatoarele colhozului, pentru a deveni carne și lână. Găini, gâște, curcani albi curgeau într-un șuvoi nesfârșit în curţile fermelor de păsări. Străluceau albe halatele îngrijitoarelor de la creşă şi ale surorilor medicale, zâmbetele zooteh

y oiștilor și ale tractoriștilor, ale agronomilor și ale lăptăreselor, zâmbetele tuturor coloniștilor. Iar mâinile lor întinse – sute şi

sute de mâini – fluturau coase și seceri, loveau cu lopeţile și topoarele, se ridicau votând la adunări: Da! Da! Da! Și vântul șuiera prin păpușoi: Da! Și ploaia răsuna pe iarba elastică: Da! Și, aprobând, repeta Volga – cu fiecare val care se izbea de mal: Da! Da! Da!…

Nimeni – nici vorbăreţul Hoffmann, nici rotofeiul Dietrich, nici alţi săteni – nimeni nu cunoștea adevărata pricină a acestor roade bogate. Și nimeni nu știa cât îl costa pe Bach această vară fierbinte. Cum și-a dat seama că rândurile scrise de el pot acţiona asupra vieţii reale, a început să scrie cu o ardoare fără precedent, uneori și câte două povești pe noapte. Căuta în memorie tot ce era *mai bogat, mai copt, mai plin de rod* și transpunea pe hârtie: uriași pășteau turme nesfârșite de oi, purtau pe umeri hambare cu grâne, măcinau munţi de faină; diavoli construiau noaptea poduri și baraje, făceau plugurile să are fără cai și le dezvăluiau ţăranilor tainele secerișului viitor; pomii se încărcau de fructe din care dacă gustau, norocoșii puteau cunoaşte nemurirea…

În iunie, când soarele ardea deosebit de puternic, Bach a scris despre giganţi, voinici, cositori neobosiţi – și gnadentalienii au reușit să termine cositul înainte ca arșiţa să pârjolească stepa. În iulie, când pământul a rămas prea multă vreme uscat și au început să-l acopere mici

crăpături, a scris despre ploi, râuri și împărăţii de sub ape – curând a început să plouă. În august, când ploile acelea au inundat pământul și ameninţau să distrugă recolta, a scris despre foc și aur – ploile s-au oprit și soarele a început să strălucească iar deasupra coloniei.

Nimic nu lăsa Bach la voia întâmplării. Știa că fiecare frază, fiecare comparaţie și fiecare întorsătură a poveștii avea să se înfăptuiască. De aceea scria grijuliu, alegându-și cuvintele cu trudă și căutând cele mai răsunătoare epitete, cele mai vii metafore. Spicele de grâu din poveștile lui nu „se îngălbeneau” pur și simplu, ci „erau turnate cu aur strălucitor – atât de abundent și de generos, că aurul ăsta nu-i stătea în puteri nici celui mai puternic om de pe pământ să-l ridice”; merele nu „se înroșeau” pur și simplu, ci „se îmbujorau și se umpleau de miere, nici nu le atingeai bine, că plesneau!”; crapii și cegile nu „se pescuiau”, ci „intrau în plase în bancuri puternice, de parcă Volga n-ar fi fost un râu, ci un adevărat ocean”; găinile nu „ouau”, ci „depuneau ouă ca peștele icre”; puii nu „ieșeau din găoace”, ci „se iveau din ouă cu sutele și miile”; cartofii nu „creșteau”, ci „se dospeau în tuberculi uriași”; floarea-soarelui „se unduia, mare cât roata carului”; până și porumbul simplu și cu gust făinos de pe Volga nu „se cocea”, ci „devenea de un galben orbitor, luminând toate câmpurile din jur, de parcă ar fi avut un bec electric în fiecare știulete”.

Bach nu cruţa hârtia. Nu-și cruţa timpul și forţele. Nu se cruţa nici pe sine. A obosit atât de tare în vara aceea, de parcă ar fi muncit singur fiecare arșin din pământul Gnadentalului și fiecare colţișor de livadă, ar fi mers singur la pășune cu fiecare turmă și ar fi scos singur din Volga fiecare năvod. În Gnadental se ducea zilnic: nici nu termina bine un text nou, că se și repezea peste Volga să vadă dacă au răsărit grâul și secara, floarea-soarelui și porumbul; să se convingă de prospeţimea fânului cosit, să cerceteze creșterea în greutate a animalelor tinere de la fermă, să evalueze producţia de ouă a găinilor și cantitatea de pește pescuit.

Hoffmann, mirat de zelul lui neașteptat, nu făcea decât să râdă și să scrie recipise: pentru castraveţi și napi, mazăre și gulii, varză și ovăz. Pe Bach nu-l atingea câtuși de puţin râsul acela: Hoffmann, suflet naiv, nu înţelegea de cine râde. Era important să nu-și dea seama. Bach se uita la titlurile din *Wolga Kurier* și simţea cum i se încălzește pieptul și în gât îi urcă o senzaţie puternică și emoţionantă: toată această recoltă uriașă, tot acest rod generos, succesele lucrătorilor din arteluri și ale tânărului colhoz din Gnadental, toată această viaţă nouă şi bogată erau scrise de el nu pentru Hoffmann și gnadentalieni, ci numai și numai pentru Anntche – ea va trăi această nouă viaţă, când Bach nu va mai fi. Această lume creată prin strădaniile lui – rodnică, sătulă și de aceea bună – era gata să i-o lase ei moștenire după dispariţia lui.

Hoffmann însă credea, pesemne, că schimbările din Gnadental sunt urmarea eforturilor sale. Mergea de colo-colo prin colonie și prin împrejurimi cu un chip atât de însufleţit, de-ai fi zis că numai la ţipetele și fluturările lui din mâini se înfăptuia această viaţă minunată. Uneori îi amintea lui Bach de o furnică nebună, obsedată de ideea de a construi: în doi ani, sub conducerea lui Hoffmann fuseseră ridicate, reparate și refăcute pentru nevoile traiului socialist un număr fără precedent de construcţii.

Casa de lectură. Clubul (cu compartimente: politic, militar, agrar și chiar cultural, unde erau astrolabi, un ochean și un gramofon vechi cu o duzină de discuri – moștenirea demult dispărutului morar Wagner). Școala, grădiniţa, creșa (peste tot, propagandă, portrete ale conducătorilor, o tablă roșie și una neagră cu rapoarte despre recolte). Un hotel pentru numeroșii vizitatori (cu camere separate pentru oaspeţii de rang foarte înalt și delegaţiile străine). Un cămin pentru străinii care se stabileau definitiv în Gnadental (din aceștia erau nici mai mult, nici mai puţin de două sute de oameni). Un dispensar. Direcţia colhozului. O staţie de mașini-tractoare (înăuntru – același vechi Fordson și cinci „Pitici” noi).

Ferma de animale, ferma de păsări, magazia de unelte agricole. Grajduri cu cai și coteţe de porci obștești. Casa colhoznicului, casa pescarului. Trei rulote pentru cosași și semănători. Două pentru îngrijitorii de păsări ambulanţi.

Probabil că numai biserica de piatră rămăsese până acum neadaptată pentru scopuri practice. Tânărul activist Dürer, comandantul pionierilor din Gnadental, a propus să fie făcută depozit sau grajd, dar sufletul fin al lui Hoffmann s-a împotrivit acestei idei, corectă în esenţă, chiar dacă oarecum barbară. Nu, pentru impunătoarea clădire a bisericii Hoffmann a găsit o altă utilizare. „Casă de copii!" – i-a strigat el însufleţit lui Bach străbătut de o revelaţie, în timp ce dădeau ocol sovietului sătesc. „Nu una oarecare, ci uriașă, cu o sută de paturi! Să se numească «Internaţionala a Treia!»[27] Să-i adunăm pe toţi copiii orfani de pe malul Volgăi și să-i aducem aici, la noi!" Acest vis nu era însă menit să se împlinească: biserica nu avea încălzire și iarna era de-a dreptul îngheţată. Iar să construiască o clădire separată pentru orfelinat i-a interzis Comitetul Regional – exista deja unul în Pokrovsk.

Hoffmann lua parte la fiecare construcţie și la fiecare reparaţie. Ţipa la fiecare constructor („Cum pui cărămizile, iudă?! Așază-le mai zdravăn, mai frumos, mai minunat!"), la fiecare tâmplar („Strâmba-ţi-s-ar mutra ca pervazul ăsta! Ce-nseamnă asta, «găinile n-o să-și dea seama»?! Poate că pentru găini o fi totuna, dar să strici imaginea coteţelor sovietice cu o treabă de mântuială nu-ţi permit!"). Ţipa la pictorul Fromm („De ce pe panourile propagandistice cravatele pionierilor sunt ruginii ca un morcov stricat? Ca focul trebuie să ardă – să te doară ochii când le privești!"). Ţipa la președintele Dietrich („La dracu' cu târgul vostru de duminică! Noi trebuie să deschidem creșe, nu să vindem pătrunjel! Toate muierile – la muncă patriotică! Dacă văd pe cineva în piaţă cu marfa, i-o confisc personal și o dau la pionieri!").

Gnadentalienii se obișnuiau treptat cu ciudăţeniile

---

27 Internaționala a Treia a fost o organizație mondială care unea partidele comuniste din diferite țări; a existat din 1919 până în 1943. *(N.a.)*

conducerii de partid: „Or fi niște aiureli, dar foloasele sunt mai multe decât daunele”. Și numai Bach știa: ce valoare ar fi avut toate aceste noi bârne, acoperișuri, ziduri de chirpici fără o recoltă bogată și fără bucuria celor care strângeau această recoltă, fără credinţele şi dorinţele lor? Nicio valoare n-ar fi avut – ar fi rămas pustii, cum erau cu un an-doi în urmă. Pentru că ceea ce construia Hoffmann era mort. Iar Bach îi insufla viaţă.

Uneori lui Bach i se părea că Hoffmann îşi dă seama de poziţia lui secundară, altfel de ce ar fi așteptat cu atâta nerăbdare noi povești? Le critica, bombănea că mesajul ideologic nu e destul de marcat, ameninţa că începe să scrie el însuși – și de fiecare dată îi smulgea cu sete foile și îşi trecea grăbit ochii peste rânduri, de parcă ar fi înghiţit textul. Mai târziu, când povestea apărea în ziar, o decupa și o lipea cu grijă într-un registru mare, care se umflase zdravăn în doi ani (pe primele pagini erau foile îngălbenite cu primele însemnări etnografice scrise de mâna lui Bach, iar pe următoarele, decupaje din rubrica „Noul nostru folclor”).

La indicaţia lui Hoffmann poveștile din registru erau citite cu voce tare – „pentru asigurarea divertismentului cultural al lucrătorilor de la colhoz” – în cadrul ședinţelor săptămânale de la casa de lectură, înainte de serile dansante pentru tineret, și noaptea, la cosit sau la strânsul recoltei. Poveștile erau citite „pentru educaţia corectă a tinerei generaţii” – la grădiniţă și la școală; textele erau folosite la dictări și expuneri, ca material pentru serbările copiilor și spectacolele pionierilor la clubul local. Erau principalul material de propagandă politică: artistul Fromm picta zelos subiectele preferate („Comunist ucigând ultimul diavol de pe pământul sovietic”, „Pitici intrând în rândurile pionierilor”, „Uriași ajutându-i pe colhoznici să adune recolta”, „Pionieri judecând cotoroanţa din pădure”) pe cufere, pe poliţele pentru veselă, pe ramele ce încadrau portretele conducătorilor comuniști, pe panouri, comode, căsuţe pentru păsări, pantofare – și era

încărcat de comenzi și din coloniile învecinate, luate cu jumătate de an în avans.

Poveștile lui Bach se citeau și în creșele din Gnadental. Acestea fuseseră deschise nu demult în fostul „palat” al morarului Wagner, ca sătenii să poată merge la muncile câmpului. Casa a fost renovată de întreaga colonie prin muncă patriotică (gurile rele spuneau însă că Hoffmann instituise munca patriotică în alt scop – ca să-i îndepărteze pe gnadentalieni de la slujbele bisericești secrete pe care, după câte se zvonea, pastorul Händel le ţinea ba la el acasă, ba prin locuinţele unor simpatizând inconștienţi, ba chiar și în cimitirul local). Oricum ar fi fost, „palatul” cândva în ruine strălucea iar cu pereţii zugrăviţi într-un galben viu și ţiglele roșcate, iar florile din fier forjat care-i înconjurau pridvorul scânteiau ca argintul. Și camerele au fost împodobite din nou cu statuete de ipsos – de data asta nu fete și băieţi aproape dezbrăcaţi, în poziţii languroase, ci copii de-o şchioapă cu cravate de pionier la gât (fuseseră modelate de curând la fabrica de veselă din Marxstadtul învecinat).

Comandantul de pionieri Dürer socotea că într-o clădire atât de somptuoasă ar fi trebuit să se afle o instituţie mult mai serioasă decât o creșă – o bibliotecă, un muzeu sau, în cel mai rău caz, un club. Hoffmann însă a ţinut-o pe-a lui: „Ce poate fi mai serios decât educarea copiilor sovietici? Mai ales că vor

11 cu fiecare an tot mai mulţi copii în Gnadental! Pentru ei ne dăm și viaţa, darămite o casă oarecare!” în aceeași zi în „palat” în fost aduse douăzeci de pătuţuri pentru copii, meșterite de tâmplarii locului și pictate de Fromm; pe pereţi au fost atârnate panouri de lemn create de același Fromm, cu scene din povești și nenumărate fotografii-portret ale unor adulţi cunoscuţi, de l. i Karl Marx și Friedrich Engels la Karl Liebknecht și Rosa l uxemburg; iar Hoffmann a trecut personal pe la toate casele din Gnadental, pentru a promova copilăria fericită în creșă.

Douăzeci de îngerași blonzi și murdarei, între unu și

trei ani, stăteau acum în pridvorul cu gard de fier forjat și îşi agitau mânuţele dolofane spre mamele care plecau la câmp. Bach vedea deseori acest tablou când se ducea la sovietul sătesc, la I lof Fmann. Mai târziu, când mergea înapoi, spre Volga, trecea din nou pe lângă casa Wagner și îi vedea pe copii jucându-se cu îngrijitoarele sau ascultând povești. Poveștile lui.

Copiii cu obrăjorii rotunzi, născuţi în mod uimitor în anii cei mai tulburi și mai înfometaţi ai Republicii Germanilor – mici Lentehe, Amalche, Hänsel și Gretel – ședeau pe băncuţe joase în jurul pridvorului și sorbeau cuvintele ieșite cu câteva nopţi în urmă din mâinile lui Bach. Unii încă nu știau să vorbească, dar de ascultat, puteau toţi. O îngrijitoare în vârstă în halat alb (văduva Koch, deja prea bătrână pentru munca la câmp) citea cu intonaţie, ba ridicându-și glasul puternic, ba coborându-l până la șoaptă, ba ridicând din sprâncene, ba ameninţând cu degetul – și căpșoarele celor mici se clătinau în ritmul discursului, mimicii și gesturilor ei. Câteodată lui Bach i se părea că acolo, printre micile cefe acoperite de bucle, se zărește și căpșorul lui Anntche. Firește, locul ei era aici, printre copii. Nu la ferma întunecată, unde alerga de una singură prin casa prăfuită, trăgând cu urechea la fiecare foșnet de dincolo de ușa bine închisă, în așteptarea lui, ci aici, între gângureli, jocuri și hârjoneli, certuri și împăcări copilărești, în bombănelile binevoitoare ale îngrijitoarelor; printre jucării, pereţi vopsiţi în culori luminoase, tablouri și fotografii. Locul ei era printre oameni. Locul ei era acolo unde răsunau poveștile lui.

Dându-și seama de asta pentru întâia dată, Bach nu s-a mai arătat în Gnadental două săptămâni. Numai sentimentul datoriei îl îndemna să-și mai facă apariţia la sovietul sătesc: fără poveștile lui, gnadentalienii cu greu ar fi terminat strânsul recoltei nemaivăzute. A trecut pe lângă casa Wagner cu pas rapid, străduindu-se să nu se uite la copilașii de lângă pridvor și alungându-și gândul sâcâitor; viaţa de creșă era însă zgomotoasă și fremătătoare: ţipete, plânsete, scâncete, chirăieli, cântece, poezii, bâiguieli – era

imposibil să ignore toate astea. După cum imposibil era și să-i treacă prin cap s-o predea pe mica Anntche în mâinile costelive ale văduvei Koch, fie și numai pentru câteva clipe, darămite pentru câteva minute sau ore.

A hotărât să găsească dovezi că viaţa de creșă nu e bună, ba chiar e dăunătoare pentru un copil; a început să observe mai îndeaproape casa Wagner. Dovezile însă nu se găseau: copiii erau bine hrăniţi, jocurile în comun erau vesele și activităţile, educative; văduva Koch și colegele ei erau severe, dar nu mai mult decât era necesar: nu-i băteau pe copii cu rigla la palmă și nu-i puneau la colţ pe boabe de năut (de altfel, în creșă nici nu erau rigle, iar boabele de năut, dacă erau folosite, erau folosite numai și numai la supă). Și-a imaginat deodată că o să poată s-o înveţe pe Anntche să vorbească și fără oameni. S-a dus noaptea pe furiș în compartimentul cultural al clubului și a furat gramofonul și niște discuri (pe unele erau înregistrate versuri de Goethe în interpretarea artiștilor Teatrului Dramatic din Berlin, pe altele, cântecele frivole, care semănau mai degrabă a muzică de cabaret). Anntche asculta cu nesaţ versurile și cântecele, îngâna melodiile, dar cu și mai mult nesaţ admira jocul de lumini pe discurile de bachelită care se învârteau sau făcea năzbâtii: punea un greier pe marginea discului (dintre cei care se găseau din abundenţă sub masa din bucătărie) și urmărea cum aleargă înnebunit înainte și înapoi, dezorientat. Experimentul pedagogic a eșuat. Bach a vrut să înapoieze bunurile furate, numai că Hoffmann reușise să aducă un gramofon nou de la Saratov.

Și din nou Bach a fost atras spre creșă, ca să-i observe pe ceilalţi copii. La începutul iernii și-a dat seama că-i știe pe toţi după chip. În preajma Crăciunului, că le știe și numele. La începutul primăverii, că micuţii care nu știau să vorbească atunci e ànd veniseră la creșă, acum începuseră s-o facă.

În vară, grupa de la creșă a fost completată cu o copilă nouă, a cărei mamă plecase să muncească la câmp. Văzând asta, Bach a stat nemâncat două zile: nu putea să

înghită nicio bucăţică de pâine, nicio linguriţă de supă, atât de tare îl apăsau diferite gânduri. Nici să scrie n-a putut în zilele acelea. Ședea în curte, privind-o pe micuţa Anntche, de trei anișori, care se juca tăcută lângă el. Ședea lângă piatra de mormânt a Klarei. Ședea la masa luminată de razele galbene ale lămpii, scrijelind pe hârtie mâzgălituri fără sens în loc de cuvinte.

Spre dimineaţa celei de-a treia zile s-a hotărât. Nemaiputând să aștepte până când se scula Anntche, a trezit-o încetișor, luând-o în braţe. A așezat fetiţa ameţită de somn, care nu înţelegea nimic, pe un scaun, i-a pieptănat cu grijă părul încâlcit şi-i la împletit în cosiţe, răsucindu-i-l pentru prima dată în cunună, cum făcea odinioară Klara. Apoi a luat-o în braţe și a pornit spre Volga. Anntche se împotrivea – voia să meargă singură –, dar i-a retezat capriciile cu un mormăit sever.

A dus copila în luntre și a așezat-o pe banchetă. A împins piatra cu piciorul și a luat vâslele. Vâslea cât îl ţineau puterile: trăgea spre el mânerele vâslelor grele – pleosc! și iar pleosc! – și simţea cum i se răcesc măruntaiele – poate din cauza răcorii matinale așternute pe râu, poate de frică. Nu se uita la Anntche – se temea să nu se răzgândească.

Nici ea nu se uita la Bach. Ochii ei larg deschiși rătăceau pe suprafaţa apei, spre malul drept, care se îndepărta, și spre cel stâng, care se apropia. Mergea pentru prima dată cu barca – pentru prima dată se legăna pe valuri, pentru prima dată simţea sub ea curgerea și forţa marelui fluviu. Apa clipocea în jur – verde-transparentă, densă. În adâncuri scânteia ceva – pietre? Alge? Spinări de pești?

Anntche și-a lipit pieptul de marginea bărcii și a băgat mâna în apă – spuma caldă a izbit-o în palmă și i s-a strecurat printre degete, salutând-o. Gâtul i s-a strâns de emoţie. A băgat mâna și mai adânc – până la încheietură, până la cot. Apoi a oftat adânc, a surâs, și-a mijit ochii – și, neștiind cum să-și astâmpere bucuria care-i creștea în trup, s-a sprijinit cu picioarele de fundul bărcii și s-a

rostogolit în Volga.

16

Trenul blindat a dispărut de parcă nici n-ar fi fost. Într-o scurtă noapte de iulie a anului 1927[28] a străbătut în zbor, pe șinele eliberate de orice alte garnituri, mai bine de opt sute de verste – din gara Tuapse până la graniţele guberniei Voronej – și a dispărut.

Locomotiva de control gonea încă pe șine, deschizând calea pe câteva verste înainte. Era petrecută cu priviri somnoroase de soldaţi din batalioanele de securitate împrăștiaţi de-a lungul drumului la intrările în gări, care îşi întorceau capetele rase și îşi întindeau gâturile în așteptarea garniturii principale: două locomotive puternice cuplate, urmate de câteva vagoane blindate care nu se deosebeau prin nimic între ele, într-unul aflându-se cineva sau ceva deosebit de preţios pentru guvern și pentru întreaga ţară. Garnitura nu mai era. Șefi de gară buimăciţi – mai întâi la Bodeevo, apoi la Davidovka, Anoșkino – învârteau febril discurile telefoanelor, răcneau înspăimântaţi în receptoare: „Nu-i! Nu-i blindam!”, îşi ștergeau grumajii asudaţi și înjurau.

La nodul feroviar Liski – ultimul unde fusese văzută garnitura de tren – s-a înfiinţat imediat un detașament OGPU[29]. 1 lucrătorii responsabili, după ce au exclus toate cauzele cu conţinut mistic, au tras singura concluzie posibilă: dintr-un motiv sau altul, trenul blindat s-a desprins de locomotivă și a luat-o spre est, pe ramificaţia spre Penza. Datele de la locul faptei s-au dovedit contradictorii. Gara Talovaia raporta absenţa oricăror evenimente, în timp ce cantonierul Goriunin, din gara Cigla, aHată nu departe, jura că în dimineaţa aceea abia

---

28 întoarcerea grăbită a lui Stalin la Moscova a fost cauzată de intensificarea luptei opoziției. La scurt timp după aceea, liderul opoziției de stânga, Lev Troțki, a fost exclus din rândurile Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice (bolșevic); apoi, după o încercare nereușită de lovitură de stat din noiembrie 1927, și din Partidul Comunist; la începutul anului 1929 a fost expulzat din URSS; în 1940, a fost asasinat de un agent NKVD. *(N.a.)*

29 *Obedinionnoe gosudarstvennoe politiceskoe upravlenie* - Direcția politică comună de stat, denumirea oficială a poliției secrete din URSS între 1923 și 1934. *(N.tr.)*

reușise să sară în lături la trecerea unei garnituri apărute brusc de nicăieri: două locomotive prinse una de alta goneau cu viteză uriașă, scoţând aburi nu albi, ci negri; vagoanele fără ferestre străluceau atât de puternic în soare, încât nici nu se putea vedea din ce metal erau făcute; roţile nu atingeau șinele. În declaraţie chiar așa scria: „Zbura prin aer”. Ca dovadă, Goriunin a prezentat juliturile căpătate la căderea în șanţ.

Pe la amiază, când trupele OGPU din toate gările în direcţia Penzei erau deja pregătite de luptă, la Kremlin a sosit o comunicare telefonică: „Lăsaţi prostiile. Vin curând”. Semnătura era *a lui* – chiar a celui care se afla într-unul dintre vagoanele care nu se deosebeau unul de altul. Pesemne se dusese mai departe, tot mai departe spre est: comunicarea venise de la Bașalov, care se afla deja în gubernia Saratov. În rest – nicio veste.

El stătea în cabina mecanicului și fuma, suflând fumul pe geamul deschis. Fumul se amesteca cu rotocoalele de aburi scoase pe nas de locomotivă. De ambele părţi ale trenului în goană se întindeau câmpuri verzi, încreţite vag la orizont de dealuri blânde. Un vânt fierbinte îi răvășea părul. Nici *el* nu și-ar fi putut explica acest capriciu: când intraseră în plăcutele păduri ale guberniei Voronej, atât de asemănătoare cu cele din jurul Moscovei, și până în capitală mai era numai jumătate de zi de mers, simţise deodată că are nevoie de mai mult timp – să-și ducă la bun sfârșit un gând important sau poate să ia vreo hotărâre. Să iasă din timp, *el* nu putea, dar să fugă din spaţiul obișnuit, da. Și a fugit: i-a ordonat mecanicului prin telefonul interior să oprească la prima ieșire și să schimbe manual macazul, desprinzându-se cât mai repede de locomotiva din faţă. Comandantul pazei a încercat să protesteze, dar în zadar.

Când a sosit timpul să se mai alimenteze cu apă un cazan, *el* s-a mutat în locomotivă. Nu a lăsat niciun ofiţer să-l însoţească în cabină; mai mult, a cerut tuturor celor „în plus” să se ducă în spate: și inginerului-instructor, și mecanicului secund, și fochistului de schimb. Așa au mers

mai departe: în prima locomotivă – un mecanic, un fochist și *el,* viitorul conducător. Toţi ceilalţi – în spate, în vagon.

Viitor conducător se numea singur – din când în când, parcă de probă. Nu-i plăcea expresia: era în ea prea multă nedeterminare, parcă o lipsă de obligativitate, avea iz de îndoială sau de promisiune neîndeplinită. Dar nu avea ce face: conducător adevărat *el* încă nu devenise. După moartea fostului conducător, cu trei ani în urmă, rămăseseră câţiva pretendenţi la rolul de succesor, și toţi se mai îmbrânceau încă acolo, în vârf, nevrând să cedeze şi neştiind să cadă de acord. Se luptau crunt, demonstrându-și unii altora și societăţii devotamentul fierbinte faţă de ideile conducătorului dispărut, dreptul de a interpreta corect cuvintele acestuia și de a-i urma la putere. Ca arme în luptă, foștilor apostoli le serveau citatele din operele conducătorului, din articolele și scrisorile lui, care căpătau treptat statut de scrieri sacre.

El știa să ducă un război – nu să se bată cu viziera ridicată, orbește și stupid, cum făceau cei nechibzuiţi, ci să ţeasă încet o pânză de păianjen, să-și cumpănească mișcările, să aștepte momentul potrivit pentru a da un atac scurt, nimicitor. Acum *el* trebuia să se ducă la Moscova, întrerupându-și concediul – fără a apuca să se sature de soarele de munte atât de drag Zwz, să se scufunde în băile tămăduitoare de la Maţesta, benefice pentru reumatism și pentru tuberculoza cronicizată, căpătată în exilul la I uruhansk – ca să intre într-o nouă încleștare cu adversarii, tare se revigoraseră în absenţa *lui*. Îi lipsea ceva pentru o victorie definitivă. O ultimă revelaţie importantă? Un impuls interior care să-l scoată de pe orbita obișnuită și să-l plaseze deasupra celorlalţi? O întâmplare fericită, o elegantă întorsătură a destinului? Poate că îi lipsea, pur și simplu, anvergura.

El nu considera câtuși de puţin că deschiderea spirituală, e apacitatea de a pluti amplu și liber cu gândul ar fi o calitate. C rândva păruse că *el* va ști să privească lumea de la înălţimea unui aeroplan, dar cu timpul începuse să se îndoiască de necesitatea unor asemenea

plutiri – ele însemnau desprindere de pământ și, în perspectivă, duceau inevitabil la pierderea legăturii cu acesta. Filosofii și poeţii care rătăceau în sfere înalte rareori deveneau conducători adevăraţi, iar conducătorii adevăraţi, la rândul lor, se dovedeau, de cele mai multe ori, poeţi execrabili. De aceea astăzi *el* doar rânjise ca răspuns la acuzaţiile de „superficialitate" și alesese ca principală armă delimitarea: construcţia socialismului într-o singură ţară[30] necesita trasarea unor graniţe sigure, de netrecut pentru dușmani. *El* considera știinţa de a trasa o graniţă precisă – între păreri, oameni, grupuri sociale – unul dintre principalele *lui* talente. Dar tocmai acest talent părea acum să-l împiedice, să-l deranjeze. îl împiedica să simtă haita pestriţă și neliniștită a camarazilor săi, a tuturor acestor oponenţi *de stânga, noi* și a altora, ca întreg și, folosindu-se de acest întreg pentru a-și lua avânt, să se ridice deasupra lor, pentru a fi victorios.

— O luăm la dreapta, spre Saratov, sau la stânga, spre Penza? a întrebat sec mecanicul când a văzut în faţă indicatorul unei noi bifurcări.

— La dreapta, a rânjit *el.* S-o ia care cum vrea, dar noi numai la dreapta!

— Acolo nu e pod peste Volga. Până la Saratov ajungem, dar pe urmă, cum dă Dumnezeu.

— Ei, o să vedem ce ne-o da acolo dumnezeul ăsta al tău.

La Saratov, într-adevăr, nu era pod. Era, în schimb, un feribot. Buimăcit de neașteptata vizită guvernamentală și toropit de zăpușeala serii, șeful gării a condus personal trecerea trenului peste Volga.

Au intrat pe culoarele debarcaderului de pe coastă și au urcat pe feribotul masiv. N-a fost nevoie ca scurtul tren blindat să fie desfăcut – a încăput întreg pe platformă. Când feribotul s-a lăsat un pic sub greutatea celor două

---

30 Concept lansat de Iosif Stalin și Nikolai Buharin în 1924, pornind de la ideea lui Lenin că victoria socialismului este posibilă la început fie și într-o singură țară. Teza lui Stalin, devenită politică de stat, era că, deoarece revoluțiile comuniste eșuaseră în anii 1917-1923 aproape peste tot în afară de Rusia, Uniunea Sovietică trebuia să înceapă să se întărească intern. *IN.tr.)*

locomotive și trei vagoane blindate, iar vagoanele au încremenit, prinse bine de șine cu saboţi de fier, șeful de gară a vrut să comande cu glas răgușit de emoţie „Pornește!”, dar n-a reușit decât să horcăie, înecându-se; și-a scos de pe cap șapca leoarcă de sudoare și a fluturat-o disperat, făcându-i semn căpitanului. Au pornit imediat.

El a ieșit fără grabă din cabina mecanicului, a străbătut platforma care emana căldură – pe lângă inginerii și fochiștii care ieșiseră să admire fluviul, pe lângă comandantul pazei, al cărui chip și așa posomorât devenea tot mai nefericit pe măsură ce se îndepărta de Moscova – și a urcat pe puntea căpitanului. De acolo era mai plăcut să urmărească ce se întâmpla.

Feribotul trecea încet peste Volga. Soarele se scurgea la orizont în nori portocalii și roșii undeva, după dealurile liliachii. Apusul se revărsa peste râu și îl acoperea pe suprafeţe mari, ca petrolul. Părea că nu merg pe apă, ci pe o lavă fierbinte. *El* se uita la fluviul larg și leneș – rușii se obișnuiseră să-l considere fluviul lor principal, maiestuos, dar inima *lui* agitată nu era atinsă deloc de această frumuseţe aproape ireală – și se gândea cine e mai fericit în profesia sa: mecanicul sau căpitanul feribotului. Unul aparţine pe veci unor șine construite de cineva; fiecare minut, fiecare verstă parcursă îi dăruiește noi priveliști, dar nu-i este dat să se abată de la traseul stabilit – nici cu un metru, nici la dreapta, nici la stânga, ca să nu mai vorbim de mió schimbare a planului mișcării. Celălalt e liber să-și învârtească vasul pe care-l conduce; poate să facă oricâte figuri vrea șt, de pildă, să descrie pe suprafaţa apei un cerc sau un opt; dar orice-ar face, și el e sortit să se deplaseze mereu între două puncte date, să privească mereu unul și același peisaj și să se întoarcă invariabil de unde a plecat… Poate că amândoi sunt nefericiţi. Pe *el* nu se asemăna nici cu mecanicii, nici cu căpitanii plutirii de-a curmezișul (cum erau numiţi în glumă conducătorii de feribot). Dacă ar fi fost *el* cu vreo treizeci de ani mai tânăr, din reflecţiile astea ar fi ieșit niște versuri bunișoare.

Când s-a lăsat noaptea, au ajuns pe malul celălalt. Pe cer nu erau nici stele, nici lună. În faţă, în întunericul dens şi înăbuşitor, se ghicea un uriaş câmp pustiu, o întindere nesfârşită. „Asia, iat-o...” a remarcat profund mecanicul, deşi manualele de geografie meneau ca Asia să înceapă cu şapte sute de verste mai departe, pe malurile Mării Caspice. De altminteri, spaţiile de aici erau atât de largi, încât câteva sute de kilometri nu aveau mare importanţă.

Mecanicul, care se temea să meargă pe un traseu necunoscut în întunericul impenetrabil, a rugat să se aştepte răsăritul. *El* a fost de acord. Nu a dormit în noaptea aceea: s-a tot gândit, s-a tot foit neliniştit pe salteaua prea moale, înfăşurându-se din când în când în pătură ca într-un cocon şi încurcându-se în ea; spre dimineaţă a obosit de-atâtea gânduri, aşteptând nerăbdător zorii. S-a ridicat, încercând să-şi alunge durerea din muşchi şi greutatea din cap – urmările insomniei; a tras perdelele, s-a uitat pe fereastră – şi în clipa aceea a uitat pe loc şi de apăsarea din cap, şi de durerea din trup.

O turmă de cai pitici de stepă, înfrângându-şi timiditatea, se apropia cu grijă de trenul nemişcat. Scunzi – doar ceva mai înalţi decât oile, acoperiţi de un păr aspru şi miţos, caii îşi întindeau curioşi boturile turtite spre vagoane, adulmecând aerul cu nările lor mari şi umede. Deodată, fie zărind mişcare la fereastră, fie speriaţi de altceva, s-au întors toţi odată şi au fugit în stepă, atingând des pământul cu picioarele lor scurte şi scuturându-şi caraghios trupurile rotunde.

Când praful ridicat de ei s-a aşezat, pe un stâlp de lângă drum a observat o tăbliţă pe care scria cu litere egale, desenate cu vopsea neagră: *„Willkomen in Pokrowsk!”*[31]

— Uite şi Asia, a rânjit *el.*

A ieşit din compartiment şi, pe geamul de pe culoar, a văzut în apropiere clădirile din Pokrovsk. O mână de case în mijlocul stepei de necuprins, ca o insulă pe suprafaţa

31 Bine aţi venit în Pokrovsk!; în germană, în original. *(N.tr.)*

apei. Dinspre oraș alerga pe șine un omuleţ cu picioare scurte, şchiopătând ușor și înjurând atât de tare, că se auzea din vagon. În rusa lui energică și fluentă se distingea clar un accent străin.

— De unde dracu’ ai mai apărut?! a răcnit el către blindat, gâfâind de alergătură și agitând din toate puterile ceva alb, pesemne un steguleţ de semnal. Ai înnebunit, lua-te-ar ciuma, dormi pe șine?! De unde-oi fi căzut pe capul meu? Peste o oră trece expresul de Ural! Pleacă de pe șine, oportunistule!

Omuleţul a mai adăugat câteva înjurături și, continuând să bombăne, a trecut la limba lui, aspră și șuierătoare, dar n-a apucat să ajungă la tren și să-și termine discursul – s-a lovit cu pieptul de revolverele apărute ca din pământ ale gărzilor. A icnit ca o babă, picioarele obosite de alergat i s-au îndoit și numai că n-a căzut pe șine. Apoi, împuns în piept de toate acele ţevi de revolver, a ridicat mâinile și a început să se retragă speriat, tot agăţându-și tocurile ghetelor ponosite în traverse.

— De Ural! a bolborosit el tulburat, aruncând priviri scurte peste caschetele albastre cu boruri zmeurii și încercând să cerceteze trenul misterios. O să vă pupe drept în tampon, și eu o să răspund…

Deodată l-a zărit pe pasager, care coborâse din vagon și îşi dezmorţea picioarele. A împietrit, numai ochii i s-au lărgit tot mai tare, până au devenit perfect rotunzi. Un revolver l-a împuns în coaste: Hai, mișcă-te… Și-a ferit repede privirea, a oftat adânc, a dat din cap mărunt, repede: „De ce n-aţi spus de la început, dragi tovarăși, stimaţi tovarăși…”, și-a mișcat picioarele mai iute, zelos, și în cele din urmă s-a întors și apoi nit împleticindu-se pe traverse spre oraș, vioi precum caii l. iţoși de stepă.

Pentru blindat era o singură cale: la Pokrovsk. Șinele du< c. În acolo, drept și neabătut; nu existau nici bifurcaţii, nici (otituri.

Garnitura de tren s-a târât spre oraș cu grijă, încet, sperând încă să scape atenţiei orășenilor și să meargă mai

departe. Dar când vagoanele au trecut pe lângă primele case, a devenit limpede că nu aveau să se poată strecura neobservate: se pare că omuleţul cu picioare scurte răspândise deja vestea sosirii lor. Pe străduţele drepte, parcă trasate cu rigla, care duceau la gară, alergau o mulţime de oameni: bărbaţi cu bluzele scoase din pantaloni agitau un drapel purpuriu, pesemne proaspăt scos de la un acoperiș sau o poartă; erau urmaţi de o ceată de băietani desculţi, după care se revărsau, săltând ca boabele de mazăre, câini; câţiva muzicanţi, cu instrumentele la subraţ, veneau unul după altul, încercând să-și fixeze din mers partiturile mototolite pe trompete sau corni. Aceste șuvoaie de oameni erau petrecute din ochi de bătrâne costelive, înfășurate în rochii albastre groase, deloc potrivite pentru arșiţă – numai ele stăteau nemișcate în această învălmășeală, gârbovindu-și spinările prin curţi și făcându-și câte-o cruce lăbărţată cu degetele pe chipurile emaciate.

Lângă clădirea gării șuvoiul de oameni a devenit ordonat: simplii curioși s-au îngrămădit la marginile peronului; în centru, sub ceasul rotund cu ramă de fier forjat, întunecau locul vestoanele și tunicile comenduirii; alături bătea pasul pe loc în devălmășie, scânteindu-și alămurile și dregând glasurile instrumentelor cu sunete stridente, o mică orchestră, în care mai intra în fugă câte un trombonist sau violonist întârziat.

Apropiindu-se de peron, trenul blindat a redus viteza. S-a oprit.

— Cine a dat ordin să se încetinească? a lătrat comandantul pazei în receptorul telefonului. Dă-i drumul!

— Nu pot. Vocea mecanicului era tulburată, speriată chiar, în faţă nu sunt șinele bune.

— Cum adică „nu sunt bune”?

— Sunt înguste. Până în oraș au fost obișnuite, dar acum mă uit și parcă s-au strâmtat. Ar trebui să verificăm, să măsurăm…

— Te-ai tâmpit cu totul, ești zbanghiu? Ești beat, ce-ai? Cum să se îngusteze șinele așa, hodoronc-tronc? Că

doar pe-aici mișună locomotive încă din secolul trecut! Breteaua asta merge până la Ural!

— Nici eu nu sunt de ieri, de azi pe calea ferată! De treizeci de ani bat pământul cu locomotiva! Văd nu numai șinele, ci și un cui mai strâmb pe o traversă! îţi spun: ieșim de pe șine dacă mergem mai departe! Dacă vrei, treci în locul meu și nenorocește tu trenul! Dar eu cobor înainte de asta! Am copii și datorii la stat, aproape opt sute de ruble!

— Bine, a spus *el,* privind de după draperia lăsată mulţimea care se aduna pe platformă. Lasă-l să-și controleze șinele. Să coborâm, să ne arătăm oamenilor, dacă tot au venit.

Nici nu s-a deschis bine ușa vagonului, că orchestra a și scos câteva note solemne, mobilizatoare. Un braţ de flori de câmp și-a luat avânt, a plutit în întâmpinarea oaspeţilor, deasupra lui iţindu-se chipul palid și speriat al gazdei oficiale. Undeva în spate, peste mulţime, a fost desfășurată o pânză roșie împodobită cu o inscripţie într-o limbă necunoscută.

— Bine aţi venit în Republica Socialistă Sovietică a Germanilor de pe Volga! a strigat cu patos gazda, străduindu-se fără succes să acopere cu glasul său muzica asurzitoare.

Chipul lui se alcătuia în întregime din riduri verticale, traversate în partea de sus de sprâncenele stufoase, iar în centru de linia lungă a mustăţilor aspre, de culoarea scoarţei de tei ude. Pe acele brazde adânci – pe puntea nasului, de-a lungul obrajilor trași și a nasului coroiat –, șiroiau pârâiașe abundente de sudoare: izvorau de sub pălăria ponosită, trasă pe frunte, și dispăreau sub gulerul cămășii de pânză, peste care îmbrăcase un veston de culoare întunecată, încheiat la toţi nasturii. După cum s-a lămurit un pic mai târziu, acesta era președintele Comitetului de partid, Becker. Era mărunt la trup, cu gâtul subţire, iar coastele păreau că-i lipsesc cu totul – hainele atârnau pe umerii înguști ca pe un umeraș. În spatele lui se zăreau alte câteva siluete la fel de pipernicite, dar fără pălării, ci cu șepci obișnuite.

El a luat florile, i-a salutat cu o înclinare a capului pe cei veniţi să-l întâmpine (nu avea rost să spună ceva într-un acompaniament muzical atât de asurzitor), a strâns mâinile întinse – uimitor de uscăţive, de parcă ar fi fost de copii. S-a uitat în jur. l otul aici era bizar de mic: clădirea intimă a gării, făcută din cărămizi mici și amintind de o căsuţă de jucărie, felinarele în miniatură, câinii de pe stradă, de mărimea pisicilor, iar pisicile – de mărimea veveriţelor. Dar cel mai important – oamenii! Nici *el* nu era înalt, dar aici se înălţa ca un turn: în mulţimea adunată la gară nu era niciun om mai înalt decât *el,* și se uita la toţi de sus în jos, ca la niște copii; putea să-și arunce cu ușurinţă privirea peste capetele lor și să vadă ce se întâmplă chiar și în cele mai îndepărtate rânduri; putea să întindă mâna și, fără măcar să se ridice pe vârfuri, să întoarcă limbile ceasului de gară de sub acoperiș. Locuitorii de aici nu erau pitici; poate că statura lor era la limita normalului: doar un pic mai scunzi dacă ar fi fost, deja ar fi putut fi numiţi pigmei, dar acum păreau pur și simplu o ceată de oameni foarte mici, parcă adunaţi înadins laolaltă în glumă sau dintr-o toană stranie a cuiva.

Muzicanţii au terminat de cântat marșul. Dirijorul a întors capul spre conducător și a încremenit, așteptând instrucţiuni dacă să înceapă altceva. A încremenit și Becker, nepricepând dacă oaspetele venise la Pokrovsk cu un scop anume sau pur și simplu ieșise pe peron ca să-i salute pe cei adunaţi și curând avea să plece mai departe.

— Dracu' să înţeleagă! a răsunat, în liniștea care se lăsase, vocea mecanicului; în ultimele câteva minute reușise să sară pe șine și să le studieze cu atenţie (să le privească, să le pipăie, să măsoare cu un șubler grosimea fiecărei șine și distanţa dintre ele), iar acum urcase pe peron și, cu o mutră vinovată, îşi croia drum prin mulţime spre pasagerii săi.

— Mi s-a părut! Am greșit! De fapt, sunt șine din cele mai obișnuite! Când te uiţi de sus, par înguste! Iar când te apropii, sunt normale. Parcă mi s-a pus o ceaţă pe ochi, m-a păcălit Satana! Am greșit! Am greșit! De treizeci de ani

sunt pe calea ferată, dar așa ceva nu mi s-a mai întâmplat! Putem să mergem mai departe, chiar acum putem!

Comandantul pazei a oftat ușurat, aruncându-i mecanicului o privire grea, care promitea multe.

— De ce să mergem mai departe? a zâmbit *el,* dându-i buchetul comandantului. Tovarășii ne-au întâmpinat cu atâta căldură! N-o să-i supărăm, să mai stăm puţin. Eu, de pildă, n-am fost niciodată în Republica Germanilor. Dar voi?

Bărbatul a clătinat din cap, nervos. *El* a plescăit reprobator din buze – păi, vedeţi! – și, condus de un Becker nu mai puţin nervos, a pășit în clădirea gării și din ea mai departe, în oraș. Comandantul, înjurând în sinea lui, a organizat grăbit paza trenului și s-a grăbit să-l urmeze, strângând în mâini dezgustat florile parfumate.

Emoţionat, Becker l-a instalat pe oaspete într-o mașină, dojenindu-l pe șofer în germană, cu glas scăzut, pentru nu se știe ce și ștergând cu mâneca praful de pe aripile și de pe mânerele portierelor bătrânului Ford. *El* s-a înghesuit pe bancheta din spate, minunându-se de cât de compactă era mașina: picioarele *lui* s-au dovedit a fi prea lungi, abia aveau loc în spaţiul strâmt; probabil că i se întâmpla așa ceva pentru prima dată în viaţă. Cu toate acestea, comandantul pazei, care s-a așezat lângă el, și ofiţerii însoţitori care s-au urcat pe scările mașinii nu au întâmpinat niciun fel de dificultăţi – n-au fost uimiţi de micimea obiectelor și a fiinţelor vii din jur, de neîndoielnica strâmteţe a lumii de aici. Priveau liniștiţi, indiferenţi chiar, piaţa mică din faţa gării, înconjurată de copăcei firavi, numeroșii cai pitici înhămaţi la căruţe joase, vrăbiuţele minuscule care săreau de sub roţi și completau tabloul cu ciripitul lor subţirel, abia auzit.

— Unde binevoiţi...? Becker s-a întrerupt, stingherit de exprimarea obișnuită în vechiul regim și a încercat să se corec teze. Unde porunciţi? S-a înecat, a tușit, apoi a găsit în sfârșit formula: Ce vedem în oraş?

*

— Păi ce e de văzut în capitala Republicii

Germanilor?

Era câte ceva. Fabrica de șuncă şi uzina de măcinat oase (delegaţia a studiat cu atenţie spaţiile de producţie și gheţăria cu carcase îngheţate – aparent, nu de porci și vite, ci de purcei și viţei nou-născuţi). Moara (aripile care se învârteau regulat. ţie elicei de lemn aminteau mai degrabă de niște ventilatoare mari). Parcul orașului, cu câteva alei plăcute, împodobit cu un far decorativ (trecând pe alături, *el* a observat că era de absolut aceeași înălţime cu farul).

Totul aici era bizar, cu o tentă de artificial, de jucărie: intrând în clădiri, trebuia să se aplece, ca să nu se lovească cu Í runtea de prag; mergând pe străzi, putea să se uite pe ferestrele de la etajul întâi și să urmărească viaţa care se desfășura acolo. Privind clădirea joasă a spitalului local, a atins din greșeală cu cotul gardul de lemn – acesta s-a înclinat, a trosnit, s-a prăbușit la pământ și s-a făcut bucăţi.

— Mulţumim! a strigat din toate puterile Becker în aceeași clipă. De mult voiam să înlocuim gardul cu unul din fier forjat, dar n-am apucat! Da’ uite că dumneavoastră aţi apucat! Vă mulţumim din tot sufletul nostru de proletari!

Multe lucruri din Pokrovsk s-au dovedit a fi de aceeași înălţime cu *el –,* și stâlpii de electricitate, și casele, și copacii, chiar și foișorul pompierilor. Sentimentul de echilibru cu obiectele din jur era tulburător și totodată promiţător – era în el un sens ascuns, răspunsul la o întrebare neformulată, dar importantă. Se străduia să înţeleagă ce se întâmplă – și nu putea: toate pancartele și inscripţiile erau în limba germană. Încerca să-și liniștească îngrijorarea crescândă – și nu putea. îl deranjau curăţenia și ordinea neobișnuite –, și din pricina asta suspecte: trotuarele erau măturate de-ai fi zis că pentru măturători curăţenia străzilor erau unicul sens al vieţii lor, geamurile erau atât de bine spălate, încât erau de-o transparenţă neverosimilă; părea că până și porumbeii care stăteau pe firele electrice sunt învăţaţi să nu-și slobozească găinaţul

unde se nimerea, ci numai în straturile de legume din grădini. Îl deranja Becker – bolnăvicios de slab, tot ștergându-și chipul neplăcut de agitat cu batista (în scurt timp batista s-a udat leoarcă, ca, de altfel, și cămașa de in și haina, ba chiar și pălăria pe care o purta cu ocazia acestui eveniment important; dar nici prin cap nu-i trecea să-și descheie nasturele care-i strângea gâtul, și cu atât mai puţin să-și scoată pălărioara). îl deranja prânzul – cașa din porumb cu ușoare urme de carne de porc; de altminteri, porţiile erau minuscule, ca de copii, așa că fusese nevoie să ia patru farfurii ca să se sature. îl deranjau ziarele locale – germane și rusești –, tipărite pe niște petice de hârtie absurde și cu un corp de literă atât de mic, încât nu putuse citi nici măcar un cuvânt, oricât se străduise. Îl deranja toată această lume, persiflant de măruntă și înșelător de fragilă. Străină.

— Dar ceva *mai altfel* aveţi? n-a mai putut *el* să se abţină spre seară. Ceva măreţ? Grandios? Adevărat?

— Avem! s-a grăbit să confirme Becker, apoi a rămas pe gânduri, ștergându-și picăturile mari de sudoare de pe mustăţi și cumpănind întrebarea. În cele din urmă s-a luminat: Alături, în Marxstadt! O uzină de tractoare proprie – locul de naștere al primului tractor sovietic. Cum de nu m-am gândit să vă invit! Vă mulţumesc! Vă mulţumesc din tot sufletul meu de proletar!

La Marxstadt au ajuns cam într-o oră. În parcul orașului așteptau deja o mulţime de muncitori de la uzină emoţionaţi, pieptănaţi în grabă, cu frunţile și obrajii încă nezvântaţi după spălat. Nu se adunaseră așa, oricum: se hotărâse că venirea unuia dintre cei mai importanţi oameni de stat era o bună ocazie pentru un miting ad-hoc, a cărui încununare trebuia să fie demolarea publică a monumentului închinat Ecaterinei II[32], care încă se înălţa semeţ în centrul Marxstadtului. Prezenţa statuii monarhice într-un centru raional al unei republici sovietice era fără îndoială o scăpare a organelor de conducere locale. S-a

---

32fost dezvelit un nou monument, făcut din donații ale unor mecenați și locuitori ai orașului. *(N.a.)*

hotărât ca această greșeală să fie reparată pe loc, iar statuia (câteva puduri[33] de bronz de înaltă calitate!) să fie dată la topit și să i se dăruiască o viaţă nouă: să fie turnate, în prezenţa oaspetelui, părţi componente ale unui tractor.

Trecând pe lângă mulţimea dezordonată și salutând-o cu fluturări de mână anemice, *el* privea din mașină chipurile muncitorilor – brăzdate de riduri timpurii, arse de soare, numai ochii lucind naiv și sincer pe fondul întunecat. Proletarii aminteau mai degrabă de niște adolescenţi subnutriţi, îmbătrâniţi înainte de vreme, decât de niște adulţi. Această impresie i-a fost întărită când a coborât din mașină: populaţia Marxstadtului părea și mai scundă decât cea din capitală, din Pokrovsk – localnicii abia îi ajungeau până la umăr. De altminteri, câţiva ţărani care se nimeriseră întâmplător la miting, veniţi pesemne la Marxstadt din fundul ţării, erau și mai scunzi, iar capra pe care o ţinea de sfoară unul dintre ei era cât un dovlecel.

El și-a îndreptat privirea spre comandantul pazei – acesta arăta obosit și ușor plictisit: îngustimea spaţiului, sfrijirea obiectelor și a fiinţelor vii nu-l preocupau câtuși de puţin. Simţea cum crește în sufletul lui îngrijorarea provocată de micșorarea tot mai accentuată a lumii înconjurătoare, pe care numai *el* o observa, și, fără să asculte discursurile înflăcărate de la tribună, privea iritat pe deasupra capetelor descoperite, a șepcilor și a basmalelor – și privirile *lui* s-au întâlnit cu ale Ecaterinei.

Cea Mare îi zâmbea cu subînţeles – îi zâmbea ca unui egal. Din bronz, într-o tunică antică, cu o cunună de lauri pe frunte, ședea mândră pe o banchetă ca în Roma antică și ţinea cu bunăvoinţă în mâini un sul greoi (după cum i s-a explicat mai târziu, era manifestul prin care, cu un secol și jumătate în urmă, îi invita pe germani să se stabilească în Rusia). Monumentul nu era măreţ – împărăteasa era probabil de statura unui om obișnuit –, dar, înconjurat de localnicii scunzi, părea impresionant. Ecaterina a continuat să zâmbească şi când i s-a aruncat un lat pe

33 Unitate de măsură rusească pentru greutate egală cu 16,38 kg. (TV.rr.)

gâtul gol, și când un tractor minuscul (roţile zimţate i se învârteau, ţeava de eșapament tușea des, pe o latură îi tremura cutia de transmisie pe care scria cu litere albe Piticul) a tras-o jos de pe piedestal. Tractorul n-a reușit să răstoarne monarhia – a trebuit să-l ajute toată lumea: să apuce de sfori, să tragă din toate puterile la comanda unui Becker și mai ud de atâta entuziasm. În cele din urmă, au doborât-o. După ce a descris un arc în aer, chipul zâmbitor al Ecaterinei s-a prăbușit în noroi.

Ridicând trupul împărătesei răpuse, câţiva muncitori l-au săltat pe umeri și, ca niște furnici care duc un pai, l-au cărat în fabrică. Toţi ceilalţi i-au urmat.

La Pokrovsk *el* crezuse că epidemia de micime cuprinsese doar populaţia germană, dar, judecând după inginerul-șef Mamin[34] de la uzina de tractoare din Marxstadt, fuseseră atinși de ea toţi locuitorii Republicii Germanilor, indiferent de naţionalitate.

Mamin era plăpând și pătimaş. Patima lui erau tractoarele. Deveniseră chiar destinul lui. Le colecţiona încă din îndepărtata sa tinereţe prerevoluţionară, și era evident că traiectoria vieţii lui era trasată apăsat, până la capăt, de atotputernicul zeu al tractoarelor. Opera anterioară a lui Mamin – Gnomul construit cu mijloace artizanale – nu primise comenzi de la stat, în schimb Piticul se numea pe drept cuvânt primul tractor sovietic. Deznădăjduit de timidul Mamin conducea delegaţia prin secţiile uzinei, atât de emoţionat, încât vocea lui și așa slabă se transformase într-un murmur nedeslușit; explica rușinat – înroșindu-se de plăcere – procesul asamblării tractoai clor; semăna cu un poet tânăr care-și citea pentru prima dată versurile în public. Era ceva uimitor în felul în care i se încălzea privirea și i se îmblânzea chipul îndată ce le întorcea de la oameni la mașini.

El se uita la scheletele fragile ale viitorilor Pitici și se cutremura: aceștia erau caii de fier veniţi să înlocuiască

---

34 Iakov Vasilievici Mamin (1873-1953), inginer mecanic rus și sovietic, inventator, creatorul tractoarelor Russki Traktor, Bogatîr, Gnom și Karlik. *(N.a.)*

plugul de lemn pe care-i cântau tinerii poeţi sovietici? Nu erau cai, nici măcar mânji – erau o caricatură, un atac răutăcios la adresa construcţiei de mașini sovietice, asta erau! *El* a simţit deodată că nu poate să mai rămână nicio secundă printre pitici, în această lume oribil de strâmtă, care se strânge tot mai mult cu fiecare oră și ameninţă să-l sufoce. S-a întors și a ieșit, împiedicându-se de o grămadă de ţevi, răsturnând stelaje, împingând cutii cu piuliţe, lovindu-se de lăzi și canistre. Pe lângă tractoarele-pigmei pe jumătate asamblate, pe lângă muncitorii care băgau capul tăiat al Ecaterinei în cuptoarele de topire, pe lângă Becker, care se străduia să-l ajungă din urmă pe înaltul oaspete și să-l privească în ochi – spre libertate! La aer!

Din fugă, a văzut deasupra capului un avion burduhănos, cu o pânză roșie legată sub aripi (pesemne apariţia pe cer a unei pancarte trebuia să fie ultimul acord al întâlnirii cu înaltul oaspete). Deodată, s-a luminat: iată unde trebuie să fug din această capcană – în înalturi! Și pe dată i-a comandat lui Becker, care se afera pe lângă el: la aerodrom!…

După jumătate de oră, comandantul pazei observa morocănos cum stăpânul său, aruncându-și picioarele în sus, se urcă stângaci pe aripa unui Soprici bătrâior. Cum se instalează cât mai comod în cabină, în spatele pilotului. Cum avionul, mișcându-și eleroanele și tremurând puternic, ia viteză și se desprinde de sol. Se ridică în aer.

Când huruitul motorului s-a stins, comandantul pazei a scuipat cu năduf (să înjure nu mai avea putere), și-a desfăcut gulerul tunicii, și-a scos cascheta, s-a așezat pe jos și s-a lăsat pe spate în iarbă.

— Da scoateţi-vă odată haina aia nenorocită! i-a spus încet, cu ură, lui Becker. O să vă daţi duhul de căldură.

Pufnind și fornăind, acesta s-a străduit îndelung să se așeze alături, pe o movilă; și-a dus genunchii ascuţiţi la bărbie și i-a cuprins cu braţele.

— Scoateţi-vă măcar pălăria, sunteţi caraghios.

Becker nu i-a răspuns. Faţa lui ridicată în sus era severă și tristă, petrecând cu privirea avionul care se

îndepărta.

El era pentru prima dată pe cer. A simţit o ușurare din primele clipe ale decolării. Nu-l speriau nici trosnetele fuselajului, nici zdrăngănitul elicei. Dimpotrivă, aici, la înălţime, se respira mai ușor, se gândea mai luminos. A privit peisajul care se întindea sub burta avionului: câmpuri galbene dungate de umbrele lungi ale amurgului și firicelele albe ale șoselelor, unduirea leneșă a Volgăi – și s-a întrebat de ce un spaţiu atât de imens, un râu atât de bogat au fost dăruite unei populaţii atât de mărunte și neînsemnate. Era corect, oare? Era drept?

În corpul larg și întunecat al Volgăi a distins brusc o licărire stranie, o mișcare, mult mai rapidă decât cursul încet al râului. S-a aplecat din cabină, încordându-și privirea – încercând să vadă mai bine prin vântul care-l izbea în faţă. Și deodată a văzut nu un singur râu care curgea liniștit, ci nenumărate pâraie împletite, atât de diferite ca nuanţă și densitate, că a început să i se învârtă capul în faţa acestei priveliști. Ondulându-se într-un soi de panglică uriașă, pâraiele de culoare cenușie, verde, maro sau ocru goneau pe stepă, abia încăpând în matca largă a Volgăi. Și *el* a înţeles: dedesubt nu se afla un singur râu, ci zeci, sute de râuri sovietice, împletite laolaltă, purtându-și împreună apele încotrova. Ca niște firicele de aur licăreau în șuvoi Kura și Aragvi, Enguri și Hobi. Ca niște fire albe de păr – Katun și Karavșan, Irtîş. Ca niște panglici albastre se unduiau Enisei și Lena, ca niște panglici negre, Argun și Kolîma. Pâraiele colorate goneau cu viteze diferite, unele mai repede, altele mai încet, altele abia târându-se. Scânteiau și bolboroseau, ici-colo se spărgeau, se îmbrânceau. Masa elastică de apă se ridica peste maluri, se umfla într-un val, tremura periculos pe margini, scuipând spumă și ameninţând să se reverse pe pământ. Uitând să respire, *el* privea acest incredibil dans al apelor, această simfonie a sute de râuri sovietice și simţea că pentru prima dată, după mulţi ani, pieptul îi încremenește de admiraţie, cum i se întâmpla odinioară, în tinereţea îndepărtată, la auzul versurilor lui Rustaveli și Cristavi.

Avionul a descris un semicerc lin deasupra Volgăi și a luat-o înapoi spre aerodrom. El și-a desprins cu greutate ochii de apă și a privit în zare. Dar privirea îi era acum alta – ochii lui vedeau mult mai mult decât ceea ce priveau.

Cu această nouă privire, *el* și-a văzut deodată ţara cu adevărat, parcă pentru prima dată: o cuprindea pe toată, în întregime, în deplinătatea sensurilor și frumuseţea nuanţelor, de la un capăt la altul. Ţara se înfăţișa dinainte-i ca o femeie frumoasă, de mult și cu pasiune iubită, dar care cu doar o clipă în urmă se dezbrăcase pentru prima dată. Ca un poem abia alcătuit și încă nescris, plin de versuri simple și geniale. În huruitul monoton al motorului, *el* privea stepa brună de pe malurile Volgăi, uscată de soare, pătată ici-colo cu trestii de-a lungul micilor afluenţi ai fluviului, și vedea și depărtările deluroase dimprejurul Moscovei, și crestele Uralilor, și taigaua, și pădurile rare ale tundrei. Se uita la căsuţele germanilor, răspândite pe malurile Volgăi, la siluetele miniaturale ale oamenilor, și vedea popoarele pământului sovietic. În vântul care-i biciuia faţa simţea deopotrivă și tăria gheţurilor veșnice ale Taimîrului, și curgerea mătăsoasă a nisipului de pe ţărmul Mării Azov, și vâscozitatea rășinii din Karelia, și dulceaţa apoasă a murelor. Știa cum îşi ridică labele tigrul, pășind prin taigaua Amurului, cum se zbate nisetrul pe punte când îi scapără în faţa botului vâsla pescarului ridicată pentru o ultimă lovitură, cum înflorește liliacul pe malurile unui lac de munte de la marginea Turkestan ului. Simţea ţara acut și cuprinzător, așa cum îţi simţi propriul trup – fiecare palmă de pământ, fiecare măsură de apă și fiecare viaţă ce roia pe acest pământ sau în această apă.

Suspinând de emoţie, și-a ridicat faţa spre cer și a început să strige ceva nedeslușit, triumfător. Vântul l-a izbit în gură, i-a umflat laringele și a pătruns înăuntru, umplându-i toate cavităţile și organele. Trupul i s-a transformat într-un burduf de vânt, în cap i-au ţâșnit, ca o fântână arteziană în curcubeu, zeci de rime. Fiecare era singura posibilă și de aceea întipărită în memoria lui pentru totdeauna. Gheaţa arctică rima cu spărgătorul de

gheaţă – puternic, uriaș; cu botul lui de oţel pe care scânteia aurie stema sovietică, spărgătorul de gheaţă sfâșia zăpada și gheaţa ca pe o hârtie, lăsând în urma sa suprafaţa apei netedă, curată ca oglinda. Apa rima cu electricitatea, cădea în șuvoaie nesfârșite de undeva din înaltul cerurilor; aceste șuvoaie se transformau într-o lumină orbitoare, care lovea pământul și se răspândea în pâraie generoase prin toată ţara, iar picături din ea zburau pe cer și se transformau în stele, mai mari și mai strălucitoare decât cele adevărate. Pământul rima cu tractoarele – nu cu fragilii Pitici, ci cu cele adevărate, mari cât o izbă ţărănească frumoasă; tractoarele acestea trăgeau pluguri cât copacii și scurmau pământul la adâncimea unui stat de om; laolaltă cu straturile grele de cernoziom ele scoteau la suprafaţă comori ascunse în adâncurile pământului – cărbune gras, minereu scânteietor de nichel, cupru și aur, cobalt și molibden. În loc de secară și hrișcă, pe câmpuri creșteau în câteva minute copaci uriași – de fier, de zinc, de titaniu, de aluminiu; printre ei șerpuiau râuri de mercur preţios, aramă și oţel topite – metalele rimau numai cu metalele.

Din cauza acestei abundenţe de rime, pe fruntea *lui* s-au ivit broboane de sudoare. Strofele răsunau, înșirându-se într-un inspirat și armonios cântec despre viitor; din păcate, nu erau pe pământ glasuri în stare să-l interpreteze atât de pur cum suna el în inima sa în acele clipe. Purta acest cântec în *el,* cu grijă, cu recunoștinţă, fără teamă că o să-l uite, fiindcă, odată născut, devenise parte integrantă din el. Acum *el* știa mai multe ca oricine pe pământul acesta. Știa ce să facă…

Brusc a simţit cât de obosit era: în ultimele trei zile nu dormise aproape deloc. Și îndată ce avionul, tremurând și săltând, a atins solul, i-a și ordonat comandantului pazei: la Moscova, neîntârziat!

Acesta a tresărit, s-a luminat la fată de bucurie şi s-a însu Heţit, recăpătându-și pe loc forţele. I-a îndepărtat de stăpân pe (oţi cei care-l conduceau – și pe uluitul Becker, și pe tristul Mamin, și pe ceilalţi –, l-a urcat în mașină, l-a dus

la gară și la condus în vagon. În capitală soseau comunicări telegrafice: Plecăm! Ajungem spre dimineaţă! Eliberaţi toate drumurile! Ofiţerii însoţitori, fochiștii și mecanicii au dat fuga la posturi; locomotivele au fost întoarse „în carusel” în direcţia opusă; trenul blindat a oftat adânc și a pornit imediat, prinzând rapid viteză, de parcă ar fi vrut să accelereze și să sară peste Volga, care se vedea în faţa lui.

Când garnitura a ajuns pe feribot, din norii de praf s-a materializat Fordul cunoscut, din care a sărit Becker. A alergat spre vagoanele blindate, a început să se izbească de ușile barate și să întindă insistent spre ferestre o pungă de hârtie mototolită – „suvenir de la masele muncitoare”. A trebuit să i se răspundă: comandantul pazei a luat darul prin fereastra deschisă a vagonului. A pipăit cu grijă prin hârtie și a scuturat punga la ureche; nedescoperind nici la pipăit, nici la ascultat nimic periculos, i-a întins-o stăpânului. Au desfăcut-o. S-au dovedit a fi niște bucșe. Bucșe obișnuite din bronz, turnate în ziua aceea la uzină din monumentul dărâmat. Învelite într-o hârtie proaspăt tipărită – vopseaua încă nu se uscase și se întindea. Textul impresiona prin adâncime și francheţe: „Cinci mii de bucșe folositoare – dintr-o împărăteasă nefolositoare!” Urma o scurtă explicaţie: bucșele urmau să fie folosite la producerea Piticilor; cantitatea obţinută, se presupunea, avea să ajungă pentru câteva sute de tractoare.

Comandantul pazei, deja extenuat de situaţia neprotocolară din ultimele două zile, se pregătea să-l lase singur pe stăpân, când acesta a întrebat pe neașteptate:

— Ţie îţi plac mai mult piticii sau uriașii?

Comandantul a șovăit: o asemenea întrebare nu se ivise >

nicicând în capul lui cinstit și încăpăţânat. Murmurând ceva nemelodios, a așteptat ca stăpânul să-l elibereze cu o mișcare a bărbiei, apoi a ieșit ușurat din compartiment. Conducătorul a răsucit în mâini cilindrii grei, vopsiţi în roșu. Apoi a deschis fereastra şi i-a azvârlit unul câte unul în întuneric. Nu a văzut bucșele căzând cu

un pleoscăit ușor în apa Volgăi – s-a întins pur și simplu pe banchetă, iară să se dezbrace, și s-a cufundat în somn.

A visat monumente. Turnate din cel mai bun bronz, corpurile lor erau imense, cât niște blocuri de mai multe etaje, iar picioarele – puternice, ca niște zade seculare. În loc de chipuri aveau ovale netede, ușor umflate, care aminteau de niște coji de ou fără nici cea mai mică crăpătură. Aceștia erau eroii viitorului, istoria nu le cunoștea încă numele. Giganţii iară chip – o duzină sau două – pășeau pe stepele Volgăi, sărind peste pâraie și sătucuri, croindu-și drum cu mâinile prin ceaţa deasă care învăluia lumea. Pe umerii unuia dintre ei – nu era clar dacă era bărbat sau femeie – stătea *el,* noul conducător. Se ţinea bine de o șuviţă tare de bronz care cădea pe urechea uriașului și se zgribulea în curenţii puternici de aer care-l loveau în faţă la fiecare pas al imensului său însoţitor. Vedea în jur doar o mare de ceaţă nesfârșită, deasupra căreia se înălţau torsurile giganţilor metalici; din când în când, prin norii zdrenţuiţi se putea zări pământul – undeva departe, jos. Pământul părea că se mișcă, alunecând de sub picioarele de mai multe tone: herghelii de cai mici de stepă ţâșneau, alergând să scape cu viaţă, dar piereau unii după alţii sub cizmele uriașe care îi călcau. Nu se auzea nici nechezat, nici trosnet de oase – ceata ca o vată înăbușea sunetele. Uitându-se mai bine, conducătorul a înţeles: cizmele grele nu zdrobeau cai, ci Pitici sprinteni care se târau ca gândacii în toate părţile…

El a zâmbit, dulce și dezarmant ca un copil, s-a întors pe partea cealaltă și și-a tras pătura pe umărul îngheţat.

Și trenul blindat gonea în noapte (avusese dreptate cantonierul Goriunin: gonea fără să atingă șinele). În compartimentul alăturat veghea chinuit de insomnie comandantul pazei, străduindu-se și nereușind să se lămurească pe cine trebuie să iubească mai tare – pe uriași, sau pe pitici? Și, de asemenea, dacă 252

I. i permis să nu-i prefere nici pe unii, nici pe alţii, ci pe oamenii de dimensiuni normale. La Pokrovsk, într-un apartament mic, cu perdelele trase, aflat chiar sub

acoperiș, după ce se de/brăcase în sfârșit și turnase pe el două găleţi de apă rece –... dea în pielea goală președintele comitetului de partid Becker. i bea *Stinkus* nediluat. Iar în hala de uzină pustie plângea în ciișor, cuprins de o amărăciune inexplicabilă, inginerul-șef M.imin. îmbrăţișa cu stângace tandreţe tractoarele pe jumătate asamblate, îşi trecea degetele bătătorite peste roţi, carcase și i urele de transmisie. Le acoperea cu braţele așa cum îşi acoperă o cloșcă puii cu aripile. Inima îi era apăsată de presimţirea unei nenorociri: privirea pătrunzătoare a înaltului oaspete promitea e era iminent și ireparabil. Frecându-și fruntea de metalul aspru, care se încălzea rapid de la răsuflarea și lacrimile lui, șoptea ceva fierbinte și nedeslușit. I-ar fi luat pe toţi cu el, pe bieţii lui copii mecanici – și i-ar fi dus în păduri, în stepele kârgâze, pe fundul Volgăi – dar o astfel de fugă era, vai, cu neputinţă. Îi mai rămânea doar să le vorbească și să le tot vorbească în șoaptă despre iubirea lui și să-i mângâie, și să-i legene de culcare, fără să știe dacă pe ei îi liniștește, sau pe sine însuși...

Inima lui de părinte nu se înșelase: curând guvernul de la Moscova a luat hotărârea să oprească producţia Piticilor de mică putere.[35] Ţara voia alte tractoare. După câţiva ani, la Expoziţia Agricolă a Uniunii Sovietice, un Mamin cărunt și ros de ulcer va vedea aceste alte tractoare – niște giganţi pe șenile, cu trupuri puternice și netede. El va fi aruncat la Celiabinsk, la Institutul de Mecanică. Tractorașele orfane și dispreţuite se vor răspândi prin lume; unele vor fi găsite repede și topite, altele vor mai lucra câmpurile, dar după un timp vor deveni neputincioase – fie din pricină că vor fi prost tratate, fie de jale; celelalte se vor pierde pe întinderea Republicii Germanilor și soarta lor va rămâne necunoscută.

17

Bach a sărit în apă fără șovăire. Nici el n-a știut cum

---

35 La începutul colectivizării tractorul Karlik a fost considerat „cu- lăcesc“, pentru că fusese creat pentru ţărani particulari, și a fost scos din producţie. *(N.a.)*

de-a ajuns cu capul în apa rece, curgătoare, plină de bule. Și-a luat avânt cu picioarele și s-a făcut arc – faţa i-a fost ștearsă de un vânt ușor, undeva deasupra a licărit pentru o clipă cerul zorilor, înainte ca ochii lui să poată vedea și urechile să audă, trupul i se îndrepta deja în direcţia bună, mâinile o apucaseră pe Anntche, care se zbătea, și o împingeau spre luntre. Fetiţa a rămas pleoscăind fără sens lângă barcă, ţinându-se cu mâinile de marginea ei. Bach s-a ghemuit și a împins-o în sus – cu capul, cu pieptul, cu umerii – ca să poată ajunge înăuntru. Apoi s-a agăţat și el și și-a luat avânt, legănând barca și fiind gata s-o răstoarne. A tras-o de mâini pe Anntche și a strâns-o lângă el, înfășurându-se în jurul ei. Au șezut pe fundul bărcii, șiroind de apă și agăţaţi unul de altul, până când lumea din jur a încetat să se legene și răsuflarea lui Anntche s-a liniștit. Într-un târziu, Bach i-a privit faţa: în ochii de copil nu se citea nici teamă, nici căinţă – Anntche privea Volga liniștită, de sus chiar, de parcă nu doar cu o clipă în urmă s-ar fi zbătut în ea, ci ar fi plutit în siguranţă sau ar fi pășit pe suprafaţa apei. Bach s-a așezat pe banchetă și a luat vâsla: mai bine să mergem acasă, Anntche… Seara însă nu s-a putut abţine și s-a dus în Gnadental, să controleze câmpurile de porumb. Cu o săptămână în urmă scrisese o poveste despre Frumoasa cu Părul de Aur și se gândise că acest subiect avea să se reflecte benefic în coacerea porumbului, ale cărui inflorescenţe amintesc mai mult decât orice de un păr lung și blond. Și nu se înșelase: după o săptămână, când Bach și-a făcut apariţia pe câmpurile colhozului, știuleţii cu miez lăptos deveniseră de un galben viu, de parcă în fiecare chiar s-ar fi ascuns o fată frumoasă, care-și scosese pletele aurii în afară. S-a plimbat pe marginea câmpului, mângâind cu mâinile tulpinile verzi, când din depărtare s-a auzit un strigăt: cineva ţipa, subţire și jalnic, ca de durere. O femeie? Un copil? Bach s-a repezit în direcţia sunetului, drept prin arătură.

Pe drumul care despărţea lanul de porumb de cel de grâu. i văzut o mulţime de oameni: se adunaseră în jurul vechiului I ordson și vorbeau tare, agitaţi. Ceva mai

departe era un grup de copii – pionieri, după cum se putea deduce după cravatele roșii – cu feţe uluite și speriate. Bach n-a apucat să ajungă la locul acţiunii, că din Fordson au coborât doi bărbaţi. Ţinându-l pe un al treilea, mărunţel, pe mâinile înlănţuite, ei au intrat grăbiţi în Gnadental. După câteva clipe au trecut în goană pe lângă Bach – el a fost nevoit să se dea un pas înapoi, în porumb, ca să le facă loc.

Cel de-al treilea era tot pionier –, dar cravata lui nu flutura la gât, ci îi era înfășurată strâns în jurul palmei drepte, îndoite și lipite de piept. Degetele de la mână fie îi lipseau, fie erau rănite –, Bach nu și-a putut da seama, a reușit să vadă doar bucata de pânză udă de un sânge roșu intens. Sângele curgea pe burta băieţelului, pe picioare –, și picura pe pământ. Încetase să ţipe, stătea cu ochii închiși și cu capul aplecat pe umărul unuia dintre bărbaţi – capul i se bălăngănea parcă fără viaţă, tot lovindu-se de umărul acela. Chipul rănitului era palid, aproape albăstrui, dar Bach l-a recunoscut: era tânărul toboșar.

— Poftim, control pionieresc! s-a auzit o voce furioasă din Fordson. N-are de lucru şi-şi bagă nasul peste tot! Știi să dai din beţişoare, dă! Nu te urca în tractor! Mecanicul se descurcă și fără tine!

— Aşa e! a răsunat o altă voce. Unde s-a mai văzut să-i con→

troleze copiii pe părinţi! Controlează adâncimea brazdei. Controlează cât de des au fost puse seminţele. Controlează până și cine, când a ieșit la câmp, s-a așezat să se odihnească ori s-a dus să-și facă nevoile în tufișuri! O curea pe spinare, așa control le trebuie pionierilor ăstora!

Bach s-a întors cu spatele la voci și s-a dus în Gnadental – după picăturile de sânge ale băieţelului, căzute pe jos: pământul de iulie era atât de tare, că aceste picături nu fuseseră absorbite, ci învăluite în praf, și rămâneau ca niște bobiţe mari de mazăre. Bach mergea și se gândea că și în „Povestea toboșarului” eroul îşi vătămase mâna: pentru a descuia ușa care ducea în Muntele de Sticlă, îşi folosise degetul mic în loc de cheie –

și degeţelul rămăsese în lacătul blestemat.

În noaptea aceea a dormit prost – strania coincidenţă nu-i dădea pace. A doua zi s-a dus mai devreme în Gnadental, să întrebe de băiat. I s-a spus că rănitul fusese dus la Pokrovsk și lăsat la spitalul de acolo; degetele de la mâna dreaptă îi fuseseră tăiate până la unul, așa că de-acum nu avea să mai poată cânta la tobă. Tatăl băiatului, slăbănogul Gauss, se îmbătase crunt de necaz și noaptea aruncase toba în Volga. Iar apoi, fie din cauza excesului de alcool, fie din cauza durerii părintești autentice, căzuse pe mal și îşi pierduse cunoștinţa. Fusese găsit dimineaţa – Gauss era prăbușit pe nisip și plângea speriat: nu-și mai simţea un picior. Nici tălpile, nici gambele, nici genunchii nu simţeau nimic – nici lovituri, nici înţepături cu acul sau cu sula. Șoldurile îşi păstraseră sensibilitatea la durere, dar nu putea să meargă, și nici măcar să se ridice în picioare.

A doua zi a încetat să-și simtă șoldurile, burta și mijlocul. Bietul om și-a petrecut ziua aceea văitându-se – tare, în toată colonia –, implorându-l pe Dumnezeu să-l lase în viaţă și regretând că intrase în colhoz. Hoffmann i-a poruncit soţiei lui Gauss să închidă mai bine geamurile, ca să nu se audă strigătele antisovietice, dar pastorul Händel, care se dusese la căpătâiul bolnavului să-și îndeplinească îndatoririle spirituale, a anulat porunca: căldura devenise insuportabilă și era inuman să sporești chinurile unui păcătos care se căia în pragul posibilei morţi.

În întreg Gnadentalul numai Bach ghicea adevărata pricină a celor întâmplate: pesemne bietul Gauss căzuse jertfa nu bolii sau suferinţei, ci unui basm – unui basm scurt, despre un ţăran pedepsit pentru lăcomia lui: mai întâi a încremenit până la genunchi, apoi până la brâu, și apoi s-a transformat cu totul în piatră, păstrându-și doar două însușiri omenești: văzul și respiraţia. Această poveste era una dintre primele pe care le scrisese Bach – atât de demult, încât și uitase de ea. Acum şi-o amintea. Gauss fusese toată viaţa cam lacom, asta trebuia să recunoască; probabil acum basmul îl ajunsese și-l pedepsise.

I rău în colonie și harpagoni adevăraţi, a căror lăcomie și avariţie ar fi meritat mult mai mult o pedeapsă atât de crudă, dar osânda căzuse, nu se știe de ce, tocmai asupra lui Gauss, și tocmai acum, când fiul lui zăcea în spital cu mâna schilodită.

A treia zi era complet paralizat – de la degetele de la pl< ioare până la rădăcina părului. Nu mai putea nici să vorbească, nici să ţipe, nici să se vaite, ci doar stătea cu o mască nemișcată în loc de faţă, clipind când și când; în ochii lui opaci încremenise o suferinţă de nedescris.

Cum s-a răspândit vestea despre toate acestea în colonie, cum au început să apară tot felul de curioși la casa lui Gauss. Nu se încumetau să intre în casă și să vorbească cu nevasta bolnavului, dar voiau să-l vadă cu ochii lor pe consăteanul lovit de dambla; de aceea se strecurau în curtea din fată – cu grijă, să nu strice iasomia – și se apropiau de geam. Spre seară, geamul se acoperise de nenumărate pete bizare de la frunţi, nasuri și obraji străini.

S-a dus și Bach să-l vadă pe nefericit. În ultimele zile îşi amintise fiecare frază, fiecare cuvânt din povestea inventată cu mi în urmă –, iar acum, apropiindu-și faţa de sticla murdară, aștepta cu spaimă să vadă cu propriii ochi descrierea făcută cândva de el. Și a văzut-o: „În pat nu mai zăcea un om, ci o piatră mare cu chip de om; era de ajuns să strigi pe nume această piatră și din ochii ei începeau să curgă lacrimi”.

E o întâmplare, o întâmplare, insista Bach în sinea lui, în timp ce se îndrepta spre Volga. Deja nu mai credea nici el, dar insista, căuta să se convingă, scutura din cap, alungându-și gândurile negre. O coincidenţă, o coincidenţă… în piaţă a observat o mulţime de copii: lângă *Schulhaus* erau adunaţi, pare-se, toţi școlarii din Gnadental, de la plăpânzii elevi din clasa întâi până la adolescenţii lungani. Pe piepturile multora străluceau roșii cravatele de pionier. Mulţimea era gălăgioasă, râdea, răsuna de sute de glasuri, ca un roi de albine zumzăitor. Deodată, o melodie pură a acoperit toate sunetele și s-a

ridicat deasupra mulţimii, umplând și piaţa, și toate străduţele din jur, și întreg Gnadentalul: activistul Dürer, care stătea în pridvorul școlii cu o goarnă de aramă la gură, cânta această melodie – cu pricepere și cu autentică trăire, de parcă n-ar fi fost comandantul pionierilor și al comsomoliștilor, ci un muzicant. Supunându-se cântecului goarnei, copiii au lăsat imediat zarva; chipurile lor au devenit serioase și asemănătoare între ele; privirile li s-au lipit de ţeava lucioasă. Toate sunetele au încetat: și vocile copiilor, și ţipetele pescărușilor pe Volga, și mugetul îndepărtat al cămilelor, până și foșnetul frunzelor de ulm. Doar goarna răsuna în liniștea aceea – ademenind și promiţând. Dürer a coborât din pridvor și, fără să se uite în jur, a pornit încet pe drum, spre stepă. Copiii, aliniindu-se din mers pe două coloane, l-au urmat.

— Unde se duc? a întrebat căscând una dintre femeile de lângă fântână.

— O să li se facă o tabără în stepă, a răspuns alta. De pionieri, fir-ar ea blestemată! Ziua să urle cântece, noaptea să păzească recoltele.

Bach a privit șirul de copii care se scurgea dincolo de marginile satului și a simţit un fior rece prin oase și mușchi, tot mai puternic și mai dureros. El singur, singur în tot Gnadentalul, știa că acești copii nu aveau să se întoarcă: Dürer avea să-i ia cu el, asemenea Fluierașului din Hamelin, ca să dispară pentru totdeauna împreună cu ei în stepele de pe malul Volgăi. S-a repezit spre femei și a mugit prelung, arătând spre procesiunea care se îndepărta.

— Aveţi dreptate, domnule *Schulmeister,* au dat ele prietenos din cap. Mai bine stăteau acasă şi-şi ajutau mamele! Lua-o-ar Necuratul de viaţă nouă cu regulile astea noi ale ei!

El a scuturat din cap, apucându-le de mâini și implorându-le tăcut: Opriţi-i! Nu-i lăsaţi! Chemaţi-i înapoi! A privit-o în ochi pe fiecare dintre ele, mimând în toate felurile: Pleacă copiii! O să piară! O să dispară! Dar femeile s-au supărat: „V-aţi sălbăticit de tot, domnule

Schulmeistert Parc-aţi fi scăpat din lanţ! Aţi început să vă repeziţi la oameni!” Și, punându-și cobiliţele pe umeri, s-au împrăștiat pe la casele lor.

Bach s-ar fi dus după copii, dar nu-i mai vedea pe drum nici pe ei, și nici măcar norul de praf ridicat de picioarele lor. (Indeva în depărtare se mai auzea încă sunetul goarnei – liniș-I it, abia auzit – sau poate era strigătul unui vindereu îngrijorat. I ra târziu: copiii plecaseră „pentru a nu se mai întoarce niciodată în braţele părinţilor lor”, cum scrisese cândva Bach.

Abia mișcându-și picioarele, a ajuns pe mal. S-a trântit în barcă și a plesnit apa cu vâslele. Capul îi exploda de gânduri. (fare putea creionul lui, care păruse să pricinuiască doar *coacere, belșug* și *recolte bune,* să stârnească și alte evenimente, câtuși de puţin vesele? De ce tocmai acum – în vara dogoritoare a anului 1927, când câmpurile erau pline de spice, când bostănăriile erau iar doldora de pepeni și dovleci, iar crengile din livezi se rupeau sub greutatea perelor și merelor coapte – de ce tocmai acum au început să se înfăptuiască subiectele triste? Era oare asta o pedeapsă, ori mersul predestinat al lucrurilor? O pedeapsă pentru ce? O pedeapsă dată tuturor gnadentalienilor, sau numai lui Bach? Ce să facă el, un nefericit povestitor, cu această neașteptată cunoaştere? Și ce să facă cu istoriile în care fiecare deznodământ fericit era precedat de boală, război, moarte şi frică?... întrebările îl torturau, una mai dureroasă ca

alta. La niciuna nu exista răspuns. Singurul lucru care-l liniștea era că nu apucase s-o aducă în nebuneasca lume *mare* pe Anntche a lui.

Odată ajuns înapoi la fermă, Bach a făcut ceea ce voia să facă de câteva zile şi nu se încumetase încă: s-a dus în camera

Klarei și, urcându-se pe scaunul lipit de perete, a recitit toate însemnările făcute de el în ultimii ani – și-a amintit toate poveștile scrise. „Piticii albaștri”, „Copilul

neascultător” și „Racla de cleștar”. „Osul cântător”, „Omul cel Roșu” și „Ţara urșilor”. „Cuptorul de fier”, „Vrăjitoarea din pădure” și „Plecarea uriașilor”... Câte momente primejdioase și tragice erau în ele, câte episoade înfricoșătoare și scene sângeroase! Și chiar de-ar fi fost spuse în eleganta germană literară, esenţa lor crudă nu ar fi devenit cu nimic mai bună: nefericite mașteře chinuite de remușcări dansau pe cărbuni aprinși; părinţi implorând iertare se rostogoleau pe dealuri în butoaie cu capacul bătut în cuie; cădeau de pe umeri capete – de copii, de adulţi, de fiare; se tăiau mâini și picioare, urechi și limbi; dispăreau la orizont pitici și uriași goniţi de om de pe tărâmurile lor; vrăjitoare ardeau în cuptoare, zvârcolindu-se de durere și întârziate mustrări de cuget... S-or fi terminat ele, poveștile, cu triumful celor orfani și oprimaţi, dar cât de inuman de brutale erau pentru cei care pierdeau, pentru învinși, cu ce preţ își obţineau eroii lor victoria! De ce nu observase Bach asta până acum? Când s-a trezit din meditaţie, afară era deja întuneric. Și-a dat seama că încă nu-i pregătise lui Anntche masa de seară; a dat fuga s-o caute – fetiţa nu era nicăieri: nici în salon, nici în bucătărie, nici în celelalte camere.

Anntche!

A ţâșnit afară. Fetiţa nu era nici în curte, nici în spatele casei, nici în hambare, nici în grajd, nici în coteţ, nici în gheţărie.

Anntche!

A alergat pe poteca spre Volga, mugind din toate puterile și repetându-i numele în gând. Sărea din bolovan în bolovan, uitându-se după cercuri concentrice pe suprafaţa apei. Sufocându-se, cu faţa fierbinte și udă, a ajuns în sfârșit la barca ascunsă printre pietre.

Era acolo micuţa lui Anntche. Cu mâinile împreunate în poală și spatele drept, ședea exact pe mijlocul banchetei din luntre. Ochii ei priveau în depărtare – la firul apei, sau poate la luminile caselor din Gnadental, ce abia se zăreau. Auzind pași, s-a uitat la Bach – netulburată, cu reproș chiar, parcă dojenindu-l pentru întârziere –, apoi și-a întors

privirea spre râu: voia să plutească din nou pe valuri.

Pentru prima dată în viaţă, lui Bach îi venea s-o lovească. Rușinându-se de această dorinţă, s-a lăsat în genunchi lângă luntre și s-a rezemat cu faţa de marginea ei. Deodată a simţit o mână micuţă atingându-i ceafa – cu grijă, parcă temându-se de ceva sau invitându-L Nu, a clătinat el din cap, fără să-și ridice chipul. Nu, nici să nu pomenești de asta. Dar degetele ușoare l-au mângâiat pe păr, blând, abia simţit. Nu, s-a încăpăţânat el. Nici să nu-mi ceri, nu acum, nu… Iar apoi, blestemându-și slăbiciunea, s-a ridicat, a împins luntrea în apă și s-a așezat la vâsle.

Au plutit pe Volga întunecată ca pe o mare de cerneală. (Cerneala se lovea de marginile bărcii, cerneala inunda orizontul – și nu se deslușea unde se termină râul și începe stepa, unde se termină stepa și începe cerul. În suprafaţa cernelii se oglindeau stele, în ea tremurau și focurile îndepărtate ale Gnadentalului, și cu greu ar fi putut spune cineva care din focuri ardeau în casele din Gnadental și care pe cer.

Anntche stătea la prora luntrei, cu ambele mâini peste margine, și privea fascinată în noapte. Parcă nici nu respira. Parcă nu respira nici Bach. Aici, în spaţiul dintre apa neagră și aerul la fel de negru, detaliile poveștilor scrise se înfăţișau limpede în faţa ochilor lui, ca în raza albastră a cinematografului: o cadă plină cu apă clocotită – pentru scăldatul reginei trădătoare; o armură înroșită în foc pe care s-o îmbrace contele cel crud; un cuptor de fier în care să ardă maștera cea rea; niște mâini de argint, făurite pentru a le înlocui pe cele tăiate; cai împietriţi în grajd; morţi atârnaţi în copaci, ai căror ficaţi au fost ciuguliţi de corbi…

Ceva îi strângea gâtul, îi apăsa umerii cu o greutate insuportabilă – frica. Frica era ca o piatră de moară, ca un bolovan. Și-a încovoiat spinarea, și-a dus umerii spre piept, și-a îndoit omoplaţii. Frica pentru câmpiile Gnadentalului și pentru coteţele gălăgioase, pentru hambarele pline și livezile bogate, pentru turmele de porci, herghelii și cirezile de vite, pentru toţi acei oameni veseli de la

adunările de colhoz. Frica era atât

de grea, încât ar fi putut scufunda luntrea în mijlocul Volgăi.

Curând i-a venit în minte și numele potrivit pentru acest an ciudat – *Anul Presimţirilor Rele.*

Istovit, Bach s-a întors, dar aproape că se bucura de această plimbare neașteptată – în ziua aceea cu greu ar fi putut reuși să adoarmă.

Și ceea ce era scris se înfăptuia.

În august, gnadentaiienilor care încă nu intraseră în colhoz le-au fost luate vitele și uneltele agricole, și chiar și Piticii, alipindu-i la „turma" obștească. Timp de două zile colonia nu s-a putut liniști – a clocotit de indignare. În dimineaţa celei de-a treia zile, Hoffmann a intrat în clădirea staţiei de mașini-tractoare și a încremenit: din tot inventarul mecanic, în hangar rămăsese numai Fordsonul rablagit; Piticii – și ai colhozului, și cei proaspăt naţionalizaţi – dispăruseră fără urmă. Hoffmann a răcnit și i-a ameninţat pe răufăcători cu judecata poporului; a dat fuga în curte, să verifice grajdurile și hambarele celor nedemni de încredere; i-a interogat pe cei de curând deschiaburiri; în cele din urmă a chemat un detașament de miliţie de la Pokrovsk și l-a pus să facă cercetări – degeaba. Tractorașele dispăruseră, parcă se scufundaseră în Volga. Numai Bach știa că Piticii plecaseră în exil voluntar, întristaţi de răutatea peste măsură a coloniștilor – repetând subiectul poveștii despre exilul piticilor din ţara oamenilor. Bach găsise până și urmele roţilor zimţate – departe, în stepă, unde se terminau și proprietăţile colhozului, și cele private. Nu le arătase nimănui; după câteva zile, și urmele acelea au fost spălate de ploaie.

În septembrie a devenit limpede că „Afacerea Piticilor" ajunsese într-o fundătură și s-a hotărât ca deschiaburiţii să fie deportaţi din Gnadental ca principali suspecţi. Jumătate de colonie s-a ridicat în apărarea lor, jumătate insista pentru exilarea răufăcătorilor. S-au tot certat până când într-o dimineaţă le-au găsit casele pustii –

culacii dispăruseră fără urmă, ca și Piticii. Se șoptea că noaptea oamenii fuseseră urcaţi în căruţe și duși în tundrele Kolîmei, sau poate în stepele kalmâce, nimeni nu știa exact. Numai Bach știa: oamenii nu fuseseră duși nici în nord, nici în sud, ci în est – în Ţara Urșilor, descrisă cândva de el. Și numai el știa ce nenorociri îi așteptau acolo pe nefericiţi.

În octombrie vitele luate de la culaci s-au uscat de dorul stăpânilor dispăruţi, în ciuda hranei îndestulate și îngrijirii bune: boii şi vacile culacilor refuzau să mănânce şi să bea – stateau nemișcate ziua-ntreagă lângă troacele pline și mugeau întruna spre tavan, până rămâneau fără puteri, iar după câteva zile cădeau moarte. Așa un urlet răzbătea din grajdul colhozului, că îl auzea până și Bach, de pe malul celălalt. Hoffmann alerga ca un mic diavol prin ferma de animale: încerca să hrănească mai bine vitele încăpăţânate, bătea animalele pe crupele costelive, le ducea la plimbare în curte, le spăla cu apă caldă, căra bulgări din mlaștinile de sare ale stepei și le băga aceste delicatese sub boturile triste. Veterinarul chemat de la Pokrovsk n-a fost în stare să explice această molimă ciudată; ridicând din ttineri supărat, a scris ca o concluzie primul diagnostic care i-a venit în minte – răpciugă, dar n-a putut să prescrie metode de tratament. Bach însă știa: animalele nu puteau fi salvate, aveau să piară toate, până la unul. Mult mai târziu, când coloniștii vor uita și să se gândească la asta, vor auzi din nou acel urlet de jale – în vuietul crivăţului și bubuitul tunetului. De atunci, fiecare viscol sau furtună de primăvară, fiecare tunet de vară peste Gnadental aveau să urle ca vitele muribunde, amintind de cei ruinaţi și izgoniţi fără vină.

În noiembrie herghelia colhozului a fost lovită de o epidemie de răpciugă adevărată, și într-o săptămână toţi caii au fost răpuși de molimă. Bach vedea cum cadavrele de cai sunt duse la cimitirul animalelor: boturile cămilelor înhămate la căruţe și feţele vizitiilor erau înfășurate în cârpe negre, iar carcasele aruncate în căruţe îşi iţeau în sus picioarele ţepene, de parcă nu niște animale de pășune

ar fi fost duse la groapă, ci niște cai împietriţi.

În decembrie s-a dovedit că de răpciugă se molipsiseră și copiii, pionierii care călăriseră caii. Luna Crăciunului a devenit pentru Gnadental luna doliului: din colonie se scurgeau întruna procesiuni sumbre – în stepă, spre cimitir. Morţii erau îngropaţi în coșciuge închise, ca să nu-i sperie pe săteni priveliștea chipurilor de copii desfigurate de boală. În Ajun, Bach a numărat morţii și nu s-a mirat – erau exact șapte.

Vedea cu deznădejde cum dispar rezultatele muncii lui – încet și pentru totdeauna. Viaţa coloniei, înflorită de strădaniile creionului său, începea din nou să îngheţe, pierzându-și culorile și aromele, ca o floare atacată de frig.

Brusc, pământul Gnadentalului a secat și s-a albit – de la sare sau alte minerale (era greu de spus – odată cu fertilitatea, solul albicios și-a pierdut și orice gust). Perii și merii înfloreau, dar nu dădeau rod – florile cădeau, sterpe. Găinile și gâștele din ferme făceau ouă goale – în aceste ouă nu existau gălbenușuri, ci numai albușuri cenușiu-transparente. Oile și iepele, vacile şi cămilele se zbăteau în chinurile facerii ca niciodată până atunci, câteva zile în șir, învăluind colonia într-un urlet sfâșietor, dar puiul ieșea mort; iar dacă vreun viţel sau miel se năștea viu, purta neapărat pecetea monstruozităţii – era albinos, hidrocefal sau avea trei ochi. Femeile au încetat să nască prunci – rodul se ofilea în pântecul lor și burţile abia umflate cădeau și se retrăgeau la loc spre coaste.

Străzile Gnadentalului erau acum albe mereu: iarna de zăpadă, primăvara de florile sterpe de vișin, vara de puful trestiei, toamna de praful stepei; și n-avea cine să mături aceste străzi: bărbaţii se luptau pe câmpuri cu pământul neroditor, iar femeile ședeau acasă și tânjeau după copiii nenăscuţi.

Era oare Bach vinovat de cele ce se petreceau? Cum s-ar fi putut împotrivi tuturor lucrurilor sinistre, crude, sângeroase care ieșiseră deja din mâinile lui? Cum i-ar fi putut apăra pe gnadentalieni de grozăvia subiectelor create de el? Știa o singură cale: să scrie despre lucruri

bune.

La început s-a străduit să-și amintească istorii în care să nu fie niciun personaj rău și nicio întâmplare tristă, dar așa ceva nu exista: în orice poveste apăreau inevitabil forţele rele și potrivnice – mai mult, ele erau cele în jurul cărora se închega subiectul. În orice poveste, fie ea despre găinușa nevinovată și cocoșelul cel prostuţ, apăreau la întreaga lor dimensiune cusururi și slăbiciuni omenești, se săvârșeau crime, aveau loc crize și catastrofe. În orice poveste se simţea spectrul morţii. Bach a stat să aleagă toate subiectele cunoscute – cu sârg, unul câte unul, ca boabele de linte pentru supă – și a descoperit cu uluire cât de puternică e răsuflarea morţii în fiecare dintre ele:

opii uciși, războaie, molime, nenorociri, trădări și tâlhării se petreceau des și din plin, în timp ce recompensa pentru chinurile îndurate venea o singură dată – la final.

Oare putea îndura el să scrie despre lupte și bătălii dacă o i mai târziu aceste bătălii urmau să aibă loc în Gnadental? Putea oare să povestească despre torturarea vreunei vrăjitoare în a unui moșier, dacă din pricina asta cineva chiar ar fi nu-l îi? Putea oare să-și permită acum, fie și pe hârtie, să lase copii orfani, să ia darul vorbirii unei fecioare îndrăgostite ori să facă < i găinușă să se înece cu o grăunţă?

Și Bach a început să scrie *altceva.* Numea textele tot basme, din obișnuinţă, dar ele nu mai erau basme, ci doar fragmente de subiecte, descrieri fără legătură, gânduri răzleţe, incoerente. I alătura cu o mână fermă din poveste orice era întunecat, *rău* și *crud,* lăsând numai *fericire* și *bucurie.*

El a sărutat-o pe frumoasa fată salvată, a urcat-o pa cal și a luat-o în împărăţia sa, unde domneau pacea și prosperitatea, sănătatea și fericirea, înţelepciunea și dreptatea…

Între timp, în ianuarie 1928, la Comitetul regional al VKP (b) [36] al Republicii Germanilor a sosit o telegramă cu

---

36 *Vsesoiuznaia Kommunisticeskaia Partía (bolșevikov)* — Partidul Comunist al Uniunii Sovietice (al bolșevicilor). *(N.tr.)*

semnătura conducătorului: A se grăbi rechiziţionarea grânelor. I loffmann a anunţat taxarea suplimentară „a ţărănimii înstărite şi chiabure” în cadrul unei adunări săteşti.

De atunci încolo, viaţa lor s-a scurs în fericire și bunăstare. În fiecare dimineaţă găsea sub pernă un taler de aur, și în fiecare zi capra dădea o găleată de miere parfumată, și în fiecare seară cloșca făcea câteva ouă de argint...

În martie, în întreaga Republică a Germanilor a început aplicarea pe scară largă a articolului 107 din Codul penal:

confiscarea surplusului de grâne de la persoanele care aveau provizii în exces. În Gnadental, doar trei familii au scăpat de confiscare. O săptămână mai târziu, asupra lui Hoffmann, care însoţea la Pokrovsk căruţele cu grânele confiscate, a avut loc un prim atentat: un necunoscut l-a împușcat de două ori în spate din tufișurile de pe marginea drumului și de ambele dăţi a ratat; apoi s-a făcut nevăzut.

...Șz zzz *ţară erau atâtea grâne, că au început să le vândă în alte regate. Ei mâncau pe săturate, hrăneau cu grânele astea păsările și animalele de pe lângă casă, și tot le mai rămâneau...*

În aprilie biroul regional VKP (b) din Pokrovsk a declarat „infime” rezultatele rechiziţionării de grâne și a înaintat cazul Comisariatului Poporului pentru Justiţie și organelor GPU. în Gnadental a sosit un pluton GPU însărcinat cu ducerea la bun sfârşit a rechiziţionărilor. Într-o înfruntare cu locuitorii, un gnadentalian a fost omorât și doi arestaţi. Începând de atunci, la sovietul sătesc au sosit regulat întăriri de la GPU: o dată, ba și de două ori pe lună.

...Ca-ntr-un vârtej zburau caii lor spre castel, unde pe tineri îi așteptau deja nuntașii veseli: și oameni frumos îmbrăcaţi, și mâncare gustoasă, și licori îmbătătoare fără număr...

În mai, Hoffmann a anunţat crearea în Gnadental a unei celule a Uniunii Militanţilor Atei. Din lipsă de doritori,

a devenit el însuși conducătorul acesteia. După două zile a avut loc un al doilea atentat asupra lui – tot fără succes.

...Pentru că adevărul va triumfa întotdeauna asupra minciunii, albul va învinge întotdeauna negrul, iar viaţa va alunga moartea...

— Cum?! Cum?! Ce-mi aduci aici?! a răcnit din toţi rărunchii Hoffmann, azvârlind pe jos foile cu textele lui Bach. Astea-s povești?! Bale dulcege, nu povești! Eu aici am de dus un război! Un război pentru populaţie, pentru recoltă, pentru vieţi omenești! Eu am nevoie de marșuri de luptă, am nevoie ca fiecare» nvânt să fie ca o lovitură de baionetă, ca o salvă de tun. Și tu uni vii cu bale zaharisite. Unde-i subiectul în balele astea? Unde-s eroii? Unde-s dușmanii? Unde-s bătăliile pe viaţă și pe moarte, dracu' să le ia? Triumful celor drepţi? Pedepsirea vino\.1 şi lor? Morala? Ceva, orice, inteligibil – unde e?! Unde?! Unde?!

...acolo unde se termină lumina și întunericul, unde spaţiul şi timpul devin una – în acea împărăţie și-au găsit bieţii orfani liniștea și bucuria, și acolo au rămas până la sfârșitul veacurilor.

În august comitetul regional al VKP (b) a constatat îndeplinirea planului de rechiziţii pe republică cu numai șaptezeci și trei de procente. Conducerea locală – adică activistul de partid Hoffmann și președintele sovietului sătesc Dietrich – a fost aspru mustrată.

...Când s-au înfăţișat ei dinaintea Soarelui și Lunii, aștrii au murmurat: Mergeţi acasă și trăiţi în belșug până la adânci bătrâneţi, creşte-ţi grâne și mere fără număr, și noi o să vă ajutăm, o să scăldăm culoarea merilor într-o lumină argintie, și spicele de grâu într-un auriu întunecat.

În septembrie Republica Germanilor a strâns o recoltă de grâne record: peste cinci sute șaptezeci de mii de tone. Citind un articol despre asta în leh/gzz *Kurier,* Bach s-a dus noaptea pe furiș în Gnadental, a luat de pe trunchiul ulmului foaia cu raportarea recoltei, a dus-o la fermă și a ascuns-o în volumașul cu versuri de Goethe. A doua zi Hoffmann l-a anutant că nu mai are nevoie de serviciile lui: calitatea poveștilor scăzuse atât de mult,

încât nu avea sens să le mai achiziţioneze. Chiar aşa i-a spus. Rubrica „Noul nostru folclor” a continuat să apară însă în numerele de vineri ale ziarului *Wolga Kurier.* Hoffmann a mai avut o mică provizie de povești de-ale lui Bach, iar apoi a început să le scrie singur.

...De atunci, în inima bietului poet n-a mai fost decât bucurie. Și în pungă – zăngănit de bănuţi. Și în cuptor îl aștepta mereu un colac rumen, copt de soţia lui iubitoare...

Din septembrie până în decembrie, colaboratorii GPU au descoperit nouăsprezece cazuri de tăinuire a grânelor – o cifră record în comparaţie cu coloniile învecinate. Ea a și dat numele acelui an – *Anul Grânelor Tăinuite.*

...Și bostanii s-au făcut în anul acela atât de gustoși, că-i puteai mânca în loc de miere și zahăr – la micul dejun, la prânz și la cină. Și atât de mari, că în fiecare ar fi putut încăpea, ca într-o casă, o familie întreagă – și toţi ar fi avut loc berechet...

În ianuarie 1929 a fost lansată o nouă campanie de rechiziţionare a grânelor – și cinci gnadentalieni au fost deferiţi justiţiei, cu confiscarea averii; alţi șase au fost supuși unei taxări individuale multiple. O săptămână mai târziu patru familii și-au ucis vitele, și-au părăsit casele și au plecat din colonie.

...drumul i-a dus într-o ţară minunată, unde oamenii îşi câştigau traiul numai prin muncă cinstită. Locuitorii ei erau atât de harnici și pământul atât de roditor, încât câmpurile care se întindeau până-n zare erau pline de recolte aurii întreg anul...

În mai, în Gnadental au fost omorâţi trei activiști ai controlului pionieresc: elevii care păzeau noaptea recoltele colhozului au fost găsiţi morţi, cu plăgi prin împușcare. Doi aveau zece ani, unul nouă. S-a presupus că ucigașul era tatăl unuia dintre pionieri, dar nu s-a putut dovedi: omul dispăruse fără urmă. După o lună, familiile tuturor celor trei morţi au plecat din colonie într-o direcţie necunoscută.

...să aibă prunci fără număr. Să se iubească unul pe altul până la ultima suflare. Să stea în fiecare seară la

fereastra deschisă și să admire aurul câmpurilor nesfârșite... aurul câmpurilor nesfârșite... aurul câmpurilor...

În iunie în întreaga republică s-a desfășurat o nouă campanie de identificare a gospodăriilor chiaburești. Hoffmann n-a i cușit să respecte planul venit de sus – culacii trebuiau să repre/inte nu mai puţin de două procente și jumătate din numărul total al locuitorilor; coloniștii părăsiseră în masă Gnadentalul. Pentru neîndeplinirea sarcinii, a primit o nouă mustrare aspră l. t comitetul regional de partid din Pokrovsk, și în drum spre i aşa a avut loc un nou atentat asupra lui – al treilea, și tot nereușit.

...ogoarele sunt aurii... merele în livezi sunt scăldate în purpură, doar ce le atingi, și plesnesc!... și oamenii sunt fericiţi... și animalele așijderea... suntfericiţi piticii și uriașii... ogoarele sunt aurii... aurii... aurii... aurii...

În august s-a primit o telegramă de la Sovietul Suprem al Economiei Naţionale a RSFSR care ordona creșterea rechiziţionărilor de carne, unt, ouă și alte produse, iar în septembrie a început colectivizarea totală a gospodăriilor ţărănești. Exodul populaţiei din colonie, și așa masiv, s-a înteţit, și asta a dat numele întregului an 1929 – *Anul Fugii.*

18

Deasupra Gnadentalului fumul se ridica sus, proptindu-se în nori.

Bach a văzut acel fum de îndată ce a ajuns pe povârniș – ca să depene povestea de dimineaţă. De un an nu mai luase creionul în mână – le compunea în minte. La răsărit, stând pe mal și privind peste Volga la îndepărtata împrăștiere de case, îşi rostea în gând creaţiile – enunţa perseverent, repetat cele câteva fraze care-i veniseră în minte în seara precedentă: despre pământuri roditoare de grâne și nunţi mult așteptate, despre familii cu mulţi copii și sărbători fastuoase... Așa rostea cândva Klara rugăciunile de dimineaţă pentru grădina și livada lor, iar acum le rostea el – pentru câmpurile colhozului din colonia

natală. Era puţin probabil ca aceste descântece intense și incoerente să se înfăptuiască, dar el continua să le compună – altă cale de a ajuta Gnadentalul nu cunoștea.

Fumul era dens și negru, părând că atârnă din cer ca o blană de astrahan. Bach a sărit în barcă și a vâslit pe valuri: acolo! Volga tomnatică – cenușie, zburlită – legăna luntrea aiurea, indiferentă. La fel era și cerul – zburlit și cenușiu. Pescărușii ţipau, ba suspendaţi în aer, ba coborând în picaj, scufundându-se și ieșind la suprafaţă cu prada în cioc. Părea că ţipă și oamenii – nu unul, nu doi, ci o mulţime întreagă: corul pe mai multe voci ajungea la el de pe mal odată cu mirosul înţepător de ars.

Bach brăzda cu vâslele trupul mișcător al râului, întorcându-se la răstimpuri să se uite spre satul care se apropia. Memoria crudă îi readusese deja în minte toate poveștile scrise cândva despre incendii, pârjoluri și ploi de foc. O să vadă oare astăzi case arzând și oameni cuprinși de flăcări? Oi cu lâna arsă și păsări sufocându-se în fum? Victime ale prăpădului, jelindu-și bunurile și vitele pierdute într-o clipă? O să i se strângă oare de vinovăţie pentru a mia oară inima obosită? Ar fi trebuit să nu se mai ducă în colonie, să se rupă de viaţa ei, să lase Volga să-i despartă; și să nu mai compună povești, să nu mai meargă pe povârniș, ba nici să nu se mai uite la malul stâng, ci să rămână la fermă și s-o crească pe mica Anntche, care acum avea cinci ani. Dar Bach nu se putea abţine: una-două, se și repezea în Gnadental, mergea repede pe străzi, arunca o privire în *Wolga Kurier,* alerga prin împrejurimi. Tot spera: nu s-au întors, oare? Nu s-au întors bogăţia, rodnicia? Nu, nu se întorceau.

A priponit barca de stâlpii de lemn putrezi și a pășit pe puntea debarcaderului (de curând începuse să-și lase luntrea aici: malul era presărat cu schelete costelive de bărci abandonate, și nu voia s-o lase printre ele pe a lui, întreagă). A tropăit pe scândurile neregulate, a sărit pe nisip și a luat-o la fugă spre fum și ţipete.

Strada principală răsuna de ferestre și uși trântite, lacăte și zăvoare, ţiuia de glasuri de femei. Printre picioare

ţi se încurcau

I.uni ameţite, cânii lătrau speriaţi. La fel de ameţiţi alergau dintr-o casă într-alta și oamenii – buimaci, cu feţele palide „i i. line. O găleată de tinichea singuratică se rostogolea pe stradă, zdrăngănind și săltând peste hârtoape – s-a lovit ușor de picio-l ui lui Bach și s-a rostogolit mai departe, spre Volga, de parcă, it îi fost vie și ar fi fugit de ceva îngrozitor. Mirosea a cauciuc. u’s și a fier încins, faţa îi era biciuită de cenușă. Bach a ieșit în piaţă și s-a oprit, izbit în faţă de zidul de fum fierbinte, dens.

În mijlocul pieţei, ca o lalea roșie, se înălţa o vâlvătaie – ardeau cei trei ulmi. Ardeau nu fiecare separat, ci într-o singură flacără: mormanul de gunoi aruncat între ei semăna cu un re< eptacul, iar fiecare tulpină, cu o petală. Acest trifoi viguros abia se unduia în aerul nemișcat, împrăștiind rotocoale negre de fum și mulţime de scântei. Spre foc veneau din când în când în fugă oameni mânjiţi de funingine și azvârleau în flăcări noi și noi scânduri, mobile, teancuri de hârtie, haine… Trosnetul era atât de puternic, încât vocile omenești aproape că se topeau în el.

— …Toate pancartele și tablourile de onoare! striga fierarul Benz, stând în pridvorul bisericii: striga, nu se știe de ce, nu spre mulţimea adunată în jurul lui, ci spre ușile închise ale bisericii. Pancartele cu raportarea recoltei! Pancartele negre și roșii! Pancartele de propagandă! Tot gunoiul ăsta nou – în foc! Să ardă comuniștii ca scândurile astea – în iad!

— În iaaad! îi răspundea pe dată mulţimea, agitând în aer furci și seceri.

— Cărţile din casa de lectură! Pancartele din școală și din clubul de propagandă! Ziarele și revistele! continua să răcnească Benz. Portretele tuturor acestor fii și fiice de căţea cărora Dumnezeu le-a dat, cine știe de ce, nume nemţești!

În foc au zburat suluri de hârtie, teancuri de cărţi, apoi, unele după altele, ramele pictate masive, cu

fotografii: de la Karl Marx până la Karl Liebknecht.

— Auzi? Toţi ai tăi sunt deja în foc, numai pe tine te mai așteaptă!

Benz a lovit cu toată puterea palmei lui de fierar în ușile bisericii, dar ușile cu drugi de fier nici n-au tresărit.

Cineva se încuiase în biserică – se ascunsese de mulţimea furioasă, a înţeles Bach.

— Hainele tale, iudă! în foc au zburat niște pantaloni mototoliţi, o pufoaică, niște obiele, o pereche de izmene. Lucrurile tale! A zburat un geamantan de carton, dezvăluindu-și pântecul și lăsând să cadă din el zdrenţe, linguri, vase. Hârtiile! Au licărit în aer caiete, teancuri de foi scrise, legături de creioane, tabele contabile și… registrul umflat în care câţiva ani la rând fuseseră lipite poveștile lui Bach. Deschide, nu-i mânia pe oameni! Cu cât stai mai mult acolo, cu atât o să arzi mai mult în foc!

— Să nu-l ardem, mai bine să-l înecăm, ca pe un câine bolnav! a strigat cineva din mulţime. Și înainte de asta să-i umplem burdihanul cu pietre, să înoate mai bine! în foc îşi sfârșesc zilele sfinţii mucenici, nu comuniștii!

— Să-l dăm la porci! au sărit alţii. Turma colhozului e mare, o să-l înfulece cu oase cu tot! Să fie de folos colhozului iubit, javra naibii!

— Ba cum fac kârgâzii – să-l legăm de coada unei iepe și să-i dăm bice în stepă!

— Prea multă onoare! îi dăm una-n cap și gata!

Bach mergea printre consătenii lui, trăgând cu ochiul la chipurile desfigurate de furie. În strălucirea focului aceste chipuri erau aproape de nedeosebit: sprâncene încruntate, ochi ficși, guri deschise… Bărbaţi, femei, bătrâni, tineri – unul și-același chip. Nici glasurile nu se deosebeau – joase și răgușite, ca un croncănit de corb.

— Turnaţi kerosen pe sub ușă și daţi-i foc, să vedeţi cum iese!

— Izbiţi cu un berbec în uşă!

De undeva a răsărit silueta subţire a pastorului Händel – s-a repezit spre ușile bisericii cu braţele desfăcute, apărându-le:

— Nu vă dau voie să huliţi! Apăraţi-vă credinţa, dar nu distrugeţi casa Domnului pentru asta!

Undeva mai la o parte, sprijinit de ghizdul fântânii, ședea pe pământ președintele sovietului sătesc, Dietrich. Hainele îi erau pline de noroi, pufoaica matlasată îi era sfâșiată la umeri.

I.i tor ștergea obrajii mânjiţi cu dosul palmei, dar negreala nu ieșea, ci i se întindea și mai tare pe faţă. Bach s-a apropiat, a –, < os din fântână o găleată plină și a pus-o lângă Dietrich, să se spele. Dar acesta, în loc să-și dea cu apă pe faţă, a înșfăcat găleata și a turnat-o pe el de-ai fi zis că nu era o zi cenușie de noiembrie, ci una de iulie, înăbușitoare. A mai stat câteva clipe. ti ochii închiși și cu o expresie de ușurare pe chip, apoi, șiroind. le apă, s-a ridicat cum-necum în picioare și s-a îndepărtat.

Bach l-a ajuns din urmă și i s-a alăturat, mugind întrebător – Dietrich n-a făcut decât să clatine din cap, repetând: „Ce prostie, ce prostie… „Bach l-a apucat de mâneca leoarcă de apă. i l-a scuturat nerăbdător – celălalt și-a smuls mâna și a arătat i ti ea undeva în sus. Bach a ridicat capul – și de uluire a uitat pe loc de Dietrich și de comportamentul său bizar: pe biserica. lin Gnaden tal nu era cruce. Acoperișul ascuţit încă se înălţa spre cer, dar turla era ruptă – părea singură și părăsită. În jurul < i era înfășurată o frânghie (pe ea se urcase vandalul), cu un apăr vârât pe una dintre ferestrele bisericii. Căutând cu priviic. i, Bach a descoperit și crucea dărâmată – ridicată de mâinile grijulii ale unui enoriaș și rezemată frumos de gardul bisericii.

— Da! a exclamat bucuroasă mulţimea, salutându-i pe doi flăcăi care cărau o scară de lemn. În sfârșit! Era și timpul!

Au sprijinit scara de perete, și unul dintre flăcăi s-a și căţărat pe ea – spre fereastra în arc, al cărei vitraliu spart fusese acoperit în ultimii zece ani de o pancartă cu inscripţia colorată „l ot înainte, spre zori!”. Cârpa ruptă a căzut, flăcăul și-a băgat capul ciufulit pe fereastră și în aceeași clipă s-a auzit un pocnet puternic, iar el, fluturând

ciudat din mâini, a zburat jos, aterizând pe spate.

— Te-ai înarmat, ticălosule! au urlat câteva glasuri. Cu aceeași armă o să-l împușcăm pe câinele ăsta! Da’ mai bine-i înfigem furca-n burtă, să se chinuie mai mult! Sau îl spânzurăm de picioare, să-i ciugulească ciorile ochii și ficaţii!

Băiatul împușcat a fost dus de-acolo, iar mulţimea, dându-l la o parte pe pastorul Händel, a început să bată cu pumnii în ușile bisericii.

— Deschide! A sosit timpul să dai socoteală! Pentru rechiziţia de grâne! Pentru fondurile familiale! Pentru taxe! Pentru colhozuri! Pentru atei și culaci! Deschideee!

— Ooo!... au gemut ulmii fierbinţi, întinzându-și crengile de foc către cer

Acoperindu-și urechile, dar nereușind să-și ia ochii de la învălmășeala de oameni luminaţi de facări, Bach s-a îndepărtat.

— L-am prins! s-a auzit de undeva, de pe o stradă lăturalnică. Restul au șters-o în stepă, dar ăsta n-a scăpat, drăguţul! Câţiva bărbaţi târau pe jos un om, ţinându-l de păr; acesta se zbătea slab, încercând să se elibereze. Am pus mâna pe activist!

— Aiii! a strigat mulţimea nerăbdătoare. Haideeeţi!

Cel prins a fost azvârlit lângă scara bisericii. Trupul i s-a rostogolit de câteva ori și s-a oprit, lovindu-se de treptele joase. Zeci de mâini s-au întins imediat spre el, dar n-au reușit să-l apuce: zeci de picioare – în pâslari, cizme sau saboţi de lemn au început să-l lovească, și el a început să se zvârcolească, să salte, să danseze pe pământ.

— Staţi! a strigat fierarul Benz, croindu-și drum prin mulţime și apropiindu-se de cel prins. Avem nevoie de el viu! Staţi!

— Ooo! au răspuns ca un ecou ulmii, presărând scântei mari prin piaţă.

Benz a ajuns la corpul căzut, l-a apucat de un picior și l-a tras în sus pe scară. Capul i se lovea de trepte și pentru o clipă s-a zărit faţa întoarsă a prizonierului: era comandantul de pionieri Dürer.

— Și sluga ta e tot la noi! a strigat Benz prin ușile închise. Dacă nu deschizi, îl ardem pe el în locul tău! mai bine-ai deschide!

— Deschide! a repetat mulţimea.

— Ia glăsuiește tu acuma! i s-a adresat Benz lui Dürer. Ţipă mai tare, să se audă din biserică!

Dar Dürer tăcea – fie îşi pierduse cunoștinţa, fie dădea dovadă de tărie de caracter.

— Asaaa! a răcnit mulţimea, dând din mână în mână o»

găleată grea, în care pleoscăia un lichid. Îl ajuuută!

Benz a luat găleata din mâinile întinse și a vărsat-o pe I» tirer. Mulţimea s-a dat înapoi: un miros înţepător s-a răspândit în piaţă: kerosen.

Dürer a scâncit subţirel, ca un copil. A încercat să se întoarcă și să se ridice pe vine, dar mâinile și picioarele rănite a lunecau pe pietrele ude, se îndoiau, nu-l ascultau: s-a ghemuit neputincios la intrarea în biserică, lovindu-se de trepte cu faţa, i u pieptul, cu umerii și privind cu groază la scânteile care zburau prin aer.

— Glăsuieşte! îi cerea mulţimea! Glăsuieşte!

Dürer a încercat să ţipe, dar din gât i-a ieșit doar un horcăit abia auzit. Chinuindu-se, a deschis gura și a strâns din dinţi, încordându-și atât de tare gâtul, că venele de pe el i s-au umflat, ca niște frânghii – în zadar: de pe buzele lui strâmbe n-a ieșit niciun sunet.

— În foooc! a urlat mulţimea. În foc cu Dürer!

— Ooo! au gemut ulmii cu anticipare, întinzându-și spre oameni crengile înflăcărate.

— Nu! a strigat cineva tare și pătrunzător din capătul opus al pieţei. Nu vă dăm voie!

Trei băieţi de vreo zece – doisprezece ani alergau spre biserică, cu feţele mai albe ca pânza din care le erau făcute cămășile, cu cravatele de la gât mai roșii ca focul. Pionierii s-au înfipt în mulţime, făcându-și loc prin ea, ca pâraiele printre rădăcinile copacilor. L-au înconjurat pe Dürer, care tremura, și l-au apărat cu mâinile lor subţirele.

— La o parteee! a răcnit mulţimea, fluturând zeci de

pumni, scuturând mânios din zeci de capete.

— Nu vi-l dăm! s-au auzit glasurile copiilor, înalte, limpezi. Daţi-vă voi la o parte! Dacă nu, o să ardeţi cu noi!

— Vă ridicaţi împotriva părinţilor? a strigat mulţimea, cu furcile și secerile în sus.

— Da!

— Ooo! s-a sufocat de indignare mulţimea și a năvălit în pridvor: nu se mai vedeau nici trupul chinuit, nici cămășile albe ale copiilor, nici cravatele roșii – o masă întunecată de oameni fremăta în pragul bisericii, bolborosind cuvinte abia înţelese.

Gemetele și urletele au crescut, unindu-se într-un singur cor cu vuietul ulmilor, până când în piaţă a bubuit ceva. O explozie? O împușcătură? Nu – se deschiseseră cu zgomot ușile bisericii. Mulţimea a încremenit, secerile și pumnii ridicaţi au încremenit în aer, s-au auzit ţipete și plânsete. Toţi ochii erau aţintiţi spre intrarea neagră, în care din fum și praf răsărea treptat o siluetă luminoasă.

— Iată-mă, a spus liniștit Hoffmann. Luaţi-mă.

Îşi ţinea hainele mototolite într-o mână și ghetele în cealaltă. Ieșind în pridvor, și-a azvârlit pe jos mai întâi pantalonii și cămașa, apoi încălţările. Mulţimea s-a retras din faţa lor, ca din faţa zdrenţelor unui lepros. Hoffmann a rămas singur în pridvor – gol.

Stătea acolo, calm și obosit, privind mulţimea de la înălţimea a trei trepte de piatră – luminat de lumina cenușie a zilei amestecată cu strălucirea focului. Goliciunea dezvăluia ceea ce înainte, acoperit de haine, numai se ghicea: trupul lui Hoffmann era croit după alte tipare decât organismele omenești obișnuite. Membrele erau absurde: mâinile îi atârnau până la genunchi, dreapta mai lungă decât stânga; picioarele strâmbe semănau cu niște labe de animal. Oasele și mușchii făceau noduri bizare sub piele, umflându-se și formând gropi în cele mai neașteptate locuri. Sfârcurile îi stăteau strâmb: unul la baza gâtului, celălalt aproape la subraţ. Buricul mare se iţea într-o parte. Testiculele acoperite cu un păr des îi atârnau jos, ca la un animal bătrân.

— Am lăsat revolverul în amvon, a rostit el. E încărcat, aveţi grijă să nu vă răniţi.

Și a făcut un pas înainte. Mulţimea s-a retras.

Hoffmann a coborât treptele și s-a dus în piaţă printre oamenii daţi în lături. Pășea aranjându-și de fiecare dată fără grabă labele picioarelor strâmbe. Spinarea încovoiată îi sălta, oasele îi tremurau, mușchii i se umflau, de parcă ar fi îndepli276

nito sarcină grea – mulţimea cu zeci de ochi privea fascinată jocul lor și tăcea.

Hoffmann pleca din Gnadental – spre stepă.

Aproape ajunsese la marginea pieţei, când cineva n-a vrut's. i se dea la o parte – a rămas în drum. O femeie mare, trupeșă – I mmy Pepenoasa. Aștepta, expunându-și pieptul puternic.

Aproape izbindu-se de trupul moale de femeie, Hoffmann s-a oprit. A stat câteva clipe, studiind obstacolul. A privit-o pe Emmy în faţă – ea se uita la el batjocoritor, fără să clipească. A vrut s-o ocolească, dar mulţimea se trezise din buimăceală: „i strâns rândurile, la dreapta și la stânga femeii. Nu se hotărau să-l atingă pe Hoffmann, dar stăteau cu bărbiile întinse înainte cu încăpăţânare și strângând în mâini secerile și furcile.

Emmy Pepenoasa a rânjit și a făcut un pas înainte – l-a atins pe Hoffmann numai cu vârfurile sânilor. Acesta a lăsat ochii în jos, s-a întors și a pornit încet în direcţia opusă.

Mulţimea l-a urmat.

Mergeau în tăcere, umăr la umăr, fără să grăbească ori să încetinească pasul, fără să observe trupurile de sub picioarele lor – al lui Dürer și ale copiilor – care rămăseseră zăcând nemișcate la pământ. Mergeau, parcă pieptănând piaţa cu o ţesală – mânându-și în plasă unica pradă. Și nu era clar dacă Hoffmann îi trăgea după el sau ei îl mânau pe el – în jos pe stradă, spre Volga.

Bach s-a sprijinit de ghizdul fântânii, lăsând procesiunea să treacă. Privea și nu știa dacă să rămână în

piaţă, lângă copii, sau să alerge după mulţime, să încerce să-l salveze pe nefericit. Tropotul de pași ai mulţimii miriapode se îndepărta. Ulmii cuprinși de dogoare trosneau.

Îi venea să ţipe, tare și pătrunzător, ca să acopere acest trosnet neîncetat – să-i trezească pe pionieri din somnul de moarte, să trezească mulţimea fermecată. Mugind, a apucat un băţ ars și a bătut cu el în găleata fântânii, ca într-un clopot. Dar loviturile lemnului în tablă erau surde – abia auzite în vuietul focului. Bach a azvârlit găleata și s-a îndreptat spre râu.

Mulţimea – la fel de tăcută, severă – era deja pe nisip, chiar pe marginea apei, înșirată de-a lungul râului. Bach s-a străduit să zărească ceva dincolo de zidul opac de spinări și cefe; s-a vârât într-o crăpătură îngustă dintre niște umeri, și-a făcut loc, strecurându-se printre ei, și curând a fost împins înainte: s-a trezit în primul rând, în apă până la glezne. Și a văzut.

Hoffmann a intrat în Volga. Pășea cu greutate, parcă afundându-se nu în apă, ci într-o smoală vâscoasă. Înainte de a face următorul pas, și-a întors spre mal faţa frumoasă, distorsionată acum de amărăciune și disperare – ca răspuns, mulţimea a fluturat abia vizibil furcile și secerile pe care le strângea în mâini. Apa ascundea deja genunchii strâmbi ai lui Hoffmann, apoi și șoldurile. Îi urca pe spinare…

Mugind, Bach s-a repezit înainte – ca să-l oprească pe Hoffmann, să-l salveze! Dar niște mâini l-au înșfăcat pe dată de guler și de păr. S-a zbătut, încercând să se elibereze – în zadar. Degetele tari, indiferente l-au ţinut până când Hoffmann s-a afundat până la piept, până la gât, până când, aruncând o ultimă privire în jur, a intrat cu totul în Volga. Capul lui a dispărut în valuri repede și fără urmă, nelăsând pe suprafaţa apei nici cercuri, nici bule de aer.

Mulţimea a rămas îndelung acolo, cercetând râul cu privirea – Hoffmann nu se mai vedea. Într-un târziu, degetele care-l ţineau pe Bach și-au slăbit strânsoarea – el

a căzut în apă și a rămas șezând acolo, acoperit de zdrenţe de spumă galbenă și valuri, scâncind încetișor de durere.

De ce se urcase Hoffmann pe *Kirche7.* Voise doar să scape faţa locului de crucea dăunătoare din punct de vedere ideologic? Sau încă se gândea să transforme biserica în casă de copii: să arunce afară prăfuitele odoare bisericești, să bage încălzire, să amenajeze dormitoare și săli pentru lecţii? Oricum ar fi fost, această dorinţă fusese pentru el ultima – și neîmplinită.

Cât a stat pe mal, Bach n-ar fi putut spune. Și nici pentru cine plângea – pentru aschimodia de Hoffmann sau pentru copiii morţi – n-ar fi putut spune. Poate că plângea pentru toţi gnadentalienii. Pentru cei care părăsiseră colonia. Pentru cei

(arc rămăseseră. Pentru pământul devenit sterp. Pentru ulmii. uși. Pentru fericitul *An al Recoltei Nemaivăzute,* care pierise pe veci în Volga, ca și ultimul elev al lui Bach.

Pe mal nu mai era nimeni de mult, doar pe nisipul cenușiu se mai zăreau, întunecate, urmele cizmelor și pâslarilor fără număr. Bach s-a ridicat în picioare și s-a târât spre debarcader. A tropăit pe aceleași scânduri neregulate până la luntre. Și-a proptit vâsla de mai și, străduindu-se să nu privească spre colonie și spre fumul care plutea deasupra ei, s-a îndreptat spre malul drept – spre casă.

Știa că n-o să mai vină în Gnadental. Că n-o să mai inventeze povești.

Că n-o s-o lase pe Anntche printre oameni. Niciodată.

19

1 oară noaptea următoare Bach a petrecut-o șezând, ţiuind-o în braţe pe Anntche, adormită. Umerii i-au înţepenit curând din cauza greutăţii, dar nu putea să desprindă copila de el și s-o pună pe pat. Se gândea întruna la un singur lucru: o fi fost pe lume un loc în care bătrânul lup sur Bach să-și poată duce în dinţi fetiţa și s-o ascundă de mulţimea furioasă a Gnadentalului? O fi fost pe lume un astfel de loc? O fi fost?... Când a auzit dincolo de

ferestre gâgâitul stolurilor de gâște sălbatice a înţeles că se făcuse dimineaţă. Și tot atunci a înţeles: da, există un astfel de loc. Ţara pe care n-o mai putea numi patrie, dar nici străină n-o putea numi – Reichul

Mulţi părăsiseră Gnadentalul cu aceeași speranţă – și mulţi se întorseseră cu mâinile goale. Dar erau, erau și dintr-aceia care reușiseră să treacă cumva graniţa, să se strecoare ca o umbră printre lumi și să ajungă în Reich, să se târască într-un colţișor, să se ascundă într-un bârlog. Trăiesc undeva acolo, pe malurile Rinului sau Oderului, ale Elbei sau Weserului – și morarul Wagner, și soţii Planck, cei cu mulţi copii, și alde Schmidt cei zgârciţi. Undeva acolo se stabilise și Udo Grimm, împreună cu bătrâna Tilda, dacă n-o alungase cumva dinaintea ochilor săi pentru fuga tinerei Klara. Și n-o să se găsească un locșor pentru modestul Bach, cu micuţa Anntche? A ieșit în livadă – merii abia se zăreau în aerul dens al dimineţii. A mers încet printre ei, mângâindu-i și luându-și rămas-bun de la fiecare. Erau aspri și uzi sub palmele lui – trunchiurile erau acoperite de o umezeală rece. Un singur lucru le-a cerut pomilor: să aibă grijă de Klara. La ea s-a dus abia când pe cerul gri s-au ivit sorii palizi de noiembrie. A stat lângă piatra de mormânt cu capul plecat, ascultând ciripitul rar al păsărilor din înalturi: amăgite de toamna caldă, anul acesta gâștele întârziau. A atins piatra cu degetele: iartă-mă, Klara, că o duc pe Anntche a noastră în lumea *mare.* Se pare că altă cale nu mai este.

A început să se grăbească cu pregătirile. Mai întâi – să strângă prin curte: să pună lemnele căzute la loc în stivă; să pună buturuga pentru tăiatul lemnelor în magazie, și tot acolo să ducă uneltele din curte, măsuţa din bucătăria de vară; să ia cele câteva rufe care fluturau pe frânghie, să facă frânghia ghem și s-o ascundă în vestibul; să golească butoaiele cu apă de ploaie, vărsând cu găleata apa sub meri; să scoată toate troacele de sub copertine – lăzi, roabe, cutii, sănii – și să le ducă în hambar. Să închidă ţarcul de vite, ţarcul de păsări, gheţăria. Să încuie cu lacătul magazia, grajdul, coteţul…

Lucra repede și iară zgomot. Obiectele i se supuneau: i se așezau cuminţi în mâini, nu cădeau pe jos, nu scoteau sunete. Numai când a pus mere din coșul înalt de trestie, care-i ajungea până la brâu, în bocceaua pentru drum, coșul s-a răsturnat deodată cu un scârţâit prelung, împrăștiind fructele mari, amestecate cu fân, pe podeaua de pământ a hambarului. Bach a clătinat din cap dezamăgit: merele lovite o să se înnegrească în scut timp, n-o să reziste până la iarnă. Dar n-avea de ce să se amărască: și toate coșurile astea, pline până sus cu mere roz, verzi și albe, și plasele cu pești uscaţi atârnate sub tavan, și nenumăratele săculeţe cu ierburi adunate peste vară, toate acestea aveau să rămână la fermă, ale nimănui, nu aveau să mai hrănească ori să mai lecuiască pe nimeni. Bach a pus fructele împrăștiate înapoi în coș și le-a acoperit cu grijă cu fân. A încuiat şi hambarul cu lacătul.

Terminând cu gospodăria, s-a întors în casă. A întins pe masă un cearșaf mare, mai gros, și a pus pe el lucrurile lui și ale lui Anntche: haine, încălţăminte, câteva străchini și linguri de lemn. L-a legat cu un nod mare. Asta era tot ce avea să ia cu el în noua viaţă. A vrut să pună în boccea și volumașul de Goethe, dar legătura era deja grea și fără el.

Bani pentru drum nu avea; îi era greu să-și închipuie de ce suină ar fi fost nevoie și, de altfel, și banii care erau acum în uz. De aceea a hotărât să ia cu el câteva dantele din proviziile I i Idei ca să le vândă la nevoie. A scotocit îndelung în cufere, <. uitând gulerele și milieurile cel mai iscusit împletite. Iar când și-a ridicat ochii din fundul cuferelor, a văzut-o în prag pe Anntche, somnoroasă.

Pregătește-te, i-a spus el în gând, mergem la Moscova să ne iacem rost de pașapoarte germane.

După scurt timp au ieșit din casă: Bach, palid de hotărâre, într-un cojoc din piele de oaie Romanov și cu un fes kârgâz de fetru, având pe un umăr o desagă cu provizii, iar pe celălalt bocceaua grea cu lucruri, și Anntche, rumenă de somn, înfășurată într-un șal de lână peste scurteica vătuită, cusută dintr-o pătură veche.

Încuind ușa, Bach s-a urcat pe o găleată întoarsă cu fundul în sus, a căutat pe pipăite o crăpătură între bârne care nu se vedea de jos și a pus acolo legătura grea de chei. Găleata a ascuns-o după cerdac. A privit pentru ultima oară spre casă (aceasta se încrunta cu ferestrele bătute în scânduri, zburlindu-și paiele), spre curtea pustie, spre livadă (pe unul dintre pomi a zărit un măr – mic, galben-verzui, legănându-se singuratic pe o creangă). A luat-o de mână pe Anntche și s-a îndreptat cu pas grăbit spre Volga.

Anntche nu era mai puţin emoţionată decât Bach –, dar de bucurie, de parcă ar fi anticipat ceva plăcut și vesel. Îşi mișca repede picioarele, străduindu-se să se ţină după pașii lui largi, și gâfâia în ritmul lor. Ochii ei priveau cu sete numai înainte, în jurul frunţii îi fluturau șuviţe scăpate de sub șal. Dacă ar fi putut, ar fi alergat probabil în faţa lui, chiuind de încântare și sorbind aerul cu gura deschisă.

Urcându-se în barcă, a dat să se ducă glonţ la prora și să-și lase mâinile peste margini, ca de obicei, ca să prindă cu degetele spuma învolburată, dar Bach a oprit-o cu un scurt mârâit poruncitor: stai liniștită. A aruncat bocceaua cu lucruri pe fundul bărcii și i-a arătat din ochi: ţine-o. Anntche a înţeles, s-a așezat pe banchetă și și-a pus ascultătoare palmele peste legătură. Bach a sărit în luntre, a proptit vâsla de piatră, și malul s-a legănat și a început să se îndepărteze.

Ar fi vrut să cuprindă cu o privire de rămas-bun stânca, poteca ce șerpuia pe ea, marginea neregulată a râpei pe fondul cerului cenușiu, dar nu i-a fost dat: pe Volga erau valuri mari, aprige – barca se legăna necruţător, ba ridicându-se și ameninţând să-și arunce și încărcătura, și pasagerii în apă, ba coborând brusc și împroșcând cu stropi. Fiecare astfel de zbor o făcea pe Anntche să inspire emoţionată, fiecare coborâre, să expire entuziasmată. Așa au mers pe valuri: inspirat-expirat... inspirat-expirat...

Bach spinteca apa grea de toamnă cu vâslele și se uita spre malul drept – aștepta ca munţii ce se înălţau pe

ţărm să se potolească, să devină mai scunzi, și apoi să se confunde complet cu pământul: atunci aveau să se arate și casele orașului rusesc Saratov. Nu fusese niciodată în acest oraș, dar îşi amintea cât de des îl condusese acolo posacul Kaisar pe stăpânul lui – aşadar, drumul nu putea fi atât de greu. Încerca să nu se îndepărteze de mal, dar după o oră de mers barca era aproape de șenal: curentul era mai puternic decât mâinile lui. Bine că Volga era pustie în ziua aceea: navigaţia fusese oprită încă din octombrie.

Deodată, prin plesnetul valurilor și șuieratul vântului, a răzbătut de undeva un vuiet puternic – de undeva de deasupra: două semnale lungi și unul scurt. Bach s-a întors speriat: un vapor mare, larg îşi mișca înainte botul bont, avansând hotărât pe râu, gata-gata să strivească sub el mica luntre. De unde apăruse? A dat mai repede din vâsle, aproape scoţându-le din inele: cu stânga a început să dea înapoi, cu dreapta lovea apa, îndreptând barca spre mal – împotriva curentului, împotriva vântului puternic. Luntrea sălta, gonea pe valuri. Anntche a sărit de pe banchetă pe fundul bărcii, peste bocceaua udă, s-a prins cu mânuţele de margine, fără să-și desprindă ochii vrăjiţi de monstrul mișcător. Și din nou zgomotul le-a lovit urechile – două sunete scurte, unul lung. Vaporul era aproape, tot mai aproape. Chiar lângă ei. Părea că îl poate atinge cu vâsla: burta bombată, acoperită cu vopsea neagră tremura, scăldată în bu<. Îţi mari de spumă; tremurau și cercurile roșii atârnate de margini – colacii de salvare. Un matroz s-a aplecat de pe puntea de sus și, fluturându-și puternic mâna întinsă, i-a răcnit lui Bach, care încremenise în barcă:

— Unde te duci, tâmpitule, în troaca asta? Matrozul avea faţa roșie, de vânt sau poate de mânie: Și-ai mai luat și copilul cu tine, idiotule!

Vaporul a trecut pe alături, iar luntrea s-a mai legănat multă vreme pe valurile ridicate de el. Bach a lăsat vâslele din mâini, a oftat convulsiv, și-a șters faţa și ceafa ude de spaimă. A ridicat privirea spre Anntche: aceasta privea în urma vasului care se îndepărta, cu gura deschisă

mut, parcă încercând să repete cuvintele abia rostite de matroz. În cele din urmă s-a întors spre Bach și a șuierat uluită: de două ori scurt, o dată lung…

Barca au ascuns-o în stufăriș, la intrarea în Saratov: au tras-o împreună pe mal, au pus-o într-o adâncitură printre niște trestii bătrâne și au acoperit-o cu crengi. Apoi au pornit pe cărăruia de pe mal, care ducea, pesemne, spre oraș.

Bach o ţinea de mână pe Anntche – atât de strâns, că din când în când ea scâncea de durere, dar nu-și trăgea palma: tot ce vedea în jur o copleșea cu totul, și părea că uitase și de Bach, care mergea alături, și de ea însăși. Fiecare cotitură a cărăruii promitea și dăruia ceva nemaivăzut, nemaiauzit. O femeie coboară la râu: are capul înfășurat într-un șal maro (ca al lui Anntche), o scurteică legată în talie cu sfoară (ca a lui Bach), în mână ţine un ham, iar în ham, un animal puternic, care-și scutură coama, lovește leneș din copită, apoi îşi smucește capul, dezvelindu-și dinţii mari, și scoate un ţipăt prelung, ascuţit, sălbatic… Pe o movilă se află o izbă (așa cum stă și casa lui Anntche și Bach de la fermă), în spatele ei sunt alte izbe; lângă una dintre ele e un stâlp înalt, iar de la stâlp la casă este întinsă o frânghie neagră; sub ea se tot agită un bărbat, împungând în sus cu un băţ; deodată, din frânghie sar scântei albe și flăcări, pârâie… Niște oameni stau adunaţi în jurul unei mașinării de fier cu roţi și se ceartă, fluturând din mâini; mașinăria geme cu glas scăzut și tremură…

Cele văzute pentru prima dată i se întipăreau în minte ca un șir de fotografii colorate, uimitor de clare. Cele auzite pentru prima dată se gravau în amintiri așa cum se gravează discurile de gramofon în șelac. Lumea – imensă, incredibilă – nu-i încăpea în ochi și în urechi, o orbea și o asurzea. O umplea pe Anntche, ameninţând să-i spargă în bucăţi inimioara tulburată și căpșorul înflăcărat de abundenţa de impresii. Cu ea nu te puteai lupta, puteai doar să i te supui – și să te topești în ea fără urmă. Și Anntche s-a topit: îşi acoperea din când în când pleoapele,

își ţinea respiraţia și plutea supusă, condusă de Bach, simţindu-se limpede parte din sunete și imagini: pleoscăitul roţilor de vapor pe râu, înjurăturile marinarilor, nechezatul cailor, pârâitul electricităţii, zbârnâitul batozelor; nu avea de unde să știe toate aceste cuvinte și denumiri – dar parcă despre cuvinte era vorba! Lumea era uimitoare și fără ele. Suspinând adânc, își deschidea iar pleoapele.

Bach i-a observat emoţia: obrajii ei emanau obișnuita rumeneală, ochii îi străluceau febril, iar buzele îi tremurau întruna; din când în când privirea i se înceţoșa, faţa îi încremenea, și cădea parcă într-un somn scurt, continuând să-și miște conștiincioasă picioarele. Ar fi vrut s-o ia în braţe, ca s-o liniștească puţin, dar ea a protestat, s-a zbătut, s-a smuls. Așa că au mers mai departe – fiecare pe picioarele lui.

S-au zărit câteva dealuri, acoperite cu numeroase case de lemn; au trecut printre garduri din scânduri, pâraie cu podeţuri din bârne și bisericuţe minuscule; au ajuns, în sfârșit, la marginea orașului de piatră.

Străzile pavate cu pietre mari cenușii erau partea cea mai sonoră a peisajului: tot ce intra în contact cu ele începea deodată să bocăne, să răsune, să zornăie, fie că erau roţi de căruţă, copite de cal sau ţintele cu care erau fixate pingelele trecătorilor. Zumzetul și zdrăngănitul orașului erau sporite de glasuri omenești puternice („Lucruri vechi cumpăăăr! Haine – cuiele – străchiiiini!” – „Știrile de dimineaţă în Saratov!” – „Pitt» ști! Piroști cu măruntaieee!”).

Bach a scos o sfoară din boccea, un capăt l-a înfășurat zdravăn pe sub braţele lui Anntche, iar celălalt și l-a legat de brâu; ca nu s-a împotrivit, poate că nici n-a observat aceste pregătiri. Dacă Bach ar fi dispărut acum, probabil că nici asta n-ar fi băgat de seamă. În ochii ei scânteiau reflexii de sticlă și oţel, cupru și alamă. Absorbea această strălucire metalică și scăpărare de culori, absorbea mirosurile străzii – sudoare de cal și de om, piatră udă și praf, fier și ulei, tutun ieftin, vodcă, mâncare.

Și sunete:

— Zzz… bâzâiau claxoanele tramvaielor.

— Uuu… cântau burlanele tremurându-și când și când tabla în vânt.

Strada pe care trebuiau să meargă Bach și Anntche spre gară se așternea largă și puternică – parcă nici nu era stradă, ci un afluent al Volgăi. Malurile ei abrupte erau casele – albe, galbene, roz, cu un etaj sau două; pe fundul pavat cu piatră goneau șuvoaie nesfârșite de oameni. Printre ei, ca niște pești mecanici, se strecurau tramvaie şi automobile; încet, ca nişte raci, se târau căruţe și trăsuri; copacii legănându-se golași în toamnă erau algele; stâlpii de electricitate și felinarele se înălţau ca niște tulpini de plante. Cu cât înaintau Bach și Anntche, cu atât în jurul lor erau mai puţini copaci și pământ și mai multă piatră, fier și beton.

— Aaa, gemea undeva o sirenă de fabrică.

— Ffff… sfârâia asfaltul fierbinte, întinzându-se sub roti de fier și așternându-se pe pavaj.

Sute de chipuri omenești – orbite de soare, cenușii din cauza funinginii care sărea din asfalt – goneau prin oraș ca un repeziș, se învârtejeau prin farmacii și brutării, năvăleau în tramvaie şi autobuze, se revărsau din ele.

După ce scuipau o mulţime de oameni și înghiţeau o alta, autobuzele fornăiau vesel, clămpăneau din ușile de fier și îşi învârteau roţile – porneau încotrova, lăsând pe asfaltul scânteietor dâre grase de anvelope. Acestora li se suprapuneau altele, de automobil și bicicletă. Iar alături, pe trotuare, grăbeau urme fără număr ale tălpilor de cauciuc. Nici copitele cailor, nici roţile de lemn ale căruţelor, nici picioarele goale ale celor fără adăpost nu lăsau urme pe asfalt – doar cauciucul și fierul.

— Sss… foșneau șinele.

— Hrrr… hârâiau roţile bicicletelor.

Anntche asculta cu sete toate aceste trosnete și șoapte, zdrăngăneli și bătăi, suspine și foșnete; ar fi vrut să atingă corpurile de bronz ale felinarelor stradale, piatra aspră a caselor, laturile lăcuite, alunecoase ale mașinilor

care stăteau pe marginea străzii, capacele de canal dantelate, fiecare piatră de pavaj de sub picioarele ei, dar sfoara înfășurată în jurul trupului o trăgea mai departe, înainte.

De atâta zarvă, capul lui Bach a început și el să zornăie și să se învârtească. Tare ar fi vrut s-o ia pe Anntche în braţe și să alerge prin mulţimea care se scurgea pe trotuare, printre convoaiele de birje sprintene și căruţe deloc grăbite, cât mai repede, spre gară. Se uita îngrijorat la fetiţă: cu gura deschisă, parcă gata să ţipe, cercetând cu ochi emoţionaţi oameni, câini, cai, vitrine, indicatoare, afișe fluturând în vânt, steaguri roșii ondulate și un aeroplan ce zbura pe cer… Nu, a înţeles Bach, n-avea să poată s-o ia în braţe.

În talciocul de lângă gară zgomotul era însă și mai mare. Vânzători și cumpărători ţipau întruna, ofereau, lăudau, se certau, goneau încolo și-ncoace, îşi frecau spinările și mânecile unii de alţii. Mărfurile – comestibile, vechi, șubrede, noi, aurii, rupte, reparate, furate, răscumpărate, schimbate – erau aruncate pe jos, zăceau pe tarabe sau lăzi, se iţeau din coșuri sau saci, din palme desfăcute sau buzunare, fremătau în aer și pluteau deasupra mulţimii, ridicate de mâinile puternice ale negustorilor atât de iscusiţi.

Aproape asurzit de zarva glasurilor, Bach s-a strecurat printre un bătrân uscăţiv în cojoc din blană de câine (care prăjea un șașlâc pe un grătar vechi și ruginit: grăsimea picura pe cărbuni de pe frigările înnegrite de funingine, sfârâind puternic și scoţând un fum înţepător) și o femeie masivă, cu faţa u sa de soare, care stătea lângă un munte de pepeni, arătându-și genunchii ascuţiţi mulţimii și părând să cânte monoton ceva în tătară sau să se roage. A scos din sân creaţiile din dantelă ale I i Idei și le-a întins stângaci în faţă – spre masa de capete miș-I.uoare, chipuri curioase și mâini rapide ce foia în jurul lui. La picioarele lui s-a ivit Anntche, legată de mijloc: ședea pe un balot de fân, agăţată de pantalonii lui Bach și continuând să urmărească cu privirea mulţimea agitată și

să miște continuu din buze. A stat acolo îndelung, tremurând – îl încălzea doar e orpul fetiţei lipite de genunchii lui. N-a vândut nimic.

Spre seară, când mulţimea a ostenit și s-a împrăștiat, iar zarva din piaţa de lângă gară a scăzut, au început să se audă vocile locomotivelor: de undeva de departe, de dincolo de clădirea lungă a gării, împodobită cu stucatură, se auzeau la răstimpuri șuiere prelungi. De fiecare dată când le auzea, Anntche își dădea capul pe spate și își ţuguia buzele – șuiera încet ca răspuns: de două ori scurt, o dată lung.

Bătrânul care făcea șașlâc scosese deja cărbunii răciţi de pe grătar, îl pusese în spinare și plecase din talcioc. Vânzătoarea de pepeni a adus nu se știe de unde o căruţă mare, a încărcat în ea marfa rămasă și a dispărut și ea. Cumpărători și curioși erau din ce în ce mai puţini. În locul lor se iţeau printre tarabele goale siluete de bărbaţi în haine ponosite, cu priviri furișe, de lup, și cete de flăcăi sprinteni, îmbrăcaţi în zdrenţe. Unul dintre aceștia, alergând pe lângă Bach, a dat cu ochii de Anntche – s-a oprit din fugă și a zâmbit larg, cu răutate (printre dinţii lui rari ceva scânteia auriu): „Vă zicem *bonjour, mademoiselle* ” Ea a întins spre el mâna roșie de frig și a gângurit ca răspuns. Haimanaua a hohotit batjocoritor, făcând să-i tremure ţigara lipită de buza de jos. Bach a băgat milieurile nevândute în buzunar, a apucat-o strâns pe Anntche de mâna încă întinsă și a dus-o de acolo, pornind în căutarea caselor de bilete. Și dacă biletele le-ar fi vândut o femeie cu suflet bun, căreia îi plăcea dantela? i-a venit în minte.

Dincolo de ușile grele ale gării era un aer cald și acru – sub tavanul înalt, împodobit cu scheletele candelabrelor neaprinse, forfoteau în semiîntuneric sute de oameni: se frecau de pereţi, stăteau pe baloturi și geamantane ori întinși pe jos. Bach și Anntche au străbătut sala, pășind peste desagi și boccele străine, cobiliţe cu baloturi legate la capete, lăzi cu castraveţi, grămezi de pepeni galbeni mici, coșuri cu păsări guralive, mâini și picioare de oameni

care dormeau. Bach mergea grăbit – cu gâtul întins, căutând cu privirea ghișeul casei de bilete. Anntche însă, dimpotrivă, abia îşi ţâra picioarele, încăpăţânându-se ba să atingă cu degetele un ţăran în caftan ponosit care sforăia sonor, ba să se așeze lângă o cutie de carton cu pereţii rupţi: înăuntru se tot foia și mieuna ceva. Bach o trăgea nerăbdător după el – Anntche îşi rotea capul, uitându-se în jur, se împiedica și de câteva ori a fost chiar gata să cadă; scâncea întruna, încetișor, nemaiavând putere să facă faţă abundenţei de impresii copleșitoare, dar acest scâncet liniștit se îneca în vuietul de glasuri care se revărsa în jur.

La casă nu era coadă mare, și curând Bach a atins cu pieptul tejgheaua de lemn masiv și a privit cu speranţă prin ferestruica pe jumătate acoperită cu un geam cam murdar. Privind chipul puhav de femeie de partea cealaltă, decorat în mijloc cu o pată purpurie, iar deasupra cu o beretă turtită de uniformă, a băgat pe sub geam pumnul transpirat de emoţie cu milieurile strânse în el. Chipul a tremurat uimit – și imediat bereta a tremurat mărunt, iar pata purpurie a început să se miște:

— Ce faci, cetăţene? încerci să mă mituiești? ia-le imediat înapoi! Aici nu-i piaţă de pepeni! Aici e o instituţie de stat! Vrei să chem miliţia?!

Îndesându-și în sân milieurile șifonate și trăgând-o după el pe Anntche, care se speriase, Bach a plecat repede – după o coloană, după colţ, cât mai departe de casiera care continua să vocifereze și privirile curioase care-l urmăreau. I s-a părut că scăpase un milieu, dar se temea să se întoarcă – într-un colţ îndepărtat al sălii remarcase o siluetă înaltă în tunică albastră și chipiu cu dungă zmeurie. Și-a croit drum mai departe, tot mai departe: pe lângă ferestrele înalte, semicirculare, dincolo de care deja se lăsa întunericul serii, albăstrui, pe lângă băncile I ieșite de călători, pe lângă relegi, mese de bufet, hamali, măr-I un – undeva unde nimeni să nu audă scandalul iscat.

În cele din urmă a zărit un colţișor liber lângă pervaz, chiar în colţ; s-a strecurat acolo, și-a aruncat bocceaua de pe umăr, a așezat-o pe ea pe Anntche și a

dezlegat sfoara care îi unea. El s-a așezat alături, întinzându-și picioarele pentru prima dată în ziua aceea. L-a năpădit oboseala, acoperindu-l ca o plapumă. A hotărât să înnopteze acolo, iar a doua zi dimineaţa să încerce să se urce iară bilet în trenul de Moscova – poate măcar conductoarea de vagon să se dovedească o femeie cu suflet bun, căreia îi place dantela?

Ceva îl împungea în stomac – firește, îi era foame: nu mai mâncaseră de dimineaţă. A desfăcut desaga și a scos două mere: unul mai mic, bătut, pentru el, unul mai mare și mai rumen pentru Anntche. Și abia acum a observat cât de ciudat devenise chipul ei în ultimele minute.

Deja palid de emoţie, acum era de-a dreptul alb ca hârtia. Pe faţa lipsită de culoare nu se mai vedeau nici obrajii, nici buzele, nici nasul (parcă ar fi fost mâzgălite cu cretă), numai ochii larg deschiși scânteiau emoţionaţi – Anntche ședea nemișcată, cu pumnișorii strânși la gât, privirea îi rătăcea pe oameni și obiecte, neputând să se oprească, genele și pleoapele îi tremurau, gura i se întredeschidea într-o crăpătură întunecată, apoi se închidea la loc. Bach a atins cu vârful degetului acest chip palid, distorsionat de tensiune. Anntche s-a uitat la el fără să-l vadă, și-a mijit ochii, și-a strâns buzele de parcă ar fi fost iar gata să plângă – și deodată le-a deschis larg, strigând cu voce joasă:

— A!…

Femeile și-au făcut cruce, icnind înspăimântate. Pe banca de alături, un copil a scâncit speriat. Zeci de chipuri – mirate, îngrijorate, nemulţumite că fuseseră trezite din somn – s-au întors spre Bach. El a sărit în picioare, a lipit-o pe fetiţa care ţipa de burta lui, a luat-o în braţe, dar era cu neputinţă să oprească acel strigăt: Anntche a urlat cu osârdie, din toate puterile, scoţând din ea toate emoţiile unei zile nebunești, cât a avut aer în piept. A inspirat adânc, și din nou:

— Aa!…

Bach s-a ghemuit în colţul strâmt, încercând s-o legene pe copilă – scăpând merele, împiedicându-se de

bocceaua de sub picioarele lui, întâlnind peste tot priviri străine, bănuitoare. În cele din urmă şi-a pus cum-necum bocceaua pe umăr şi desaga pe după gât, a luat-o în braţe pe Anntche, care urla necontenit, şi s-a repezit către uşa cea mai apropiată.

Deja înainta spre el o siluetă înaltă – aceeaşi în tunică albastră şi chipiu cu bandă zmeurie, dar Bach şi-a mişcat picioarele mai repede, a ajuns primul la ieşire, a ţâşnit afară – şi a fugit mâncând pământul, fără să se uite în jur. Nu auzea dacă e urmărit – capul lui Anntche se odihnea pe umărul lui, astfel că la urechi nu-i ajungea decât acelaşi sunet asurzitor:

— Aaa!…

Mai întâi încălţările lui au tropăit pe asfalt, apoi au dat peste nişte trepte de piatră, sărind pe un pământ moale, amestecat cu pietriş. De câteva ori s-a uitat în urmă – oare vine cineva după el? –, dar n-a putut zări pe nimeni în întunericul din jur. S-a împiedicat de ceva tare, lung – a fost cât pe ce să se prăbuşească la pământ, cu faţa în jos, dar a reuşit cumva să ocolească obstacolul, ţinându-şi echilibrul – şi curând a descoperit că aleargă pe calea ferată.

A alergat îndelung – pe traverse fără număr şi pe şine fără sfârşit, care se unduiau miraculos, ba intersectându-se, ba despărţindu-se în şuviţe separate, ca părul ciufulit al unui uriaş de oţel. În spate simţea răsuflarea locomotivelor, zăngănitul trupurilor metalice ale trenurilor – a trebuit să se întoarcă şi să facă un salt, ca să nu-l ajungă.

Deodată s-a făcut linişte: Anntche a tăcut. Temându-se să nu tulbure această tăcere mult aşteptată, Bach a continuat să meargă: strângea fetiţa la piept şi păşea, păşea înainte, ascultându-i respiraţia întretăiată. După un timp, s-a transformat într-un sforăit uşor: Anntche adormise.

După stelele ce-l priveau de pe cer, Bach a înţeles că merge în direcţia corectă – spre nord. Volga era undeva nu departe, în dreapta – îi simţea acut prezenţa apropiată. Tot

acolo se găseau și sătucurile de margine, și desișul de trestii în adâncul e aruia stătea ascunsă luntrea. După ce a așteptat ca printre case să se zărească petele înceţoșate ale felinarelor stradale, Bach a ieșit de pe drum și s-a îndreptat spre mal. Nu, sufletul gingaș al lui Anntche nu era făcut pentru zgomotul orașelor nebune și al satelor pline de oameni, ci pentru o viaţă în solitudine. Nu degeaba o ferise el în toţi acești ani, nu degeaba păzise ferma de invazia lumii *mari.* Câtă dreptate se dovedise a fi avut! Acum conștiinţa îi era împăcată: încercase s-o scoată pe fetiţă în lume, dar această aventură riscantă fusese cât pe ce să se transforme într-o nenorocire. Așadar, soarta lor era să trăiască la fermă ca niște pustnici. Și nu era vina lui. Nu era. Nu era…

Bach mergea pe uliţele întunecate, abia-abia luminate, lăsând în urmă Saratovul adormit. Sub picioare îi foșneau pietre, deasupra capului îi suspina vântul. Din când în când cineva gemea în depărtare, stăruitor și subţire – poate vulpi din stepă, poate bufniţe. Nu simţea oboseala. Dimpotrivă, numai gândul că o duce cu fiecare clipă mai departe pe Anntche de necruţătoarea lume *mare* îl liniștea. Îi părea rău că drumul până acasă se numără în zeci de verste, că în stufăriș așteaptă barca ascunsă pe care nu putea nicicum s-o părăsească – altfel ar fi mers așa toată noaptea, cu Anntche în braţe, până la zidurile fermei lor.

20

Luntrea au găsit-o dimineaţa, când soarele rece s-a arătat, neprietenos, prin ceaţa deasă. Drumul înapoi s-a dovedit mai greu: peste noapte râul se acoperise de mici pojghiţe de gheaţă – ici transparente, colo mate, cu margini de zăpadă – și nu era deloc ușor să vâslești prin terciul de gheaţă împotriva curentului.

Anntche era neliniștită, de pe buzele ei ieșeau când și când sunete neclare –, dar era stăpânită nu de frică, ci de o continuă emoţie febrilă, pe care nu știa să şi-o potolească: se uita în toate părţile, parcă așteptându-se să vadă din nou în jurul ei mulţimea din ziua precedentă – mai mult,

dorindu-și asta. Lui Bach i se părea că ea continuă să audă în glasurile simple ale naturii zarva străzilor din Saratov, că într-un șir de copaci ea vede un roi de sute de oameni într-un talcioc gălăgios, în câmpurile ce se întindeau până la orizont, pieţe largi, în pescărușii care se roteau deasupra Volgăi, aeroplane argintii. Oare într-o singură zi petrecută în lumea *mare* ea apucase să cadă sub farmecele ei periculoase?

Bach a dus-o pe Anntche acasă, înţelegând tot mai puţin ce anume îi întunecase mintea în noaptea aceea când se gândise s-o târască pe fetiţă afară din fermă. Se liniștea: oricât de înrăiţi ar fi fost gnadentalienii, în ultimele zile trebuie să se fi calmat. Deseori consătenii îl zăreau pe Bach apropiindu-se de debarcader, mulţi vedeau că vine de pe malul opus, și totuși în ultimii ani nu apăruseră oaspeţi nepoftiţi la fermă. Fie că aceasta era ruptă de curgerea normală a vieţii, fie că era descântată de cineva, ea rămânea de neatins pentru străini: n-o ajunseseră nici războiul de demult, nici cei doi ani de foamete, nici schimbările petrecute în toată ţara. Poate că va rezista și acum?

Spre seară, când Bach și Anntche, obosiţi, au tras luntrea pe mal, au urcat panta și, trecând prin pădure, au ajuns la casa încuiată, totul aici era la fel ca în urmă cu câteva zile. La fel ca în urmă cu câţiva ani. La fel ca în urmă cu câteva decenii. La fel se zbăteau în vânt crengile înfrigurate ale merilor. La fel se înnegreau bârnele biciuite de ploi ale casei și ale hambarelor. La fel se înălţau de jur-împrejur ca un zid puternic bătrânii stejari. La fel venea din pădure miros de putregai umed și dinspre Volga, de apă îngheţată.

Doar câteva lemne, nu se știe de ce, nu stăteau ordonat în stivă și se rostogoliseră lângă perete. Și zăvorul de pe ușa hambarului era tras, iar ușa – neglijent lăsată deschisă. Din coș păreau să iasă urme de fum… Bach a făcut o mișcare precipitată, de avertizare – și Anntche, care era gata să pășească în i erdac, a încremenit temătoare. A apucat cu o mână bagajele, i u cealaltă pe

Anntche și a tras-o în hambar: stai aici! S-a uitat în jur după o furcă sau un topor. Coșul pe care-l răsturnase deunăzi era din nou pe jos. Și merele la fel – se rostogoliseră prin toate colţurile, se murdăriseră de pământ, rotunjimile lor erau atinse de negreală. Cu grijă, străduindu-se să nu facă zgomot, a luat o furcă și a dat ocol casei.

Obloanele erau, ca și înainte, bine închise. Dar geamul de la bucătărie, acoperit cu scânduri înnegrite acolo unde geamul se spărsese, era desfăcut: vreo două scânduri erau smulse, iar în gaură era înfundată o pernă. Părea că oaspeţii nepoftiţi nu reușiseră să găsească cheia de la lacăt și pătrunseseră în casă prin bucătărie, cum făcuseră cu ani în urmă nenorociţii care distruseseră viaţa lui și a Klarei. Pământul de sub fereastra bucătăriei era bătătorit, amestecat cu noroi, iar pe temelia de piatră erau urme negre.

Gnadentalieni? Aceștia nu s-ar fi strecurat pe fereastră – ar fi spart lacătul și gata. Atunci, cine?

Ar fi putut să se ascundă în hambar și să aștepte până când nou-veniţii s-ar fi arătat. Dar ziua era umedă, iar Anntche și Bach obosiţi și flămânzi. Să stea de pază – până la lăsarea nopţii? Până dimineaţa?

— Nu avea putere. Cercetând curtea cu un ochi atent, a urcat în cerdac, a luat cheia din ascunzătoare și a descuiat lacătul. Fără să lase furca din mâna dreaptă, a tras încetișor cu stânga ușa spre el și a pășit înăuntru.

Chiar și pe întunericul abia diluat de lumina palidă care răzbătea prin crăpăturile obloanelor, se observa o dezordine cumplită. Pe masă era plin de vase – castroane, cești, câteva străchini cu rămășiţe de mâncare. Rafturile de veselă, dimpot rivă, erau pustii – o mână cutezătoare aruncase totul pe podea, și acum ibrice de cafea, polonice, ceaune, mașini de tocat carnea, pisăloage, linguri de spumuit, tocătoare erau aruncate prin toată bucătăria. În sobă licăreau slab cărbuni aprinși. Alături era o grămadă de lemne, ziare mototolite cu opisurile corespondentului sătesc Hobach – pesemne hârtia fusese folosită pentru

aprinderea focului.

Bach a trecut în salon. În prag a fost gata să alunece pe ceva moale; s-a aplecat, l-a ridicat în lumină – era un cotor de măr. Erau multe astfel de cotoare aici – și proaspete, și deja ușor înnegrite. Iar pe laviţa lui, trasă mai aproape de sobă, era aranjat un culcuș (mai corect ar fi să-l numim cuib) – un munte de pături, șube, perne, șaluri și fuste, în adâncul căruia se ghicea un fel de groapă în care s-ar fi putut oploși un trup omenesc micuţ. Pe o latură a sobei erau niște mâzgălituri făcute de o mână nepricepută – cu cărbune pe plăcile galbene. S-a uitat mai bine: nu erau litere, ci pur și simplu niște linii dezordonate, semănând mai degrabă cu valurile Volgăi într-o zi ploioasă.

Bach a împins grijuliu cu piciorul ușa spre camera cea mare a lui Grimm – era pustie. Covoarele fuseseră smulse de pe pereţi – și folosite la construirea cuibului; celelalte lucruri erau la locurile lor. Dar samovarul care stătuse ani lungi de unul singur pe pervaz arăta cumva ciudat. Bach s-a apropiat și a înţeles care era motivul: pe samovar era așezată căciula cu urechi a lui Grimm. Miţoasă, ea transforma burdihanul de aramă umflat într-un chip rumen și robinetul cu mânerul rupt într-un nas coroiat, iar ochii erau desenaţi cu același cărbune. Oaspeţii nepoftiţi se dovedeau a fi glumeţi.

Camerele Klarei și Tildei erau şi ele pustii, ca și cămăruţa din pod, și cea din beci, și gheţăria, și grajdul, și coteţul păsărilor – toate le-a cercetat Bach, peste tot a trecut. Și peste tot a găsit urme ale inopinatei invazii străine. Nou-veniţii nu erau însă nicăieri.

A dus-o pe Anntche în casă. I-a spus să măture noroiul și să pună lucrurile la locurile lor, iar el a astupat mai bine fereastra spartă. N-a făcut economie de cuie – le-a bătut zdravăn cu dosul toporului, de parcă ferestruica bucătăriei era singura intrare în casă posibilă pentru forţele răului. Apoi a adus din hambar proviziile pregătite pentru iarnă: mere proaspete în coșuri, mere murate în butoaie, mere uscate în saci, seminţe de măr în punguţe, magiun de mere în borcane – le-a pus pe toate în

dormitorul lui Grimm, astfel încât doar cu greutate se mai putea intra acolo. Toate uneltele mari și grele, cu care s-ar fi putut sparge obloanele sau ușa de la intrare – topoare, seceri, lopeţi, săpăligi și îmblăcie – le-a adus și pe ele în casă. Firește, oaspeţii puteau avea propriile cuţite sau chiar pușți, dar pentru orice eventualitate, Bach nu voia să le lase și el arme la îndemână. Pe sobă a clădit lemne până la tavan, rezerva îi ajungea o jumătate de lună, ba chiar mai mult. A zăvorât pe dinăuntru ușa de la intrare și a proptit clanţa cu coada unei lopeţi – ca să fie mai greu de spart din afară.

Și-a alungat din gând amintirea acelei cumplite dimineţi de aprilie, cu șase ani în urmă. În toţi acești ani Bach nu uitase nici pentru o singură clipă vreun detaliu al celor întâmplate, dar chipurile făptașilor, și vocile, și siluetele lor, și cuvintele rostite fuseseră parcă acoperite de ceva (de pelerina neagră din dantelă?) sau înăbușite (de pilota din puf?); durerea se înmuiase, încremenise undeva adânc înăuntrul său. Acum această învelitoare fusese smulsă – durerea creștea din nou în el, nă→adindu-l cu forţa de odinioară.

Și-a amintit cum mirosea ticălosul cu privirea iute – un amestec de sudoare, tutun ieftin și pește sărat. Cum adolescentul își lingea buzele des și nervos, de parcă i s-ar fi uscat întruna. Cum kalmâcului bărbos îi zvâcnea pleoapa stângă și cum își mijea ochii, ca să-și destindă crampa. Și-a amintit cum zâmbea Klara în dimineaţa aceea. Și-a amintit că Anntche nu era fiica lui.

Din dormitorul lui Grimm s-a auzit deodată un râset. I s-a părut că râde neobrăzatul acela, că acuși o să se arate în pragul ușii, ţinând în dinţi boneta Klarei și răgând prostește. Bach a înșfăcat furca și s-a năpustit în cameră – acolo, pe pervaz ședea Anntche și râdea în hohote, uitându-se la căpăţâna samovarului gătită cu căciula lui Grimm.

Bach s-a apropiat de ea și a luat-o în braţe. A stat așa până când s-a potolit. Dincolo de obloane șuiera vântul, deasupra acoperișului se aprinseseră primele stele, pe

sobă trosneau abia auzit lemnele ce se uscau, încăperea se umplea de mirosul dul< ea g al merelor încălzite – și Bach continua să stea în picioare, ţinând-o în braţe pe Anntche. Era gata de apărare…

În noaptea aceea n-au venit. Până la ivirea zorilor a stat Bach întins pe laviţă cu ochii deschiși, pândind zgomotele și mișcările din jur. Ba i se părea că aude voci și bătăi precaute în vuietul vântului, ba i se năzăreau umbre rapide pe după obloane – de fiecare dată apuca furca sprijinită la căpătâi, se ridică şi umbla multă vreme prin casă, încercând să ghicească în spatele cărei ferestre se ascundeau dușmanii. Spre dimineaţă a obosit. S-a așezat pe podea sub ferestruica de la bucătărie, și-a pus furca între genunchi, s-a sprijinit de perete și în sfârșit s-a lăsat pradă somnului.

Ziua a hotărât să iasă afară. Cu furca pregătită pentru atac, a dat ocol curţii, livezii, tuturor acareturilor – nimeni. I-a trecut în cap că poate oaspeţii nepoftiţi părăsiseră de mult aceste ţinuturi: înnoptaseră la fermă, apoi plecaseră mai departe, să-și vadă de treburile lor tâlhărești. Poate că mai trebuia să petreacă o noapte în stare de asediu, iar a doua zi putea să ducă merele înapoi în răcoarea hambarului și să-și reia viaţa dinainte.

Cu inima mai ușoară, Bach și-a încheiat rondul. În pragul ușii se iţea deja mutriţa plictisită a lui Anntche, și era gata să-i facă semn că poate să iasă, când deodată a observat o pată mare de murdărie pe scândurile care acopereau fereastra bucătăriei: cineva aruncase furios în ele cu pământ ud. Pete asemănătoare acopereau și ușa de la intrare. Bach le-a atins cu degetul – noroiul era deja tare, uscat; aşadar, se întâmplase noaptea.

I-a aruncat o privire supărată lui Anntche: înapoi, repede! A dat fuga în cerdac și a trântit ușa după el. Așadar, vocile și bătăile nu i se năzăriseră: noaptea străinii se întorseseră la fermă, dar nu reușiseră să intre în casă. Se bucura că nu încercaseră să intre cu forţa: fie nu aveau arme, fie erau puţini la număr și se temeau de o înfruntare cu stăpânii casei. îl îngrijora însă că în timp ce inspectase

curtea, ei ar fi putut foarte bine, ascunși undeva în pădure, să-i vadă și pe slăbănogul Bach, și pe micuţa Anntche.

Și-a petrecut toată ziua așteptând: îşi întorcea faţa când spre fereastra bucătăriei, când spre celelalte – spiona prin crăpături ce se petrecea afară. Crăpăturile erau înguste, se vedeau prin! le doar bucăţele minuscule din curte, din livadă, din pădure. Buch privea aceste bucăţele – trunchiul bătrânului stejar de la marginea poienii, colţul unui banc de lucru de sub o copertină de scânduri, un cot al aleii care ducea la gheţărie – și aștepta.

Noaptea a petrecut-o iar fără să doarmă. Spre amiază n-a mai putut răbda – a hotărât să cerceteze curtea. S-a gândit că i în făcătorii nu pot pândi la nesfârșit doi oameni slabi într-o i aşa singuratică. Dacă ar fi avut arme, de mult ar fi luat tot i e ar fi vrut: și provizii de alimente, și haine; ar fi putut cu ușurinţă și să-i gonească pe stăpâni din casă. De vreme ce asta ou se întâmplase în primele două zile, pesemne că nici nu avea a se mai întâmple. A scos coada lopeţii de sub clanţă, a tras zăvorul și a deschis ușa cu grijă. Mirosea a carne stricată: în prag zăcea un pește mort – dintre cei pe care Volga îi poartă îndelung pe valurile ei, iar apoi, pe jumătate descompuși deja, îi aruncă pe mal.

Bach a mârâit supărat: ce nemernici! A luat stârvul în lopată și l-a aruncat cât mai departe, spre pădure – o să-l găsească mai târziu și o să-l îngroape. Acum trebuia să rezolve cu parșivii care-l sâcâiau de două zile – după toate aparenţele, nu-l sâcâiau ca să câştige ceva, ci pentru simpla lor plăcere.

A coborât hotărât din cerdac, uitându-se în jur. Casa era plină de pete de noroi. Tocurile ferestrelor, pereţii, obloanele – totul era acoperit de pete cenușii, de parcă s-ar fi tras cu noroi în fermă cu arme cu rază lungă de acţiune. Mârâind de indignare, a alergat prin curte, observând peste tot urmele unor isprăvi stupide: ușile de la hambar și de la magazie erau larg deschise, lăzile și cutiile cu unelte erau răsturnate, lanţul fântânii se legăna, desfășurat la maximum, iar găleata din capătul lui lipsea. Umblând de

colo, colo printre acareturi în căutarea ștrengarilor, Bach a găsit repede găleata aceea – pe acoperișul grajdului: cineva se urcase acolo pe scară și pusese găleata în vârf (scara, după cum s-a lămurit mai târziu, o aruncase în fântână), în curte domnea haosul – un talmeș-balmeș vesel și răutăcios.

Soba din grajd era caldă, în jur erau puse fân și crengi de brad: aici înnoptaseră oaspeţii poznași. Bach a răscolit fânul, a întors crengile cu furca – n-a găsit nimic. Mormăind pe un ton de înjurătură, a scos crengile afară, iar fânul l-a îngrămădit într-un colţ. Lemnele pe care neobrăzaţii musafiri le luaseră din stivă și le aduseseră în grajd le-a luat pe braţ și le-adus înapoi lângă casă. Se temea să nu vadă și stiva de lemne răscolită, dar aceasta era întreagă; oaspeţii nepoftiţi doar scoseseră o parte din lemne și le puseseră în curtea din spate – vertical, ca pe niște stâlpi. A lovit stâlpii cu piciorul, apoi i-a dus la loc în stivă. Nu, ăștia nu erau tâlhari. Niște golani mărunţi, niște amărâţi lași – iată cine făcuse toate astea.

A făcut ordine în curte și în acareturi, a atârnat găleata de lanţ, a pus la loc uneltele. Apoi a căutat în magazie uneltele de pescuit uscate și curăţate pentru iarnă – un voloc și câteva năvoade, unul cu ochiuri mari, celălalt mai des. A luat din cerdac un ghem de sfoară, a încuiat ușa și, interzicându-i lui Anntche să iasă din casă, s-a dus să se culce. La început nu și-a găsit somnul – era mult prea supărat pe răufăcătorii nocturni. Curând însă oboseala și-a spus cuvântul – Bach a adormit tun, fără vise.

S-a trezit la apus și s-a apucat să instaleze capcana. A scos din cuferele Tildei o scurteică frumoasă, brodată cu mărgele roșii, a băgat un buștean în ea, iar bușteanul l-a atârnat cu sfoara de streașină: dintr-o parte părea că la intrarea în casă e atârnată o scurteică – fie la uscat, fie la aerisit după prea îndelungata ședere în cufăr. La fereastra bucătăriei a mărit crăpătura, slăbind un pic și trăgând una dintre scândurile bătute în cuie, ca să se audă mai bine sunetele din jur, iar el s-a așezat alături, pe un taburet. A pus lângă el plasele, a sprijinit de perete furca, lopata,

săpăliga. Ghemul de sfoară l-a băgat în sân. Anntche, căreia i se poruncise să se ducă la culcare, nu-și putea stăpâni curiozitatea – îşi băgase nasul în bucătărie și urmărea cu uimire pregătirile. A mârâit sever spre ea: Repede, în pat!

Știa că avea să aștepte mult: ștrengarii nocturni îşi făceau apariţia după apusul soarelui, ba chiar mai târziu. Nădăjduia că nu vor putea să treacă pe lângă momeală, că se vor apropia să pipăie scurteică ori s-o fure – atunci avea să-i întâmpine: o să-l prindă pe unul, o să-l bumbăcească bine, pentru intimi dare, apoi o să-i dea drumul – să le povestească și celorlalţi. (câteva scatoalce sunt metoda cea mai potrivită pentru lași.

A stat și s-a uitat la șuviţele palide de lumină care se strecu-l.în prin crăpăturile obloanelor – apusul abia pătrundea în casă. Asculta zgomotele serii de toamnă: șuieratul vântului, suspinele singuratice ale câte unei bufniţe din pădure. Deodată și-a dat scama – acut, simţind o căldură în piept, cât de bucuros era că se întorsese acasă, la pădurea asta, la livada asta și la Klara, care dormea în ea, la eterna Volgă de sub râpă. Asculta pufăitul liniștit al lui Anntche. S-a gândit: uite, un moment de viaţă adevărată – să stai în prag și să ocrotești somnul unui copil. Și somnul Klarei sub meri, și merii înșiși, și toată această fermă, care de mult îi devenise dragă, care îi oferea protecţie în faţa lumii *mari* și nebunești, lipsite de suflet. Aici, înăuntrul casei vechi, cu obloanele închise, umplută de un întuneric confortabil, de căldura sobei, de mirosul de mere și de respiraţia copilului iubit, era bine. Casa asta plutea ca o corabie – prin poiană, prin pădure și prin livadă, pe Volga, prin lume – și Bach nu mai avea de gând să coboare de pe această corabie. Nu mai avea nevoie de maluri. Va pluti în această corabie cât îl vor ţine puterile, și o va duce cu el pe Anntche – apărând-o de orice tâlhar care s-ar încumeta să încerce să urce la bord. Iar dacă Anntche nu va învăţa să vorbească în timpul acestei plutiri – ei bine, asta e.

Dincolo de ferestruică, ceva a trosnit slab – probabil

trecuse în fugă o vulpe. Apoi a trosnit din nou. Nu, nu era o vulpe – cineva mai mare se furișa cu grijă prin curte. Bach s-a ridicat de pe taburet, străduindu-se să respire cât mai încet, și a pipăit pe podea după plasă. O talpă s-a frecat abia auzit de piatră – străinul urca în cerdac. Desfăcând plasa cu mâinile și numărând până la cinci, Bach a tras aer în piept și a împins din toate puterile ușa neîncuiată. Aceasta s-a deschis cu zgomot, lovind pe cineva – ceva întunecat s-a rostogolit pe trepte, cu un geamăt înăbușit. Bach a desfăcut mâinile și a sărit pe această masă întunecată – a căzut deasupra, aruncând plasa, apoi a strâns mâinile: cineva se zbătea în prinsoarea lui – mic, costeliv, sprinten –, șuiera de furie, se sucea și se răsucea, încercând să se elibereze. Dar plasa de cânepă era zdravănă, iar Bach deja scosese sfoara din sân și, ţinând cu genunchiul prada care se agita, a înfășură i-o de câteva ori în jurul acesteia.

— Dă-mi drumul, nemernicule! a scâncit cel prins cu glas subţire și rău, în rusește. Câine de neamţ! Javră nespălată! Dă-mi drumul, cu tine vorbesc! Îţi dau foc la casă! Îţi scot ochii, te mușc de nas, îţi smulg maţele! Și ţie, și albinoasei de fiică-ta! Dă-mi drumul!

Pe întuneric, Bach nu putea să vadă faţa prizonierului. Simţea numai cum i se zbate sub palme și genunchi ceva fierbinte, ager, puternic. S-a așezat deasupra acestui ceva fierbinte și a înfășurat, a înfășurat sfoara în jurul lui, până când s-a terminat.

— Tovarăși, ajutor! a răcnit glasul din toate puterile. Mă omoară, mă siluiește! Paznici!

În cadrul ușii s-a ivit o pată de lumină tremurătoare – Anntche, trezită de ţipete, ieșise în prag cu un sfeșnic în mână. Bach a scos un muget de avertizare, ca s-o facă să se întoarcă în casă, dar nu se auzea nimic din cauza urletelor puternice ale celui prins; nu putea nici să se ridice cu tot cu prizonier: acesta se zvârcolea cu disperare, l-ar fi aruncat cât colo.

— Aici! Repede! striga cu glas spart. Tovarăși, sunt aici! Mă omoară cu zile ucigașii care sug sângele clasei

muncitoare! Chiaburii și basmacii[37]! Culacii și ai lor! Beau sânge de proletar, fiarele!

Anntche s-a apropiat de siluetele care se luptau pe jos și s-a oprit lângă ele. S-a așezat pe vine, și a apropiat sfeșnicul de sursa zbieretelor.

În lumina slabă a lumânării Bach a văzut o claie de păr negru semănând cu acele unui arici bizar. Dintre ace scăpărau niște ochi tot negri – înguști și lungi, parcă trasaţi cu tuș pe faţa plată, întunecată de noroi; undeva, după aceste ace, erau isciinse și o gură mare, și niște pometţi largi, și un nas turtit, îi nări mari. Iată ce pescuise azi Bach – un băieţel kârgâz de vreo opt sau zece ani, îmbrăcat în zdrenţe și împroșcând cu înjurături rusești pe alese.

Înţelegând că la ţipetele lui ieșise numai fiica gazdei, acesta, i început să geamă deznădăjduit, șuierând cu ciudă:

— Scap eu de voi, javrelor! Nu v-ar mai răbda pământul! Arde-v-ar trăsnetul casa până la ultima așchie! Mânca-v-ar viermii merii până la ultima frunzuliţă! Îneca-v-aţi în Volga și mânca-v-ar peștii!

Deodată, a tăcut – Anntche a întins mâna spre faţa lui, i-a dat deoparte șuviţele încurcate și i-a atins buzele cu degetele.

— Te mușc, a ameninţat-o băiatul.

Anntche a început să râdă și din nou a atins buzele mișcătoare.

— U… a răspuns ea vesel, mângâietor. Uu…

Bach nu știa ce să facă cu prizonierul lui. Ploua mărunt, așa că a luat corpul înfășurat în plasă, l-a dus în casă și l-a așezat lângă sobă, la căldură. Băieţelul continua să înjure, dar nu la fel de aprig; îşi mijea ochii precaut, neștiind la ce să se aștepte. Anntche ar fi vrut să se așeze alături, pe băncuţă, dar Bach a trimis-o în pat cu un mârâit sever.

Trăsăturile micului kârgâz îi aminteau lui Bach de

37 Contrarevoluționari musulmani care au organizat o mișcare armată de opoziție împotriva conducerii țariste și sovietice rusești între anii 1916 și 1923. *(N.tr.)*

Kaisar, barcagiul uriaș care-l adusese pentru prima dată pe *Schulmeister* la fermă: aceleași pleoape lăsate, aceleași sprâncene ca niște dungi negre – mai late decât liniile înguste ale ochilor ridicaţi mult spre tâmple, aceeași asprime mongolă în fiecare privire. Pe băieţel îl deosebeau de Kaisar numai vârsta fragedă și temperamentul înflăcărat, precum și uimitorul debit de cuvinte: se certa cu furie și într-un limbaj variat, găsind în memorie și inventând noi și noi înjurături, fără să se repete măcar o dată.

Desigur, prizonierul trebuia să fie pedepsit – altoit cu frânghia udă pe spinare și dat afară, să-i treacă pofta de ghidușii. Dar privirea lui era atât de încăpăţânată și rea, iar gura, după o porţie de înjurături, i se strângea cu atâta hotărâre, încât Bach îşi dădea seama că n-o să fie de niciun folos, spinarea băiatului era obișnuită cu bătaia, ca și picioarele cu mersul îndelungat prin frig. Să-i dea drumul fără să-l pedepsească? O să facă mai rău ca înainte, ca răzbunare. Să-l ducă la Pokrovsk și să-l dea la o casă de copii? O să fugă cu prima ocazie. Nimic nu putea să facă Bach cu nerușinatul musafir – acesta nu avea să se supună unei voinţe străine.

Și l-a dezlegat – s-a așezat în genunchi și a desfășurat sfoara și plasele. La început, băiatul nu a crezut în bunele lui intenţii, încercând să-l muște; apoi s-a liniștit, așteptând să fie eliberat – și pe dată a ţâșnit în patru labe din mâinile lui Bach la capătul celălalt al bucătăriei.

— Te-ai speriat, nemţălăule? a zis el sprijinindu-se de perete, scuturându-se ca un animal și lăsându-se ușor pe picioarele îndoite pe jumătate, gata să sară în lături. Ia vezi!

Bach a strâns fără grabă năvoadele împrăștiate pe jos. Sfoara a făcut-o ghem, iar plasele le-a atârnat de pervaz, să se usuce. A luat mătura și a strâns într-un colţ noroiul adus de afară. A aţâţat focul în sobă.

Băieţelul continua să-l urmărească cu privirea, mișcându-se neîntrerupt pe lângă perete și încercând să rămână în partea opusă a camerei.

— Dă-mi să mănânc, a rostit în cele din urmă tare, dar nu foarte convins, de parcă îndrăzneala obișnuită îl părăsise brusc, îţi crapă hambarele de-atâta haleală. Știu eu!

În loc de răspuns, Bach s-a dus la ușa de la intrare și a deschis-o larg. Afară era potop, șiroaie de apă gâlgâiau în cerdac și inundau pragul. S-a uitat expresiv la băiat: Vrei acolo?

— Nici pomeneală! a anunţat imediat acesta. Du-te tu! Mie mi-e bine şi aici.

Bach a adus și a aruncat pe laviţă câteva pături vechi. Le-a împuns cu degetul – aici o să dormi – și s-a dus în camera lui Grimm. S-a strecurat cum-necum printre coșurile și butoaiele cu mere și s-a întins pe patul lui Grimm – pentru prima dată în viaţă.

Patul era înalt, cu o saltea de iarbă uscată – moale, ca de puf; covoarele de pe pereţi îndulceau și amortizau zgomotele venite de afară. De ce nu mai dormise până acum aici, în confortul camerei de dormit a stăpânului? De ce se chinuise ani în șir pe laviţa tare?

A lăsat ușa deschisă, ca să audă ce se petrece în bucătărie. Băiatul a foșnit ceva pe rafturi – căuta ceva să se mai întremeze – și, negăsind de mâncare, s-a întors pe laviţă. A mormăit și s-a foit îndelung, încercând să-și găsească locul, apoi s-a potolit.

Bach stătea întins iară să doarmă, inspirând mirosul dulceag al merelor coapte, care umplea casa. Voia s-o privească pe Anntche dormind, ca de obicei, să-i asculte respiraţia. S-a ridicat din pat, a străbătut casa neauzit și a împins ușa camerei în care dormea fetiţa.

Patul lui Anntche era însă gol: pătura era dată deoparte, perna se iţea albă, mototolită. Speriat, Bach a lovit cu palma în patul cald încă, păstrând urma trupului de copil – nimeni. S-a uitat sub pat, a pipăit cu mâna – nimeni. S-a dus înapoi în salon – iat-o: șade la capătul laviţei, la picioarele musafirului adormit, înfășurată într-un

șal peste cămașa de noapte, cu genunchii la bărbie. Privește faţa băieţelului – neașteptat de lipsită de apărare în somn…

A plouat trei zile fără întrerupere – o ploaie nesfârșită de noiembrie, spălând din păduri și de pe câmpuri ultimele urme ale toamnei: cele din urmă frunze galbene din copaci, cele din urmă pânze de păianjen și cel din urmă praf. A spălat și petele de noroi de pe pereţii casei – a clătit bârnele și scândurile, lăsându-le curate.

Bach nu putea să-l gonească pe copil în ploaie.

După scurt timp picăturile grele s-au albit și au crescut, s-au rotunjit, le-au crescut cozi pufoase – s-au transformat în zăpadă. Zăpada aceasta – densă, abundentă – s-a așternut pe acoperișul de fân al casei și pe tocurile ușilor, a îmbrăcat merii și arţarii, stejarii și plopii, a acoperit malul drept și pe cel stâng, pietrele și stepa. Omătul cădea în Volga, mai întâi topindu-se în ea și amestecându-se în terciul subţire, apoi preschimbându-se într-o slănină de gheaţă și întărindu-se în blinii tari, iar în cele din urmă, transformându-se într-o crustă strălucitoare pe suprafaţa apei. Și a nins fără întrerupere – trei zile.

Bach nu putea să-l gonească pe copil nici în zăpadă.

În cea de-a șaptea zi, când vremea s-a îmblânzit, a ieșit dimineaţa în cerdacul îngropat sub nămeţi și a înţeles că de-acum zăpada n-o să se mai topească, o să rămână până la primăvară, la fel ca mica haimana.

21

Haimanaua se numea Vaska. Știa să înjure temeinic și să stârnească haos.

Orice atingeau mâinile tuciurii ale lui Vaska se strica imediat, ajungea pe jos, se spărgea sau se rupea, ori, în cel mai bun caz, doar se murdărea. Când trecea prin cameră, reușea să răstoarne în drum un scaun sau să dea jos suportul pentru vătrai; când alerga prin curte, dădea peste stiva de lemne și făcea să cadă câţiva bușteni din ea; când umbla de colo-colo prin livadă, dobora scara sprijinită de vreun măr, care rupea și câteva crengi în cădere, ba zgâria și scoarţa. Părea că nu e vina lui: membrele sale costelive,

pe care nu era niciun gram de grăsime sau carne, se mișcau singure, fără a se supune capului ciufulit, ci existând de sine stătător. Degetele mâzgăleau singure pereţii cu cărbune sau scrijeleau cu cuţitul de bucătărie desene neinteligibile pe tăblia mesei, unghiile scurmau singure varul de pe sobă. De altfel, nu apucai să te plângi de mâinile și picioarele neascultătoare: în momentele de pericol, când minţișoara scurtă a lui Vaska se strângea de frică, neputând să dea naștere nici unui gând serios, membrele acţionau la fel de independent: o rupeau la fugă, vâsleau, se agăţau, se târau, se zbăteau – nu o dată salvându-i astfel viaţa stăpânului lor.

Tot atât de independent acţiona în organismul băiatului și gura mare (numită ireverenţios „halitoare” de către puști), care nu știa sau nu voia să se supună argumentelor raţionale: la cel mai mic semn de emoţie a stăpânului său, această gură se des< îi ideea și împroșca cu înjurături; și nu avea importanţă dacă Vaska se bucura, se supăra sau era speriat – măscările erau întotdeauna excepţionale, de cea mai bună calitate. Spunea vorbe murdare mai mult în rusă, dar putea și în kârgâză, și în i. nară, și în bașkiră, știa vorbe spurcate și ciuvașe, și mordvine, precum și urdmute, mari și kalmâce: cuvintele și limbile se lipeau de el ca scaieţii de pantaloni. Deseori buzele lui amestecau toate dialectele pe care le cunoștea – ieșeau niște măscări atât de iscusit împletite, încât nu numai ascultătorii erau copleșiţi de uimire, ci și Vaska însuși. Aceste înjurături multilingve nu se adresau raţiunii celui înjurat, ci exclusiv inimii sale – și întotdeauna îşi atingeau scopul.

Mintea timidă a lui Vaska încerca uneori să pună frâu trupului impetuos și gurii nu mai puţin impetuoase, dar aceste încercări erau slabe și niciodată încununate de succes. Ceea ce poate era mai bine: Vaska avea deja opt sau zece ani (nu-și cunoștea vârsta exactă), și era încă în viaţă. Mulţi dintre tovarășii de vagabondaj de care soarta îl legase pentru câteva zile sau luni pieriseră de mult – prin șanţuri cu noroi rece de la marginea drumului, prin

lazarete duhnind a fenol, prin adăposturi și orfelinate de oraș. Vaska însă trăia. Mâinile lui iuţi apucau orice-i era de trebuinţă pentru viaţă: pâine de pe tarabele din pieţe, pepeni și dovleci din bostănării, câte o găină fugită din vreo curte, hainele lăsate pe mal de oameni care se scăldau. Picioarele iuţi îl purtau departe de oameni răi, de boli, încăierări ori gâlcevi, întrebări neplăcute, negustori mânioși sau miliţieni sudând în fluierele lor de metal. Dacă picioarele îl trădau vreodată și Vaska se trezea pedepsit, deschidea imediat gura: talentul lui pentru limbaj scabros îl amuza pe cel care-l prindea și acesta devenea indulgent faţă de micul hoţ.

Numele și-l alesese singur. În alte vremuri avusese și alte nume. În memorie îi veneau uneori voci, și fiecare îl striga pe limba ei și cu tonul ei: o voce liniștită de femeie în kârgâză – Baisar; una dogită, de bărbat, în bașkiră – Salvat; una de copil fumător, în rusă – Basmaci sau Murătură. Cui aparţineau vocile, nu-și amintea. Și de aceea îşi alesese un nume nou – sonor, liber – în care se auzeau sunetele tuturor celor dinainte: Vaska.

Cândva, avusese Vaska și o mamă. Poate că tocmai vocea ei liniștită îi răsuna câteodată în minte, dar nu putea ști precis. Mama lui avea pieptul tare, costeliv, ca al unui cal, și sânii ca niște săculeţe goale, mirosind a brânză de vaci. Lui Vaska îi era greu să-și aducă aminte chipul ei, ca și locul în care se născuse; venise pe lume într-o iurtă kârgâză ori kalmâcă, într-o izbă tătară ori baskiră – habar nu avea.

În diferite momente ale vieţii lui se trezise fie în pustiul galben, alergând după ghemul ușor al unui nor de deșert, fie în mlaștinile albastre ale deltei, în apă până la brâu, adunând rădăcini de rogoz, fie moţăind pe nisipul alb la umbra unor pini roșii. Se schimbau oamenii, copacii, stâncile și ierburile care-l înconjurau, un singur lucru rămânea neschimbat: oricât de departe ar fi ajuns Vaska în peregrinările lui, îndată rămânea fără vlagă și îşi pierdea voioșia, picioarele îl purtau singure spre un râu – ba larg și

leneș, ca suprafaţa mării, ba șerpuitor și repede, ba răspândindu-se în câmpie în nenumărate pâraie și lacuri. Aceste râuri erau mărinimoase – îi dăruiau pești și melci, raci și mici ţestoase de apă. Se numeau râurile astea Etel[38], Vulga, Su, sau pur și simplu – Apa cea Mare. Mai târziu a înţeles că diferitele nume desemnau unul și același râu. De-a lungul lui hălăduise în toată scurta sa viaţă, fără a ţine seama de vreun traseu: nu putea să se rătăcească, așa cum nu putea nici să se îndepărteze de Volga.

Casa singuratică din pădure o găsise întâmplător. Ia te uită, îşi zisese, ce noroc pe călător, un basm devenit realitate: un adăpost zdravăn în faţa zăpezii și-a gerului, cu hambarele pline, cu provizii de lemne. Nu tu stăpâni, nu tu paznici, nu tu miliţie – în jur, nimic, pe verste întregi. Trai pe vătrai, Vaska, te-nvârţiși! Dar n-a fost să fie. Au apărut stăpânii, s-au închis în casa caldă, au luat proviziile cu ei, porcii de nemţi! Ba pe urmă l-au mai și prins în plasă ca pe un peștălău prost. S-a gândit să fugă pe furiș, noaptea, dar s-a pornit ploaia. Apoi /. ipada. Și-apoi i-a trecut cheful de fugă.

O haimana cu experienţă îşi pregătește tabăra de iernat dinainte, ca să nu se transforme într-o bucată de gheaţă în primele nopţi geroase. Unii se îndreaptă spre sud, în Turkestan, mai aproape de orașul-grânar Tașkent sau de mărinimosul Samarkand; alţii se oploșesc în vreun orfelinat sau pe lângă vreo familie mai înlesnită și mai milostivă. Vaska nu putea îndura robia – nici rutina zilnică de la orfelinat, nici muncile într-o familie adoptivă. De aceea, odată cu venirea toamnei, o lua de obicei în jos pe firul apei – prin Astrahan, unde Volga se întinde peste stepă, se ramifică într-o mie de braţe, transformându-se treptat în mare – spre malurile albe ale Caspicii. Acolo iernile erau urâte – umede și noroioase –, dar pescarii din arteluri erau buni și beţivi. De ajutat, nu-i ajuta, dar stătea pe lângă ei. Mai pica ici câte-o rămășiţă de supă din găleată, colo niște resturi de la măcelărie, iar dacă-i înveselea pe muncitorii obosiţi cu măscările lui clasa-ntâi,

38 Redare greșită a denumirii tătare a Volgăi, Idei. *(N.tr.)*

mai primea drept răsplată câte-o halcă așa de mare, că putea să se-ndoape până-l apuca sughiţul, ba-i mai și rămânea. Așa o scotea la capăt.

În toamna aceasta însă, Vaska zăbovise la casa neamţului și pierduse timp. Nu-i mai venea s-o pornească spre sud prin zăpada care se așternuse deja; era greu de pășit, dar ușor de căpătat o răceală soră cu moartea. A rămas să ierneze aici.

Și ce-i lipsea acestui refugiu? Spaţiu era destul, mâncarea nu era nici ea pe sponci. Sobele duduiau gospodărește, acoperișul nu curgea – stăteai ziulica-ntreagă pe laviţă și picoteai, în așteptarea primăverii. Stăpânul – un bătrân cărunt întunecat la faţă, cu mâinile noduroase – era cât se poate de pașnic, nu dădea cu pumnii. La început a fost rău – când l-a prins pe oaspetele nepoftit și l-a târât în casă înfășurat în sfori și plase: Vaska vedea cum îi tremură buzele de mânie. Băiatul a așteptat cu sufleţelul strâns să fie ciomăgit cum se cuvine. Dar în loc să-l cotonogească, bătrânul l-a dezlegat, ba i-a făcut și culcuș pe laviţă. Pesemne că nu-i plăceau încăierările – era slab de înger.

Pe dinăuntru, bătrânul era stăpânit de frică – Vaska a văzut și asta. Înăuntrui fiecărui om e ceva unic, dominant, care constituie însăși esenţa lui și comandă tot restul. Dacă scoţi asta, omul dispare și rămâne doar un trup pustiu, ca o prună fără sâmbure. Unii trăiesc cu ură, alţii cu dor, alţii cu poftă de dragoste. Bătrânul neamţ trăia cu frică. Frica asta îl mâna pe mal de câteva ori pe zi. Nu ieșea pe panta deschisă, de unde se vedea bine Volga, ci se ascundea hoţește pe după copaci – de unde cerceta încordat râul acoperit de gheaţă, mijindu-și ochii spre contururile înceţoșate ale malului stâng, parcă așteptând pe cineva și în același timp temându-se să nu-l vadă. Apoi grăbea pasul spre casă și stătea îndelung în bucătărie – ascuţea vârfurile secerilor și cuţitelor deja ascuţite frecându-le de o piatră plată, dând lamelor o strălucire necruţătoare. În casă stăteau sprijinite de tocul ușii de la intrare o furcă, o coasă și o lopată. Pe pervaz se afla un

topor.

Bătrânul nu se temea pentru el, ci pentru fetiţă. Frica asta era atât de mare, încât uneori lui Vaska i se părea că-i distinge trăsăturile în penumbra camerei: o sfoară groasă, ca o parâmă de corabie, creștea din burta concavă a bătrânului și dispărea în adâncurile trupușorului slăbănog al fetiţei. Sfoara era întotdeauna întinsă ca o coardă – indiferent la ce distanţă se aflau tatăl şi fiica unul de celălalt. Dacă Vaska se nimerea între ei, încerca să sară la o parte cât mai repede – se temea să nu se împiedice de sfoară. Dacă stăpânii casei ar fi știut să vorbească, probabil că frica bătrânului ar fi slăbit și s-ar fi împrăștiat în conversaţii. Dar amândoi erau muţi, și în tăcerea neîntreruptă a acestei locuinţe ciudate sfoara devenea tot mai tare și mai întinsă, de ziceai că acuși-acuși începe să zbârnâie.

Iar fetiţa era stăpânită pe dinăuntru de sete. Vaska văzuse tot felul de oameni: însetaţi de apă, însetaţi de bani, însetaţi de sânge. Fiica stăpânului avea o altfel de tânjire: ea voia ceva nou. Nu era stăpânită numai de curiozitate, nu doar de un interes faţă de alcătuirea lumii, ci de o dorinţă pătimaşă de a auzi, a vedea și a simţi ceea ce nu se auzea, nu se vedea și nu se simţea. Setea asta îi este cunoscută oricărei făpturi fără cap. Îi îi tocmai ea se trezea în sufletul copiilor primăvara, goninilu-i din adăposturi și orfelinate, unde aveau hrana asigurată, ni lumea largă, unde aveau să facă foamea. Dar Vaska vedea pentru prima dată o sete atât de aprigă: în ochii albaștri ai Ici iţei zărea negura unui puţ iară fund care absorbea cu nesaţ lumea și nu putea fi săturat niciodată.

Ce-l stăpânea pe el pe dinăuntru, Vaska nu știa. Poate foamea. Poate lenea. Sau poate nimic – poate că înăuntrul lui Vaska era pustiu. Nu se prea gândea la el însuși – era mai ușor și mai folositor să priceapă cum e cu alţii.

Cum era cu stăpânii casei (nu le cunoștea numele, așa că-i numea simplu, în sinea lui, Bătrânul și Fătuca) a înţeles repede: ăștia n-o să-l sugrume în miez de noapte, n-o să-l împungă cu mătura, n-o să-l gonească dezbrăcat în

viscol doar ca să se amuze. Ba o să-l și hrănească. Iar dacă nu, o să-și ia și singur, cu mâinile lui, ce-i trebuie. A hotărât ferm: nu pleacă nicăieri. Nici dacă încearcă să-l izgonească – o să se agaţe ca un clește de casa asta, de hambarele ei pline cu mere și magaziile pline cu pește uscat, de laviţa asta de lângă soba caldă. N-o să se dea dus nici mort, o să rămână aici până la primăvară.

Fie că Bătrânul ghicise intenţiile lui Vaska, fie că era răutăcios din fire, încă din prima zi s-a pornit între ei o luptă – o înfruntare a caracterelor. Și asta-i treabă serioasă: cine pe cine zdrobea, acela domina – pentru mult timp, dacă nu chiar pentru toată viaţa.

Cu pescarii de la Marea Caspică totul era limpede: dacă știi să-ţi întinzi gâtul, să dai des din coadă și să scâncești mai tare, se găsește cineva să te hrănească. Erau mulţi pescari, Vaska nici măcar nu-și mai amintea chipurile lor – n-avea de ce: azi îi purtau de grijă unii, mâine alţii. Iar dacă vreunul din ei devenea răutăcios ori își încerca puterile pe el, Vaska putea și să-l muște, și să-l rănească – atât de zdravăn, că avea să-l ţină minte multă vreme. Astfel că de dominat, domina el: el hotăra când să se ducă la căsuţa unui pescar să ceară de mâncare și când să se ţină departe.

Aici, la fermă, însă, trebuia să se afirme de la început altfel – hotărât și iară ezitări, ca Bătrânului să nu-i treacă prin cap să-l oropsească. Vaska n-ar fi știut să explice asta în cuvinte, dar simţea cu inima lui mult încercată că nu putea să se arate slab. Bineînţeles, nici să fie neobrăzat din cale-afară – trebuia să se ţină la mijloc, pe graniţa subţire dintre supunere și dominare. Și pe această graniţă se înfruntau micul kârgâz nespălat, cu părul vâlvoi și încâlcit, și Bătrânul.

Chiar în prima dimineaţă, nici nu a apucat Vaska să se trezească și să-și aducă aminte cum fusese prins în plasă în mod rușinos cu o zi înainte, că Bătrânul i-a băgat sub nas o cârpă udă și o găleată cu apă și a împuns cu degetul în plăcile de ceramică murdare de cărbune: Spală-le!

— Spală-ţi-le singur! s-a stropșit precaut Vaska. De unde era să știu că o să te întorci acasă? N-aveai decât să nu pleci de la fermă – ar fi fost mai întreagă!

Iar fetiţa, hop și ea: sărea, ţopăia prin jur, bălmăjea ceva în legea ei. A dat să spele ea – Bătrânul a mârâit supărat, i-a luat cârpa și i-a băgat-o din nou sub nas lui Vaska.

Atunci, Vaska a luat cârpa și a azvârlit-o în geam. N-a vrut – mâinile lui au făcut asta singure, n-a apucat să se controleze. Aceasta s-a lovit de geam cu un pleoscăit scurt, s-a întins ca o pată și a încremenit așa, ca lipită. Pe dinafară se scurgeau pe sticlă picături de ploaie, iar pe dinăuntru, șiroaie de apă din cârpă: o frumuseţe! Fătuca a început să râdă, a luat cârpa de pe geam și a aruncat-o înapoi – pleosc, pleosc! Bătrânul însă n-a râs. S-a uitat la el cu o privire grea și a dus-o pe fetiţă cu el în bucătărie, să ia micul dejun. Pe Vaska nu l-a chemat.

Au mâncat, pare-se, grăunţe zdrobite opărite cu apă. Vaska s-a chinuit pe laviţă, adulmecând mirosul de grăunţe – abia simţit, acrișor – și așteptând să iasă stăpânul din casă – atunci o să se desfășoare, o să răstoarne totul cu fundul în sus și o să găsească ceva de mâncare.

Afară însă ploua cu găleata – Bătrânul n-avea de gând să iasă: mai întâi și-a făcut de lucru în bucătărie, zdrăngănind din v. i se, apoi în camera lui. Vaska inspira cu sete mirosul de mere «şapte care inunda casa: stomacul gol îl durea și îi tremura sub i oaste ca o pasăre captivă.

Fătuca – sătulă, cu ochișori curioși – a scos de undeva o băncuţă îngustă sculptată, s-a așezat pe ea și a început să se uite la el așa cum te uiţi la un animal sălbatic.

— Nu te mai holba, o să-ţi cadă ochii! a bombănit Vaska, dar ea nu s-a supărat, a râs doar, emoţionată, prostește. Găleata i i másese pe laviţă. Din capătul care atârna al cârpei apa picura pe podeaua de pământ: pic! pic! – măsurând minutele.

În cele din urmă, Bătrânul și-a pus o vechitură pe umeri și, ţinând un lighean gol deasupra capului, a ieșit în potopul răpăitor, dând fuga spre latrină. În aceeași clipă

Vaska a dat buzna în bucătărie și a început să adulmece ca un lup: ce-i de apucat pe-aici? Iar Fătuca deja se învârtea în jurul lui, întinzându-și apoi grăbit spre el mâinile cu ceva moale în ele – jumătate de pumn de grăunţe sau mazăre: mănâncă, repede! Vaska și-a vârât darul în gură fără să se uite, l-a zdrobit cu dinţii, s-a înecat, a început să tușească. N-a apucat să înghită, că ușa de la intrare s-a trântit – stăpânul se întorsese.

Vaska nici nu știa ce mănâncă – poate grâu, poate porumb uscat. Simţea numai că de la această înghiţitură foamea nu i se potolise, ci se trezise definitiv, îi umplea maţele, umflându-l pe dinăuntru.

— Fiară fără suflet! Javră culăcească! a răcnit gura lui Vaska spre Bătrân, scuipând salivă și resturi de grăunţe nemestecate. Criminal și băutor de sânge! El să înfulece, că mie de foame mi-o trece?! Nu-ţi permit să exploatezi minori! Te reclam la comitetul de partid! Ia să-mi dai haleală, cum se cuvine!

Celălalt doar l-a privit indiferent – pesemne, fată să înţeleagă nimic – și și-a văzut de treburile lui. Fătuca a chiţăit încântată, uitându-se la buzele lui Vaska și respirând precipitat: Mai vorbește! mai vorbește! Atunci s-a supărat, s-a trântit pe laviţă și s-a întors cu spatele la toate – o să-mi păcălesc cumva foamea și-apoi o să dorm, dacă nu-mi dau nimic de mâncare.

N-a reușit însă: îl deranja picuratul apei din găleată. A zăcut acolo, pe laviţă, până seara, ascultând foiala Bătrânului și simţind în ceafa privirea caldă a fetiţei.

La cină au făcut o supă de mazăre. Dându-și seama după miros că fiertura nu era simplă, ci cu pește uscat, Vaska s-a înfuriat: picioarele i-au ridicat corpul de pe laviţă, mâinile au luat cu vătraiul câţiva cărbuni din sobă și, aproape fără să mai aștepte să se răcească, au mâzgălit tot peretele sobei. Vaska nici n-a apucat să-și dea seama ce face, că soba era plină de gogoloaie negre – toată, de la podea până-n tavan. A oftat și s-a întors spre Bătrân. Faţa acestuia se lungea încet, de parcă l-ar fi tras cineva de barbă.

Bătrânul s-a uitat ce s-a uitat la plăcile de ceramică înnegrite, apoi l-a apucat pe Vaska de ceafa și l-a târât afară. Băiatul n-a apucat să-și dea seama ce se întâmplă când ușa i s-a trântit în nas, iar în jur n-a mai fost decât întunericul susurând de ploaie.

— Deschide! a bătut el în ușă cu pumnii, apoi cu călcâiele. O să răcesc! O să mor de frig!

A bătut multă vreme. Era ud leoarcă, până la ultima bucăţică de piele: streașină cerdacului îl apăra de picăturile care cădeau de sus, dar rafalele de vânt deviau șiroaiele de apă, biciuindu-i cu ele trupul lipsit de apărare.

Ușa s-a întredeschis – doar puţin, jumătate de palmă. Vaska a ţâșnit spre crăpătura aceea, a împins cu umărul și a pătruns în casa caldă și uscată. S-a dus glonţ pe laviţa lui și s-a agăţat de ea cu degetele îngheţate. Dar nimeni n-a încercat să-l dea afară din nou. Sfeșnicul era deja aprins, Bătrânul și Fătuca se pregăteau de culcare și curând s-au dus în camerele lor.

Când în cameră s-a făcut liniște, Vaska s-a dezbrăcat în pielea goală și și-a aruncat hainele ude pe sobă, să se usuce. A mai stat un pic, înfășurat în pătură, ascultând zgomotul neîntrerupt al ploii. Apoi a pipăit lângă laviţă după găleată, a scos din ea cârpa udă și a început să o treacă peste plăcile aspre de ceramică…

De atunci, a mers bine. Dacă lovea în drum un scaun sau lopata sprijinită de tocul ușii, le ridica. Dacă răsturna găleata, o punea la loc și ștergea apa vărsată. Dacă murdărea treptele ei dacului, le spăla. Vaska pufnea, icnea, mormăia înjurături, <l-ai ridica, aranja, ștergea, spăla. Seara se spăla cum-necum chiar și pe el – se așeza în ligheanul cu apă încălzită și, sub privirea stăruitoare a Bătrânului, îşi curăţa murdăria de pe trup (l. i început ieșea o negreală densă, apoi rotocoale gri, iar pe urmă albe, minuscule; la sfârșit n-a mai fost deloc). Bine, nu era mare lucru. N-are decât să creadă Bătrânul că a învins haimanaua. Dar Vaska avea să-şi ia el altfel revanșa.

Când ploile s-au transformat în ninsori, Bătrânul a dat în laturi ușile de la camera lui și a început să scoată de

acolo mâncarea – în coșuri, lăzi și saci –, ducând-o înapoi în hambare, magazii și beci. Uite unde ascunsese proviziile culacul bărbos! Uite de unde mirosea în toată casa a mere, de lui Vaska până și-n somn îi lăsa gura apă de atâta dulceaţă! Fătuca a dat luga să-l ajute. A dat fuga și Vaska. Ţâra sacii cu seminţe de I i ucte și mai băga câte un pumn în buzunar pe furiș. Ducea o ladă cu mere, și pe drum mai vâra câte unul în sân tot pe furiș, apoi le ascundea sub laviţă. A strâns provizii frumușele: acum o să aibă cu ce să-și potolească foamea, dacă Bătrânul o să-l ţină iar nemâncat. Dar unde să depoziteze prada?

În pădure s-ar fi găsit loc, dar se temea să lipsească multă vreme, să nu trezească bănuieli. Trebuia să le pitească în curte. Vaska era priceput la ascunzători, a ochit repede și fanta uriașă din temelia casei (pentru babuștele uscate învelite în zdrenţe), și raftul ascuns de sub acoperișul magaziei (pentru mere), și o scorbură într-un măr bătrân (pentru un pumn de nuci înfășurate în ziar), și scândura slăbită din podeaua gheţăriei… Toate le-a vârât prin găuri și fante, a îngrămădit deasupra pietre, le-a acoperit cu crengi. Dar inima nu-i era liniștită: nu erau ascunzători sigure – lăsau să pătrundă umezeala, gerul, șobolanii sau veveriţele. Totuși, nu avea ce să facă – nu avea curaj să ascundă proviziile în casă.

În plus, și Fătuca alerga mereu după el, nedezlipită: nici nu dădea bine colţul, că apărea și ea; nici nu intra bine în magazie, că hop și ea. Se ţinea ca scaiul de el. A fost nevoit să ascundă totul în prezenţa ei. Pentru orice eventualitate, Vaska a ameninţat-o cu pumnul: dacă mă pârăști, te bat! Dar ea a râs vesel, arătându-i, la rândul ei, pumnișorul minuscul. Într-un cuvânt, o toantă.

Toată ziua aceea Bătrânul l-a privit stăruitor pe Vaska: aduna merele și le acoperea cu fân proaspăt și se uita la el; atârna peștii, înfăşurându-l pe fiecare într-o cârpă, și iar se uita la el. Băiatul îi răspundea cu o privire mohorâtă, rebelă. Așa au muncit toată ziua, până seara. Lângă astfel de provizii bogate Vaska ar fi putut munci și mai mult; din păcate, spre seară toate merele erau așezate

în răcoarea beciului; grânele, mazărea și porumbul erau adunate, alese și turnate la loc în cutii de tablă; șirurile de pești erau atârnate deasupra sobei, mănunchiurile de ierburi în magazie și în pod.

La cină au mâncat *tiurea* de ovăz cu ierburi aromate şi un

praf de sare. Ca să fie mai săţioasă, Bătrânul a pus pe masă nuci – câte un pumn pentru fiecare. Iar Fătuca – neroada! –, îndată ce a văzut nucile, i-a zâmbit lui Vaska, a chicotit, apoi a sărit de la masă și a ţâșnit afară. Bătrânul s-a neliniștit și a mârâit după ea, mirat: încotro? Vaska însă înţelesese deja totul, deja îi îngheţaseră măruntaiele, ar fi vrut să se strecoare neobservat până când se întorcea trădătoarea. Dar unde să te strecori din casă – iar afară, în ninsoare? Fătuca s-a întors, cu zăpadă în păr și cu proviziile lui Vaska în mână. A pus pe masă ziarul mototolit, din care s-au împrăștiat niște nuci mititele – deja umede, acoperite de mucegai de mere. A surâs întrebător spre Vaska: Am făcut bine?

Și din nou faţa Bătrânului s-a lungit, ca în ziua precedentă – obrajii i-au căzut, barba i s-a mișcat înainte.

— Ce, o să mă baţi acum?! a zis gura lui Vaska, fără a aștepta reacţia Bătrânului. Iar Vaska a sărit de pe taburet și l-a răsturnat, izbindu-l și cu piciorul, ca să facă zgomot mai mare.

I l-ai, lovește un biet copil lipsit de apărare! Pocnește un orfan I a i a adăpost, un suflet iară nimeni pe lume!

Bătrânul – cu sprâncenele ridicate mânios, cu ochii întunecaţi – a pornit spre el. Și din nou Vaska a simţit că Bătrânului îi venea să-l lovească – tare, din tot sufletul – nu o dată au de două ori, ci mult mai mult. Și era pregătit pentru asta, fiindcă înţelegea că va fi pe drept. Nu te-ai priceput să-ţi as-I tinzi furăciunea, răspunde, plătește-ţi nepriceperea.

— Dar n-o să mă las! a izbucnit gura lui Vaska. Dacă n-aş fi fost silit să sufăr de foame, n-aș fi luat nimic de la tine! Menţii aici capitalismul, iudă germană! Crezi că dacă te-ai îndepări.it de oameni ţi se permite orice?

Fătuca, mugind de tulburare, a ţâșnit iar afară. Vaska a icnit de ciudă – acum o să-l dea în vileag, o să-l dea în vileag cu surle și trâmbiţe! Dar n-a alergat după ea: trebuia să se ferească de Bătrân. A sărit dintr-un colţ într-altul, a ţâșnit spre sobă. Bătrânul, după el.

— Uu! a strigat gâfâind Fătuca, intrând în fugă în cameră. Uuu!

A aruncat pe masă toate ghemele și pacheţelele cu mâncare lăinuită ale lui Vaska – murdare, ude, pline de pământ și fân – iar ea s-a întors spre băiat; l-a cuprins cu mâinile, apărându-l, și a început să mârâie rugător, cu faţa spre Bătrân. Atunci, acesta l-a apucat pe Vaska de guler.

Băiatul și-a mijit ochii, s-a încordat, dar lovitura n-a venit. () mână puternică l-a târât de ceafa, l-a îmbrâncit în bucătărie și l-a așezat din nou la masă. A deschis ochii – Bătrânul a luat mate cele aduse de Fătucă, le-a pus pe masă și le-a adunat în pumn, apoi i le-a întins lui Vaska: Mănâncă!

Vaska a încremenit, clipind din ochi uimit. Iar bătrânul a strâns în palmă mazărea furată amestecată cu seminţe de măr și rumeguș și i le-a vârât în gură, mârâind poruncitor: Mănâncă, îţi spun!

Și Vaska a început să mănânce. Mesteca grăbit și mirat, încă nevenindu-i să creadă că bătaia a fost anulată: grăunţe de ovăz, grăunţe de grâu, grăunţe de porumb, făină de morcovi, făină de sfeclă, tulpini de sfeclă uscate și mere uscate, pește uscat și fructe tot uscate – toate odată, cu urme de fân, gheme de ziar și crenguţe subţiri. În gură îi scrâșnea ceva – nisip? pământ? – de parcă ar fi mestecat sticlă. Dar Vaska mesteca îndârjit și înghiţea, înghiţea, împingându-și holurile de mâncare cu forţa în esofag. Mâncarea era uscată, îi zgâria gâtul, dar nu a cerut apă – din mândrie. Ei, Bătrâne, ţi-a ajuns? Ai vrut să mă baţi pentru atâta lucru? Ce, asta-i pedeapsa ta? Păi poţi să mă pedepsești așa în fiecare zi, ba chiar aș prefera de două ori…

A mâncat tot ce-a furat – dintr-odată. S-a ridicat de la masă mândru, cu o privire triumfătoare. S-a dus pe laviţa

lui, iar Bătrânul și Fătuca și-au terminat cina.

Burta l-a apucat mai târziu, când în casă s-a stins lumina și stăpânii s-au dus în dormitoare. La început a simţit nevoia să bea, parcă în măruntaiele lui s-ar fi creat un deșert care cerea apă – nu o cană sau două, ci o fântână întreagă sau chiar Volga întreagă. Străduindu-se să nu facă zgomot, Vaska s-a târât jos de pe laviţă și s-a dus în bucătărie. A găsit pe pipăite găleata, și-a băgat capul în ea și a lipăit apa rece, stând în patru labe. A înghiţit o treime de găleată, dacă nu jumătate. Parcă i-a fost mai ușor. Când s-a îndreptat spre culcușul lui, toată apa aceea a început să bolborosească în pântecul lui ca într-un butoi – pesemne că se auzea în toată casa.

N-a reușit să adoarmă însă, fiindcă ceva ascuţit îl sfâșia pe dinăuntru: durerea îi străbătea corpul din vintre până-n piept, în prima clipă Vaska nu s-a speriat, ci s-a mirat: cum putea o durere atât de mare să-și facă loc în corpul lui mic? Dar durerea creștea repede, legănându-se ca un pendul: sus prin burtăjos prin intestine, sus-jos…

Stabilindu-se în bietele măruntaie ale băieţelului, și-a schimbat direcţia: a început să penduleze în burtă dintr-o parte în alta, făcându-l pe Vaska să se apuce cu mâinile de marginile laviţei și să se sucească ba la dreapta, ba la stânga. În cele din urmă durerea s-a dezlănţuit și a început să-l lovească sub coaste fără nicio ordine sau direcţie, tăindu-i pântecul în mii de bucăţele.

Parcă gemea – mai întâi printre dinţi, apoi în perna umplută cu iarbă. Parcă-și freca obrajii de pătură ca să-și șteargă de pe faţă transpiraţia neplăcută. Parcă-și apuca pântecul umilit, tare ca piatra, cu degetele, încercând să-și pipăie durerea, < Iar aceasta nu ceda – se strecura undeva în adâncurile trupului în, i se freca de șira spinării, i se agăţa de coastele din spate, îi împungea omoplaţii. Parcă murea.

Ghemuindu-se, a căzut de pe laviţă pe podea și a rămas acolo o vreme, neputând să se miște. S-a întors cum-necum pe burtă și s-a târât, proptindu-se în podeaua rece ba cu umerii, ba cu coatele. Se târa la întâmplare, pe

pipăite, neștiind încotro se îndreaptă. Știa că trebuie să-ţi dai sufletul cât mai departe de oameni, singur. A trecut peste câteva obstacole, s-a lovit de scaune și le-a ocolit, și-a zgâriat obrajii de podeaua de pământ. Într-un târziu a dat cu fruntea de lemnul rece al ușii de ia în

t rare. A dat deoparte cu capul pielea veche de oaie pusă pe prag și și-a vârât nasul în fanta prin care venea aerul îngheţat, proaspăt. Nu putea să se strecoare prin această fantă. Nici ușa nu putea s-o deschidă – târâtul îl slăbise de tot. A rămas așa, inspirând mirosul zăpezii și simţind înăuntrul său o durere surdă, până când niște mâini puternice l-au apucat de ceafă și l-au târât în bucătărie – ca în urmă cu câteva ore, la cină.

N-avea putere să se împotrivească. Mâinile făceau ce voiau cu trupul lui neputincios: l-au învârtit ca pe o păpușă, întorcându-l cu faţa în jos; l-au apăsat pe piept brusc și adânc, parcă vrând să-l taie în două; i-au pus în gură niște degete tari și i le-au îndesat până-n gât. Vaska ar fi vrut să-și strângă fălcile și să muște aceste degete, dar n-a apucat: durerea care i se oploșise în pântec a plesnit, i-a aruncat acid în gât și s-a revărsat afară din el…

A doua zi dimineaţă nu-i venea deloc să mănânce, și a zăcut jumătate de zi pe laviţă, cu capul acoperit cu pătura și cu nasul vârât în plăcile calde ale sobei. Vizavi de laviţă, Fătuca stătea în expectativă pe băncuţa sculptată și îl privea fix (nu vedea asta, ci o simţea chiar și prin grosimea păturii matlasate). Tot aici, în salon, stătea ocupat cu ceva și stăpânul casei, pufăind concentrat.

Când, la amiază, a scos nasul din ascunzătoarea lui, acesta i-a făcut semn cu capul: Ia vino-ncca’! Reticent, Vaska a ieșit la lumină. Bătrânul a ridicat de pe genunchi ceva deschis la culoare, mare, la care meșterea de jumătate de zi. L-a pus pe umerii lui Vaska – era un cojoc. De femeie, tivit cu șnur roșu la guler, mare în umeri și atât de larg, încât băiatul s-ar fi putut înfășură de trei ori în el; dar cu mânecile scurtate și un cordon de sfoară strâns în talie, cu găurile din spate cârpite cu grijă – un cojoc adevărat.

Vaska nu avusese niciodată un cojoc. I-a studiat atent mâneca (pielea era poroasă, unsuroasă la cute), a mângâiat blana ușor roasă la margini, a pipăit cordonul de cânepă, l-a legat mai strâns. Apoi s-a îndepărtat de Bătrân și a rostit ameninţător:

— Nu ţi-l mai dau!

Bătrânul a rânjit și a scos de undeva niște ghete – mari, înalte, îmblănite. Vaska și-a pus și ghetele. S-a așezat pe laviţa lui, ascunzându-și mâinile în cojoc, și a repetat la fel de mohorât:

— Nici ghetele nu ţi le mai dau!

Bătrânul s-a ridicat de pe scaun, și-a pus cojocul lui și a ieșit afară. Vaska, gânditor, l-a urmat. Iar după ei alerga Fătuca, de parcă ar fi fost legaţi.

Vaska stătea pentru prima dată în zăpadă până la glezne fără să îngheţe. A împins zăpada cu piciorul: Ce, te-ai speriat? Acum nu mă mai prinzi! Nu mă mai îngheţi, ca în iernile trecute! Și-a pus zăpadă pe umeri, pe mâini – nici umerii nu i-au îngheţat, nici mâinile. Cojocul îl încălzea. Ia te uită! Vaska a început să râdă în hohote și a sărit cu spatele în zăpadă. Cu așa echipament, nu mai răcești! A râs și Fătuca și s-a trântit alături de el în omăt. Era vesel!

Bătrânul nu râdea însă. I-a întins lui Vaska o lopată de lemn, cu placa lată, pătrată: Ia curăţă troienele din curte! Și i-a arătat cu palma cum să croiască poteci prin zăpadă: de la cerdac la latrină, hambar și magazii.

— Muncește tu! s-a răţoit Vaska. Ce, te-ai gândit să mă innperi, da? Cu un cojocel ponosit ţi-ai făcut rost de un argat pe gratis? Nu merge așa! în ţara noastră a trecut vremea sclaviei! Ori n-ai auzit?

Bătrânul doar l-a privit aspru, a înfipt lopata într-un troian și a intrat în casă.

— Foarte bine! a strigat după el Vaska. Acum, cu echipamentul ăsta, pot să mă duc unde vreau eu! Și-n satul vecin, ba chiar și pân’ la Caspica!

A scuipat în ușa închisă a casei – a scuipat de departe, dar. i nimerit exact în mijloc – și a pornit spre pădure.

Zăpada era când până la glezne, când până la genunchi. Vaska făcea nămeţii să scrâșnească, ţinându-se de crengile mai joase ale copacilor și împrăștiind mormane de zăpadă pufoasă. < ierul albastru senin îl privea printre crengile acoperite de alb. Pe tulpini scânteiau pete galbene și zmeurii – piţigoi și forfecuţe. Poate chiar ar fi fost bine să plece cât mai departe de fermă, până nu-i lua stăpânul cojocelul și ghetele?

Când pe după stejari și arţari deja nu se mai vedeau nici ferma, nici poiana, iar cerul din albastru și înalt a devenit cenușiu și jos, Vaska a observat că Fătuca vine după el.

— Hei, șterge-o de-aici! Du-te acasă, lipitoareo!

Dar ea doar îi zâmbea cu zâmbetul ei prostuţ, îngânând invariabilul „nu!”

Vrând s-o gonească, Vaska a azvârlit cu zăpadă în ea. Și ea în el. A împuns-o cu un băţ. Și ea pe el.

Și râdea în hohote – îi plăcea să se joace. Chicotea vesel: Mai vreau!

Bine, s-a gândit Vaska. Dacă nătânga se rătăcește, nu e vina lui. Numai Bătrânul e vinovat că și-a lăsat fiica proastă și mută nesupravegheată. Și a mers mai departe, fără să se mai uite în jur. Mergea și asculta cum scrâșnește în urma lui zăpada sub pașii ușori ai fetiţei. Picioarele îl purtau singure – printre stejari și mesteceni, prin ravene și luminișuri, în aval de-a lungul Volgăi care nu se vedea de sus. Mâinile aleseseră singure băţul uscat, ca să-i fie mai ușor să înainteze prin nămeţi. S-a întors pe furiș de câteva ori: Fătuca îl urma neabătut, îşi găsise chiar și o nuia și împungea cu râvnă pământul în mers, repetând mișcările lui.

Ningea – la început ușor și rar, apoi tot mai abundent și mai greu.

— Du-te la fermă, oaie bălană! n-a mai putut să se abţină Vaska. Întoarce-te la taică-tu!

A dat fuga spre Fătucă, a apucat-o de umeri și a întors-o în sens opus.

— Fugi acasă cât se mai văd urmele! a arătat el cu

degetul spre amprentele din zăpadă – unele mici, ale fetei, și unele mai mari, ale noilor lui ghete. Ai priceput?

Fătuca, trăgându-și nasul înroșit (începuse să și tremure, ticăloasa mică!), a împuns cu nuiaua în aceleași locuri din zăpadă spre care tocmai arătase băţul lui Vaska. Și l-a privit cu speranţă: făcuse totul bine?

— Of, păcatele mele! s-a înfuriat Vaska. De ce-oi fi așa de neroadă: nici vorbe-n gură, nici minte-n cap!

Zăpada deja cădea peste tot, se așternea pe copaci. Purtată de vânt, zbura din creangă-n creangă, se înfășură pe tulpini, îmbrăcând totul în alb. Până și aerul se făcuse alb și dens de la zăpada asta. Încă se mai puteau vedea prin el trunchiurile și tufișurile apropiate, dar mai departe, nu.

Putea să fugă de Fătucă: picioarele lui erau mai rapide și mai rezistente. Putea și să se ascundă: să se furișeze după o buturugă sau un buștean acoperit de zăpadă, apoi să meargă nevăzut mai departe, pitindu-se pe după trunchiurile copacilor. Putea să-i dea vreo două – nu ca s-o doară, ci ușurel, doar ca s-o sperie și să fugă singură de el.

— Ei! a agitat el băţul spre Fătucă. Acuși te altoiesc, mutulică!

A aruncat băţul departe – acesta a trecut șuierând peste arbuștii ninși și a căzut pe o grămadă de lemne doborâte de viscol – și a pornit înapoi spre fermă. În urma lui ceva a trosnit scurt – Fătuca îşi aruncase nuiaua în aceeași grămadă de lemne –, apoi s-au auzit scârţâind în zăpadă pașii ei ușori.

Drumul până la casă era lung: mersul prin viscol s-a dovedit mai greu. De câteva ori, Vaska a fost gata să intre cu nasul în niște crengi ieșite de niciunde și a regretat că aruncase băţul. De temut, nu se temea: se încredea în propriile picioare – îl v oseseră şi din necazuri mai mari. Din când în când arunca o privire spre Fătucă: nu cumva rămăsese în urmă? Aceasta îl urina zeloasă, îndoindu-și picioarele la piept. După scurt timp. i simţit că îl trage ceva de cordon, din spate – Fătuca se agăţase de cojocul

lui: îi era mai ușor să meargă așa.

Când crivăţul s-a înteţit atât de tare încât Vaska a fost nevoit s-o ia de mână pe Fătucă (altfel ar fi rămas în urmă și ar fi fost doborâtă de viscol – mai caut-o apoi pe sub nămeţi!), din vârtejurile de zăpadă s-a desprins o siluetă întunecată: Bătrânul. I-a apucat pe amândoi de ceafa și i-a tras după sine – ibia reușeau să ţină pasul cu el. Bătrânul mergea repede, parcă nu s-ar fi deplasat printr-o pădure cuprinsă de viscol, ci pe o câmpie într-o zi senină. Vaska înghiţea zăpada care-i intra în gură și se întreba dacă avea să-i fie luat cojocul.

Pereţii hambarului și ai magaziei scânteiau în perdeaua de zăpadă, ușa se trântea – și Vaska s-a prăbușit pe podeaua de lut, lângă soba care dogorea. Alături a căzut și Fătuca. Bătrânul i-a scos șuba strâmtă și pâslarii îngheţaţi, i-a făcut ghem șalul, din care curgea zăpadă, a strâns-o la piept și a rămas îndelung așa, cuprinzând-o cu braţele și cu faţa lipită de creștetul ei.

— Acum să nu te atingi de mine, i-a spus Vaska semeţ, ridicându-se în picioare și scuturându-și o bucăţică de gheaţă de pe guler. Am scos-o pe neroada de fiică-ta din crivăţ. Altfel, acum o mânca lupul cel sur, trosnindu-i oscioarele pe sub un tufiș.

Bătrânul și-a desprins faţa de Fătucă, l-a privit obosit – și pentru prima dată lui Vaska i s-a părut că-l înţelesese până la ultimul cuvânt.

Uite care era secretul, și-a zis el. Cârligul de care Bătrânul putea fi învârtit după voie, ca rahatul pe băţ – toanta surâzătoare cu picioare subţirele ca niște tulpini de trestie și părul ușor și alb, ca puful de păpădie.

Toată ziua următoare și-a petrecut-o pe laviţă. Amorţise stând întins, mâinile și picioarele lui aveau nevoie de mișcare – dar nu s-a ridicat, s-a învârtit încăpăţânat pe pături și perne, tot pipăind după cojocul pe care și-l pusese sub cap. (Bătrânul voise să i-l ducă la intrare, unde erau atârnate de niște dibluri neslefiiite hainele de ieșit, dar Vaska nu i l-a dat; ar fi vrut chiar să doarmă în cojocelul acela, ca să fie sigur că-l păstrează,

numai că în casă era prea cald.)

Fătuca se ghemuise alături, și Vaska o distra din când în când: ba făcea câte-o mutră amenințătoare, ba grohăia ca un purcel, ba scotea limba și începea să se lingă pe piept (pentru asta era nevoie de o limbă extraordinar de lungă, și Vaska nu mai întâlnise niciodată un ţânc care să-l poată imita). Fătuca gâfâia de emoţie și chicotea. Bătrânul nu se uita la copii, îşi vedea de treburi prin gospodărie; dar de fiecare dată când Fătuca izbucnea în hohote, ochii lui se încălzeau, iar în barba căruntă îi licărea umbra unui surâs.

— Așa, așa, a zis Vaska didactic, spre înserat. Acum ai priceput? Am găsit o ocupaţie mai importantă decât să dau zăpada din curte – s-o distrez pe fiică-ta. Cu zăpada descurcă-te tu cumva, eu n-am timp! Și să-mi dai mai mult de mâncare. Distracţia costă mult.

Bătrânul tăcea, ferindu-și privirea. Vaska îi încerca răbdarea.

Seara, când în casă ardea flacăra slabă a sfeșnicului și umbre lungi se întindeau pe pereţii din bârne, Bătrânul a scos o cutie grea de pe scrin și a pus-o pe masă. A scos de undeva un obiect care semăna cu o pâlnie mare, curbată și l-a prins de fundul cutiei. Fătuca, înţelegând deja ce urmează, s-a dus lângă masă, și-a pus degeţelele costelive pe marginea ei, iar pe degeţele, bărbia. A făcut ochii mari, pregătindu-se.

Bătrânul s-a tot foit, a tot mormăit, ba scoţând capacul și scotocind înăuntru, ba alegând de pe masă niște mărunţișuri, suflând cu grijă în fiecare și punându-l în cutie. Vaska a devenit curios, dar s-a ţinut tare, nu s-a dat jos din pat. În cele din în mă Bătrânul a scos din scrin un plic jerpelit și, grijuliu, cu două degete, a extras din el un fel de clătită neagră. A pus-o pe i mie, a învârtit un mâner și a așezat pe ea un braţ zimţat cu un ac în vârf.

Acul a început să salte, din pâlnie s-a auzit o pocnitură, apoi un oftat. Iar pe urmă – o voce joasă de bărbat s-a revărsat liber și bogat, ca apa Volgăi la flux.

De unde ieșea vocea aceea? De pe suprafaţa netedă a disului care scânteia în semiîntuneric? Din gura largă a

pâlniei? Din acul care plutea pe disc?

Vaska era gata să cadă. Era speriat, ar fi fugit cât mai departe de mecanismul acela nemaivăzut sau ar fi aruncat cu o gheată „i întrerupă drăcovenia, dar nu putea: stătea ca vrăjit, holbându-se la gura tremurândă a pâlniei. Miracolul vocii venite de nicăieri – din tremurul trompei metalice înverzite de vreme, cu marginile tocite de vechi ce erau, din lovirea acului de oţel de discul negru care putea fi spart ușor cu o lovitură de călcâi – acest miracol îl uluise pe Vaska, îl pocnise în moalele capului.

S-a dat jos de pe laviţă și s-a apropiat încet de aparat. Vocea.e rostogolea peste masă, se revărsa în valuri prin cameră, pe podea, prin trupul brusc transpirat al lui Vaska, umplându-i pântecul și membrele și capul cu ceva important, puternic. Cuvintele erau necunoscute – asta era bizar şi chinuitor. Vaska înţelegea câte ceva din toate limbile de pe Volga și prindea ușor măcar o fărâmă de sens din orice discurs. Acum nimic nu avea înţeles – era doar vocea, și intonaţia, și niște sunete care se uneau într-un șuvoi nedeslușit. Vaska stătea în faţa acestui șuvoi ca în faţa unui râu necunoscut, vrând să intre în el și neputând.

Când acul, după ce a parcurs întreg discul, s-a apropiat de mijlocul lui și s-a oprit acolo, scrâșnind încetișor și adunând praf în vârf, Fătuca a chicotit și a aruncat cu o surcică în el – acesta a sărit, scos de pe disc de curentul de aer. Vaska a pocnit-o peste mână: Nu-l strica!

În seara aceea au ascultat și alte voci: și bărbătești, și femeiești, și împletite laolaltă. Au ascultat versuri, au ascultat cântece – îndrăzneţe și poznașe, galeșe și tărăgănate, de toate. Iar apoi Bătrânul a scos clopotul din cutie și a pus-o înapoi pe scrin. S-au dus fiecare în patul lui, la culcare.

Vaska s-a întins pe laviţă, a cuprins cu mâinile cojocul mirosind vag a oaie și a rămas ascultând cuvintele și vocile necunoscute – ele îi răsunau clar în cap, de parcă bizara cutie ar fi continuat să învârtă discuri negre. Îi venea să cânte împreună cu aceste voci. Îi venea să alerge, să

zboare, să plutească – oriunde: după ele sau de unul singur. Îi venea să înșface cutia aceea și s-o scoată din casă, s-o ducă cât mai departe, unde nimeni să nu i-o poată lua – dar fără mâinile pricepute ale Bătrânului minunăţia n-ar fi funcţionat.

A doua zi s-a dus dis-de-dimineaţă la scrin și a atins de câteva ori pe furiș preţioasa cutie: era rece. Bătrânul robotea în bucătărie, aruncând la răstimpuri priviri scurte spre Vaska. După micul dejun acesta și-a pus cojocul și și-a tras pe cap o căciulă de fetru.

— Bine, i-a spus el aspru Bătrânului. O să-ţi curăţ zăpada. Dar diseară îmi pui flașneta aia a ta. Și fără șmecherii, fără viclenii din alea capitaliste de-ale tale! Învârtești toate discurile, până la unul. Uită-te la mine!

Şi s-a dus la treabă.

Iarna a nins mult, și Vaska îşi făcea de lucru cu lopata în curte aproape în fiecare zi. După aceea, tăia lemne, aproviziona soba, înlătura gheaţa de pe cumpăna fântânii. În zilele însorite curăţa zăpada de pe acoperiș sau strângea vreascuri din pădure pentru a aprinde focul: la început le căra cu braţele, în spinare, dar după ce a reparat sania împreună cu Bătrânul, a început să le care cu ea. Au reparat și toată încălţămintea din casă: botoșii de toate culorile ai Fătucăi, o pereche de opinci de piele, ghete de diferite mărimi, cizme (de piele și de lână, cu blana pe dinăuntru și blana pe dinafară), câţiva pâslari ponosiţi. I-au cusut Fătucăi o șubă nouă în loc de cea care-i rămăsese mică. Au făcut saltele din paie în locul celor uzate. Au verificat din nou toate proviziile alimentare: au vânturat și au uscat crupele.

ui mutat merele, au cercetat tuberculii de cartofi şi verzele, bulbii de ceapă și napii, au presărat nisip umed peste morcovi.

Au pus în grădina de zarzavat scânduri și jgheaburi – ca să adune zăpada. Au acoperit seminţele de floarea-soarelui cu i izomi de dalac și le-au împrăștiat pe marginea straturilor de ceapă și usturoi ca să le apere de șoareci și

șobolani. Au controlat toţi merii: nu le îngheaţă trunchiurile? Nu s-au rupt învelitorile din pânză de sac? Unde se rupsese, i-au mai învelit și cu scoarţă de mesteacăn adusă din pădure și au pus zăpadă de jur-împrejur.

Era mereu ceva de făcut. N-apuci să aduci gheaţă din Volga pentru gheţărie, că începe să ningă: fugi în livadă, scutură crengile (dar nu cu grabă, ci măsurat, cu dragoste: scutură fiecare l amurică de vârf, dă-i bineţe, și aruncă dintr-odată zăpada de pe ea, să nu se rupă). N-apuci să cureţi hornul și să aduni cenușa ca s-o pui ca îngrășământ în grădină, că dă gerul: dă fuga pe mal și scoate plasele, să nu le rupă gheaţa și să se piardă peștele pescuit. Nici nu te scoli bine din somn și începi să te strâmbi în fel și chip ca s-o distrezi pe Fătucă – și uite că a venit iar vremea cutiei bizare. Aşa trăiau: dimineaţă, seară, du-te, vino, ieși, intră.

Vaska a învăţat pe dinafară versurile și cântecele de pe discurile acelea negre. Erau puţine la fermă – nu mai multe decât degetele de la ambele mâini – și în fiecare seară le puneau pe toate. Bătrânul le punea întotdeauna în aceeași ordine, neschimbând niciodată succesiunea stabilită – mai întâi versurile, apoi cântecele zglobii, apoi cele de dor – și în această rânduială Vaska a învăţat treptat să afle plăcere. Ascultând zi după zi unele și aceleași cuplete, fără a putea să le înţeleagă sau să le despartă în propoziţii și cuvinte, a început totuși să observe ce însemna fiecare ca întreg: le înghiţea pe nemestecate, așa cum înghite un șarpe sau o pasăre înfometată o pradă prea mare. O abracadabra magică de cuvinte se năștea de nicăieri – din aer, din salturile acului pe discul prăfuit – și nu era nimic; nu valora nimic și nu avea în ea nimic folositor: nu puteai s-o folosești ca înjurătură și să-i sperii pe alţii, să-i îmbunezi ori să-i amuzi.

Era, pur și simplu, *altfel.* Aceste sunete trecătoare lipsite de sens conţineau o viaţă *altfel,* necunoscută lui Vaska, respirau *altfel* de forţe și legi. Minţișoara lui se încorda, se străduia să dezvolte un gând și să-și priceapă până la capăt pasiunea neașteptată pentru strania cutie,

dar era invariabil înfrântă. Aceste încercări erau chinuitoare, Vaska ar fi vrut să renunţe la ele, dar nu putea – și deseori se foia pe laviţă până la miezul nopţii, supărat pe el însuși, pe flașnetă, și totodată și pe Bătrân.

De altfel, de faţă cu el se purta cu asprime: se străduia să nu-și arate pasiunea, nu se înclina și nu se omora cu munca. Fătuca – asta era principala lui treabă. Pentru Fătucă i se iertau multe: un cântecel sau o poveste pentru ea îi înlocuiau deseori lui Vaska îndatoririle mai grele, iar joaca împreună era întotdeauna o apărare eficientă de o nouă sarcină. Lucrul cu limbajul era mai plăcut decât cu lopata sau cu toporul – și de aceea pe la mijlocul iernii biata prostuţă a început să-i devină simpatică lui Vaska. În plus, simţea că ea nu era doar o monedă cu care putea cumpăra de la Bătrân o jumătate de zi de viaţă fără griji și o masă îndestulată. Fătuca era ceva mai mult – cheia spre inima Bătrânului sau măcar către o bucăţică din ea. Și de aceea de fiecare dată când îşi simţea această mică putere asupra ei, Vaska se înfiora de plăcere – parcă nu ea râdea în hohote acum de năzbâtiile lui sau imita ascultătoare o strâmbătură caraghioasă, ci însuși Bătrânul.

În primele zile Vaska i-a arătat toate scamatoriile lui (și știa foarte multe): cum să-ţi înnozi degetele, cum să-ţi deplasezi omoplaţii în lături, cum să mergi în mâini, cum să te târăști pe spate, cum să-ţi răsucești pleoapele și să-ţi scoţi cât mai tare în afară albul ochilor astfel încât să pară două bile de biliard puse în orbite. Cum să ţii un cuţit pe vârful nasului, cum să cânţi din gât fără să miști buzele, cum să-ţi ţii echilibrul pe un singur călcâi, cum să te scarpini la ceafa cu degetele de la picioare, cum să bei dintr-o farfurie cu nările și cum să scuipi cât mai departe. I-a arătat tot ce știa – nu i-a tăinuit nimic. Fătuca la început îl privea cu admiraţie, apoi s-a apucat să-l imite. Și îi reușea! Era slăbuţă, mititică, aproape că-i treceau oasele prin piele, îi ieșeau ochii din orbite de efort – dar făcea de toate: plescăia din limbă, stătea și-n cap, se învârtea și pe un călcâi, scuipa și de-a lungul întregii camere, ţinea și

ritmul bătând cu cuţitul în masă.

Era interesant să vezi cât de iute învăţa Fătuca, cât de repede se lipeau de ea contorsionările și strâmbăturile lui. Era în asta un soi de mister vesel, o plăcere necunoscută și puternică. Se mai întâmplase ca puștii pe care-i întâlnise până atunci în viaţa lui să prindă câte-o scamatorie sau să preia câte-o farsă, dar apoi inventau și ei neapărat altele – arătau că nici ei nu sunt fraieri. Fătuca însă, dimpotrivă, voia să-l imite la nesfârșit – fără să se gândească la sens, cu aceeași emoţie și râvnă. Era ca lutul în mâinile lui, supusă, mereu gata și dornică de schimbare.

După scurt timp, Vaska i-a propus o distracţie nouă: jocurile. Puteau să se joace și de-a sfoara, și de-a cuţitele, și de-a hoţii și vardiștii, și de-a scuipatul. Cu acestea la început nu i-a ieșit: Fătuca nu pricepea explicaţiile; numai ce începea jocul – și ea îi imita ascultătoare mișcările, fără nici cea mai mică atenţie la reguli, fără să încerce să câştige și iară să înţeleagă de ce e nemulţumit. Au găsit soluţia: au inventat propriile jocuri – unele în care nu exista competiţie sau vreo ordine complicată a acţiunilor, ci pur și simplu bucurie: cădeau de pe acoperișul gheţăriei în troianul imens din curte, se trăgeau unul pe altul cu sania, alergau de-a lungul lizierei, ridicând fântâni arteziene de zăpadă, dădeau jos ţurţurii de pe crengi și ţipau cu rândul, stârnind ecou în pădure.

Și aici Vaska îşi simţea puterea: poruncea, și Fătuca sărea în troian de dimineaţă până la amiază, ca posedată; poruncea iar, și ea alerga râzând în hohote în cerc în jurul casei; poruncea iar, și ea se urca în copac sau îi aducea un băţ aruncat. Nu înţelegea cuvinte, dar prindea repede intonaţia și expresia feţei; era foarte dornică să vadă un zâmbet pe faţa lui – pentru niște cuvinte bune, pentru un semn aprobator din cap era gata să trudească necontenit. Îi plăcea lui Vaska s-o învârtă pe degete pe fiica Bătrânului, dar nu-și făcea de cap: simţea că asta nu i-ar plăcea stăpânului. Câteodată, totuși, nu se putea abţine:

când mergeau împreună în pădure după vreascuri, se așeza în sanie și o punea pe Fătucă să-l tragă, nechezând

ca un cal; iar când rămâneau singuri în casă o punea să alerge în patru labe cu limba scoasă și schelălăind ca un căţeluș.

Să necheze, să schelălăie, să ţipe, să urle, să scâncească și să geamă – toate astea îi ieșeau Fătucii mai bine decât lui Vaska. Adopta pe loc de la el și diferite tipuri de fluierat (cu buzele ţuguiate, cu buzele întinse, prin locul lăsat de un dinte căzut, cu fălcile strânse, printre două sau trei degete), și plescăituri din limbă, și gâlgâituri. Apoi a început să înveţe cuvinte.

Stăpânul a observat asta înaintea lui. În ochii Bătrânului, când o privea pe Fătucă, Vaska a început să zărească uneori ceva nou, jinduitor, ca de câine rănit.

Și abia mai târziu a înţeles că acest ceva nou apărea în timpul discuţiilor lui cu Fătucă (de fapt, doar Vaska vorbea, iar ea ședea lângă el, uitându-se în gura lui și gângăvind). S-a uitat mai atent la ea: așa era, buzele i se mișcau încontinuu, pe gâtlejul subţirel i se umflau venele de încordare. Oare voia să vorbească? Ia te uită! Așadar, nu-i mută Fătucă? Așadar, nu-i deloc neroadă?

S-o înveţe să vorbească era o distracţie mai mare decât „două cuţite” sau „scuipatul”. Vaska a abordat această sarcină cu toată seriozitatea: a început să vorbească mai încet cu Fătuca, deschizând larg buzele și pronunţând răspicat cuvintele, repetând cele spuse de mai multe ori, și uneori ajutându-se de gesturi, pentru claritate; uneori stătea pur și simplu pe laviţă și arăta cu degetul obiectele din jur, numindu-le repetat.

— Mutră! rostea el răspicat, trecându-și palma peste faţa lui, apoi peste a Fătucii. Altfel spus, bot. Sau fizic.

— Gheare! ridica el mâinile cu degetele desfăcute. Și tu ai gheare.

— Labe! zicea, dând din picioare.

— Cur! pronunţa, plesnindu-se peste fesele slăbănoage.

— Burdihan! Bot! Ocheane!

Vaska îşi interzicea să amestece în limba rusă cuvinte kâr

I

gâze sau din alte limbi, ca să nu-și încurce eleva; dacă se întâm

I» l. i s-o facă din neatenţie, se corecta numaidecât, purificându-și limbajul. Îşi interzicea să se grăbească atunci când îi spunea povești sau poezioare. Îşi interzicea să sară prea repede de la un subiect la altul: dacă începeau să se ocupe de ceva dimineaţa – vase, haine sau unelte din gospodărie –, repetau toată ziua, până seara:

— Blid! Căuș! Tuci!...

Era uimitor să urmărești cum cuvintele lui Vaska ţâșneau în gura Fătucii – încă nu era vorbire, ci prima înţelegere a legăturii dintre sunete și obiecte. Vaska azvârlea cu aceste cuvinte generos, nu făcea economie.

— Linguroi!

— Furchiţă!

— Corzar!

Fetiţa prindea repede – s-a dovedit a fi isteaţă. Chiar să vorbească nu putea: din gură îi ieșeau numai sunete asemănătoare uneori silabelor. Dar cu fiecare zi aceste sunete se înmulţeau și deveneau tot mai variate.

— Mai uschit!

— Mai iute, trândavo!

— Lasă buștenii, haida la halit!

Curând, Vaska a aflat cum o cheamă pe Fătucă. La început s-a descurcat cu porecle – „prostuţa”, „păsăruica”, „libelula holbată”. Când a devenit însă limpede că acuși-acuși va începe să vorbească, i-a ales un nume. S-a gândit îndelung: a luat toate numele pe care le cunoștea, pe care le auzise prin orfelinate și în timpul pribegiilor și le-a alăturat chipului slăbuţ al fetiţei. Nu i se potriveau nici Noiembrina sau Lăptăreasa, nici mai războinicele Armata sau Baricada, nici Viliura sau Budiona (potrivite mai degrabă pentru o vacă, fie vorba-ntre noi!), nici mai complicatul Dzerjinalda.[39] în cele din urmă l-a găsit:

39 în epoca sovietică au fost inventate câteva sute de nume noi, cu conotație accentuat

Aviaţia.

Dar n-a reușit să-şi boteze eleva: îndată ce a auzit cum Vaska»

O strigă cu unul și același cuvânt, Bătrânul l-a apucat de guler și a început să-l scuture. L-a scuturat ușurel, nu ca să-l doară, mugind agitat și arătând spre copilă – până când Vaska a priceput despre ce e vorba. A început să-și rememoreze din nou toate numele de femei și să le rostească cu voce tare, până când Bătrânul a aprobat din cap și i-a dat drumul: Anna – așa o chema pe spălăcită. Vaska s-a minunat (aproape că ghicise numele!), și a fost de acord. Anna să fie. Mai corect, Anka.

— La dracu'! Șterge-ţi mucii!

— Nu mai miorlăi, smiocăito!

— Mai cu talent, mânca-te-ar puricii!

Câteodată, Vaska se sătura: ar fi vrut jocuri simple, obișnuite, niște ocupaţii necomplicate pentru mâini și picioare. Lăsa lecţiile – pentru jumătate de zi, pentru o zi – ca să se tăvălească în zăpadă sau să alerge pe Volga să scoată năvoadele, apoi începea din nou. În aceste lecţii era inclusă puterea lui asupra Fătucii, o putere adultă și absolută – implicit, și asupra Bătrânului, și asupra întregii ferme.

La început, Bătrânul s-a împotrivit lecţiilor: mugea sever la Vaska, o închidea pe Fătucă în camera ei (și aceasta se izbea de ușă, cerând să i se dea drumul, ţipa ca un pui de mistreţ prins în laţ). O dată chiar s-a gândit să-l dea afară pe Vaska: i-a adunat o boccea întreagă de provizii, l-a îmbrăcat cu cojocul, deasupra i-a pus un șal să-i fie mai cald și i-a arătat ușa: du-te, i-a făcut semn.

— Ei, asta-i! s-a răţoit Vaska. Eu acum rămân cu voi pentru totdeauna. Mi-e bine aici, la fermă.

Bătrânul s-a încăpăţânat, arătându-i cu degetul ieșirea (degetul acesta tremura ca un cârlig de undiţă). Fătuca închisă în camera ei bătea, trăgea cu ochiul prin

---

ideologică. între acestea, Viliura - de la sloganul „Vladimir Ilici Lenin îi iubește pe muncitori“ *(Vladimir Hid Lenin liubit rabodh),* Budiona, în onoarea mareșalului S.M. Budionîi, erou al Războiului Civil, Dzerjinalda, în onoarea fondatorului și șefului Ceka, F.E. Dzerjinski. *(N.a.)*

crăpătura ușii, simţind că se petrece ceva rău.

— Ce vrei, piază rea?! a strigat atunci Vaska. Vrei să-ţi lași l. iia mută? Cu mine, azi-mâine o să-nceapă să vorbească, da’ cu line, bufniţă fără limbă, niciodată!

Bătrânul a încremenit – ai fi zis că Vaska l-a lovit.

— Pe bună dreptate vor să te prindă ăia pe care te duci în fiecare zi să-i pândești de pe mal! a continuat Vaska acum cu forţe reînnoite, luându-și avânt. Îţi știu eu miezul negru! Dă-mă – ilară acum – n-o să-mi cruţ picioarele: o să umblu prin toate satele din jur și o să scap câteva cuvinte despre tine prin fiecare i otlon, contrarevoluţionar ce ești! Și prietenii tăi o să vină mintenaș să-ţi facă o vizită!

Bătrânul a scuturat din capul zburlit, i-a tremurat buza de jos și l-a lăsat în pace.

De atunci, în timpul lecţiilor a stat la distanţă, ocupându-se ni treburi gospodărești, și doar în privirea lui creștea acel jind ca de câine rănit, deja cunoscut lui Vaska.

Așa au trăit în iarna aceea. Ziua Vaska scotea sufletul din Bătrân – o învăţa pe Fătucă să vorbească. Iar seara Bătrânul îl chinuia pe băiat – își învârtea flașneta și dădea drumul gândurilor ei neînţelese în bietul cap al lui Vaska. Numai Fătucii îi era bine: și cu Vaska, și cu tatăl ei.

Treptat, acesta din urmă s-a împăcat cu Vaska în rol de profesor. La sfârșitul iernii Fătuca scotea silabe atât de răspicat și de repede, că amândoi – și Vaska, și Bătrânul – îi așteptau de la o zi la alta primul cuvânt. Când Bătrânul își îndrepta privirea spre fiica lui, Vaska citea uneori în această privire nerăbdare și speranţă. Rânjea în sinea lui: ei, cine voia să mă alunge în zăpadă în miez de iarnă?

Apoi a venit primăvara.

Și soarele de pe cer îl privea pe Vaska nu ca un soare, ci ca un zeu al haimanalelor: parcă-l chema. Și Volga curgea, amestecată cu bucăţi de gheaţă, cu case, poduri, bărci purtate de viitură – nu ca un râu, ci ca o șosea: îl chema. Și vântul nu-i mai biciuia faţa cu zăpadă, ci îl împingea în spinare cu mâini calde și puternice. Și copacii nu-l agăţau cu crengile lor, ci îi arătau drumul: de la fermă, spre pădure.

Nu, a hotărât Vaska. Nu plec nicăieri.

Stoluri de păsări coborau în picaj și se ridicau iar deasupra valurilor, ţipau și râdeau. Și norii se ţineau după ele, tăceau și priveau în jos. Și bancurile de pești treceau prin apă, și ierburile tinere prin stepă, și zăpada se retrăgea de pe ea – se topea și curgea în Volga. Vaska s-a supărat și s-a dus de pe culmea dealului, acasă, să se culce. S-a prăbușit pe laviţă.

Perna de sub capul lui mirosea a rășină de brad, din amonte. Pătura de pe umeri – a ghiborţi proaspeţi, fripţi la foc de lemne. Plăcile sobei – a nisip de Astrahan. Din fereastra deschisă nu mai mirosea a zăpadă, ci a sărata Mare Caspică.

Vaska a deschis ochii. A șezut în întuneric și a văzut cum din corpul lui cresc crengi în toate părţile – transparente, abia vizibile în noapte – crengi puternice, răsucite, semănând cu parâmele de corabie. Cele mai groase – spre dormitoarele Bătrânului și al Fătucii, cele mai subţiri – spre cutia bizară de pe scrin, spre alte lucruri din casă. Iar el, Vaska, se afla în mijlocul acestor crengi – ca o muscă prinsă într-o pânză de păianjen.

„Care vasăzică asta e!” s-a înfuriat băiatul. „Care vasăzică așa s-a hotărât Bătrânul să mă învingă – în tăcere! Să mă înfășoare în sfori, să mă lege de ferma lui! Să mă vrăjească cu clătite vorbitoare, să mă hrănească cu mâncăruri bune, să mă-mbuneze cu darurica să stau aici întruna, până la moarte!” S-a dat jos de pe laviţă, și-a rupt toate legăturile și a dat buzna afară pe ușă – las că văd ei.

22

— Va! Va! Va! a ţipat Anntche dimineaţa, ţâșnind în curte.

Bach a auzit aceste strigăte în timp ce se trezea din somn. A sărit din pat. Așa cum era, în lenjeria de corp, abia aruncându-și o vestă pe umeri, s-a repezit afară. Anntche – într-o cămașă de noapte ușoară, cu un nor de păr ciufulit fluturându-i în jurul feţei și cu gura deschisă, alerga de la un acaret la altul, deschizând larg ușile, dând buzna înăuntru, răsturnând coșu-l de și găleţile, aruncând pe jos

uneltele atârnate pe pereţi.

— Va! Va! Va!

După ce a trecut prin toate, a năvălit în livadă. Licărea ca o pată albă printre trunchiurile și crengile maronii, îngreunate de primăvară cu muguri mari.

Bach a fugit după fiica lui, scoţându-și vesta din mers – s-o adăpostească de vântul proaspăt de primăvară, de răsuflarea îngheţată a ultimelor zăpezi în luminișuri. Anntche însă, după ce a ajuns la marginea livezii, s-a oprit o clipă, a privit uimită în jur, apoi s-a năpustit în pădure.

— Va! Va! Va! au glăsuit speriate ciorile, zburând din copaci și împrăștiindu-se în jur.

— Va! Va! Va! a răspuns trist ecoul, scurgându-se pe trunchiuri și tremurând pe crengi.

Bach mergea grăbit în urma ei. Razele soarelui mâzgăleau printre ramuri, apa îi zbura de sub picioare, pe lângă el fluierau mesteceni, arţari, plopi. Frământa noroiul cu picioarele, alunecând pe frunzele putrede și împiedicându-se de copaci căzuţi. Trupurile tari ale arborilor îl loveau peste umeri, crenguţele îi zgâriau faţa, lăsându-i semne roșii pe obraji și pe frunte – nu observa aceste atingeri dureroase. Nu reușea s-o prindă pe Anntche cea iute, dar nici să se oprească nu putea – corpul lui alerga după fetiţă ca și cum ar fi fost legat de ea: o forţă îl împingea înainte, îl izbea de buturugi, îl trăgea peste băltoace și pârâiașe ce goneau printre rădăcini, îl ţâra peste gropi, îl arunca peste hârtoape și vâlcele.

— Va! Va! Va!

Au alergat îndelung: până când cămășile de noapte au devenit negre de noroi, iar chipurile, întunecate de sângele răscolit și ude de transpiraţie, până când picioarele lor istovite n-au mai putut face niciun pas, iar gâturile aproape că nu mai puteau respira. Doar atunci mișcările lui Anntche și-au pierdut iuţeala, fuga ei a încetinit, genunchii i s-au îndoit – și ea a căzut în braţele lui Bach, ajuns tocmai la timp.

Și lui îi venea să se prăbușească de oboseală: pe pământ, într-o băltoacă, într-o ravenă, oriunde, numai să

închidă pleoapele și să uite de sine câteva minute, în nemișcare; dar pe pieptul lui se afla Anntche, stoarsă de puteri. Prin ţesătura subţire care le despărţea corpurile simţea bătaia neliniștită a inimii ei. Înfruntându-și durerea din genunchi și trăgând aer în piept cu gura deschisă, Bach se împleticea printre copaci cu copila în braţe – înapoi, spre casă.

Cu cât mergea mai mult însă, cu atât mai rapid îi devenea pasul și i se părea mai ușor corpul fetiţei, lipit de pieptul lui – parcă din el ar fi ieșit o energie tânără și curată, pătrunzând în organismul epuizat al lui Bach prin atingerea trupurilor. În mod ciudat, picioarele lui Bach, și spinarea, și gâtul, și mâinile – de la umeri până în vârful degetelor – toate se umpleau de o forţă sprintenă și veselă, săltau, îşi doreau mișcare. Deodată a devenit o plăcere și să zdrobească cu piciorul frunzele putrede, și să alunece pe noroi, și să rupă cu gheata rămurele uscate. Și să-și îndrepte ochii spre soarele de primăvară. Și să observe nuanţele de pe scoarţa copacilor: roșcat pe trunchiurile pinilor, cenușiu pe ale stejarilor, lila și albăstrui – pe crengile de zmeur și mur.

Bach o strângea la piept pe fetiţă – mică, aproape imponderală – și simţea atâtea lucruri diferite și importante, ca niciodată înainte: curgerea sevei copacilor de la rădăcină spre tulpini și crengi, tremurul frunzelor tinere sub tegumentele mugurilor, încălzirea pământului pe movile și freamătul somnoros al seminţelor, bulbilor sau tuberculilor din ele. Toată această viermuială neobservabilă cu ochiul liber – șovăire, respiraţie, ropot, vibraţie – totul reverbera în el, totul îl emoţiona, de parcă nu s-ar fi întâmplat în jurul, ci înăuntrul lui. În nări simţea deodată o abundenţă de arome: umezeala apei, mirosul înţepător al primelor ierburi în poieni, dulceaţa mlaștinilor putride, iuţeala mușuroaielor de furnici care se dezgheţau. În urechi i se înghesuiau necrezut de multe sunete, pielea lui simţea mângâierea vântului în fiecare cută și por… Nu era euforia furtunii, cunoscută lui Bach, nu era o explozie oarbă și iraţională de sunete la limita unei crize spirituale,

ci o des-I operire a acestor senzaţii în toată desfășurarea și frumuseţea lor, trăirea lor tihnită, înţeleaptă.

Ce-i ascuţise receptivitatea în asemenea măsură? Primăvara? I cama pentru Anntche, transformată în ușurare? Bach nu știa. Abia mai târziu, după ce a pus-o în pat pe fetiţa adormită de oboseală și a ieșit în curte, a înţeles: cauza acestui freamăt incredibil fusese apropierea lui de Anntche. Înainte, atingerile cu ea îl salvau de frică, acum îi dăruiau o percepţie nouă, necunoscută a realităţii: capacitatea de a fi emoţionat de frumuseţea lumii și de a vedea viaţă în fiecare manifestare a ei, oricât de măruntă.

Iar haimanaua de Vaska chiar dispăruse. Cum venise la fermă – din propria voinţă încăpăţânată, răsărind de nicăieri, tot astfel și pierise fără urmă. Plecase desculţ, lăsând sub laviţă botinele îmblănite pe care le primise, iar pe laviţă cojocul prefăcut pentru el; fără să spună nicio vorbă de rămas-bun și fără să ia nimic cu el. Bach a verificat acareturile golite peste iarnă, cu ce mai rămăsese de mâncare acolo, lucrurile din scrin și cămăruţa Tildei, conţinutul cuferelor de sub pat și al sertarelor din bucătărie – totul era la locul lui. În afară de Vaska.

Anntche îi ducea dorul, și asta a fost prima tristeţe de adult din viaţa ei. În fiecare dimineaţă se trezea și retrăia suferinţa despărţirii de singurul ei prieten. Suferinţa aceasta creștea cu fiecare ceas al noii zile și în scurt timp a inundat și camera fetiţei, și salonul, și casa întreagă, și curtea, și livada presărată cu flori de măr. Neștiind să stăpânească suferinţa asta care pătrundea peste tot, Anntche răbda cât o ţineau puterile; iar când puterile îi secau, fugea de la fermă; uneori spre seară, alteori la amiază, în zilele cele mai grele dimineaţa, îndată ce se trezea. Alerga prin pădure, strigând după prietenul pierdut și nădăjduind, dacă nu să-l găsească, atunci măcar să ajungă în locurile în care nu pătrunsese încă tristeţea ei. Strădaniile îi erau zadarnice: tristeţea era pretutindeni, iar Vaska, nicăieri.

Din aceste fugi zilnice s-a compus vara aceea. Bach n-ar fi putut spune dacă mai făcuse și altceva – dacă

tunsese merii, sădise morcovi și mentă în grădină, pescuise, adunase nucile, mâncase ori visase, se gândise la ceva – sau doar o căutase pe fetiţa îndurerată.

Singurele momente de liniște erau cele ale întoarcerii acasă – dacă n-ar fi fost aceste momente, inima lui s-ar fi uzat de frică, așa cum se uzează de prea mult purtat până și cel mai zdravăn pantof. Bach o purta pe Anntche în braţe prin pădure – mai întâi prin pădurea limpede și plină de zvonuri a primăverii, apoi prin cea pestriţă și zgomotoasă a verii, apoi prin liniștea toamnei – și pieptul i se umplea de fiecare dată de ceva ușor și fremătând. Trupușorul fragil al fetei, mistuit de dor, îi inducea o inexplicabilă tandreţe faţă de lume și îi ascuţea inimaginabil simţurile: era gata să plângă de recunoștinţă faţă de pădurea asta generoasă, și faţă de Volga eternă, și faţă de stepele ce se întindeau dincolo de ea, și faţă de toată viaţa asta abundentă care curgea în jur, și faţă de Anntche însăși, care îi dăruia aceste clipe de scurtă și intensă fericire.

Spre sfârșitul verii a observat că începuse să nu se mai întoarcă la fermă pe drumul drept, ci pe cărări ocolite – prin poieni și poteci îndepărtate, mergând îndelung pe marginea livezii și prelungind minutele uniunii cu Anntche. Că începuse să asculte cu îngrijorare zgomotele pădurii, temându-se să nu audă pașii lui Vaska. Că în zilele în care Anntche îşi încetinea fuga, îi venea s-o împingă de la spate: Fugi! ţipă, plângi, suferă – și ajungi mai repede în braţele mele! Și eu o să te liniștesc! O să te port prin desișuri și poieni – o să te port îndelung, cu grijă, iubindu-te!

Era în astfel de gânduri și altceva, de-a dreptul vicios. Dându-și seama de asta, Bach a încuiat-o pe Anntche în camera ei – a închis ușa cu zăvorul și a pus în dreptul ei o ladă cu pietre: nu mai fugim nicăieri. Ajunge – am fugit destul. El s-a așezat pe lada aceea, sprijinindu-se de ușă. Ședea și simţea cu spinarea loviturile pumnișorilor slabi în scândurile ușii de partea cealaltă. Aici, lângă ușă, a și adormit – adânc și liniștit, pentru prima dată în vara

aceea nemaitemându-se că Anntche o să fugă în timp ce el doarme.

Dar ea tot a fugit – pe fereastră. A spart geamul cu băncuţa a ulptată și a sărit afară, zgâriindu-se în cioburile rămase în e crcevea și lăsând pe ele câteva fire rupte din fustă. Bach a fost trezit de zgomot, dar până când a dat deoparte lada grea și a descuiat ușa, până când s-a uitat buimăcit prin geamul spart, ii-a mai găsit nici urmă de Anntche: dispăruse în pădure.

Iată răsplata pentru gândurile lui prostești. Iată-l, eternul lui coșmar: Anntche dispăruse.

Cu un muget, Bach a ţâșnit afară din fermă. Încotro? N-ar fi putut spune.

Parcă se prăbușea în râpe și plonja în pâraie, se târa pe fundul lor. Parcă ieșea din nou la suprafaţă, agăţându-se de rădăcinile copacilor și plantelor care creșteau pe pante. Călca peste mușuroaie de furnici, lovea cu umerii cuiburi de păsări, şi tivea muri și zmeuri, rupea crușini și lăstari de mesteacăn – nu din rea intenţie, ci pentru că nu era în stare să se abată din drum și să ocolească obstacolele. Și mugea, mugea neîncetat – o chema: Anntche!

Curând, gâtul i-a obosit de atâta urlat și a răgușit – sunetele au devenit mai înăbușite, nu mai puteau acoperi zornăitul pietrelor sub ghete și trosnetul crengilor rupte. Atunci i-ar fi fost de folos lui Bach limba. Atunci i-ar fi fost de folos ţipătul – tare, pătrunzător.

Poate că și Anntche gonea acum prin desiș, vrând și neputând să strige după ajutor? Poate că se învârteau unul pe lângă altul: apucau pe aceleași poteci, se târau prin aceleași râpe, agăţându-se de aceiași copaci și împiedicându-se de aceleași cioturi, pășind pe aceleași urme, vrând și neputând să se găsească – doi muţi rătăciţi în pădure?

Când amurgul a devenit albăstrui – se apropia noaptea –, s-a trezit pe râpa cunoscută: picioarele îl duceau singure spre Volga. S-a dus la fermă, a luat de pe sobă găleata de tablă și pisălogul pentru condimente și, lovind cu pisălogul în tablă, s-a întors în pădure.

Pădurea îi răspundea: undeva în depărtare fluierau trist cucuvele, gemeau huhurezi, gâlgâiau cu glasuri joase bâtlani.

Anntche nu răspundea.

Da, asta era pedeapsa. Pentru dorinţa lașă de a o feri pe Anntche de lume. De a o lipsi de vorbire, de a o lipsi de prieteni de vârsta ei – numai să rămână singur cu ea, să fie doar în puterea lui, s-o aibă doar pentru el.

Către dimineaţă picioarele l-au dus iar spre Volga. Înţelegând că se află din nou pe coastă, Bach a lăsat mâinile în jos și a încetat să bată. Urechile lui se obișnuiseră însă atât de tare cu zăngănitul lemnului lovit de tablă în noaptea aceea lungă, încât și acum îi răsuna în ele acel sunet. A aruncat găleata și pisălogul pe jos – n-a ajutat. Vrând să scape de zgomotul obsedant, a dat cu piciorul în ambele obiecte, aruncându-le în Volga. Ochii lui au văzut clar cum găleata, rostogolindu-se, tot mai strâmbată de pietrele de care se lovea, saltă în josul pantei și se scufundă în apă; cum pisălogul se învârtește și el de-a lungul potecii și cade cu un pleoscăit în spuma de pe mal. Dar sunetul îi stăruia în cap. A dus mâinile spre faţă, să-și acopere mai bine urechile, și în lumina timidă a zorilor a observat că palmele îi sunt brăzdate de zgârieturi adânci, acoperite de murdărie, ace de pin, iarbă uscată. La fel de murdare îi erau și braţele, și umerii, și pieptul: hainele i se transformaseră în zdrenţe prin care se vedea nu un trup, ci carne umflată de vânătăi și julituri – o rană întinsă, cu sânge închegat. Picioarele – negre de noroi, desculţe: așa era, ghetele rămăseseră undeva în vale. De altfel, acum nu mai avea nicio importanţă.

S-a întors și a pornit spre fermă. Și-a dat seama că se clatină puternic în mers – un picior i se îndoia și nu voia să pășească drept, i se sucea la fiecare pas. Nici asta n-avea importanţă.

A şchiopătat îndelung – soarele deja se înălţase peste marginea pădurii, împrăștiind scânteieri galbene și roz. A ajuns la cerdac, dar nu-i venea să urce: fără Anntche n-avea ce să facă în casă. S-a târât de-a lungul pereţilor,

până la geamul spart. În capul lui, pisălogul continua să lovească în tablă, dar deja se obișnuise cu acest sunet – aproape că nu-l mai deranja.

Fără să observe cioburile sparte de sub tălpile sale goale, Bach s-a apropiat de fereastră, s-a uitat înăuntru – și a văzut-o:

Anntche dormea în patul ei, îmbrăcată, încălţată – era întinsă I» este pături și perne, de-a latul patului, cu ghetuţele murdare de noroi atârnându-i în afară. O rază de soare i se prelingea încet peste chipul senin. S-a încruntat ușor, a oftat în somn și a întors pe partea cealaltă, ieșind din lumină.

Bach a înţeles că ascultă respiraţia liniștită a fetiţei; sunetul din capul lui s-a oprit. Poate că ar fi trebuit să încălzească apă și să se spele de noroi, să-și bandajeze rănile, să-și ia haine cu I ale din scrin și să și le scoată pe cele rupte. Dar nu avea putere să se îndepărteze de fereastră, și și-a îngăduit să mai stea puţin s-o privească pe copila adormită. Până când soarele s-a ivit din nou de după copaci. Până când s-a ridicat în înaltul cerului. Până când a ajuns la zenit.

Stătea și se uita cum joacă lumina pe buclele delicate împrăștiate pe pernă, cum se rumenește curba delicată a obrazului și pumnișorul strâns sub ea. Nu, copila asta nu putea fi oprită: încă de la naștere se târa și alerga oriunde voia. O chema instinctul libertăţii, și ea i se supunea, uitând de Bach, de ferma natală, de tot ce rămânea în urmă. Acum, privind-o pe nemișcata Anntche, Bach înţelegea limpede: peste câţiva ani avea să plece. Avea să ţâșnească pe ușă afară, să sară pe fereastră, să se strecoare prin orice crăpătură – dar avea să plece, neîndoielnic. Poate chiar fără să-şi ia rămas-bun. Deodată, i s-a făcut cald – poate pentru că stătuse prea mult în soare. Îi ardea pieptul, îi ardea gâtul, îi ardea capul – tot, de la ceafa până-n creștet, până-n vârful nasului, până-n lobii urechilor umflate. Căldura era atât de insuportabilă, că-i venea să dea fuga la Volga și să se arunce de pe marginea râpei. Dar acum, la cât era de slăbit, n-ar fi

reușit să şchioapete până la râu. După cum nici să scoată din fântână găleata grea cu apă. Lingându-și buzele uscate, și-a smuls de pe piept zdrenţele care fuseseră cândva cămașă – n-a ajutat: trupul îi dogorea ca încins până la roșu.

Ţinându-se cu mâinile de pereţi, s-a dus împleticindu-se în singurul loc în care-și putea potoli fierbinţeala bruscă – în gheţărie. S-a întins pe bucăţile de gheaţă mirosind a tină, deja zdrobite și topite de vară, afundându-și recunoscător faţa în ceva rece, moale – pesemne, un pește – și a rămas nemișcat, bucurându-se de mult dorita răcoare…

Din ziua aceea a încetat s-o mai urmărească pe Anntche și nici n-a mai încercat s-o reţină. Ea alerga, când și unde voia – în adâncul pădurii, pe malul Volgăi, în sus și-n jos – dar întotdeauna se întorcea până la apusul soarelui. Aparent, mișcarea necontenită făcea ca dorul de băiatul dispărut să pălească, să se stingă, iar aceste ieșiri zilnice din casă începeau să-i facă plăcere: venea în fugă din pădure rumenă în obraji, cu ochi visători.

Bach nu știa cum să-și ocupe timpul în absenţa ei – nu se putea concentra la nimic, lucrurile îi scăpau din mâini –, așa că se ducea în gheţărie: se dezbrăca, rămânând numai în lenjeria de corp, se întindea pe gheaţă și stătea acolo nemișcat; în timp ce corpul lui se lupta cu frigul, mintea năpădită de gânduri chinuitoare i se odihnea. Hainele îi miroseau a pește, în buzunare i se adunau solzi, dar el nu observa aceste mărunţișuri.

Seara, când se întorcea din peregrinările sale, Anntche se urca pe genunchii lui, zâmbea vinovat și i se lipea de piept. În ochii ei însă nu era remușcare, ci numai o bucurie obosită și liniște. Bach o ducea în braţe pe fetiţă în livadă și se plimbau printre meri – ea nu se împotrivea, îl lăsa. El îi primea cu recunoștinţă efemerele dovezi de afecţiune. Se hrănea cu aceste scurte momente.

Într-o astfel de seară, la lăsarea întunericului, după ce făcuseră înconjurul livezii de trei ori și stătuseră îndelung lângă piatra de mormânt a Klarei, pe când o

ducea pe tăcuta Anntche în casă, a văzut că ușa de la intrare e întredeschisă şi în ferestre pâlpâie lumina. Ce-i drept, ar fi trebuit să se sperie, dar sufletul lui atâta se chinuise în ultima vreme, atâta suferise şi se istovise, că nu-i mai rămăsese putere pentru noi neliniști. Cu Anntche în braţe, a urcat în cerdac și a intrat în casă.

Sfeșnicul ardea pe pervaz. Cineva se foia în genunchi prin bucătărie – umbla cu mătura pe sub masă, adunând gunoiul.

— E murdar în casă, a zis sever Vaska, ridicându-se în picioare. Fără mine, aţi lăsat gospodăria de izbeliște.

Peste vară se făcuse mai zdravăn, deși nu crescuse în înălţime. Vocea îi devenise mai joasă și mai plină, chipul îi era înnegrit de soare, iar părul lung îi era strâns într-o coadă la i cafa, dându-i o înfăţișare foarte matură.

Anntche a tresărit, a ţâșnit din braţele lui Bach, s-a repezit spre Vaska, apoi a șovăit, încremenind la jumătatea drumului.

— Va-sea! a spus ea răspicat. Va-sea!

— Că doar nu Domnul Dumnezeu! a confirmat acesta, strângând gunoiul în făraș.

— Va-sea, a repetat Anntche. Vasea. Vasea. Vasea…

23

Și din nou au început să trăiască în trei.

Vaska n-a mai plecat – a rămas la fermă, fără să ceară voie și fără să-și explice nicicum absenţa de câteva luni, de parcă ar fi fost aici stăpân cu puteri depline. De dormit, dormea pe laviţa de lângă sobă. N-a cerut nici mâncare, nici haine curate, nici pernă și pătură, iar când le-a primit de la Bach le-a luat fără vreun cuvânt de mulţumire, ca și cum i s-ar fi cuvenit de la sine. Í n dulapul din bucătărie Bach a găsit mai târziu câteva tablete de ciocolată lipite laolaltă, învelite, nu se știe de ce, într-o faţă de pernă din mătase, iar pe scrin, un teanc de discuri necunoscute în plicuri unsuroase, câteva cu marginile crăpate și șanţurile zgâriate, toate cu înregistrări de versuri și cântece în germană.

Vaska însuși se schimbase în timpul verii. Pe chipul

lui se adăugase o cicatrice (semnul alb și scurt strălucea pe fruntea întunecată, exact între sprâncenele negre, ca trasată cu creta) și puntea nasului cârn i se încovoiase, pesemne lovită într-o încăierare. Trupul îi devenise mai puternic și lat în tors, mișcările, mai precise, mimica mai rezervată – parcă se închegase și se maturizase – superficialitatea copilărească începea deja să lase locul gravităţii, solidităţii. Făcea parte dintre acei adolescenţi a căror înfăţișare capătă de timpuriu trăsături mature, iar statura scundă îngreunează ghicirea vârstei: din spate l-ai fi luat cu ușurinţă drept un copil, în timp ce chipul aspru, mongoloid putea aparţine și unui tânăr. Alături de vânjosul Vaska, Anntche, care crescuse și ea peste vară, părea o copilă stângace și lipsită de apărare, deși acum era puţin mai înaltă.

Bach nu știa ce atitudine să aibă fată de această întoarcere neașteptată. Și nici faţă de acest băiat bizar. Vaska părea simplu – ca un cârlig de undiţă din fier, ca o găleată cu apă sau o piatră cenușie din Volga: dacă-i dădeai să mănânce, mânca, dacă nu, îşi lua singur; dacă-i spuneai să facă ceva, se eschiva, iar dacă-l pedepseai pentru lene – o făcea; dacă se simţea rău, ţipa, iar dacă se simţea bine, se prăbușea pe laviţă și dormea neîntors, de puteai să tragi și cu tunul lângă el. Dar era în el ceva, un soi de pliu misterios al sufletului în care se ascundea ceva nevăzut și temeinic ferit de ceilalţi – ceva de care, pare-se, Vaska se temea sau se rușina. Aceste abia sesizabile rudimente de uman care licăreau câteodată printre apucăturile de mică fiară îl împăcau pe Bach cu băiatul.

Când Vaska, mișcându-și cu greu buzele uscate de vânt, arăta cu degetul pentru a suta oară spre un obiect și îi pronunţa denumirea – tare, ca Anntche să distingă fiecare sunet –, lui Bach îi venea să-l îmbrăţișeze într-un acces de recunoștinţă. Când o clipă mai târziu același Vaska grohăia caraghios frecându-se pe burtă, iar Anntche grohăia și ea, scărpinându-se în cap, Bach abia se abţinea să nu-i azvârle pe amândoi pe ușă afară.

Când seara – îndată ce gramofonul era pus pe masă,

iar din scrin erau scoase unul după altul discurile acum uzate – Vaska îşi lipea ochii de tremurul acului și sorbea cu nesaţ strofele lui Goethe şi Schiller, lui Bach i se încălzea sufletul. Dar cum îşi muta privirea la Anntche, pe care o amuza numai jocul luminii pe discurile care se învârteau, cum îi venea să spargă și discurile, și gramofonul, și să-l izgonească pe neobrăzatul care simţea măreţia poeziei germane chiar și fără a-i înţelege sensul – spre deosebire de propria fiică.

Când Anntche râdea în hohote de ștrengăriile lui Vaska și îl privea cu ochi fericiţi, umezi de râs, Bach se topea de bucu346

I le. Când însă dimineaţa, îndată ce se scula din somn, ea dădea luga nu spre el, ci spre laviţa de lângă sobă și aștepta să se trezească Vaska, lui Bach i se făcea dor de zilele dinainte, de viaţa lor solitară, în doi.

Lupta începută odată cu prima apariţie a băiatului la fermă continua cu forţe reînnoite acum, după întoarcerea lui. O luptă care avea să dureze ani de zile și al cărei rezultat era predestinat: bătrânul era menit să piardă, iar tânărul să câştige. I lupta pentru Anntche.

Vaska avea de partea lui totul: tinereţea, firea veselă, limba care rostea întruna tot felul de fleacuri; în cele din urmă, chiar și pe Anntche. De partea lui Bach nu era nimeni în afară de el însuşi.

5

Jumătatea mai înţeleaptă a sufletului său recunoștea deja viitoarea înfrângere și chiar o accepta. Dar cealaltă jumătate – o, nu! – cealaltă jumătate intenţiona să lupte cu disperare și, dacă nu să învingă, măcar să prelungească cât mai mult această încleștare: această prelungire era acum măsura vieţii care îi mai rămânea de trăit lui Bach împreună cu Anntche.

Prima lovitură a dat-o – fără să-şi dea seama – Vaska. Odată»

cu întoarcerea lui, mult din ceea ce zăcea adormit, înmugurit în Anntche se trezise, înflorise pe neașteptate – în câteva zile, practic a fost întoarsă pe dos: privirea i s-a

umplut de bucurie pentru că-și regăsise prietenul mult așteptat, dar și de un soi de impertinenţă necunoscută până atunci, un soi de îndrăzneală, de nesăbuinţă; pe chipul ei, alături de expresia de plăcere, au apărut expresii noi – de viclenie și obrăznicie, de teribilism lipsit de griji, specific băietanilor, uneori chiar de bufonerie. Mișcările mâinilor au devenit mai ample și mai ferme, umerii i s-au îndreptat și în același timp parcă au devenit mai mobili la încheieturi. Până și capul ei a căpătat o ţinută diferită, independentă: din când în când se dădea pe spate și privea în jur sfidător, ca și cum ar fi studiat lumea înconjurătoare nu de la înălţimea unui trup mititel de copil, ci a unuia lung, de adult.

Nu, Anntche nu copia conștient atitudinea și gesturile lui Vaska, nu se străduia să-i repete mișcările – Vaska apărea singur în ale ei, firesc şi ireversibil.

După o săptămână de la întoarcerea lui, amintindu-și jocurile cu cuţitul de bucătărie, ea deja înfigea cuţitul acela într-un copac – și nimerea exact în mijlocul ţintei desenate cu noroi (spre deosebire de Vaska – el uneori întindea noroiul). După două, scuipa la distanţă, nerămânând cu nimic în urma profesorului ei în ce privea acurateţea execuţiei. După trei săptămâni Bach a observat cum într-una dintre luptele lor prietenești Anntche îl înfrânge pentru prima dată pe Vaska – s-a așezat deasupra lui și nu l-a lăsat multă vreme să se ridice, râzând în hohote și ţinându-l cu faţa în pământ, până când el, supărat de-adevăratelea, a început să urle din toţi rărunchii.

Într-un fel, asta chiar i-a plăcut lui Bach: forţa și îndemânarea ei neașteptată, setea de noi cunoștinţe și o dorinţă aprinsă de a le stăpâni, ţintirea neobosită a victoriei – tot ceea ce lui îi lipsea din născare și nu ar fi putut s-o înveţe niciodată –, toate aceste trăsături se treziseră acum în ea, așa cum se trezește pe neașteptate primăvara grăunţa pierdută în pământ. Dar viteza metamorfozei care se petrecea îl speria: ce uriașă era puterea pe care o avea asupra lui Anntche această

haimana murdară cu ochii oblici! Şi cât de slabă influenta lui, a lui Bach!

Trebuia s-o reţină cumva, să încetinească această schimbare rapidă. Bach a hotărât să se folosească de metoda care-l ajutase cândva să se descurce cu haimanaua: munca. Munca grea – până la epuizare, până la dureri în membre și lipsa gândurilor în cap – iată o soluţie de nădejde pentru multe probleme, între altele, și pentru îmbătrânirea rapidă.

La fermă era de lucru cu asupra de măsură, și Bach a început să le dea copiilor sarcini pe care până atunci le considerase treburi de adult: i-a învăţat să taie lemne, să prindă păsări în laţ, să dea luntrea cu smoală, să repare acoperișul de paie, să văruiască trunchiurile aspre ale merilor la început de an și să le înfășoare în cârpe și rafie la sfârșit. Dacă limbajul lui mut nu-i poate învăţa viaţa, și-a zis el, atunci să-i înveţe livada și pădurea. Culoarea merilor să-i amintească lui Anntche de tandreţe și emoţie, lemnul tare al stejarilor și al arţarilor – de tăria. ulletească, rășina vâscoasă – de fidelitate, fânul ușor – de simplitate și smerenie, pământul – de supleţe, iar schimbarea ano-l impurilor – de celelalte legi ale vieţii.

Copiii munceau cu sârg. Chiar și Vaska, neastâmpăratul și „ilbaticul Vaska, trudea cinstit, ca și cum lunile de absenţă estivală l-ar fi învăţat să fie ascultător. Munca nu poate să as – tindă însă firea omului – dimpotrivă, aceasta iese astfel la iveală mai puternic ca oricând. Și firea lui Vaska a ieșit la iveală – ai. izbătut din tot ce făcea, anulând toate intenţiile lui Bach: felul în care-și îndeplinea însărcinările aducea în viaţa măsurată a lermei un amestec de precizie și nesăbuinţă, de ușoară nebunie.

Vaska nu refuza să măture podeaua, dar înainte de asta îşi răgea pe el o rochie de-a lui Anntche și mânuia mătura cu o meticulozitate exagerată, imitând o femeie proastă. Curăţa ghizdul fântânii îngânând într-un amestec monstruos de rusă, kârgâză și alte câteva limbi necunoscute lui Bach cântece de jale auzite cine știe pe

unde (Bach a fost uluit să distingă în (r-una dintre melodiile nemilos distorsionate aria lui Mefisto din *Faust).* Dădea cu var trunchiurile pomilor ţinând pensula nu în mână, ci în gură. Aducea lemnele din pădure mergând cu spatele. Aduna mere stând în mâini și fluturându-și tălpile goale în aer. Toate treburile se făceau temeinic, cum se cuvine, și nici măcar mai încet decât s-ar fi făcut în mod obișnuit. N-aveai ce să-i reproșezi.

Mica Anntche se uita la el și-l imita. Iar nu după mult timp nu doar l-a imitat, ci a început să inventeze ea tot felul de giumbușlucuri, diluând munca cu ștrengării și farse. A înţeles deodată că lumea poate fi privită și stând în cap: asta adaugă perspectivă distracţiei. Că obiectele pot fi folosite nu numai pentru destinaţia lor primară: ghetele arată foarte simpatic în mâini sau pe crengi de măr, boneta de dantelă scoasă din fundul unui sertar al scrinului stă bine pe un dovleac din grădină, solzii în culorile curcubeului înfrumuseţează pervazurile, iar un cearșaf înlocuiește ușor la nevoie o rochie sau o plasă de pescuit.

Bach urmărea cu teamă cum în neclintirea vieţii la fermă îşi face loc haosul – aparent, inofensiv și înduioșător ca un căţel cu dinţi de lapte. Căţeii au însă obiceiul să se transforme în dulăi furioși. Și cine știe dacă tendinţa asta de a vedea în toate doar joc și distracţie nu-i va juca odată o festă urâtă lui Anntche?

Era necesară neîntârziat o armă împotriva acestui haos – până nu inunda complet ferma, până nu se impregna în pereţii casei și ai acareturilor, până nu creștea ca o buruiană enervantă în grădină și în livadă. Și Bach a găsit o astfel de armă: lucrurile vechi din cuferele fără fund ale Tildei, care stătuseră degeaba ani întregi și fuseseră roase zdravăn de vreme și de molii. Ce se poate opune cu mai mare succes dezordinii și anarhiei decât munca migăloasă de recreare a unei istorii destrămate?

Le-a poruncit copiilor să sorteze și să pună în ordine conţinutul ambelor cufere. Dacă limbajul lui mut nu putea să-i înveţe viaţa, și-a zis el, atunci să-i înveţe lucrurile. Pantaloni de postav scurţi până la genunchi, veste de lână

bărbătești și de damă, cu nasturi coloraţi, scurteici cu guler de catifea căptușite cu vatelină și împodobite cu șireturi colorate, ciorapi cu dungi, bonete de finet înfoiate, fuste cu jupoane… Toate erau mâncate de molii și pline de praf – toate trebuiau să fie peticite și stopate cu migală, spălate și uscate cu grijă. Tema nu era pentru o săptămână sau două, ci pentru luni întregi.

Nu mică a fost mirarea lui Bach văzând că vicleana lui armă are efect nu asupra lui Anntche (căreia îi erau destinate aceste strădanii), ci asupra lui Vaska.

La vederea cuferelor deschise a încremenit la jumătatea cuvântului; iar când din adâncurile prăfuite au început să fie scoase la lumină unul după altul lucrurile din lână și mătase, Vaska, cu faţa imobilă și gura întredeschisă, a tras spre el fără să se uite băncuţa sculptată, s-a așezat lângă marginea cufărului și nu s-a mai ridicat până în miez de noapte.

Anntche, încurcată de o temă atât de complexă, a șezut o oră sau două lângă comorile Tildei, alegând bulendrele, dar apoi a obosit și a început să se smiorcăie, să-l tragă pe Vaska de mâneci.

vrând să se miște sau să se joace. El nu-i răspundea. Expresia i le pe chipul lui era întocmai ca aceea pe care Bach o observa rând punea acul pe disc: un amestec de neînţelegere, admiraţie și emoţie. Ce resorturi tainice acţionau sufletul micului kârgâz? Ce manivele și roţi se învârteau în adâncul inimii haimanalei?

În orice caz, din ziua aceea Vaska a devenit mai liniștit și mai serios. Dacă pentru Anntche sortarea lucrurilor din cufere – i transformat într-o obligaţie neplăcută, pentru el era o plăcere de fiecare zi, cu nimic mai neînsemnată decât orele petre-l ute lângă gramofon. În aceste zile i-a cerut pentru prima dată în viaţă ceva lui Bach: a stat îndelung în faţa acestuia, bolborosind morocănos ceva și arătând spre camera Tildei. În cele din urmă, Bach a înţeles: Vaska cerea să doarmă în odăiţa Tildei. Bach a încuviinţat din cap.

Dacă ar fi știut ce avea să urmeze, nu i-ar fi dat voie

pentru nimic în lume, ci l-ar fi dat afară de la fermă în șuturi.

Anntche a început din nou să fogă. Acum, însoţită de Vaska. () dată, pierzându-și răbdarea cu munca obișnuită și tăcerea îndelungată a prietenului său vrăjit de sortarea vechiturilor, a sărit în sus și a ţâșnit pe ușă cu chipul palid și furios. Simţind supărarea care plutea în aer, Vaska a dat foga după ea. Bach nici n-a apucat să clipească până când amândoi au dispărut în desișul pădurii. S-au întors spre seară, zâmbitori, mulţumiţi. De atunci, totul a reînceput: foga, așteptarea, foga…

Bach se ducea ca de obicei să-i aștepte în gheţărie; dar nici răceala gheţii nu-l ajuta să scape de noua spaimă – că sufletul de haimana al lui Vaska o să-și dorească deodată libertatea și o să zboare departe de fermă, iar încrezătoarea Anntche avea să zboare cu el. Când fugarii se întorceau acasă – emoţionaţi, gâfâind de oboseală și bucurie, Bach simţea o ușurare vecină cu durerea, și, tot vecină cu durerea, o stranie recunoștinţă faţă de Vaska – pentru că se întorsese acasă și o adusese cu el pe Anntche, sau poate pentru că ea nu fusese singură în pădure.

Da, acum depindea de băiatul acesta – de băiatul de pripas pe care el însuși îl prinsese cândva în năvod, el însuși îl adusese în casă, îl adăpostise, îl hrănise și îl lăsase să ierneze aici.

Da, acum erau doi împotriva lui Bach – doi copii, legaţi între ei de tinereţe și de viaţa în sălbăticie.

Ce le putea opune el? Ce armă să mai folosească?

A început să-i ducă seara pe culmea dealului, să admire apusul. Dacă frumuseţea eternă a Volgăi le va atinge inimile și îi va umple de liniște? s-a gândit el. Nu fiindcă ar fi avut vreo speranţă, ci pentru că nu avea alţi prieteni, chema râul să-i fie aliat. Acesta i-a răspuns: revărsa pe trupu-i neted asemenea răsărituri și broda cu valurile asemenea modele, că pe Bach îl usturau ochii de emoţie. Copiii însă nu împărtășeau admiraţia lui – îi preocupau mai tare focurile îndepărtatului Gnadental. Observând acest interes periculos, Bach și-a luat seama și

a întrerupt plimbările de seară.

Nu mai avea altă armă în arsenalul lui. Vaska însă avea. Cea mai înspăimântătoare și mai perfidă dintre toate: limba.

Anntche a început să vorbească îndată după întoarcerea lui Vaska – cu propoziţii și fraze întregi, grăbit, înecându-se de emoţie. Când Vaska era treaz, i se adresa lui: îi povestea însufleţită ceva, îl întreba, insistând să i se răspundă, repetând după el sau certându-se. Când dormea, se adresa unei șopârle în fugă sau unei păsări în zbor, merilor din livadă, ierbii de sub cerdac și peștelui congelat din gheţărie. Bolborosea adeseori unul și același lucru în diferite moduri, încercând intonaţii și timbre. Nu părea să conteze prea mult pentru ea despre ce și cu cine vorbea – numai să-și miște limba și să-și lovească buzele una de alta, născând sunete, legându-le în cuvinte, și cuvintele în propoziţii. Deseori – înainte de culcare sau retrăgându-se în spatele casei – vorbea singură, și până și aceste exerciţii neauzite de nimeni îi făceau plăcere.

Cu Bach însă nu vorbea. Fie pentru că tăcerea care îi lega nu era o povară sau un obstacol, ci, dimpotrivă, o formă de înţelegere, și orice cuvânt rostit ar fi distrus această legătură, fie pentru că se temea să nu-l supere, fie pentru că nu era sigură că ar înţelege-o.

Și, ce-i drept, el n-o înţelegea. Îi admira buzele mișcătoare și chipul care i se lumina de bucurie când vorbea. Era în stare să asculte la nesfârșit sunetele vocii ei în timp ce bombănea moralizator stiva de lemne sau fântâna (trăgea cu urechea asii ins după colţul casei sau al magaziei, ca un școlar din clasele primare, iar îndată ce auzea pași, fugea în casă). Dar nu înţelegea niciun cuvânt.

În fetiţa lui se forma o limbă străină – așa cum se formaseră în ea în mod limpede trăsăturile unui om străin, ale haimanalei Vaska. Ce limbă era aceea? Când băiatul de pripas cu ochii oblici abia apăruse la fermă, Bach presupusese că acesta îşi bălmăjește înjurăturile fără șir în rusă. Dar expresiile și frazele lui Vaska erau atât de diferite de cele câteva sute de cuvinte din rusa literară pe

care le știa Bach, că, mai degrabă, făceau parte dintr-o limbă necunoscută. A hali, a se târși, a cotili, a șmangli, a găbji, a cafti, a se fofila – ce verbe stranii mai erau și astea? Dar a se lăinici, a dondăni, a se clătări? A specularisi, a obscuranta, a tovărăși?... Gașcă, bandă, baștan, ţuhal, vătui re, vieţaș? Ce-i aia bairam? Dar ciupalac? Haramin? Ciumecar? I arfara? Menșevic? Chitros? Basmac?... în taraf – cum adică? Dar cu ghiogârţ? Pălmaș – ce-o fi aia? Dar stângist, troţkist, reacţionar? Defensist, chiabur, simbriaş?...

La început, Bach s-a împotrivit acestei limbi străine. Noaptea, foindu-se în patul lat al lui Udo Grimm, visa cum o gonește pe haimana: o scoate pe ușă afară, îndesându-i niște mâncare în traistă, și nu mai deschide ușa aceea până ce zgomotul pașilor lui Vaska se stinge în desișul pădurii. Dimineaţa însă nu mai avea tăria de a duce la bun sfârșit ce gândise...

Când a devenit evident că fetiţa o să înceapă să vorbească, Bach s-a speriat de-a binelea. Și s-a bucurat cum de puţine ori se bucurase în viaţa lui. Povara vinovăţiei, pe care o purtase cu el în toţi anii din urmă – vinovăţie pentru muţenia lui Anntche, pentru izolarea ei forţată – era cu fiecare zi mai ușoară.

Și abia când ea a început să vorbească, și-a dat seama că nu mai este cale de întoarcere. Limba ei a devenit limba aceea bizară pe care o știa la fermă numai Vaska. Dacă el ar fi dispărut a doua zi, ea n-ar mai fi avut cu cine să schimbe un cuvânt, n-ar mai fi avut cu cine să crească și să-și împărtășească gândurile. Dacă Vaska ar fi dispărut pentru totdeauna, și Anntche ar fi încremenit în copilărie, nemaiavând cum să se maturizeze fără o limbă. De aceea Bach trebuia să născocească o armă: nu pentru a se lupta cu mica haimana, ci pentru a-l lua ca pe ceva inevitabil și ireversibil, ba chiar necesar. Și Bach s-a lăsat păgubaș. Nu, partea rebelă și mândră a sufletului său nu era de acord și cerea o altă soluţie: să-l lege pe pungaș (noaptea, ca să nu vadă Anntche, să-i pună o cârpă în gură și să-l înfășoare iar în năvod), să-l arunce în luntre și să-i

dea drumul pe râu în jos, s-o plesnească peste obraji pe Anntche și să-i poruncească să amuţească pentru totdeauna, iar cuvintele învăţate să le uite; ori el să se ducă în gheţărie și să îngheţe acolo de moarte, ca ei să rămână singuri și să-și dea seama de greșeala lor. Mândria îi cerea, îi cerea, îi cerea… dar Bach i-a poruncit să tacă.

Să tacă – atunci când copiii se întorceau din pădure, discutând ceva, râzând în hohote și schimbând priviri complice, iar îndată ce-l vedeau pe Bach amuţeau, întrerupându-și discuţia.

Să tacă – atunci când Anntche a început să se tragă din braţele lui, desprinzându-se din îmbrăţișare, deranjată de manifestările și așa rare ale sentimentelor sale (dădea fuga la el singură, noaptea, ca să stea o clipă în braţele lui pline de dor şi apoi alerga înapoi în camera ei, parcă cerându-și iertare pentru respingerea din timpul zilei).

Să tacă – atunci când a observat că Anntche uită limbajul lor făcut din respiraţii și mișcări: limbajul cuvintelor devenea treptat pentru ea singura formă de comunicare.

Să tacă. Să tacă.

Bach ar fi încercat să înveţe și el limba în care vorbeau copiii, ca să înţeleagă un pic sau măcar să ghicească sensul discuţiilor lor. Dar fie limba aceea era prea complicată, fie el era prea bătrân: cuvintele îi scăpau din memorie ca boabele de mazăre dintr-un buzunar găurit.

A acceptat și această înfrângere – încă una dintr-un șir numeros. Dar era asta o înfrângere? Sau poate doar mersul firesc al lucrurilor?

În cele din urmă și-a zis: Asta e. Să crească pur și simplu, copiii ăștia. Să le fie limba străină și curgerea gândurilor neînţeleasă. Momentele de apropiere cu ei sunt prea rare, iar cele care se ivesc totuși, prea scurte. Asta e.

Să crească unul lângă altul, ca merii în livadă, ca stejarii în pădure. Să se hrănească cu roadele preocupărilor și muncii lor, să respire, să doarmă, să mănânce, să râdă împreună. Iar el o să-i crească – cu toată

grija și atenţia care îi stă în puteri: o să pescuiască pentru ei, o să culeagă nuci și sevă de mesteacăn, o să scoată din pământ morcovi și cartofi. O să le fiarbă ierburi dacă se îmbolnăvesc. O să le pună discuri dacă se plictisesc. O să încălzească soba în casă și o să-i aștepte dacă vor zăbovi mai mult în pădure.

Și cum a hotărât, așa s-a și înfăptuit.

24

Pesemne că aceștia au fost cei mai fericiţi ani ai lui.

Merii dădeau rod. Volga când încremenea, acoperindu-se de gheaţă, când îşi continua curgerea tihnită spre Marea Caspică.

Pe acoperiș cutreierau vânturi – iarna grele, amestecate din belșug cu zăpadă și gheaţă, primăvara suple, respirând umezeală şi electricitate celestă, vara indolente, uscate, amestecate cu praf și seminţe ușoare de colilie.

Undeva departe curgea o altă viaţă. Ceva se întâmpla – în Gnadental, în Pokrovsk, de-a lungul întregii Volgi, dar ecourile acestei vieţi nu ajungeau la ferma singuratică: aceasta plutea, așa cum visase Bach, ca o corabie în mijlocul oceanului, fără a mai avea nevoie să ajungă la mal.

Mult mai târziu, Bach avea să afle ce fel de ani trecuseră pe lângă el și să le dea nume. În acești patru ani lumea căpătase o însușire uimitoare și înfricoșătoare – tot ce s-a întâmplat în ea s-a întâmplat neîndoielnic la scară mare –, cuprinzând întinderi vaste, implicând mase uriașe de oameni, producând o grămadă de esenţe și fenomene. Lumea a devenit cu adevărat *mare,* ca și cum s-ar fi reconstruit spre a exista în ea doar uriași. Și toţi anii care s-au scurs în ea pot fi numiţi și ei *Ani Mari.*

Bach a botezat anul 1931 *Anul Marii Minciuni* – în anul acela minţeau toţi – și activiștii de partid locali, și conducerea de la centrul republican, și ziarele –, minţeau cu un singur scop: să îndeplinească sarcina „Ducerii la bun sfârșit a colectivizării” în Republica Germanilor; când însă, în vară, ţelul stabilit a fost atins, în colonii „se observau

cazuri de foamete la un număr de familii”, iar ţăranii se răsculau și fugeau cu miile în alte raioane.

Anul 1932 – *Anul Marelui Zăgaz* – a trecut sub ameninţarea inundării Pokrovskului și a multor colonii de pe malul stâng, inclusiv Gnadentalul: mai jos pe Volga a fost gata să înceapă construirea unui baraj gigantic. Construirea n-a mai început, dar nici bucurie n-a fost: în sate s-au constatat din nou „cazuri de foamete”, iar raţiile lunare de pâine au fost scăzute – de trei ori într-un an.

A urmat, inevitabil, *Anul Marii Flămânziri* – și a luat viaţa a patruzeci de mii de locuitori ai Republicii Germanilor (de altfel, nu erau mulţi faţă de cei șapte milioane care au pierit în toată ţara). Iar apoi, la fel de inevitabil, a venit *Anul Marii Lupte,* menit să învingă urmările foametei și să-i împiedice revenirea: s-a luptat cu analfabetismul, și cu vagabondajul, și cu furtul de grâne, și cu predarea fără apartenenţă la partid în universităţi, și cu insinuarea unor răufăcători în aparatul de stat, și cu naţionalismul german, ba chiar și cu fascismul apărut în colonii după venirea la putere în Reich a lui Adolf Hitler…

Bach n-a știut nimic din toate astea. Viaţa lui și a copiilor – *mică* – se scurgea în legea ei. Și timpul se scurgea în ea altfel: neobservat, abia-abia. Bach ar fi vrut chiar să se oprească de tot, dar asta nu stătea în puterile lui.

Schimbarea anotimpurilor a încetat să-l mai îngrijoreze. Nu. i-ar fi devenit indiferent faţă de alternarea frigului și căldurii, i culorilor vii și a absenţei lor, a curgerii rapide a vieţii și a încetinirii ei. Mai degrabă dimpotrivă: ros de griji pentru fetiţa iubită, sufletul lui a devenit atât de tulburat, încât semnele exterioare – temperaturi, culori și viteză – și-au pierdut orice putere asupra sa. Inima lui Bach reacţiona la un singur lucru: Anntche. Prezenţa ei era prisma prin care el vedea în jur primăvară sau iarnă.

Era de ajuns să stea noaptea câteva minute cu Anntche în braţe, că întreg farmecul lumii se deschidea iar în faţa lui, de fiecare dată nou: simţea cum mustește pământul de ape sărate și dulci, cum umple de forţă

copacii și ierburile, și ele dau recunoscătoare frunze și flori; simţea cum puful de pe aripile puilor se transformă în pene, iar burţile netede ale animalelor din vizuini și scorburi se acoperă cu blană; cum se ciocnesc bucuros, lungindu-se, coarnele cerbilor, iar corpurile peștișolilor din Volga capătă carne și solzi. Când însă Anntche se desprindea din braţele lui și fugea în camera ei, toate aceste senzaţii și percepţii dispăreau: Bach se uita pe fereastră și descoperea că dincolo de ea ninge sau zboară în vânt ultimele frunze maronii, sau cade o nesfârșită ploaie îngheţată.

Spre dimineaţă uita din nou ce anotimp e afară – trebuia să privească iar pe fereastră ca să se îmbrace potrivit cu vremea. Ar fi putut să nu îmbrace cojocul și căciula pe care le purta iarna, ci să umble tot anul în scurteică fără mâneci și cu tichia triunghiulară din postav – corpul lui, călit de șederile în gheţărie, de mult nu mai suferea de frig. Dar obișnuinţa învingea.

S-a dovedit însă că temperaturile de dincolo de fereastră nici nu erau atât de importante pentru fericire. Era uimitor cât de multă bucurie învăţase Bach să găsească în treburile cotidiene, care înainte i se păreau împovărătoare: să-i facă de mâncare lui Anntche, să-i repare încălţările, să facă curat în casa în care trăia ea, să-i cârpească hainele, să pună lemne în soba care o încălzea, să fiarbă apă în ceainic ca să-și potolească ea setea, să-i bată perna înainte de culcare (pe furiș, ca să nu se supere Anntche) – totul devenise o bucurie. Câtă plăcere vedea el acum în îngrijirea merilor! Cu câtă poftă săpa straturile de legume, rărind morcovii și mușuroind cartofii! Cu câtă covârșitoare emoţie o urmărea pe Anntche mâncând aceste mere, și acești cartofi și morcovi, și fructele de pădure pe care i le culegea, și peștii pe care-i prindea! Până și în hrănirea haimanalei de Vaska, Bach a început cu timpul să găsească sens și bucurie – îi turna *uha*} sau îi dădea cașa nu unui băieţel kârgâz, unei pușlamale obraznice cu un caracter nu prea frumos, ci profesorului lui Anntche, celui care o amuza și o ocrotea.

Atunci și-a amintit de harnica Tilda, care nu-și întrerupea nicio clipă grija pentru locuitorii fermei! Atunci a înţeles în sfârșit pricinile necontenitei ei osârdii! El însuși era acum la fermă Tilda cea mută, din strădaniile căreia trăiau ceilalţi. Îndată ce i-a nimerit în mâini vechiul ei șorţ dungat – copiii îl pescuiseră de pe fundul unui cufăr când sortaseră lucrurile –, a început să poarte acest șorţ la bucătărie și în grădină, fără să-i pese câtuși de puţin că aparţinuse unei femei.

Anntche creștea – repede și incontrolabil: mâinile și picioarele ei, și până atunci subţiri, alcătuite numai din oscioare fragile, acoperite de o piele transparentă, se lungeau tot mai mult cu fiecare an, făcând ca silueta fetei să semene cu tulpina unei trestii. În scurt timp l-a întrecut cu un cap întreg pe îndesatul Vaska, și a devenit clar că lui nu-i era dat s-o mai ajungă din urmă. Mișcările și mersul lui Anntche erau atât de ușoare și de iuţi, încât părea că trupul ei nu are nicio greutate; și Bach, care o urmărea pe furiș în timp ce lucra în livadă sau în curte, tresărea la fiecare pală de vânt – nu-și putea scoate din minte gândul că o suflare neașteptată ar putea s-o ridice de la pământ pe fată și s-o ducă departe. Ea însăși era ca aerul, ca vântul, ca zborul frunzelor de toamnă peste apa Volgăi. Părul ei întărea această impresie: Anntche îşi răsucea buclele blonde într-un

1. Supă de pește specific rusească. *(N.tr.)*

< ºC în creștet, dar pe frunte și pe tâmple îi săltau mereu șuviţe pufoase, mișcându-i-se ca un nor în jurul capului.

Chipul rotund, de copil, se lungea treptat, prin obrajii i indva bucălaţi se întrezăreau pometţii, profilul cârn a devenit drept. Cu fiecare an ce trecea, Bach recunoștea în aceste trăituri adult-severe propriile sale trăsături. Nu se mai bărbierea de mult și îşi lăsa barba să-i crească până sub ochi, dar nu avea nevoie să-și descopere faţa; vedea și fără asta că asemănarea dintre ei era limpede: cu greu o fiică putea semăna mai tare cu tatăl ei. De la răposata Klara mai rămăseseră pe chipul lui Anntche doar ochii

albaștri.

Aerul pe care-l căpăta însă, toate grimasele și expresiile sale, toată viaţa care se manifesta pe chipul ei familiar îi erau străine lui Bach. Gura micuţă, cu buze frumos desenate putea să se transforme într-o singură clipă într-una imensă și să împroaște cu înjurături necunoscute lui Bach, sau să se strângă într-o grimasă sfidătoare, sau să se curbeze dispreţuitor. Sprâncenele subţiri, parcă desenate cu un creion pe fruntea albă, feciorelnică, știau să zboare sarcastic în sus sau să se îndrepte spre puntea nasului, pliind pielea delicată în cute mânioase. Nasul executa din când în când mișcări circulare, ca un purceluș care aleargă, și pufnea zgomotos, acompaniind cuvintele care-i zburau de pe buze. În mod uimitor, fizionomia lui Vaska, de la care luase Anntche toate aceste strâmbături, devenea odată cu trecerea anilor mai liniștită și mai blândă, de parcă i-ar fi dat ei tot ce se adunase în anii de pribegie, iar el ar fi rămas cu faţa lui, curată și eliberată de măștile purtate cândva.

Anntche vorbea mult. Bach, pentru care vorbirea copiilor nu era decât o muzică, adora sunetele vocii ei, puternică și sonoră ca ţipătul de pescăruș. În comparaţie cu ea, glasul lui Vaska, devenit mai răgușit cu vârsta, părea mai înăbușit și mai încet. Totuși, chiar și fără să înţeleagă sensul discuţiilor celor doi copii, Bach observa cât de lung și bogat era discursul tihnit al lui Vaska și cât de poticnit era al lui Anntche: fetiţa vorbea în fraze scurte – le presăra, înflorind-o pe fiecare într-o intonaţie aprinsă, de parcă ar fi ciripit sârguincios, fără să reușească să înveţe a cânta. Uitase de tot limbajul de gesturi și respiraţii care se crease cândva între ea şi Bach. Acesta din urmă n-o învinuia. Trebuia mai degrabă să se bucure că schimbase graiul muţilor pe vorbirea adevărată.

Și mai erau multe de care trebuia să se bucure: că trupul subţire al lui Anntche nu prea era predispus la boli, că, deși părea fragilă, era puternică și rezistentă – când alergau prin pădure sau înotau în râu îl învingea cu ușurinţă pe Vaska – și că, deși în ochii ei se citea o

îngrijorare necunoscută, care creștea primăvara, atingea apogeul vara și pălea spre iarnă, era încă aici, la fermă, alături de Bach.

Iar Vaska era lângă Anntche. Bach n-a apucat să prindă momentul în care scurtele priviri batjocoritoare pe care i le arunca Vaska elevei sale s-au transformat în unele lungi și serioase. Când pentru întâia dată nu Anntche a alergat după Vaska, gângăvind nepricepută primele cuvinte și cerându-i să vorbească sau să se joace, ci el după ea. Să se fi întâmplat pe când începuseră să alerge împreună prin pădure? Sau mult mai târziu, când ea începuse să vorbească cu adevărat? Uneori lui Bach i se părea că pribeagul nu e cu un an sau doi mai mare decât Anntche, ci cu cinci – atâta matură tandreţe respira chipul lui când îşi îndrepta privirile spre fată.

E drept, această tandreţe nepermisă ar fi trebuit să-l supere pe Bach, să-l pună în gardă, să-l scandalizeze. Dar nu: el se uita la chipul lui Anntche și în ochii ei albaștri nu vedea decât visare, întrebări nerostite, așteptare – dar în niciun caz reciprocitate. Anntche era legată de Vaska, strâns și fierbinte, ca de un animal de casă. Avea nevoie de el ca de singurul prieten și interlocutor, dar nu mai mult. Înfiorarea lui Vaska rămânea neîmpărtășită, ca, de altfel, și sentimentele lui Bach însuși. Amândoi, bătrânul şi băiatul, erau acum tovarăși în iubirea lor neîmpărtășită pentru Anntche. Bach se gândea deseori la ziua când Anntche o să vrea să părăsească ferma. O să plece oare după Vaska, în care o să se trezească, la un moment dat, tânjirea adormită spre pribegie? Sau dintr-un impuls al ei, trăgându-l după ea pe îndrăgostitul Vaska? O să plece oare prin pădure sau peste râu, cu barca? O să fie oare în ziua aceea o adolescentă cu picioare lungi, sau o tânără deja adultă? îşi făgăduia că n-o să-i împiedice alegerea (de altfel, împotrivirea lui n-ar fi ajutat la nimic: Anntche înlătura cu ușurinţă obstacolele). Îşi făgăduia că o să-i îmbrăţișeze pe copii de rămas-bun, fără a-i lăsa să-i ghicească durerea, și o să le dea merinde pentru drum. Îşi făgăduia... Și deodată a început să iubească iernile: copiii n-ar fi plecat de la

fermă pe ger și ninsoare. Și ura cu patimă primăverile – toate pâraiele și glasurile de păsări care răsunau în pădure, vânturile calde și scânteierile de soare pe iarba tânără. Și în fiecare vară aștepta cu nerăbdare toamna, ca, privind prima zăpadă atât de îndelung așteptată, să-și zică: nu, încă n-a sosit timpul. N-o să fie anul ăsta.

Așteptarea primăverii și verii devenea cu fiecare an mai chinuitoare, și Bach a născocit un mod de a-și ușura suferinţa. Dimineaţa, ieșea în cerdac și încuia ușa cu lacătul. Se așeza pe treptele de piatră, înfășurat în scurteică, se sprijinea cu umărul de balustradă, strângea cheia în mână – și moţăia până la răsărit. Aceste scurte și dulci ceasuri, în care copiii erau total în puterea lui – nu puteau nici să iasă din casă, cu atât mai puţin să fugă – îi umpleau inima de o bucurie liniștită și rușinoasă. Știa că se minte: nu avea nicio putere asupra copiilor. Dar era oare ceva rău în această minciună?... La primele raze de soare se ridica, descuia lacătul cu grijă – să nu scârţâie – și se ducea în camera lui.

Deseori, în locul șederilor nocturne în cerdac, se ducea pe mal – la luntre. Lua cu el un topor. Fără să lase barca la apă, se așeza în ea și stătea așa ore întregi. Stătea și îşi imagina cum putea să spargă fundul vasului cu o lovitură de topor, retezându-le copiilor calea dacă ar fi vrut să fugă pe râu. Știa că n-o să facă asta – nici să strice barca, nici să se lupte cu copiii –, dar aceeași putere închipuită asupra lor îi dădea forţă. Și era un lucru preţios: cu fiecare an, forţa îi scădea.

Odată (era deja la începutul toamnei), Bach îşi petrecea, după obicei, noaptea în luntre. Nu dormea: pur și simplu stătea, mângâind marginile bărcii, reci de umezeala dimineţii, și gândindu-se cât crescuse Anntche în vara care trecuse: împlinise zece ani, dar după statură putea părea de treisprezece – ameninţa să-l întreacă în scurt timp pe plăpândul Bach. În acel moment apropiat, când Anntche avea să se uite la el de sus în jos, Bach vedea un sens ori un hotar misterios. Nu cumva dincolo de acest hotar îl aștepta despărţirea? Foindu-se pe banchetă,

și-a alungat multă vreme din minte imaginile în care îşi lua rămas-bun de la copii: rămas-bun la marginea pădurii, rămas-bun în casă, rămas-bun pe coama dealului… Iar apoi a apucat toporul de tăișul neted și l-a înfipt în copastia luntrei, care a cedat. Au sărit așchii. L-a mai înfipt o dată… Când în copastie s-a făcut o gaură – destul ca să-ţi poţi trece palma prin ea –, a azvârlit toporul pe pietre și, vârându-și nasul în piept, s-a prăbușit în barcă. Și-a îngropat faţa în mâini – copleșit de tristeţe, sau poate de rușine – și a încremenit…

L-a trezit un strigăt puternic.

— Hei, tu, de pe mal!

Bach a ridicat capul, privind în jur cu ochii înceţoșaţi de somn. Soarele era sus pe cer. Pe râu, la vreo zece arșini de mai, era o barcă. În barcă, un vâslaș, un flăcău tânăr, îmbrăcat într-o tunică decolorată fără epoleţi și șapcă de postav.

— Salut, moșule! Flăcăul îi zâmbea bucuros, ca unei bune cunoștinţe (și Bach putea să vadă chiar și de pe mal ce albi îi erau dinţii). Cucăi singur pe-aici sau mai sunt cetăţeni în apropiere?

Flăcăul vorbea ruseşte, dar, observând tulburarea lui Bach, a repetat în germană cele spuse; nezărind pe faţa interlocutorului nici cel mai mic semn de înţelegere, a trecut din nou la rusă.

Bach s-a ridicat în picioare în barcă și a dat din mâini, parcă alungând un roi de ţânţari: Pleacă! Du-te!

— Dă ce neprietenos ești! a hohotit flăcăul, apoi a dat din vâsle, și barca și-a rotit etrava, întorcându-se spre mal. Că doar nu vin în vizită! Sunt un lucrător al statului, venit să-și îndeplinească nici mai mult, nici mai puţin decât obligaţiile de serviciu!

El înţelegea cuvinte disparate, și chiar prindea sensul frazelor, dar tulburarea îl împiedica să se concentreze. Barca străină se apropia, iar flăcăul ţipa tot mai tare, pesemne bănuindu-și interlocutorul de surzenie. Bach se agita pe mal, neștiind cum să-l gonească pe vizitatorul neașteptat, sau măcar să-l facă să facă. Dându-și seama că

străinul era gata-gata să ajungă la el, a ridicat o piatră și a aruncat-o în ambarcaţiunea care se apropia.

— Ah, da știu că ești agresiv! Flăcăul a lăsat vâslele în apă, încetinind apropierea bărcii de mai. Noi lichidăm analfabetismul, ca să trăiască nepoţii tăi în iluminare și înflorire spirituală, și tu arunci cu bolovani în mine. Rușine, moșule!

Bach a ridicat încă o piatră, mai mare și mai grea ca prima.

— Un singur lucru să-mi spui, nu s-a lăsat flăcăul, legănându-se în barcă cu vâslele ridicate, fără să se apropie, dar nici să se îndepărteze. Știi să scrii și să socotești? Ești în stare să ţii un loc în mână? Și să te semnezi? Dar să aduni zeci şi unităţi? Sau ic pricepi numai să arunci cu pietre?

Bach stătea în picioare, învârtind ameninţător piatra.

— Nu te teme, n-o să te cert! Și nici n-o să te învăţ acum, pe loc, azbuchea! Pentru asta avem alţi oameni. Eu sunt doar recenzor și activist, atât! Treaba mea e să bifez în tabel: ești sau nu ești școlit. Asta-i tot! Ei, spune, ai școală? Sau n-ai?

Flăcăul striga tare, probabil se auzea și la fermă. Bach nu știa cum să întrerupă acest discurs sonor. Întinzându-și mâinile i tremurătoare, a ridicat piatra deasupra capului: încă un cuvânt, și o arunc!

— Ei, dracu’ să te ia! s-a supărat activistul. Stai în bârlogul tău și linge-ţi labele! O să se descurce cumva omenirea progresistă şi fără tine!

A apucat vâslele și era gata să lovească apa cu ele, când de pe deal s-a auzit un prelung:

— Heeei!

Anntche zbura în jos pe cărare, cu braţele ridicate și abia atingând pământul cu picioarele. După ea, ţinându-se de tufișuri și alunecând cu călcâiele pe pământul sfărâmicios al povârnișului, plutea Vaska.

Bach a încremenit de spaimă; să nu se arunce! Să nu cadă pe panta abruptă! Dar tălpile lui Anntche erau ușoare și agile: purtându-i trupul pe deal, au zburat peste pietrele

de pe mal și au sărit în apă. Și iat-o deja în valuri până la genunchi, ţinându-se cu mâinile de marginea bărcii străine, cu faţa strălucindu-i de mirare și bucurie, cu buzele ba râzând, ba strigând spre nou-venit ceva grăbit, cu însufleţire. Ce strigau?

În urma ei a sosit și Vaska – s-a apucat de barcă din partea cealaltă, îndrugând și el înflăcărat ceva – fie întrebând, fie afirmând. Ce îndruga?

Bach stătea pe mal, strângând la piept piatra grea și înţelegând că ceea ce se petrecea acum era ceva serios, important, dar neînţelegând ce anume.

— Ascultă, element ostil, a prins glas din nou propagandistul, dar în glasul acesta nu mai era nici bunătatea, nici bucuria de mai-nainte, ci doar răceală și asprime. Adică, tăinuiești copii sovietici de școala sovietică? îi ascunzi de colectiv? Vrei să-i târăști după tine în obscurantism, în mlaștina trecutului?

Bach strângea tot mai tare piatra. Aceasta era rezistentă – nu voia să se sfărâme. îl dureau degetele de tensiune.

— Numai că n-o să-ţi iasă, dușman al poporului ce ești! Uite, de-aia cutreieră activiștii toată ţara: ca să elibereze copii ca aceștia din temniţa ignoranţei! Și să le vină de hac celor ca tine – cât mai temeinic!

Îl durea și pieptul: Bach îşi apăsa atât de tare piatra de el, că erau gata să-i plesnească sternul și coastele.

Copiii au alergat spre el și au început să strige ceva pe un ton implorator, jeluindu-se, învârtindu-se în jurul lui, privindu-l rugător în ochi. Ţipau, atingându-i umerii cu degetele, surâzând timid și dând din cap – atât de multă vreme, că a surâs și el și a dat aprobator din cap. Nu-i mai rămăsese nimic de făcut – doar surâdea și dădea din cap, dădea din cap întruna. Ei au început să râdă fericiţi, s-au lipit de el o clipă, apoi s-au repezit spre barca în așteptare. Bach continua să dea din cap. Ei nu-l mai vedeau – săriseră în barcă.

Activistul a vâslit, îndepărtându-se de mai.

Copiii îi strigau ceva lui Bach, fluturându-și mâinile.

El dădea din cap ca răspuns și zâmbea.

— Hei, moșule! a glăsuit activistul, îi duc la Pokrovsk, la i aşa de copii Clara Zetkin. Poate că nici n-o să-i primească. () rfelinatul e deja ticsit! Dacă nu-i primesc, mâine se întorc la tine, o să am eu grijă. Așteaptă!

Bach dădea din cap și zâmbea.

Părea că se lasă deja apusul când și-a dat seama că barca dispăruse la orizont ducând copiii. Și-a dat seama că încă mai st range piatra la piept; a pus-o cu grijă la picioare.

Nu se știe de ce însă, nu reușea să-și dea seama ce gândește sau ce simte. Nu avea nici gânduri, nici sentimente. Capul îi era gol ca o găleată. Și trupul îi era gol.

Bach și-a lovit capul – i s-a părut că aude un ecou. Și-a lovit pieptul – ecoul a părut să se audă iar.

Neștiind ce să facă mai departe cu acest gol răsunător și unde să-l ducă, a hotărât să se așeze pe bolovan și să stea acolo să privească pur și simplu goana eternă a Volgăi.

S-a așezat și a început să privească.

25

În centrul capitalei sovietice, înconjurată de teii noduroși de pe Bulvarnoe Kolţo și de reţeaua densă a uliţelor vechi ale Moscovei, ascunsă după crenelurile zidurilor Kremlinului, în adâncul camerelor Senatului, se afla o masă de biliard. Picioarele ei puternice, amintind de șoldurile unei femei, erau făcute dintr-un stejar din Orientul îndepărtat, adus în atelierele de lângă Moscova întreg, într-un vagon de marfa sigilat. Laturile înalte și rama erau din frasin răsunător de Mordovia. Tăblia, dintr-o bucată, tot întreagă, de șist, scos din minele din Baikal. Postavul care acoperea tăblia era ţesut din lână merinos de Stavropol, care deţinea recordul la lungimea firului; peste câţiva ani, în timpul primei Expoziţii Agricole Pansovietice, avea să primească o medalie specială tocmai pentru această calitate.

Deocamdată însă, în noiembrie 1934, de lungimea și

rezistenţa fibrelor de lână se bucurau degetele lui Andrei Petrovici Cemodanov[40] – se târau încet peste ţesătură, verificându-i întinderea și uzura. Cemodanov stătea în genunchi în faţa mesei. Stătea de mult, fie mângâind postavul, fie bătând darabana cu degetele pe laturile lăcuite și ascultând sunetele care ieșeau din lemnul uscat. Degetele lui Cemodanov erau unice: simţeau și rosătura vagă dintr-un colţ al mesei, chiar lângă buzunar, și cea mai mică crăpătură în rost, pe margine. Dar parcă numai degetele! Cemodanov era unic cu totul: de la ochii luminoși, neobișnuit de ageri, afundaţi sub sprâncenele stufoase, și vestitele-i mustăţi ca spicul grâului, ce-i acopereau temeinic gura strâns închisă (de nu-ţi puteai da seama dacă omul zâmbea sau buzele i se strângeau de nemulţumire), până la legendarele-i mâini cu palmele mari, care (dacă avea dispoziţie și se afla într-o companie plăcută) făceau asemenea minuni cu tacul pe postav, că-ţi venea să-l filmezi. Bilele zburau pe masă de abia le zăreai, iar buzunarele parcă aspirau singure aceste bile, una după alta, de nici să-ntorci capul nu apucai. Oamenii se adunau ca la praznic să privească vestitele lovituri ale lui Cemodanov – nu toţi, numai cei invitaţi special. Într-un cuvânt, un maestru.

Cemodanov avea genunchii tari, deprinși, că doar se târa pe ei aproape în fiecare zi: toate mesele de biliard din Kremlin erau în grija lui. O dată pe lună, vizita negreșit fiecare masă, cercetând-o preventiv: dacă postavul era întins, în ce stare era manta, dacă bandele erau ajustate… Putea, firește, să-și treacă palma peste masă și stând în picioare, dar ce poţi să vezi și să auzi de sus? Din genunchi totul e mai clar, și e și mai respectuos faţă de masă. Că până și veterinarul se așază pe un taburet ca să-i ausculte pieptul vacii. Iar asta nu era vacă, era o operă de artă. Un instrument muzical mai complex decât oricare altul. Mecanică înaltă!

Când Cemodanov, încă târându-se în genunchi,

40 Andrei Petrovici Cemodanov (1881—1970), maestru de biliard rus și sovietic, antrenor de biliard al lui I.V. Stalin. *(N.a.)*

rostogolea una câte una bilele de biliard pe masă și le observa rostogolirea lentă, în încăpere a intrat cineva – încet, cu pas sigur. Fără a întoarce capul, Cemodanov a înţeles că-i apăruse elevul. Singurul elev, extrem de important. Unic, am putea spune.

— Ei, cum e elefantica noastră? a întrebat elevul în loc de salut.

— E bine, nu e nervoasă, a răspuns Cemodanov.

Bilelor le ziceau între ei, în glumă, elefanţici. Cândva Andrei Petrovici pomenise că sunt făcute numai din colţi de femelă (se fac și din colţi de mascul, dar bile de calitatea a doua, de care, firește, la Kremlin nu existau), de aici pornise.

— Mie mi s-a părut ieri că unsprezece face figuri.

Cemodanov a căutat bila numărul unsprezece și a învârtit-o de câteva ori: fildeșul alb ca zahărul a plutit pe câmpul de smarald – bila se învârtea în jurul axei sale ca balerina Lepeșinskaia1 făcând treizeci și două de *fouettés1* pe scena Teatrului Bolsoi.

— O iau la atelier s-o verific, a spus Cemodanov băgând bila într-un săculeţ; a scos una de rezervă dintr-un toc de pâslă și a pus-o pe masă.

— Facem o partidă?

Fără să mai aștepte răspunsul, elevul și-a luat tacul din lemn de carpen armenesc de lângă perete.

— Facem, de ce să nu facem! s-a învoit Cemodanov. Și el avea tacul lui în această sală de biliard.

De obicei lecţiile aveau loc seara târziu, o dată pe săptămână, la o oră strict stabilită, indiferent câţi membri ai Politbiuro-ului așteptau în sala de ședinţe sau câţi generali glorioși ședeau răbdători în anticameră, ceas după ceas, cu spinările drepte și chipurile neclintite.[41]

La început, Andrei Petrovici era stânjenit de faptul că exerciţiile tihnite cu elevul său („Haideţi să repetăm de treizeci de ori această mișcare! Și de fiecare dată, loviţi mai ușor!”) sunt pricină de amânare a unor decizii politice importante. Apoi i-a trecut – a înţeles că de fapt este exact

41 Un tip de piruetă în balet. *(N.tr.)*

pe dos: elevului îi plăcea biliardul, după oră ieșea în lume odihnit, bine dispus. Și poate fi ceva mai important pentru ţară decât prospeţimea gândului și vigoarea spirituală a conducătorului ei? Dacă stăm să ne gândim bine, indirect, biliardul contribuia semnificativ, fără nici cea mai mică urmă de îndoială, la construirea socialismului, ba chiar era o condiţie necesară a acesteia.

Acum, evident, conducătorul avea nevoie nu de o lecţie, ci de joc – un joc adevărat, războinic, fără ezitări de dragul măiestriei. Uneori – cel mai adesea după miezul nopţii, sau chiar aproape de răsărit –, conducătorul simţea brusc nevoia de a cugeta la ceva important, nepotrivit cu liniștea cabinetului de lucru de la Kremlin. Și în dormitorul lui Cemodanov suna numaidecât telefonul instalat special pentru aceste cazuri, iar la intrare trăgea un automobil negru, gata să-l ducă pe profesorul care sărise degrabă în pantaloni la elevul care-l aștepta să joace. Unde hălăduiau gândurile conducătorului în timp ce mâinile loveau bilele cu tacul, Cemodanov habar nu avea. Dar îi plăceau aceste călătorii nocturne, le aștepta chiar: se simţea flatat că participă nemijlocit la rezolvarea problemelor de stat. Astăzi, printr-un concurs de împrejurări fericit, se aflase acolo la momentul potrivit.

— Să tragem la sorţi, a ordonat preocupat conducătorul, punând bilele în triunghi pe postav și așezând pe margini două bile albe, pentru stabilirea ordinii jucătorilor.

Au lovit. Mâna profesorului s-a dovedit mai sigură: bila lui, sărind de la margine, a traversat masa și s-a rostogolit ascultătoare înapoi; a încremenit acolo, ca lipită, fără a lăsa nicio șansă bilei adversarului – prima mișcare îi aparţinea lui Cemodanov. Și au început.

Jucau serios, fără să se grăbească. De altfel, conducătorul nu se grăbea niciodată. Orice s-ar spune, știinţă de a-și stăpâni impulsurile, de a-și gândi meticulos mișcările, de a se juca cu nervii adversarului tocmai prin această lipsă de grabă avea cât pentru trei la un loc. Mergea încet în jurul mesei; punea încet mâna stângă,

amorţită din copilărie, pe postav; tot încet ridica uci degetele ușor strâmbe, curbându-le într-un arc; ţintea fără grabă și lovea brusc bila cu tacul, puternic și zgomotos, ca și i cum ar fi tras cu revolverul. Asta da caracter.

Cemodanov nu-l văzuse niciodată pe conducător îngrijorat, tăcând o mișcare greșită sau lovind grăbit. Dar nici să fie cu adevărat îndrăzneţ nu i se întâmplase niciodată, deși deja juca de vreo șapte ani. Și ce jucător de biliard poţi fi fără asta? Așa, unul de mâna a doua, al cărui joc va fi mereu mort: nici frumuseţe, nici emoţie. Când îndrăznești, până și greșeala – fie e în prea multă siguranţă de sine, fie dintr-o excesivă însufleţire – e frumoasă, pentru că e vie…

În biliard, îndrăzneala vine odată cu experienţa. Joacă omul zece partide, o sută, două sute – și deodată înţelege: Asta e! (Cemodanov vedea fără greș pe feţele jucătorilor cine juca cu scânteie și cine fără, doar cu tehnică. Cel mai repede se însulleţeau la joc poeţii (jocul dezlănţuit al lui Maiakovski – ce minune!) și, oricât de ciudat ar părea, militarii – nu generalii din spatele frontului, ci luptătorii adevăraţi. Pesemne se manifesta sângele lor fierbinte. Budionnîi, Voroșilov – ah, cum luptau: cu răutate, cu înverșunare, aproape rupând tacurile, aproape sfâșiind postavul! Cineva ar putea spune că nu era decât bravură și nechibzuinţă, pur și simplu cutezanţă de războinic. Cemodanov însă, nu – el vedea în această înverșunare frumuseţe, ba chiar suflul geniului în jocul de biliard. Și cât ar fi vrut să-și ajute elevul nu numai să stăpânească regulile, ci să înţeleagă jocul, măcar o dată să nu împungă cu tacul, numai să *lovească încetișor,* să nu împingă bila în buzunar, ci *s-o joace, s-o îndemne, s-o punăl…* Dar să-l înveţe emoţia, din păcate, nu putea. Și nici să i-o explice în cuvinte. Cemodanov încercase, singur, în sinea lui – ieșea stupid, ca o enumerare a simptomelor unei boli dintr-un ghid medical: răceală în degete, clocot în piept, gol în cap, imponderabilitate a corpului… Și dacă ar încerca altfel? Tacul e și pensulă, și arcuș, și peniţă. Iar bilele – și vopsele, și strune. Iar postavul e pânza. O

fluturare din mână, o lovitură – muzica!... Nu, nu se poate povesti, nu se poate descrie. Pur și simplu nu se poate!

Propria neputinţă pedagogică – incapacitatea de a-i dezvălui elevului său principalul secret al artei biliardului – îl deprima pe Cemodanov. Părea că ţine pentru el această știinţă importantă, dar ce putea să facă...

Astăzi conducătorul nu juca bine. Ba, dacă e să vorbim cu mâna pe inimă, juca de-a dreptul prost. Ceva îl reţinea, ceva îi înmuia mâinile și așa încete, nu-l lăsa să lovească nici măcar cu meticulozitatea lui obișnuită. Și Cemodanov, care nu cruţa pe nimeni, fie el ambasador, comisar al poporului sau chiar conducătorul însuși, curând a marcat prima bilă – unu-zero. A icnit de ciudă: juca pentru el, dar suferea pentru elev.

A icnit și conducătorul: nu-i plăcea când adversarul deschidea scorul – nici în joc, nici în politică. Cel care deschide scorul are forţă, impune logica și ritmul. E încrezător în avantajul său și transferă această încredere celor din jur, și asta e periculos: spectatorii pot fi fascinaţi de un astfel de jucător.

Cemodanov, aproape fără să se uite la masă, a mai dat o lovitură. Tacul a pocnit pe bila ţintită; aceasta, ţâșnind ca un fulger alb pe suprafaţa postavului, a izbit celelalte bile, așezate în grămadă în centrul mesei, și ele s-au împrăștiat brusc: una, direct în buzunar (doi – zero!), alte două au încremenit în colţurile mesei, la jumătate de deget de buzunare. Putea lua ușor bilele expuse – le-ar fi băgat în buzunar și un novice care pune mâna pe tac pentru prima dată. Cemodanov le-a luat – nu-i plăcea nici lui, dar ce să facă? Mâinile lui blestemate i-o luau înainte! Le-a băgat pe toate în buzunare – trei-zero... patruzero... La conducător nu se mai uita – simţea cum acesta se înnegurează, cum i se îngreunează chipul.

A cincea oară a ales o bilă complicată, care stătea lipită de mantă, lăsând câteva mai simple în joc (adversarul le-ar fi (acut ușor în cazul în care i-ar fi venit rândul). Făcându-și palma punte și ridicând mult tacul, Cemodanov s-a gândit să lovească i era mai puternic decât

era necesar, ca bila să se ducă cu câţiva milimetri mai departe de ţintă – să atingă marginea buzunarului, dar să nu intre. A închis ochii de rușine faţă de el însuşi și a împins tacul cu sete, ca un începător care-și demonstrează îndrăzneala: poc! Foșnetul fildeșului pe lână. O lovitură surdă în manta de piele. Bila a rămas în cumpănă, s-a învârtit pe marginea rotundă, a dansat convulsiv, suspendată o fracţiune de secundă în aer de propria energie – și s-a prăbușit în buzunar. Cinci – zero.

Conducătorul privea mohorât cum Cemodanov îl face praf, îi adevărat: când nu lovești tu primul, ajungi să regreţi. Exact așa se simţise cu un an și jumătate în urmă, când în Germania veniseră la putere naţional-socialiștii. Era la începutul lui 1933. Führerul parvenit, care nici nu apucase bine să se familiarizeze cu atribuţiile de Reichskanzler, a ieșit la atac imediat, cu o mișcare care atunci a părut complet inofensivă: ambasada germană de la Moscova a venit cu iniţiativa să le faciliteze germanilor de pe Volga, care sufereau de foame, primirea de pachete cu alimente de la rudele din Reich (Hitler susţinea deja de mult „tema frăţiei”: încă dinainte de campania lui electorală acuza partidul aflat atunci la putere de „uciderea prin înfometare a fraţilor din sălbatica Rusie”). La început, conducătorul nu a sesizat întreaga gravitate a acestui pas. Treburile nu mergeau prost în regiunea Volgăi – vitrina socialismului, construită cu grijă pentru societatea internaţională, strălucea de succese și realizări: chiar Republica Germanilor încheiase prima pe ţară trecerea la colectivizarea totală; chiar acolo fusese creat primul tractor de serie din URSS (Piticul, ce-i drept, fusese scos din producţie, dar asta nu-l împiedica să intre în istorie). Korenizaţia[42] se desfășura cu toată viteza, numai manuale și cărţi în germană fuseseră cumpărate din aceeași Germanie cu trei sute de mii de ruble în aur! Iar la studioul Nemkino fusese realizat, montat și lansat pe

42 Politică sovietică de „indigenizare“ promovată în special în deceniul al treilea al secolului XX, vizând promovarea reprezentanților națiunilor titulare ale republicilor sovietice și ale minorităților etnice în funcții de conducere în guvernele locale, birocrația de stat și în nomenclatură. Implica introducerea limbilor locale în toate sferele vieții

ecrane filmul artistic *la răscruce1* – oare acestea nu sunt roadele unei revoluţii culturale reușite? Apăruseră și se dezvoltaseră în Republica Germanilor pionierii, OSOAVIAHIM[4344], Uniunea Ateilor Militând... Da, anul 1932 nu se dovedise cel mai roditor în regiunea Volgăi, dar rapoartele de la faţa locului erau liniștitoare: foametea era numită „cazuri izolate”, „îngroșate a tușelor” și „instrument de distrugere a clasei culacilor”. Și ambasadei germane i s-a interzis să trimită pachete cu alimente germanilor sovietici – „deoarece nu exista foamete în Rusia sovietică”. Presa germană a explodat cu titluri mânioase și articole otrăvite pe această temă. Mai târziu, privind în urmă, conducătorul și-a dat seama că istoria cu pachetele fusese prima lovitură a unei partide atent planificate. Prima bilă introdusă de adversar în buzunar.

În scurt timp (după cum era de așteptat) a urmat o serie întreagă de înfrângeri: fără să se îndepărteze de masă, adversarul a mai marcat patru bile la rând. La Berlin, a apărut în mare tiraj și a fost promovată în principalele ziare germane broșura documentară *Fraţii în nevoie!* ce relata despre destinul tragic al germanilor sovietici (lovit!). Tot acolo, s-a deschis o expoziţie de scrisori ale germanilor sovietici aflaţi în străinătate către rudele lor; vizitarea acestei expoziţii a devenit pentru berlinezi echivalentă cu mersul la un film de groază, atât de tare se simţea în rândurile scurte, adesea ale unor muribunzi, răsuflarea apropiatei morţi (lovit!). Agenţia de informaţii Wolf a publicat manifestul antisovietic *Uniunea germanilor de peste graniţă,* care chema întreaga lume luminată să participe la ajutorarea germanilor care sufereau de foame în URSS (din nou lovit!). I n băncile Reichului a fost deschis contul special *Fraţii la nevoie –,* printre primii care au făcut donaţii s-au aflat Adolf Hitler și

---

43publice. Rușilor care serveau în conducerile regionale li se cerea să învețe limbile locale și să le folosească în treburile publice. *(N.tr.)*

44 Societatea de colaborare pentru apărarea industriilor chimică și de aviație *(Ohșcestvo sodeistviia oborone, aviaționnomu i himiceskomu stroitelstvu), o* societate paramilitară creată în 1927 cu scopul declarat al „pregătirii patriotice a populației pentru apărarea Patriei“. *(N.tr.)*

Paul von Hindenburg, fiecare de câte o mie de mărci germane (și iar lovit!). Iar în Lustgartenul berlinez erau în toi pregătirile pentru un miting antisovietic sub sloganul „Drumul germanilor în URSS, un drum spre moarte”. După miting erau planificate demonstraţii și o adunare de fonduri.

— E jocul dumneavoastră, a spus liniștit Cemodanov, îndepărtându-se de masă.

Tocmai lovise în gol, într-o încercare nereușită de a da o lovitură complicată și lăsând pe masă două bile abil așezate în colţuri. Era rândul conducătorului.

— E jocul meu, a fost de acord acesta. Iar bilele acestea potrivite, cu numărul cinci și șapte, sunt ale dumitale. Dumneata le-ai pregătit, dumneata să le folosești. N-am nevoie de ajutor frăţesc.

Cât au lovit ei cu tacurile, afară se întunecase. Cemodanov s-a dus la ușă și a apăsat pe întrerupător – deasupra mesei s-a aprins o lampă mare, cu zece conuri largi, inundând câmpul de joc cu o lumină strălucitoare, ca și cum ar fi fost pus un snop de aur în mijlocul camerei. Toate obiectele din jurul snopului au dispărut, devenind implacabil negre, topindu-se în întuneric: și scaunele pentru jucători, și divanul mic de piele pentru spectatori, și scrumiera cu picior, și vitrina pentru tacuri, și fereastra, și fotografiile atârnate pe pereţi, ba și pereţii înșiși, și tot ce se găsea în spatele lor. Nu mai rămăsese pe lume nimic altceva decât acest postav verde, bilele albe de pe el și doi oameni care se mișcau cu grijă în jurul umbrelor ce abia se distingeau. Se vedea clar numai jucătorul care se materializa din întuneric și se apleca deasupra mesei pentru următoarea lovitură. Acum, acesta era conducătorul.

Nu reușea să se scuture de amintirile neplăcute despre modul mârșav în care începuse Führerul german jocul împotriva lui. Toată această campanie deșănţată pentru ajutorarea „fraţilor germani flămânzi”, care mirosea de la o poștă a oportunism politic, era falsă până-n rărunchi și concepută atât de grosolan, încât la început

mai degrabă îl uimise decât îl alertase. Partea sovietică a fost chiar dezorientată de o minciună atât de neobrăzată și perseverentă. Apoi și-a revenit și a dat replica – a făcut un protest oficial. *Pravda, Izvestia, Trud, Ogoniok, Krasnaia zvezda* se înfruntau cu *Berliner Tageblatt, Lokal-Anzeiger, Völkischer Beobachter, Deutsche Allgemeine Zeitung.* Balanţa a fost echilibrată, dar avantajul era evident de partea adversarului.

Clătinând ușor tacul în aer, conducătorul cumpănea în care bilă să lovească. Ar fi avut chef să lovească mai degrabă nu o bilă, ci mutra năsos-mustăcioasă a liderului german. În sfârșit a ales, găsindu-și direcţia. Bila s-a rostogolit, apoi a ricoșat. Nu jucase prea curat – de fapt, chiar slăbuţ. Dar bila, rostogolindu-se fără tragere de inimă în direcţia buzunarului, s-a târât cum-necum spre el, parcă dând chiar să se întoarcă de la margine, apoi a căzut înăuntru. Prima bilă a conducătorului era câştigată. El a zâmbit. După ce a frecat meticulos cu cretă vârful de piele al tacului, a ţintit îndelung, concentrat. De data asta a lovit mai puternic, dar a ratat. În tăcere, conducătorul și-a luat tacul și s-a cufundat în întunericul dimprejurul mesei.

Iar adversarul a ieșit de acolo. Mai exact, au ieșit mai întâi palmele lui: mici, ușor strâmbe, ele s-au așezat pe rama lăcuită și au început să bată nervos cu degetele pe lemn. Încheieturile slabe intrau în mânecile costumului de tweed scump, cu croială englezească, cu revere foarte late. Înăuntrul costumului sclipea cămașa, strânsă atât de tare la gât de o cravată șifonată, ușor dusă într-o parte, încât păreau să se formeze cute mărunte pe gâtul fleșcăit. Partea de jos a feţei, lată și puternică, atârna deasupra cravatei, iar cea de sus părea să constea doar dintr-o șuviţă de păr unsuros, lipită oblic de fruntea teșită. Între frunte și maxilar, chiar la mijloc, se zărea întunecat pătratul mic al mustăţii.

Cercetând cu atenţie masa, Führerul a căzut brusc cu pieptul pe ea și și-a desfăcut braţele, ca un păianjen uriaș, părând că încearcă să găsească o poziţie confortabilă pentru a lovi. În cele din urmă, mustaţa i-a zvâcnit și o

clipă mai târziu a atins bila cu tacul – a lovit cu îndrăzneală, cu efect, dar n-a marcat. Respira des, dezamăgit, clipea, se încrunta. Și-a luat de pe postav, cufundându-le în întuneric, pe rând, mâna stângă, dreapta, tacul pe care-l ţinea în ea, trupul mic. Ultimul a dispărut în întuneric capul; Führerul a clătinat supărat din el, și șuviţa oblică, strălucind de briantină, a tremurat mărunt.

Conducătorul era deja acolo, deja pregătit. A ţâșnit în cercul de lumină, uitându-și obișnuita încetineală. Ochii lui le-au găsit imediat între bilele împrăștiate pe cele două necesare. O mână s-a așezat ferm pe postav, cealaltă a găsit într-o clipă unghiul potrivit pentru lovitură. Simţea tacul altfel – poate mai ușor sau poate, dimpotrivă, mai greu: în el părea să freamăte ceva viu, care i se supunea numai lui, conducătorului. A făcut câteva mișcări de ţintire cu vârful tacului: înainte-înapoi! – și a lovit bila albă exact la un fir de păr mai sus de linia de centru. A ieșit o lovitură frumoasă, puternică: bila a traversat ca un glonţ postavul, s-a ciocnit de bila ţintă, a ricoșat în manta din dreapta, apoi în cea din stânga, a mai atins câteva bile, pierzând viteză, și, în cele din urmă, a încremenit în zborul ei spre buzunar, întrerupându-și traiectoria la circa jumătate de palmă distantă de acesta.

La capătul mesei deja răsărea chipul Führerului. Lăsându-se pe vine, sprijinindu-se cu mustaţa de ramă și punându-și pe ea nasul mare, s-a mișcat încet în jurul perimetrului, căutând unghiul cel mai bun pentru a lovi. Nările îi fremătau ușor – părea că Führerul adulmecă cu ele lemnul lăcuit: nasul lui a lăsat pe frasinul sculptat o urmă umedă, care s-a topit repede sub fierbinţeala razelor electrice. Găsind poziţia căutată, Führerul s-a urcat pe masă aproape cu tot corpul, punând pe postav și pieptul, și burta care se curba ușor sub tweed, și-a ridicat mult coatele și a lovit din toate puterile bila lăsată în joc cu un minut înainte de către conducător.

— Ce ticălos! nu s-a putut abţine conducătorul.

— *Verflucht! Was fuhr 'pe Schweinerei!*[45] a izbucnit ca răspuns Führerul, cu o înjurătură neînţeleasă. Bila, care păruse ușoară, aproape sigură, nu a căzut în buzunar; împinsă de o lovitură nepricepută dintr-o poziţie avantajoasă, ea a ricoșat în mantă și a ajuns în centrul mesei.

La drept vorbind, nu e nimic ticălos în folosirea greșelilor celuilalt. Jocul e joc. Și conducătorul a hotărât să lovească cele două bile, cinci și șapte, așezate de mult lângă buzunarele din colţuri, dar care scăpaseră atenţiei jucătorilor. Mângâind cu dragoste tacul, el s-a întins pe postavul cald de lână, a oftat adânc, a așteptat o secundă, și a lovit bila albă, atât de repede și de puternic, încât nici el nu și-a dat seama dacă mâna a condus tacul sau acesta a ţâșnit singur. O lovitură curată! A doua bilă din joc.

După ea a venit și a treia: ar fi fost rușinos să nu marchezi cu o bilă pusă atât de ademenitor în colţ. A patra bilă conducătorul a lovit-o lung, peste toată masa: bila albă a zburat printre celelalte pe singura linie posibilă, fără să atingă niciuna; s-a ciocnit de cea ţintită (a părut chiar că în momentul ciocnirii au ieșit câteva scântei albastre), a trimis-o în duplet în buzunarul din mijloc, iar ea a intrat în cel din colţ. Două dintr-o lovitură! Scorul a devenit egal: cinci-cinci.

— Ţi-ajunge acum, câine? a rostit încet conducătorul, convins că Führerul îl înţelege și fără traducere.

Acesta încă ședea pe vine, cu nasul pe masă și urmărind cu ochii lui cenușii-apoși bilele care săltau scurt. Însoţea fiecare lovitură a adversarului cu un scâncet jalnic, de parcă tacul nu ar fi lovit bilele, ci capul lui.

Când i-a venit în sfârșit rândul, a sărit în sus de bucurie, scuturându-și șuviţa. Cu gura deschisă de emoţie, și-a șters îndelung de postav palmele transpirate – pe ţesătura verde au rămas niște brazde lungi, întunecate; apoi, mușcându-și vârful limbii de excitare, a frecat cu cretă vârful tacului, pătându-și cu alb fruntea și bărbia.

Distrat, a băgat creta nu în buzunar, ci în gură (și n-a

45 La naiba! Ce porcărie!; în germană, în original. *(N.a.)*

observat greșeala), a început s-o plimbe gânditor între dinţi, ca pe o caramea, evaluând aranjamentul de pe câmpul de joc, a înghiţit-o fără s-o mestece și a zâmbit bucuros: găsise unghiul.

Și-a aruncat pe masă un picior strâmb îndoit, cu gheatră de lână (conducătorului i s-a părut că tălpile cizmei pătrăţoase miroseau clar a scârnă) și a încălecat marginea. Trupul și l-a așezat alături, într-un covrig bizar; s-a lipit cu burta, pieptul și bărbia de postav, foșnindu-și tweedul și lovind cu nasturii de os în rama de lemn. Și-a întins coatele; a prins tacul, ţintind; a mormăit ceva tandru-liric:

— *Ein Freund, ein guter Freund – das ist das Schönste, was es gibt auf der Welt...*[46]

Aceste pregătiri meticuloase nu l-au ajutat: în loc să lovească, tacul a alunecat cu vârful pe suprafaţa bilei – Führerul a ratat rușinos. Dându-și seama ce se întâmplase, a scâncit nearticulat, a zgâriat masa cu unghiile, rupând scame verzi din postav, a dat din picioare în aer. Conducătorul a proptit vârful (acului în trupul agitat al adversarului și l-a împins de pe masă. Și, fără să dea atenţie schelălăitului care venea de jos, a început să cureţe câmpul de joc.

Cu o lovitură iscusită de sus despărţise două bile ce păreau lipite; una intrase imediat în buzunar. Jucase perfect bila din colţul îndepărtat (ah, dacă ar fi văzut exigentul profesor Cemodanov această lovitură excepţională!). Apoi, în cel apropiat: jucase impecabil, ce să spunem, aranjând bilele rămase pe postav pentru următoarele lovituri...

La fel de hotărât a acţionat împotriva Führerului și politic – atunci, în 1933, pentru a pune capăt calomniatoarei „campanii a foametei”. Ca răspuns la broșuricile germane mincinoase a fost pregătită o broșură proprie: *Fraţii la nevoie? Mărturii ale germanilor sovietici*

---

46 Un prieten, un prieten bun e tot ce poate fi mai bun în viaţă; în germană, în original. Versuri din filmul sonor german *Cei trei de la benzinărie (Die Drei von der Tankstelle)* din 1930. Muzica, Werner Richard Heymann, versuri, Robert Gilbert. *(N.a.)*

(lovit!). Pe prima pagină a ziarelor au apărut mărturii convingătoare ale absenţei foametei în URSS: reportaje despre distrugerea publică a pachetelor cu alimente care ajungeau din când în când în Povologia de la rudele de peste graniţă; numeroase scrisori ale germanilor sovietici cu propuneri de a lua din Germania „pentru a-i hrăni” pe copiii care sufereau de foame; apeluri ale colhoznicilor către consulul german în Siberia, domnul Grosskopf, de a trimite înapoi toate ajutoarele materiale primite pentru ei, pentru a fi trimise „germanilor care mor de foame în Germania fascistă” (lovit! lovit! lovit!). Berlinul se împotrivea slab, încercând încă să joace cartea „fraţilor”, dar Moscova schimbase deja cursul jocului, în toamna lui 1934 a intrat în acţiune directiva TK VKP (b) „împotriva ajutorului fascist”: s-a activat lupta împotriva naţionalismului german, cu elementele fasciste din coloniile germane, a fost dezvoltată o puternică *Kultur Kampf*. În școlile și universităţile Republicii Germanilor, alături de studiul germanei a fost introdus studiul obligatoriu al limbii ruse, iar Korenizaţia a fost anulată (lovit! lovit! lovit!). Consulatele germane au încetat dirijarea ajutoarelor materiale spre germanii sovietici; cei implicaţi în organizarea „ajutorului hitlerist” erau arestaţi...

De sub marginea din fiind a ieșit un breton tremurător și niște degete contorsionate s-au târât pe postav – Führerul voia să ia pe furiș o bilă de pe masă. Conducătorul și-a fluturat tacul ca pe o spadă și a lovit din toate puterile nasul încreţit care se iţea deasupra postavului. A ţâșnit sânge, Führerul a ţipat ascuţit – de erau să crape becurile – și, întorcându-și jalnic nasul umflat într-o clipă (ei, păcat că nu i-l spărsese), a dispărut sub masă.

Iar conducătorul a jucat și cele trei bile rămase – *a repurtat o victorie strălucită,* după cum s-a exprimat Cemodanov. O bilă a trimis-o în buzunar cu o lovitură lungă, de-a lungul marginii. A doua, cu o lovitură scurtă, cu manta. Iar ultima a reușit un triplet. Lovit manta din

dreapta. Cea din stânga. Victorie! Partidă încheiată.

În sala de biliard era liniște. Din când în când pâlpâiau becurile electrice. Cemodanov a ieșit încet de sub masă. Stând îi) genunchi și ţinându-și mâinile peste nasul însângerat, a privit în jur: în cameră nu era nimeni, pe masa pustie, viu luminată, stăteau două tacuri încrucișate. Puntea nasului îl durea cumplit – poate că-i fusese rupt cartilajul –, dar Cemodanov nu-și putea reţine un zâmbet fericit: astăzi, pentru prima dată în șapte ani de lecţii regulate, elevul său căpătase îndrăzneală. De ce se întâmplase asta tocmai acum, în această partidă care începuse destul de nereușit și nu promitea niciun fel de surprize, Cemodanov nu înţelegea. Un singur lucru știa: odată ce simte inspiraţia, un jucător de biliard nu mai poate să trăiască fără îndrăzneală. Din ziua aceea elevul va juca din ce în ce mai bine, mirându-se uneori singur de succesele lui rapide. Din ziua aceea va începe un cu totul alt joc.

Și Cemodanov a zâmbit fericit în întuneric.

26

Copiii nu s-au întors – nici după o zi, nici după două.

Nici simţurile lui Bach nu s-au mai întors. Ele trăiau încă în trupul lui, dar trăiau ciudat – separat de el, necorespunzând în niciun fel celor ce se petreceau. În urechi îi șuiera necontenit vântul – în timp ce vremea acum era liniștită (poate bătea vântul prin locurile unde se afla Anntche?). Nasul adulmeca mirosuri străine, respingătoare: din toate colţurile casei venea duhoare de tutun jilav și praf de cărbune; degetele, îndată ce le apropia de faţă, aveau iz de camfor, iar hainele, de corp nespălat (poate a săpun cu camfor, cărbune și transpiraţie mirosea acum Anntche?). Orice atingea cu limba – un măr, podul palmei, propriile buze – îi părea insuportabil de amar. Mirosul, auzul și văzul îl trădau pe Bach, așa cum îl trădase fetiţa iubită (își interzisese să folosească acest cuvânt: „trădare”, dar el îi tot venea în minte) Numai vederea rămăsese credincioasă stăpânului ei – și îi arăta lumea fără a o deforma.

În prima zi fără copii el a stat pe mal, privind suprafaţa cenușie a apei, acoperită vag de burniţă, și ascultând șuieratul vântului din capul lui. Pesemne că în trădarea simţurilor se poate găsi și ceva folositor: picăturile de ploaie îi cădeau pe faţă și pe haine, dar pielea nu înregistra umezeala și nu încerca niciun disconfort – nici ziua, nici în noaptea rece care venea s-o schimbe.

A doua zi, Bach a observat că ochii i se opresc din când în când pe luntrea mutilată – aceasta zăcea pe mal, expunându-și în ploaie latura hăcuită de topor.

În cea de-a treia zi, și-a adus uneltele și s-a apucat să peticească barca schilodită.

Două zile a tăiat, a îmbinat, a astupat. A dat-o cu smoală și a încleiat-o, a presărat rumeguș și a încleiat-o din nou. A uscat-o la foc, trăgând peste locul în care lucra o pătură de pâslă (între timp, ploaia se oprise, dar norii joși încă mai împrăștiau umezeală). Trebuia să lucreze cu atenţie: degetele care-și pierduseră sensibilitatea ar fi putut să nimerească din greșeală sub tăișul toporului sau să se frigă cu smoală clocotită. În zorii celei de-a cincea zile, când pe cerul cenușiu mat s-a arătat un soare palid, Bach s-a urcat în luntrea reparată și a pornit în căutarea lui Anntche.

Barca mirosea nu a fum, ci a fier ud și a rugină, valurile, a cupru acru și a piatră vânătă. Gemetele vântului în capul lui deveniseră atât de puternice, că-i venea să-și astupe urechile. Uneori, prin vântul care nu exista, răzbăteau zgomotele lumii reale – ţipetele pescărușilor deasupra valurilor, scârţâitul furcheţilor – și curând Bach a încetat să distingă sunetele adevărate de cele închipuite. Acest amestec nu-l speria și nu-l împiedica să înainteze spre Pokrovsk.

Nu știa ce-o să facă atunci când o s-o vadă pe Anntche. O să mugească poruncitor, chemând-o să se întoarcă acasă? O să încerce s-o facă să-și amintească limbajul respiraţiilor și al gesturilor și o să-i poruncească în gând: „Vino cu mine”? Cel mai mult se temea că n-o să poată să se abţină: o s-o apuce de mâini și o s-o târască

spre barcă. Sau o s-o lovească peste obraz…

L-a străbătut o speranţă: oare n-o să i se clintească, de-atâta insuportabilă suferinţă, limba amuţită cândva? N-o să-i spună simplu, „Întoarce-te”? Fie și încet și stângaci, fie și într-o limbă necunoscută de Anntche. Cuvintele sunt adeseori mai puternice decât mâinile – n-o să reușească astfel Bach să-și convingă fetiţa?

A aruncat vâslele și s-a bătut cu degetele peste buze. S-a străduit să nu lovească prea puternic, numai cât să-și relaxeze gura nemișcată, apoi a deschis-o – larg, larg, până la limită –, dar n-a reușit decât să mugească. Și-a apucat limba cu degetele, a tras din toate puterile, parcă încercând să şi-o smulgă din gât – n-a fost de folos: din gât nu i-a ieșit decât un răcnet jos și prelung, semănând cu glasul unui berbec neliniștit. Disperat, s-a plesnit peste faţă cu palma desfăcută: o dată, încă o dată… I s-a părut că pe buze îi curge ceva cald, lipicios – nu s-a șters.

A ajuns la Pokrovsk la amiază. A ascuns luntrea în tufișurile de trestie și s-a îndreptat spre oraș pe potecile întortocheate de pe mal. Mergea grăbit – nu pentru că știa încotro, ci pentru că nu-și putea stăpâni emoţia tot mai mare.

Potecile de sub picioarele lui erau umflate de ploaie, trupurile plopilor și ale arţarilor erau întunecate de umezeală, dar lui i se părea că în aer e un miros sufocant de ars: din arbuștii de pe mal venea miros de lână, dinspre râu, unul de vrejuri de cartof arse. Era de ajuns să-și dezlipească puţin buzele, și mirosul de ars îi pătrundea în gât, umplându-i de amăreală limba și cerul gurii. În urechi îi șuiera în continuare vântul, deși crengile copacilor și puful trestiei de pe malul apei rămâneau nemișcate.

Bach nu știa să întrebe de drum (de fapt, nici nu voia) și de aceea a hotărât să cerceteze Pokrovskul în lung și-n lat. Avea destul timp până seara, și nu i se părea că e foarte complicat să găsească clădirea casei de copii.

Nu mai fusese în lume de vreo cinci sau şase ani. Dacă ar fi fost după voia lui, s-ar fi făcut nevăzut pe loc ori s-ar fi transformat într-un șoarece, ca să se furișeze

neobservat pe pământ – atât de tare se dezobișnuise de priviri străine îndreptate spre el și de forfota mulţimii. Și-a dat seama repede însă că nu atrage atenţia: oamenii îşi pierduseră curiozitatea, privirile lor erau concentrate și lăsate în pământ, mișcările – rapide și rezervate. Poate că ei înșiși semănau cu niște șoareci: ţâșneau grăbiţi din intrări și porticuri, străduindu-se să nu li se încrucișeze ochii. În plus, deveniseră muţi ca peștii: nici măcar o dată Bach n-a observat ca trecătorii să schimbe măcar două-trei cuvinte între ei.

În locul oamenilor vorbeau lozincile – erau multe, neobișnuit de multe: pe fiecare clădire, poartă sau stâlp de felinar ţipau câte ceva litere mari, trasate cu vopsea pe bucăţi de pânză, îţi luau ochii semne de exclamare și de întrebare, erau pancarte propagandistice pestriţe. Lozinci acopereau stâlpii de electricitate, lozinci împodobeau capotele mașinilor și caprele trăsurilor care treceau pe lângă el. Bach distingea cu trudă literele rusești cu care ochii nu-i erau obișnuiţi, înţelegând doar câteva dintre cuvintele citite.

„Să dăm!” îndemnau unele inscripţii. „Să întărim!”, „Să construim!”

„Să lovim” ameninţau altele. „Să dărâmăm!” „Să distru-CC

gem!

„Cu bâta!” răsunau altele. „Cu pumnul!” „Cu cizma!”

Tulburat de abundenţa de ameninţări, a dat să se adăpostească sub un portic, dar o pancartă bătută în cuie pe un copac poruncea: „Mergi înainte, tovarășe!” Și Bach a mers.

A pășit multă vreme prin oraș: spre est, până la margine; apoi pe strada următoare – spre vest; și din nou spre est. Casele se îngrămădeau ca niște stânci. Pe lângă ele curgeau șuvoaie de cetăţeni care semănau cu șoarecii și cu peștii. De după colţuri mirosea a smoală fierbinte, în urechi îi șuiera-vuia vântul. Câteodată prin vuietul acesta răzbăteau și alte zgomote: tropot de copite, huruit de motoare, scrâșnet de frâne, scârţâit de arcuri. Bach nu le

acorda atenţie, concentrându-se pe studiul faţadelor și al porţilor: se temea să nu rateze clădirea casei de copii. Dar n-avea motive.

Vila cu etaj din cărămidă roșie-închis, cu tocurile geamurilor semicirculare vopsite în alb și cu vaze tot albe în nișele din ziduri, cu turnuleţe bizare la colţurile acoperișului și balconaș din fier forjat dantelat deasupra ușii de la intrare era greu de ratat. Și nu din cauza aspectului elegant, ci din cauza chipurilor care priveau de la ferestre: aceste chipuri de copii emanau atâta bucurie liniștită și vioiciune, se deosebeau atât de izbitor de masele stinse de orășeni adulţi, încât Bach a înţeles numaidecât că ajunsese. Fără a se obosi să citească placa de la intrare („Casa de copii-internat Clara Zetkin"), a tras ușa grea și a pășit înăuntru.

Și mirosul de ars a dispărut, i-au dispărut și zgomotul din urechi, și amăreala din gură – Anntche era undeva pe aici, aproape.

Aici mirosea a cașă cu lapte și a rufe călcate. Bach stătea în vestibulul micuţ, neștiind încotro să se îndrepte. Silueta lui încremenită era singurul punct nemișcat în spaţiul acela – toate celelalte în casa asta se mișcau și se agitau. Lampa electrică atârnată de tavan tremura zgâlţâită de pașii de la etaj, în jurul ei dansau luminiţe galbene. Ușile, neînchise cum trebuie, ci doar împinse, din când în când se deschideau, lăsând să iasă prin ele voci răsunătoare, versuri de cântec sau chiar locuitori ai casei. Copiii – în haine identice din pânză de bumbac și toţi Iaşi în cap (și băieţii, și fetele), alergau preocupaţi de colo, colo pe scara scârţâitoare, cu treptele de lemn frecate până la refuz. I) uceau sus găleţi cu apă, suluri de hârtie, o mătură împodobită cu panglici colorate, o scară, teancuri de cărţi, un samovar ruginit, o mașină de scris, o roată de automobil, un urs împăiat (chel de bătrâneţe, dar încă destul de ameninţător). Aduceau jos vrafuri de haine, un trombon vechi, un șevalet rupt, niște hamuri și un gâtar colorat, un transperant din care picura vopseaua proaspătă, braţe de flori și spice uscate, același urs

împăiat. Râdeau, se grăbeau, se loveau cap în cap și râdeau iar.

Adulţi nu erau.

Bach a mers prin această casă veselă, uitându-se prin fiecare ușă și căutând-o cu ochii pe Anntche. A văzut dormitorul cu șiruri de paturi așternute la fel, unde preșcolarii fluierau și intonau strigături. A văzut sala de mese cu șiruri de castroane de tablă identice, unde copiii mai mari cântau la armonică și învăţau marșuri pionierești. A văzut biblioteca cu stelaje până la tavan, pline de cărţi. A văzut spălătoria cu o cadă uriașă de fontă și cazane în care fierbeau rufe. Și abia la etaj, în sala de clasă spaţioasă, a descoperit-o în sfârșit pe fetiţa lui.

În clasă se repeta un spectacol. Băncile și scaunele erau trase la ușă, iar pe locul eliberat, în faţa tablei negre cu litere și cifre pe jumătate șterse, se desfășura acţiunea. Anntche – într-o rochie lungă „de epocă”, făcută din ziare, și cu o bonetă tot din ziare – stătea în picioare lângă două coșuri mari, pline cu mere, și ţinea de mână un băieţel plăpând, îmbrăcat și el într-un costum de hârtie. Ea striga ceva mânioasă și îl împingea cu dispreţ pe Vaska (el își lipise pe faţă o barbă deasă din curmeie și își pusese pe cap un joben de carton), iar mulţimea în haine „de epocă” multicolore murmura aprobator și îl ameninţa cu pumnii pe Vaska.

Jocul nu-l mulţumea pe regizor – un adolescent lungan de vreo doisprezece ani –, și acesta ţopăia printre actori, făcând mutre fioroase, și le arăta cum anume trebuie să murmure și să ameninţe. Scena a fost jucată iar și iar.

Bach s-a așezat pe un scaun de lângă ușă și, de după băncile așezate una peste alta, a început s-o urmărească pe Anntche. Ea se mișca, îi zâmbea partenerului plăpând și altor copii, dădea replici și-l fulgera pe Vaska cu priviri furioase, cu o emoţie atât de autentică, încât nu aveai cum, nu puteai să întrerupi acest șuvoi de bucurie.

Cât se schimbase Anntche în câteva zile! Niciodată Bach nu-i văzuse chipul atât de însufleţit și ochii atât de

strălucitori. Gura i se întindea mereu într-un surâs involuntar, şi ea strângea sârguincios din buze, ca să exprime severitatea necesară scenei. Veșmântul din hârtie îi venea uimitor de bine şi o făcea să pară mai matură. Pe piept, pe umeri, la poale, pe marginea bonetei – peste tot i se înșirau titluri de ziar. (Bach nu le putea distinge de la distanţă, vedea numai mulţimea de semne de exclamare și de întrebare împrăștiate pe rochia ei.)

Deodată, într-un acces de improvizaţie, Anntche a lovit cu pumnul jobenul de pe capul lui Vaska, și acesta a zburat pe jos, dezvelind capul tuns chilug. Mulţimea a suspinat entuziasmată. Nelăsându-se mai prejos, Vaska i-a smuls lui Anntche boneta din ziare. Și ea era tunsă chilug. Pielea de pe capul ei – alb-sidefie, cu vinișoare albăstrui – strălucea blând prin pufuleţul auriu care începuse deja să-i crească la tâmple și deasupra frunţii. Vaska și Anntche râdeau în hohote fără să se mai poată opri, mulţimea vuia înflăcărată, iar regizorul urla supărat la toată lumea, cu ochii daţi peste cap…

Străduindu-se să nu facă zgomot, Bach s-a ridicat de pe scaun și a ieșit. A închis încetișor ușa după el. A străbătut coridorul ţinându-se de pereţi. A coborât scara. Mijindu-și ochii în lumina lămpii electrice, a găsit ieșirea. S-a precipitat în strada mirosind a ars, a făcut câţiva pași și și-a îngropat faţa în colţul de zid cel mai apropiat.

A stat așa îndelung, frecându-și obrajii de cărămizile foșnitoare, și a ascultat vântul din capul lui. Ar fi trebuit, pesemne, să facă ceva: să-și miște picioarele, să dea din mâini, să se ducă undeva, cu un scop anume, să clipească, să respire, să gândească… Cei din urmă lucru era cel mai chinuitor dintre toate – frânturi de gânduri îi răsăreau dezordonat în minte și se stingeau, înlocuindu-se una pe alta și nesupunându-se voinţei lui Bach.

…Ce-i mai rămânea acum? Doar să-și iubească copiii. Să-i iubească de la distanţă. Să-i iubească fără să-i vadă. Copii care nu-i auziseră niciodată vocea și acum probabil nici nu aveau s-o mai audă. Copii care vorbeau o altă limbă. Care erau în stare să-l părăsească, să-l uite și să-l

trădeze. Aceşti copii ciudaţi şi străini, care, cine ştie de ce, îşi imaginase că sunt ai lui…

…Şi merele din coş erau butaforie, din papier mâché vopsit…

…Ce-i mai rămânea? Doar să creadă că nu totul fusese în zadar. Poveştile pe care le scrisese. Copiii pe care-i crescuse. Merii pe care îi îngrijise…

…Dar ce păcat de buclele tăiate ale lui Anntche! Oare fuseseră aruncate pe podeaua murdară şi rece? Măturate de-a valma cu părul altor copii cu o mătură grosolană? Azvârlite într-o hazna cu gunoaie şi excremente?…

…Totuşi nu e bine că merele din spectacol sunt false. Nu e corect…

…Şi cât ar fi vrut să rămână aici pentru totdeauna – praf pe cărămizile reci, noroi pe pietrele de pavaj…

…Sau să se facă portar la casa de copii? Să muncească pe mâncare. Să înnopteze în spălătorie, pe laviţă, sau în sala de clasă, pe nişte scaune puse cap la cap, dacă nu era în clădire o cameră pentru portar…

…Ce bine că Vaska e alături de Anntche! El o s-o apere, poate chiar mai bine decât Bach. Fără îndoială mai bine decât Bach, care n-a putut niciodată să apere pe nimeni…

…Poate ar trebui să le aducă copiilor mere adevărate – să joace spectacolul, apoi să mănânce câte vor. Să mănânce toţi, nu numai Anntche şi Vaska, ci şi băieţelul plăpând în veşmânt de hârtie, şi regizorul lungan…

Gândul absurd la mere i se învârtea agasant în creier, acoperindu-le treptat pe celelalte. Cu atât mai bine: să ai un singur gând prostesc e mai uşor decât să ai zeci. Şi el s-a supus acestui gând – şi-a desprins faţa de zid, şi-a şters praful de cărămidă de pe obraji şi a pornit spre mal, să se ducă la fermă, ca a doua zi să se întoarcă la internat cu merele.

În sala de clasă repetiţia continua. Scena finală se relua pentru a zecea oară în ziua aceea. Răbdarea actorilor ajunsese la limită, şi ei tărăgănau în aşteptarea clopoţelului care-i chema la masa de prânz. Numai

regizorul îşi păstra vioiciunea și entuziasmul, fără să-i pese că în bucătărie o delicioasă cașă de orez cu jumătate lapte, jumătate apă fierbea deja la foc molcom.

— Staţi! a strigat tragic Vaska, întinzând palmele desfăcute spre ceilalţi actori (de sub barba lui de curmeie se scurgea transpiraţia, bărbia și gâtul îl mâncau insuportabil, ca și ceafa frecată de jobenul de carton). O, scumpa mea fiică! Ce fericit sunt că te regăsesc! îngăduie-mi să am din nou grijă de tine, ca să nu mai cunoști de-acum nevoi și necazuri!

— Nu, tată! s-a încruntat Anntche aspru de sub boneta de ziar care îi căzuse pe frunte (ar fi trebuit să şi-o îndrepte, firește, dar acest gest liber ar fi atras inevitabil reluarea scenei). Acum pot să-mi port de grijă și singură.

— Îngăduie-mi măcar să-ţi găsesc un soţ vrednic! Vaska și-a întors ochii holbaţi, cercetând mulţimea – părea că-l caută deja prin ea pe viitorul ginere. Conducătorul de aici va fi fericit să se înrudească cu mine. Vaska s-a bătut mulţumit peste pântecul slăbănog scos în afară și a râs. Iar tu vei avea în schimb o viaţă lipsită de griji până la adânci bătrâneţi.

— Nu, tată! a exclamat Anntche, bătând din picior pentru a fi și mai convingătoare (la repetiţiile anterioare chiar îl împinsese pe Vaska în piept, dar apoi fusese hotărât să se abţină de la agresiuni pe scenă). Nu vreau nimic de la tine! Voi trăi numai din munca mea și numai cu iubitul meu profesor. Strângând din toate puterile palma partenerului în veșmânt de ziar, ea i-a ridicat mâna acestuia, parcă anunţând câştigătorul într-un ring de box (plăpândul partener suspina de fiecare dată în acest moment – fie exprimându-și emoţia, fie pur și simplu de durere). El îi va învăţa pe copii, iar eu voi îngriji merii.

— Lî! a icnit sonor Vaska, de parcă i-ar fi tras cineva un pumn în plex; apoi s-a apucat de gât, parcă sugrumându-se, și s-a prăvălit pe spate (regizorul îi ordonase nu o dată să se apuce de inimă, nu de gât, dar atâta ostentativă teatralitate era peste puterile lui Vaska, și de fiecare dată el îşi ducea degetele la gâtul subţirel).

Să moară îi ieșea cel mai bine. Putea să horcăie, să-și dea ochii peste cap și să se chircească la pământ în spasmele morţii la infinit – păcat că în concepţia regizorală părintele-burjui era repede călcat în picioare de mulţimea care intona un cântec apoteotic. Dar de data asta nu s-a ajuns la cântec: s-a auzit clopoţelul de prânz, și copiii, aruncând recuzita, au dat fuga în sala de mese.

27

Bach a început să se ducă la Pokrovsk o dată pe săptămână, duminica. La una dintre primele veniri a completat niște formulare pe care a scris numele lui Anntche și anul nașterii ei, precum și numele mamei – Klara Grimm. Ar fi vrut să facă acte și pentru Vaska, dar nu i s-a permis. De obicei, când ajungea la ușa orfelinatului, șovăia la intrare și aștepta răbdător ca unul dintre micii stăpâni ai casei să-i acorde atenţie.

— Bach! striga în cele din urmă cineva, observându-l pe bătrânul ascuns la intrare. Anka! A venit *al tău!*

Sau:

— Volghin! Vaska! A venit *al tău!*

Bach nu înţelesese numaidecât că Volghin era numele de familie pe care Vaska și-l luase singur: pesemne că în lumea *mare* nu poţi să nu ai un nume de familie. El i-ar fi dăruit bucuros lui Vaska numele lui, dar băiatul hotărâse altfel. De altfel, numele de familie era ultimul lucru care-l preocupa pe Bach.

Și copiii – copiii lui – răsăreau de undeva din adâncurile orfelinatului. De fiecare dată mai înalţi, de fiecare dată mai maturi. În ochii lor strălucea bucuria întâlnirii, dar nu-și permiteau sentimentalisme: îi scuturau mâna după un nou obicei necunoscut (și el tresărea de tandreţe când degeţelele calde ale lui Anntche se atingeau de palma lui) și se așezau acolo, pe banca de la intrare.

Vaska îi povestea ceva lui Bach, uneori aducea cu el desene, manuale sau caiete cu paginile scrise, ca să i le arate. Bach dădea din cap și asculta, admirând seriozitatea și inteligenţa băiatului. Recunoștea că se înșelase în privinţa lui: se lăsase amăgit de aparenta lui grosolănie și

independenţă – nu-i văzuse nici sufletul, nici talentul. Și Vaska avea de toate: și un suflet fremătător, și remarcabile înclinaţii pentru limbă, și sete de iubire… Vorbirea lui se curăţase repede de măscări, semănând tot mai mult cu rusa literară – și în această vorbire Bach a început deodată să înţeleagă cuvinte separate. Nu propoziţii, nu fraze, dar niște fărâme de sens îi rămâneau în memorie după conversaţiile lor. Două-trei cuvinte înţelese – ce mult se dovedea a însemna asta! Putea să mediteze la ele în timp ce se întorcea la fermă, și noaptea, stând culcat în casa pustie, și apoi, toată săptămâna, până la o nouă întâlnire.

Anntche, dimpotrivă, vorbea puţin. Stătea tăcută pe bancă, ușor retrasă și privindu-l pe Bach pe sub sprâncene, sau chiar cu spatele la el. Nimeni în afară de Bach nu observa că în timpul acesta degetele ei îi căutau mâna și o strângeau puternic – și nu era o strângere seacă, forţată, ca atunci când se salutau, ci una adevărată, lungă, din toate puterile. Bach strângea și el degetele fetiţei, fără a cuteza nici să se uite la ea, ca să n-o sperie. Pesemne că Anntche îşi și dorea această mângâiere, se și i usina de ea. Și Bach accepta această mângâiere fugară, această duioșie ascunsă…

Le aducea copiilor nuci, pești uscaţi și faină de morcovi. Și mere – cu grămada, în saci, în coșuri, fără să-i pese câtuși de puţin că proviziile de la fermă s-ar fi putut termina curând. Veșnica lui precauţie îl părăsise și el încetase să adune provizii pentru iarnă. Cum putea să păstreze aceste mere pentru el, dacă îi putea sătura cu ele pe copii chiar acum? Anntche și Vaska primeau darurile, dar niciodată nu le mâncau acolo, pe laviţă: toată mâncarea era dusă în bucătărie, împărţită în porţii egale și dată tuturor copiilor. Lui Bach îi părea puţin rău că nu putea să vadă asta, dar nu îndrăznea să se uite pe fereastra sălii de mese – se temea să nu-i stânjenească pe Anntche și Vaska. După rumeneala din obrajii lor îşi dădea seama că nu flămânzeau. După strălucirea din ochi simţea că aici erau fericiţi.

Întâlnirile lor erau scurte. Oricând ar fi venit Bach –

dimineaţa, în timpul zilei ori la apus –, copiii aveau mereu ceva de făcut, mereu ceva le necesita prezenţa neîntârziată: pregătirea figurinelor de carton și a pancartelor pentru demonstraţii, o repetiţie cu orchestra de copii, un concurs de literatură, o vizionare de diapozitive, o adunare a cercului tinerilor propagandiști, ascultarea unei emisiuni radiofonice, pregătirea pentru mitingul copiilor, ședinţa cercului OSOAVIAHIM… Și imediat se auzea câte o voce insistentă:

— Volghin! Unde-ai dispărut?

— Bach! Vino-ncca' repede! Fără tine nu se poate!

Și ei dădeau fuga, strângându-i grăbiţi mâna lui Bach în semn de rămas-bun. El mai ședea puţin pe bancă, ascultând ţipetele și râsetele care se auzeau din spatele tuturor ușilor, apoi se ridică şi pleca…

Viaţa se măsura acum în venirile la Pokrovsk, din duminică în duminică. Mai era în viaţa aceasta altceva în afară de cele câteva minute de întâlnire cu copiii? Era livada, de care trebuia să aibă grijă, ca să dea roade – pentru copii. Era Volga, care nu se zgârcea la pește – pentru copii. Era propriul lui trup – îmbătrânit serios în ultima vreme, acoperindu-se cu vălurele brune şi adunându-se ici-colo în cute fleșcăite, dar încă mobil, încă viu. Dacă l-ar fi lăsat picioarele sau spinarea, n-ar mai fi putut să-i viziteze pe Anntche și pe Vaska – și de aceea a început să fie mai atent cu trupul lui: se îmbrăca mai călduros, se învelea noaptea cu vechea pilotă de puf, nu uita să se hrănească. Sunetele străine din cap și mirosurile străine din nas au încetat să-l sâcâie. Doar când și când îi mai suna în cap o furtună imaginară, iar nările-i adulmecau miros de ars, dar acum Bach știa cum să se împotrivească: se gândea la mere. La cum o să aleagă cele mai mari fructe din hambar și o să le pună în coș; cum o să le ducă acest coș copiilor și cum copiii o să mănânce aceste mere, mușcând cu zgomot și împroșcând sucul – și vântul din capul lui se liniștea, și mirosul de ars lăsa locul aromei de măr. Și curând mirosul și auzul și-au pierdut agerimea, ca și văzul și pipăitul: lumea a devenit ceva mai

tăcută, ceva mai palidă, ceva mai vagă.

Dimineaţa, Bach era chinuit de amintiri false: îşi amintea limpede cum în seara precedentă (după ce închisese obloanele și aprinsese lampa) bătuse cineva la ușă. Se întorseseră copiii. Intraseră – obosiţi după drum, înfometaţi, dar zâmbitori –, îşi scuturaseră picăturile de ploaie de pe haine și dăduseră fuga la cuptor, să caute ceva de mâncare. Scotociseră atât de năvalnic prin străchini și ceaune, încât un capac – de metal, ușor îndoit pe margine – căzuse pe jos și se rostogolise sub picioarele lui… Raţional, Bach știa că asta nu se întâmplase. Dar memoria lui afirma că se întâmplase. Disputa dintre memorie și raţiune nu dura mult, după câteva minute toate se așezau la locul lor. Memoria se învoia: copiii nu se întorseseră. Și cu cât trecea timpul, cu atât mai supusă devenea memoria, cu atât mai repede ceda.

Bach adunase lucrurile copiilor (pantaloni, cămăși, rochii) și le dusese la internat, dar Anntche și Vaska refuzaseră să le ia: nu voiau pe ei altceva în afară de uniformă, aceeași pentru toţi elevii. Și el se bucurase: adusese lucrurile înapoi și le atârnase prin casă – pe spătarele scaunelor, pe tăbliile paturilor, deasupra sobei – ca și cum copiii ar fi continuat să trăiască la fermă.

Golul care se crease în viaţa lui nu putea fi umplut; dar Bach s-a obișnuit cu acest gol așa cum te obișnuiești cu toate – cu pierderea unei mâini sau a unui picior, cu moartea părinţilor sau cu viaţa într-o ţară străină îndepărtată. Acest gol se transforma uneori într-un sentiment necunoscut și foarte plăcut: se uita la mucegaiul care se căţăra pe bârnele casei, și pentru prima dată nu era chinuit de rușine, nu dădea fuga imediat să-l răzuiască cu cuţitul și să-l frece cu sare; se uita la buruienile care năpădeau grădina, la praful care acoperea mobila, la găurile din propriile haine, și nu simţea decât indiferenţă. Nu mai era dator să plivească, să cureţe, să gătească, să cârpească. Nu mai era dator să se trezească devreme, să se agite, să se îngrijoreze. Nu mai era dator cu nimic, nimănui.

Nici lumea nu-i mai era datoare lui Bach. Nu-i mai era datoare să-i ofere minute, ore și ani de fericire. Inspiraţie și pasiune. Femei iubitoare, copii iubitori. Lumea nu-i era datoare cu nimic. Lumea și Bach erau chit.

Acest sentiment de echilibru necunoscut până acum se putea numi și altfel: nepăsare sau lipsă de pasiune, sau o bruscă răcire a sufletului, sau lene și apatie bătrânească. Toate fleacurile – și mucegaiul, și buruienile, și praful –, toate se îndepărtaseră, pieriseră, căzuseră de pe umerii lui și dispăruseră peste bord. Rămăsese un singur lucru, important: copiii. Numai lor le era dator – să apară duminica, să le aducă mere, să le strângă mâna. În tot restul timpului putea să zacă sub pilota de puf și să aștepte următoarea întâlnire.

Și zăcea, ascultând șopotul ploii dincolo de ferestre și foșnetul crengilor de măr din livadă. Uneori, privind șiroaiele cenușii de apă care se scurgeau pe geam, închidea pleoapele, ca să clipească – și le deschidea abia noaptea. Alteori dimpotrivă: era de ajuns să deschidă pleoapele pentru o clipă, că bezna de afară se transforma în răsărit. În această rapidă înșiruire de zile și nopţi – cât o clipire din gene – consta farmecul vieţii lui: asta făcea ca săptămâna să treacă mai ușor și aducea mai aproape duminica dorită.

Ferma se șubrezea – se șubrezea împreună cu el, la fel de încet și de indiferent. Ca un bătrân tovarăș. Ca un frate. Ca o reflexie în oglindă. Lui Bach îi plăcea această tovărășie calmă. Viaţa lui și a fermei se stingea treptat, dar cu atât mai viu și mai puternic se aprindea viaţa copiilor. Cu atât mai îndreptăţită părea cu fiecare zi plecarea lor…

Într-o noapte, Bach s-a trezit cu o senzaţie de ușurinţă incredibilă. Primul lui gând a fost că a murit. Dar nu, își simţea mâinile și picioarele, putea să miște din degete și să se tragă de vârful nasului. Totuși, membrele îi erau straniu, neînchipuit de ușoare, de parcă ar fi fost pline cu aer. Tot cu aer îi erau umplute și măruntaiele, și gâtul, și capul; până și părul părea că i se ridică ușor deasupra pernei, că nu are greutate proprie. Ceva îi

părăsise corpul – ceva mare, palpabil – i se evaporase ca sudoarea de pe frunte, ieșise odată cu respiraţia.

S-a repezit la sfeșnic și a aprins lumânarea. Și-a examinat trupul: de la degetele strâmbe, cu unghii exfoliate, ale picioarelor, până la degetele noduroase ale mâinilor cu pielea încreţită. Trupul era la fel ca înainte, dar și-l simţea altfel.

Uite, aici, la ceafă, ceva îl apăsase toată viaţa, îl aplecase spre pământ, încovoindu-i spinarea și îndesându-i capul între umeri. Acum nu mai era.

Înăuntrul lui, foarte adânc, stătuse mereu ceva, adunându-i într-un singur ghem și intestinele, și stomacul, și ficatul, și splina. Acum nu mai era.

Toţi mușchii, venele și articulaţiile îi fuseseră parcă acoperite de promoroacă, cuprinse de frisoane. Acum nu mai erau.

Nu mai era piatra de moară de pe ceafă. Nu mai era acul de gheaţă din măruntaie.

Nu mai era promoroacă pe mușchi. Frica îl părăsise pe Bach.

Şi-şi dădea seama de asta tocmai acum, în toiul nopţii, cercetându-și trupul în lumina amăgitoare a lumânării. Și-a dat seama că nu se mai teme nici de consătenii lui cruzi, nici de asprii kârgâzi. Nici de foame, nici de război, nici de răufăcători fără căpătâi. Nici de pierderea femeii iubite, nici de lipsa de sens a muncii lui. Nici măcar de plecarea copiilor. Toate acestea fuseseră deja în viaţa lui. Se întâmplaseră – și pieriseră, se transformaseră în nisip, se vărsaseră în Volga.

Şi frica nu mai era.

5

Pentru prima dată în jumătate de secol de viaţă.

Bach a suflat în lumânare și a stat o vreme pe întuneric. Ușurinţa din trup era atât de neobișnuită și de stingheritoare, că ar fi preferat să primească înapoi măcar o fărâmă din frica dispărută – ca să-și întărească cumva organele și mușchii, să le lipească laolaltă, să dea organismului său măcar puţină greutate…

A ieșit în noapte și a deschis larg toate obloanele. A șezut în cerdac, urmărind luna care se ascundea pe după nori. Apoi s-a îmbrăcat mai călduros, a zăvorât ușa și s-a dus să se plimbe prin împrejurimi.

Picioarele, neobișnuite cu ușurinţa trupului, îl purtau repede, încăpăţânându-se să ajungă pe mal – el însă le tempera viteza, vrând să asculte pădurea. Nu ploua, și zgomotele nopţii se auzeau clar: buturugi jilave scârţâiau, băltoace și frunze grele de umezeală îi pleoscăiau sub ghete, din când în când în aceste băltoace cădeau cu un gâlgâit sonor picăturile atârnate pe crengi. Un glas tânguitor – de pasăre? de animal? – se auzea în depărtare. Era imposibil să vadă poteca pe întuneric, dar fie că trupul lui găsea singur drumul cel bun, fie că pădurea se dădea la o parte, nici măcar o dată Bach n-a căzut, nu s-a împiedicat și nici măcar o dată nu s-a zgâriat.

Dându-și seama că picioarele îl purtau pe râpă, a coborât spre râu. A stat puţin lângă barcă, mângâindu-i laturile alunecoase de umezeală, și a împins-o în apă. S-a îndreptat spre Gnadental.

Poate că Gnadentalul se schimbase în anii aceștia, poate că nu. Obișnuindu-se treptat cu acea plăcută ușurinţă a mișcărilor, Bach pășea pe străzi. Dar nici casele cunoscute, nici piaţa principală, unde pluteau fantomele ulmilor arși, nici sovietul sătesc, unde veghea cândva noaptea întreagă Hoffmann, cel care nu dormea niciodată – nimic nu stârnea vreun freamăt în sufletul lui.

Bach a traversat Gnadentalul și a ieșit în stepă. A străbătut Valea Uscată până la Pârâul Soldatului. A pășit pe Malul de Lemn-dulce – până la Râpa celor Trei Boi. Peste Groapa Murelor și Vâlceaua Ţânţarului – până la Dealul Morii și Lacul Păstorului, nu departe de care se afla Mormântul Diavolului. Și a mers mai departe.

Pășea prin stepă, și firele de colilie îi mângâiau genunchii și gambele. Picioarele nu oboseau să-i poarte trupul, spinarea îi era dreaptă, pasul ușor, capul ridicat. Noaptea nu se mai termina, iar cerul acoperit de nori se lăsa tot mai jos, promiţând o furtună.

Undeva în faţă pământul a început să freamăte și a venit în întâmpinarea lui. În aceeași clipă, Bach a înţeles: nu pământul venea, ci o haită de lupi. Le-a simţit mirosul înainte de a le vedea ochii – zeci și zeci de ochi, poate galbeni, poate fără culoare. Ochii l-au înconjurat și au trecut prin el. Spinări de lupi se scurgeau pe coapsele lui, cozi de lupi îi atingeau palmele. Aburul răsuflării de lup – flămând, fierbinte – a pătruns în Bach și a ieșit din el. Haita s-a scurs pe stepă, dispărând în zare. Și el a rămas din nou singur, fără frică.

Și-a ridicat faţa. Cerul era năpădit de un liliachiu dens și aerul se încărcase atât de tare de electricitate, că ţi se părea că până și o fluturare din gene ar fi putut scoate scântei albastre. Norii umflaţi foșneau, trosneau, vuiau asurzitor. Unul dintre ei a scăpărat deodată alb, a oftat amarnic, grav, și pe Bach a căzut o picătură rece de apă. Șiroaiele îi biciuiau trupul și curgeau prin el, picioarele lui simţeau tremurul pământului la fiecare nou tunet. Fulgerele – galbene, albastre, roșii-liliachii – scânteiau tot mai des, tot mai aproape, undeva la distanţă de un braţ.

Dar nu era în sufletul lui nici spaimă, nici emoţie – privea stihia dezlănţuită indiferent, fără nici cea mai mică tresărire.

Nu-i era frică.

Bach a întors spatele furtunii și a pornit spre casă.

28

Încă multă vreme după noaptea aceea s-a străduit Bach să-și regăsească frica. Intra în grajdurile colhozului – în boxele taurilor furioși – și îi hrănea cu sare din palmă. Intra în spitalul din Pokrovsk, în salonul bolnavilor de tifos, și mângâia frunţile arzând de febră ale muribunzilor. Urca în clopotniţa din Gnadental și, aplecându-se mult pe fereastră, privea pământul de la înălţimea zborului de pasăre. Frica nu era nicăieri. Pesemne că-l părăsise pentru totdeauna.

De altfel, absenţa fricii nu însemna câtuși de puţin curaj: ea fusese înlocuită nu de cutezanţă, ci de liniște. Privirea lui detașată vedea mult mai multe decât înainte,

de parcă s-ar fi tras o cortină de pe toate lucrurile și toţi oamenii – și abia acum, pentru prima dată, privea cu adevărat lumea. Explozia de culori și bogăţia de nuanţe păliseră – rămăseseră numai negrul și albul, numai ceea ce era important, numai esenţa. Această nouă privire nu doar vedea – ea înţelegea.

Bach privea trecătorii de pe străzile Pokrovskului și înţelegea că tăcerea lor ca de pești și forfoteala ca de șoareci erau cauzate nu de o emoţie reală, de suferinţă sau de îngrijorare, ci de frică: toţi se temeau de ceva, toţi fugeau de ceva.

Aceste două stări, de pește și de șoarece, se răspândeau rapid în jur, se transmiteau de la om la om, așa cum se transmite o molimă sau un zvon stupid. Epidemia a ajuns și în Gnadental. Bach a fost acolo de câteva ori – și a observat cât de mult se schimbaseră consătenii săi.

Chipurile unora se lungiseră și se ascuţiseră, gurile li se apropiaseră de nas și se lăsaseră în jos, iar nasurile erau împinse în faţă și căpătaseră obiceiul de a pufni. Ochii li se micșoraseră și deveniseră iuţi, urechile le crescuseră; trupurile păreau să fi scăzut în înălţime, mâinile li se scurtaseră și li se lipiseră de piept. Grass muncitori, Lang zgârciţi, Wenders cu frică de Dumnezeu, familia Brecht cea cu mulţi copii, de la tatăl de familie cărunt până la cea mai tânără odraslă, toţi oamenii-șoareci păreau acum rude de sânge, semănând atât de tare, încât uneori cu greu îi mai puteai deosebi între ei. Toţi îşi ţârâiau picioarele cu o grabă insesizabilă pentru ochiul obișnuit – fără să ridice privirea din pământ și iară să zăbovească nicăieri mai mult de o secundă.

Fizionomiile altor gnadentalieni, dimpotrivă, se adunaseră în obraji și încremeniseră ca niște măști; ochii li se rotunjiseră și li se bulbucaseră, urâţindu-i, iar gurile li se strânseseră într-o dungă subţire, aproape invizibilă, cu colţurile lăsate în jos – buzele nu li se deschideau niciodată, iar la unii chiar fuseseră acoperite de piele. Pupilele mari abia dacă li se mișcau în orbite, gesturile lor deveniseră încete și indiferente. Cândva optimistul Mann,

și pictorul Anton Fromm, și fierarul Benz, și costeliva văduvă Koch, și președintele colhozului, Dietrich, până și Emmy Pepenoasa erau oameni-pești care pluteau cu grijă pe uliţele Gnadentalului, abia înclinând capul în semn de salut.

De ce se temeau ei? Ce tulburare transformase oamenii în pești și șoareci? Bach n-a încercat să găsească răspuns – știa numai că el nu era afectat de această epidemie: mergea liniștit printre fricile altora, parcă trecând printr-un vad și rămânând uscat.

Epidemia de frică nu-i afectase nici pe copii – nu numai pe Anntche și Vaska, ci pe niciunul dintre locatarii orfelinatului: nici pe subţirica și negricioasa Marulakat, cu zâmbetul ei ca de zahăr alb, nici pe Klaus cel cu ochii albaștri, nici pe sprâncenatul Lenz, nici pe pistruiata Mania, cea cu gropiţe în obraji, nici pe huliganul Petiunia, nici pe plăpânda Ashat, nici pe mărunţica Engelsina, cea cu ochi negri înguști, semănând cu două dungi trase cu tuș.[47]

Copiii nu se temeau de nimic. În privirile lor încrezătoare și chipurile lor deschise Bach recunoștea aceeași neînfricare pe care o văzuse în ochii lui Anntche încă de la naștere. Glasurile y copiilor erau pline de încredere și pasiune, iar zâmbetele – de iubire și speranţe. Mișcările lor erau libere, vesele, și ei îşi purtau această veselie și această libertate pe străzile Pokrovskului, i ti spaţiile strâmte ale cluburilor muncitorești, ale teatrelor sau ale sălilor de lectură locale. Pe copii nu-i speriau mutrele de pești și de șoareci ale adulţilor – poate că ei pur și simplu nu le observau: și ei treceau prin fricile altora ca

47 Mamlakat Nahangova (1924-2003), fondatoarea mișcării sta- hanoviste a pionierilor, primul pionier care a primit cea mai mare distincție acordată de statul sovietic, Ordinul Lenin în grad de cavaler. Țara era plină de fotografii ale micii Mamlakat, în vârstă de unsprezece ani, împreună cu Stalin. Engelsina Ceșkova (1928—2004) a devenit foarte cunoscută în URSS datorită unei fotografii în care Stalin o ține în brațe, pe când ea avea șase ani. După un an și jumătate, tatăl Engelsinei, membru al ȚIK (Comitetul Executiv Central - Țentralnîi Ispolnitelnîi Komitet — *N.tr.)* al URSS, comisarul poporului pentru agricultură în RSSA Buriato-Mongolă, a fost arestat în urma unor acuzații de activitate contrarevoluționară și de spionaj; ceva mai târziu a fost împușcat. Mama a fost și ea arestată și închisă; mai târziu, a fost trimisă împreună cu Engelsina în orașul Turkestan din regiunea Kazahului de Sud. *(N.a.)*

printr-un vad, rămânând uscaţi.

Lumea se împărţise în două: lumea adulţilor speriaţi și lumea copiilor neînfricaţi existau una lângă alta și nu se intersectau.

În mod inexplicabil se destrăma și timpul. Părea a curge la fel ca înainte, de la răsărit la apus, de la zi la noapte. Dar apăruse în el o ruptură, un soi de poticnire ciudată, observată poate de toţi sau poate numai de Bach: toamna nu se mai sfârșea. Mai exact, nu se mai sfârșea nicicum ultima ei lună – noiembrie –, ca să facă loc iernii.

Volga se chinuia, dar nu reușea să se acopere de gheaţă. Valurile foșneau pe nisipul și pietrele malurilor, rostogolind stropi îngheţaţi în loc de spumă. În apele verzi-transparente scânteiau cristale, ba albindu-se și adunându-se în plăci, ba topindu-se la loc și împrăștiindu-se. O aglomerare de gheaţă plutea într-un șuvoi infinit pe suprafaţa fluviului, așa cum deasupra lui, pe cer, pluteau norii. Din nori cădea apă. În coborârea lor, picăturile reușeau să îngheţe și să se transforme în zăpadă, dar apoi se făceau iar apă și cădeau ca ploaie pe pământ, o ploaie îngheţată, care-ţi zgâria faţa. Vântul biciuia în rafale satele și stâncile, stepa și casele, suflând neobosit dinspre nord și numai dinspre nord – zile, săptămâni, luni.

Umezeala omniprezentă – ba întărindu-se în promoroacă, ba transformându-se la loc în apă – șiroia pe geamuri și obloane, pe stâlpi și porţi, pe pereţii coteţelor de păsări și ai cocinilor de porci, pe tablele negre și roșii, spălând indicatorii întrecerii socialiste scriși cu cretă pe ele. Șiroia pe feţele colhoznicilor, pe coarnele oilor și caprelor colhozului, pe corpurile vacilor și ale tractoarelor, pe părul porcilor și penajul găinilor. Stingea lămpile electrice din case. Strica fânul și scrâșnea îngheţat între dinţii cămilelor și ai cailor. Încărca penele pescărușilor și ei cădeau ca pietrele în Volga, nemaiputând să-și poarte trupurile îngreunate prin aer.

Bach, care nu avea calendar și era obișnuit să măsoare anii prin alternările de căldură și frig, zăpezi și iarbă, a pierdut socoteala timpului. O pierduseră și ceilalţi

oameni: în Gnadental, în Pokrovsk, pe tot cursul Volgăi. A venit Crăciunul (în colonii încă se mai serba în taină). Apoi Ziua Armatei Roșii. Ziua Internaţională a Femeii. A venit primăvara. Și noiembrie tot nu se sfârșea.

Plugari-pești și plugari-șoareci au ieșit în stepa mustind de apă. Tractoarele lor, de mult bolnave de rugina care le acoperise trupurile, se împotmoleau în noroi și se opreau pe veci, insensibile la strădaniile mecanicilor. Și în scurtă vreme stepa a fost plină de tractoare moarte, așa cum odinioară era plină de căpiţe.

Au început să are ca pe vremuri, cu cai. Afundându-se în noroi, se târau în urma plugurilor pierzându-și încălţările și rănindu-și tălpile goale în gheaţa care ieșea din băltoace. Nu pământ arau, ci o cașă de gheaţă. Dar semănau, semănau – aruncau cu încăpăţânare în cașa aceea grâu jilav. Și grâul ieșea – cu fire albe, semănând cu părul cărunt. îl secerau. Iar noiembrie tot nu se sfârșea.

Colhoznicii, palizi de-atâta lipsă de soare, cu obrajii gri-albăstrui și degetele încreţite de umezeala permanentă, au ieșit să culeagă roadele. Au adunat pepeni și bostani de mărimea pumnului, napi și sfecle cât nuca, morcovi ca niște firicele subţiri, mere cât boabele de mazăre. Roadele aveau toate aceeași culoare și același gust – culoarea apei, gustul apei.

A venit toamna: septembrie, după el octombrie. Dar noiembrie tot nu se sfârşea.

Venise vremea *Veșnicului Noiembrie.*

De fapt, pe Bach nu-l deranjau nici ploaia care curgea în runa, nici aerul tulbure, încărcat de umezeală, care se transforma ba într-o ceaţă albă, ba în ace mici de gheaţă; nu-l stânjeneau nici picioarele veșnic ude, nici hainele jilave pe care nu mai pridideа să le usuce pe soba caldă – Bach trăia iară să observe acest noiembrie.

Ferma încremenise, cufundată în frig și umezeală. Bârnele din care era construită casa, negre și strălucind de apă, nu se uscau, dar nici nu putrezeau. Paiele de pe acoperiș se înnegriseră și se lipiseră între ele, dar nu căzuseră. Sobele din casă fumegau, dădeau căldură cu

zgârcenie, dar funcţionau încă. Geamurile erau acoperite pe margini cu frunze putrede, dar încă lăsau lumina să intre. Gardurile într-o rână încremeniseră în poziţii ridicole. Buruienile care năpădiseră grădina se transformaseră în schelete maronii. Printre ele se zăreau stejarii rari, opriţi din creștere.

Vechea fermă nu-i mai solicita lui Bach nici forţă, nici atenţie. Și era bine; nu i-ar fi putut da niciuna, nici alta. Bătea cu palma recunoscător în pereţii de bârne acoperiţi de crăpături și în varul scorojit de pe sobă. Atingea cu recunoștinţă merii – deși nu mai dădeau rod, erau încă vii. Încă o mai ocroteau pe Klara. La ea se ducea rar – îşi păstra forţele pentru drumurile la copii.

Le ducea în continuare mere duminica; neavând calendar, pur și simplu număra șase zile după ultima întâlnire, iar în a șaptea se ducea iar la Pokrovsk. Și, ceea ce era ciudat, foarte ciudat, merele din hambar nu se terminau. Bach nu le număra, ca înainte, alegându-le cu grijă și acoperindu-le cu paie; pur și simplu venea, le vărsa într-un sac și le ducea la casa de copii. După o săptămână, iar venea, iar le vărsa, iar le ducea. Și tot aşa… în ciuda matematicii şi raţiunii sănătoase, merele din hambar erau fără număr, rămânând proaspete de-ai fi zis că tocmai fuseseră culese de pe creangă. Pe Bach nu-l prea preocupa natura acestui fenomen. Singurul lucru care-l neliniștea vag era senzaţia căderii din timp. Dar cum să-și planifice drumurile fără semnele prevestitoare ale naturii? Nici pădurea, nici livada nu-l puteau ajuta: merii – ca și stejarii, ca și arţarii din pădure – amuţiseră, uimiţi de frigul prelungit. Din când în când, pe crengile înnegrite apăreau pete albe de mucegai, care dispăreau curând – asta era toată viaţa arborilor. (Bach s-ar fi mirat foarte tare dacă ar fi aflat că nu era mucegai, ci inflorescenţe minuscule.) Nici Volga nu-l putea ajuta: apele ei obosite, care nu apucaseră să se transforme în gheaţă, se îngroșaseră de solzi, curgeau trist, derutate, de-a lungul malurilor. Peștii dispăruseră, dar solzii rămăseseră – erau ridicaţi de pe

fundul apei de vântul puternic, transformând râul într-o gelatină scânteietoare.

Bach a vrut să socotească timpul după schimbările propriului trup: după petele brune de pe dosul palmelor, după firele albe din barbă. Dar și acest calendar s-a dovedit inexact: petele de bătrâneţe de pe mâini apăreau și dispăreau, jucându-se cu Bach, iar firele de păr alb se încurcau, nelăsându-se numărate cu precizie. Și el a găsit soluţia: să măsoare timpul folosindu-se de statura copiilor.

Trupurile băieţelului și fetiţei lui erau cel mai bun calendar. Transformarea chipurilor, lungirea mâinilor, a picioarelor și a degetelor de la mâini – iată în ce se măsura acum timpul lui Bach. Protuberanţele abia vizibile ale sânilor sub cămașa de bumbac a lui Anntche. Umbra abia vizibilă deasupra buzei de sus a lui Vaska. Ușoara umflare a buzelor și rotunjirea umerilor lui Anntche. Ieșirea în afară a mărului lui Adam pe gâtul lui Vaska…

Acest minunat calendar nu avea nevoie să fie notat – îţi

rămânea în memorie. Dar, ca orice calendar, trebuia să aibă o ultimă pagină. Bach se întreba: unde e acea ultimă pagină? Și i. şi răspundea singur: pesemne în ziua în care copiii îl vor depăși în înălţime. Când amândoi vor fi mai înalţi – fie și cu grosimea unui fir de păr –, atunci vor putea să vadă mai departe și mai bine decât el, vor fi mai puternici, mai mari, mai sănătoși. Atunci, probabil, el va deveni inutil. Atunci, probabil, va trebui să plece. Minunatul calendar se va termina. Va începe oare altul după el?…

Bach aștepta cu bucurie calmă ziua când Anntche avea să fie la fel de înaltă ca el. Și ziua aceea a sosit. Când fata, strângându-i mâna în semn de salut, s-a uitat la el nu de jos în sus, ci drept, a înţeles: Uite, s-a întâmplat.

Mai rămânea ca și Vaska să-i depășească în înălţime. Din ziua aceea în inima lui s-a instaurat nu îngrijorarea, nu, ci un soi de vagă nerăbdare. Am putea-o numi chiar dorinţă adevărată – prima din ultimii câţiva ani.

Ce avea să fie apoi cu el, Bach nu se gândea. Dar se

întreba ce avea să fie cu ferma. Vechea fermă, bunul lui prieten și tovarăș de drum, cum avea ea să trăiască fără Bach? Nici Vaska, nici Anntche nu aveau nevoie de ea. O îndrăgiseră cândva, dar, după ce se mutaseră la oraș, nu voiseră nici măcar o dată să vină să viziteze casa și livada. Peste mulţi ani – maturi, cu primele semne de bătrâneţe pe chip –, poate că ei se vor întoarce aici, ca să-și reîntâlnească amintirile. Dar ferma nu va putea să aștepte atât de mult: se va dărâma, va crește pădurea peste ea.

Ce să facă Bach cu casa aceasta dărăpănată, dar caldă încă? Și cu merii aceștia negri de bătrâneţe? Cu hambarele și magaziile acestea pe jumătate prăbușite? Cu gheţăria inundată? Cu puţul invadat de mușchi?

Răspunsul a venit singur – simplu și singurul posibil. Întins sub pilota de puf și ascultând ploaia, Bach și-a dat seama că primise acest răspuns de mult, cu ani în urmă – mult înainte de a se naște întrebarea. Și când și-a dat seama, s-a ridicat din pat, a aprins lampa și s-a apucat de lucru – chiar în clipa aceea, fără să aștepte zorii.

Știa că are multe de făcut. Că acel noiembrie fără sfârșit avea să-i îngreuneze simţitor munca. Că era posibil să nu reușească. Dar îşi dorea foarte tare să reușească. Și asta am putea-o numi o dorinţă adevărată – a doua în ultimii câţiva ani.

Și-a adus uneltele din magazie – și toporul, și ranga, și răzuitoarea, şi rindeaua, maiul, dalta, sula – a adus tot ce i-ar fi putut fi de folos. Le-a curăţat îndelung, scoţând petele întunecate de pe lemn și rugina de pe metal, până când norii negri de pe cer au devenit gri, anunţând începutul zilei.

A început cu ce era mai important. Târându-se de-a lungul peretelui, a cercetat și a încercat cu mâna fiecare piatră – nu se clatină? N-a plesnit? Nu trebuie înlocuită? Părea că îmbrăţișează pietrele, că le mângâie. Erau mai calde ca burniţa. A mai adus de pe mal niște bolovani și nisip. A înșirat bolovani și a presărat nisip deasupra, a mai înșirat, a mai presărat, frecând ici-colo cu lut, întărind fundaţia.

Asta i-a luat o săptămână – era să rateze chiar întâlnirea duminicală cu copiii. Când s-a întors de la Pokrovsk, s-a apucat de partea din lemn.

A pipăit cu degetele fiecare bârnă – fiecare proeminenţă și fiecare adâncitură. A scos fir cu fir câlţii putreziţi și a pus în locul lor unii noi, uscaţi. În crăpături a îndesat mușchi uscat, lipindu-l cu rășină. Asta i-a mai luat o săptămână.

La repararea acoperișului a lucrat îndelung. Rezerve de paie și trestie zăceau de mult în hambar, dar, spre bucuria lui Bach, nu se umeziseră și nu mucegăiseră. A ales fire de paie, le-a presărat cu sare, le-a legat în snopi. Apoi s-a urcat pe scară până la acoperiș și, ferindu-se de picăturile care cădeau de sus, l-a străbătut de la un capăt la altul, curăţând cu grebla frunzele și rămurelele căzute, apoi tăind cu grijă bucăţile putrede. Deasupra, din vârf și până la streașină, a pus snopi noi – uscaţi, daţi cu sare. Cele câteva cuiburi de păsări găsite pe acoperiș le-a dus în pădure.

A rindeluit toate cercevelele, și acum străluceau într-un galben blând pe fondul pereţilor bruni. A rindeluit și ușa de la intrare, și balustradele cerdacului. A pus geamuri la ambele ferestre sparte – din bucătărie și din camera fetiţei.

Sfârșind lucrările din exterior, a trecut înăuntru. Şi aici a frecat, a scrijelit, a schimbat câlţii. A curăţat hornul, a văruit soba. A spălat în Volga covoarele și preșurile. A șlefuit și pervazurile.

S-a gândit mult ce să facă cu pereţii din camera lui Anntche. Îi era milă să se atingă de inscripţiile făcute cândva de unghiile delicate ale Klarei. Dar nici să le lase nu putea. A vrut să le șteargă cu nisip – mângâietor, fără a-și pricinui durere nici sieși, nici bârnelor, dar n-a putut: nu i se ridica mâna. S-a dus în Gnadental, a adus o găleată de vopsea și le-a vopsit: să treacă pensula peste cuvinte, ascunzându-le sub un strat opac, parcă nu era atât de dureros.

Cu restul vopselei a scris pe ușa de la intrare: „Casa

de copii Internaţionala a Treia”. Cine era Internaţionala asta a Treia și pentru ce era faimoasă, Bach nu știa. A dat numele dorit de Hoffmann – chiar dacă mulţi ani mai târziu.

Bach îşi amintea deseori de Hoffmann în acele zile. În Gnadental rămăseseră construcţii ridicate prin strădaniile acestuia în memorabilul *An al Recoltei Nemaivăzute.* Toate erau la locurile lor, toate funcţionau: și casa de lectură, și clubul (cu compartimente: politic, militar, agrar și cultural), și școala, și grădiniţa, și creșa, și spitalul, și căminul, și dispensarul, și direcţia colhozului, și staţia de mașini-tractoare, și ferma de animale și cea de păsări, și silozurile, și grajdurile de cai, și crescătoriile de porci, și casa colhoznicului, și casa pescarului. Ba chiar și rulotele (trei pentru cosași și semănători, două pentru îngrijitorii de păsări ambulanţi) erau folosite cum se cuvine, conform destinaţiei. Dar îşi mai amintea oare cineva în Gnadental de bizarul ghebos?

Bach îşi amintea. În momentul acesta, când de dimineaţa până seara robotea în casă – pilind, scobind, bătând, tăind, cărând scânduri, rindeluind și șlefuind –, se simţea deodată Hoffmann. Abia acum înţelegea ce emoţie îţi poate umple inima când repari un scaun sau dregi acoperișul, dacă le repari sau le dregi pentru altcineva, necunoscut…

În casa curată și reînnoită mai rămânea doar să aranjeze camerele. Câţi copii aveau să fie găzduiţi aici nu știa, dar ar fi vrut să facă loc pentru cât mai mulţi. Așa că a hotărât să renunţe la paturile vechi, largi, masive și să facă în locul lor unele mai înguste. După două luni camera fetei și dormitorul stăpânului erau de nerecunoscut: de-a lungul pereţilor se înșirau pătuţuri ordonate, pe trei niveluri. Unele erau mai scurte – pentru copiii mai mici, altele mai lungi, pentru adolescenţi. Paturi pentru adulţi nu s-a apucat să facă (el însuși înnopta acum pe unul dintre cele pentru adolescenţi, cu genunchii îndoiţi și lipindu-se cât mai tare de perete, ca să nu cadă). Fosta cameră a Tildei a

transformat-o în cămară – a scos toată mobila, lăsând numai cuierele.

Masa din sufragerie era de mult şchioapă, stătea într-o rână – Bach i-a strunjit picioare noi. A făcut și scaune noi, adăugându-le celor existente. Pe pereţii salonului a pus rafturi pentru cărţi: nu se știe de ce, era convins că vor fi multe cărţi în casa asta (chiar acum o punea pe prima și deocamdată singura – volumașul cu versuri de Goethe, cu coperta jerpelită). A cusut saltele și perne și le-a umplut cu paie. A cioplit din lemn linguri și blide, aranjându-le ordonat lângă cuptor. A tăiat lemne, să fie, umplând până la refuz și adăpostul de lemne, și magazia, și spaţiul din spatele sobei…

Ocupat lună după lună cu rearanjarea gospodăriei, Bach a sărit chiar, de câteva ori, întâlnirea cu copiii: dacă într-o dimineaţă de duminică observa deodată că ziua promite să fie neploioasă, rămânea la fermă să lucreze. Zilele uscate erau rare, și i se părea un lux nepermis să piardă ore preţioase pe drum.

Cu atât mai plină de bucurie era întâlnirea următoare. La vremea aceea copiii începuseră deja să înveţe limba germană. Anntche prindea anevoie limba străină, dar Vaska, cu agerimea lui caracteristică, după câteva săptămâni deja îngăima primele propoziţii: lipea iscusit cuvintele unul de altul, fără să-i pese de topică sau articole, înserând în vorbire și bucăţi din cântecele de pe discurile de gramofon învăţate pe dinafară. Bach îl înţelegea pentru prima dată pe băiat – îl înţelegea complet, chiar dacă discuţiile lor se limitau la teme școlare: se concentrau exclusiv pe strângerea recoltei, lupta cu religia și activităţi pionierești.

Bach se simţea ciudat privind-o pe Anntche de jos în sus – nu se putea obișnui, de fiecare dată se mira, înlemnea. La Vaska se uita cu un sentiment amestecat, tot așteptând: când? Când?… Acesta creștea, dar creștea abia observat, parcă opunându-se.

Când Bach, după ce a terminat munca la casă, a trecut la acareturile din curte – a curăţat fântâna, a scos

apa din gheţărie și a refăcut acoperișul, a reparat hambarul, magazia, grajdul, a ridicat gardurile și a îndreptat acoperitoarea adăpostului pentru lemne –, Vaska îi ajungea la bărbie.

Când s-a ocupat, în sfârșit, de grădina pustiită – a smuls puzderia de buruieni și lăstari de copaci, a săpat pământul și l-a afânat cu mâinile, a refăcut straturile și a pus seminţele pe care le mai avea –, i-a ajuns în dreptul gurii.

Când a săpat livada, a tuns-o și a curăţat-o, a tăiat o duzină de meri vechi și a sădit în locul eliberat puieţi noi, i-a ajuns la nivelul ochilor.

Iar când Bach a săpat în piatra de mormânt a Klarei numele ei și anii între care trăise (ca să nu-i treacă prin cap nimănui să mute mormântul din loc), Vaska a ajuns la fel de înalt ca el.

În ziua aceea Bach a rămas cu copiii mai mult decât de obicei. Pe Vaska și Anntche îi chemau, pare-se colegii, alergând pe lângă ei și strigându-i nerăbdător pe nume, dar el i-a reţinut pe amândoi, punându-le palmele pe umeri. Și ei s-au supus, au rămas cu el.

Ședea pe bancă, neștiind când o să-și poată lua mâinile de pe umerii firavi ai copiilor.

Copiii așteptau – aștepta și el.

Mâinile îi erau ușoare, dar, cumva, nu putea nici să le miște, nici să le ridice.

Copiii așteptau – aștepta și el.

A închis ochii și a luat mâinile.

Iar când i-a deschis, copiii nu mai erau.

Bach s-a întors la fermă, a tras luntrea din apă și a pus-o între pietre – astfel încât să se vadă de pe potecă.

A urcat dealul. A înconjurat curtea și livada. A intrat în casă.

A pus pe masa lungă farfurii și linguri – parcă așternând-o pentru cină.

A pus pe paturi haine – tot ce se afla în cufere.

Apoi s-a întins, înfăşurându-se în pilotă, și a început să asculte ploaia care răpăia în geam…

Bach a visat copii. Nu numai pe Anntche și pe Vaska, ci și pe alţii – negricioși, cu pielea albă, cu bucle sau tunși chilug, cu ochi luminoși sau întunecaţi – cei care aveau să vină cândva să locuiască în casa aceasta.

Adulţi n-a visat. Adulţii îl plictiseau: și oamenii-șoareci – mărunţi, neliniștiţi, și oamenii-pești – gravi, cu ochii bulbucaţi, semănând cu niște crapi leneși.

29

Crapii erau uriași, leneși. Dădeau roată încet bazinului rotund, arătându-și din când în când deasupra apei marginile înotătoarelor ascuţite.

În apă au aterizat flori de mandarin și peștii s-au aruncat asupra lor, deschizându-și lacom buzele albe, mișcătoare. Le-au făcut bucăţi, învălmășindu-se, apoi s-au îndepărtat dezamăgiţi și au reînceput să înoate fără grabă, solemn. Era atât de liniște, încât părea că se aude și zgomotul plutirii unei petale prin aer și pleoscăitul făcut de ea în cădere; bolborosirea apei la fiecare salt al peștilor era asurzitoare.

Conducătorul ședea pe marginea bazinului, pe o piele de oaie împăturită, și privea peștii. Fundul bazinului era acoperit cu smalţ turcoaz, și pe acest fond corpurile argintii ale crapilor păreau suflate cu aur. Spinările lor, apărate de armuri de solzi ca oglinda, scânteiau mereu în soare, și conducătorul era nevoit să-și acopere ochii.

Aceste scântei îi rămâneau aprinse apoi îndelung pe retină, arzându-i pleoapele, globii oculari, creierul, dar îi era cu ne putinţă să-și ferească privirea – nu-l părăsea senzaţia că hora peștilor avea legătură cu un freamăt dinlăuntrul propriului trup, în piept, sau poate în stomac; simţea acolo mișcându-se ceva rece și aspru.

Poate că erau niște versuri nenăscute încă.

Căldura era delicată, ușoară, primăvăratică. Mirosea a brad, a mare, a mandarini în floare, puţin a fum dulceag (în șemineu, peste lemnele de foc, fuseseră adăugate niște coji de măr, pentru aromă), a ceai proaspăt. Și de după copaci mai venea parcă un iz de trup puternic, încins, de respiraţie străină, de praf de pușcă sau poate de metal ud.

Asta nu era posibil: vila de stat era singura construcţie de pe munte, era păzită de șase sute de soldaţi, răspândiţi acum nevăzuţi la poale, iar până aici ducea o serpentină întortocheată, lată doar cât o mașină. Nu era nimeni după copaci.

Silueta bucătarului – conducătorul o vedea cu coada ochiului – se afera de mult pe lângă pavilionul rotund, unde era pusă masa pentru o singură persoană: un serviciu de ceai din porţelan de os, tacâmuri de argint, o farfurie cu plăcinte acoperită grijuliu cu un șervet de in Plăcintele se răceau. Conducătorul știa că în cuptor mai e un rând de plăcinte cu ciuperci și pui – pentru cazul în care primul se răcește până se așază el să-și bea ceaiul, iar pe masa de gătit se întindea aluatul pentru al treilea. Bucătarul a dat să se ducă în bucătărie după seria de schimb, dar conducătorul, fără a-și lua ochii de la bazin, a ridicat mâna și a dat supărat din ea: Adu bucatele încoa' și dispari. Acesta a apucat bucuros farfuria și a dat fuga la bazin – o fărâmă de granit i-a scrâșnit neplăcut sub ghete.

— De ce sunt pietre pe alee? a întrebat obosit conducătorul. Au marginile ascuţite, ne putem răni.

Bucătarul a dat din cap mărunt, aprobator, apoi l-a clătinat în semn de indignare. A pus cu grijă farfuria pe marginea bazinului, a scos șervetul – a început să miroasă puternic a ciuperci gătite – și, după ce a așteptat câteva clipe, s-a topit în depărtare.

Culoarea plăcintelor era excesiv de vie: aluatul fusese uns cu prea mult gălbenuș de ou înainte de a fi băgat în cuptor, și se rumenise cam tare. Conducătorul a luat în mână o plăcintă – grea, pufoasă, pe degete i-a curs unt cald – și a aruncat-o în bazin.

Apa s-a învolburat pe loc – plăcinta a fost sfâșiată în bucăţele și a dispărut; crapii se zbăteau, tremurând de excitare, așteptau o nouă trataţie, se plesneau cu cozile unii pe alţii, pierzându-și solzii. În bolborosirea apei conducătorul distingea limpede plescăitul cu care se deschideau gurile peștilor. A mai aruncat o plăcintă, apoi încă una...

Pe birou, în cabinetul de lucru, aștepta un raport despre operaţiunea germană. Conducătorul luase hârtiile cu el la vila de la Marea Neagră, dar până acum nu se atinsese de dosarul subţire cu șină. N-avea de ce – îi știa conţinutul și iară să se uite la el.

Germania se pregătea de război, se pregătea deja de mult, în bogatul ei arsenal se afla, printre altele, o armă încă neîncercată, dar serioasă: etnicii germani – o herghelie de cai troieni răspândiţi pe globul pământesc și așteptându-și momentul. În timpul discursurilor lui de ore întregi, Hitler – nebun, isteric și neîndoielnic un geniu al demagogiei – cădea într-un extaz oratoric, vorbind despre comportamentul nedrept al altor state faţă de „cei mai puri fii ai naţiei ariene” care trăiau pe teritoriile lor. Tânjea ca acești fii să se ridice sub drapelul Reichului: proclama începutul luptei (deocamdată numai o luptă) pentru crearea Germaniei naziste dincolo de graniţe și introducea conceptul de „german absolut”, care transforma automat orice om în care curgea nobilul sânge arian într-un nazist, căci „sângele este mai puternic decât actul de identitate”.

Degetele conducătorului sfărâmau aluatul moale și îl aruncau în apă. Astăzi, în mai 1938, în URSS trăiau un milion trei sute de mii de etnici germani.

Reichul trudea neobosit, pregătind „caii troieni” pentru războiul care urma și neascunzându-și prea tare intenţiile. Cu cinci ani în urmă al treilea cel mai important om din Reich și împuternicit al Führerului pentru *Volkstumspolitik}*, Rudolf Hess, crease Consiliul pentru Problemele *Volksdeutsche.* Realizările lui Hess în acest domeniu i s-au părut modeste lui Hitler, și doi ani mai târziu tema *Volksdeutsche* a fost transferată Biroului pentru Relaţiile cu Germanii de peste Graniţă, aflat sub aripa ministerului condus de Ribbentrop. Dar și această măsură s-a dovedit curând insuficientă, și în anul care trecuse fusese creată o instituţie specială pentru reunirea fiilor naţiunii ariene sub drapelul Reichului –

Volksdeutsche Mittelstelle[48] [49]*–,* prescurtat, *VOMI.* Conducerea ei i-a fost încredinţată Obergruppenführerului SS Werner Lorenz. Conducătorul îl vedea pe acest Lorenz în fotografii: un bărbat frumos cu bărbie voluntară și ochi sumbri, pătrunzători – probabil mâncase multă bătaie în copilărie. Obergruppenführerul s-a apucat de treabă cu entuziasm: după numai un an, *VOMI* număra treizeci de colaboratori; bugetul său era comparabil cu bugetul Ministerului de Externe German; sub lozinca *„Heims ins Reich! 11* („Acasă, în Reich!”) se desfășură o campanie activă pentru revenirea etnicilor arieni în patrie; planurile erau făcute pe termen atât de lung, încât păreau într-o oarecare măsură fantastice, ca, de exemplu, ideea „germanizării” tinerilor și copiilor din alte ţări.

De germanii sovietici *VOMI* nu s-a atins – cel puţin, așa crea impresia. După o „măsurare a forţelor” în timpul și ulterior foametei din regiunea Volgăi, Hitler a dat de înţeles că tema germanilor ruși nu va mai constitui un obstacol – cartea jucată vreme de aproape douăzeci de ani a fost cedată Uniunii Sovietice. Semn rău: pesemne intenţia era ca de acum înainte soarta germanilor sovietici să nu mai fie hotărâtă la masa de joc, ca până atunci, ci pe sub masă. În zadar a fost numit consul german la Novosibirsk fostul nu demult german rus Maximilian Maier-Heidenhagen, care știa perfect ruseşte. Informaţiile venite din teritoriu confirmau temerile conducătorului – în ultimii câţiva ani, NKVD descoperise o mulţime de grupări contrarevoluţionare și comploturi antisovietice, iniţiate de germanii sovietici: „afacerea «Prietenii»” (cine dă un asemenea nume unei operaţiuni serioase?!), „afacerea «Arienii»”, „afacerea profesorilor de la Institutul Pedagogic German”, acordurile de la Balzer și Warenburg, din fabricile Karl Liebknecht, Clara Zetkin și Rosa Luxemburg din Povologia…

Crapii, care mâncaseră deja o mare parte din

48 Politica populară național-socialistă. *(N. a.)*

49 Departament care se ocupa cu propaganda nazistă în rândurile etnicilor germani din afara granițelor Germaniei. *(N.a.)*

plăcinte, deveneau cu fiecare clipă mai agresivi – fie pentru că li se stârnise apetitul, fie pentru că îşi dădeau seama că mâncarea avea să se termine curând. Câţiva săreau nerăbdători din apă și cădeau înapoi cu un pleoscăit în masa forfotitoare de guri, nări și ochi bulbucaţi ai fârtaţilor. Unul mai cu seamă se remarca: lung, musculos, dar cu înotătoarea franjurată, sfâșiată în bătălii – un adevărat războinic. O dată, sărind deasupra celorlalţi, a reușit să apuce cu fălcile degetul arătător murdar de făină al conducătorului – acesta a icnit și și-a tras mâna; apoi a început să-i arunce îndrăzneţului bucăţile cele mai mari: zelul trebuie răsplătit.

Tocmai de aceea conducătorul îl numise pe actualul șef al Comisariatului Poporului pentru Afaceri Interne, Nikolai Ejov. Crescut fără mamă în suburbiile Petersburgului; fiu de muncitor alcoolic; indecent de needucat și indecent de devotat; mărunţel de statură și oarecare, ca o coajă de săpun. Poate că tocmai datorită acestor calităţi s-a și dovedit, după numire, „comisarul de fier” – conducea ţara cu mănuși pline de ţepi[50]. Conducătorul și l-a imaginat pe Ejov (cu înălţimea de un metru și jumătate, plus un centimetru) alături de impunătorul și bine-hrănitul Obergruppenführer Lorenz. A râs: mititel, dar mușcă rău! Cruzimea și credinţa de nezdruncinat a comisarului erau astăzi mai necesare ca oricând: în pragul războiului, o ţară mare are nevoie de epurarea sângelui.

Planul general de epurare consta din trei „aripi”: două vizibile și una secretă. Prima era menită să elibereze Uniunea

Sovietică de foști: culaci neprinși în timpul colectivizării, funcţionari ai ţarului și ofiţeri albi, care se adaptaseră cameleonic la noua viaţă și chiar se strecuraseră în rândurile activiștilor de partid de la toate nivelurile, socialist-revoluţionari și menșevici, preoţi și infractori. A doua aripă trebuia să lichideze baza de spionaj și diversiune a ţărilor capitaliste (în primul rând a

50 Aluzie la numele lui Ejov: *ej* (pronunțat *ioj),* în rusă, înseamnă arici. *(N.tr.)*

Germaniei, Poloniei și Japoniei). Contururile celei de-a treia aripi erau cunoscute numai conducătorului însuși: ea era gândită pentru primenirea și reînnoirea temeinică a elitei de partid – foști camarazi a căror trădare se întinsese de-a lungul celor două decenii postrevoluţionare. Numai curăţând organismul de plăgi și de boli se putea conta pe victorie în războiul inevitabil care se apropia.

Comisarul poporului împărtășea îngrijorările conducătorului și la mijlocul anului care trecuse începuse o ofensivă energică pe fronturile interne care-i fuseseră indicate. Între altele, a pornit și operaţiunea germană. Ea a fost deschisă de ordinul numărul 00439 al lui Ejov, care cerea „realizarea unei anchete amănunţite privind agenturile de spionaj germane nedescoperite până acum” și ordona arestarea imediată a „agenţilor-spioni, diversioniștilor și teroriștilor germani descoperiţi în cadrul acestei anchete”. Care s-au dovedit a se afla în ţară într-un număr impresionant. În fiecare zi la amiază Ejov primea prin telegraf rapoarte despre mersul operaţiunii; rezumate intermediare ajungeau regulat pe biroul conducătorului, care, cu fiecare nou document primit, se convingea mai tare de justeţea deciziei de a-i „scărmăna pe nemţi”.

Iniţial calculată pentru cinci zile, operaţiunea s-a întins pe opt luni și jumătate. Începută cu arestarea unor cetăţeni germani disparad, ea s-a transformat într-o vânătoare de grupări diversioniste și organizaţii teroriste mari, compuse din germani sovietici. Lista categoriilor „folosite de spionajul german” și, ca urmare, supuse anchetei, a fost făcută de NKVD cu o precizie de-a dreptul nemţească: îi cuprindea pe toţi cei care aveau fie și cea mai mică legătură cu tema, inclusiv în ce privea termenul vag și supus interpretărilor de „legături”. Ancheta s-a extins în toată ţara, în primul rând în întreprinderile industriale, de apărare, feroviare, dar și în locurile cu populaţie germană compactă, începând din Ucraina, ţărmurile Mării Negre și Mării de Azov, Crimeea, şi terminând cu Kazahstanul, Siberia și Republica Germanilor de pe Volga. Au fost descoperite și anihilate „Uniunea

Naţională a Germanilor din Ucraina", „Organizaţia germană de spionaj și diversiune din transporturile feroviare", „Gruparea studenţilor germani de la Facultatea de Medicină din Saratov"; bubuiau în toată ţara afacerile „Dușmanii", „Rudele", „Urmașii"... Numărul arestărilor a ajuns la zeci de mii.

Anvergura neașteptată pe care a luat-o această acţiune a necesitat o schimbare de mecanică a procesului: curând, chestiunile pe linie naţională au început să fie analizate nu pe cazuri individuale, ci „în bloc". Documentaţia cu privire la fiecare acuzat, care includea condamnarea propusă de conducerea NKVD și de procuratură, era legată în „albume" groase și trimisă la Moscova, pentru a fi analizată de către comisarul poporului Ejov și procurorul general al URSS, Vîşinski. Aceștia, ca să meargă mai repede, confirmau condamnările tot în bloc.

Nimeni, nici conducătorul însuși, nici Ejov, nu dăduse dispoziţii pentru trecerea la principiul „blocului" în operaţiunea germană: sistemul făcuse asta singur, ca urmare a iniţiativelor de sus. Asta îl neliniștea pe conducător. Ca și râvna maniacală care apăruse în ultimele luni în diferite locuri: limitele trasate în epurarea pe linie naţională erau încălcate permanent, șefii locali ai NKVD cereau insistent lărgirea lor; extindeau arbitrar lista categoriilor supuse anchetei, falsificau acte, arestând și dând drept *naţionale* alte categorii (cei din coloniile de muncă forţată sau foști *zekif* au început, de la sine și fără niciun ordin de sus, două operaţiuni naţionale, neprevăzute iniţial în planul general: cea *finlandeză* din regiunea Leningradului și Karelia, cea *românească* din Ucraina... Ce era asta? O lenevite

1. Termen argotic pentru deţinuţii din închisori sau din lagărele de muncă forţată. *(N.tr.)*

a cadrelor și prostire în masă, care transforma zelul oficial în minciună și tiranie? O încăierare pentru puterea locală care zdruncina neobservat sistemul pe dedesubt, ameninţând să scape de sub control?

Conducătorul și-a luat ochii de la vâltoarea de pești și a privit în jur. Ce se petrecea acolo, dincolo de acele de brad ce fremătau în vânt, dincolo de lanţurile muntoase ale Caucazului, dincolo de stepele kalmâce – în ţară? Trăia de câteva luni iară să înţeleagă și, mai ales, fără să simtă asta. Era ca și cum i-ar fi amorţit un organ nevăzut, dar foarte important. Sau ca și cum un cal musculos s-ar fi transformat brusc sub șa într-o umbră transparentă, zicându-i: încearcă să mă atingi – mâna îi cădea în gol. Cu toate acestea, simţurile lui erau în ultima vreme încordate la maximum – percepea acut nu numai lumea înconjurătoare, culorile ei, sunetele și mirosurile, ci și semnalele dinlăuntrul propriului organism: contracţiile scurte ale mușchiului inimii, curgerea pulsantă a sângelui prin vene și artere, frecarea osului de cartilaj, alunecarea unei înghiţituri de salivă prin esofag. Astăzi, de exemplu, simţea că i se mișcă întruna ceva, chinuitor, sub diafragmă. La început pusese asta pe seama chinurilor creaţiei, apoi a cinei prost gătite sau a unui polip abdominal, dar acum i-a trecut prin cap: Dacă sunt pur și simplu grijile? îşi făcea griji pentru ţară, care devenise deodată imprevizibilă și nu tocmai ascultătoare.

Conducătorul a aruncat ultima bucăţică crapului-războinic pe care-l îndrăgise; și-a clătit mâinile în apa încă învolburată a bazinului, și-a scuturat firimiturile de pe genunchi și s-a ridicat în picioare. A făcut un semn din degete, și în câteva clipe bucătarul a răsărit lângă el (de data asta fie alergând chiar pe marginea aleii, fie zburând prin aer; oricum, pietrișul n-a mai scrâșnit sub ghetele lui). Mirosea puternic a bucătărie – a muștar și ulei de floarea-soarelui încins. Conducătorul a mișcat din nări, dezgustat.

— Uite, pe voinicul ăsta cu înotătoarea zdrenţuită să mi-l pregătești la prânz, a zis el, arătând spre războinic.

Și a intrat în vilă, să lucreze.

În bazin trăiau în total douăzeci și trei de crapi. Patru erau mari, cu înotătoarele de pe spinare franjurate. Cum să afli care pește anume îi plăcuse conducătorului? Și bucătarul a luat o hotărâre înţeleaptă – să-i prăjească pe

toţi patru.

În timp ce peștii, din care se scurgea o grăsime translucidă, se frigeau mocnit în tigaia de fontă, presărări din belșug cu usturoi tocat și piper, conducătorul citea raportul final despre operaţiunea germană. Judecaţi în bloc pe linia germană – 55.005 oameni. Trei de cinci – minunată rimă. Dintre ei, condamnaţi la pedeapsa capitală-41.898 de oameni. Mai bine ar fi scris 77 de procente: doi de șapte, încă o rimă, nu mai puţin sonoră. Conducătorul a închis dosarul. În document totul era exact așa cum presupusese. Comisarul poporului Ejov nu se distingea prin fantezie, asta era liniștitor. Se distingea în schimb printr-o capacitate de muncă absolut fantastică pentru trupul lui pipernicit, putred din naștere: paralel cu operaţiunea germană mai conducea încă două, deloc mai puţin importante: cea poloneză și cea harbino-japoneză; dar și o mulţime de altele, mai mărunte: estonă, letonă, chineză, bulgară, macedoneană, afghană…

Datorită osârdiei neobosite a comisarului, toate închisorile Uniunii Sovietice erau, la sfârșitul primăverii lui 1938, ticsite de deţinuţi politici; era o lipsă de locuri disperată pentru cei de drept comun. Iar în sediul central al NKVD stăteau, așteptând să le vină rândul, peste 100.000 de cazuri nejudecate – câteva tone de dosare pe tema naţională. Sistemul penitenciar nu făcea faţă: înfuleca mai mult decât putea mesteca, și ameninţa să se sufoce curând. Era timpul să se încetinească motoarele, să se lase timp ţării să se calmeze și să-și vină în fire după procedurile medicale, să-și recapete capacitatea de a simţi frâul și de a se lăsa controlată.

Una peste alta, conducătorul era mulţumit de rezultatele operaţiunii germane, deși aceasta dusese la complicarea relaţiilor cu Germania: cinci din șapte consulate germane fuseseră închise încă din anul precedent, iar prin martie anul acesta ambasada germană anunţase închiderea celorlalte două, de la

Novosibirsk și Kiev, conducând la lichidarea consulatelor sovietice de la Hamburg, Königsberg și

Stettin. Justeţea și chiar necesitatea acţiunilor guvernului sovietic erau confirmate de cifre: dacă în toată ţara, în ultimul an și jumătate, fuseseră judecaţi și condamnaţi la diferite pedepse circa un procent din locuitori, în regiunea autonomă germană fuseseră condamnaţi un procent și jumătate. Chiar și printre germanii sovietici asimilaţi se dovediseră a fi o dată și jumătate mai mulţi dușmani – asta era recunoștinţa Republicii Germanilor faţă de părintele spiritual! Ce să mai vorbim despre germanii adevăraţi…

Crapul i-a fost adus conducătorului încă aburind, cu o felie de lămâie în gura încleștată dispreţuitor. Pe plită, acoperiţi cu capace de sticlă, așteptau alţi trei pești – pentru cazul în care stăpânul nu-l va recunoaşte în leșul iscusit așezat în farfurie pe cel ales de el. Dar totul a fost în regulă: conducătorul a apucat tacâmurile și s-a oprit gânditor deasupra peștelui. A scos lămâia dintre buzele fierbinţi, care cu numai o oră mai devreme erau larg deschise și mișcătoare, și a băgat un deget înăuntru, pipăind dinţii mărunţi și tari. A înlăturat cu furculiţa pielea prăjită aurie, dezvelind fibrele alb-perlate ale mușchilor. Nu-i venea deloc să mănânce: freamătul de sub diafragmă continua – era imposibil să-și mai bage în stomac și crapul greu, plin de grăsime.

— Ia-l la pachet, a spus conducătorul încet, în gol, nepricepând nici el de ce ar căra la Moscova o mâncare sleită, dar convins că este auzit.

Și bucătarul, firește, l-a auzit, și a dat din cap înţelegător, ascunzându-și uimirea; l-a învelit în hârtie cerată, apoi în hârtie obișnuită, iar apoi l-a pus într-o cutie de carton și a legat-o cu o sfoară aspră – zdravăn, cu două noduri marinărești. Conducătorul voia să ia crapul cu el în mașină, pe locul de alături.

Șezând în automobil, o limuzină Packard Twelve neagră și strălucitoare ca oglinda, cu roţi orbitor de albe, se sprijinea obosit de spătarul moale și privea absent prin geamul triplu cum gonesc pe lângă el brazi seculari, fagi, castani și cimișir; într-un târziu, s-a zărit scânteind poleită cu oţel suprafaţa mării. Portierele blindate izolau bine

fonic: conducătorul nu auzea nimic altceva în afară de huruitul surd al motorului și bătăile propriei inimi. Crapul călătorea alături de el, în cutie. Mirosul lui se amesteca cu aroma tapiţeriei de piele a mașinii, dar asta, în mod ciudat, nu-l deranja. Dimpotrivă, îl mira și îl bucura că simţurile lui primesc fără împotrivire mirosul de pește de obicei detestat. Poate că sensibilitatea dureroasă pe care conducătorul o remarca la sine cu iritare în ultima vreme pălea, și organismul său revenea la starea liniștită dinainte? A pus recunoscător palma pe cutia cu peștele. Era cald încă.

Cortegiul guvernamental gonea de-a lungul șoselei, anunţându-și apropierea din timp, cu sirena. Rarele automobile care treceau duminică seara pe Șoseaua Suhumskoe se lipeau de stânci – încremeneau, lăsându-l să treacă.

Până la baza aeriană de lângă Gudauta mai rămăseseră câţiva kilometri – vreo cinci minute de mers –, când deodată a fost dat ordin să se oprească. Packardul conducătorului a stat câteva secunde exact în mijlocul drumului, apoi, fără să întoarcă, a pornit înapoi. Fordurile care-l însoţeau – unul în faţă și celălalt în spate – au fost nevoite să-i urmeze exemplul.

Au mers cu spatele destul de multă vreme, până când au ajuns în locul în care drumul era suspendat deasupra unei plaje înguste, pe care erau împrăștiate în dezordine niște blocuri de piatră. Portiera Packardului s-a deschis, conducătorul a ieșit din mașină cu cutia de carton în mâini și a început să coboare cu grijă panta abruptă spre mare. De sub cizmele moi de piele se rostogoleau pietre. Comandantul pazei a dat din cap întrebător spre șoferul Packardului (acesta a ridicat din umeri, bulversat); mișcându-și nervos falca de jos, a făcut semn ca jumătate din soldaţi să rămână lângă mașini, iar jumătate să-l urmeze pe cel păzit la o distanţă respectuoasă.

Conducătorul mergea pe mal, căutând ceva și remarcând cu bucurie că pentru prima dată după multe săptămâni scrâșnetul pietrișului sub tălpi nu-i irită auzul,

și nici atingerea vântului pielea. În cele din urmă, după un bolovan mare, l-a văzut pe cel pe care-l observase încă de sus: un câine mare, sur. Câinele era posomorât și râios, blana îi atârna în smocuri pe spinarea costelivă. Continuând să șadă cu botul spre mare, l-a scrutat pe omul care se apropia cu niște ochi galbeni, indiferenţi.

— Ia, mănâncă! Conducătorul a desfăcut cutia și nenumăratele straturi de hârtie, a rupt cu degetele o bucăţică de pește și i-a aruncat-o câinelui. E păcat să se strice. A fost un pește bun.

Câinele a prins din zbor trataţia și a înghiţit-o pe nemestecate, doar colţii i-au clănţănit tare și gâtul a trimis mâncarea în stomac cu un zgomot scurt. Apoi s-a ridicat și a dat șovăitor din coadă.

De după bolovan a apărut un al doilea bot, lung și roșcat, ca de vulpe – încă un câine a pornit spre conducător şchiopătând, tot căzând pe laba rănită, dar fluturându-și vioi coada dintr-o parte într-alta. Conducătorul i-a aruncat și lui o bucăţică.

Câinele sur s-a aruncat deodată asupra celui roșcat, luându-l prin surprindere. Roșcatul a urlat sfâșietor, și s-au contopit într-un ghem schelălăitor, rostogolindu-se pe mal și lăsând pe pietre sânge și smocuri de blană.

Iar la picioarele conducătorului răsuflau fierbinte alte boturi – o haită de câini vagabonzi răsărise de nicăieri, ademenită de miros, și acum îl înconjuraseră, înghesuindu-se și scâncind. Conducătorul, ridicând cutia deasupra capului, a aruncat în boturile deschise tot, fără să mai aleagă: pește, oase, lămâia înecată în grăsime, pe care se lipise o bucăţică de pătrunjel, hârtia cerată, hârtia obișnuită, cutia, sfoara aspră. Totul a fost înfulecat într-o clipă, și după câteva secunde mâinile conducătorului au rămas goale, iar câinii s-au înmulţit. Mușcându-se între ei, urlând de durere și cerând prin scâncete mâncare, se înghesuiau tot mai strâns în jurul lui, neînţelegând de ce mâncarea fusese atât de puţină.

Conducătorul a simţit ceva răsucindu-i-se scurt și o

arsură rece sub diafragmă – același freamăt care-l chinuia de dimineaţă. Nu polip, nu ulcer, nu griji pentru ţară și nu o presimţire rea – era frică, mare și grea: i se răsucea în burtă ca un pește de gheaţă, sfâșiindu-i stomacul cu înotătoarele, încurcându-i intestinele cu coada și zgâriindu-i oasele cu solzii.

Aproape asurzit de lătrături și urlete, apărându-se de răsuflarea puturoasă a haitei, conducătorul și-a acoperit o ureche cu mâna stângă, iar dreapta, unsuroasă, a întins-o în faţă – și un câine pestriţ, încreţindu-și brusc pielea de deasupra botului, s-a aruncat imediat asupra ei. N-a apucat să muște – a răsunat o împușcătură, câinele s-a prăbușit pe pietriș. Trăsese cineva din pază; până în momentul acela soldaţii urmăriseră încremeniţi ce se petrecea, neîndrăznind să întrerupă bizarul capriciu al stăpânului.

Haita s-a împrăștiat, s-au mai auzit câteva împușcături. Niște mâini puternice l-au apucat pe conducător de subsuori, niște umeri lăţi l-au protejat de fumul sufocant de praf de pușcă, de soarele insuportabil de strălucitor la apus, de schelălăielile câinilor, care-i zgâriau auzul, de vântul greţos al mării, în care aerul era prea încărcat de sare, de marginile ascuţite ale pietrelor și scrâșnetul sonor al pietrișului. Conducătorul s-a lăsat recunoscător să cadă în aceste braţe grijulii și de nădejde, a respirat adânc, mișcând mărunt din picioare, parcă plutind, parcă zburând, până când a simţit în jurul lui răcoarea mașinii.

— Plecaţi, plecaţi, a șoptit chipurilor îngrijorate aplecate deasupra lui. Voia să rămână singur. Nu, staţi! A apucat pe cineva de gulerul tare, cu romburi metalice. Cine a tras primul acolo, pe plajă – un soldat înalt?

I-au spus numele de familie.

— Verificaţi-l după toate regulile. Ar fi putut rata, înţelegeţi… –

— Înţelegem! a replicat gulerul o să-l verificăm! Chiar astăzi! îndată ce vă urcăm în avion! îl verificăm!…

— Ce avion? Pentru o clipă, conducătorul și-a

imaginat hubloul rotund, cu pământul care se îndepărtează, și peștele de gheaţă i s-a zbătut isteric în burtă, stârnindu-i greaţa. Niciun avion, niciodată… înapoi, la vilă, imediat…

Portiera blindată s-a trântit, lăsându-l în liniștea mult așteptată. Cortegiul a întors cu grijă și, prinzând repede viteză, s-a îndepărtat de Gudauta. Pe plajă a rămas zăcând o duzină de câini morţi: zece la grămadă, iar doi – cel sur și cel roșcat –

ceva mai departe, la marginea apei; gloanţele îi ajunseseră în timp ce se luptau, și câinii zăceau așa, strâns înlănţuiţi.

Conducătorul n-a văzut asta: se lăsase pe spătar sfârșit de puteri, închizând ochii și sprijinindu-și obrazul de pielea moale a pernelor. Pielea mirosea abia simţit a pește prăjit.

30

În ultima dimineaţă, Bach a rămas îndelung sub pilota de puf, ascultând ploaia care bătea în geam. Vântul, încercând să zgâlţâie casa, lovea ba într-un perete, ba în altul. Căpriorii gemeau. Hornul șuiera. Închizătorile metalice ale obloanelor zdrăngăneau.

Gălăgia excesivă a *Veșnicului Noiembrie* îi era de mult neplăcută lui Bach. Acum însă, în timp ce aștepta ceva important, care trebuia să se petreacă acuși-acuși sau deja se petrecuse, aceste pocnete și șuierături îl împiedicau să simtă, să asculte, să aștepte. Bach nu știa ce anume avea să se întâmple în ziua aceea, dar ar fi vrut să-l întâmpine cu ochii deschiși și cu toate simţurile alerte. Ar fi vrut acum liniște.

Încruntându-se supărat, și-a îndreptat picioarele îndoite, s-a întins sub pilotă și s-a ridicat din patul îngust, gata să se lovească cu creștetul de patul de deasupra. N-a aprins sfeșnicul: lumânările aveau să le trebuiască viitorilor locuitori ai casei. A îndreptat pe întuneric salteaua de paie mototolită și, luându-și pilota la subraţ, a ieșit afară. Nu și-a pus nici cojocul, nici căciula, ba nici fesul de fetru nu și l-a mai tras pe cap – lăsa totul pentru

copii. A mers așa cum era: doar în lenjeria de corp, cu o jachetă kîrgîză aruncată deasupra. A ieșit în cerdac, a închis cu grijă în urma lui, a răsucit mânerul. A hotărât să nu încuie cu lacătul. S-a sprijinit cu spatele de ușă și, ţinând pilota de colţuri, a desfăcut-o pe braţele întinse.

Apa venită din cer îi biciuia faţa și pieptul. Fără să bage de seamă că jacheta și cămașa i se îngreunau de apă, Bach a scuturat pilota o dată, apoi a doua oară, a treia – și ea se învolbura în mâinile lui ca un nor mare. Picăturile de ploaie îi atingeau suprafaţa, dar nu erau absorbite, săreau ca niște mărgelușe. Masa de pui se mișca ascultătoare înăuntru, umplându-se de aer.

Din adâncurile pilotei veneau – tot mai pregnante cu fiecare nou scuturat – mirosurile trecutului: aromele blânde ale trupului și părului de copil, parfumul de mult uitat al Klarei, şi al şcolii, şi al cămăruţei de burlac din ea, și al cernelii, al hârtiei și al cărţilor. Și odată cu mirosurile zburau prin husa uzată pene și puf: la început câte puţin, apoi tot mai abundent.

Pufiil mărunt semăna cu faina, cu pudra, cu praful de cretă – ieșea din pilotă ca un nor alb. Puful mai mare semăna cu zăpada afânată. Iar penele – aproape transparente, aproape fără greutate – zburau ca niște fulgi mari de nea. Lumina a crescut – fie pentru că se apropia răsăritul, fie din pricina albului pufos care se revărsa în valuri peste tot. Ploaia și vântul s-au mai domolit, îi obosiseră umerii și încheieturile mâinilor, dar nu putea să se oprească – și Bach scutura, scutura pilota, scoţând din ea noi șuvoaie de alb. Penele îi zburau în faţă și îi mângâiau obrajii, puful i se prindea în păr. Bach nu și-a dat seama de la început că nu mai aude nici căderea picăturilor de ploaie, nici șuieratul vântului, nici foșnetul crengilor: se lăsase mult așteptata liniște. Se mai auzea un singur zgomot: scuturăturile ritmice ale pilotei. Cu fiecare clipă, ea devenea mai ușoară – pierzându-și puful, îşi pierdea greutatea – și de aceea nu era greu de scuturat. Și Bach scutura – tot mai repede, tot mai puternic.

Curând norul de puf din cerdac a devenit atât de

dens, încât nu mai vedea nici acareturile, nici coroanele copacilor dincolo de ele, nici cerul întunecat de deasupra fermei. Simţea numai duritatea ușii din spatele lui și duritatea podelei sub picioare. Tot restul în jur devenise moale – era compus numai din puf învolburat.

Când husa pilotei s-a golit și și-a pierdut complet greutatea – din pilotă mai rămăsese doar pânza – Bach și-a lăsat mâinile în jos. Vârtejurile de puf ridicate s-au liniștit treptat și au căzut pe pământ. Furtuna de pene încă fremăta neliniștită prin curte, pe muchiile acoperișurilor, dar tot mai încet, tot mai jos. Bach a atârnat cu grijă husa pe balustrada cerdacului – va servi de prosop sau de cârpă de podele – și a privit în jur.

Puful alb acoperise totul: pământul, pereţii, acoperișurile, ușile și obloanele, gardurile, straturile de zarzavaturi din grădină. Pătura albă se așternea și peste merii din livadă, și peste stejarii din pădure, și peste mesteceni și pini. Puf ușor cădea de sus – de pe acoperiș ori poate chiar din cer. Oriunde poposea privirea lui Bach era puf, puf alb, des. Dar puf era oare? Bach a făcut un pas afară din cerdac – în acea masă albă și afânată care acoperea curtea – și ea a scrâșnit, zdrobindu-se. A atins-o cu palma și a dus-o la buze: nu era puf, ci zăpadă.

Și aerul, pentru prima dată după ani lungi, mirosea nu a umezeală, ci a zăpadă. Din nori, pentru prima dată după ani lungi, cădea nu ploaie, ci zăpadă. Și de după acești nori se arăta soarele zorilor – mare, roșu, prevestind ger.

Cufundat în nămeţi până la genunchi și ferindu-și faţa de fulgii de nea, Bach s-a îndreptat spre Volga. Nu știa de ce. I se părea că așa trebuie.

Picioarele lui încălţate în pâslari de casă făceau zăpada să scârţâie. Nările inspirau cu sete aerul – înţepător, ușor dulceag de la frigul care se înteţea – și expirau abur alb.

S-a oprit pe marginea râpei și a cuprins cu privirea Volga. Pânza ei plumburie îi scânteia în faţa ochilor, acoperindu-se repede cu pete de mie. Terciul de gheaţă

plutea pe râu unindu-se în bucăţi mari și scăpărând în razele roșietice ale soarelui. Discuri de gheaţă de toate formele și mărimile înaintau pe șenal. Iar undeva în depărtare, aproape chiar de Gnadental, pe apă se zărea un punct întunecat: o barcă.

Cum reușise Bach s-o vadă cu ochii lui pe jumătate orbi printre fulgii deși? Dar o văzuse. Mai degrabă o recunoscuse. Nu s-a îndoit nicio clipă: barca venea după el.

A ridicat braţele și le-a fluturat în semn de salut: Sunt aici! Mâinile, obosite de scuturarea pilotei, abia i se înălţau deasupra capului, umerii îl dureau, dar continua să le agite. Luntrea se mișca încet. Vâslașii – păreau să fie doi – trăgeau la rame repede, armonios, dar terciul de gheaţă de sub vâsle și vântul care se înteţea le îngreuna înaintarea.

Mijindu-și ochii în ninsoarea grea, Bach și-a scos jacheta și a fluturat-o ca pe un steag, ca să fie văzut mai ușor. Apoi a hotărât să coboare spre apă, în întâmpinarea bărcii care se apropia.

A alunecat pe pietrele îngheţate, ţinându-se de ierburile întărite – a reușit cum-necum să coboare pe potecă până la mal. În drum a scăpat din mână jacheta, și ea a fost luată de vânt pe loc, dar n-a vrut să piardă vremea căutând-o. S-a urcat pe un bolovan înalt de lângă apă și a făcut din nou semn cu braţele: iată-mă, sunt aici!

Vedea doar spinările vâslașilor – puternice, îmbrăcate în mantale cenușii, legănându-se la unison în barcă: o vâslă, încă una. Vâslele ieșeau din apă și se cufundau iar în ea: un salt, încă un salt.

Ninsoarea era acum atât de deasă, încât în scurt timp până şi oamenii din barcă abia dacă se mai zăreau. Dar vâslașii nu se întorceau. Cum ghiceau drumul? Cum de nu se rătăceau? Sau se rătăciseră? A mugit un fel de chemare, străduindu-se să le atragă atenţia – nu l-au auzit.

A mugit mai tare – tot nu l-au auzit.

A pășit de pe bolovan în râu și a pornit în întâmpinarea lor, mișcându-și cu trudă picioarele prin

valurile îngheţate. A intrat în apă până la glezne, apoi până la genunchi. A alunecat pe o piatră înclinată și a căzut în Volga.

Apa l-a cuprins într-o clipă – dintr-odată. L-a târât, frecându-l întâi cu ceafa, apoi cu obrajii de pietrele ascuţite. I-a smuls pâslarii din picioare, i-a umflat cămașa și pantalonii, l-a mângâiat – de la degetele mici de la picioare până la degetele mici de la mâini, de la noadă la creștet. I-a intrat în urechi, i-a intrat în gură, i-a intrat în ochi. L-a târât departe, tot mai departe.

De durut, nu-l durea. Nici frică nu-i era. Nici frig nu-i era, niciun pic. Frigul rămăsese acolo, sus, unde se spărgeau de suprafaţa apei sclipiri argintii. Aici, în adâncuri, era bine.

Aici zgomotele erau înăbușite și prelungi, mișcările unduioase, deloc grăbite. Lumină era puţină, dar mai multă nici nu-i făcea trebuinţă: lumea apelor nu era viu colorată, și era mai plăcut s-o contempli în penumbră. Scânteia oare un pic apa însăși? Sau algele care se înălţau de pe fundul mâlos al râului? Ori lumina galbenă tremurătoare venea de la solzii peștilor care înotau în jur? în orice caz, când a deschis în sfârșit ochii, Bach și-a dat seama că vede clar. Și-a mai dat seama că apa nu-l împiedica să respire; ea intra în el ca aerul, și tot așa de ușor ieșea; plămânii, hrăniţi cu umezeală, funcţionau perfect, umplându-i corpul de energie.

Și-a privit palmele – palide, verzulii; și-a privit și picioarele în pantalonii rupţi la genunchi, și tălpile goale – trupul îi era întreg. Și-a pipăit barba, codiţa de la ceafă, desfăcută de șuvoaie – era întreg și capul. S-a uitat în jur. Ședea, ușor adâncit în mâl, undeva pe fundul Volgăi. La mulţi arșini deasupra curgea apa. La dreapta și la stânga, în toate părţile, se întindea o masă densă, verde, vălurindu-se ușor, scânteiau spinările acoperite de solzi ale peștilor. Contururile lucrurilor – ale pietrelor, ale buștenilor, ale arbuștilor acvatici – tremurau vag și se topeau în depărtare, dar de aproape căpătau precizie. Apa îl împingea în spinare – abia simţit, tandru. S-a ridicat în

picioare și a început să pășească încet pe fundul apei, obișnuindu-se cu lipsa de grabă a acestei lumi.

Fiecare pas stârnea de pe fund un nor de nămol tulbure – urmele lui Bach rămâneau suspendate în apă încă mult timp după ce trecea: pe lângă bolovani mari, acoperiţi cu bucăţi de mâl, pe lângă grămezi de pietre mai mici și ravene, pe lângă movile de cochilii și tufișuri de alge.

Piciorul i s-a împiedicat de ceva ușor și gol – o cutie de conserve sau o bucată de ţeavă. L-a înlăturat şi a mers mai departe. După câţiva pași s-a împiedicat din nou: părea că era plin de astfel de obiecte. Bach a ridicat unul și la cercetat: era un cilindru nu prea mare, roșcat chiar și în lumina verzuie a apei, făcut, pesemne, din bronz, care sclipea uluitor de elegant, de parcă tocmai ar fi ieșit de pe banda fabricii. L-a aruncat și a mers mai departe cu mai multă grijă.

Sub tălpi au început să-i nimerească tot felul de lucruri, mari și mici: fragmente de plase pescărești cu sforile zdrenţuite și încurcate, bucăţi de vâsle, vase sparte, un pachet de scrisori legat cu o panglică, vreo două ancore de corabie, saci de voiaj, geamantane, sticle, o scară ruptă, câteva rochii de damă, o scrumieră, o masă de biliard cu picioarele în sus, un scrin pe jumătate demontat și chiar un manechin de damă dintr-un atelier de croitorie. Pe unele le ocolea, peste altele pășea. A observat că, în mod bizar, toate aceste lucruri nu erau afectate de râu: chiar dacă se afundau în mâl, nu erau acoperite de el, nu rugineau, nu se înnegreau, nu căpătau o patină verzuie.

Din nisipul de pe fundul apei ieșea un ciot de barcă vopsită în galben – una dintre acele ambarcaţiuni de agrement în care locuitorii de la oraș se plimbă duminica de-a lungul plajelor.

Nu departe, era un pod cu lemnul proaspăt strunjit strălucind, spălat de ape – un pod zdravăn, lung de vreo zece sau cincisprezece metri, cu balustrade groase și piloni puternici.

Dar podul nu era nimic! Alături se înălţa o casă

întreagă – pesemne luată de aceeași viitură. Pe pereţii din bârne se putea distinge până și cea mai mică sculptură în lemn, la capetele rugoase străluceau picături de rășină, iar tocurile ferestrelor erau aproape albe, de parcă ar fi fost cioplite abia cu o clipă în urmă.

Bach a mers mai departe, minunându-se tot mai mult de varietatea lumii subacvatice și de fabuloasa ei capacitate de a proteja lucrurile de acţiunea timpului și a intemperiilor. Ultima inundaţie mare avusese loc, din câte îşi amintea el, în Anul Recoltei Nemaivăzute. Era oare posibil ca această casă să fie pe fundul Volgăi de doisprezece ani fără să se fi schimbat câtuși de puţin?

A trecut pe lângă niște statui albe ca neaua în tunici de ipsos (fuseseră aruncate în râu de o mână rău intenţionată, sau de întâmplare?), pe lângă o tablă școlară cu exerciţii de matematică scrise pe ea cu creta, pe lângă grămezi de cărţi și reviste

(ei, ce s-ar mai fi așezat să citească – fată contenire...), pe lângă palmieri înclinaţi, în vase de ceramică, pe lângă curgerea unduită a unor perdele de mătase și niște lustre de bronz înfipte în nisip, pe lângă un război cu o pânză pe jumătate ţesută, pe lângă căruţe cu hulubele îndreptate spre cer, pe lângă o turmă de Pitici adormiţi (aşadar, aici aţi ajuns, dragi prieteni pierduţi!) ...

Pe scaunul unuia dintre Pitici a observat o creatură ghemuită – un pește mare sau poate un animal. S-a apropiat să se uite mai bine și a înlemnit: nu era nici pește, nici animal, ci un viţel nenăscut, cu labele atârnate, acoperindu-și ochii orbi. Iar mai la fund zăceau alţi și alţi viţei: cu frunţi late și urechi abia înmugurind, buze aproape omenești, picioare lungi și copite despicate, coaste subţirele sub pielea rozalie, vene albăstrui. Iată unde îi purtase Volga din acea primăvară cumplită a anului 1920. Iată unde îi ascunsese – pe fund. Cum putuseră să zacă aici aproape două decenii – neatinși de știuci și somni? Neumflaţi și nesfâșiaţi de ape?

Dar nu numai viţeii îi păstrase Volga. Mai departe, doar un pic mai jos, Bach a descoperit și primul om – o

femeie. Se înecase din proprie voinţă – era scris pe chipul ei: ochii încărcaţi de jale, buzele strânse amar. Toate trăsăturile ei, și părul negru despletit, și gâtul delicat ieșind din decolteul rochiei de dantelă, totul respira prospeţime, ca și cum femeia n-ar fi fost moartă, ci ar fi dormit. Se legăna pe jumătate culcată într-un nor de ierburi, ba ridicându-se vag în culcușul său, ba adâncindu-se la loc între tulpinile verzi. Rochia lungă se legăna în urma ei, de sub poate zărindu-i-se genunchii palizi.

Avea rost să meargă mai departe? Sau mai bine să rămână pe teritoriul deja cercetat – în compania plăcută a cărţilor, a statuilor clasice și a caselor pustii? A vrut să se așeze pe unul dintre Pitici, ca să se gândească la asta, dar apa îl împingea în spinare – încet, abia simţit, dar insistent. Apa îl purta – puţin câte puţin – mai jos, tot mai jos. El se supunea și mergea mai departe.

Și în jur oamenii s-au înmulţit.

Strângându-și în mâini pușca, se tara pe fundul apei un soldat, pe jumătate acoperit de pământ.

Într-un automobil care se iţea din mâl ședeau trei – toţi ca unul îmbrăcaţi în haine de piele și cu ochelari de protecţie. Pe ochelari era depus nisip – ochii nu li se vedeau.

Înfiptă într-un morman de scoici, zăcea pe-o parte o sanie. Caii înhămaţi la ea pluteau în apă, ţinuţi de hamuri, cu coamele și cozile fluturând în lungul curentului. Alături, pe fund, se odihneau niște oameni cărunţi, îmbrăcaţi în mantale groase cu gulere de astrahan și căciuli miţoase, lângă o mitralieră cu cartușiera pe jumătate goală.

Bach nu se uita la chipurile înecaţilor – chipuri absolut vii, câtuși de puţin atinse de apă și de pești –, pur și simplu trecea pe lângă ei. Voia să grăbească pasul, dar în lumea lentă a apei acest lucru era îngreunat, de aceea pășea încet, ferindu-se să întâlnească privirile morţilor și ocolindu-i pe cât îi stătea în putinţă. Unii dintre cei întâlniţi i se păreau cunoscuţi – erau, pesemne, dintre cei pe care-i înmormântase în copci în Anul Celor Flămânzi. Nu se oprea să-și verifice această presupunere.

Totuși, două siluete – una mare, bărbătească, și una subţire, de femeie – i-au atras atenţia. Cine era cel care zăcea pe pantă, cu pântecul cât un bolovan din Volga, degetele groase cât ţiparii și barba ca un morman de noroi – nu cumva Udo Grimm? Cine-i stătea alături, cu faţa ridată și părul alb ca burţile peștilor – nu cumva Tilda?

Da, ei erau.

Plecaseră din Saratov blestemând-o pe fugara Klara? Sau porniseră înapoi spre fermă ca s-o caute pe fata pierdută? Nici nu plecaseră, nici nu ajunseseră – zăceau acum pe fundul apei, dezbrăcaţi până la lenjeria de corp, umflaţi – pesemne fuseseră prinși de bandiţi și aruncaţi în râu.

Bach nu avea căciulă, ca să şi-o scoată de pe cap pentru a cinsti memoria răposaţilor. A stat o clipă lângă ei, dar curentul îl împingea necruţător. Și nu avea în preajmă nici plante, nici pietre de care să se ţină și să le mai stea alături – a fost mânat mai departe. Întristat și supărat pe apa neîndurătoare, care nu-l

lăsase măcar un minut alături de niște oameni importanţi pentru el, a închis ochii și a continuat să meargă orbește.

Dar cineva sau ceva nu voia să rămână neobservat – a plutit spre Bach și s-a agăţat de el, parcă îmbrăţișându-l. El a tresărit, gata să cadă pe spate, și l-a împins – era neted, rece și greu. A deschis ochii: un tânăr. Trupul lui gol era superb, ca una dintre statuile ce rămăseseră în urmă: piele albă, mușchi ieșiţi în relief, proporţii desăvârșite. Și chipul era minunat. Frumos ca o cadră: subţire și blând, cum vezi numai în icoane. Și pe chipul acesta nu străluceau nişte ochi oarecare; erau întunecaţi, strălucitori, înconjuraţi de gene lungi. Și pe chipul acesta nu înfloreau orice buze. Și nici obrajii de un roz delicat nu erau niște obraji oarecare. Privirea tânărului era însă atât de matură și de tristă, încât ar fi putut aparţine și unui bătrân. Pe Bach îl privea, plutind în întuneric, răposatul Hoffmann. Și-a dat seama de asta cu întârziere, a întins mâinile s-a repezit în urma lui, dar nu, nu avea cum să-l

ajungă, nu avea cum să-l prindă. Trupul tânăr și frumos al lui Hoffmann s-a îndepărtat, purtat de unde invizibile. Aceleași unde îl purtau pe Bach în altă direcţie – înainte.

De ce se schimbase corpul lui Hoffmann? Era acesta semnul unei morţi chinuitoare? Sau un joc al imaginaţiei lui Bach? Ori abia acum, în moarte, Hoffmann apărea în faţa lui așa cum fusese întotdeauna?

Și ce apă era asta – moale și mângâietoare, dar târându-l nemilos înainte? Care păstra oamenii, animalele, obiectele în aceeași stare în care se cufundaseră în ea? Care ocrotea cu grijă somnul morţilor și nu-l lăsa să stea cu ei mai mult de-o clipă? Și de ce era el, Bach, în această apă, dacă încă nu murise?

Și-a luat avânt și a început să dea din mâini, încercând să înoate. Dar n-a reușit să se ridice mai mult de un metru – forţa arhimedică proprie apei lipsea: tălpile lui au atins din nou fundul, iar undele i-au prins trupul înălţat în salt și i l-au târât mai departe.

Încotro îl târau? Care era ţelul acestei călătorii stranii?

A încetat să-și mai miște picioarele, nevrând să mai ajute apa, dar curentul lent îi purta fără greș corpul peste fundul apei, cu viteza pasului său obișnuit. S-a foit un pic, întorcându-se când pe o parte, când pe burtă, când pe spate, așa cum te răsucești într-un pat pufos; în cele din urmă și-a găsit o poziţie comodă și a hotărât să se supună: Fie ce-o fi. Putea și să închidă complet ochii – să aștepte orb sfârșitul traseului; dar a hotărât să călătorească cu ochii deschiși, ca să nu-i scape iar ceva important, așa cum fusese gata să-i scape clipa întâlnirii cu Hoffmann.

A văzut o corabie militară scufundată, cu arme ieșind din ea ca niște ţepi.

A văzut un vagon de marfa adus cine știe de unde, cu cai încuiaţi înăuntru.

A văzut o barjă, cu puntea ticsită de saci cu grâne.

Simţea că ceea ce se petrece are un sens, dar un sens neclar, ascuns lui fie de ierburile verzi ale apei, fie de straturile de nisip şi movilele de mâl. Așadar, în ce consta

acest sens? Ce trebuia să vadă Bach dincolo de cohortele de înecaţi şi obiecte ce-şi aflaseră mormântul în râu, plutind în jurul lui? Ce trebuia să înţeleagă?

Încetând să acorde atenţie lucrurilor din apropiere, luminate, a început să scruteze întunericul adâncurilor brune din faţa lui. Era purtat încet, și ochii săi aveau timp să cerceteze depărtările tulburi – dar nici acolo nu era nimic în afară de aceiași oameni și aceleași lucruri, printre care licăreau când și când spinări argintii de pești.

Și-a ridicat ochii, dar de aici, de pe fund, suprafaţa apei părea doar o copie a cerului îndepărtat, care trimitea în jos o lumină verde.

Neștiind ce să mai facă și încotro să mai privească, Bach și-a pironit ochii pe fundul apei – în pietrele împrăștiate pe nisipul galben, pe care se târa acum fără zgomot umbra lui.

Dar pietre să fi fost acelea? Oare i se părea, sau în rotunjimile bolovanilor se distingeau niște trăsături: guri deschise, ochi și dinţi? Alge creșteau de sub pietre, sau erau plete fluturând pe capete? Valuri de nisip și pământ zăceau pe fund în poziţii bizare, sau trupuri?

Nu, nu i se năzărea, așa era. Nu erau pietre, ci chipuri.

Nu mâl, și nici pământ, ci trupuri.

Trupuri tinere, trupuri adulte. De bărbaţi și femei. De bătrâni și copii. Înveșmântate în robe și rochii scumpe, m şi cânepă, fier și piele, goale sau îmbrăcate în armuri. Totul se aduna și se unea într-o masă amorfă: capete roșcate, capete brunete și cărunte, cosiţe de fecioară și cosiţe de războinici kârgâzi, cămăși cusute în cruci, cizme din piele de viţel sau de porc, vipuști, pâslari, tălpici, pinteni, genunchi și umeri, botine îmblănite, cu șiret, tălpi goale, pantaloni bufanţi, căști și coifuri, frunţi, nasuri, bărbii, favoriţi, galoși, căciuli cu calota ascuţită, din blană de samur, palme și coate, salbe, coifuri și tolbe, tunici caucaziene din lână subţire, ochelari și șepci… Oamenii zăceau unii pe piepturile altora, pe burtă, pe spate, cu mâinile și degetele împletite, obraz în obraz, gură-n gură,

de parcă n-ar fi avut nimic mai scump decât unul pe altul. Zăceau și în aval, și în amonte, la dreapta și la stânga – oriunde-i poposea privirea. Leșurile acopereau fundul Volgăi – sau, mai bine zis, îl compuneau. Ochii – luminoși, întunecaţi, căprui, albaștri, larg deschiși, tiviţi cu gene lungi, sau înguști, abia vizibili sub pleoapele mongoloide proeminente – îl priveau liniștit pe Bach din toate părţile. Iar prin toate acestea – prin pânze, armuri de fier, de os și de lemn, mantale, tunici, pelerine, căciuli, prin trupuri și membre, chipuri și plete, dinţi și unghii – se zăreau săgeţi, suliţe, baionete, pete întunecate lăsate de găuri de glonţ și tăieturi de cuţit. Ca niște cârlige, cusături sau cuie.

Cutremurat de cele văzute, Bach a deschis gura, vrând să ţipe, dar în lumea apelor ţipetele nu erau cu putinţă. Și-a luat avânt cu disperare, vrând să părăsească fundul râului, dar curentul era mai puternic: Plutea în apă, la distanţă de un braţ de trupurile încremenite, neputând să se îndepărteze. Era oare de conceput că în toţi acești ani trăise *fără să știei* că oamenii de deasupra, pe ambele maluri ale râului, trăiesc la fel, *fără să știei* că beau din apa asta, se scaldă în ea, îşi botează cu ea copiii, îşi spală rufele – *fără să știei*

Fără să știe ce? Că râul acesta e plin de moarte? Că fundul lui e așternut cu morţi, că apa e compusă din sânge și blesteme de muribunzi? Sau, dimpotrivă, că e plin de viaţă? în așa măsură, încât până și aceia care-și sfârșesc drumul în el sunt feriţi de descompunere?

Că râul acesta e cruzime absolută? Un cimitir de arme și ultime mărturii? Sau, dimpotrivă, e milă desăvârșită? O milă răbdătoare, acoperind cu valul ei și purtând departe tot ce e sălbatic, crud ori barbar?

Că râul acesta e înșelătorie pură? O frumuseţe imaginară, acoperind o urâţenie fără seamăn? Sau, dimpotrivă, e numai adevăr? Adevăr curat, păstrat cu grijă, așteptându-i secole de-a rândul pe cei care vor trece fără frică pe fundul lui cu ochii deschiși?

Copleșit de întrebări la care nu-i era dat să afle răspuns și supunându-se unui impuls inexplicabil, Bach a

întins mâna și s-a prins de ceva. Părea a fi o pușcă. Strângând tare ţeava, s-a înălţat, apoi a căzut, poposind cu faţa și pieptul pe caftanul cuiva. Fruntea i s-a lovit de niște epoleţi. Lângă obraz i se învârtea ceva lung și subţire – împletitura unei cravașe ori poate o cosiţă de fecioară. În faţa ochilor i se legăna o barbă roșcată încâlcită.

Simţind dreptatea celor ce se petreceau și mulţumit de ea, Bach se pregătea să-și croiască drum spre fundul apei și să rămână acolo pentru totdeauna. Dar curentul nu i-a dat voie – l-a târât mai departe. O vreme s-a împotrivit, dar Volga nu poate fi înfrântă. Obosind să se mai lupte, Bach și-a desfăcut degetele – și unda cea lentă l-a prins din nou.

Apa a devenit și mai blândă, și mai mângâietoare. Era acum ca un unt cald, ca o respiraţie, ca mătasea. Ea dezmierda ridurile de pe fruntea lui Bach, îi descâlcea și pieptăna părul. Lua de pe fund smocuri de alge și bulgări de solzi și îi spăla tălpile negre de mâl. Iar el, uitând cu ușurare de intenţiile pe care le avusese nu demult, s-a întins recunoscător pe unde, desfăcând larg braţele și lăsându-și capul pe spate, cum se întind copiii în leagăn. Apa îl trăgea – poate purtându-l așa încotrova, sau poate doar întinzându-i trupul moale.

Simţea ce lungi și flexibile îi devin mâinile și picioarele, cum îi crește și i se lăţește pieptul. Cum i se întinde coloana vertebră cu vertebră și i se îndreaptă coastele. Cum, plini cu apă, i se umflă mușchii. Cum i se deschid plămânii și i se îndreaptă măruntaiele strânse, iar pielea care nu-i mai trebuie i se dizolvă în valuri. Organismul lui Bach, nemaifiind prizonier acum între graniţele trupului, creștea în lung și-n lat, curgea pe fundul apei, de la izvoarele până la gurile Volgăi.

Degetele picioarelor l-au purtat prin apele calme ale Șeksnei și Motogăi, spre ţărmurile Dubnei și Kostromei. Genunchii și gambele s-au răspândit pe Oka, șoldurile i s-au așezat în apele albastre ale Sviagăi. Braţele i-au ajuns până la Kama, desfăcându-se peste meandrele râurilor Viatka, Ciusovaia și Vișera. Trunchiul i-a curs de-a lungul

munţilor Jiguli și Zmeiovie, al gurilor Irghizului și Eruslanului. Părul i s-a împrăștiat peste Ahtub, atingând cu vârfurile Marea Caspică.

Bach s-a împrăștiat pe Volga. Foarte puţin mai rămăsese până în clipa în care curgerea sângelui său avea s-o înlocuiască pe a râului, oasele aveau să i se prefacă-n nisip și pietre, iar părul, în alge, când deodată o forţă – grosolană, brutală – l-a apucat de piept și de barbă și l-a tras în sus.

Faţa i-a fost arsă de aerul rece. Același aer îi pătrundea în nări – în locul apei cu care se obișnuise deja. Bach, dezvăţat să respire, a tușit și s-a zvârcolit, vrând să se întoarcă repede în râu, dar nu i s-a permis: niște mâini îl ţineau strâns. îl ţineau zdravăn, trăgându-l de guler, de curea – și iată-l pe fundul unei bărci: deschide convulsiv gura, scuipând apa.

Deasupra lui – două chipuri kârgâze, roșii de ger. Unul tânăr, cu o căciulă de postav cu clapetele lăsate. Cealaltă, brăzdată de riduri, cu o șapcă albastră cu bandă zmeurie.

— A vrut să plece, spune tânărul, pe care nu-l cunoaşte.

Celălalt tace. Bach îi recunoaşte trăsăturile, chiar și încreţite de ani: e Kaisar, barcagiul taciturn de la ferma lui Grimm.

Chipurile dispar – kârgâzii apucă vâslele. Bach stă întins pe fundul luntrei care se leagănă, învăţând iar să respire. Pe frunte și pe obraji îi cad fulgi de nea. Se aude cum de bordajul bărcii se lovesc sloiuri de gheaţă.

— Mergem? se aude vocea lui Kaisar.

Bach trage aer în piept – înţepător, amestecat cu zăpadă – și răspunde:

— Eu sunt gata.

Epilog

Jakob Ivanovici Bach a fost arestat în anul 1938 și condamnat la cincisprezece ani de captivitate în lagăre de reeducare prin muncă. În 1939 a călătorit spre locul în care urma să-și execute pedeapsa, în LRM Karaganda din

RSS Kazahă. A muncit mai întâi în centrul industrial Jezkazgan, apoi la extragerea minereurilor pentru combinatele metalurgice din Karlag[51]. În 1946 a murit, alături de alţi unsprezece deţinuţi, când s-au surpat pereţii minei.

La 11 septembrie 1941, conform cu Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al URSS „Cu privire la strămutarea germanilor care locuiesc în regiunea Povologia”, populaţia Gnadentalului a fost trimisă în bloc în RSS Kazahă. Gnadentalul a fost dat spre locuire refugiaţilor din zonele de front și redenumit Ghennadievo. În 1941, din Povologia au fost deportaţi în total 438.000 de germani sovietici.

Anna Jakobovna Bach și-a terminat studiile medii la școala-internat Clara Zetkin din orașul Engels (fost Pokrovsk). Visa să intre la școala de piloţi militari din Engels, și-a depus actele, dar n-a apucat să-și dea examenele de admitere – a început războiul. În septembrie 1941 a fost deportată din Povologia împreună cu cea mai mare parte a populaţiei germane din ţinut și trimisă cu domiciliu forţat în colonia din autul Karsakpai, la 50 de kilometri de satul Jezkazgan, în regiunea Karaganda din RSS Kazahă. În noiembrie 1942 a fost recrutată în „coloanele de muncă” 1, unde a lucrat la obiectivele NKVD din sistemul Karlagului. În 1946 a primit un certificat de invaliditate (amputarea piciorului până la jumătatea coapsei ca urmare a unui accident de muncă), s-a întors în colonia din Jezkazgan și s-a angajat funcţionară la sovhoz.

Vasili Vasilievici Volghin a terminat în 1941 Facultatea de Limbi Străine a Institutului Pedagogic din Saratov. N-a apucat să primească diploma de profesor de germană – a plecat voluntar pe front. A întâmpinat ziua de 8 mai 1945 în Gnadentalul saxon, pe Elba. După jumătate de an s-a întors în Povologia. A lucrat patru luni la colhozul din satul Ghennadievo (fost Gnadental) și alţi cinci ca om bun la toate în casa de copii „Internaţionala a Treia” (pe

---

51 *Karagandiiski Ispravitelno-Trudovoi Lager,* unul dintre cele mai mari lagăre ale Gulagului, situat în regiunea Karaganda, Kazakstan. (7V.tr.)

locul fostei ferme a lui Grimm). La sfârșitul anului 1946 a plecat în Kazahstan în căutarea lui Jakob Ivanovici Bach. Cunoștea adresa lagărului în care era închis acesta dintr-o carte poștală pe care o primise pe front. În 1947, în locul lui J. Bach, care murise, a găsit-o pe Anna Bach. A rămas în Jezkazgan, s-a căsătorit cu Anna și a lucrat ca profesor de limba germană la școala din sat.

O culegere de *Basme ale germanilor sovietici* a fost publicată în 1933 la Editura Molodaia Gvardia[52] (640 de pagini, redactor și autor al prefeţei I. Fichte, traducere în limba rusă L. Vundt). În prima ediţie a fost trecut ca autor al basmelor un oarecare corespondent sătesc Hobach; în a doua, Hobach figura ca realizator al antologiei, iar în ultimele nu a mai fost menţionat deloc. Cartea a avut cinci reeditări, într-un tiraj de 300.000 de exemplare. Cel mai cunoscut basm din culegere, „Povestea prinţesei captive", a fost pus în scenă în 1934 la Teatrul Tineretului din Saratov, iar în anii următori în alte 49 de teatre din URSS, inclusiv Teatrele Tineretului din Moscova și Leningrad.

Calendarul lui Jakob Ivanovici Bach

1918 – Anul Caselor Nimicite

1919 – Anul Smintirii

Anul Viţeilor Nenăscuţi

1920 Anul Celor Flămânzi

1921 Anul Copiilor Morţi

1922 Anul Muţeniei

Anul întoarcerii

1923 Anul Oaspeţilor

1924 Anul Recoltei Nemaivăzute

1925 Anul Presimţirilor Rele

1926 Anul Grânelor Tăinuite

1927 Anul Fugii

1928 Anul Răzvrătirii

1929 Anul Marii Minciuni

1930 Anul Marelui Zăgaz

---

52 Formațiuni de muncă militarizate create în timpul celui de-al Doilea Război Mondial în Uniunea Sovietică, formate din anumite categorii de cetățeni sovietici, unii cu drepturi civile limitate, în special oameni din etnii provenite din țări care luptau împotriva Uniunii Sovietice, majoritatea germani. (TV.Zr.)

1931 Anul Marii Flămânziţi
1932 Anul Marii Lupte
1935 – 1938 – Anul Veșnicului Noiembrie, Anii Peștilor şi ai şoarecilor

— >

Mulţumiri

Mulţumesc sincer tuturor celor a căror susţinere și înţelegere au ajutat la apariţia acestei cărţi – soţului meu, părinţilor și soacrei mele, pentru răbdarea și înţelegerea nesfârșite; iubitei mele fiice, pentru comportamentul ei matur. *Elenei Kostiukovici,* pentru încurajare și inspiraţie; *Luliei Dobrovolski,* pentru susţinerea continuă în momentele grele, și cu cuvântul, și cu fapta, pentru umărul ei prietenesc, diapazon și busolă; lui *Sașa Klimina,* pentru ajutorul dat la corectarea greșelilor și inexactităţilor din text. *Elenei Șubina,* pentru răbdare și înţelepciune; ea a fost prima căreia i-am povestit ideea viitoarei cărţi. *Galinei Pavlovna Beliaeva,* pentru nepreţuita muncă de redactare; *Annei Kolesnikova, Tamarei Stoianova* și altor colegi din Editura Elena Șubina și artistului *Andrei Bondarenko. Christinei Links,* pentru preţioasa perspectivă „germană” asupra textului și pentru susţinere în Germania; lui *Helmut Ettinger și Marlies Juhnke,* pentru sfaturile profesioniste; lui *Andrea Doberenz,* pentru încredere și ajutorul în organizarea șederii mele la Literarischen Colloquium Berlin; colegilor de la Editura Aufbau (Berlin). *O lei Wallin,* pentru ajutorul dat în organizarea șederii mele la BCWT (Centrul Baltic pentru Scriitori și Traducători din Visby, Gotland); celorlalţi colegi de la Editura Ersatz (Stockholm). Lui *Arkadi Adolfovici German,* pentru perspectiva știinţifică asupra romanului și preţioasele sale observaţii; lui *Ricard San Vicente,* pentru foarte importanta noastră comunicare *in absentia –, Verei Kostrova* și *Ivettei Litvinova,* pentru o lectură deloc indiferentă. *Nataliei Borisovna Koșkareva, Olgăi Rebkovetsi* tuturor membrilor Consiliului de Experţi de la Total Diktant, pentru încredere și pentru abordarea

filologică a câtorva fragmente din roman (mai ales pentru discuţia memorabilă despre vânturi). Dragilor mei traducători, pentru plăcerea comunicării, înaltul profesionalism și căldura sufletească pe care au pus-o în text. Dragilor mei editori și cititori din întreaga lume, fără susţinerea și atenţia cărora această istorie nu ar fi fost niciodată concepută și scrisă.

Cu stimă, Guzel Iahina în adâncuri

Toate amănuntele astea... de undei! Aproape că mi s-a strâns stomacul de la ele. Parcă le-am văzut cu ochii mei, ticălosule! Shakespeare zburlit ce ești! Schiller lăţos! Ce se petrece acolo, în tărtăcuţa aia mută și miţoasă a ta, hmm! Ce diavoli ai în tine! Repezindu-se la Bach, Hoffmann și-a apropiat de el chipul frumos, a fremătat din nări, a fluturat din gene.

Iată-ne strigându-i toate acestea pentru a doua oară lui Guzel Iahina, apropiindu-ne chipurile frumoase de rândurile ei. Nu ne putem desprinde. Citim mai departe, suntem tot mai uimiţi. În primul roman, devenit celebru într-o clipă și, la numai un an de la debut, fiind deja tradus în treizeci de limbi și urcând în topul premiilor literare internaţionale, Iahina ne-a azvârlit în Siberia, dezvăluind totodată tătărismul din sine, din Rusia, ba chiar din noi toţi, am putea spune. Acum îl cufundă pe cititor în apa rece a Volgăi, în mușchi și turbă, în hulă și mâzgă, în Etel-Vulga-Su, și „ideea ei naţională”, ca și Volga, e adâncă, și ea dezvăluie germanismul din sine, din Rusia, ba chiar din noi toţi, am putea spune.

În prim-plan sunt, în general, dragostea, moartea, nașterea, creșterea unui copil, și istoria, și politica, și războiul, și creaţi. i Liniile vieţilor eroilor – ale germanilor de pe Volga –, mici sectându-se cu viaţa tiranului care-i va extermina, ucigașul viţeilor nenăscuţi și al tractoarelor neterminate – se împletesc, bucură, înspăimântă. Aceste împletiri sunt pline de o fantezie originală. Vrei să le ghicești detaliile.

Este, ca la Márquez, o istorie ciclică? Magică? De ce există basmele lui Bach? Stalin, cu „fraţii și surorile lui”, o

repetă pe împărăteasa nemţoaică Ecaterina, care se adresează coloniştilor germani aduşi de ea cu cuvintele „Copiii mei”? De unde, pesemne, şi titlul romanului1?

Împărăteasa apare într-o scenă ca o statuie de aramă, aproape ca un călăreţ de aramă[53][54], şi ea, promisiune sonoră, neîmplinită a unei „altfel de dezvoltări” a istoriei ruseşti; este dărâmată şi vândută la greutate, topită şi folosită la construcţia de piese pentru tancuri şi tractoare. Tiranul care între timp a căpătat dimensiuni gigantice păşeşte greu prin oraş, trăgând cu ochiul prin ferestrele de la etaj. O ia în palmele sale pe bătrânica de aramă, transformată astfel în piese de maşină, şi o aruncă în adâncurile Volgăi.

Al doilea roman s-a dovedit a fi o confirmare. E şi mai viu, şi mai atrăgător, şi mai sincer decât primul. De obicei se întâmplă invers. Iahina ne-a uimit din nou.

Elena Kostiukovici

Cuprins

La preţul de vânzare se adaugă 2%, reprezentând valoarea timbrului literar.

În colecţia **Raftul Denisei** au apărut

Hanif Kureishi, *Intimitate şi alte povestiri*
Arundhati Roy, *Dumnezeul lucrurilor mărunte*
Christoph Ransmayr, *Cox sau Mersul timpului*
Anna Hope, *Sala de bal*
Yasunari Kawabata, *Povestiri de ţinut în palmă*

---

53 Traducerea literală a titlului original este *Copiii mei. (N.tr.)*

54 Monument din Sankt-Petersburg închinat ţarului Petru I, evocat în celebrul poem „Călăreţul de aramă“ de A.S. Puşkin. *(N.tr.)*

J.M. Coetzee, *Scene de viaţă provincială*

François-Henri Désérable, *Un anume domn Piekielny*

Romain Gary, *Promisiunea zorilor*

Yöko Ogawa, *Suspine tandre*

Lorenzo Marone, *Tentaţia de a fi fericit*

Boualem Sansal, *Satul neamţului sau Jurnalul fraţilor Schiller*

Ludmila Uliţkaia, *Scara lui Iakov*

Robert Musil, *Omul fără însușiri*

Heather Morris, *Tatuatorul de la Auschwitz*

Nikos Kazan tzakis, *Grădina de piatră*

Dario Fo*, la din întâmplare, femeie. Regina Cristina a Suediei*

Ismail Kadaré, *Palatul Viselor*

Ludmila Uliţkaia, *Soniecika. Înmormântare veselă. Minciunile femeilor*

Hanif Kureishi, *Nimicul*

Kurt Vonnegut, *Bun venit printre maimuţe*

Ann Pattchet, *Comuniune*

Kate Morton, *Fiica ceasornicarului*

Paula McLain, *Hemingway și cu mine*

Rose Tremain, *Sonata Gustav*

Maya Lunde, *Istoria albinelor*

Nikolai Leskov, *Pelerinul vrăjit*

Didier Decoin, *Biroul pentru Grădini și lazuri*

J.M. Coetzee, *Ţinuturi în crepuscul*

Mo Yan, *Un lup atârna în cais, cu capul în jos* Ludmila Uliţkaia, *Al dumneavoastră sincer, Șurik*

Vesna Goldsworthy, *Monsieur Karenin*

Jo Nesbo, *Macbeth*

Antonio Lobo Antunes, *Până ce pietrele vor deveni mai ușoare ca apa* Yi InHwa, *Imperiul fără de sfârșit* Arundhati Roy, *Ministerulfericirii supreme*

Michel Houellebecq, *Serotonină*

Romain Gary, *Dincolo de limita aceasta biletul îşi pierde valabilitatea* Ismail Kadaré, *Mesagerii ploii*

Ryùnosuke Akutagawa, *Paravanul-Iad și alte povestiri* RJ. Gadney, *Alo? Albert Einstein la telefon*

Matteo Strukul, *Giacomo Casanova. Sonata inimilor frânte*

Lionel Duroy, *Eugenia*

Susana Fortes, *Septembrie poate aștepta*

Care Santos, *Tot binele și tot răul*

Evgheni Vodolazkin, *Brisbane*

Eshkol Nevo, *Simetria dorinţelor*

Yukio Mishima, *O dimineaţă de iubire pură*

Pauline Delabroy-Allard, *Povestea asta este despre Sarah* Władysław Szpilman, *Pianistul.*

Amintiri din Varșovia 1939 – 1945

Romain Gary, *Himere*

James Salter, *Tot ce este*

Colson Whitehead, *Intuiţionista*

Melanie Benjamin, *Soţia aviatorului*

Diane Setterfield, *A fost odată un râu*

Romain Gary, *Zmeie de hârtie*

Liu Zhenyun, *Nu mi-am omorât bărbatul*

Ismail Kadaré, *Călăreţul cu șoim*

Kurt Vonnegut, *Tabachera din Bagombo*

Zeruya Shalev, *Viaţa amoroasă*

Karen Viggers, *Soţia paznicului de far*

David Foenkinos, *Către frumuseţe*

Holly Ringland, *Florile pierdute ale lui Alice Hart* Anuradha Roy, *Toate vieţile pe care nu le-am trăit* Melanie Benjamin, *Femei de Oscar*

Guzel lanina, *Copiii de pe Volga*

Guzel Iahina s-a născut în 1977, la Kazan. A absolvit Facultatea de Limbi Străine a Institutului Pedagogic de Stat din Kazan, iar din 1999 locuiește la Moscova, unde a urmat cursurile Academiei de Cinematografie, secţia scenaristică. A lucrat în relaţii publice, publicitate și marketing și a colaborat cu articole la revistele *Neva, Oktiabr, Sibirskie ogni* etc. în 2015 publică primul roman, *Zuleiha deschide ochii* (*Zuleiha otkrâvaet glaza*; Humanitas Fiction, 2018). Inspirat din relatările bunicii ei, o învăţătoare tătară care a petrecut șaisprezece ani într-o colonie de muncă din Siberia, romanul s-a bucurat imediat

de un succes răsunător și a primit mai multe premii prestigioase. În Rusia, în 2015: Bolșaia Kniga (Marea Carte), Premiul întâi și Premiul cititorilor – Locul întâi; Premiul Iasnaia Poliana (Lev Tolstoi), Premiul Kniga Goda (Cartea Anului) și Premiul *Zviozdnli Bilet (Bilet spre stele}* al Festivalului Aksionov. A fost finalist la Russkii Buker (Booker Rus), în 2016 i s-a acordat Premiul Cyrano, iar în Franţa a apărut în 2017 și a primit Premiul revistei *Transfuge. A* fost, de asemenea, finalist la Premiul Médicis Étranger. Cel de-al doilea roman al său, *Copiii de pe Volga (Deti moi*; Humanitas Fiction, 2020), publicat în 2018, a câştigat în anul 2019 Bolșaia Kniga, Premiul al treilea și Premiul cititorilor – Locul întâi, precum și Marele Premiu Ivo Andric în Serbia. Romanele lui Guzel Iahina sunt în curs de traducere în peste patruzeci de ţări.

Fotografia de pe copertă: e Louis / Pexels

1. Monumentul Ecaterinei II a fost înălţat în Ekaterinstadt la iniţiativa coloniștilor germani și cu mijloace financiare adunate de ei. Autorul monumentului este sculptorul Peter Clodt. La sfârșitul anilor 1920, începutul anilor 1930, monumentul a fost demontat, iar în 1941 a fost topit pentru a servi nevoilor de pe front. În 2007, în același loc a